

सर्व हक्क स्वाधीन.

प्रस्तावना.

आ उपदेश-प्रासाद ग्रंथ खरेखर प्रासाद एट्टे महेदनी गरज सारे तेवो ठे. महेदनी अंदर जेम-जेम जंचे चर्चीए तेम तेम हवा प्रकाश विशेष तेमज स्वच्छता अने सुंदरता पण विशेष होय ठे, तेम आ ग्रंथमां कर्त्ता श्री विजयदक्कीक्षीरिए आगळ आगळ आत्माने विशेष विशेष हितकारक तेमज बुद्धिना विषयमां पण आगळ वधता मनुष्यो समजीने तेनुं रहस्य धारण करी शके एवां व्याख्यानो दाखव कर्यां ठे. कर्त्ताए अनेक ग्रंथोनुं वांचन बहु सारी रीते करेलुं हशे एम आ संग्रह स्पष्ट बतावी आपे ठे. कथानुयोग तो तेमना हृदयमां रमीज रहेलो हशे एम जणाय ठे. दरेक व्याख्यानमां तेनी अंदर क्षीधेला विषयने अनुकूल कथाओ दाखव करी ते विषयने बहुज दृढ करेलो ठे. वांचनार बंधुओने गंमत साथे ज्ञान मळे तेवा सरव अने सुंदर उपायनी कर्त्ताए योजना करेली जणाय ठे..

आ विजागनी अंदर अमे १५ माथी १६ मा सुधी पांच स्थंजोनुं एट्टे ७५ व्याख्यानोनुं जाषांतर आप्युं ठे. आ व्याख्यानो प्रथमना स्थंजोनी अंदरना व्याख्या-नो करतां लगनग दोढा मोढा होवाथी आ विजाग बीजा त्रीजा विजाग करतां दो-दो जाजेरो थयो ठे. दरेक व्याख्यानमां जे जे सूत्र के ग्रंथोनी सहादतो कर्त्ताए आपी उ ते अमे मूल अने अर्थ सहित दाखव करेली ठे के जेथी वांचकोने ते शोधवाना प्रयासमां उतरवुं पके तेम नथी. जाषामां कहेला उहा चोपाइ पण तेना अर्थ साथे पखीने समजाव्या ठे. दुंकामां दरेक-रीते आ विजाग वधारे उपयोगी थइ पके तेवो यत्न करेलो ठे.

आ विजागनी अंदर आपवामां आवेला ७५ व्याख्यानोमां एट्टे वधा जु-जुदा विषयो कर्त्ताए दाखव करेला ठे के ते दरेकनां नाम मात्र दाखतां पण अनु-मणिका जेट्जुंज पूर थइ जाय तेम ठे, तेथी तेने माटे आ साथे आपेली अनुक्रम-काज साद्यंत वांची जवानी नदामण करवामां आवे ठे; परंतु तेनी अंदर खास पण आपवा दायक विषयो शा शा ठे-तेनुं मात्र दुंकामां दिग्दर्शन करावीए ठीए.

व्याख्यान २१५-२२५ ने २५१ मां ज्ञानपंचमी, कार्तिकी पुनम अने मौन ए-इशीए त्रण पर्वनी कथाओ ते पर्वतुं आराधन करनारनां दृष्टांतो सहित आपवामां आ-गे ठे. व्याख्यान २१७ मामां धनानुं चरित्र आपेलुं ठे के जे शालिज्जना वनेवी

थता हता. आ चरित्र खास वांचवा दायक ठे. व्याख्यान २१ए मां विजय शेठ ने विजया राणीनी जेवाज थयेदा बीजा महा पुरुष—अपूर्व ब्रह्मचारी जिनदास ने सौजाग्यदेवीनुं डुंकुं चरित्र आपेदुं ठे के जे दंपतीने जमारवानुं फळ दाख साधमीं बंधुने जमारवा जेटुं श्री गुरु महाराजाए कहेदुं ठे. व्याख्यान २२० मां कपिल केवळीनुं चरित्र खास दोजष्ट्रिने अंगे वांचवा योग्य ठे. व्याख्यान २२४ मां थावचापुत्र, शुकाचार्य ने सेलकाचार्यनुं चरित्र ठे, तेमां थावचापुत्र आचार्य ने शुक परिव्राजकनो संवाद खास वांचवा दायक ठे. व्याख्यान २२ए थी २३२ ना चार व्याख्यान पांच कारणोनी सिद्धिना संबंधनां ठे. ए जरूर वांचवा योग्य ठे. ए वांचवाधी कर्म, उद्यम के जावीजाव विगेरेनो एकांत पद्द निरास पामी कोइ पण कार्य पांच कारणो वरुज सिद्ध थाय ठे, एम हृदयमां ठसी शके ठे. व्याख्यान २३३ मां विद्यानोनी वाणीनो विद्यास वांचवा दायक ठे. तेनी अंदर निर्गुणी पुरुष तुच्छ उपमाने पण योग्य नथी एम सिद्ध कर्युं ठे. व्याख्यान २३८-३९-४० मां ७ मा ८ मा ने ए मा ए त्रण निहवो (गोष्ठामाहिद्व, दिगंबर ने हुंढकमति) नां चरित्रो उत्पत्ति विगेरे ठे. उपरांत व्याख्यान २६२-२६३-२६८ ने २६ए मां ३ जा, ६ हा, ९ मा ने ४ था निहवनां चरित्रो ठे. ते दरेक वांचवा दायक ठे. फक्त पहेला ने बीजा निहवनी कथाज आनी अंदर नथी. साते निहवनां नाम विगेरे व्याख्यान २६२ मां आपेदां ठे. व्याख्यान २४१ थी २४९ चार कषायो उपर ठे. तेनी अंदर ते ते कषायोथी दुःख पावेदा अमरदत्त ने मित्रानंद, बाहुबलि, अषाढजूति अने सागर श्रेष्ठी तथा सुचूम चक्रीनां दृष्टांतो ठे. व्याख्यान २४६-४७ ने ४३मां क्रोधपिंरु, मानपिंरु, मायापिंरु ने दोजपिंरु मुनिने अग्राह्य ठे एम सिद्ध करी तेनी उपरनां दृष्टांतो आपेदां ठे. व्याख्यान २४६ मामां ठ प्रकारना स्त्रीने आधीन पुरुषोनुं स्वरूप बताववामां आव्युं छे, ते वांचवा दायक छे. व्याख्यान २४८ ने २४ए दश प्रकारनां प्रत्याख्यान संबंधी ठे. ते प्रत्याख्याननी शुद्धिना इच्छक बंधुओए खास वांचवा दायक ठे. व्याख्यान २५३ मां मिथ्यात्वना तमाम जेदोनुं स्पष्टिकरण करेदुं ठे. मिथ्यात्वने विषवत् समजी तेने तजवा इच्छनारे आ स्वरूप खास ध्यानमां राखवा दायक ठे. व्याख्यान २५६ मार्थ ज्ञानाचारादि आचारोनुं स्वरूप शरु करवामां आव्युं ठे. पाठळना बने स्थंज (३ व्याख्यान) ते संबंधीज ठे. तेमां पण हजु ज्ञानाचार, दर्शनाचार ने चरित्राचारनुं स्वरूप पूर्ण आवेदुं ठे, तपाचारनुं तो अधुरं ठे, ते हवे पढीना विजागमां आवनार ठे, चार

ने विर्याचारनुं तो बीदककुल बाकीमांज ठे, ते पण हवे पढीना विज्ञागमां आवनार ठे. आ ३० व्याख्यान पैकी १२ ज्ञानाचार संबधी, १० दर्शनाचार संबधी, ५ चारित्राचार संबधी ने ३ तपाचार संबधी ठे. तपाचारना बार जेदो पैकी प्रथमना त्रण जेदनुं स्वरूप आमां आपेदुं ठे. आ ३० व्याख्यानोनी अंदर अनेक हकीकतो खास ध्यान आपवा दायक समाववामां आवी ठे. व्या. २६५ मां कुंरुद्विक-श्रावकनुं दृष्टांत ने व्या. २७० मां जोगसार श्रेष्ठीनुं दृष्टांत तेमज व्या. २७१ मां द्वेष श्रेष्ठीनुं दृष्टांत वांचवा दायक छे. द्वेष श्रेष्ठीना दृष्टांतमां त्रण प्रकारनां (दुःखगर्जित, मोहगर्जित, ज्ञानगर्जित) वैराग्यनुं स्वरूप-सारी रीते समजावेदुं ठे. व्या. २७५ मां धर्मनुं स्वरूप पांच प्रकारनां अनुष्ठान विगरे खास वांचवा दायक छे. चारित्रना इच्छक मुनिमहाराजाओए पण चारित्राचारना स्वरूपवाळा ५ व्याख्याननी अंदर समिति गुप्तिनुं बतावेदुं स्वरूप ने तेनी उपर आपेदां दृष्टांतो वांचवा दायक ठे. व्या. २७४ मां स्त्रीचरित्र बतावी आप्युं ठे. जुदा जुदा अनेक व्याख्यानोमां कुमारपाळ महाराजा अने श्री- हेमचंद्राचार्यनो संबध आवेदो ठे. एकंदर रीते आ आखा विज्ञाग, जैन शास्त्रना रहस्योधी नरपुर होवाने लीधे ते साद्यंत वांचवा दायक ठे. उतां मात्र नमुना तरीके केदवाक व्याख्यानोनी डंकी हकीकत अहीं बताववामां आवी ठे.

आ दरेक व्याख्याननी अंदर आपेद्वी दरेक नानी मोटी कथाओ रसीक होवार्थी वांचतां प्रीति उत्पन्न करे तेवी ठे. जाषांतर करवामां तेनी रसीकता जाळवी राखवा उपर पुरतुं ध्यान आपवामां आव्युं ठे. अमे अगाज जणावी गया ठीए ते प्रमाणे आ ग्रंथनी जेट्ठी प्रतो मळी शके ठे ते बधी प्राये एट्ठी बधी अशुद्ध होय ठे के तेनुं जाषांतर कोइना विश्वास उपर करावीने उपावी शक्य तेम नथी. तेथी कोइ पण प्रकारनी चूल् न थवा माटे बनतो प्रयत्न करवामां आव्यो ठे, उतां कोइ स्थानके तेवी चूल् दृष्टिगोचर थाय तो तेने माटे कृपा करी अमारी तरफ देखी मोक-दवा कृपा करवी के जेथी तेने माटे घटित उपाय देवामां आवशे.

आनी पढीनो पांचमो विज्ञाग के जेनी अंदर आ ग्रंथ पूर्ण थवानो ठे ते हवे थोरा वखतमां बहार पारुवामां आवशे. त्थार पढी पहेलो विज्ञाग के जेनी अंदर चार स्थंजनुं जाषांतर घणी चूदोवाळुं प्रगट थयेदुं ठे, बळी तेनी कोपी हातमां मळी पण शकती नथी, ते अमारा तरफथी खास जाषांतर करावी अक्षरशः तपासीने प्रगट करवामां जावणे ते कार्य पण थोरा वखतमां जैन संभारोनी मणक मळ करवणे करवणे

ठे के जेथी पांचे विज्ञाग के जेनी अंदर एक वर्षना दिवसो जेट्वा [३६०] व्याख्यानो ठे, अने जेमां सुमारे ९०० उपरांत नानी मॉटी कथाओ ठे, तेद्वो अपूर्व संग्रह एक साथे जैन बंधुओंने हस्तगत थइ शके.

आ विज्ञाग बहार पारुतां बहु द्वांबो वखत व्यतीत थयेद्वो ठे. कारण के तेने बे प्रेसोमां ठपावीने पूरो करवो पड्यो ठे. प्रथमना ३० फारमो मुवइमां जगदीश्वर प्रेसमां ठपाव्या ठे, तेमां तेमणे वखत घणो काढ्यो अने पाठळनो जाग ताकीदे पूरो करी आपे तेम न द्वाग्युं, तेथी पाठद्वो अर्ध विज्ञाग जावनगर आनंद प्रीन्टींग प्रेसमां ठपावी ताकीदे संपूर्ण करवामां आवेद्वो ठे. हवे पढीना विज्ञागमां तेवो विद्वंब थवानो बीलकुल संजव नथी.

आ विज्ञाग प्रथमना ३ विज्ञागो करतां बहु वधी जवाथी किंमतमां कांइक वधारो करवो पड्यो ठे, परंतु ते प्रयास अने खर्चादिकतुं प्रमाण गणतां वधारे नथी, एम सहेजे समजी शकाय तेवुं ठे.

आ विज्ञागमां आपेत्ता अमूढ्य रहस्य विगेरेतुं दिग्दर्शन करावी आ प्रस्तावना समाप्त करवामां आवे ठे. ते साथे आशा राखवामां आवे ठे के जो आ साथे आपेत्ती अनुक्रमणिका साद्यंत वांचवामां आवेशे, तो पढी आ ग्रंथनी अमूढ्यतानुं स्वयमेव ज्ञान थशे, अने तेथी ग्रंथ वांचवा द्वाचारे के जेथी अमारो प्रयास अवश्य फळिचूत थशे. तथास्तु.

संवत् १९६९ }
अषाढ शुद्ध १९ }

श्री जैन धर्म प्रसारक सभा.
जावनगर.

श्रीउपदेशप्रासाद भाषांतर भाग ४ थो.

स्थंभ १५ थी १९ ना

व्याख्यान २११ थी २८५ सुधीनी

अनुक्रमणिका.

स्थंभ १५ मो.

व्याख्यान २११ मुं.

वेसते वर्षे परस्पर जुहार करवाना रिवाजनी
उत्पत्ति-विष्णुकुमारनो सबध ... १

व्याख्यान २१२ मुं.

पूजानो विधि-दमयतीनी कथा ५

व्याख्यान २१३ मुं.

दीपपूजा-धनानु दृष्टान ११

व्याख्यान २१४ मुं.

थोडा अक्षर शिखवार्थी पण सुख थायछे,
ते उपर यवराजकृषिनी कथा... १५

व्याख्यान २१५ मुं.

ज्ञाननी विराधना तजवा विषे २०

गुणमजरी ने वरदत्तनी कथा १२

ज्ञानपचमीना आराधननी विधि ... २७

व्याख्यान २१६ मुं.

भयदान विषे-दृष्टातोयुक्त ३३

पानना पांच प्रकार-नाना नाना दृष्टातो ३६

व्याख्यान २१७ मुं.

न धर्मनी देशना-लघु दृष्टातो ... ४०

व्याख्यान २१८ मुं.

दान-धनानु दृष्टात ४५

व्याख्यान २१९ मुं.

ना चार प्रकार-(दान, शील, तप,
भाव) ५३

धर्म उपर जिनदास ने सौभाग्य-
देनीनी कथा ५६

व्याख्यान २२० मुं.

विवेकीनुं कर्तव्य-कपिल मुनिनी कथा ... ५९

व्याख्यान २२१ मुं.

शुद्धाशुद्ध व्रत पालननु फळ-कडरीक
पुढरीकनी कथा ६३

व्याख्यान २२२ मुं.

सत्सग-प्रभाकर विप्रनु दृष्टात ६७

व्याख्यान २२३ मुं.

अंतरग छ शत्रुने जीतवा विषे . . . ७३

व्याख्यान २२४ मुं.

पढवाइ यया छतां पण पाछा पोताना
आत्माने तारनार सेलक मुनिनु
दृष्टांत ७९

व्याख्यान २२५ मुं.

कार्तिकी पूर्णिमानु महात्म्य-द्राविड वा-
लिखिल्ल कथा ८४

स्थंभ १६ मो.

व्याख्यान २२६ मुं.

छ लेख्यानु स्वरूप-प्रियकर राजानी कथा ८९

व्याख्यान २२७ मुं.

अविमृश्यकारिता (वगर विचारुं करवा
विषे) आम्रवृक्ष छेदकना दृष्टात-
युक्त ९३

व्याख्यान २२८ मुं.

सहसा कार्य न करवा विषे-पक्षीने मार-
नार राजातुं दृष्टात-चार गति-
ना द खो ९९

व्याख्यान २२९ मुं.

पाच कारण-परस्पर संवाद ने निर्णय १०२

व्याख्यान २३० मुं.

भावाभावा अन्यथा न थवा उपर रा-
वणनो प्रबध-नियति ने उद्य-
मनु स्वरूप १०८

व्याख्यान २३१ मुं.

काळादि कारणो करता कर्मनु वळवानपणु
भाविनी ने कर्मरेखनो सबध... ११६

व्याख्यान २३२ मुं.

पाच कारण मळवार्थीज कार्यसिद्धि थायछे
ते उपर शुल्लककुमारनी कथा . १२०

व्याख्यान २३३ मुं.

सद्गुणना विचारनी पण दुर्लभता-कालि-
काचार्य ने शालिवाहननो सबध १२९
गुणहीन मनुष्यो कोइ पण उपमाने ला-
यक नथी ते उपर विद्वानोनी
वाणीनो विलास १२६

व्याख्यान २३४ मुं.

द्रव्यवंदन ने भाववदन-शीतळाचार्यनो
सबध-गुरुवंदननु स्वरूप ... १३५

व्याख्यान २३५ मुं.

ज्ञान विज्ञानयुक्त क्रिया विषे-दृष्टांतयुक्त १३९

व्याख्यान २३६ मुं.

नव नियानांतुं स्वरूप . . . १४३
नियानु नहीं करनार तामलि तापस १४५

व्याख्यान २३७ मुं.

उपदेशने अयोग्य चार प्रकारना मनु-
ष्यो सबधी पृथक् पृथक् दृष्टातो १४७

व्याख्यान २३८ मुं.

कदाप्रही विषे गोष्टामाहिल सातमा नि-
न्हवनी कथा... .. १५३

व्याख्यान २३९ मुं.

आठमो निन्दव-दिगंबरनी उत्पत्ति ... १५८

व्याख्यान २४० मुं.

ढुढक मत विषे-वगचूलिका अध्ययनमा
कहेली तेनी उत्पत्ति... .. १६९

स्थंभ १७ मो.**व्याख्यान २४१ मुं.**

क्रोध विषे-अमरदत्त ने मित्रानदनी कथा १६९

व्याख्यान २४२ मुं.

मान विषे-बाहुबलिन दृष्टात १७८

व्याख्यान २४३ मुं.

मायापिंड विषे-अषाढभूति मुनिनु दृष्टात १८५

व्याख्यान २४४ मुं.

लोभ विषे-सागर श्रेष्ठोनु दृष्टात ... १९०

व्याख्यान २४५ मुं.

लोभनी वृद्धि विषे-सुभूमचक्रोनु दृष्टात १९५

व्याख्यान २४६ मुं.

क्रोधपिंड अने मानपिंडना अप्राह्यपणा
विषे दृष्टांतोयुक्त वर्णन ... २००

व्याख्यान २४७ मुं.

लोभापिंड विषे-दृष्टातयुक्त २०५

व्याख्यान २४८ मुं.

दशमा अद्वा पच्चख्खाणना दश भेद-
तेनु फळ-दृष्टातो महित ... २१०

व्याख्यान २४९ मुं.

उत्तरगुण प्रत्याख्यानना दश भेद ... २१८
दामन्नकनु दृष्टांत २२५

व्याख्यान २५० मुं.

व्रत खडन करवानु फळ मत्स्योदरनी कथा २२५

व्याख्यान २५१ मुं.

मौन एकादशीनी कथा-(सुव्रत शेट) २३०

व्याख्यान २५२ मुं.

समकितमा शका न करवा विषे-अपादा-
नार्यनी कथा... .. २३५

व्याख्यान २५३ मुं.

मिथ्यात्वना भेद २४६
पालक अभव्यनु दृष्टांत २५२

व्याख्यान २५४ मुं.

मिथ्यात्वना दुस्त्यजपणा विषे-मखली-
पुत्र गोशाळानु दृष्टांत ... २५३

व्याख्यान २५५ मुं.

भगवतनी आशातनानुं फळ-मोशाळानु
आगामी वृत्तांत २५८

स्थंभ १८ मो.

व्याख्यान २५६ मुं.

“ज्ञानाचार”-प्रथम काल नामे आ-
चारनु स्वरूप २६३
सागराचार्यनु दृष्टांत २६५

व्याख्यान २५७ मुं.

अस्वाध्याय काळनु स्वरूप-नानां दृष्टां-
तौयुक्त २६९

व्याख्यान २५८ मुं.

बीजो विनयाचार-स्थूलभद्र प्रवध ... २७६
चडरुद्र आचार्यनु दृष्टांत २७९

व्याख्यान २५९ मुं.

त्रीजो बहुमान आचार-वे निमित्ति-
यांतुं दृष्टांत २८२
विनय ने बहुमान उपर कुमारपाळनी कथा २८५

व्याख्यान २६० मुं.

चोयो उपधान वहन आचार-योगवहन
करवानी अने उपधान वहवानी
आवश्यकतांनी सिद्धि २८८

व्याख्यान २६१ मुं.

योगनु बहु मान-मासतुस मुनिनु दृष्टांत २९४

व्याख्यान २६२ मुं.

योगवहनने स्थिर करवा उपर त्रीजा
निन्हव अव्यक्तवादीनी कथा
(सात निन्हवोना नाम) ... २९७

व्याख्यान २६३ मुं.

पांचमो आनिन्हव नामे ज्ञानाचार-ज्ञानदा-
ता गुरुनो अपलाप न करवा विषे ३०२
छद्दा निन्हव रोहगुप्तनी कथा ... ३०३

व्याख्यान २६४ मुं.

व्यजन न ओळववा विषे छद्दो ज्ञानाचार-
तना चौद भेद ३१०
कुमारपाळनु दृष्टांत ३११
अगोक राजानु दृष्टांत ३१३
विद्यावगुनु दृष्टांत ३१५
एक ब्राह्मणनी कथा ३१६

व्याख्यान २६५ मुं.

अर्थानिन्हव सातमो ज्ञानाचार ... ३१७
हेमचद्रसूरिनु दृष्टांत ३१७
बाराक्षरी भणनार भरडानु दृष्टांत ... ३१९
कुडलीक श्रावकनुं दृष्टांत ३२०

व्याख्यान २६६ मुं.

सूत्रार्थ अनिन्हव आठमो आचार-अभय-
देवसूरिनी कथा-स्थभन पार्श्वनाथ ३२४

व्याख्यान २६७ मुं.

शुभाशुभ श्रुतना सम्यग् अर्थ करवाविषे
क्षुल्लक मुनिनु दृष्टांत ... ३२९
भेरीनु दृष्टांत ३३३

व्याख्यान २६८ मुं.

“दर्शनाचार”-पहेलो नि.शक आचार ३३६
पाचमा निन्हव गगाचार्यनु दृष्टांत ... ३३७

व्याख्यान २६९ मुं.

निष्काक्षा बीजो दर्शनाचार ३४३
क्षुल्लक शिष्यनु दृष्टांत ३४३
चोया निन्हव अश्वमित्र मुनिनी कथा ३४५

व्याख्यान २७० मुं.

निर्विचिकित्सा त्रीजो दर्शनाचार-ते उपर
भोगसार श्रेष्ठीनी कथा ... ३४९

स्थंभ १९, मो.

व्याख्यान २७१ मुं.

अमूढदृष्टि चोथो दर्शनाचार	३५५
स्लेप श्रेष्ठानु दृष्ट्यात तदतर्गत त्रण प्र- कारना वैराग्यनु स्वरूप	३५५

व्याख्यान २७२ मुं.

प्रशसा नामे पाचमो दर्शनाचार	३६५
कामदेव श्रावकना कथा	३६६

व्याख्यान २७३ मुं.

धर्मी जीवोनी प्रशसा करवा उपर हेम- चद्रसूरिनो प्रबंध	३६९
---	-----

व्याख्यान २७४ मुं.

स्थिराकरण-छट्टो दर्शनाचार	३७८
कुमारपाळ राजानो प्रबंध (स्त्रीचरित्र)	३७९

व्याख्यान २७५ मुं.

कुमारपाळने स्थिर करवा हेमचद्राचार्ये कहेलु धमनु तात्विक स्वरूप	३८५
---	-----

व्याख्यान २७६ मुं.

साधर्मावात्सल्य सातमो दर्शनाचार	३९५
कुमारपाळनु दृष्ट्यात	३९५
पातिव्रता स्त्रीए करेलु पतिवात्सल्य	३९७

व्याख्यान २७७ मुं.

प्रभावना नामे आठमो दर्शनाचार	४०१
आठ प्रकारना प्रभावको	४०१
एक मुनिनी आश्चर्यकारक कथा	४०४

व्याख्यान २७८ मुं.

“ चारित्राचार ”-इर्यामामिति	४०६
वरदत्त ऋषिनु दृष्ट्यात	४०८

व्याख्यान २७९ मुं.

भाषा समिति-धीजो चारित्राचार	४१०
रज्जा साध्वीनु दृष्ट्यात	४११

व्याख्यान २८० मुं.

एषणा समिति-त्रीजो चारित्राचार	४१३
धनशर्मा साधुनु दृष्ट्यात	४१३

व्याख्यान २८१ मुं.

चोथो पांचमो चारित्राचार	४१७
स्थंडिल भूमिना दश गुणो-१०२४ भेद	४१८
बने आचारपर लघु दृष्ट्यांतो... ..	४२०

व्याख्यान २८२ मुं.

त्रण गुप्ति-६-७-८ चारित्राचार	४२१
मनोगुप्ति उपर जिनदास श्रेष्ठीनु दृष्ट्यांत	४२२
वाग्गुप्ति उपर अन्य शास्त्रनु दृष्ट्यांत	४२३
कायगुप्ति उपर एक मुनिनु दृष्ट्यात	४२४
त्रणे गुप्ति उपर एक मुनिनु दृष्ट्यात	४२५
चारित्राचार विषे उपसहार	४२६

व्याख्यान २८३ मुं.

“ तपाचार ” क्षेमर्षिनु दृष्ट्यात तेना विचित्र प्रकारना अभिग्रहो... ..	४२७
--	-----

व्याख्यान २८४ मुं.

तपस्यानु स्वरूप-तेना वार भेद	४३३
पहेलो अनशन तपाचार	४३५
सत्तर प्रकारना मरणो	४३६
अनशन तप उपर धन्य मुनिनु दृष्ट्यांत	४३९

व्याख्यान २८५ मुं.

उनादरी बीजो तपाचार	४४१
शुतिसक्षेप त्रीजो तपाचार	४४३
द्रव्यप्रहारीनु दृष्ट्यांत	४४४

१९ मो स्थंभ संपूर्ण.

श्री उपदेश प्रासाद भाषांतर.

भाग ४ थो.

स्थंभ १५ मो.

व्याख्यान २११ मुं.

(जुहारनुं स्वरूप.)

“ बेसते वर्षे परस्पर जुहार करवाना रिवाजनी उत्पत्ति. ”

अन्योऽन्यं जनजोत्कारा भवन्ति प्रतिपत्प्रगे ।

तत्स्वरूपं तदा पृष्टं पुनर्जगाद् साधुपः ॥ १ ॥

भावार्थ—पडवाने दिवसे प्रातःकाले लोको परस्पर जुहार करे छे, तेनुं स्वरूप राजाए पूछयुं एटले गुरु महाराज फरीने बोलया के—

हे संप्रति राजा ! परस्पर जुहार करवामां एक हेतु ए छे ते गौतम गणधरने अमावास्या (दीवाळी) नी रात्रिना प्रांत भागे केवळज्ञान उत्पन्न थयुं. तेथी प्रभाते नवा राजानी जेम तेने सर्व गणधरोए आवीने वांच्या, तेथी प्रणामनो विधि शरु थयो. हवे बीजो हेतु सांभळोः— पूर्वे अवन्ती नगरीमां धर्म नामे राजा हतो. तेने नमुचि नामनो प्रधान हतो. एक दिवस ते नगरीमां मुनिसुव्रतस्वामीना शिष्य श्रीसुव्रतस्वरि पधार्या. तेने वंदन करवा माटे नमुचि प्रधानने साथे लइने श्री धर्मराजा त्यां गयो. देशना समये ते सचीवे आ प्रमाणे वाद कर्यो के “आ सकळ विश्व स्वप्न जेवुं छे, जीव नाश पामवाथी सर्व नाश पामे छे, जीव कांड परलोकमां गति पामतो नथी अर्थात् जीव ते पंचभूतना पिंडनुंज नाम छे, अने परलोक नथी.” आ प्रमाणे पोताना मतने स्थापन करता सचीवने स्वरिना शिष्ये जीती लीधो. त्यार पछी क्रोधने वश थइने रात्रिने वखते हाथमां तरवार लइने ते निर्दय सचीव ते मुनिने हणवानी इच्छाथी तेनी पासे गयो. ते वखत शासनदेवीए तेने स्तंभित कर्यो; जाणे चित्रमां आळेख्यो होय तेवी स्थितिमां प्रातःकाळे राजा विगेरेए तेने ज्योयो. पछी शासनदेवीने अने गुरुने स्वमावीने राजाए तेने मुक्त कराव्यो. पौर लोकोए तेने घणो धिक्कार्यो, तेथी लज्जा पामीने ते नगरमांथी नीकळी नमुचि भमतो भमतो हस्तिनापुर गयो. ते नगरमां पद्मोत्तर नामे राजा हतो. तेने उत्तम शियळथी

शोभित ज्वाळादेवी नामे पट्टराणी हती. तेओने विष्णुकुमार अने महापद्म नामे बे पुत्रो हता. राजाए विष्णुकुमारने राज्यपद आप्युं, अने नाना पुत्रने यौवराज्यपद आप्युं.

अन्यदा नमुचि प्रधाने पोतानी कळाकुशळता युवराजने देखाडी, तेथी हर्ष पामीने तेणे नमुचिने पोतानुं प्रधानपद आप्युं. एक वखत ते नमुचिए सिंहरथ नामना मोटा योद्धाने जीत्यो, तेथी संतोष पामेला युवराजे तेने वरदान आप्युं. नमुचिए ते वरदानने थापण रूप रंखाव्युं. एक दिवसे ज्वाळादेवीए हर्षथी रथ यात्रा करवानी इच्छावडे सुवर्ण अने रत्नोथी शोभित जैनरथ कराव्यो, ते वखते तेनी शोके इर्ष्याथी ब्रह्मरथ कराव्यो. पछी ते बंने रथो रस्तामां परस्पर सामा मळया. ते बंनेनो वादविवाद थयो. बंने पक्षमांथी कोइ रथ खेंचनार पुरुषो बीजा रथने मार्ग आपी आगळ चालया नही, त्यारे क्लेशनी निवृत्तिने माटे राजाए बंने रथने पाछा वळाव्या, एटले महापद्म आवी रीते पोतानी मातानुं अपम्वन करेलुं जोइने पोताना मनमां दुःखी थयो अने परदेश चालयो गयां. ते अनुक्रमे चक्रवर्ती योग्य समृद्धि मेळवीने जन्मभूमिमां आव्यो. तेना पिताए मोटा उत्सवथी तेने पुरमां प्रवेश कराव्यो. पछी बत्रीश हजार राजाओए बार वर्ष सुधी महापद्मनो राज्याभिषेक कर्यो.

त्यार पछी विष्णुकुमार सहित पद्मोत्तर राजाए सुव्रताचार्य पासे दीक्षा लीधी अने पोते स्वर्गे गया. विष्णुकुमारने छ हजार वर्ष सुधी तीव्र तप करवाथी वैक्रियादिक अनेक लब्धिओ प्राप्त थइ.

महापद्म राजाए पोतानी मातानो रथयात्रानो मनोरथ मोटा औछव पूर्वक पूर्ण कर्यो. त्यारपछी पोतानां पाप नाश करवा माटे माताना कहेवाथी समग्र पृथ्वीने जिनेश्वरोना चैत्योथी भूषित करी.

एकदा सुव्रताचार्य हस्तिनापुरमां घणा साधु सहित चातुर्मासनो अभिग्रह धारण करीने रह्या, ते वखते पूर्वनुं वैर संभारीने नमुचिए चक्री पासे पोतानुं वरदान माग्युं के "हे राजेंद्र! कार्तिक मासनी पूर्णिमासुधी मने छ खंडनुं राज्य आपो. " राजाए तेने सर्व राज्य सोंपी दीधुं अने तेटला वखतने माटे पोते अंतःपुरमां रह्या.

त्यार पछी निरंकुशपणे सर्व धर्मनो द्वेषी नमुचि छ खंड राज्यनुं पालन करवा लाग्यो. समग्र पृथ्वीनो नमुचि नवो राजा थवाथी सर्व राजाओए भेटणां आपीने तेनी आज्ञा अंगीकार करी. पछी नमुचिए जीवहिंसावाळो यज्ञ प्रारंभ्यो. सर्व ब्राह्मणो आशिर्वाद आपीने तेना यज्ञकर्मनी प्रशंसा करवा लाग्या. ते वखते तेणे सुव्रताचार्यने बोलावीने कहुं के-" तमो मुंडाओने मुकीने बीजा सर्व वेष-

धारीओ अने ब्राह्मणो मने चक्रवर्ती तथा यज्ञरूप धर्मकार्य करनार जाणीने नभे छे अने प्रशंसा करे छे; तमे तेम करता नथी तो श्रुं तमे माराथी पण मोटा छो? माटे मारी पृथ्वीमां कोई पण साधुए रहेवुं नहि. जो मारी भूमिमां सात दिवसथी वधारे कोई साधु रहेशे तो तेमने हुं मारी नाखीश, तेमां मने दुषण आपशो नहीं. ” आ प्रमाणे सांभळीने नगरना लोकोए तेने साम वाक्योथी समजाव्यो, पण तेणे पोतानो आग्रह छोड्यो नही, त्यारे आचार्य महाराजे विचार्युं के “ आनुं राज्य तो सर्व स्थळे छे, तेथी अमो चोमासाना समयमां सात दिवसमां क्यां जईए ? ” ए प्रमाणे विचारीने तेणे बीजा साधुओने पूछ्युं के “ आमां कोई गगनगामिनी लब्धिवाळो छे के जे मेरु पर्वतना शिखर उपर रहेला विष्णु-कुमार मुनिने अहीं बोलावी लावे ? ” एक शिष्ये पोतानी तेवी शक्ति जणावी अने गुरुनी आज्ञा लईने ते मेरु पर्वतपर गया विष्णुकुमार मुनिए चोमासामां तेने अकस्मात् आववानुं कारण पूछ्युं, एटले तेणे यथार्थ सर्व वृत्तांत कळ्यो. पछी विष्णुमुनि ते साधुनी साथे नमुचिनी सभामां आव्या. त्यां एक नमुचि विना सर्व राजाओए तेमने वंदना करी. पछी विष्णु मुनिए नमुचिने कळुं—“ हे राजा ! एक स्थाने चोमासुं रहेवाना अभिग्रहवाळा मुनिओ हमणा क्यां जशे ? माटे तेमने रहेवा सारु केटलीक पृथ्वी आपो. ” नमुचिए त्रण पगलां पृथ्वी आपवा कळुं. ते सांभळीने क्रोधातुर थयेला विष्णु मुनिए वैक्रिय लब्धिथी लाख योजन प्रमाण शरीर विकुर्वीने एक पग पूर्व दिशानी जंबूद्वीपनी जगती उपर अने बीजो पग पश्चिम दिशानी जगती उपर मुकीने कळुं के—“ हे पापी ! हवे त्रीजो पग मुकवानी जग्या क्यां आपे छे ? ” ते सांभळीने भयभ्रांत थयेलो नमुचि मौन रख्यो, एटले विष्णु मुनिए त्रीजुं पगळुं नमुचिना पृष्ठ उपर मुक्युं, तेथी जेम त्रिविक्रमे बली राजाने पातालमां पेसाडी दीधो हतो, तेम ते नमुचि पण द्रव्यथी अने भावथी बंने प्रकारे पातालमां गयो. ते समये पर्वतो पण कंपवा लाग्या, ग्रहो भयभीत थया, अने इंद्रादिक देवो पण “ आ श्रुं ? ” एम संभ्रांत थई गया. पछी अवधिज्ञानवडे तेनुं कारण जाणीने इंद्रे विष्णु मुनिना क्रोधने शांत करवा माटे संगीत जाणनारा गंधर्वोने मोकल्या. तेओए मुनिना कर्ण पासे शांतता रूप अमृतमय गीतनृत्यनो आरंभ कयो, तेथी मुनिनो कोपाग्नि शांत थयो, अने ते ओ मूळ स्वरूपे स्थित थया. महापद्म चक्री पण लज्जा सहित आवीने नम्यो. तेने मुनिए ओळंभो दीधो के “ तुं राज्य पाळतां छतां शासननी आर्वा हीलना जन्ने पीढा थाय, तो पछी बीजा क्षुद्र राजाओना राज्यमां तेम थाय तो तेनो ता

दोष ? ” इत्यादिक चक्रवर्तीने उपदेश आपीने आचार्य पासे आवी यथार्थ कहे-
वा वडे आलोचना करी, अने प्रायश्चित्त लईने प्रतिक्रमण कर्युं. आ ठेकाणे शास-
ननी भक्तिने माटे तेमणे कर्युं छे तेथी तेमने कांइ दोष नथी, तोपण सज्ञाय
ध्यानादिकमां किंचित् भृंशत्वं अने विभावप्रसंगत्व थवाथी ते गुरुनी समक्ष इर्या-
पथिकि पढिकमवावडे आलोच्युं. प्रांते विष्णु मुनि मोक्षगति पाम्या.

आ प्रमाणे महा उत्पात शांत थवाथी जाणे फरीथी जन्म अने चैतन्य
पाम्या होय तेम सर्व मनुष्योए शुभ वस्त्र अन्नपान विगेरे ग्रहण कर्यां अने परस्पर
जुहार कर्यां. ते उपरथी मनुष्यो दर वर्ष पडवाने दिवसे उत्तम वस्त्र, अन्न, पान,
जुहार अने घरनी शोभा विगेरे महोत्सव करे छे.

जे साधुओनी निंदा करे छे ते मनुष्य छतां पण पशु समानज छे, तेवुं सर्व
स्थाने प्रसिद्धिमां लाववा माटे अने जणाववा माटे राजाए घेरघेर गोहिसो
कराव्यो. हजु पण मारवाड विगेरेमां छाणनो गोहिसो करवामां आवे छे.

“ जुहार करवाने दिवसे पहेला गणधर श्रोगौतम स्वामीए श्रीवीतराग
शब्दना अर्थने विचारतां कैवळज्ञान रूप लक्ष्मीने, जिनेंद्र शासनना राज्यने अने
गुणना समूहनी शक्तिने प्राप्त करी हती. ”

॥ इत्यब्ददिनपरिभितोपदेशप्रासादवृत्तौ पंच-
दशमस्तंभस्य द्विशतएकादशतमः संबंधः ॥

१ कांईक सज्ञाय ध्यानादिकमा हानि आववी. २ विभावदशानो प्रसंग पडवो. ३ ‘ गोहिसो ’ शु ?
ते कांइ समजातु नथी

व्याख्यान २१२ मुं.

हवे पूजानो विधि कहे छे.

निश्चयाद्भव्यजीवेन पूजा कार्या जिनेशितुः ।

दमयन्त्येव कल्याणसुखसंततिदायिनी ॥ १ ॥

भावार्थ—“ भव्य प्राणीए दमयंतीनी जेम कल्याण अने सुखनी संपत्ति आपनारी जिनेश्वरनी पूजा अवश्य करवी. ”

दमयंतीनी कथा.

कोसला नगरीमां निषध नामे राजा हतो. तेने नळ अने कुबर नामना बे पुत्रो हता. ते अरसामां विदर्भ देशमां भीम नामे राजा हतो. तेने दमयंती नामनी एक पुत्री हती. तेनां सर्वे अंगो सुंदर हतां, अने ते समग्र कळाओमां कुशळ हती. अनुक्रमे वृद्धि पामती ते पुत्री अठार वर्षनी थइ तयारे भीम राजाए पुत्रीने योग्य वर मेळववानी इच्छाथी स्वयंवरनो आरंभ कर्यो. त्यां नळ अने कुबर सहित निषध विगेरे घणा राजाओ गया. पछी पोतानी दासीए करेला वर्णन पूर्वक दमयंतीए नळना कंठमां वरमाळा आरोपण करी. शुभ दिवसे पाणिग्रहणना ओछवमां भीम राजाए नळने हाथी, घोडा, रथ, रत्न विगेरे आप्युं. केटलाक

नगरी)

Heat absorbed/lb = 1 राजा पुत्रीने शिखामण आपीने

- (२५६) -

उद्योत शी रीते प्रगट थयो ? ' त्यारे मुनिए तेना पूर्व जन्मनुं वृत्तांत कहुं के-
“पूर्व भवमां तेणे पांचसो आंबिल कर्यां हतां, भावि तीर्थकर श्री शांतिनाथनी
पूजा करी हती, तपनी समाप्तिमां विधि पूर्वक उद्यापन कर्युं हतुं, अने चोवीश
तीर्थकरोना भालस्थळमां रत्नजडित सुवर्णना तिलको करावीने चडाव्यां हतां,
ते पुण्यना प्रभावथी आ भवे तेना भालस्थळमां तिलकने आकारे सूर्यना खंडनी
जेवो स्वाभाविक उद्योत थयो छे. ”

आ प्रमाणे अमृत समान वाणी सांभळीने हर्ष पामेला निषध विगेरे पोता-
ना पुरमां आव्या. त्यारपछी निषध राजा नळने राज्याभिषेक करी, पोते दीक्षा
ग्रहण करीने स्वर्गमां गयो, अने नळ राजा अनुक्रमे त्रण खंडनो स्वामी थयो.

हवे तेनुं राज्य लेवानी इच्छाथी कुबर हमेशां तेनां छिद्र जोवा लाग्यो.
नळ पण भाइनी साथे द्यूत रमवा लाग्यो. ते संबंधमां घणा आप्त जनोनी शिखा-
यण पण तेणे मानी नहीं, अने रमतां रमतां अनुक्रमे दैवयोगे नळराजा पोतानी
स्त्रीने पण हारी गयो, एटले कुबरे आनंद पामीने कहुं के- “हे भाइ ! हवे
पृथ्वीने अने स्त्रीने मुकी दे.” त्यारे नळ मात्र एकज वस्त्र धारण करीने कोसला
नगरीमांथी एकलो नीकळ्यो. नगरना लोकोए तथा प्रधानोए कुबरनी प्रार्थना
करीने दमयंतीने साथे मोकली. ते स्त्रीपुरुष चालतां चालतां एक मोटा अर-
ण्यमां आवी पहोंच्या. मध्यान्ह समये फळनो आहार करीने रात्रे कोइ लता-
गृहमां विश्रांति लइने रात्रि निर्गमन करी. पछी नळे प्रवासमां स्त्रीने महा बंधन
रूप धारीने तेने सुती सती तजी देवानी इच्छाथी आंखमां आंसु लावी, हाथमां
छरी लइने पोताना लोहीथी तेना वस्त्रने छेडे आ प्रमाणे अक्षरो लख्या के-
“हे प्रिया ! अहींथी वट वृक्षनी तरफ कुंडिनपुर जवानो रस्तो छे, अने जमणी
तरफ केसुडाना झाड पासे थइने कोसला नगरी जवानो रस्तो छे. तेथी ज्यां
तारी इच्छा होय त्यां जजे, हुं आवी स्थितिमां लज्जा पासुं छुं, तेथी तने अहीं
मुकीने जाउं छुं. ”

उपर प्रमाणे लखी दमयंतीने एकली मुकीने आगळ चालतां नळ राजाए
प्रातःकाळे समीपना भागमां चोतरफ बळतो दावानळ जोयो. तेमां थता अनेक
प्राणीओना आक्रंदमां तेणे आ प्रमाणेनी मनुष्यवाणी सांभळी के- “ हे इक्ष्वाकु
कुळना मुगट समान नळ ! माहं रक्षण कर, रक्षण कर. ” आ प्रमाणे सांभळीने
आम तेम जोतां तेणे एक लताना गुच्छामां सर्प जोईने कहुं के- “ हे सर्पराज !
तुं मारा नामने तथा मनुष्यभापाने शीरीते जाणे छे ? ” तेणे कहुं के- “ पूर्व
भवना संस्कारथी जाणुं छुं, माटे माहं रक्षण कर, रक्षण कर. ” नळे

तेने त्यांथी खेंचीने बहार काढ्यो के तरतज ते ऋतघ्नी सर्प राजाने डश्यो. तेतुं झेर व्यापवाथी पोतानुं शरीर कुबडुं थई गयेलुं जाईने खेद पूर्वक नळे विलाप कर्यो. त्याणे ते सर्पे तेने कहुं के—“ हे पुत्र ! हुं तारो पिता छुं. में मायावडे तने छेतयो छे. हुं ब्रह्म देवलोकथी तारा परना स्नेहवडे आव्यो छुं. हे पुत्र ! तुं हजु भरतार्धनुं राज्य भोगवनार छे. तेथी आ श्रीफळ अने करंडीओ तुं ग्रहण कर. श्रीफळमांथी वस्त्र काढीने पहेरीश अने करंडीयामां रहेला अलंकारो धारण करीश, एटले तुं तारुं मूळ स्वरूप पामीश. ” इत्यादि कहीने तेमज नळनी प्रार्थनाथी तेने सुसुमार पुरी पासे तेज वखते मुकी दइने सर्प अदृश्य थयो.

नळ राजा सुसुमार पुरीए आव्यो ते वखते प्रजानो संहार करनार मदोन्मत्त हाथीनो उपद्रव थयो हतो. ते हाथीने कोइ वश करी शकतुं नहोतुं. तेने पोतानी बुद्धिथी वश करी तेने स्थाने बांधीने नळ पुरजनोनी साथे दधिपर्ण राजा पासे आव्यां. राजाए ते कुबडाने यथायोग्य सत्कार करीने तेनो वंश विगेरे पूछ्युं. एटले कुबडाए कहुं के—“ हुं नळ राजानो रसोइओ छुं, अने सूर्यपाक रसवती जाणुं छुं. नळ राजा द्यूतमां सर्वस्व हारीने पोतानी स्त्री सहित क्यांक चाल्या गया एटले हुं अही आव्यां छुं. ” आ प्रमाणे सांभळीने दधिपर्ण राजाए शोक सहित नळ राजानुं प्रेतकार्य कर्युं, अने कुबडाने पोतानी पासे राख्यो.

एक दिवस उपवननी शोभा जोवा नीकळेला कुबडाने एक ब्राह्मणे आवीने संगीतमां आ प्रमाणेना बे श्लोक कह्या—

अनार्याणामलज्जानां, दुर्बुद्धिनां हतात्मनां,

रेखा मन्ये नलस्येव, यः सुप्तामत्यजत्प्रियां ॥ १ ॥

विश्वास्य वल्लभां स्निग्धां, सुप्तामेकाकिनीं वने,

त्यक्तुंकामोपि जातः किं, तत्रैव हि न भस्मसात् ॥ २ ॥

“ जे नळ राजानी जेम सुतेली स्त्रीने त्याग करे ते माणसने अनार्य पुरुषोमां, निर्लज्जमां, दुर्बुद्धिमां अने आत्मघ्नमां प्रथम रेखा समान जाणवो. स्नेहवाळी प्रियाने विश्वास पमाडी छेतरिने वनमां एकली सुती मुकी तजी जवानी इच्छावाळो नळ तेज वखत भस्मभूत केम थयो नही ? ” आ प्रमाणेना श्लोक सांभळीने कुबडाए “बहु सारुं गायुं” एम कही तेनी प्रशंसा करीने “ तुं कोण छे ? तें शी रीते अने क्यांथी नळराजानुं वृत्तांत सांभळ्युं ? अने नळना गया पछी थुं थयुं ? ” ए प्रमाणे तेने पूछ्युं एटले ते ब्राह्मण बोल्यो के—“ दमयंती प्रातःकाळे पोताना पतिनं पासे नही देखवाथी शोकथी विव्हळ थइ आम तेम

शोधवा लागी. एम करतां अकस्मात् वखने छेडे लखेला अक्षरो तेना वांचवामां आव्या. तेनो अर्थ जाणीने 'वट वृक्ष तरफना मार्ग वडे पिताने घेर जाऊं' एम विचारी ते त्यांथी चाली. आगळ जतां कोइ सार्थने लुंठवाने प्रवर्तेला चोरोने तेणे हुंकार मात्रथी त्रास पमाड्या. पछी सार्थपतिए कुळदेवीनी जेम तेने नमीने तेना मुखथी तेनुं सर्व वृत्तांत सांभळ्युं. ते परथी तेने नळनी स्त्री जाणीने पोतानी बेन समान मानी पोतानी साथे राखी. पछी वर्षा ऋतु आववाथी 'सार्थने बहु विलंब थशे' एम जाणीने सार्थवाहनी रजा लीधा विना दमयंती त्यांथी एकली नीकळी गई. आगळ चालतां कोइ राक्षसे तेने उपद्रव कयो. पण ते तेनाथी क्षोभ पामी नहीं. एटले तेना सत्वथी सतुष्ट थयेला राक्षसे कहुं के—'हे देवी ! तुं दुःखी थइश नहीं. बार वर्षेने अंते तने तारा पतिनो समागम थशे.' पछी दमयंती कोइ पर्वतनी गुफामां रही श्री शांतिनाथनुं माटीनुं बिंब करीने तेनी पूजा करवा लागी, अने स्वभावथीज पाकीने भूमिपर पडेला फळोथी उपवासादितपनुं पारणुं करीने धर्माराधन करवा लागी. चोमासाने अंते पेला सार्थवाहे तेनी शोध करतां ते गुफामां तेने श्री शांतिनाथनी पूजामां तत्पर जोई एटले ते बहु हर्ष पाम्यो, अने तेना उपदेशथी जैनधर्मी थयो. ते वनमां रहेला पांचसो तापसो पण दमयंतीनी वाणीथी प्रतिबोध पाम्या. त्यां तापसपुर नामनुं नगर थयुं. एकदा यशोभद्र नामना स्मरि त्यां पधार्या. दमयंतीना पूछवाथी तेमणे तेनो पूर्व भव कह्यो के— "पूर्व भवमां तुंमम्मण नामना राजानी वीरमती नामनी स्त्री हती. एक दिवसे ते दंपती कोइ ठेकाणे जता हता, तेवामां सामे आवता एक मुनिने जोया. एटले अपशुकन धारीने तेमने बार घडी सुधी तेमणे रोकी राख्या. पछी पाछा ते दंपतीए मुनिने खमाव्या. ए कारणथी आ भवमां बार वरस सुधीनो तमारे बंनेने विरह पड्यो." आ प्रमाणे कही आचार्य विहार करी गया.

एक दिवसे कोइए आवीने दमयंतीने कहुं के— "तारो पति में हमणा अहीं नजीकमांज जोयो हतो." एवुं सांभळीने ते तत्काळ तेने जोवाने वनमां गइ. त्यां कोइ राक्षसीनो उपद्रव थयो. ते तेणे पोताना शियळ व्रतना प्रभावथी शांत कयो. पछी अनुक्रमे ते अचलपुरमां आवी. ते नगरमां चंद्रयशा नामनी दमयंतीनी मासी त्यांना राजानी राणी हती. तं दमयंतीने सुशील जोइने पोताने घेर लइ गइ. त्यां तेनी दानशाळामां दमयंती नित्य दान देवा लागी. पींगल नामना चोरने त्यां रखा सता मोतमांथी वचाव्यो.

एक वखत हरिभट्ट नामे ब्राह्मण कुंडिनपुरथी त्यां आव्यो. तेणे दान-शाळाए दान लेवा जतां दमयंतीने जोइने ओळखी एटले तेनी मासीने मूळ्यी सर्व वृत्तांत कळ्यो. पछी चंद्रयशा तेने पोतानी बहेननी दीकरी जाणी राजमहेलमां लइ गइ अने पोताने ओळखाण न पाड्या बाबत ठपको आप्यो. पछी घणी युक्तिथी तेनो सत्कार करीने मोटा आडंबरथी तेने तेना पिताने घेर कुंडीनपुर मोकली.

एकदा भीम राजानो दूत पोताने कामेदधिपर्ण राजा पासे आव्यो हतो. त्यां “ नळनो रसोइओ कुबडो सूर्यपाक रसवतीने जाणनारो छे. ” एम पुरमां पगळे पगळे तेना वखाण सांभळीने अने तेने जाते जोईने पोताने नगरे जइ पोताना राजा भीमने ते वृत्तांत निवेदन कर्यो. दूतनुं वाक्य सांभळीने भीम राजाए तेनी विशेष तजवीज करवा एक ब्राह्मणने सुसुमारपुर मोकल्यो. ते ब्राह्मणे कुबडाने मळीने कळुं के-“ तने जोइने मने खेद थाय छे, केमके हुं अहीं नळराजा होवानी शंकाए आव्यो हतो, पण कल्पवृक्ष क्यां अने एरंडानुं झाड क्यां ? माणिक्य क्यां अने पथ्थर क्यां ? एम आजे तने कुबडाने जोवाथी मारा मनमां रहेलो दमयंतीनो मनोरथ पण कुबडो थइ गयो.” आ प्रमाणे सांभळीने कुबडो रोयो; अने ते ब्राह्मणने सूर्यपाक रसवती जमाडी तेने घणुं सुवर्ण आपी विदाय कर्यो. ते ब्राह्मणे भीम राजा पासे आवीने लक्ष सुवर्णनुं दान, रोवुं अने सूर्यपाक रसवतीनुं जमाडवुं विगेरे सर्व वृत्तांत कळ्यो. ते सांभळी दमयंती बोली के-“ हे पिता! आ बाबतमां कांइ पण विचार करवा जेवुंनथी, जरूर कुबडाने रुपे रहेलो ते तमारो जमाइज छे एम जाणवुं. ” पछी भीम राजाए दमयंतीनो खोटो स्वयवर आरंभीने सुसुमारपुरना राजा दधिपर्णने बोलाववा माटे माणसो मोकलया. केमके तेम करवाथी ते वात सांभळीने दधिपर्णनी साथे नळ राजा जो त्यां हगे तां ते जरूर आवशे; कारणके पशुओ पण स्त्रीनो पराभव सहन करी शकता नथी.

दधिपर्ण राजा दमयंती परना अमुरागथी मुदत मात्र एकज दिवसनी वाकी छतां कुबडा सारथिनी सहायथी तेज दिवसे कुंडिनपुरमां आव्यो, अने कुबडा पासे सूर्यपाक रसवती करावीने परिवार सहित भीम राजाने जमाड्यां. तयार पछी “ आ निपध राजानो पुत्र नळज कुबडाने स्वरूपे छे; केमके श्वेतांवर मुनिनुं वचन मिथ्या होय नहीं. ” एम धारीने लज्जा पूर्वक दमयंतीए पोताना पत्तिने कळुं के-“ हे नाथ! ते वखत वनमां तो सुती मुकीने गया हता, पण आजे जागती शी रीते मुकी शकशां ? ” आ प्रमाणे सांभळी नळे पोतानुं रुप प्रगट कर्युं. पछी भीम राजा नळने पोताना सिंहासनपर बेसाडी हर्पयी हाथ जोडीने वाल्यो के-

“ आ सर्व राज्यने अने आपत्ति विनानी आ संपत्तिने तमे आनंदे भोगवो अने तैमारी आज्ञामां वर्तेता एवा अमने मरजी प्रमाणे आपो. ” दधिपर्ण राजा पण नळने जोड तेने नमस्कार करीने आश्चर्यथी बोल्यो के-“ हे देव ! में अज्ञानताथी जे कांड अयोग्य आचरण कर्तुं होय ते सर्व क्षमा करजो. ”

पछी नळ राजा सर्व राजाओ अने सेना सैन्य सहित पृथ्वीने कंपावतो कोसला नगरी तरफ चाल्यो. त्यां युद्ध करतां क्रीडा मात्रमां कुबरने जीतीने पोते राज्याधिपति थयो. पछी भरतार्थना सर्व राजाओए नळने भेटो आपी. नळे पण पोतानी आज्ञामां रहे त्यां सुधी तेमने अभयदान आप्युं. अनुक्रमे पुष्कल नामना पोताना पुत्रने राज्य सोंपीने दमयंती सहित नळ राजाए शास्त्रानुसार जैनी दीक्षा ग्रहण करी. नळ राजाना शरीरमां स्वाभाविक कोमलता होवार्थी संघममां ते अतिचार लगाडवा लाग्या, एटले तेना पिता निषध देवताए आवीने फरीथी दृढ कर्था; पछी दमयंतीना भोगनी इच्छावाळो छतां पण मनने बलात्कारे रोकतीने, दीक्षानुं पालन करवामां असमर्थ थवार्थी अनशन अंगीकार करी मृत्यु पामीने कुबेर नामे उत्तर दिशानो लोकपाल थयो. दमयंती पण अनशनथी मृत्यु पामीने तेनी प्रिया थई. पछी काळक्रमे करीने दमयंती द्वारका नगरीमां कनकवती नामे वसुदेवनी प्रिया थई. त्यां जैनधर्ममां आसक्त थइ सती संसारिक सुख भोगवती हती, तेवामां श्रीनिमिनाथ प्रभु त्यां समोसर्या. कृष्ण तेने वांदवाने परिवार सहित गया. भगवाने धर्मदेशना आपी. पछी देशनाने अंते कृष्णे पूछ्युं के-“ हे स्वामी ! आ नगरी अक्षय छे के तेनो क्षय थशे ? ” तयारे भगवाने कहुं के-“हे कृष्ण ! आ नगरीनो द्वैपायन ऋषिना शापथी नाश थशे.” आ प्रमाणे श्रीनिमिनाथना मुखथी द्वारकानो दाह सांभळीने घणा जादवकुमारे, तथा तेनी स्त्रीओए दीक्षा लीधी. ते समये वसुदेवनी ७१९९८ स्त्रीओए पण प्रभुनी मासे दीक्षा लीधी. मात्र देवकी ने रोहीणी बे घेर रही. कनकवती चारित्र लइ उत्कृष्ट भावना भावी शुक्ल ध्यान धरीने केवल ज्ञान पामी. पछी देवताए आपेला साध्वीना वेषने धारण करी घणा जीवोने प्रतिबोध पमाडी प्रांते सर्व कर्मनो क्षय करीने मुक्ति पामी.

॥ इत्यब्ददिनपरिमित्तोपदेशप्रासादवृत्तौ पंचदशमस्तंभस्य

२१२ द्वादशाधिकद्विशततमः संबंधः ॥

व्याख्यान २१३ मुं.

दीपपूजा.

जिनेन्द्रस्य पुरो दीपपूजां कुर्वन् जनो मुदा ।

लभते पृथुराज्यादिसंपदं धनदुःस्थवत् ॥ १ ॥

भावार्थ—“ जिनेश्वरनी पासे हर्षेथी दीपपूजा करनार मनुष्य निर्धन धनानी जेम मोटी राज्यसमृद्धि पामे छे. ”

दीपपूजा विषे धनानुं दृष्टांत.

आ जंबूद्वीपना भरतक्षेत्रमां आवेला दक्षिणार्ध भरतमां मगध नामना देशने विषे पञ्चपुर नामे नगर छे. ते मगरमां कलाकेली नामे राजा हतो. तेनुं वर्णन जाणी लेवुं. ते राजाने पांच लाख अश्वो, छसें मदोन्मत्त हाथीओ अने असंख्य रथ तथा पत्तिओ हता. ए प्रमाणे ते राजाने पुण्यना प्रभावथी राज्यलक्ष्मी प्राप्त थई हती. तेवा राज्यने करतो अने सुखभोग भोगवतो कलाकेली राजा सुखे सुखे दिवसो निर्गमन करतो हतो.

एकदा पञ्चवन नामना चैत्यथी शोभित पञ्चवन नामना उद्यानमां मनुष्योमां केवली, सर्वज्ञ अने सर्वदर्शी आदेयनाम कर्मवाळा एवा त्रेवीशमा तीर्थकर श्रीपार्श्वनाथ स्वामी अनेक गणधर तथा साधुना परिवारे संयुक्त अने कोटीगमे भुवनपति, व्यंतर, ज्योतिषि अने विमानवासी देवो सहित समवसर्या. चतुर्विधि देवताओए समवसरण रच्युं. अहीं समवसरणनुं वर्णन जाणी लेवुं. यावत् पर्वद्वारे समवसरणमां प्रवेश करीने भगवान सिंहासन उपर वेठा, अने वारे पर्पदाओ आवीने स्वस्व स्थाने बेठी. तं वखते कलाकेलि राजा अने बीजा नगरना लोको पण भगवानने वांदवा माटे आव्या. ते वखते त्रायस्त्रिंशत् देवताओ पण घणा आव्या हता. पछी भगवाने नीचे प्रमाणे पर्पदानी समीपे देगना आपी.

मन्ह जिणाणं आणं, मिच्छं परिहर धरह सम्मतं ।

छव्विह आवस्सयंमि, उज्जुत्तो होइ पइदिवसं ॥ १ ॥

भावार्थ—“ हे भव्य जीवो ! जिनेन्द्रनी आज्ञाने मान्य करो, मिथ्यात्वने तजो, सम्यक्त्वने धारण करो, अने अहनिश छ प्रकारना आवश्यकमां उद्यमी थाओ; ” तथा

પવ્વેસુ પોસહવયં, દાણં સીલં તવો અ ભાવો અ ।
સજ્ઞાય નમુક્કારો, પરોવયારો અ જયણા અ ॥ ૨ ॥

આવાર્થ—“ પર્વતિથિએ પૌષધ વ્રત કરો તથા દાન, શીલ, તપ, ભાવના, સ્વાધ્યાય, નમસ્કાર, પરોપકાર અને જતના કરો; ” તથા

જિણપૂઆ જિણથુણિણં, ગુરુથુઅ સાહંમિઆણ વચ્છહ્લં ।
સવ્વ વિરહમણોરહ, એમાઈં સહ્વકિચ્ચાઈં ॥ ૩ ॥

આવાર્થ—“ જિનપૂજા, જિનેશ્વરની સ્તુતિ, ગુરુની સ્તુતિ, સાધાર્મિક વાત્સલ્ય અને સર્વવિરતિનો મનોરથ કરો. ઇત્યાદિ શ્રાવકનાં કર્તવ્ય છે. ”

હે ભવ્ય પ્રાણીઓ ! મોહની આદિ આઠ કર્મના વશથી સંસારી જીવ જન્મ મરણાદિ અનેક દુઃસ્વોથી વ્યાપ્ત એવા ચતુર્ગતિ રૂપ ભયંકર સંસારકાન્તારમાં વારંવાર પરિભ્રમણ કરે છે તે જીવ પ્રથમ અકામ નિર્જેરાથી થયેલા પુણ્યના ઉદયથી અવ્યવહાર રાશિમાંથી નીકળીને વ્યવહાર રાશિમાં આવે છે; પછી યથા-પ્રવૃત્તિ કરણ કરવાથી આયુષિના સાતે કર્મની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ સ્વપાવીને પલ્યોપમના અસંખ્યાતમે ભાગે ઊણી એક કોઢાકોઢી સાગરોપમની કરે છે. તેટલી લઘુ સ્થિતિ પર્વત ઉપરથી પહતો પાષાણ કુટાતો પીટાતો ગોઠ થાય તે ન્યાયે કરે છે, તથા શુભભાવ બાંધે છે. યથાપ્રવૃત્તિ કરણ વહેજ જીવ પ્રથમ બાદર પૃથ્વીકાયમાં પર્યાપ્ત ભાવે ઉત્પન્ન થાય છે. ત્યાર પછી કોઈક ભવ્ય જીવ અનુક્રમે સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય મનુષ્યપણું પામીને અલ્પ સંસારી થઈને આર્યક્ષેત્રમાં ઉચ્ચ કુળને વિષે ઉત્પન્ન થાય છે. એવી રીતે આર્યક્ષેત્ર, મનુષ્યભવ, ઉચ્ચ કુળ, સુગુરુની જોગવાઈ વિગેરે ધર્મની સામગ્રી પામીને જીવ આત્માના શુદ્ધ સ્વાભાવે કરીને અથવા ગુરુના ઉપદેશે કરીને આ પ્રમાણે આત્મસ્વરૂપનું ચિંતવન કરે કે—“આ મારો આત્મા અસંખ્યાત પ્રદેશ-વાળો છે. તે દ્રવ્યાર્થિક નયે કરીને એક છે, અને પર્યાયાર્થિક નયે કરીને અનેક પરિણામવાળો છે. જ્ઞાન, દર્શન, રૂપ, શુદ્ધ ગુણના પર્યાયવાળો છે તે આત્માના અનંતા અસ્તિધર્મો છે, અનંતા નાસ્તિ ધર્મો છે; અને તેમાં સામાન્ય વિશેષ ધર્મો પણ અનેક રહેલા છે. વળી તે સમગ્ર પુદ્ગલ ભાવથી રહિત છે. વસ્તુગત ભાવે ત્રણેકાલે અનંતી કર્મ પ્રકૃતિથી રહિત છે. સાકારોપયોગ (જ્ઞાન) તથા અનાકારોપયોગ (દર્શન) ના સ્વભાવવાળો છે. કદાચિત્ પણ ચૈતન્ય ભાવને તજતો નથી. આ મારો આત્મા શાશ્વત્ છે; શરીર, લેશ્યા, જોગ, કષાય અને ક્લેશ રહિત છે, અર્થાત્

अशरीरी, अलेशी, अयोगी, अकषायी अने अक्लेशी छे; परम चिदानंद स्वरूपी छे, द्रव्यार्थिक नयनी मुख्यताये नित्य छे, अने पर्यायार्थिक नयनी अपेक्षाए अनित्य छे. रत्नत्रयी (ज्ञान, दर्शन, चारित्र) मय छे. श्रद्धा, भासन अने रमणता लक्षणवाळो छे. तथा उत्तम निमित्तकारणे करीने तेनुं उपादान सुधरे छे. तेथी आप्रमाणेनुं तेनुं शुद्ध स्वरूप निरंतर ध्याववुं.

आवी अमृत सरस्वी पार्श्वनाथ स्वामीए धर्मदेशना आपी, ते सांभळीने राजादिक सर्वे पौरलोको हृष्ट तुष्ट थया, चित्तमां आनंद पाम्या, प्रीतियुक्त थया, परम शांतभाव पाम्यां अने हर्षथी उल्लास पामेला हृदयवाळा थया. वर्षादनीधाराए हणेला कदंबना पुष्पोनी जेम तेमना रोमांच प्रफुल्लित थया, यावत् अस्थि मज्जा पर्यंत धर्मना रागथी रंगाई गया. तेमांथी केटलाक जीवोए चारित्र ग्रहण कर्युं, केटलाके बार प्रकारनो श्रावकधर्म अंगीकार कर्यो, अने केटलाके रात्रिभोजननी विरति, अनंतकायनो त्याग, अभक्ष्य भोजननो परिहार अने वासी विदलनुं वर्जन, इत्यादिक पञ्चखाण कयां. त्यारपछी पर्पदा स्वस्व स्थाने गइ. पछी कलाकेलि राजाए हस्तकमळ जोडीने नम्रताथी भगवानने आ प्रमाणे पूछ्युं के—“ हे करुणासागर, परम दयाना भंडार अने त्रिभुवनमां सूर्य समान भगवंत ! आप जयवंता वर्तो. हे प्रभो ! कया कर्मे करीने मने आवी राज्यसंपदा प्राप्त थई ? ते कृपा करीने कहो.” त्यारे पार्श्वनाथ स्वामीए कह्युं के—“हे राजन् ! तारा पूर्व भवनुं वृत्तांत सांभळ.

आ जंबूद्वीपना भरतक्षेत्रमां दक्षिणार्ध भरतने विपे अंग नामे देश छे. तेमां रभा नामे नगरी छे. त्यां जीतारी नामे राजा राज्य करतो हतो. ते नगरीमां एक धना नामनो निर्धन वणिक रहेतो हतो, ते जेवा तेवा प्रकारना उद्योगथी आजीविका (उदरपूर्णा) करतो हतो. एकदा रमापुरीनी समीपना उद्यानमां वावशिमा तीर्थकर वाळब्रह्मचारी श्रीनेमिनाथ भगवान अठार गणधर अठार हजार साधु अने छत्रीश हजार साध्वीओना परिवार सहित समवसर्या. तेमना देहनी कांति श्याम कमळना जेवी हती, देहनुं प्रमाण दश धनुष उंचुं हनुं, अने चारे प्रकारना देवताओ तेमना चरणकमळनी सेवा करता हता. ते उद्यानमां देवताओए समवसरण रच्युं; तेना मध्यभागमां सिंहासन उपर ते नेमनाथ स्वामी वीराज्या अने सर्व पर्पदा पण आवी, ते वखते तेमणे नीचे प्रमाणे धर्म देशना आपी.

भवे जीवा वि बज्झंति, मुच्चंति य तहेव य ।

सव्वकम्म खवेऊण सिद्धिं गच्छइ नीरया ॥ १ ॥

भावार्थ--“ जेम जीवो संसारने विषे बंधाय छे तेमज संसारथी मुक्त पण थाय छे; अने सर्व कर्मनो क्षय करीने आसक्ति रहितपणे सिद्धिपदने पामे छे. ”

आ प्रमाणे धर्मदेशना चालती हती. ते समये पेलो धना नामे वाणीओ त्यां आव्यो; ते वखते भगवाने एवो उपदेश कर्यो के--“ जे भव्य प्राणी जिनेंद्रनी पासे दीपपूजा करे छे ते राज्यलक्ष्मी पामीने यावत मोक्षे जाय छे. ” ए प्रमाणेनो धर्मोपदेश सांभळीने हर्ष पामेला धनाए आ प्रमाणे मनमां विचार्युं के-- “ हुं जिनेश्वरनी पासे निरंतर दीपपूजा करीश. ” पछी एवो अभिग्रह धारण करी श्रीनेमिनाथने वांदीने ते धनो पोताने घेर गयो. तयार पछी जीवहिंसा न थाय तेवी रीते पोताना ज्ञानादिक त्रण रत्नना उद्योतने निमित्ते ते विधि पूर्वक हंमेशां दीपपूजा करवा लाग्यो. तेम करवाथी मनुष्यनुं आयुष्य बांधी मरण पामीने कलाकेलि नामनो तुं राजा थयो छे, अने आवी राज्यसमृद्धि पाम्यो छे. ”

आ प्रमाणे श्रीपार्श्वनाथ स्वामी पासे पोतानो पूर्वभव सांभळीने आनंद पामेलो कलाकेलि राजा प्रतिदिन द्रव्यपूजा तथा भावपूजा विशेष प्रकारे करवा लाग्यो अने सुखे सुखे रहेवा लाग्यो. ते राजा अनेक प्रकारना सुख भोगवीने अनुक्रमे सिद्धिपदने पामशे.

“ हे भव्य प्राणीओ ! पोतानुं अज्ञान नाश करवा माटे कलाकेलि राजा-नी जेम ज्ञाननो विकास करनार एवी द्रव्य अने भावथी विधि पूर्वक दीपपूजामां आदर करो. ”

॥ इत्यव्ददिनपरिमितोपदेशप्रासादवृत्तौ पंचदशमस्तंभस्य
२१३ त्रयोदशाधिकद्विशततमः संबंधः ॥

व्याख्यान २१४ मुं.

हवे थोडा अक्षर शिखवाथी पण सुख थाय छे
ते विषे कहे छे.

ज्ञानं शिक्षयेदल्पं हि, भवेत्तन्न निरर्थकम् ।

स्वल्पाक्षरमहिम्नापि, यवेन जीव रक्षितः ॥ १ ॥

भावार्थ—“ थोड्हुं ज्ञान शीखवाथी पण ते निरर्थक थतुं नथी, केमके थोडा ज्ञानना महिमाथी पण यव नामना राजर्षिए पोताना जीवनी रक्षा करी हती.

यव ऋषिनी कथा.

विशाला मामनी नगरीमां यव नामे राजा हतो. तेने गर्दभिह्लु नामनो पुत्र, अणुल्लिका नामनी पुत्री अने दीर्घपृष्ठ नामनो प्रधान हतो. एक दिवस रात्रिना पाछला भागमां जागेला राजाए विचार्युं के—“ मे पूर्व भवमां काई पण अद्भुत सुकृत कर्युं हशे के जेथी ते सुकृतना प्रभावे समुद्र पर्यंत समग्र पृथ्वीने स्वतंत्रताथी भोगवुं छुं. माटे आ भवमां पण हवे एवुं सुकृत करुं के जेथी आवतां भव पण सुधरे.” आ प्रमाणे विचारीने प्रातःकाळे पोताना पुत्रने राज्य पर बेसाडी तथा तेने केटलीक हितशिक्षा आपीने उपवनमां आवेला गुरुनं वांदी तंमनी पासं चारित्र ग्रहण कर्युं. पछी वैयावचमां तत्पर रह्या सता तेमणे तीव्र तप करवा मांड्युं, अने गुरु महाराजनी साथे विहार करवा लाग्या. गुरुए शास्त्रनां अभ्यास करवा माटे बहु कहुं, तोपण ते काई शीख्या नही; अने “ हुं वृद्ध छुं तेथी मने पाठ आवडशे नहीं. ” एम कहेवा लाग्या.

एकदा लाभनुं कारण जोइने गुरुमहाराजे ते यव मुनिने तेना पुत्रने प्रतिबोध करवा माटे विशाला नगरीए मोकल्या. गुरुनां वचनने पुष्पमाळानी जेम मस्तक पर चढावीने ते घाल्या. रस्तामां तेणे विचार्युं के—“ मने किचित् पण शास्त्रनुं ज्ञान नथी, तो हुं पुत्रने तथा बीजाओंने थुं उपदेश आर्षीश ” आ प्रमाणे विचार करे छे तेवामां नजीकना कोई खेतरमां जव खावानी इच्छाथी आवता पण भयवडे चोतरफ जोता एक गधेडाने ते खेतरना रक्षके नीचे प्रमाणं गाथा कही-

ओहावसि पहावसि ममं चेव निरखसि ।

लखिओ ते अभिप्पाओ जवं भखेसि गद्दहा ॥ १ ॥

भावार्थ—“ हे गर्धभ ! तूं उतावळो उतावळो आवे छे, अने मने जुए छे. पण में तारो अभिप्राय जाण्यो छे के तारे जवनुं भक्षण करवानी इच्छा छे.”

आ प्रमाणेनी गाथा सांभळीने यव मुनिए जाणे भ्रमोघ शस्त्र मारुं होय तंवी ते गाथा मानी; अने तेने महाविद्यानी जेम संभारता संभारता आगळ चाल्या. केट लेक दूर जतां कोईएक गामनी नजीकमां केटलाएक छोकराओ रमता हता. तेमां एक छोकराए लाकडाना कडकानी अणुल्लिका (मोई) फेंकी. ते बीजा बाळकोए शोधी, पण जडी नही. त्यारे कोई छोकराए नीचे प्रमाणे गाथा कही—

अओ गया तओ गया, जो इज्जति न दीसई ।

अम्हे न दिट्टि तुम्हे न दिट्टि, अगडे छुटा अणुल्लिया ॥ १ ॥

भावार्थ—“अहीथी गई, त्यांथी गई. शोध करतां पण मळी नहीं. अमे जोई नथी. तेम तमे पण जोई नथी. पण ते अणुल्लिका (मोई) खाडामां पढी छे.”

आ गाथा पण यव मुनिने तत्काळ कंठे थई गई. पछी तेनुं वारंवार स्मरण करतां आगळ चाल्या. केटलेक दिवसे ते विशाला नगरी समीपे आव्या. त्यां एक कुंभारने घेर रात्रिवासो रह्या. ते कुंभारना घरमां एक उंदर आम तेम भमतो हतो, तेने ते कुंभारे नीचे प्रमाणे गाथा कही—

सुकुमालय कोमल मदलया, तुम्हेरत्तिहिंडणसीलणया ।

अम्ह पसा ओ नत्थिते भयं, दिह पिठ्ठाओ तुम्हभयं ॥ १ ॥

भावार्थ—“ कोमळ अंगवाळा हे. भद्र ! तारे रात्रे चालवानो स्वभाव छे. पण तारे अमारा तरफनो भय नथी. दीर्घपृष्ठथी तारे भय छे.”

आ गाथा पण यवमुनिए कंठे करी. पछी ए त्रण गाथाने कल्पवृक्ष, चिंतामणि रत्न अने कामधेनु समान मानीने तेनुं वारंवार आवर्तन करवा लाग्या. हवे ते विशाला नगरीमां दीर्घपृष्ठ मंत्रीए “ गर्दभिल्लराजाने कोई पण उपायथी मारीने तेना राज्य पर मारा पुत्रने बेसाडीने तेने अणुल्लिका परणावीश.” एम धारीने ते राजानी ब्रहेन अणुल्लिकाने पोताना घरना भोंयरामां गुप्त रीते संताडी छे. राजाना सुभटोए तेने घणी शोधी पण तेनो पत्तो लागतो नथी. तेवामां मंत्रीए यव मुनिने आवेला सांभळीने विचारुंके—“आ यव मुनिने तपना प्रभावथी ज्ञान प्राप्त थयुं हशे; अने तेथी मारुं सर्व कपट जाणीने ते जो राजाने कहेशे, तो राजा मने मारा कुटुंब सहित हणी नाखशे, माटे हुं काई पण आगळथी तेनो उपाय करुं

एम विचारीने ते रात्रिने वखतेज गर्दभिल्ल राजा पासे गयो. राजाए तेने अवसर विना आववानुं कारण पूछ्युं, एटले ते बोल्यो के-“चारित्रधी भ्रष्ट थयेला आपना पिता अही आव्या छे ने कुंभारने घरे रात रह्या छे; ते प्रातःकाळे आवीने आपनुं राज्य लइ लेशे. ” आ प्रमाणे सांभळीने राजा बोल्यो के-“जो पित्ताश्री राज्य लेशे तो हुं मारुं मोटुं भाग्य मानीश. ” मंत्रीए कहुं के पोताने मळेळुं राज्य आपी देवुं ते योग्य नथी. कोणिक राजानी जेम एवा पित्ताने तो हणी नाखवा तेज योग्य छे. ” आ प्रमाणे करी विविध प्रकारनी युक्तिधी कपटी मंत्रीए राजाने समजाव्यो. एटले रात्रिमांज पित्तानो वध करवा माटे गर्दभिल्ल राजा हाथमां खड्ग लइने कुंभारने घेर गयो, अने वारणानी सांधमांथी पित्ताने जांवा लाग्यो, तेटलामां यव मुनि सहज बुद्धिधी पहेली गाथा बोल्या. ते सांभळीने राजाए विचार्युं के-“ अहो! मारा पित्ताए मारो अभिप्राय जाण्यो. केम के ते कहे छे के-हे गद्धहा ! एटले हे गर्दभिल्ल ! तुं यवं एटले यव ऋषिने भक्षण करवा इच्छे छे. ” आ प्रमाणे राजाए पोतानी बुद्धिधी ते गाथानो अर्थ कर्यो, अने पाछो विचारवा लाग्यो के- “ आम तेम जांतां मने मारा पित्ताए ज्ञानवड जाण्यो, पण जो ते खरेखरा ज्ञानी हशे तो मारी वहेनना समाचार कहे शे. ” आ प्रमाणे विचारे छे तेवामां तेज वखते यव मुनि वीजी गाथा बोल्या. ते सांभळी तेणे ते गाथानो एवो अर्थ कर्यो के- “ मे मारी वहेन अणुल्लिकानी सर्वत्र शोध करी, पण ते अणुल्लिकाने कोइए भोंयरामां संताडीछे. ” आ प्रमाणे अर्थ चिंतवीने वळी विचारवा लाग्यो के-“ जो हवे मारी वहेनने जेणे संताडी होय तेनुं नाम प्रकाश करे तो सारुं. ” तेवामां मुनि त्रीजी गाथा बोल्या. ते सांभळीने तेनो अर्थ तेणे एवो धार्यो के “ तुं कामळ छे. रात्रिए चालवानां तारो स्वभाव छे. तुं अमारार्थी वीए छे; पण अमारार्थी तने भय नथी. दीर्घपृष्ठ नामना मंत्रीधी तारे भय राखवानो छे. ” आवो अर्थ धारी तमाम शंका दूर धवाधी ते वारणुं उघाडी अंदर आव्यां; अने पोताना ज्ञानी पित्ताने मारवानी इच्छा करनारा एवा पोतानी निंदा करतो सतो गर्दभिल्ले अश्रुपात सहित पिता मुनिने वांदीने पोतानो अपराध निवेदन करवा पर्वक स्वभाव्यो. ते सर्व सांभळी मुनि तो मौनज रह्या. केमके “ मौन सर्वार्थसाधकम्. ”

पछी राजा पोताने घेर आव्यां. रात्रि गया पछी प्रातःकाले तेणे पोताना भयो (सिपाइओ) पास मंत्रीना घरनी तपान कगवीने भोंयरामांथी पोतानी वहेनने मेळवी. मंत्रीने तेना कुटुंब सहित देशमांथी काढी मर्क्यो, अने जानी मुनिनी प्रशंसा करी तेमने नमीने तेणे कहलो धर्म अंगीकार कर्यो.

आ प्रमाणे पुरना लोक सहित पोताना कुटुंबने प्रतिबोध करीने यव राज-
र्षि गुरु महाराज पासे आव्या. गुरु महाराज पण सर्व वृत्तांत सांभळीने विस्मय
पाम्या. पछी यव मुनि पण आळस छोडीने विनय सहित श्रुतनो अभ्यास
करवा लाग्या. भणवानुं फळ प्रत्यक्ष जोवाथी ज्ञानाभ्यास करी तपो तपीने अनु-
क्रमे मोक्षे गया.

हवे आ दृष्टांतनुं व्यतिरेकी दृष्टांत कहे छे.

यैर्नाधीतः श्रुतग्रंथः कर्णाघातेन यच्छ्रुतम् ।

स्वमतिकल्पनापूर्वं वदेत् स मौढ्यमश्रुते ॥ १ ॥

भावार्थ—“ जेणे श्रुतग्रंथनो अभ्यास कर्षो नथी, अने काने सांभळीने
पछी पोतानी मतिकल्पनाथी जवाब आपे छे ते मूर्खपणाने पामे छे, ”

आ विषे एक दृष्टांत छे के- कोई गच्छना आचार्ये पोताना आयुष्नो
अंत जाणीने उपदेशथी कांडक सिद्धांतने अने स्थूल सामाचारीने जाणनारा कोइ
साधुने आचार्यपदे स्थापन कर्षा. ते आचार्य आगमनुं ज्ञान नही छतां पण गुरु-
ना महिमाथी प्रसिद्धिने पाम्या. अन्यदा विहार करतां करतां ते पृथ्वीपुर नामना
नगरे गया. त्यांना श्रावकोए मोटा ओछवथी तेमने पुरप्रवेश कराव्यो. ते नगर-
मां पूर्वे जैनाचार्योए राजसभामां अनेक परवादीओने घणीवार पराभव पमाळ्या
हता. ते परवादीओए फरीथी पण तेमनी उन्नति जोइने इष्याळु थया सता पूर्वे
पराभव पाम्या छतां पण फरीथी फेत्ताना महत्वनी हानि थशे, एवा भयथी आ
नवीन आचार्यना शास्त्र संबंधी ज्ञाननी परीक्षा करवा माटे पोताना वर्गमांथी
एक सेवकने तेनी पासे मोकल्यो. तेणे सूरिने प्रश्न कर्षो के-“ हे भगवान् ! पुद्-
गलने केटली इंद्रियो होय ? ” तयारे सिद्धांतना ज्ञान रहित सूरिए घणीवार
सुधी विचार्युं तो “ पुद्गल एक समये लोकांत सुधी जाय छे ” एवुं कोइक
स्थळे सांभळेलुं ते तेमना स्मरणमां आव्युं. पछी “ पंचेंद्रिय विना आटली बधी
शक्ति क्यांथी होय ? ” एम पोताना मनमां निश्चय करीने सिद्धांतादिकनी अपेक्षा
विनाज स्वमतिकल्पनाथी तेने प्रत्युत्तर आप्यो के-“ हे भद्र ! पुद्गलने पांच
इंद्रियो होय छे. ” आवो उत्तर सांभळीने “ आने पोताना शास्त्रनुं पण ज्ञान
नथी, तो पछी अन्य शास्त्रनुं ज्ञान तो क्यांथीज होय ? ” एम विचारीने तेणे
परवादीओने सर्व हकीकत कही. एटलें तेओए नवीन आचार्यना ज्ञाननुं प्रमाण
जाणीने राजसभामां तेनो पराभव कर्षो, तेथी जैन धर्मनी मोटी हीलना थई,

अने घणा लोको धर्मभ्रष्ट थया. पछी संघे ते आचार्यने त्यांथी दूर देश मोकली दीया. आ प्रमाणे कल्पवृत्तिमां दृष्टांत कछुं छे.

आवा गुरुओ चारित्र पाम्या छतां अने उपदेश देवाने तत्पर थया छतां पण शास्त्र संबंधी तथाप्रकारनुं ज्ञान नहीं होवाथी उत्सूत्र प्ररुपणा पण करे छे, अने पोताना आश्रितोने उलटा भवसमुद्रमां हुवावे छे. तेथी तेवा 'अबहु श्रुतोए' उत्सूत्र बोलाइ जवानो भय होवाथी धर्मनो उपदेश देवो ते पण योग्य नथी.

“ आ प्रमाणे विविध दृष्टांतोथी जाणीने संसार रूपी शत्रुना विजयने माटे ज्ञानी गुरुना आश्रयथी हे विवेकी भव्य जीवो ! प्रत्यक्ष गुणवाळा सिद्धांतना विचारनो आश्रय करो. ”

॥ इत्यव्दादिनपरिमितोपदेशप्रासादवृत्तौ पंचदशमस्तंभस्य
चतुर्दशाधिकाद्विशततमः प्रबंध ॥ २१४ ॥

व्याख्यान २१५ मुं.

ज्ञाननी विराधना तजवा विषे.

जघन्योत्कृष्टभेदाभ्यां, त्याज्या ज्ञानविराधना ।

ज्ञानस्य ज्ञानिनां भक्तिवृद्धिं नेया च धर्मिभिः ॥ १ ॥

भावार्थ—“ धर्मिष्ठ पुरुषोऽपि जघन्य तथा उत्कृष्ट भेदे करीने ज्ञाननी विराधनानो त्याग करवो, अने ज्ञान तथा ज्ञानिनी भक्तिमां वृद्धि करवी. ”

ज्ञाननी जघन्य विराधना आ प्रमाणे छे—

पुस्तक, पाटी, ठवणी, रुमाल (पोथी बंधन), लेखण, विगेरे ज्ञानना उपकरणोने चरण विगेरे कनिष्ठ अवयवोथी स्पर्श करवो, मुख पासे वस्त्र राख्या शिवाय भणवुं भणावुं, अने पुस्तकने काखमां राखवुं; शिवाय आहार, नीहार तथा भोग आदि समये ज्ञानना उच्चार करवा विगेरेथी मोटा ज्ञानावरणीय कर्मनो बंध थाय छे; पुस्तक के तेना पानां अथवा लखेला कागळ विगेरे पासे होय अने लघुशंका विगेरे करे, तो तेथी पण मोटा ज्ञानावरणीय कर्मनो बंध थाय छे; तेथी तेने महा आशातना जाणवी. नवकारवाळी, पुस्तक विगेरे पूज्य उपकरणनी साथे मुहपत्ति तथा चरवळानो स्पर्श न करवो. मुहपत्ति थुंक विगेरेथी उच्छिष्ट थयेली होय छे, माटे तेने पुस्तकनी साथे तथा स्थापनाचार्यनी साथे राखवी नहीं, जूदीज राखवी. पुस्तक बंधननो रुमाल पण केवळ पृथ्वीपर राखवो नहीं, अन्यथा मोटी आशातना थाय छे, अने ज्ञानावरणीय कर्म बंधाय छे. लखेला कागळना ककडा पण उच्छिष्ट भूमिपर पड्या होय, तो ते लइने सारी उंची जग्याए पगथी चंपाय नहीं तेवी रीते मूकवा, तेम करवाथी ज्ञाननी स्फूर्ति थाय छे. तेनो महिमा चालता समयमां पण प्रत्यक्ष दीठो छे. लखेला कागळो कोइ पण कारणथी वेचवा नहीं. लोभी थईने लखेलां पानां कुचो करीने तेनी कांइ वस्तु बनाववा माटे पण आपवां नहीं, तथा दिवाळीना पर्वमां गंधक, दारु विगेरे भरिने फटाकीया, फुलकणी, टेटा विगेरे करवामां आवे छे तेना उपयोगमां पण आपवां नहीं. केम के तेमांना सर्वे अक्षरो बळीने भस्म थाय छे; तेम करवाथी महा ज्ञानावरणीय कर्मनो बंध थाय छे. पुस्तकादिक उपकरणोने ओसीके राखवां नहीं, तेमज तेनापर बेसवुं नहीं. आ प्रमाणे ज्ञाननी आशातना करवाथी महा ज्ञानावरणीय कर्म बंधाय छे. ज्ञाननी विराधनाना उपर जणावेली शिवायना बीजा प्रकारो विवेकी पुरुषोऽपि पेतानी मेळे समजी लेवा.

हवे ज्ञाननी उत्कृष्ट विराधना वतावे छे—

श्रीमत् जिनागमना सूत्र, तेनो अर्थ तथा उभयनुं वितथ करण-उत्सूत्र भाषण मरीचि, जमालि, लक्ष्मणा साधवी तथा सावद्याचार्य विगेरेनी जेम करवुं नहीं. तेम करवाथी महा ज्ञानावरणीय कर्म बंधाय छे.

हवे ज्ञाननी तथा ज्ञाननीनी भक्ति तथा वृद्धि आ प्रमाणे करवी— जिनागम तथा जिनेश्वरादिनां चरित्रवाळां पुस्तको विगेरे न्यायथी मेळवेला द्रव्य वडे सारा कागळ उपर विशुद्ध अक्षरोथी लखाववां, तथा गीतार्थ मुनिनी पासे वंचाववां. तेना प्रारंभादि प्रसंगे मोटा ओछव करवा. अहर्निश पूजादिक बहुमान पूर्वक गुरु-पासे व्याख्यान सांभळवुं, के जेथी अनेक भव्य जीवोने बोधदायक थाय ज्ञाननां पुस्तको वांचनारने तथा भणनारने अन्न, वस्त्र विगेरेनुं उपग्रंभ आपवुं.

एवुं संभळाय छे के— दुपम कामना वशथी ज्यारे वारवपीं दुष्काळ पडच्यो, त्यारे सिद्धांतनं उच्छिन्न प्राय थयेल जाणी तेनो तदन विच्छेद थशे एम धारीने नागार्जुन, स्कंदिल विगेरे आचार्योए एकठा थइने तेना पुस्तको लखाव्यां, तेथी पुस्तको लखाववां अने उत्तम वस्त्र विगेरेथी तेनी पूजा करवी.

श्रीधर्मघोष स्वरिना उपदेशथी संघवी पेथडे तेमना मुखथी एकादशांगी सांभळवानो आरंभ कर्यो, तेमां पांचमा अंगमां ज्यां ज्यां“ गोयमा (हे गौतम!) एवुं पद आवे, त्यां त्यां सुवर्ण मोहोरथी तेणे पुस्तकनी पूजा करी; एम दरेक प्रश्ने सोना मोहोर मृकवाथी छत्रीश हजार सोना मोहोर थइ. पछी एटलुं द्रव्य खर-चीने तेणे समग्र आगमनां पुस्तको लखाव्यां, अने तेने रेगमी वस्त्रनां बंधन करावीने भरूच, सुरगिरि, मांडवगढ, अर्बुदाचल विगेरे स्थानोमां सात ज्ञानना भंडारो कर्या.

श्री कुमारपाल राजाए सातसो लहिया पाने छ लाख अने छत्रीश हजार आगमनी सात प्रतो सोनेरी अक्षरथी लखावी, अने श्रीहेमाचार्ये गंचला साडा त्रण करोड श्लोकनी एकवीश प्रतो लखावीने एकवीश ज्ञानना भंडार कर्या. काहुं छे के—

कालानुभावान्मतिमांघतश्च तच्चाधुना पुस्तकमंतरेण ।

न स्यादतः पुस्तकलेखनं हि श्राद्धस्य युक्तं नितरां विधातुम् ॥ १ ॥

भावार्थ—“ हालना समयमां काळना अनुभावथी तथा मतिनी मंडताथी पुस्तक दिना ज्ञान रही शकतुं नथी. माटे श्रावकोए निरंतर पुस्तको लखाववां, ते अत्यंत पांग्य छे. ”

“जिनप्रतिमा कराव्या करतां पण सिद्धांतोने लखाववामां तथा तेनुं श्रवण करवामां मोटुं पुण्य छे. केमके ज्ञान विना प्रतिमानुं महत्व शी रीते जाणी शकाय ? तेथी ज्ञानना भंडारो धर्मनी दानशाळानी जेवा शोभे छे. गुरु विना शिष्यनी जेम पुस्तको विना विद्वत्ता पण आवती नथी.” इत्यादि उपदेश सांभळीने वस्तुपाल मंत्रीए अठार करोड द्रव्य स्वरचीने त्रण ज्ञानभंडार लखाव्या.

थरादना संघवी आभु नामना श्रेष्ठीए त्रण करोड द्रव्य स्वरचीने सर्व सूत्रनी एक एक प्रत सोनेरी अक्षरथी अने बीजा ग्रंथोनी एक एक प्रत शाहीथी लखावी हती. कहुं छे के—

न ते नरा दुर्गतिमाप्नुवन्ति न मूकतां नैव जडस्वभावम् ।

नैवांधतां बुद्धिविहीनतां च ये लेखयन्त्यागमपुस्तकानि॥१॥

भावार्थ—“जे मनुष्य सिद्धान्तनां पुस्तको लखावे छे तेओ दुर्गतिने, मूकपणाने, जडताने, अंधताने अने बुद्धिरहितपणाने पामता नथी ”

वळी कोइक प्रकारे जिनागमनुं (श्रुत ज्ञाननुं) केवल ज्ञान करतां पण अति-शायिपणुं देखाय छे. ते विषे कहुं छे के—“श्रुतना उपयोगमां वर्तता छद्मस्थ मुनिए लावेलो आहार कदि अशुद्ध होय तो पण केवळी वापरे छे, कारण के तेम न करे तो श्रुतनुं अप्रमाणपणुं थइ जाय.”

तेथी सम्यक् प्रकारे सूत्रार्थना उपयोग पूर्वक निरंतर सर्व अनुष्ठान करवां; उपयोग विनानी क्रिया, द्रव्य क्रियापणाने पामे छे.

ज्ञाननी विराधना करवाथी बंधायेल पापकर्म ज्ञान पंचमीनुं आराधन करवाथी नाश पामे छे. कहुं छे के—

उत्सूत्रजलपाच्छ्रुति शब्दव्यत्ययात् क्रोधादनाभोगहठाच्च हास्यतः ।

बद्धानि यज्ज्ञानविराधनोद्भवात् कर्माणि यांति श्रुतपंचमव्रितात्॥१॥

भावार्थ—“उत्सूत्रनी प्ररुपणाथी, सूत्रना अर्थ विपरीत करवाथी, क्रोध-थी, अनाभोगथी, हठथी अने हास्यथी, ज्ञाननी विराधना थवावडे बंधायेलां कर्मो ज्ञानपंचमीना व्रतथी नाश पामे छे.”

आनुं तात्पर्य गुणमंजरी अने वरदत्तना दृष्टांतथी जाणवुं.

गुणमंजरी ने वरदत्तनी कथा.

आ भरतक्षेत्रमां पद्मपुर नामे नगर छे. तेमां अजीतसेन नामे राजा राज्य करतो हतो. तेने शिष्यळ व्रतने धारण करनारी अति प्रिय यशोमती

नामनी राणी हती. तेने वरदत्त नामे एक पुत्र थयो. ते आठ वर्षनो थयो, एटले तेने भणवा माटे अध्यापक पासे मोकल्यो; त्यां ते हमेगां भणवा लाग्यो, पण तेना मुखमां एक अक्षरनी पण स्फूर्ति थइ नहीं. अनुक्रमे ते युवावस्थाने पास्यां. एटले पूर्व कमेना उदयथी तेने कुष्ट (कोढ)नो व्याधि थयो, तेथी तेनुं शरीर क्षीण थवा लाग्युं.

तेज नगरमां सात करांड सांनामोहोरनां अधिपति सिंहदास नामनां श्रेष्ठी रहंतो हतो. तेने कर्पूरतिलका नामे पत्नी हती. तेमनी पुत्री गुणमंजरी नामनी वाल्य वयथीज रोगी अने मृंगी हती. तेना रोगनी निवृत्तिने माटे श्रेष्ठीए अनेक उपायो कर्या, पण ते सर्वे उखर भूमिमां वृष्टिनी जेम, खळ पुरुपना वचननी जेम अने शरद ऋतुनी मेघगर्जनानी जेम निष्फळ गया. ते साळ वर्षनी थइ तो पण तेनी साथे कोइए लग्न कर्या नहीं.

एकदा ते नगरमां चार ज्ञानने धारण करनार, चारसे छत्रु गुणना निधि अने धैर्यवढे मेरु पर्वतने पण तिरस्कार करनार एवा विजयसेन गुरु पधार्या. वनपाळना मुखथी तेमनुं आगमन सांभळी तेने पारितोषिक आपीने पौरजन सहित राजा गुरुने वांदवा गयो. गुरुने विधि पूर्वक वांदी नमीने गुरुनी पासे वंसी आ प्रमाणे दंडना सांभळी-

क्षपयेन्नारकः कर्म, बहूवीभिर्वर्षकोटिभिः ।

यत्तदुच्छ्वासमात्रेण ज्ञानयुक्तस्त्रिगुप्तवान् ॥ १ ॥

भावार्थ—“ नारकीना जीवो जंटलां कर्मने घणा करांडां वपे स्वपावे छे तेटलां कर्मने त्रिगुप्तिमान् ज्ञानी मात्र एक श्वासोच्छ्वासमा स्वपावे छे. ” वळी “ छठ अठम दशम दुवालस विगेरे नप करनार अत्रुथ जीवना आत्मानी जंटली शुद्धि धाय छे ते फरतां अनेकगणी शुद्धि दररोज जमता एवा ज्ञानिना आत्मानी धाय छे. ते ज्ञान पांच प्रकारनुं कहेलुं छे, तेमां पण श्रुत ज्ञान पांताने तथा परने उपकारी होवार्थी श्रेष्ठ छे. वीजां चार ज्ञान मुंगां छे. एटले के तेआं पांताना स्वरूपने कहेवा पण समर्थ नहीं; अने श्रुतज्ञान तो पांताने तथा परने प्रकाश करवामां दीवानी जेम समर्थ छे. वळी श्रुतज्ञान कोडने आपी शक्याय छे अने कोइ पासेथी लड पण शक्याय छे; वीजां चार ज्ञान कोडने आपी शक्यातां नहीं अने कोडनी पासेथी लड पण शक्यातां नहीं. तीर्थकरनामकर्म पण धर्मोपदेशे करीनेज निर्जरा पामे छे. तेथी अध्ययन, श्रवण विगेरेथी निरंतर श्रुत ज्ञाननी आराधनामां यत्न करवां. जे अज्ञानी जीवो मन, वचन अने कायाना

योगे करीने ज्ञाननी आशातना करे छे तेओ शरीरे रोगी तथा गून्य मनवाळा तेमज मुंगा विगेरे थाय छे, अने अनेक भवमां परिभ्रमण करे छे. कह्युं छे के—

अज्ञानतिमिरग्रस्ता, विषयामिषलंपटाः ।

भ्रमंति शतशो जीवा, नानायोनिषु दुःखिताः ॥ १ ॥

भावार्थ—“ अज्ञान रूपी अंधकारथी ग्रस्त अने विषय रूपी आमिष (मांस)मां लंपट एवा सेंकडो जीवो नाना प्रकारनी योनीमां दुःखीपणे परिभ्रमण करे छे.”

इत्यादि धर्मदेशना सांभळीने सिंहदासे विज्ञप्ति करी के—“ हे भगवन् ! मारी पुत्रीना शरीरमां कया कर्मथी व्याधिओ थई छे ! ” त्यारे सूरि महाराज बोलया के—“ श्रेष्ठी ! तारी पुत्रीए पूर्व भवे बांधेलां कर्मोनो संबंध सांभळ-घातकी खंडमां खेटकपुर नामना नगरने विषे जिनदेव नामे एक श्रेष्ठी रहेतो हतो. तेने सुंदरी नामे प्राणप्रिया हती. तेमने पांच पुत्रो तथा चार पुत्रीओ थई हती. श्रेष्ठीए पांचे पुत्रोने भणवा माटे मोटा उत्सव पूर्वक अध्यापक पासे मूकया. परंतु तेओ परस्पर चपलता, आलस अने अविनय करता सता त्यां रहेवा लाग्या. कह्युं छे के—

आरोग्यबुद्धिविनयोद्यमशास्त्ररागाः

पंचांतराः पठनसिद्धिकरा नराणाम् ।

आचार्यपुस्तकनिवाससहायवल्गा

बाह्याश्च पंच पठनं परिवर्धयन्ति ॥ १ ॥

भावार्थ—“ आरोग्य, बुद्धि, विनय, उद्यम अने शास्त्रपर प्रीति-ए पांच आभ्यंतर कारणो मनुष्योना अभ्यासनी सिद्धि करनारां छे, अने अध्यापक, पुस्तक, निवास, सहाय तथा खावा पीवानी सगवड-ए पांच बाह्य कारणोथी विद्या वृद्धि पामे छे.”

एकदा ते उन्मत्त छोकराओने पंडिते शिक्षा करी. अने “ कंबाग्रे वसति विद्या ” एटले “ सोटीना अग्र भागने विषे विद्या वसे छे ” एम विचारीने तेओने सोटी वती मार्या, तेथी तेओ रोता रोता घेर आव्या; अने सोटीथी शरीर उपर पडेल क्षतने पोतानी माने बताव्या. ते जोइने तेनी मा सुंदरी बोली के— “ हे पुत्रो ! भणवाथी शुं विशेष छे ? केमके जन्म, जरा अने मृत्यु तो भणेल के अभण कोईने छोटता नथी.” कह्युं छे के—

पठितेनापि मर्तव्यं, शठेनापि तथैव च ।

उभयोर्मरणं दृष्ट्वा, कंठशोषं करोति कः ॥ १ ॥

भावार्थ—“ भणेलो माणस पण मृत्यु पामे छे अनं मूर्ख पण मृत्यु पामे छे; ते वनेनुं मरण जाईने कयां माणस फोकट भणीने कंठनुं शोषण करे ? ” वळी-

यस्यास्ति वित्तं स नरः कुलीनः स पंडितः स श्रुतिमान् गुणज्ञः ।

स एव वक्ता स च दर्शनीयः सर्वे गुणाः कांचनमाश्रयन्ते ॥ १ ॥

भावार्थ—“ जेनी पासं द्रव्य छे ते पुरुष कुलीन छे, ते पंडित छे, ते शास्त्रां जाणनार छे, ते गुणज्ञ छे, ते वक्ता छे अनं तेज दर्शन करवा लायक छे. अर्थात् सर्वे गुणो कंचननांज आश्रय करे छे. ”

वळी धनवाळा महा मूर्ख माणसनी पासं पण पंडितो दैन्य वचनो वोलें छे: वळी बहुधा पंडितो निर्धनज हांय छे. माटे हे पुत्रां ! मूर्खताज श्रेष्ठ छे. तेथी हवे आजथी तमारो भणवा जवुं नही. कदाच तमारो महंताजी तमने तेढी जवा आवें तां तेने दूरथी पथ्थरवडे मारजो; अने तमने मार्यातुं फळ एक वखतमांज वतावी देंजो. इत्यादि शीखामण आपीने पुत्रपरना रागथी अने ज्ञान परना द्वेषथी लेखण, पाठी, पुस्तक विंगेरे सर्व अभिमां नांखी वाळी दीयां.

एक दिवस आ व्यतिकर जाणीने श्रेष्ठीए पोतानी खीने कळुं के—“ हे भद्र ! तें आवी मूर्खता भरली चेष्टा केम करी ? आ मूर्ख रहला पांच पुत्रांनां विवाह अनं उद्धार शी रीते धशे ? ” कळुं छे के—

क्षणं रक्ता विरक्ताश्च, क्षणं सर्वेषु वस्तुषु ।

अज्ञानेनैव कार्यते प्राणिनः कपिचापलम् ॥ १ ॥

भावार्थ—“ क्षणवारमां सर्व वस्तुओपर आसक्ति अनं क्षणवारमां विगक्ति, ए प्रमाणेनी कपिना जेवी चपलता अज्ञानवडेज प्राणीओ करे छे ” वळी—

माता वैरी पिता शत्रुः येन बाला न पाठिताः ।

सभामध्ये न शोभते, हंसमध्ये वक्ता यथा ॥ १ ॥

भावार्थ—“ जेणे पोताना वाळ्यांने भणाव्यां नथी ते मातापिता तेम-ना वैरी अने शत्रुज समजवा. केमके हंसांमां बगलानी जेम न अज्ञानी पुत्रां विद्वाननी सभामां गोभना नथी. ”

आ प्रमाणे सांभळीने सुंदरी हसीने बोली के-“ तमे पंडित छो, तंथी थुं कर्युं ? थुं तमे जगतनुं द्रारिच्य कायुं ? बाकी सुख तो पुण्यधीज मले छे, कांई भणवा भणाववाना जंजालथी मलतुं नथी. ” आवुं मूर्खताभरलुं पोतानी खीनु भाषण सांभळीने श्रेष्ठीए ते वखत तो मौन धारण कर्युं. कह्युं छे के-

उपदेशो हि मूर्खाणां, प्रकोपाय न शांतये ।

पयःपानं भुजंगानां, केवलं विषवर्धनम् ॥ १ ॥

भावार्थ--“ मूर्खने उपदेश आपवो, ते तेना क्रोधने मांटेज थाय छे, शांतिने माटे थतो नथी. केमके सर्पने दूधपावार्थी केवळ विषनीज वृद्धि थाय छे. ”

एक दिवसे श्रेष्ठीए पोतानी खीने कह्युं के-“ हे प्रिया ! आपणा पुत्रोने कोइ कन्या आपतुं नथी. परंतु उलटां एम कहे छे के-”

मूर्खनिर्धनदूरस्थं, शूरमोक्षाभिलाषिणाम् ।

त्रिगुणाधिकवर्षाणामेषां कन्या न दीयते ॥ १ ॥

भावार्थ--“ मूर्खने, निर्धनने, दूर देशमां रहेनारने, शूरवीरने, मोक्षना अभिलाषीने अने कन्यां करता त्रणगणी उम्मरथी अधिक वयवाळाने कोइ कन्या आपतुं नथी. माटे हे प्रिया ! तें आ पुत्रोनी अवतार व्यर्थ कर्यो. ” सुंदरी बोली के-“ एमां मारो कांई पण दोष नथी, तमारोज दोष छे. केमके पुत्रो पितानी जेवा होय छे, अने पुत्रीओ मातानी जेवी होय छे. ” आ वचन सांभळीने श्रेष्ठीने क्रोध चड्यो एटले बोलया के-“ हे दुर्भागी ! हे पापणी ! हे शंखणी ! तुं मारा सामुं बोले छे ! ” सुंदरी बोली के-“ हे मूर्ख ! पापी तो तारो बाप के जेणे कूतरानी पूंछडी जेवा वक्र बुद्धिवाळा तने उत्पन्न कर्यो. ” आ प्रमाणे सांभळी क्रोध पामेला श्रेष्ठीए तेने पथ्थर मार्यो ते तेना मर्मस्थानमां वागवाथी तत्काळ मरण पामी. हे शैठ ! ते सुंदरी मरीने तारे घेर पुत्रीपणे अवतरी छे. तेणे पूर्वं भवे ज्ञाननी विराधना करवाथी ते आ भवमां घणुं दुःख भोगवे छे. ”

आ प्रमाणेनां गुरुनां वचनो सांभळीने गुणमंजरीने जातिस्मरण थयुं, तेथी ते बोली के-“ हे भगवान ! आपनां वचनो सत्य छे. में पूर्वं भवमां स्वेच्छाए वर्ती जे कर्म बांध्युं छे तेनुं आ फळ मने प्राप्त थयुं छे; ते विलाप करवाथी के खेद करवाथी नाश पास तैस नथी. ” पछी श्रेष्ठीए गुरुने कह्युं के-“ हे भगवन् !

जेणे व्याधिनुं आदान निदान करुं हांय छे तंज तंनु औपय पण वतावी शके छे. आपना विना अभ्यंतर कारण कांण जाणी शके तंम छे ? माटे हवे आपज कृपा करीने तेना निवारणनो उपाय वतावो. " तयारे गुरु बोल्या के- " हे श्रंष्टी ! विधि पूर्वक ज्ञानपंचमीनुं आराधन करवायी सर्व प्रकारनुं सुख प्राप्त थाय छे. ते विधि आ प्रमाणे छे.

कार्तिक शुद्धी पांचमने दिवसे ठवणी अथवा नांटीनुं स्थापन करीने तेनी सन्मुख आठ स्तुतिवडे देव वांदवा. पछी ज्ञानपचमीनो तप अगीकार करवानो आळावां गुरुमुखं सांभळीने ते तप अगीकार करवु. ते तप पांच वर्षे नें पांच महिना सुधी करवानो छे. ते तपने दिवसे वें वयत एटले सांज सवार प्रतिक्रमण करवु, त्रिकाल देववंदन करवुं, तथा उपवास करीने संपूर्ण पौषयवत ग्रहण करवुं; अने पांच मूळभेद तथा एकावन उत्तर भेदनां नाम ग्रहण पूर्वक एकावन लोंगरसनो कायोत्सर्ग करवो. ठवणी उपर पुरतक रथापिने तेनी एकावन प्रदक्षिणा देवी तथा एकावन स्वमागमण देवां, अने ते दिवसे नवुं शान्त्र भणवुं, भणाववुं तथा श्रवण करवुं. कहुं छे के-

अपूर्वज्ञानग्रहणं महती कर्मानिर्जरा ।

सम्यग्दर्शननैर्मल्यात् कृत्वा तत्त्वप्रबोधतः ॥ १ ॥

भावार्थ- " अपूर्व ज्ञान ग्रहण करवायी मांटी कर्मनी निर्जरा थाय छे. अने सम्यक् दर्शननी निर्मलता थवायी तत्त्वनां पण बोध थाय छे "

ज्ञानपंचमीने दिवसे जो पोंसह कर्यो न होय तां पाट उपर पुरतकनी रथापना करीने तेनी जमणी वाजु पांच दीवेटनां दीवां करवो तथा सन्मुख पांच स्वस्तिक (साधीया) करवा ज्ञानना भडागंणी पजा करवी. ज्ञान द्रव्यनी वृद्धि करवी अने " ॐ श्री नमो नाणम्य " ए मंत्रनां वेहेजाग जाप करवो. आ प्रमाणे कदाच दर मासे करी शके नही, तां जीवन पर्यंत कार्तिक शुद्धी पांचमे तां जरुर ए प्रमाणे ज्ञाननी आराधना करवी. अथवा ते दिवसे जिनेश्वरनी पासो अने पुरतकनी समीपे चैन्यवदन करी शकतव कहीने " मनिज्ञानाराधनाय करेमि काउम्यग्ग " एम कही वंदण० अने अन्नच्छ० कही एक नयकारनां काउ-ग्मग्ग करवो. पछी नमोर्तन० कही नीचेनु काव्य गंभीर स्वर्धी बोलवु.

अष्टाविंशतिभेदभिन्नगदितं ज्ञानं शुभाद्यं मनिः

सप्रज्ञाभिनिबोधिकश्रुतानिर्बहेतुश्च वृद्धिप्रभे ।

आ प्रमाणं सांभळीने सुंदरी हसीने बोली के—“ तमे पंडित छां, तेथी शुं कर्णु ? शुं तमे जगतनुं द्रारिअ काप्युं ? बाकी सुख तो पुण्यथीज मले छे, काई भणवा भणाववाना जंजालथी मलतुं नथी. ” आवुं मूर्खताभरेलुं पोतानी स्त्रीनुं भापण सांभळीने श्रेष्ठीए ते वखत तो मौन धारण कर्णु. कहुं छे के—

उपदेशो हि मूर्खाणां, प्रकोपाय न शांतये ।

पयःपानं भुजंगानां, केवलं विषवर्धनम् ॥ १ ॥

भावार्थ—“ मूर्खने उपदेश आपवो, ते तेना क्रोधने माटेज थाय छे, शांतिने माटे थतो नथी. केमके सर्पने दूधपावार्थी केवळ विषनीज वृद्धि थाय छे. ”

एक दिवसे श्रेष्ठीए पोतानी स्त्रीने कहुं के—“ हे प्रिया ! आपणा पुत्रोने कोइ कन्या आपतुं नथी. परंतु उलटां एम कहे छे के—”

मूर्खनिर्धनदूरस्थं, शूरमोक्षाभिलाषिणाम् ।

त्रिगुणाधिकवर्षाणामेषां कन्या न दीयते ॥ १ ॥

भावार्थ—“ मूर्खने, निर्धनने, दूर देशमां रहेनारने, शूरवीरने, मोक्षना अभिलाषीने अने कन्यां करता त्रणगणी उम्मरथी अधिक वयवाळाने कोइ कन्या आपतुं नथी. माटे हे प्रिया ! तें आ पुत्रोनी अवतार व्यर्थ कर्णो. ” सुंदरी बोली के—“ एमां मारो काई पण दोष नथी, तमारोज दोष छे. केमके पुत्रो पितानी जेवा होय छे, अने पुत्रीओ मातानी जेवी होय छे. ” आ वचन सांभळीने श्रेष्ठीने क्रोध चड्यो एटले बोलया के—“ हे दुर्भागी ! हे पापणी ! हे शंखणी ! तुं मारा सामुं बोले छे ! ” सुंदरी बोली के—“ हे मूर्ख ! पापी तो तारो वाप के जेणे कूतरानी पूंछडी जेवा वक्र बुद्धिवाळा तने उत्पन्न कर्णो. ” आ प्रमाणे सांभळी क्रोध पामेला श्रेष्ठीए तेने पथ्थर मार्यो ते तेना मर्मस्थानमां वागवार्थी तत्काळ मरण पामी. हे शैठ ! ते सुंदरी मरीने तारे घेर पुत्रीपणे अवतरी छे. तेणे पूर्व भवे ज्ञाननी विराधना करवार्थी ते आ भवमां घणुं दुःख भोगवे छे. ”

आ प्रमाणेनां गुरुनां वचनो सांभळीने गुणमंजरीने जातिस्मरण थयुं, तेथी ते बोली के—“ हे भगवान ! आपनां वचनो सत्य छे. में पूर्व भवमां स्वेच्छाए वर्ती जे कर्म वांछ्युं छे तेनुं आ फळ मने प्राप्त थयुं छे; ते विलाप करवार्थी के खंद करवार्थी नाश पायं तम नथी. ” पछी श्रेष्ठीए गुरुने कहुं के—“ हे भगवन् !

जेणे व्याधितुं आदान निदान कर्तुं हांय छे तेज तेनु औषध पण बतावी शके छे. आपना विना अभ्यंतर कारण कोण जाणी शके तेम छे ? माटे हवे आपज कृपा करीने तेना निवारणनो उपाय बतावो. ” त्यारे गुरु बोलया के-“ हे श्रेष्ठी ! विधि पूर्वक ज्ञानपंचमीनुं आराधन करवाथी सर्व प्रकारनुं सुख प्राप्त थाय छे ते विधि आ प्रमाणे छे.

कार्तिक शुदी पांचमने दिवसे ठवणी अथवा नांदीनुं स्थापन करीने तेनी सन्मुख आठ स्तुतिवडे देव वांदवा. पछी ज्ञानपंचमीनो तप अंगीकार करवानो आळावो गुरुमुखे सांभळीने ते तप अंगीकार करवुं. ते तप पांच वर्ष नें पांच महिना सुधी करवानो छे. ते तपने दिवसे बे वसत एटले सांज सवार प्रतिक्रमण करवुं, त्रिकाळ देववंदन करवुं, तथा उपवास करीने संपूर्ण पौषधव्रत ग्रहण करवुं; अने पांच मूळभेद तथा एकावन उत्तर भेदनां नाम ग्रहण पूर्वक एकावन लोगस्सनो कायोत्सर्ग करवो. ठवणी उपर पुस्तक स्थापीने तेनी एकावन प्रदक्षिणा देवी तथा एकावन स्वमासमण देवां, अने ते दिवसे नवुं शास्त्र भणवुं, भणावुं तथा श्रवण करवुं. कह्युं छे के-

अपूर्वज्ञानग्रहणं महती कर्मनिर्जरा ।

सम्यग्दर्शननेर्मल्यात् कृत्वा तत्त्वप्रबोधतः ॥ १ ॥

भावार्थ—“ अपूर्व ज्ञान ग्रहण करवाथी मोटी कर्मनी निर्जरा थाय छे; अने सम्यक् दर्शननी निर्मलता थवाथी तत्त्वनो पण बोध थाय छे. ”

ज्ञानपंचमीने दिवसे जो पोसह कर्यो न होय तो पाट उपर पुस्तकनी स्थापना करीने तेनी जमणी बाजु पांच दीवेटनो दीवो करवो तथा सन्मुख पांच स्वस्तिक (साथीया) करवा, ज्ञानना भंडारोनी पूजा करवी, ज्ञान द्रव्यनी वृद्धि करवी अने “ ॐ र्हीं नमो नाणस्स ” ए मंत्रनो बेहजार जाप करवो. आ प्रमाणे कदाच दर मासे करी शके नही, तो जीवन पर्यंत कार्तिक शुदी पांचमे तो जरूर ए प्रमाणे ज्ञाननी आराधना करवी. अथवा ते दिवसे जिनेश्वरनी पासे अने पुस्तकनी समीपे चैत्यवंदन करी शक्रस्तव कहीने “ मतिज्ञानाराधनार्थं करेमि काउस्सगं ” एम कही वंदण० अने अन्नथ० कही एक नवकारनो काउस्सग करवो. पछी नमोर्हत० कही नीचेतुं काव्य गंभीर स्वरथी बोलवुं.

**अष्टाविंशतिभेदभिन्नगदितं ज्ञानं शुभाद्यं मतिः
सप्रज्ञाभिनिबोधिकश्रुतनिधेर्हेतुश्च बुद्धिप्रभे ।**

पर्यायाः कथिता इमे बहुविधा ज्ञानस्य चैकार्थिनः

सम्यग्दर्शनिसत्कमाप्तकथितं वंदामि तद्भावतः ॥ १ ॥

भावार्थ—“ पहेलुं मतिज्ञान अठावीश प्रकारनुं कहेलुं छे; ते शुभकारी छे, चार प्रकारनी प्रज्ञा सहित छे, आभिनिबोधिक छे, श्रुत ज्ञाननो हेतु छे. बुद्धि, प्रभा विगेरे तेना पर्यायो बहु प्रकारना कहला छे. ते ज्ञान समकित-धारीने होय छे, एवा तीर्थकरे कहेला मतिज्ञानने हुं भावथी वांटुं छुं. ”

पछी चैत्यवंदन विगेरे पूर्वे कह्या प्रमाणे करीने श्रुतज्ञानाराधनार्थ करेमि काउस्सगं कही वंदण० अन्नथ्य कही एक नवकारनो काउसग्गा करी नीचेतुं काव्य भणवुं.

अन्यज्ज्ञानचतुष्टयं स्वविषयं नैवाभिधातुं क्षमं

श्रीमत्केवलिनोऽपि वर्णनिकरज्ञानेन तत्त्वं जगुः ।

स्पष्टं स्वात्मपरप्रबोधनविधौ सम्यक् श्रुतं सूर्यव-

द्रेदाः पूर्वमिताः श्रुतस्य गणिभिर्वेद्याः स्तुवे तान्मुदा ॥ २ ॥

भावार्थ—“ श्रुतज्ञान शिवायनां बीजां चारे ज्ञान पोताना विषयने कहेवा समर्थ नथी. श्रीमान् केवळी पण वर्णसमुदायना ज्ञानवडेज तत्त्व जणावे छे. वळी सम्यग् श्रुत ज्ञानज सूर्यनी जेम पोताने तथा परने बोध करवामां स्पष्ट छे. ते ज्ञानना चौद भेद छे, अने तेने गणधरो वांदे छे. आवा श्रुत ज्ञाननी हुं हर्षथी स्तुति करुं छुं. ”

पछी त्रीजुं चैत्यवंदन करीने “ अवधिज्ञानाराधनार्थ करेमि काउस्सगं ” विगेरे पूर्वोक्त प्रकारे कही काउसग्ग पारी नीचेतुं काव्य भणवुं.

अल्पं तत्पनकावगाहनसमं चासंख्यलोकाभ्रगं

ज्ञानं स्यादवधेश्च रूपिविषयं सम्यग्दृशां तच्छुभम् ।

देवादौ भवप्राप्तिजं नृषु तथा तिर्यक्षु भावोद्भवं

षड् भेदाः प्रभुभिश्च यस्य कथिता ज्ञानं भजे तत्सदा ॥ ३ ॥

भावार्थ—“ त्रीजुं अवधि ज्ञान जे छे तेनी अवगाहना जघन्य पंनकना जेटली छे, अने उत्कृष्टी असंख्य लोकाकाश प्रमाण छे, ते ज्ञान रूपी द्रव्यने

जाणी शके छे; सम्यक्दृष्टि जीवने शुभकारी हांय छे. ते देव तथा नारकीने भव प्रत्यये होय छे, अने मनुष्य तथा तिर्यचने भाव थकी एटले गुण प्रत्यये उत्पन्न थाय छे. प्रभुए तेना छ भेद कह्या छे. एवा अवधि ज्ञानने हुं निरंतर भजं छुं. ”

पछी चोथुं चैत्यवंदन करी “ मनःपर्यवज्ञानाराधनार्थं करोमि काउस्सगं ” एम बोली बीजुं बथुं पूर्वोक्त प्रकारे कहीने नीचेतुं काव्य भणवुं

साधूनामप्रमादतो गुणवंता तूर्यं मनःपर्यवं
ज्ञानं तद्विविधं त्वनिन्द्रियभवत्तत्स्वात्मकं देहिनाम् ।
चेतोद्रव्यविशेषवस्तुविषयं द्वीपे च सार्धद्विके
सकृज्ज्ञानगुणांचितान् व्रतधरान् वंदे सुयोगैर्मुदा ॥ ४ ॥

भावार्थ—“ अप्रमत्त गुणस्थाने रहेला साधुओने चोथुं मनःपर्यवज्ञान होय छे; तेना बे भेद छे, ते इन्द्रियना विषयवाळुं नथी पण आत्मविषयी छे. अढीद्वीपमां रहेला प्राणीआंनां चित्त द्रव्यमां रहेली सर्व वस्तुना विषयने जाणे छे. ते ज्ञानने धारण करनारा गुणी मुनिओने हुं हर्षथी भावे करीने वांदुं छुं. ”

पछी पांचमुं चैत्यवंदन करी “ केवलज्ञानाराधनार्थं करोमि काउस्सगं. ” विगेरे सर्व पूर्वोक्त रीते कही नीचेतुं काव्य भणवुं.

निर्भेदं विशदं करामलकवज्ज्ञेयं परिच्छेदकं
लोकालोकविभासकं चरमचिन्नांत्यं व्रजेत्स्वात्मतः ।
निद्रास्वप्नसुजागरातिगदशं तूर्यां दशां संगतं
वंदे कार्तिकपंचमीसितदिने सौभाग्यलक्ष्म्यास्पदम् ॥ ५ ॥

भावार्थ—“ छेल्लुं (पांचमुं) केवलज्ञान छे, ते एकज प्रकारनुं छे. करामलकनी जेवुं निर्मळ छे, सर्व वस्तुनो परिच्छेद करनारुं छे, लोक तथा अलोकने प्रकाश करनार छे, ज्ञानवाळाना आत्मा थकी कोई वखत पण प्राप्त थया पछी जूहुं पडतुंज नथी, अने जे ज्ञान निद्रा, स्वप्न अने जाग्रत ए त्रण दशाने उल्लंघनीने चोथी उजागर दशाने पामेलुं छे. एवा सौभाग्य लक्ष्मीना स्थान रूप केवलज्ञानने हुं कार्तिक शुदी पंचमीने दिवसे वांदुं छुं. ”

आ प्रमाणे पांचे ज्ञाननी आराधनानो विधि जाणवो.

हवे ए रीते ६५ मास सुधी आराधन करवा पडे तप पूर्ण थाय त्यारे चैत्य-
नां तथा ज्ञान, दर्शन अने चारित्रनां उपयोगी दरेक उपकरणो पांच पांच मंळीने
उद्यापन करवुं. कह्युं छे के-

**उद्यापनं यत्तपसः समर्थने तच्चैत्यमौलौ कलशाधिरोपणम् ।
फलोपरोपोऽक्षतपात्रमस्तके तांबूलदानं कृतभोजनोपरि॥१॥**

भावार्थ—“ तपना समर्थन माटे उद्यापन करवुं, ते चैत्यना शिखर पर
कळश चडाववा जेवुं छे, अक्षत पात्र उपर फळ मूकवा जेवुं छे, अने भोजन
करावीने तांबूल आपवा जेवुं छे. ”

इत्यादि गुरुनो उपदेश सांभळीने गुणमंजरीए विधि पूर्वक ज्ञानपंचमीनुं
तप अंगीकार कर्युं.

त्यार पछी अजीतसेन राजाए सूरिने पूछ्युं के—“ हे स्वामी ! मारा पुत्र
वरदत्तने कया कारणथी कुष्ठनो व्याधि थयो छे ? अने शा कारणथी अभ्यास
कर्या छतां कांइ आवडतुं नथी ? ” गुरुए कह्युं के—“ तेनो पूर्व भव सांभळो—

आ भरतक्षेत्रमां श्रीपुर नामना नगरने विषे वसु नामे एक श्रेष्ठी रहेतो
हतो. तेने वसुसार अने वसुदेव नामना बे पुत्रो हता. तेओ एक दिवस क्रीडा
करवाने माटे वनमां गया. त्यां गुरुना मुखथकी धर्मदेशना सांभळी. पछी
घेर आवीने पितानी रजा लइने ते बने भाइओए चरित्र ग्रहण कर्युं. तेमां नानो
भाइ वसुदेव मुनि सिद्धांत रुपी समुद्रनो पारगामी थयो, अने अनुक्रमे
आचार्यपद पाम्यो. ते हमेशां पांचशें साधुओने वाचना आपतो हतो. एक
दिवस ते आचार्य संधारामां सुता हता, ते वखते कोइ मुनिए आगमनो अर्थ
पूछ्यो. तेना गया पछी बीजा मुनि आव्या, ते पण अर्थ पूछीने गया. एम एक
पछी एक घणा साधुओ आवी पूछी पूछीने गया. पछी आचार्यने कांइक निद्रा
आवी, तेवामां वळी बीजा कोइ साधुए आवीने पूछ्युं के—“ हे पूज्य ! आनी
आगळुं पद, वाक्य कहो अने तेनो अर्थ समजावो. ” त्यारे सूरिए मनमां
विचार कर्यो के—“ अहो ! मारो मोटो भाइ तो सुखे सूखे छे, स्वेच्छाए भोजन
करे छे, अने स्वेच्छाए बोले छे. आवुं सुख कोइ पण प्रकारे मने मळे
तो सारुं. केमके—

**मूर्खत्वं हि सखे ममापि रुचितं तस्मिन् यदष्टौ गुणा
निश्चितो बहुभोजनोऽत्रपमना नक्तंदिवा शायकः ।**

कार्याकार्यविचारणांधबधिरो मानापमाने समः

प्रायेणामयवर्जितो दृढवपुर्मूर्खः सुखं जीवति ॥ ३ ॥

भावार्थ—“ हे मित्र ! मूर्खपणुं मने पण रुचे छे. केमके तेमां आठ गुणो रह्या छे. ते आ प्रमाणे—प्रथम तो मूर्खने कांड पण चिंता होती नथी १. घणुं भोजन करे छे २. लज्जा रहित होय छे ३, रात्रिदिवस सुवानो वखत मळे छे ४. कर्तव्य तथा अकर्तव्यना विचारमां अंध तथा बधिर होय छे ५. मान तथा अपमानने विषे समान होय छे ६, घणुं करीने व्याधि रहित होय छे ७. अने शरीरे पुष्ट होय छे ८. माटे मूर्ख माणस सुखे जीवे छे. ”

माटे मारे आजथी भणवा भणाववानुं कामज करवुं नही. आ प्रमाणेनो विचार करीने ते आचार्ये पुण्य रूपी अमृतनो भरेलो घडो भांगी नांख्यो, अने पापनो घडो भरीने बार दिवस सुधी मौन रह्या. पछी ते पापनी आलोचना कर्या विना रौद्रध्यानवडे मृत्यु पाम्या. ते आ तारा पुत्रपणे उत्पन्न थयेला छे, अने पूर्वे बांधेलां कर्मथी मूर्ख तथा कोठी थयेल छे. ते स्मरिनो मोटो भाइ मरण पामीने मानससरोवरमां हंस थयो छे. ”

आ प्रमाणे गुरु महाराजे कहेल पूर्व भव सांमळीने वरदत्तने जातिस्मरणज्ञान थयुं. एटले ते बोल्यो के—“ अहो! भगवंतनुं वचन अक्षरे अक्षर सत्य छे. अहो! केवुं ज्ञान ! ” पछी राजाए कहुं के—“ हे भगवन् ! आ मारा पुत्रना रोगो शी रीते जशे ? ” गुरुए कहुं के—“ पूर्वे कहेला विधि प्रमाणे यथाशक्ति पंचमी तप करवाथी सर्व सारुं थशे . ” पछी कुमारे पण गुणमंजरीनी जेम विधि पूर्वक तप अंगीकार कर्युं. तेना आराधनथी ते बनेना सर्व व्याधिओ नाश पाम्या.

वरदत्त कुमार स्वयंवरे आवेली एक हजार राजकन्याओने परण्यो, अने अनुक्रमे राज्यसुख भोगवी पोताना पुत्रने राज्य सोंपीने दीक्षा ग्रहण करी.

गुणमंजरी पण उत्तम सौंदर्य पामी. तेनुं पाणिग्रहण जिनचंद्र नामना श्रेष्ठपुत्र साथे थयुं. तेणे घणा काळ सुधी संसारसुख भोगवी वीधि पूर्वक तपनुं उद्यापन करीने दीक्षा ग्रहण करी. अनुक्रमे वरदत्तने गुणमंजरी बन्ने काळ करीने वैजयन्त नामना अनुत्तर विमानमां उत्तम देवता थया.

आयुष्यना क्षये विजयंत विमानमांथी चवीने वरदत्तनो जीव जंबू द्वीपना विदेह क्षेत्रपां पुंडरीकिणी नगरीमां अस्मरसेन राजानी भार्या गुणवतीनी कुक्षिमां शूरसेन नासे पुत्रपणे उत्पन्न थयो. युवावस्था पाम्ये सते ते सो राजकन्याओने परण्यो. तेना पिता तेने राज्य सोंपीने परलोकमां गया. एकदा

ते नगरीनी समीपना उद्यानमां श्री सीमंधर स्वामी समवसर्या; ते वात सांभळीने शूरसेन राजा त्यां गया, अने विधि पूर्वक भगवान्ने वांदीने देशना सांभळी. देशनामां भगवाने कहुं के-“ हे भव्य प्राणीओ ? सौभाग्य पंचमी एटले ज्ञान-पंचमीनुं तप वरदत्तनी जेम करवुं. ” ते सांभळीने शूरसेन राजाए पूछ्युं के-“ हे भगवन् ! आपे जेनी प्रशंसा करी ते वरदत्त कोण हतो ? ” त्यारे भगवाने तेनुं सर्व वृत्तांत कहुं. ते सांभळीने राजा हर्षित थयो. पछी ते भवमां पण तेणे घणा पौर जनो सहित ज्ञानपंचमीनुं व्रत अंगीकार कर्युं. दश हजार वर्ष सुधी राज्यनुं प्रतिपालन कर्या पछी पोताना पुत्रने राज्य सोंपी पोते सीमंधर स्वामी पासे चारित्र ग्रहण कर्युं. ते राजर्षि एक हजार वर्ष सुधी विधि पूर्वक चारित्र पाळी केवळज्ञान प्राप्त करीने मोक्षे गया.

हवे गुणमंजरीनो जीव वैजयन्त विमानमांथी चवीने जंबूद्वीपना महावि-देह क्षेत्रमां रमणी नामना विजयमां अमरसिंह राजानी पत्नी अमरवतीना गर्भमां पुत्रपणे उत्पन्न थयो. प्रसव थया बाद पिताए तेनुं सुग्रीव नाम पाड्युं. ते वीश वर्षेनो थयो त्यारे तेने राज्य सोंपीने तेना पिताए दीक्षा ग्रहण करी.

सुग्रीव राजाए घणी राजकन्याओनुं पाणिग्रहण कर्युं. तेने चोराशी हजार पुत्रो थया. पछी तेणे पुत्रने राज्य आपीने दीक्षा ग्रहण करी यथाविधि चारित्र पाळवा वडे अने तप वडे तेमणे केवळज्ञान प्राप्त कर्युं. देशनामां सर्वत्र पोतानुं चरित्र कहेवा लाग्या. आ प्रमाणे ते राजर्षि एक लाख पूर्व सुधी चारित्रनुं सेवन करीने प्रांते परम ज्ञानमय, चिद्रूप, चिदानंद अने चित् घन, एवा मोक्ष प्रत्ये पाम्या.

“ जे ज्ञानपंचमीनुं आराधन करवाथी वरदत्त तथा गुणमंजरीने बन्ने प्रकारनी सौभाग्य लक्ष्मी प्राप्त थइ ते ज्ञानपंचमी जेवो बीजो कोइ पण दिवस ज्ञाननी वृद्धि करवामां श्रेष्ठ नथी; माटे आत्मानुं हित इच्छनार पुरुषोए विधि पूर्वक ज्ञानपंचमीनुं आराधन करवुं. ”

॥ इत्यब्ददिनपरिमितोपदेशप्रासादवृत्तौ पंचदशमस्तंभस्य

द्वापेचदशाधिकद्विशततमः प्रबंधः ॥ २१५ ॥

व्याख्यान २१६ मुं.

अभय दान विषे.

अभयं सर्वसत्त्वेभ्यो यो ददाति दयापरः ।

तस्य देहाद्भिमुक्तस्य भयं नास्ति कुतश्चन ॥ १ ॥

भावार्थ—“ जे दयाळु मनुष्य सर्व प्राणीओने अभय दान आपे छे ते मनुष्य देहथी मुक्त थाय अर्थात् मृत्यु पामे त्यारे पण तेने कोइथी भय रहेतो नथी.”

अभय दान उपर दृष्टांत.

जयपुर नामना नगरमां धना नामनो एक माळी रहेतो हतो. तेणे बेइंद्री एवा पांच पूरानुं दयाथी रक्षण कर्युं. अनुक्रमे ते माळी मरीने कुलपुत्र थयो. बाल्यावस्थामांज तेना माबाप मरी गया, तेथी ते परदेश जवा नीकळ्यो. रस्तामां रात्रिनो समय थवाथी ते कोइ अरण्यमां एक वटवृक्षनी नीचे रात्रिवासो रह्यो. ते वृक्ष उपर पांच यक्षो रहेता हता. तेओए तेने दीठो, एटले ज्ञानवडे “ आ आपणो पूर्व भवनो उपकारी छे ” एम ओळखीने तेओए तेने कहुं के—“ तने आजथी पांचमे दिवसे राज्य मळशे. ” एवुं सांभळीने ते कुळपुत्र खुशी थयो. प्रातःकाळे त्यांथी चालतां ते पांचमे दिवसे वाराणसी नगरीए जइ पहोंच्यो. त्यांनो नरपाळ नामनो राजा पुत्ररहित मरण पाम्यो हतो. तेनुं राज्य तेने मळ्युं. पछी ते प्रधान उपर राज्यनो भार आरोपण करीने सुखमांज मग्न रहेवा लाग्यो. अन्यदा सीमाढाना राजाओ तेनुं राज्य उच्छेदन करवा माटे चढी आव्या, त्यारे प्रधाने आवीने तेने द्यूतक्रीडा करतां अटकावी ते वात करी अने. द्यूत तजी दइ लडाइ करवामाटे आववा कहुं, पण तेणे मान्युं नही. पछी तेनी स्त्रीए पण रमतमां पासा नांखतां अटकवानुं कहुं त्यारे ते बोल्यो के—

स वटः पंच ते यक्षाः, ददंति च हरंति च ।

अक्षान् पातय कल्याणि, यद्भाव्यं तद्भविष्यति ॥ १ ॥

भावार्थ—“ हे कल्याणी ! वट वृक्ष पर रहेला ते पांच यक्षोए राज्य आप्युं छे, अने तेने लेवुं हशे तो लइ लेशे, माटे हे स्त्री ! तुं तारे पासा नांख, जे थवानुं हशे ते थशे. ”

आ प्रमाणे कहुं, एटले ते यक्षोए ते शत्रुओने बांधी लावीने तेने पंगे लगाड्या. ते जोइने लोको घणुं आश्चर्य-पाम्या.

एक दिवस ज्ञानी गुरुनो समागम थवाथी राजाए पोतानो पूर्व भव पूछयो. तेना उत्तरमां गुरुए कहुं के-“ पूर्व भवमां तें पांच पूरानुं रक्षण कर्युं हतुं. ते पांच मरीने अनुक्रमे यक्षो थया छे; तेओएज तारा राज्यनुं रक्षण कर्युं छे. ” एवं सांभळीने ते राजाए वाव, कूवा, तलाव विगेरे जळाशयोमां गळणीओ मुकावी, अने सर्वत्र अमारी घोषणा करावी.

हवे जे पापी मनुष्यो मांस खाय छे तेना प्रत्ये उपदेश करे छे के- एकदा श्रेणिक राजाए सभामां पूछ्युं के-“ हालमां आपणा नगरने विषे कइ वस्तु सौथी सौधी छे ? ” त्यारे निर्देय एवा क्षत्रियो बोलया के-“ हे महाराजा ! हालमां मांस सस्तुं छे. ” आ प्रमाणे सांभळीने अभयकुमार मंत्रीए चिंतव्युं के-“ आजे हुं आ लोकोनी परीक्षा करुं के जेथी फरीने आवुं बोले नहीं. ” एम विचारी रात्रिने वखते अभयकुमार सर्व क्षत्रियोने घेर पृथक् पृथक् गयो, अने तेमने कहुं के-“ हे राजपुत्रो ! आजे राजाने महा व्याधि उत्पन्न थयो छे; वैद्योए घणा प्रकारनी औषधीओ आपी पण कांइ फेर पड्यो नहीं, तेथी तेमणे कहुं छे के ‘ जो मनुष्यना कलेजानुं मात्र बे टांक जेटलुं मांस मळे तो राजा जीवे तेम छे, नहीं तो मरी जशे; माटे तमे तेना ग्रासमांथी आजीविका करनार छो, तो थुं एटलुं काम पण नहीं करो? ’ आ प्रमाणे सांभळी जेने त्यां प्रथम गयो ते रजपुत बोल्यो के-“ हजार महोर लइने मने तो छोडो, अने बीजे ठेकाणे जाओ. ” त्यारे अभयकुमारे तेटलुं द्रव्य लीधुं; अने बीजे स्थळे जइने त्यां पण ते प्रमाणे ज कहुं, त्यारे तेणे पण हजार सोना महोर आपी, पण मांस आप्युं नहीं. एवी रीते सर्व स्थळे भमतां भमतां आखी रात्रि निर्गमन करीने एक लाख सोना महोर एकठी करी. पछी प्रातःकाळे सभामां आवी सर्व क्षत्रियोने ते द्रव्य देखाडीने अभयकुमार बोल्यो के-“ हे क्षत्रियो ! तमे बोलया हता के हालमां मांस सौथी सस्तुं छे, परंतु मने तो आटला वधा द्रव्यथी पण बे टांक मांस मळ्युं नहीं. ” ते सांभळीने सर्वे क्षत्रियो लज्जित थइने मौन रखा. त्यारे अभयकुमार बोल्यो के-“ सर्वने पोतानो आत्मा वहाला होय छे. तमे मात्र पारका मांसना लालुपी थइने एवं अन्यथा वाक्य बोलया छो. कहुं छे के-

अमेध्यमध्ये कीटस्य, सुरेन्द्रस्य सुरालये ।

समाना जीविताकांक्षा, समं मृत्युभयं द्वयोः ॥ १ ॥

भावार्थ-“ विष्टामां गृहेला कीडानं अने स्वर्गमां गृहेला सुरेन्द्रने जीव-
वानी आकांक्षा सरस्वाज छे. ज्ञाने ते वनेने मृत्युनो भय पण सरस्वोज छे. ” वकी

दुर्योनिमपि संप्राप्तः प्राणी मर्तुं न वाञ्छति ।

स्वादुवन्तो भवन्ति स्वस्वाहाराः कुक्षितावपि ॥ २ ॥

भावार्थ—“ दुष्ट योनिमां जन्मेलो जंतु पण मरवाने इच्छतो नथी. केमके खराब पृथ्वीमां पण प्राणीओने पोतपोताना आहार स्वादवाळाज लागे छे. ” वळी जे मनुष्य हिंसा करे छे ते अति दुःखी थाय छे. जेम—

गोपो बबूलशूलाग्रे, प्रोतयूकोत्थपातकात् ।

अष्टोत्तरशतं वारान्, शूलिकारोपणान्मृतः ॥ १ ॥

भावार्थ—“ एक गोवाळे बावळनी शूळ उपर जू परोवी हती, ते पापथी ते गोवाळ एकसो ने आठ वार शूळीए चडवानी शिक्षाथी मरण पाम्यो. ” तेनुं दृष्टांत आ प्रमाणे—

नागपुर नामना नगरमां माधव नामे एक गोवाळ रहेतो हतो. ते एक दिवस गायो चारवा माटे मोटा अरण्यमां गयो. त्यां सूर्यनो प्रचंड ताप लागवा-थी एक बावळना वृक्ष नीचे बेठो, तेवामां तेना माथामांथी एक जू तेना खोळामां पडी. ते जोडने ते निर्दय गोवाळे तेने “ आ जू मारा देहनुं सत्व (लोही) पी जाय छे. ” एम विचारीने बावळनी तीक्ष्ण शूळ उपर परोवी. ते पापना उदयथी तेज भवमां ते गोवाळ चोरीना गुन्हामां आवी शूळीनी शिक्षा पामीने मरण पाम्यो. त्यार पछी ते एज प्रमाणे एकसो ने सात वार जूदा जूदा भवोमां चोरी विगेरेना दोषथी शूळीनुं दुःख भोगवीने मरण पाम्यो. एकसो सातमा भवमां ते पापकर्मनो उदय थोडो रह्यो, त्यारे तेणे तापसी दीक्षा ग्रहण करी; अने सदा वनमां रहीने मुकां पांढडां, फळ, फूल विगेरेनुं भक्षण करवा लाग्यो. ए प्रमाणे निःसंगपणे व्रतनुं पालन करतां तेने विभंग ज्ञान उत्पन्न थयुं. अन्यदा ते अरण्यनी नजीकना नगरमांथी राजाना अलंकारोनी पेटी कोइ चोरे उपाडी. तेने पकडवा माटे राजाना सिपाइओ पाछळ दोड्या. तेओने पाछळ आवतां जोडने चोरे ते रत्नालंकारनी पेटी अरण्यमां पेला तापस पासे मूकी अने ते वट वृक्ष उपर चडी गयो. सिपाइओ त्यां आव्या, तो तापस सुतेलो हतो, अने पासे पेटी पडेली हती. तेओ पेटी सहित तापसने पकडीने राजा पासे लइ गया. तापस विभंग ज्ञानथी सर्व हकीकत जाण्या छतां पोताना पूर्वकृत कर्मने निंदतो सतो मौनज रह्यो. अन्यायी राजाए तेने शूळी पर चडाव्यो; पूर्व कर्मना क्षयथी ते मरण पामीने देवता थयो.

इति अभयदाने दृष्टांतः—

आ जगतमां दानना पांच प्रकार छे ते आ प्रमाणे-

अभयं सुपत्तदाणं अणुकंपा उचिय कित्तिदाणं च ।

दोहिंपि मुरको भणिओ, तिन्नि भोगाइ दियंति ॥ १ ॥

भावार्थ—“ अभय दान, सुपात्र दान, अनुकंपा दान, उचित दान अने कीर्ति दान, ए पांच प्रकारनां दान छे. तेमां पहेला बे प्रकारनां दान मोक्षने आपनार छे, अने पाछला त्रण प्रकारनां दान सांसारिक सुखभोग आपनार छे. ”

तेमां पहेलुं हनन बंधन विगेरेना भयथी भयभीत थयेला जंतुओना प्राणतुं रक्षण करीने तेमने निर्भय करवा ते अभय दान कहेवाय छे. तेतुं स्वरूप उपर कहेवामां आव्युं छे.

बीजुं सुपात्र दान तेमां सु एटले सारुं, अने पात्र एटले ज्ञानादि त्रण रत्नतुं स्थान. अथवा सु एटले अतिशये करीने अने पात्र एटले पापथी रक्षण करनार. आ प्रमाणे अन्वर्थ संज्ञावाळुं सुपात्र दान दुर्लभ छे.

त्रीजुं अनुकंपा दान एटले दीन अने दुःखी लोकोने पात्र तथा अपात्रनो विचार कर्या विना मात्र दयावडे अन्नादिक आपवुं ते. कह्युं छे के—

दानकाले महेभ्यानां किं पात्रापात्रचिंतया ।

दीनाय देवदुष्यार्थं यथादात् कृपया प्रभुः ॥ १ ॥

भावार्थ—“ दातारने दान देती वखते पात्र तथा अपात्रनो विचार थुं काम करवो ? जुओ, महावीर भगवाने कृपाथी अर्थुं देवदूष्य गरीब (ब्राह्मण) ने आप्युं छे. ”

आ दुषम कालने विषे जगडुशा नामना श्रावके नीचेना श्लोकमां लख्या प्रमाणे धान्यना मुंडां मात्र दयावडे बीजा राजाओने आप्या हता.

अठ्ठ य मुंडसहस्स विसलरायस्स बार हम्मीरे ।

इगवीसय सुरत्ताणे दुब्भिरके जगडुसाहुणा दिन्ना ॥ १ ॥

भावार्थ—जगडुशाह नामना श्रावके दुकाळना वखतमां विसल राजाने आठ हजार मुंडा, हमीर राजाने बार हजार मुंडा अने दील्लीना मुलतानने एक-वीश हजार मुंडा धान्य आप्युं हतुं.

नवकरवालि मणिअडा, ते पर अलगा चार । दानशाला जगडुतणी, दीसे पुढवी मुझार ॥

अर्थात्-ते दुकाळना वखतमां जगडुशाहे ११२ दानशाळाओ स्थापी हती. दररोज प्रभातकाळे जगडुशाह जे ठेकाणे बेसीने यथेष्ट दान आपता हता त्यां कोइ लज्जावान कुलखीओ विगेरे प्रगटपणे दान लइ शके नहीं तेमने प्रच्छन्नपणे दान आपवा सारु एक पढदो बांधी राखवामां आवतो हतो के जेथी तेओ तेमां हाथ नांखीने दान लइ शके. एक दिवस विसल राजा पोताना भाग्यनी परीक्षा करवा माटे वेष बदलीने एकलो त्यां गयो, अने पढदामांथी हाथ लांबो कर्यो. जगडुशाए शुभ लक्षणवाळो भाग्यशाळी हाथ जोइने विचार्युं के “जगतना मनुष्योने मानवा लायक कोइ राजानो आ हाथ छे; हालमां दैवयोगे ते आवी स्थिति पामेलो जणाय छे. माटे ते जींदगी पर्यंत सुखी थाय तेम हुं करुं. ” ए प्रमाणे विचारीने पोताना हाथनी आंगळीमांथी मणिजाडित्र मुद्रिका (वींटी) काढीने हाथमां मूकी. ते जोइने राजा आश्चर्य पाम्यो. क्षणवार पछी वळी तेणे डाबो हाथ पढदामांथी लांबो कर्यो, एटले जगडुशाए ते हाथमां पण बीजी वींटी आपी. ते बन्ने मुद्रिका लइने विसल राजा पोताना महेलमां गयो. बीजे दिवसे जगडुशाने बोलावीने “ आ शुं छे ? ” एम कहीने ते बन्ने मुद्रिका बतावी. ते जोइने जगडुशा बोलया के-

सर्वत्र वायसाः कृष्णाः, सर्वत्र हरिताः शुकाः ।

सर्वत्र सुखिनां सौख्यं, दुःखं सर्वत्र दुःखिनाम् ॥ १ ॥

भावार्थ—“ कागडाओ सर्वत्र काळाज होय छे, पोपटो सर्वत्र लीलाज होय छे, सुखी पुरुषोने सर्वत्र सुख होय छे, अने दुःखी पुरुषोने सर्वत्र दुःख होय छे. ”

आ प्रमाणे सांभळीने खुशी थयेला राजाए जगडुनो प्रणाम निषेध करीने तेने हाथी उपर बेसाडी तेने घेर मोकल्यो. आ प्रमाणे धार्मिकपणुं अनुकंपा दानवडेज शोभे छे. ए त्रीजुं अनुकंपा दान कहुं.

हवे चोथुं उचित दान कहे छे- योग्य अवसरे इष्ट अतिथि (प्राहुणा)ने, देवगुरुना आगमननी तथा नवा करेला प्रासादनी अने बिंबनी वधामणी आपनारने, तेमज काव्य, श्लोक, कोइ सुभाषित के विनोदवाळी कथा विगेरे कहेनारने प्रसन्न चित्तथी जे दान आपवुं ते उचित दान कहेवाय छे. जेम चक्रवर्ती निरंतर

प्रभातकाळे विहार करता तीर्थकरनी स्थितिना खबर आपनारने वर्षासन आपे छे. कहुं छे के- बार कोटी सुवर्ण अथवा बार लाख द्रव्य अथवा छ लाख द्रव्य एटलुं चक्रवर्ती एक वखते प्रीति दानमां आपे छे. सांप्रत काळमां पण श्रीसिद्धाचळ उपर प्रासाद पूरो थयानी वधामणी आपनारने चाग्भट्ट मंत्रीण सुवर्णनी बत्रीग जीभो आपी हती.

एकदा जुनागढनो खेंगार नामनो राजा शीकार करवा गयो हतो, त्यां घणा ससलाओनो वध करी तेने घोडाना पुंछडा साथे बांधीने पाछो आवतां ते मार्गथी तेमज परिवारथी भ्रष्ट थयो, अर्थात् एकलो भ्रलो पड्यो. तेवामां एक बावळना वृक्षनी शाखा उपर चडीने बेठेला हुंढण नामना चारणने जोडने तेने पूछ्युं के-“ अरे! तुंमार्ग जाणे छे?” त्यारे ते दयाळु चारणं कहुं के- (भाषा)

जीव वधंता नरग गइ, अवधंता गइ सगग ।

हुं जाणुं दो वाटडी, जिण भावे तिण लग्गा ॥ १ ॥

अर्थ--“ जीवनो वध करनार नर्के जाय छे अने दया पाळनारा स्वर्गे जाय छे; हुं तो ए वे मार्ग जाणुं छुं. तने गमे ते मार्गे जा. ”

आ प्रमाणे वेध करे तेवी दूध जेवी तेनी वाणी सांभळीने ते राजाने तत्काळ विवेक उत्पन्न थयो. तेथी तेणे त्यांज जीवन पर्यंत प्राणीवध करवानो नियम ग्रहण कर्यो. तथा ते चारणनो अश्वो तथा गाम विगेरे आपीने गुरुनी जेम सत्कार कर्यो.

विक्रम राजाए सिद्धसेन गुरुने मन वडे प्रणाम कर्यो, ते जाणीने गुरुए तेने धर्मलाभ आप्यो. राजाए पूछ्युं के-“ हे पूज्य गुरु! आ धर्मलाभे करीने शुं थाय ? ” त्यारे गुरुए कहुं के-

दुर्वारा वारणेन्द्रा जितपवनजवा वाजिनः स्यंदनौघा

लीलावत्यो युवत्यः प्रचलितचमरैर्भूषिता राज्यलक्ष्मीः ।

उच्चैः श्वेतातपत्रं चतुरुदधितटीसंकटा मेदिनीयं

प्राप्यन्ते यत्प्रभावान्त्रिभुवनविजयी सोऽस्तु ते धर्मलाभः॥१॥

भावार्थ--“ जेना प्रभावथी मदोन्मत्त हस्तीओ, पवनना वेगने जीतनारा घोडाओ, रथना समूह, विलासवाळी स्त्रीओ, चलायमान श्वेत चामरोथी शोभती राज्यलक्ष्मी, मोटुं श्वेत छत्र अने चार समुद्र पर्यंतनी समग्र पृथ्वी प्राप्त थाय छे तेवो त्रिभुवनने जीतनारो धर्मलाभ रूप आशीर्वाद तने हो. ”

आ प्रमाणे स्मरिनां वचन सांभळी तेमना गुणथी हर्ष पामेला राजाए तेमने एक करोड सोनामहोर आपी, परंतु स्मरि निःस्पृह होवाथी तेमणे ते धर्मस्थानमां स्थापन करावी.

इत्यादि अनेक दृष्टांतो उचित दान संबंधी जाणवां.

हवे कीर्ति दान एटले कीर्ति वडे करीने भिक्षुकादिकने जे दान आपतुं ते कहे छे. तेनां दृष्टांतो नीचे प्रमाणे-

एकदा सपादलक्ष देश (माळवा) नो अधिपति अर्ण नामना राजा उपर दिग्विजय माटे नीकळेला कुमारपाळे चडाइ करी, ते वखते घोडाना पलाणने स्वारो पासे पुंजाव्या. ते जोइने तेनी साथेना बोंतेर सामंतराजाओए मश्करी करी के-“ आ वाणीया जेवो कुमारपाळ लडाइमां थुं (सामर्थ्य) करशे ? ” आवो तेओनो अभिप्राय जाणीने कुमारपाळे सोळ मण सोपारीनी गोणी मार्गमां पडी हती, तेने भालाना अग्र भागवडे उंची करीने उछाळी अने लोढाना सात मोटां कढायांने परस्पर अथडावीने लोढाना भालावडे फोडी नांख्यां. ते अवसरे योग्य वचन बोलवामां चतुर एवा आमभटे कह्युं के-

रे रखे लहु जीवडा, रणे मयगळ मारे;

न पीये अणगळनीर, लेही राय संहारे;

अवर न बंधे कोइ, सधर रयणायर बंधे;

वगे राय परमार, अपर राय निरुंधे;

ए कुमारपाळ कोपे चड्यो, फाडी सात कडाह;

तीम जे जिणधम्म न मन्नशे, तेहनी तेहवी चाड ॥ १ ॥

आ कवित सांभळीने राजाए तेने कवितना प्रत्यक्षरे अर्थात् अक्षर जेटला घोडा आप्या.

एकदा कुमारपाळ राजा श्रीहेमाचार्य गुरुने द्वादश आवर्त पूर्वक वंदन करीने स्वभावता हता ते वखते गुरुए तेना पृष्ठ उपर हाथ मूक्यो. ते जोइने गालि नामनो कवि बोल्यो-

हेम तुमारा करमहीं, दीसे अद्भुत सिद्धि;

जे चंपे हेठा मुहा, ते पामे हरी सम ऋद्धि ॥ १ ॥

आ दुहो सांभळी कुमारपाळे तेने पोताना हाथनां कडां आप्या. इत्यादि अनेक प्रबंधो कीर्ति दान उपर जाणी लेवा.

“ सुपात्र दान ने अभय दानथी मुक्ति पामे, अनुकृपा दानथी मुख पामे, उचित दानथी प्रशंसा पामे अने कीर्ति दानथी सर्वत्र मोटाइ पामे. ”

॥ इत्यब्ददिनपरिमितोपदेशप्रासादवृत्तौ पंचदशमस्तंभस्य
षोडशशाधिकद्विशततमः प्रबंधः ॥ २१६ ॥

व्याख्यान २१७ मुं.

दान धर्मनी देशना.

श्राद्धानां पात्रभक्तानां, कार्पण्यदोषमुक्तये ।

देशना दानधर्मस्य, देया तीर्थहितेच्छुभिः ॥ १ ॥

भावार्थ—“ सुपात्रनी भक्ति करनारा श्रावकोने कृपणता रूपी दांषणुं निवारण करवा माटे तीर्थना हितेच्छु साधुओए दानधर्मनी देशना आपवी. ”

ते दानधर्मनी देशना नीचे प्रमाणे—

कालेऽल्पमपि पात्राय, दत्तं भूयोभवेद्यथा ।

जिनाय चंदना दत्ताः कुलमाषाः कल्मषच्छिदे ॥ २ ॥

भावार्थ—“ योग्य समये सुपात्रने थोडुं पण दान आप्युं होय तो ते मोटुं फळ आपे छे. जेम चंदनवाळाए वीर भगवानने अडदना बाकळा आप्या, ते तेना पापनो नाश करनार थया. ”

श्रीवीर भगवाने करेलो अभिग्रह छ मासे पूरा थयो ते वखत देवोए सांडा बार करोड सुवर्णनी वृष्टि करी, तेनाथी धनावह श्रेष्ठीनुं घर भराइ गयुं, ते जोइने तेनी पडोशमां रहेनारी एक डोशीए विचार्युं के—“ मात्र अडदना बाकळा आपवारी दुर्बळ तपस्वी जो आटली बधी समृद्धि आपे छे, तो हुं कोइ पुष्ट अंगवाळा मुनिने घी तथा साकर सहित परमान्नवडे संतोष पमाडीने अपार लक्ष्मी ग्रहण करुं. ” पछी ते कोइ रुष्टपुष्ट शरीरवाळा मुनिवेश धारीने बोलावी क्षीरमुं दान देती सती वारंवार आकाश सामुं जोवा लागी; ते जोइने पेला वेशधारी साधुए ते डोशीनो अभिप्राय जाणीने तेने कह्युं के—“ हे मुग्धा! मारा तप वडे अने तारा भाववडे तेमज आधाकर्मिक आहारना दानथी तारा घरमां आकाशथी पथ्थरनी वृष्टि थशे, रत्ननी वृष्टि थशे नही. केमके दान आपनारनी के लेनारनी तेवी शुद्धि नथी. ” इत्यादिक कहीने ते डोशीने प्रतिबोध पमाड्यो.

वळी जे नामने योग्य गुणवान होय तेज श्रेष्ठ पात्र छे, बीजो नहीं. पात्रनी परीक्षाना संबंधमां युधिष्ठिर अने भीमना संवादमां कहुं छे के- हस्तीनापुर नगरने विषे एकदा धर्मपुत्र (युधिष्ठिर) सभामां बेठा हता, ते वखते दरवाजे उभेला भीमसेने सभामां आवीने धर्मराजाने कहुं के-

मूर्खतपस्वी राजेन्द्र, विद्वांश्च वृषलीपतिः ।

उभौ तौ तिष्ठतो द्वारे, कस्य दानं प्रदीयते ॥ १ ॥

भावार्थ—“हे राजन्! एक मूर्ख छे पण तपस्वी छे, अने बीजो विद्वान छे पण वृषलीनो पति छे (भ्रष्ट छे). ते बन्ने द्वारमां उभा छे, तेमां कोने दान आपवुं ? ”
त्यारे युधिष्ठिरे कहुं के-

सुखसेव्यं तपो भीम, विद्या कष्टदुराचरी ।

विद्यां संपूजयिष्यामि, तपोभिः किं प्रयोजनम् ॥ २ ॥

भावार्थ—“ हे भीम ! तपनुं सेवन सुखेथी थइशके छे, पण विद्या तो महा कष्टथी भणाय छे, माटे हुं विद्यानो सत्कार करीश, मात्र तपनुं शुं प्रयोजन छे ? ”
ते सांभळी भीमसेन बोल्यो के-

श्वानचर्मगता गंगा क्षीरं मद्यघटस्थितम् ।

कुपात्रे पतिता विद्या, किं करोति युधिष्ठिर ॥ ३ ॥

भावार्थ—“हे राजा युधिष्ठिर ! जेम कूतराना चामडानी मसकमां भरेलुं गंगाजळ अने मदिराना घडामां भरेलुं दूध काम आवतुं नथी, तेम कुपात्रने विषे रहेली विद्या पण शुं कामनी छे ? ” भीमसेननां आवां वचन सांभळी सभामां बेठेला कृष्ण द्वीपायन बोल्यो के-

न चैकविद्यया पात्रं, तपसापि च पात्रता ।

यत्र विद्या चरित्रं च, तद्धि पात्रं प्रचक्ष्यते ॥ ४ ॥

भावार्थ—“ केवळ विद्यावडे पात्र कहेवाय नहीं, तेमज केवळ तपवडे पण पात्रता कहेवाय नहीं, परंतु ज्यां विद्या अने आचार बन्ने रह्यां होय छे, तेज पात्र कहेवाय छे. ”

आ प्रमाणे होवाथी पात्रने दान आपवुं, तेज कल्याणकारी छे. ते दान पण भावपूर्वक आपवुं. कहुं छे के-

दातव्यमिति यद्दानं, दीयतेऽनुपकारिणे ।

क्षेत्रे काले च भावे च, तद्दानं सात्त्विकं स्मृतम् ॥ १ ॥

भावार्थ—“ देवा योग्य एवं दान पण जे अनुपकारिने देवाय अने यथा-योग्य क्षेत्र, काल अने भावना विचार करीने अपाय ते दान सात्त्विक कहेलुं छे. ”

आवुं सात्त्विक दान शालिभद्र विगेरेए आप्युं छे.

यस्तु प्रत्युपकाराय, फलमुद्दिश्य वा पुनः ।

प्रदीयते परिविलष्टस्तदानं राजसं स्मृतम् ॥ २ ॥

भावार्थ—“जे दान उपकारना बदलामां प्रत्युपकारने माटे देवामां आवुं अथवा जे दान कांइ पण फळनी इच्छाए आपवामां आवे ते दान राजस कहेलुं छे. ” आ बाबतमां चंदनबाळानी वृद्ध पाडोशणतुं दृष्टांत छे ते पूर्वे कहेलुं छे.

क्रोधाद्बलाभियोगाद्वा, मनोभावं विनापि वा ।

यद्दीयते हितं वस्तु, तद्दानं तामसं स्मृतम् ॥ ३ ॥

भावार्थ—“ क्रोधथी, बळात्कारथी अथवा मनना भाव विना जे सारी वस्तु पण दानमां अपाय छे ते दान तामस कहेलुं छे. ” आ संबंधमां श्रेणिक राजानी कपीला दासीनुं दृष्टांत जाणी लेवुं. कांइ पण इच्छा विना दान करनारा दुर्लभ छे. कहुं छे के—

दुल्लहाओ मुधादाई, मुधाजीविवि दुल्लहा ।

मुहादायी मुहाजीवि, देवि गच्छंति सुग्गइं ॥ १ ॥

भावार्थ—“कोइ प्रकारनी इच्छा विना दान करनारा दुर्लभ छे, अने निष्कपटपणे आजीविका चलावनारा पण दुर्लभ छे, बाकी एवा दातार अने एवा आजीविका करनार बने सद्गतिने पामे छे. ”

आ विषय उपर भागवत नामना कणबीनुं दृष्टांत छे ते नीचे प्रमाणे—

कोइ एक तापसे कोइक भक्तिवाळा पुरुषने कहुं के—“तारे घेर मने चातुर्मास रहेवा दे. ” ते पुरुषे कहुं के—“ जो तमे पाछो मारो कांइ पण प्रत्यु-पकार न करो तो खुशीथी रहो. ” तापसे ते अंगीकार कर्युं, एटले पेलाए तेने रहेवा माटे आवास आप्यो, अने आहारादिक वडे तेनी भक्ति करवा लाग्यो.

एकदा चोरोए आवीने तेनो घोडो हरण कर्यो, पण गामनी बहार नीकळतां प्रातः-काळ थइ जवाथी चोरोए विचार्युं के-“ हवे अत्यारे आ घोडो आपणाथी लइ जवाशे नहीं ” एम धारीने घणा वृक्षोनी घटामां ते घोडाने बांधी दइने तेओ जता रह्या. प्रातःकाळे पेलो तापस स्नान करवा माटे तळाव उपर गयो, त्यां तळावनी समीपे सांकडी गलीमां पेलो घोडो बांधेलो तेणे जोयो. एटले “ मारा उपकारी भागवत पटेलनो चोरोए हरण करेलो आ घोडो छे ” एम तेणे ओळख्यो. तेथी ते पोतानुं धोएलुं वख त्यां भूली जवाने मिषे मूकी दइ घेर जइने भागवत पटेलने कहुं के-“मारुं धोएलुं वख हुं तळाव उपर भूली गयोछुं ते मंगावी घो.” तेणे पोताना चाकरने ते लेवा मोकल्यो. तेणे त्यां जइने वख लीधुं, तो पासे पोताना शेठनो घोडो बांधेलो जोयो, एटले तेने पण लेतो आव्यो, अने घरधणीने ते वृत्तांत कह्यो. घरधणीए मनमां विचार्युं के-“अहो ! आ तपस्वीए बीजुं मिष करीने पण मारापर उपकार कर्यो.” पछी तेणे तापसने बोलावनि कहुं के-“ हे भद्र ! हवे तमे अहीथी पधारो, कारणके उपकारीने आपेलुं दान निष्फळ जायछे.”

हवे मुधाजीवी (निष्कपट जीवनार) नुं दृष्टांत कहे छे.

कोइएक राजाने वैराग्य उत्पन्न थयो, तेथी तेणे धर्मनी परीक्षा करवा माटे विचार कर्यो के-“वास्तवीक रीते दान लइने कोण भोजन करे छे ? तेनी हुं तपास करूं.” एम विचारी तेणे पोताना सेवकने हुकम कर्यो के-“ राजा लाडु आपे छे ते आवीने लइ जाओ ” एवी सर्वत्र आघोषणा करावो. तेणे तेम करवाथी घणा भिक्षुको लाडु लेवा माटे आव्या तेमने राजाए पूछ्युं के-“तमे शावडे जीवो छो ? ” त्यारे तेमांथी एक जण बोल्यो के-“हुं मुखवडे जीवुं छे.” बीजाए कहुं के-“ हुं पगवडे जीवुं छुं.” त्रीजाए कहुं के-“ हुं हाथवडे जीवुं छुं.” चोथाए कहुं के-“ हुं लोकोनी कृपाथी जीवुं छुं.” अने पांचमा जैन साधुए कहुं के-“ हुं मुधा जीवुं छुं.” पछी राजाए फरीथी तेमने पूछ्युं के-“ शीरीते ! ” त्यारे पहेलाए कहुं के-“ हुं कथा कहेनार छुं, तेथी माणसांने रामायण विगेरेनी कथा कहुं छुं, तेथी मारी आजीविका चाले छे, माटे मुखवडे जीवुं छुं.” बीजाए कहुं के-“ हुं कासद छुं, तेथी लोकोनुं कासदीयुं करीने आजीविका चलावुं छुं, तेथी पगवडे जीवुं छुं.” त्रीजाए कहुं के-“ हुं लहीयो छुं, तेथी लखवावडे आजीविका चलावुं छुं; माटे हाथवडे जीवुं छुं.” चोथाए कहुं के-“ हुं भिक्षुक छुं, तेथी लोकोनी कृपाथी भीख मांगीने आजीविका चलावुं छुं.” जैन साधुए कहुं के-“ हुं गृहस्थनो पुत्र छुं, पण संसारनी असारता जोइने में वैराग्य

वडे दीक्षा ग्रहण करी छे. तेथी यथाकाळे जेवो आहार मळी जाय तेवा आहारथी चलावी लउं छुं, माटे मुधा जीवुं छुं. ” आ प्रमाणे सांभळीने राजाए विचार्युं के “ अहो ! आ धर्मज सर्व दुःखनो नाश करनार अने मोक्षने साधनार छे ” आ प्रमाणेनो निश्चय करीने तेणे जैन धर्म अंगीकार कर्यो.

वळी दान रूपी अलंकार विनानी लक्ष्मी पथ्थर अने मळ रूपज छे. जुओ, नवनंद राजाए कृपणतादोपथी पात्रदान कर्या विना मात्र प्रजाने अत्यंत पीडा करीने सुवर्णनी नव डुंगरीओ करी. ते दुर्भाग्यजांगे काळे करीने पथ्थरमय थड गड. हजु सुधी ते डुंगरीओ पाटलिपुर नगर पासं गगा नदीने कांठे पीळा पथ्थरमय देखाय छे. राजगृह नगरीमां संक्षण श्रंष्टीए मणिजडिन्न बे बळद कर्या हता. तेमां एक बळदनुं शींगडुं अधुरुं हतुं ते पुरुं करवा माटे ते अनेक प्रकारनां कष्ट सहन करतां हतां. परंतु पात्रदान नही करवाथी ते वळद पृथ्वीमां ने पृथ्वीमांज विनाश पामी गया. तेथी मळेला धननुं सुपात्रमां दान करवुं जोडए.

दान शत्रुने आप्युं होय तो वैरनो नाश करे छे, सेवकने आपवाथी ते विशेष भक्तिमान थाय छे, राजाने आपवाथी उत्कृष्ट सन्मान पामी शकाय छे; अने भाट, कवि के चारण विगरेने आपवाथी सर्वत्र यश फेलाय छे; दान कोइ पण स्थाने निष्फळ थतुं नथी. तेमां पण सुपात्रने दान आपवाथी विशेष कल्याणकारी थाय छे. कह्युं छे के-

जले तैलं खले गुह्यं, पात्रे दानं मनागपि ।

प्राज्ञे शास्त्रं सतां प्रीतिर्विस्तारं यात्यनेकधा ॥ १ ॥

भावार्थ-“ जळमां तेल, खळ पुरुषमां छानी वात, सुपात्रमां थोडुं पण दान, डाह्या पुरुषमां विद्या अने सत्पुरुष साथे प्रीति, ए अल्प होय छे तो पण अनेक प्रकारे विस्तार पामे छे.”

‘अही कोइ शंका करे के-‘ पात्र अने अपात्रनो विचार तो कृपण माणस करे छे, पण उदार माणस करतो नथी. ते विषे कह्युं छे के-

पत्त परिक्कह किं करुं, दिजे मग्गंताहिं ।

किं वरिसंतो अंबुहर जोवे सम विसमाइं ॥ १ ॥

भावार्थ-“पात्रनी परीक्षा शामाटे करवी ? जे मागे तेने आपवुं. केमके शं मेघ सम विषम प्रदेश जोइने वृष्टि करे छे ? ना, ना, सर्वत्र करे छे. ” आ शंकानो उत्तर कहे छे-

वरिसो वरिसो अंबुहर, वरसीडां फल जोइ ।
धंतुरे विष इरकुरस, एवडो अंतर होय ॥ १ ॥

“ हे वरसाद ! भले, तुं गमे त्यां वरश, पण वरश्यानां फळ जोइ धंतुरामां तो तारा जळथी विष उत्पन्न थशे, अने शेरडीमां इरकुरस उत्पन्न थशे. एटळुं पात्रने अपात्रमां अंतर पडशे. ”

॥ इत्यब्ददिनपरिमितोपदेशप्रासादवृत्तौ पंचदशमस्तंभस्य ।
सप्तदशाधिकाद्विशततमः प्रबंधः ॥ २१७ ॥

व्याख्यान २१८ मुं.

सुपात्र दान उपर दृष्टांत.

पात्रे यच्छति यो वित्तं, निजशक्त्या सुभक्तिः ।
सौख्यानां भाजनं स स्याद्यथा धन्योऽभवत्पुरा ॥ १ ॥

भावार्थ—“जे मनुष्य पोतानी शक्ति प्रमाणे भक्ति पूर्वक पात्र विषे दान आपे छे ते धनानी जेम सर्व सुखनुं स्थान थाय छे. ”

धनानु दृष्टांत.

पृथ्वीपुर नामना नगरथी एक वर्षीक पोताना कुटुंब सहित दैवयोगे प्रातिष्ठानपुर नामना नगरमां आव्यो. तेना कुळमांथी एक डोशीनो छोकरो लोकोनां वाछरडां चारीने निर्वाह करतो हतो. एक दिवस कोइक पर्व होवाथी दरेक घेर खीरनुं भोजन करता लोकोने जोइने ते छोराने खीर खावानी इच्छा थइ. तेथी ते घेर आवीने पोतानी माने वारंवार कहेवा लाग्यो के—“ मने खीर आप. ” कह्यं छे के—

चौरा बल्लका वि य, दुज्जण विजाय विष्प पाहुणया ।

नञ्चणि धुत्त नरिंदा, परस्स पीडं न याणांति ॥ १ ॥

भावार्थ—“ चोर, बालक, दुर्जन, वैद्य, ब्राह्मण, परोणो, वेड्या, धूर्त अने राजा ए वीजानां दुःखने जाणता नथी. ”

पुत्रनां वचन सांभळीने डोशी दरिद्री होवार्थी खीर करी शके तेम नहोतुं, तेथी ते शोकथी रोवा लागी;त्यारेतेनी पडोशनी खीओए दयाथी तेने दूध, खांड, घी अने चोखा विगेरे सर्व सामग्री आपी.एटले डोशीएदूध नं चोखानी खीर वनावी अने तेमां खांड तथा घी नांखी पुत्रने पीरसी ते कोइ कार्यने माटे वीजे घेर गइ, तेडलामां एक महात्मा मुनि मासक्षपणने पारणे त्यां पधार्या. तेमने जोडने पेलो छोकरो बहु खुशी थयो अने बोल्यो के-“ हे दयाना भंडार मुनि!आ खीर ग्रहण करो. ” मुनिए पात्र धर्यु एटले तेणे मुनिनां पात्रामां खीर वहोरावी; ते वखत तेणे मनुष्यनुं आयुष्य बांध्युं. पछी तेनी माए बहारथी आर्वीने फरीने वाकी रहेली खीर तेने पीरसी, ते सर्व खाइ जवाथी तेने विस्रचिकानो व्याधि थयो. तेथी तेज रात्रिए मरण पामीने ते तेज नगरमां धनसार नामना श्रेष्ठीनो पुत्र थयो. तेना मोटा त्रण भाइओ परणेला हता, त्यार पछी आ चांथो पुत्र धना नामनो थयो. एनो जन्म थयो त्यारथी धनसार श्रेष्ठीनुं धन अधिक अधिक वृद्धि पामवा लाग्युं. धनो योग्य वयनो थतां समग्र कळाओ शीख्यो, अने उत्तम गुणोथी मातापितानो अति प्रीतिपात्र थयो. ते वखते तेना मोटा त्रण भाइओ पोताना मातापिताने कहेवा लाग्या के-“ आ लघु छतांतमे तेनो अत्यंत आदर केम करो छो ? ” त्यारे तेमणे कहुं के-“ तेना गुणोथी ते विंगेप सत्कारने लायक छे. ” ते सांभळी त्रणे जणा बोल्या के-“ एम होय तो तेना अने अमारा गुणोनी परीक्षा करो. ” पिताए परीक्षा करवामाटे चारे पुत्रोने बत्रीश बत्रीश सोनामोहोरो आपी, अने कहुं के-“ आटला द्रव्यवडे वेपार करीने नफो करी लावो. ”

धनाए ते दिवसे पशुव्यापारमां लाभ थवो जाणीने ते द्रव्यनो एक बळवान मेंढो लीधो, पछी राजपुत्रना मेंढा साथे लडाववा माटे हजार सोनामोहोरनी सरत करीने तेनी साथे लडाव्यो. तेमां राजपुत्रनो मेंढो हायों, तेथी एक हजार सोनामोहोर मेळवीने ते पोताने घेर गयो. तेना मोटा त्रणे भाइओए पोतपोताने मळेळी बत्रीश बत्रीश सोनामहोरवडे जूदा जूदा वेपार कर्या, पण तेमांथी कांइ नफो मेळव्यो नही.

ए प्रमाणे अनेक उपायो धनाना सफळ थया, अने मोटा त्रण भाइओना निष्फळ थया. हवे ते गाममां एक धनाढ्य श्रेष्ठी रहेतो हतो. ते अति कृपण होवार्थी तेणे घरमां खाडो खोदीने तेमां केटलुंक धन दाट्युं हतुं. बाकीना द्रव्यना अमूल्य रत्नो लइने सुवाना खाटलाना पाया विगेरेमां गुप्त रीते छुपाव्या हता, अने पेला खाडा उपर ते खाटलो राखी तेना उपर निरंतर सुइ रहेतो हतो. पछी ज्यारे ते मरवा पडचो, त्यारे तेणे तेना पुत्रोने कहुं के-“ ज्यारे हुं मरी

जाउं, त्यारे आ खाटला सहित मारो अभिसंस्कार करजो. ” अनुक्रमे कांइ पण पुण्य दान कर्या विना ते वृद्ध मृत्यु पाम्यो. एटले तेने तेना पुत्रो खाटला सहित स्मशानमां लइ गया. केमके तेओ ते खाटलामां रत्नो छे एवं जाणता नहोता. स्मशानमां चांडाले पोतानो हक्क होवाथी ते खाटलो माग्यो; तेने आप-वानी ना कहेवाथी तेनी साथे कजीओ थयो; छेवट तेमना संबंधीओना कहेवाथी तेओए ते खाटलो चांडालने आप्यो, एटले चांडाल ते खाटलो वेचवा माटे चौ-टायां लइ गयो. ते वखते लब्धलक्ष धनाए केटलाक चिन्होथी ते खाटलाने द्रव्य-संयुक्त जाणीने योग्य मूल्य आपीने ते खाटलो खरीद कर्यो. घेर जइने खाटलो भांग्यो, तो मांहेथी अमूल्य रत्नो नीकळ्यां, तेथी धनो मोटो धनाढ्य थयो. तेना भाइओने आ जोइने तेना पर घणी इर्ण्यो थइ, तेथी तेओ तेने मारी नाखवा सुधीना उपायो चिंतववा लाग्या. ते वृत्तांत ते भाइओनी बहुओए पुत्रना जेवी प्रीतिथी धनाने एकांतमां कळुं. ते सांभळी धनो घरमांथी एकलोज नीकळी गयो; अने पृथ्वी उपर भमतो भमतो राजगृह नगरीनी समीपे पहोंची तेनी बहारना एक उद्यानमां विश्राम लेवा माटे बेठो. ते उद्यान प्रथम दैवयोगे केवळ सुकाइ गयुं हतुं, ते धनाना पुण्यप्रभाववडे तत्काळ नवपल्लवित अने पुष्पफळवाळुं थइ गयुं. ते जोइने उद्यानना रक्षके ते वृत्तांत तेना धणी कुसुमपाळ श्रेष्ठीने कळ्यो. ते सांभळी कुसुमपाळ श्रेष्ठी विस्मय पाम्यो, अने धनाने घेर तेडी लावी पोतानी पुत्री तेने आपी. ते वखते ते नगरीमां श्रेणिक राजा राज्य करता हता, तेणे पण हर्षित थइने पोतानी पुत्री धनाने आपी. राजपुत्रीनी सखी सुभद्रा नामनी शालिभद्रनी बहेन हती, तेने पण तेना स्वजनोए धनाने आपी. ते त्रणे पुत्रीनां लग्न मोटी समृद्धि पूर्वक श्रेणिक महाराजाए कर्यां. पछी राजाए तेने रहेवा माटे मोटो महेल आप्यो, तेमां रहीने धनो पूर्व जन्ममां आपेला सुपात्रदाननुं फळ भोगववा लाग्यो. श्रेणिक राजाए केटलांक गामो पण तेने आप्यां.

एक वखते धनो पोताना महेलनी बारीमां बेठो हतो. ते समये तेणं पोता-ना कुंटुंबने गरीब हालतमां ते शहेरमां फरतुं जोयुं, एटले तेमनो सत्कार करी घेर लइ आवी, केटलांक गाम विगेरे आपीने फरीथी सुखी कर्णुं. केटलोक काळ गया पछी धनाना मोटा त्रण भाइओए एक दिवस तेमना पिताने कळुं के-“ हे पिता ! घरतुं समग्र द्रव्य आज ने आज वहेंचिने अमारो भाग अमने आपो. ” पिताए कळुं के-“ हे मूर्खो ! हाल तो तमे बयुं धनानुं मेळ्वेलुं द्रव्यज भोगवो छो. तेमां मारुं थुं छे के हुं तमने वहेंची आपुं?” त्यारे तेओ बोल्या के-“ज्यारं धनो घेरथी नासी गयो हतो, त्यारे चोरनी जेम घरमांथी रत्नादिक सार सार वस्तु लइने

गयो हतो. तेथी धनाना पुत्रो भले राज्य भोगवे, पण अमे तो अमाशो द्रव्यनो भाग लीधा विना आवती काल जमवाना नथी. " आ प्रमाणे कुटुंबमां केश थतो जाणीने धनो तेज रात्रिए एकलो घर छोडीने चालतो थयो.

चालतां चालतां धनो कौशाबी नगरीए पहोंच्यो. त्यां मृगावती राणी ना पति शतानीक राजा राज्य करता हता. धनो नगरीना चौटामां गयो, त्यां तेणे राजाए करावेली आघोषणा सांभळी के- राजाना भंडारमां एक अमूल्य रत्न छे, तेनी जे कोइ परीक्षा करशे तेने राजा आ प्रमाणेनी वस्तुओ आपशे-

हस्तिनां शतमेकं च वाजिनां शतपंचकम् ।

सौभाग्यमंजरीं पुत्रीं ग्रामपंचशतीयुताम् ॥ १ ॥

भावार्थ- " एकसो हाथी, पांचसो घोडा अने पांचसो गाम सहित सौभाग्यमंजरी नामनी पुत्री (आपशे). "

आवी उद्घोषणा सांभळीने धनो तेनु निवारण करीने. राजसभामां गयो; अने रत्ननी परीक्षामां निपुण होवार्थी तेणे ते रत्ननी परीक्षा करी. तेथी विस्मय पामेला राजाए घणा द्रव्य सहित पोतानी पुत्री तेने परणावी. त्यां सुखमां निमग्न थयेलो धनो काळ निर्गमन करवा लाग्यो.

एक दिवसे पोतानी कीर्तिनेमाटे लोकरीतिने अनुसरीने धनाए नगरीना समीप भागमां एक तळाच खोदाववा मांड्युं.

अही धनसार श्रेष्ठीना घरमांथी धनो गयो त्यारथी तेनी नवली स्थिति थवा लागी. छेवट एवी स्थिति थइ के-

घृतं नास्ति तैलं नास्ति, नास्ति सुद्रुगो जुगंधरी ।

वल्लार्थं लवणं नास्ति, तन्नास्ति यत्प्रभुज्यते ॥ १ ॥

भावार्थ- " घी नथी, तेल नथी, मग के जुवार पण नथी, वालमां नाखवा लुण पण नथी अर्थात् एवं कांइ पण नथी के जे खाइ शकाय. " आवी स्थिति थवार्थी धनसार शेठे धनानी वे पत्नीओने तो तेमने पीयर मोकली, अने गालिभद्रनी वहेनने कळुं के- " हे वत्से ! तुं तारा भाइने धर जा. " त्यारे सुभद्रा बोली के-

सुखे च विभवोह्लासे, सेव्यं स्त्रीभिः पितुर्गृहम् ।

श्वशुरस्य गृहं दुःखे, सुखे दौस्थ्येऽपि सर्वदा ॥ १ ॥

भावार्थ—“ सुखना वखतमां अने वैभवना समयमां स्त्रीओए पिताने घेर जवुं, अने सासराना घरमां तो सुखमां, दुःखमां अने खराब स्थितिमां सर्वदा रहेवुं. ”

आ प्रमाणे ते वहुनुं वचन सांभळीने धनसार हर्षित थयो. पछी पुत्रोने अने बहुओने लडने ते रात्रिए गाममांथी नीकळी गयो. अनुक्रमे फरतो फरतो ते कौशांबी नगरीमां आव्यो. त्यां तेणे सांभळ्युं के—“ अही एक तलाव खोदाय छे. ” ते सांभळी पोतानी आजीविका चलाववा माटे ते कुटुंब सहित त्यां गयो. त्यां पुरुषोने हमेशां बे दीनार अने स्त्रीओने एक दीनार मळतो, उपरांत रांधेलुं अन्न खावा मळतुं. तेथी ते सरोवरमां बीजा मजुरोनी साथे ते पण कुटुंब सहित मजुरी करवा रह्यो, अने पोतानो निर्वाह करवा लाग्यो. एक दिवस धनो घोडा पर चढीने ते तळाव जोत्रा आव्यो. त्यां मजुरोनी साथे काम करतुं पोतानुं कुटुंब जोडने ते विचार करवा लाग्यो के—“ अहो ! आ दैवे शुं कर्युं ? ”

गोभद्रो जनको यस्या, भद्रा यस्या जनन्यहो ।

शालिभद्रानुजा सेयं, शीर्षे वहति मृत्तिकाम् ॥ १ ॥

भावार्थ—“ जेनो पिता गोभद्र छे, अने जेनी माता भद्रा छे, ते आ

शालिभद्रनी नानी बहेन मस्तक उपर माठी वहन करे छे. ”

आ प्रमाणे विचारीने धनाए अजाण्या थडने तेमने पूछ्युं के—“ तमे क्यां रहो छो ? अने क्यांथी आव्या छो ? ” त्यारे श्रेष्ठीए लज्जा सहित पोताना कुटुंबनो सर्व वृत्तांत कह्यो. पछी कछुं के—“ हे जगत्पालक ! मारा कुटुंबने छाश विना बहु अडचण पडे छे तेथी छाश आपवानी कृपा करो. ” त्यारे धनाए कछुं के—“ छाश लेवाने माटे खुशीथी तमारी वहुओने मारे घेर मोकलजो. ” पछी हमेशां चारे वहुओ तेने घेर छाश लेवा माटे वाराफरती जवा लागी. एक दिवस सुभद्रानो वारो होवाथी ते गइ, तेने धनाए पूछ्युं के—“ हे भद्र ! तुं कोण छे ? ” ते लज्जाथी नीचुं मुख राखीने बोली के—“ तमे मने वारंवार पूछशो नहीं. हुं गोभद्रशेठनी पुत्री अने शालिभद्रनी बहेन छुं. तमारा नामना एक श्रेष्ठीना पुत्रने हुं परणी हती, परंतु घरमां क्लेश थवाथी ते मने तजीने कोइक स्थाने जता रह्या छे. ” ते सांभळी धनाए कछुं के—“ हे भद्रे ! पतिना वियोगे तुं शी रीते रही शके छे ? माटे तुं पतिव्रत छोडीने मारी साथे भोग भोगव. ” ते सांभळीने सुभद्रा बोली के—

गतियुगलिकमेवोन्मत्तपुष्पोत्करस्य

त्रिनयनतनुपूजांवाथवा भूमिपातः ।

विमलकुलभवानामंगनानां शरीरं

पतिकरफरसो वा सेवते सप्तजिह्वः ॥ १ ॥

भावार्थ—“ खीलेला पुष्पोनी बेज गति होय छे, क्यां तो महादेवना शरीरनी पूजाना उपयोगमां आवे छे अथवा तो खरीने भूमिपर पडे छे; तेवीज रीते निर्मळ कुळमां उत्पन्न थयेली स्त्रीओना शरीरने पण प्रोताना स्वामीना हाथनो स्पर्श थाय छे अथवा तो अग्नि तेनुं सेवन करे छे. ”

आ प्रमाणे घणी रीते तेनी परीक्षा करतां तेने दृढ शीळवाळी जाणीने धनाए पूर्वनाो सर्व वृत्तांत तेने जणाव्यो, एटले सुभद्रा तेमने पोताना भर्त्तार तरिके ओळखीने लज्जाथी नीचुं जोइ रही. पछी धनाए तेने घरमां मुख्य पदवी आपी सर्वनी स्वाभिनी करी.

आ वृत्तांत धनसारे सांभळ्युं, तेथी लोको पासे धनानी निंदा करता करता ते धनाने घेर गया. धनाए पोतानी ओळखाण आपी नमस्कार करीने तेमने घरमां राख्या. एवीज रीते अनुक्रमे पोतानी मा तथा मोटा भाइओने पण सत्कार करीने घरमां राख्या. पछी ते मोटा भाइओनी त्रण बहुओ रही. तेमणे विचार्युं के—“ आपणा सामुससराने तथा स्वामीने धनाए केद कर्या छे. माटे तेनी फर्याद करवा माटे आपणे शतानीक राजानी सभामां जइए. ” आम निश्चय करीने ते बहुओए राजसभामां जइ राजाने आशीर्वाद दइने कह्युं के—“ अमे उदरनिर्वाहने माटे तमारा नगरमां आव्यां छीए. परंतु तळाव खोदावनार धनाए अमारा आखा कुटुंबनुं हरण कर्युं छे. तेने जीवतुं राख्युं छे के मारी नांख्युं छे तेनी पण खबर नथी, माटे हे पांचमा लोकपाळ ! तमे तेनी शोध करो. ” आवी फर्याद सांभळीने शतानीक राजाए पोताना सेवकोने मोकली धनाने कहेवराव्युं के—“ आ फर्यादणोना कुटुंबना माणसोने जलदी छोडी मूको. ” धनाए जवाबमां कहेवराव्युं के—“ हुं कदापि अन्याय करुंज नहीं, अने कदाच करुं तो तेमां राजाने वचमां आववानी शी जरूर छे ? ” आ प्रमाणेनां तेनां गर्विष्ठ वचनो सांभळीने ते जमाइ हतो, तो पण तेने हणवा माटे राजाए सेना मोकली. धनो पुण्यशाळी होवाथी लडाइमां जय पाम्यो, त्यारे प्रधानोए राजाने विनंति करी के—“ हे राजेंद्र ! आ धनो

कदापि अनीति करे तेवो नथी, महा धर्मात्मा छे, अने परस्त्रीनो सहोदर छे. माटे आ स्त्रीओनेज विशेष पूछवाथी कांडक खबर पडशै.” एम कही राजाना मनने शांत करी प्रधानोए ते स्त्रीओने पूछ्युं के—“ धना नामनो तमारो कोइ स्वजन छे ?” तेओ बोली के—“ हा, अमारो दियर धना नामे हतो. पण ते घरनी समग्र लक्ष्मीनो त्याग करी अमने मुकीने क्यांइक जतो रहेलो छे. ते जीवे छे के नहीं तेनी पण अमने खबर नथी. ” प्रधानोए पूछ्युं के—“तमे तमारा दियर धनाना शरीरनुं कांड पण चिन्ह जाणो छो?” तेओ बोली के—“ हा, ते ज्यारे नानो हतो त्यारे तेने नवरावतां अमे तेना पगमां पन्ननुं चिन्ह जोयुं हतुं.” ते सांभळीने प्रधानोए धनाने त्यां बोलाव्यो. धनो त्यां आवी पोतानी भाभीओने नमीने बोल्यो के—“ शुं ! श्रेणिक राजानी पुत्रीना पति धनाने धारीने तमे मने बोलाव्यो छे ?” ते स्त्रीओ बोली के—“अमे भक्ति पूर्वक तमारा पग धोइने अमारा दीयर तमे छो के नहीं, तेनी खात्री करीशुं. ” धनाए कहुं के—“ परस्त्रीनो स्पर्श करवाथी पाप लागे छे. हुं परस्त्री साथे बोलतो पण नथी, तो स्पर्शनी तो वातज शी करवी ? ” पछी प्रधानोना अने राजाना कहेवाथी धनाए हास्य करवुं तजी दइने पोतानी भाभीओने आदरसत्कार पूर्वक पोताने घेर मोकली. पछी पोताना पांचसैं गामो पोताना भाइओने आपी बने पत्नीओने साथे लइने धनो राजगृह नगरे गयो. त्यां बीजा श्रेष्ठीओनी चार कन्याओने ते परण्यो. आ प्रमाणे धनाने आठ स्त्रीओ थइ.

अहीं धनाना भाइओए पांचसैं गामोमां अहंकारथी पोतानी आज्ञा प्रवर्तावी. तेमना दुर्भाग्य वडे ते बधा गामोमां दुकाळ पड्यो; लोको कागडानी जेम नासी गया. पछी ते दुर्भागी त्रणे भाइओ घउंना पोठीया भरीने राजगृह नगरीमां वेचवा माटे आव्या. धनाए तेमने जोया; एटले तेमनो सत्कार करीने पोताने घेर लइ गयो. परंतु तेमने नाना भाइने घेर रहेवानुं पसंद पड्युं नहीं. तेथी तेओना कहेवाथी धनाए सर्व द्रव्यना सरखा भाग पाडी तेमने चौद चौद करोड सोनामहोरो आपी. ते द्रव्य लइने तेओ नगर बहार जता हता; तेवामां गामना सीमाडामांज धनना अधिष्ठायक देवोए तेमने रोक्क्या, अने कहुं के—“ आ धन तमारा भाग्यनुं नथी. ए धननो भोक्ता तो भाग्यशाळी धनोज छे. ” आवां वचनो सांभळीने तेओ गर्व रहित थया, अने पाछा वळीने धनाने शरणे गया. धनाए सत्कार करीने तेमने घरमां राख्या, एटले तेओ त्यां सुखे रहेवा लाग्या.

एकदा चार ज्ञानने धारण करनारा धर्मघोष नामना स्वरि त्यां पधार्या. धनो पोताना भाइओ सहित स्वरिने वांदवा गयो. स्वरिने वांदी देशना सांभळीने

धनाए नम्रता पूर्वक पूछ्युं के—“ हे भगवन् ! मारा त्रणे भाइओ कया कर्मथी निर्धन रह्या ? ” ते सांभळी गुरुए तेमनो पूर्व भव आ प्रमाणे कह्यो के—

“कोइ एक गाममां त्रण भाइओ काष्ठनाभारा वेचीने आज्जीविका चलावता हता. एक दिवस लाकडां लेवा माटे तेओ साथे खावानुं भातुं लइने वनमां गया. मध्यान्हकाळे खावा बेठा, ते वखते कोइ साधु मासक्षपणने पारणे त्यां आव्या. तेमने जोइने दान आपवानी इच्छा थवाथी तेमणे पोताना भातामांथी दान दीधुं. मुनि गया पछी तेओ पश्चात्ताप करवा लाग्या के “आपणे भूल करी, आ साधु फोगटनुं लइने जता रह्या, अने आपणे भूख्या रह्या. ए साधु कांइ उत्तम कुळनो न होतो; पण एमां तेनो दोष नथी, आपणेज मूर्ख के फोगट भूखे मर्या. ” आ प्रमाणे पश्चात्ताप करता करता पोताने घेर गया. अनुक्रमे आयुषना क्षये मरण पामीने अल्पद्विवान् व्यंतरपणुं पामी त्यांथी चवीने अही उत्पन्न थया छे. पूर्वे मुनिराजने दान आपीने पश्चात्ताप करवाथी आ भवमां वारंवार निर्धनपणुं पाम्या छे. कह्युं छे के—

पश्चात्तापो न तत्कार्यो, दत्ते दाने मनीषिभिः ।

किं तु पुण्यद्रुमो भावजलेन परिषिच्यते ॥ १ ॥

भावार्थ—“ तेथी दान दइने सुज्ञ पुरुषोए पश्चात्ताप करवो नहीं. परंतु भाव रूपी जळवडे पुण्य रूपी वृक्षनुं सिंचन करवुं. ”

पछी शालिभद्रनी बहेन सुभद्राए गुरुने पूछ्युं के—“ हे गुरु ! कया कर्म करीने में माटीनुं वहन कर्युं ? ” गुरु बोल्या के—“ ज्यारे पूर्व भवमां धनो एक ढोशीनो पुत्र हतो अने गायो चारतो हतो, त्यारे तमे पहेली चारे प्रियाओ तेना पाडोशमां रहेनारी पाडोशणो हती. धनाए खीर मागी अने तेनी माता रोइ, ते वखते तमे चारे दयाळु पाडोशणो भेगी थइ अने तेने खीर करी आपवा माटे तमारामांथी एके दूध, बीजीए चोखा, त्रीजीए खांड अने चोथीए घी आप्युं हतुं. ते कार्यथी तमे चारेए जे पुण्य उपार्जन कर्युं हतुं तेना प्रभावथी आ भवमां राजपुत्री विगेरे थयां छो. हवे हे सुभद्रा ! तें माथे माटी वहन करवानुं जे कर्म बांध्युं हतुं तेनुं कारण सांभळ-पूर्वे तारी दासीए माथे छाण उपाडतां वधारे भार लागवा संबंधी तने कांइक अरज करी, एटले तें तिरस्कार पूर्वक तेने कह्युं के— “ तुं तो मोटी शेठाणी खरीने ! ताराथी कांइ भार उपडे ? ” आवा शब्दो कहे-वाथी तेने बहु दुःख लाग्युं. ते कर्मवडे तुं शालिभद्रनी बहेन थइ छतां तारे माटी उपाडवी पही. ”

आ प्रमाणे सर्वना संशय छेदीने गुरुए विहार कर्यो. पछी धनो सदा सुख-
मां मग्न रह्यो सतो दिवसो निर्गमन करवा लाग्यो. छेवटे तेने जे रीते वैराग्य प्राप्त-
थवाथी तेणे दीक्षा ग्रहण करी ते विपेनुं सर्व वृत्तांत शालिभद्रनी कथामांथी सुज्ञ
पुरुषोए जाणी लेवुं.

“ जे निर्भाग्य माणसो प्रथम मुनिने दान दइने पछी पश्चात्ताप करे छे ते दैवयोगे
पामेला श्रेष्ठ वहाणनो त्याग करीने उंचेथी समुद्रमां झंपापात करवा जेवुं करे छे. ”

॥ इत्यब्ददिनपरिमितोपदेशप्रासादवृत्तौ पंचदशमस्तंभस्य
अष्टादशाधिकद्विशततमः प्रबंधः ॥ २१८ ॥

व्याख्यान २१९ मुं.

धर्मना चार प्रकार.

दानं सुपात्रे विशदं च शीलं, तपो विचित्रं शुभभावना च ।
भवार्णवोत्तारणयानपात्रं, धर्मं चतुर्धा मुनयो वदन्ति ॥ १ ॥

भावार्थ—“ सुपात्रदान, निर्मळ शील, विचित्र प्रकारनो तप अने शुभ भा-
वना—ए संसारसमुद्रने तरवामां वहाणसमान धर्मना चार प्रकार मुनिओए कह्या छे. ”

दानतुं वर्णन पूर्वे करी गया छे. हवे शीलतुं वर्णन करे छे—

ऐश्वर्यराजराजोऽपि रूपमीनध्वजोऽपि च ।

सीतया रावणश्चैव त्याज्यो नार्या नरः परः ॥ १ ॥

भावार्थ—“ ऐश्वर्यवडे चक्रवर्ती जेवो होय अने रूपवडे कामदेव जेवो होय
तो पण पर पुरुषने रावणने, जेम सीताए तज्यो तेम उत्तम स्त्रीओए तजी देवो. ”

रावणे सीताने राज्य, अलंकार विगेरे आपवानो अनेक प्रकारनो लोभ
बताव्यो, तो पण ते महासती पोताना शील व्रतथी भ्रष्ट थइ नहीं. कइ छे के—

सीतया दुरपवादभीतया, पावके स्वतनुराहुतीकृता ।

पावकस्तु जलतां जगाम यत्तत्र शीलमहिमा विजृंभितः ॥ १ ॥

भावार्थ—“ अपवादथी भय पामेली सीताए अग्निमां पोतानो देह
झंपलाव्यो, परंतु ते वसत अग्नि जळ जेवो शीतळ थइ गयो. तेमां मात्र उल्ल-
सायमान शीलनो महिमाज कारणभूत छे. माटे वीजाओए पण शीलव्रत पाळ-
वाने विपे यत्न करवो. ”

शीळ पाळवा उपर दृष्टांत.

वसंतपुरमां शिवंकर नामनो व्रतधारी एक श्रावक रहेतो हतो. त्यां एक वखते धर्मदास नामना स्वरि पधार्या. तेने वांदवा माटे शिवंकर गयो. वांदीने गुरु पासे केटलीक आलोयण लीधी. पछी हर्ष पूर्वक बोल्यो के-“ हे भगवन् ! मारा मनमां लाख साधमी भाइओने भोजन कराववानो मनोरथ छे, परंतु तेटलुं धन मारी पासे नथी, माटे हुं श्रुं करुं के जेथी मारो ते मनोरथ पूर्ण थाय ? ” गुरुए कहुं के-“ तुं मुनि सुव्रत स्वामीने वांदवा माटे भरुच जा. त्यां जिनदास नामनो श्रावक रहे छे, तेनी भार्या सौभाग्यदेवी नामे छे; ते बन्नेने तारी सर्व शक्तिथी भोजन, अलंकार विगेरे आपीने प्रसन्न कर. तेना वात्सल्यथी तने लाख साधमीने भोजन आप्या जेटलुं पुण्य थशे. ” आ प्रमाणे गुरुनुं वचन सांभळीने तेणे ते प्रमाणे कर्युं. भोजनादिक भक्तिवडे जिनदासनी सेवा करी.

त्यार पछी ते शिवंकरे गाममां जइने लोकोने पूछ्युं के-“आ जिनदास केवो उत्तम छे ? सत्य छे के दांभिक छे ? ” त्यारे लोकोए कहुं के-“ हे भाइ ! सांभळ, आ जिनदास सात वर्षनो हतो, त्यारे एक दिवस उपाश्रये गयो हतो. त्यां गुरुना मुखथी शीलोपदेशमाळानुं व्याख्यान सांभळीने तेणे एकांतरे ब्रह्मचर्य पाळवानो नियम ग्रहण कर्यो. एज प्रमाणे सौभाग्यदेवीए पण बाल्यावस्थामां साध्वी पासे एकांतरे शीळ पाळवानुं अंगीकार कर्युं. दैवयोगे ते बन्नेनुंज परस्पर पाणिग्रहण थयुं. परंतु शीळ पाळवाना क्रममां जे दिवस जिनदासने छुटो हतो ते दिवस सौभाग्यदेवीने नियम हतो अने जे दिवस सौभाग्यदेवीने छुटो हतो ते दिवस जिनदासने नियम हतो. आवी हकीकत बनवाथी सौभाग्यदेवीए जिनदासने कहुं के-“ हे स्वामी ! हुं तो निरंतर शीळ पाळीश, तमे खुशीथी बीजी स्त्री साथे लग्न करो. ” तेणे कहुं के-“ मारे तो फरी लग्न करवा नथी, परंतु हुं तो योग्य अवसरे दीक्षा लइश. ” पछी ते दंपतीए गुरु पासे जइने जीवन पर्यंत हंमेशने माटे ब्रह्मचर्य अंगीकार कर्युं; अने पहेरामणी विगेरे करीने श्रीसंघनो पण सत्कार कर्यो. माटे ते दंपतीना जेवा बाळब्रह्मचारी अमे तो कोइ पण सांभळ्यो नथी. ” आ प्रमाणेनुं वृत्तांत सांभळीने शिवंकर ते जिनदासनी विशेष प्रकारे सेवाभक्ति करीने पोताने गाम गयो.

आ प्रमाणे द्रौपदी, कळावती, शीळवती, सुभद्रा, सुदर्शन शैठ अने जंबू-स्वामी विगेरेनां सेकडो दृष्टांतो शीलोपदेशमाळा, शीळकुळक विगेरेथी शीळ-व्रतना माहात्म्य विषे जाणवां.

हवे तप धर्मनुं वर्णन करे छे.

तपना जेवुं भावमंगळ बीजुं एक पण नथी. केमके तेज भवमां नियमा मुक्ति पामनारा तीर्थकरोए पण तप करुं हतुं. ते विषे कहुं छे के—

संवच्छरमुसभजिणो, छम्मासा वद्धमाणजिणचंदो ।
इअ विहरिआ निरसणा, जइज्जए उवमाणेणं ॥ १ ॥

भावार्थ—“ ऋषभ स्वामीए एक वर्ष सुधी अने जिनोने विषे चंद्र समान श्रीवधेमान स्वामीए छ मास सुधी निरनशनपणे (उपवास करीने) विहार कर्यो हतो तेथी बीजाओए पण यथाशक्ति तपने विषे प्रयत्न करवो. ”

तपथी इष्ट मनोरथनी सिद्धि थाय छे. चक्रवर्ती राजाओ अट्टम तप करीनेज मागध, वरदाम, गंगा, सिंधु अने प्रभास विगेरेना अधिष्ठायक देवोने जीते छे. तथा हरिकेशी विगेरे मुनिनी जेम तपथी देव सांनिध्य थाय छे. श्री ऋषभदेव स्वामीनी पुत्री बाहुबळीनी बेन सुंदरीनी जेवुं तप करवुं. तेनुं तप नीचेनी गाथाथी जाणवुं.

सट्ठिं वाससहस्सा, अविलंबं अंबिलाइं विहिआइं ।
जीए निरकमण कए, सा सुंदरी साविआ धन्ना ॥ १ ॥

भावार्थ—“ जेणे दीक्षा लेवाने माटे साठ हजार वर्ष सुधी निरंतर आंबेल कयां ते सुंदरी श्राविकाने धन्य छे. ” वळी तपथी कोढ विगेरे व्याधिओ पण नाश पामे छे.

छज्जइ सणकुमारो, तववल खेलाइ लब्धि संपन्नो ।
निहुअखडिअंगुलि, सुवन्नसोहं पयासंतो ॥ १ ॥

भावार्थ—“ छ खंडने जीतनार सनत्कुमार चक्रीने तपना प्रभावथी खेलौपधि आदि अनेक लब्धिओ प्राप्त थइ हती, तेथी पांतानी कोढवाळी आंगळी उपर धुक चोपडीने तमणे सुवर्ण समान कांतिवाळी करी देखाडी हती. (सनत्कुमारे दीक्षा लीया पछी तमना अरीरनी चिकित्सा करवाना मिपथी वैद्यनां रूप धारण करीने वे मिथ्यात्वी देवो परीभा करवा आव्या हता, तं वसतनी आ वात छे.) माटे तप अवश्य करवुं. कहुं छे के—

विरज्य विषयेभ्यो यैस्तेषु मोक्षफलं तपः ।

तैरेव फलमंगस्य जगृहे तत्त्ववेदिभिः ॥ २ ॥

भावार्थ—“ विषयो थकी विरक्त थइने जेओए मोक्षफळ आपनारुं तप कर्युं छे, तेवा तत्त्वज्ञानीओएज मनुष्यदेहनं फळ ग्रहण कर्युं छे. ”

जे कारण माटे त्रस अने स्थावर अनेक प्राणीओनो क्षय करनारुं, वज्र जेवा कठण लोढाना तपावेला गोळा समान ज्यां त्यां विनाश करनारुं अने वस्त्रादिक अनेक वस्तुओनो पण विनाश करनारुं एवुं पुष्ट शरीर तहन असारज छे; तेमां सार मात्र तेना वडे तप साधवो तेज छे. केमके—

अथिरेण थिरो समलेण निम्मलो परवसेण साहिणो ।

देहेण जइ विढप्पई धम्मो ता किं न पज्जुत्तं ॥ १ ॥

भावार्थ—“ आ देह अस्थिर, मलीन अने पराधीन छे; तेनावडे जो स्थिर, निर्मळ अने स्वाधीन एवो धर्म साधी शकाय छे तो तेने विषे शा माटे उपयुक्त न थवुं ? ”

ते तप शरीरनी समाधि वडे करवो. कह्युं छे के—

सो अ तवो कायव्वो, जेण मणोमगुणं न चिंतेइ ।

जेण न इंदियहाणि, जेण थ जोगा न हारयंति ॥ १ ॥

भावार्थ—“जे तप करवाथी मन अवगुणनुं चिंतन न करे, जेना वडे इंद्रियो हानि न पामे, अने जेनावडे मन, वचन अने कायाना जोग क्षीण न थाय एवो तप करवो. ”

आवो तप पण मात्र कर्म निर्जराने माटेज करवो.

कह्युं छे के—“ आ लोक संबंधी सुखसंपत्तिने अर्थे तप न करवो, परलोक-मां सुखप्राप्ति थवाने अर्थे तप न करवो, लोको प्रशंसा करशे एवी इहावडे पण तप न करवो, मात्र निर्जराने अर्थेज तप करवो. ” विवेक विना करेलुं तप मात्र शरीरने कष्टकारीज थाय छे. जुओ, तामली तापसे जेटलो तप कर्यो हतो तेटलो तप जां जैन शासनविधि प्रमाणे निरिच्छ भावे कर्यो होय तो तेथी सात जीव सिद्धिने पामे, परंतु अज्ञानना दोपथी ते इशान देवलोकेज गयो हतो.

वळी तपस्वीए क्रोधनां त्याग करवां जोइए. केमके क्रोध रूपी अग्नि घणा तपने पण चंदनना काष्ठसमूहनी जेम एक क्षणमां वाळी नांखे छे. कह्युं छे के—

एकेन दिनेन तेजोव्यूहं, षण्मासिकं ज्वरो हन्ति ।

कोपः क्षणेन सुकृतं यदर्जितं पूर्वकोट्यापि ॥ १ ॥

भावार्थ—“ जेम एक दिवसनो ज्वर छ मासना तेजसमूहने हणे छे, तेम कोप कोटीपूर्ववडे उपार्जन करेलां सुकृतनो पण एकक्षणमां नाश करे छे.” वळी—

द्रुमोद्भवं हंति विषं न हि द्रुमं न वा भुजंगप्रभवं भुजंगमम् ।

अतः समुत्पत्तिपदं दहत्यहो महोल्बणं क्रोधहलाहलं पुनः ॥ २ ॥

भावार्थ—“ वृक्षमांथी उत्पन्न थतुं विष वृक्षनो नाश करतुं नथी, अने सर्पथी उत्पन्न थतुं विष सर्पनो नाश करतुं नथी; परंतु अहो ! क्रोध रूपी महा भयंकर हलाहल विष तो पोताना उत्पत्तिस्थाननेज बाळे छे. वळी—

कषाया देहकारायां, चत्वारो यामिका इव ।

यावज्जाग्रति पार्श्वस्थास्तावन्मोक्षः कुतो नृणाम् ॥ ३ ॥

भावार्थ—“ देह रूपी केदखानामां चार कषाय रूपी चार चोकीदारो ज्यां सुधी समीप भागे जागता रहेला छे, त्यां सुधी मनुष्योनो मोक्ष कयांथी धाय ? ”

अहीं थुष्कांगुळी भग्नकारकनुं दृष्टांत छे ते अन्य ग्रंथोथी जाणी लेवुं. यथा-विधि तप करनारा श्रावकोने प्रांते तेनुं उद्यापन करवाथी मोटुं फळ धाय छे. कहुं छे के—

वृक्षो यथा दोहदपूरणेन कायो यथा षड्रसभोजनेन ।

विशेषशोभां लभते यथोक्तेनोद्यापनेनैव तथा तपोऽपि ॥ १ ॥

भावार्थ—“ जेम दोहद पूर्ण करवाथी वृक्ष अने छ रसना भोजनथी शरीर विशेष शोभा पामे छे, तेम विधि पूर्वक उद्यापन करवाथी तप पण विशेष शोभा पामे छे. वळी—

लक्ष्मीः कृतार्था सफलं तपोऽपि ध्यानं सदोच्चैर्जिनबोधिलाभः ।

जिनस्य भक्तिर्जिनशासनश्रीर्गुणाः स्युरुद्यापनतो नराणाम् ॥ २ ॥

भावार्थ—“ विधि पूर्वक उद्यापन (उजमणुं) करवाथी लक्ष्मी कृतार्थ धाय छे, तप सफल धाय छे, उंचा प्रकारनुं ध्यान प्राप्त धाय छे, जिनेश्वर संवंधी बोधिरत्ननो लाभ धाय छे, जिनेश्वरनी भक्ति धाय छे, अने जिनशासननी शोभा वधे छे. विगेरे अनेक गुण धाय छे.

श्री पेथड संघवीए नवकार मंत्रना आराधनमाटे उजमणुं कयुं हतुं. तेमां सुवर्णमुद्रिका, मणि, मुक्ताफळ, प्रवाळां, सर्व जातिनां फळ, सर्व जातिनुं सोनैया विगेरे द्रव्य, सर्व जातिनी सुखडी विगेरे पक्वान, चंद्रुवां, महाध्वजाओ, विगेरे अडसठ अडसठ मूकीने अति विस्तारवाळुं समग्र जनने विस्मय करनारुं उद्यापन कयुं हतुं, ए प्रमाणे बीजाए पण शक्ति प्रमाणे करवुं जोडए.

हवे भाव धर्मनुं वर्णन करे छे.

दानं तपस्तथा शीलं नृणां भावेन वर्जितम् ।

अर्थहानिः क्षुधापीडा कायक्लेशश्च केवलम् ॥ १ ॥

भावार्थ—“ भाव विना दान करवाथी केवळ द्रव्यनी हानिज थाय छे, भावविनाना तपथी मात्र क्षुधानी पीडाज सहेवाय छे, अने भावविनाना शील व्रतथी तो फक्त कायानेज क्लेश थाय छे, ते विना बीजुं कांइ फळ थतुं मथी. ”

भावना भरत चक्रीना जेवी भाववी, के जेथी भोग भोगव्या छतां पण मुक्ति आपनारी थाय. मरुदेवा माता कोइ वखत एकासणुं पण नही कयां छतां मात्र भावनाथीज मुक्ति पाम्या हता; तथा प्रसन्नचंद्र मुनिने, बल्कलचीरीने अने गौतमस्वामीए प्रतिबोधेला पंदरसो तापसोने मात्र भावथीज केवळज्ञान थयुं हतुं. कह्युं छे के—

थोवं पि अणुष्ठाणं, भावविसुद्धं हणइ कम्ममलं ।

लहुओ वि सहस्सकिरणो, तिमिरसमूहं पणासेइ ॥ १ ॥

भावार्थ—“ थोडुं पण अनुष्ठान जो भावनी विशुद्धि पूर्वक कयुं होय तो ते कर्ममळने हणे छे. केमके नानो (उदय पामतो) पण सूर्य अंधकारसमूहनो नाश करे छे. ”

भाव बे प्रकारनो छे. प्रशस्त अने अप्रशस्त. तेमां जिनाज्ञामां तत्परपणे, कांइ पण नियाणुं कयां विना, इच्छा रहितपणे, मात्र संसारनो पार पामवा माटे दानादि धर्मनो विस्तार करवाथी प्रशस्त भाव थाय छे, अने कांइ पण आ-शंसादि दोष सहित दानादिक अनुष्ठान करवाथी अप्रशस्त भाव थाय छे.

भावथी चित्तनी एकाग्रता राखवा वडे घणा जीवो मोक्षे गया छे. परंतु भाव रहित अनेक प्रकारना दानादिक करवाथी एक पण जीव मोक्षे गयो नथी. सारांश ए छे के—

चित्तसाध्यमिह दानमुत्तमं, शीलमप्यविकलं सुदुर्द्धरम् ।

दुष्कराणि च तपांसि भावना, स्वीयचित्तवशगेति भाव्यताम् ॥ १ ॥

भावार्थ—“ मनना भाव सहित उत्तम दान देवुं, दुःखथी पाळी शकाय एवुं निर्मळ शील पाळवुं. कष्टथी करी शकाय एवुं तप करवुं, अने चित्तने स्थिर राखीने भावना भाववी. ”

॥ इत्यब्ददिनपरिमितोपदेशप्रासादवृत्तौ पंचदशमस्तंभस्य
नवदशाधिकद्विशततमः प्रबंधः ॥ २१९ ॥

व्याख्यान २२० मुं.

विवेकीनुं कर्तव्य.

विवेकवान्नरः कश्चित्, स्वभावाद्धर्मतत्त्वताम् ।

शीघ्रं विज्ञाय गृह्णाति, कपिलाह्वगुरोरिव ॥ १ ॥

भावार्थ—“ कोइक विवेकी पुरुष स्वभावथीज धर्मनुं तत्व जाणीने कपिल नामना गुरुनी जेम तत्काळ तेने ग्रहण करे छे- ”

कपिल मुनिनी कथा.

कौशांबी नामनी नगरीमां जितशत्रु नामे राजा राज्य करतो हतो. तेने चौद विद्यानो पारगामी काश्यप नामनो ब्राह्मण पुरोहित हतो. तेने यशा नामनी पत्नी हती, अने कपिल नामे पुत्र हतो. ते पुत्रनी बाल्यावस्थामांज तेनो पिता मरण पाव्यो. एटले कपिलने वाळक तथा अज्ञानी जाणीने राजाए तेना वापने स्थाने बीजा कोइ अयोग्य ब्राह्मणने पुरोहितपदे स्थापन कयों ते हमंशां घोडा पर वेसी माथे छत्र धरावी घणा सेवको सहित राजद्वारमां जतो, त्यारे तेने जोइने कपिलनी माता रुदन करती हती. एकदा पोतानी माताने रोती जोइने कपिले तेनुं कारण पूछ्युं के—“हे माता ! तुं आ ब्राह्मणने जोइने कम हवे छे ? मारी पासे तेनुं खरेखरुं कारण कहं. ” त्यारे तेनी माताए कह्युं के—“ हे पुत्र ! तारा पिताने स्थाने राजाए आ ब्राह्मणने राख्यो छे. अत्यारे जेवो आ संपत्ति-

वाळो देखाय छे, तेवाज तारा पिता पण प्रथम हता. तेथी आने जोइ तारा पितानुं स्मरण थवाथी खेद थवाने लीधे हुं रोउं छुं. तुं अभण होवाथी आ तारा पितानी लक्ष्मी पाम्यो छे. ” कपिल बोल्यो के-“ हे माता ! मारा पितानुं स्थान मने शी रीते मळे ? ” ते बोली के-“ तुं विद्याभ्यास कर, तो पछी राजा तने तारा पिताने स्थाने स्थापन करशे. ” ते बोल्यो के-“ हे माता ! हुं कोनी पासे अभ्यास करुं ? ” त्यारे तेणे कहुं के-“आ नगरीमां तो सर्व तारा द्वेषी छे; तेथी तुं श्रावस्ती नगरीए जा. त्यां तारा पितानो मित्र इंद्रदत्त नामनो पंडित ब्राह्मण रहे छे ते तने समग्र कळामां निपुण करशे. ” ते सांभळीने कपिल श्रावस्ती नगरीए गयो. त्यां इंद्रदत्तना चरणने नमीने तेणे नम्रताथी विनंति करी के-“ हे पूज्य काका ! मारी माताए मने तमारी पासे मोकल्यो छे, तेथी हुं अभ्यास करवा आव्यो छुं. ” ते सांभळी इंद्रदत्ते तेने पुत्रनी जेम खोळामां बेसा-ढी खुशी खबर पूछया. पछी तेने जमाडीने कहुं के-“हुं तने विद्याभ्यास करावीश, पण तारा भोजनने माटे शुं थशे ? केमके मारा घरनी स्थिति एवी नथी के हुं तने जमाडी शकुं. ” त्यारे कपिल बोल्यो के-“ हुं भिक्षावृत्ति करीने निर्वाह चलावीश. ” इंद्रदत्ते कहुं के-“ हे वत्स ! भिक्षा माटे भमवाथी विद्याभ्यास थइ शके नही. अने भोजन विना पण अभ्यास बनी शके नही; केमके भोजन विना मृदंगं पण वागतुं नथी. माटे प्रथम भोजनने माटे विचार करीए. ” एम कहीने ते बाळकने लइ इंद्रदत्त शालिभद्र नामना कोइ शेठने घेर गयो. तेना घर पासे उभो रहीने मोटे स्वर गायत्री मंत्र बोलीने पोते ब्राह्मण छे एम जणाव्युं. एटले शालिभद्र श्रेष्ठीए तेने बोलावीने पूछ्युं के-“ हे ब्राह्मण ! तमारे शुं जोइए छे ? जे इच्छा होय ते मागो. ” इंद्रदत्ते कहुं के-“ आ ब्राह्मणनो पुत्र विद्यानो अर्थी छे. तेने हमेशां आप भोजन आपो, एटले एने हुं भणावीश; मारी पासे धन नथी, माटे हुं आपनी पासे तेतुं हमेशानुं भोजन मागुं छुं ” आ प्रमाणे सांभळीने श्रेष्ठीए तेने हमेशां भोजन कराववानुं अंगीकार कर्तुं. पछी ते दिवसथी कपिल इंद्रदत्तनी पासे अभ्यास करवा लाग्यो, अने शालिभद्रने घेर जमवा जवा लाग्यो.

शालिभद्र शेठने घेर कपिल ज्यारे जमवा बेसतो, त्यारे तेने पीरसवा एक दासी आवती; तेनी साथे हास्य विनोद करतां अनुक्रमे ते दासी उपर आसक्त थयो; अने दासी पण तेना पर आसक्त थइ. पछी ते बन्ने स्त्रीपुरुषनी जेम क्रीडा करवा लाग्या. “ अहो ! विषयने धिक्कार छे ! केमके विषयमां आसक्त थयेलो पुरुष कांइ पण कृत्याकृत्यने जाणतो नथी. ” हवे ए प्रमाणे क्रीडा करतां तेमने केट-

लाक दिवसो व्यतीत थया. एकदा दासीए कपिलने कहुं के-“ मारा स्वामी तरीके तो तमेज छो. परंतु तमे धनरहित छो, तेथी मारा निर्वाहने माटे हुं वीजा पुरुपने सेवुं ? पतिव्रुद्धिथी नहीं. ” कपिले ते वात अंगीकार करी. त्यार पछी एक दिवस ते नगरमां सर्व दासीओनो कांडक उत्सव हतो, त्यारे ते दासी पुष्पनी माळा विगेरे लेवा माटे कांड पण द्रव्य नहीं होवाथी उदासीमां पडी; तेने उदास जोइने कपिले पूछयुं के-“ हे प्रिया ! तुं आज उदास केम जणाय छे ? ” ते बोली के-“ आजे सर्व दासीओनो उत्सव छे तेथी पुष्पपत्र विगेरेनी जरूर छे जो मारी पासे पुष्पमालादि न होय तो वीजी दासीओमां मारी मश्करी थाय.” आ प्रमाणे तेनुं वचन सांभळीने तेना दुःखे दुःखी थयेलो कपिल पण उदास थइ गयो, अने कांड पण बोली शक्यो नहीं. तेने तेवी रीते खेद पामेलो जोइने दासी बोली के-“ हे स्वामी ! तमे खेद न करो; आ नगरमां धनो करीने एक श्रेष्ठी छे. तेने प्रातःकाळे जे जाग्रत करे तेने ते श्रेष्ठी वे मासा सुवर्ण आपे छे, माटे तमे त्यां जइने तेने प्रथम जगाडगो तो ते तमने वे मासा सोनुं आपशे; ते मने आनजो, जेथी मारुं अने तमारुं कार्य थइ रहेशे. ” कपिले ते अंगीकार कर्युं

पछी कपिल ते दिवसनी रात्रे “ वीजो कोइ वहेलो जइने जगाडशे ” एवा भयथी मध्यरात्रिए जाग्यो. रात्रि चंद्रवती होवाथी केटली रात्रि वाकी छे ते जाण्या विनाज ते चाल्यो. रस्तामां जतां कोटवाळे पकड्यो, अने चोर धारीने बांध्यो. केमके “ चोरना आचरण तेवांज होय छे. ” पछी प्रातःकाळे सिपाइओ तेने प्रसेनजित राजा पासे लइ गया. राजाए तेने पूछयुं के-“ हे ब्राह्मण ! तुं कोण छे ? क्यां रहे छे ? अने शा माटे आ गाममां आव्यो छे ? ” त्यारे कपिले पाछली सर्व वात कही बतावी. ते सांभळीने राजाने दया आववाथी तेने कहुं के-“ हे महात्मा ! तारी जे इच्छा होय ते भाग, हुं तारी इच्छा प्रमाणे तने आपीश. ” कपिल बोल्थो के-“ हे राजा ! हुं विचार करीने पछी मागुं. ” एम कहिने ते अशोक वनमां जइ विचार करवा लाग्यो के-“ वे मासा सुवर्ण मागवाथी तां वख विगेरे कांड थाय नहीं, माटे सो महोर मागुं ? सो महोरथी पण घर घरेणां विगेर थाय नहीं. त्यारे हजार मागुं ? हजारथी पण पुत्रना विवाह विगेर उत्सवो थाय नहीं, त्यारे एक लाख महोर मागुं ? लाखथी पण दान. मान पूर्वक मित्र, बांधव, गरीब विगेरेनो उद्धार थइ शके नहीं, माटे करोड मागुं ? सो करोड मागुं ? हजार करोड मागुं ? ” आ प्रमाणे विचार करतां करतां तेने शुभ कर्मनो उदय थवाथी आवी बुद्धि उत्पन्न थइ के-—

જહા લાહો તહા લોહો, લાહા છોહો પવહ્હૈ ।

દો માસ કણય કજ્જં, કોહિણ વિ ન નિઠિયં ॥ ૧ ॥

ભાવાર્થ—“ જેમ જેમ લાભ થાય છે તેમ તેમ લોભ થાય છે. લાભથી લોભ વૃદ્ધિ પામે છે; કેમકે બે માસા સુવર્ણનું કામ હતું તે છતાં કરોડ સોનામહોરથી પણ પૂરું પડતું નથી. ”

“ અહો ! લોભ રૂપી સાગર ધુર્ધર છે, તેને પૂર્ણ કરવાને કોઈ પણ શક્તિમાન નથી. હું વિદ્યા માટે અહીં આવ્યો, ઘર તજીને પરદેશમાં પર ઘેર આવ્યો. ઇંદ્રદત્ત મને ધર્માર્થેજ વિદ્યા આપે છે, અને શાલિભદ્ર શેઠ ભોજન આપે છે, તો પણ અલ્પ બુદ્ધિવાળા મેં યૌવનના મદથી દાસી સાથે ગમન કર્યું. મારા નિર્મલ કુલને કલંક લગાડ્યું. માટે વિષયોનેજ ધિક્કાર છે કે જેથી જીવો આવી રીતે વિહંબના પામે છે.”

ઇત્યાદિ વિચાર કરતાં કરતાં તે વિષયો થકી વિરક્ત થયો. તેને જાતિસ્મરણજ્ઞાન થયું, તેથી તે સ્વયંબુદ્ધ થયો. એટલે મસ્તક પરના કેશ પોતાને હાથે ઉઘેડીને દેવતાએ આપેલા રજોહરણ, મુખવસ્ત્રીકા વિગેરે મુનિવેશને તેણે ગ્રહણ કર્યો. પછી કપિલ મુનિ પ્રસેનજિત રાજાની પાસે ગયા. રાજાએ પૂછ્યું કે—“ આ શું કર્યું ? ” તેણે “ જહા લાહો તથા લોહો ” એ ગાથા કહીને પોતાના વિચાર જણાવ્યા. રાજાએ કહ્યું કે—“ મારી આજ્ઞા છે, તું સુખેથી સાંસારિક ભોગ ભોગવ અને દુષ્કર વ્રત મૂકી દે. ” કપિલ મુનિએ કહ્યું કે—“ ગ્રહણ કરેલું વ્રત પ્રાણાંતે પણ હું મૂકીશ નહીં. હું હવે નિર્ગ્રંથ થયો છું. તેથી હે રાજા ! તને ધર્મ લાભ હો. ” આ પ્રમાણે કહી કપિલ મુનિ ત્યાંથી નીકળીને મમતા રહિત, અહંકાર રહિત અને ઇચ્છા રહિતપણે પૃથ્વી પર વિહાર કરવા લાગ્યા. આ પ્રમાણે વ્રતનું પાલન કરતાં કપિલ મુનિને છ માસ વ્યતીત થયા એટલે કેવલજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું.

રાજગૃહી નગરીની પાસે અઢાર યોજન વિસ્તારવાળી અતિ ભયંકર અટવી છે. તેમાં બલભદ્ર વિગેરે પાંચસો ચોર વસે છે. તેઓ બોધને યોગ્ય છે એમ જાણીને કપિલ મુનિ તે અટવીમાં ગયા. એટલે પેલા ચોરો તેમની પાસે આવ્યા. પલ્હિપતિએ મુનિને કહ્યું કે—“ તમને નૃત્ય આવડે છે ? ” લાભ ધારીને મુનિ બોલ્યા કે—“ વાજિત્ર વગાડનાર વિના નૃત્ય થાય નહીં ” ચોરો બોલ્યા કે—“ અમે હાથની તાલીઓ વગાડશું, તમે નાચ કરો. ” એટલે કપિલ મુનિ જતના પૂર્વક નૃત્ય કરવા લાગ્યા, અને ચોરો ચારે બાજુ ફરતાં ફરતાં તાલીઓ પાડવા લાગ્યા. પછી નાચ કરતાં કરતાં મુનિ પ્રાકૃત ભાષામાં આ પ્રમાણેની ગાથા બોલવા લાગ્યા.

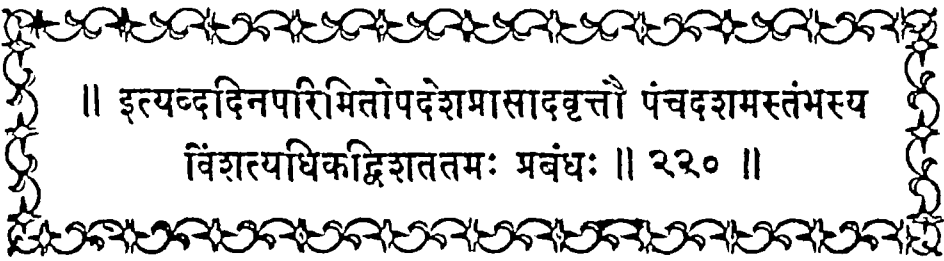
अधुवे असासयंमि, संसारंमि दुरकपुराए ।

किं नाम हुज्जं तं कम्मं, जेणाहं दुग्गइं न गच्छेज्जा ॥ १ ॥

भावार्थ—“अधुव, अशाश्वत अने दुःखधी पूर्ण एवा संसारमां एवुं कयुं कर्म छे के जेथी जीव दुर्गतिमां न जाय ?”

आ विगेरे पांचसो गाथा कपिल मुनिए कही. ते सांभळीने ते पांचसो चोर प्रतिबोध पाम्या. तेओने गुरुए चारित्र आप्युं; अने देवताए मुनिवेश आप्यो. ते धारण करीने तेओ महापिं थया. पछी ते सर्वे केवळी गुरुनी साथे पृथ्वीपर विहार कस्वा लाग्या. केटलाक वर्ष सुधी विहार करीने कपिल केवळी मोक्षे पधार्या.

“आ प्रमाणे कपिल मुनि सम्यक् भाववडे केवळज्ञान पाम्या, अने बळभद्र आदि चोरोने प्रतिबोध पमाडीने सिद्धिपदने प्राप्त थया. ”

॥ इत्यब्ददिनपरिमितोपदेशप्रासादवृत्तौ पंचदशमस्तंभस्य
विंशत्यधिकद्विशततमः प्रबंधः ॥ २२० ॥

व्याख्यान २२१ मुं.

शुद्धाशुद्ध व्रत पालन करवानुं फळ कहे छे.

बहुकालं व्रतं चीर्णं, सातिचारं निरर्थकम् ।

एकमपि दिनं साधोव्रतं शुचि शुभंकरम् ॥ १ ॥

भावार्थ—“ अतिचार सहित घणा काळ सुधी व्रतनुं आचरण कयुं होय तो पण ते निरर्थक छे: अने मात्र एकज दिवस पवित्रपणे एटले अतिचार रहित मुनिव्रतनुं पालन कयुं होय तो ते शुभ फळने आपे छे. ”

आ उपर एक दृष्टांत छे तं नीचे प्रमाणे—

कंडरीक पुंडरीकनी कथा.

जंबूद्वीपना महाविदेह क्षेत्रमां पुंडरीकिणी नामे नगरी छे. तेमां महापद्म नामे राजा राज्य करतो हतो तेने चे पुत्रो थया. पछी राजाए धर्म श्रवण करतां वैराग्य उत्पन्न थवाधी मोटा पुत्र पुंडरीकने राजगादी आपी. अने नाना पुत्र कंडरीकने युवराजपदवी आपी. पांते दीना लड कर्मनो क्षय करीने मुक्ति पाम्या.

एकदा केटलाएक साधुओ ते नगरीमां आव्या. तेमने वांदवा माटे वने भाइ-ओ गया. तेमने मुनिए धर्मनुं तच्च आ प्रमाणे समजावुं के—

भ्राम्यन् भवार्णव प्राणी, प्राप्य कृच्छ्रानृणा भवं ।

पोतवद्यो हारयति, मुधा कोऽन्यस्ततो जडः ॥ १ ॥

भावार्थ—“ जे प्राणी आ संसारसमुद्रमां भटकतां महा कष्टे वहाण समान मनुष्यभवने पामीने फोगट गुमावी दे छे, तेना थकी वधारे मूर्ख बीजो कोण कहेवाय ? ”

आ प्रमाणेनी देशना सांभळीने वैराग्य पामेला वने भाइओ घेर आव्या. पछी पुंडरीके नाना भाइने कहुं के—“ हे वत्स ! आ राज्य ग्रहण कर, हुं दीक्षा ग्रहण करीश. ” कंडरीक बोल्यो के—“ हे भाइ ! आ संसारना दुःखमां मने केम नांखो छो ? हुं दीक्षा लइश. ” मोटा भाइए कहुं—“ हे भाइ ! युवावस्थामां इंद्रियोनो समूह जीती शकातो नथी, अने परीसह पण सहन थइ शकता नथी. ” कंडरीक बोल्यो के—“ हे भाइ ! नरकनां दुःख करतां परीसहादिनुं दुःख कांइ वधारे नथी, माटे हुं तो चारित्र अंगीकार करीश. ” कंडरीकनो आवो आग्रह होवाथी पुंडरीके तेने रजा आपी, एटले तेणे मोटा उत्सव पूर्वक दीक्षा ग्रहण करी; अने पुंडरीक तो मंत्रीओना आग्रहथी भावचारित्र धारण करीने धरमांज रह्यो. कंडरीक ऋषि अगियार अंग भण्या, परंतु लुखां सुकां भोजनथी तथा घणुं तप करवाथी तेना शरीरमां केटलाक रोगो उत्पन्न थया.

अन्यदा गुरुनी साथे विहार करतां करतां कंडरीक मुनि पोताना नगरमां आव्या. पुंडरीक राजा तेमने वांदवा गयो. सर्व साधुओने वांछा, परंतु शरीर कृश होवाथी पोताना भाइने ओळख्या नही. तेथी तेणे गुरु महाराजने पोताना भाइ संबंधी समाचार पूछ्यां. गुरुए कंडरीक मुनिने बतावीने कहुं के—“ आ जे मारी पासे बेठा छे तेज तमारा भाइ छे. ” राजा तेमने नम्यो. पछी तेमनुं शरीर रोगग्रस्त जणावाथी गुरुनी रजा लइने तेमने राजा शहेरमां लइ गयो, अने पोतानी वाहनशाळामां राखी सारां सारां राजऔषधोवडे तेमने रोगरहित कर्या. त्यां राज्य संबंधी स्वादिष्ट भोजन करवाथी ते मुनि रसमां लोलुप थइ गया. तेथी त्यांथी विहार करवानी इच्छा न थइ. एटले राजा तेने हमेशां कहेवा लाग्यो के—“ हे पूज्य मुनि ! तमे तो अहर्निश विहार करनारा छो; द्रव्य, क्षेत्र, काळ अने भाव ए चारे प्रकारना प्रतिबंधथी रहित छो. हवे निरोगी थवाथी तमे विहार करवा उत्सुक थया हशो. तमने निर्ग्रंथने धन्य छे. हुं अधन्य छुं. केमके भोग रूपी कादवमां खुंच्यो सतो कदर्थना

पामुं बुं. " इत्यादि वचनो राजाए वारंवार कथां. एतन्ने कंररीक मुनि लज्जा पामी त्यांथी विहार करीने गुरु पासे गया.

एक दिवस वसंत ऋतुमां पोतपोतानी स्त्रीओ साथे क्रीडा करतां नगरजनो-
ने जोइने चारित्रावरणकर्पना उदयवने कंररीक मुनितुं मन चारित्रथी चढाय-
मान थयुं. तेथी ते गुरुनी आज्ञा लीथा विना पुंररीकिणी नगरी पासेना वनमां
आव्या; अने पात्रां विंगरे उपकरणेने जावनी गाथा उपर झटकावीने कोमल
लीत्रां घास उपर आळोटवा लाग्या. तेने आधी रंते संयमथी भ्रष्ट चित्तवाळा
थयेद्या तेनी धावमात्ताए जोया. तेनी तेणे नगरमां जइने पुंररीक राजाने ते वात
कही. ते सांनळीने राजा परिवार सहित तत्काल त्यां आव्यो, ते वखने कंररी-
कने विंतातुर, प्रमादी अने चूमि खोतरतो जोइने राजाए बहू वे—" हे सुखदुःखमां
समान जाववाळा ! हे निःसृष्ट ! हे निर्प्र ! हे मुनि ! तमे पुण्यशाळा ठो, अने
संयम पाळवावने धन्य ठो. " इत्यादि अनेक प्रकारे तेनी प्रशंसा करी, तोपण
ते नीबुंज जोइ रखा, तेम कांइ उरार पण आप्यो नहीं. तेथी राजाए तेने संय-
मथी भ्रष्ट थयेद्या अने संयमनी अनिष्टतावाळा जाणाने एतथुं वे—" हे मुनि !
आ जाइना सामु केम जोता नया ? प्रशस्त ध्यानमां मग ठो के अप्रशस्त ध्यानमां ?
जो अप्रशस्त ध्यानमां आरूढ थया हो तो तमे पुर्य वळात्कारे मोटुं जावराज्य
ग्रहण कर्तुं ठे, तेना चिन्हचूत पात्रादिक मने आपां, अने परणाम महाविरस फ-
ल आपनार राज्यता चिन्हचूत आ पट्टहस्ती विंगरे तमे ग्रहण करां. " आ प्रमाणे
राजानुं वचन सांभळीने कंररीक बहु हर्ष पाव्यो अने तत्काल पट्टहस्ती उपर च-
मीने नगरमां गयो. साधुमां श्रेष्ठ एवा पुंररीके चित्ताप करती राणीओ विंगरेने साप-
नी कांचळी माफक तजी दइने अने यतिनो वंग्रहण करीने त्यांथी तत्काल विहार कयो.

अही कंररीके घणा कालनां भूख्यो होवाची तेज दिवसे इच्छा मुजव ज-
क्षाजइना विवेक शिवाय अनेक प्रकारनुं भोजन कर्तुं. ते आहार कृज शरीर नही
पचवाथी तथा रात्रिए भोगविज्ञासने माटे जागरण करवाथी तन्नाळ रात्रिमांज
विमूचिकानो व्याधि उत्पन्न थयो. पेट पुढी गयुं उ पान वायु दंध थयो अने
तृपाक्रांत थवाने लीथे अत्या पीडा पामवा लाग्यो. ते अवमरे " व्रतना जंग कर-
वाथी आ अनि पापी ठे " एम धारीने सेवकगुरुषोर तेनु अंगथ कर्तुं नहीं.
तेथी तेणे विचारुं के " जो आ रात्रि बीती जाय तो प्रातःकालमांज सर्व सेव-
कोने हणी नाछुं. " एवी रीने रीज ध्यानमां वर्ततो ते रात्रिमांज कंररीक मृत्यु
पाव्यो अने सातमी नाकमां अप्रतिष्ठान नामना नरकवाममां उपन थयो.

पुंरुकीक राजर्षिं तो पोतानी नगरीथी चाद्वतांज अजिग्रह कर्यो के “गुरु पासे जइ व्रत ग्रहण कर्या पढी आहार दर्श.” एवो अजिग्रह करीने चाद्वतां मार्गमां ह्युधा, तृपा विगेरे परिपह सहन करवा पड्या उतां अने कौमळ देह उतां पण ते खेद पाम्या नहीं. वे दिवसे उठनो तप यतां गुरु पासे जइने चारित्र दीधुं. पढी गुरुनी आज्ञा दर्शने पारणुं करवा माटे गोचरी देवा गया. तेमां तुच्छ अने दुखो आहार पामीने तेनावने तेमणे प्राणवृत्ति करी. परंतु तेवो तुच्छ आहार पूर्वे कोइ वखत नहीं करेदो होवायी तेमने अति तीव्र वेदना थइ; तोपण शुच आराधना करीने पुंरुकीक राजर्षि मृत्यु पाम्या, अने सर्वार्थसिद्धि नामना विमानमां उत्पन्न थया. ते विषे उठा अंगमां कह्युं ठे के—

वाससहस्संपि जइ, काजणवि संयमं विउदंपि ।

अंते किद्धिद्वजावो, नवि सिज्जइ कंरुयिव्व ॥ १ ॥

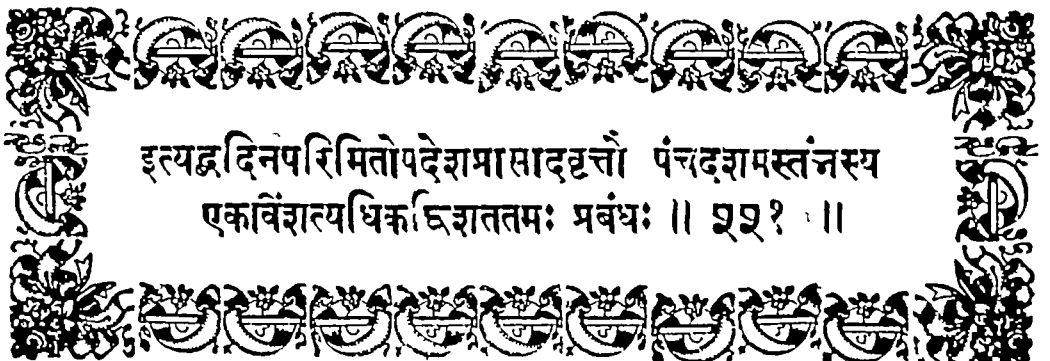
जावार्थ—“ हजार वर्ष सुधी विपुल संयम पाळ्या उतां पण जो अंते क्लिष्ट अध्यवसाय थाय ठे तो ते कंरुकीकनी जेम सिद्धिपदने पामता नयी. ”

अप्पेणवि काद्वेण, केइ जहागहिय सीद्वसामन्ना ।

साहंति नियय कज्जं, पुंरुयि महाक्खिद्व जहा ॥ २ ॥

जावार्थ—“ थोरो काल मात्र पण चारित्र ग्रहण करीने जे यथार्थ पाळे ठे ते पुंरुकीक ऋषिनी जेम पोतानुं कार्य सिद्ध करे ठे. ”

“ एवी रीते सम्यक् प्रकारे चारित्र पाळीने केटवाक जीवो थोरा कालमां मोक्षगतिने पामे ठे, अने बीजा अतिचार सहित घणा काल सुधी चारित्र पाळे ठे तोपण तेओ सिद्धिपदने पामता नयी. ”

इत्यद्ददिनपरिमितोपदेशप्रासादवृत्तौ पंचदशमस्तंजस्य
एकविंशत्यधिकद्विशततमः प्रबंधः ॥ २२१ ॥

व्याख्यान २२२ मुं.

सत्संग.

‘ उत्तम मनुष्ये सत्संग करवो ’ एवा सत्पुरुषना शिक्षावाक्यनी पुष्टिने माटे कहे ठे के—

उत्तमाधमयोः संगफलं त्वयं परीक्षया ।

प्रजाकरेण विप्रेण, ततः कार्या सुसंगतिः ॥ १ ॥

जावार्थ—“ प्रजाकर नामनो ब्राह्मण उत्तम अने अधम संगतिनुं फळ पा-
म्यो ठे तेनुं दृष्टांत सांचळीने सुद्ध जनोए परीक्षा करीने सत्संग करवो. ”

प्रजाकर विप्रनुं दृष्टांत.

वीरपुर नामना नगरमां दिवाकर नामे एक ब्राह्मण रहतो हतो, ते पोताना पदकर्ममां तत्पर हतो. तेने प्रजाकर नामे पुत्र हतो. ते साते व्यसनमां आसक्त हतो, अने निरंकुश हाथीनी जेम स्वेच्छाए चोतरफ जमतो हतो. एक दिवस तेने तेना पिताए शीखामण दीधी के “ हे पुत्र ! तुं सत्संग कर. धूर्त अने अधम जनोना संगधी माहं शीद्व पण नाश पांमे ठे. कतुं ठे के—

पश्य सत्संगमाहात्म्यं, स्पर्शपापाणयोगतः ।

द्वोहं स्वर्णं जवेत् स्वर्णयोगात् काचो मणीयते ॥ १ ॥

जावार्थ—“ सत्संगनुं माहात्म्य जुआं के पास पापाण (पन्थर) ना योगधी द्वोहं सुवर्ण धाय ठे अने सुवर्णना योगधी काच मणि धाय ठे. ”

विकाराय जवत्येव, कृत्नजोऽपि कुसंगतः ।

कृत्नजातोऽपि दाहाय, शंखो वह्निनिपेवणात् ॥ २ ॥

जावार्थ—“ उंच कुळनो मनुष्य पण कुसंगधी विकार पांमे ठे. जुआं ! उत्तम जातिनो शंख पण अग्निनुं सेवन करे ठे तो ते दाहने अर्थे धाय ठे. ”

माटे हे पुत्र ! तुं विद्वानोना संग करीने शास्त्राचार्य कर, काळ्य न्यपी अपृत्त रसनुं पान कर, कळ्याओ शीख, धर्म कर, अनं पोताना कुळनो उच्छा कर. ” आ ममाणे यणी शीखामण आपी परंतु ते तो कहेवा झान्या के—

न शास्त्रेण ह्युधा याति, न च काव्यरसेन तृट् ।

एकमेवार्जनीयं तु, छविणं निष्फलाः क्रियाः ॥ १ ॥

जावार्थ—“ शास्त्रयी कांइ ह्युधानो नाश थतो नयी अने क.व्यना रसयी कांइ तृपा मटती नथी, मांटे मात्र धननेज उपार्जन करधुं; ते शिवायनी सर्व कळाओ निष्फळ ठे. ”

आवी पुत्रनी उक्तियी खेद पामेधो दिव.कर धान रथो. फरीने शीखामण आपी नहीं. पठ। पोताना मृत्युसमये वात्सल्येन द्वाये पुत्रेन बोद्धावीने कथुं के “ हे पुत्र ! जोके मारा वाक्य उपर तने आस्या नथी, तोपण आ श्लोकने ग्रहण कर, जेथी मारुं समाधि मरण थाप. ”

कृतज्ञस्वामिसंसर्गं सुत्तमस्त्रीपरिग्रहम् ।

कुर्वन्मित्रमद्वोजं च, नरो नैवावसीदति ॥ १ ॥

जावार्थ—“ कृतज्ञ (कदरदान) स्वामीनो संग करनार, उत्तम कुळनी स्त्री साथे मित्राह करनार अने निर्दोषी मित्र करनार मनुष्य कोइ वखत पण खेद पामतो नथी. ”

उत्तमैः सह संगत्यं, पंक्तैः सह संकथाम् ।

अनुब्धैः सह मित्रत्वं, कुर्वाणो नैव सीदति ॥ २ ॥

जावार्थ—“ उत्तम पुरुषोनी संगति, पंक्तो साथे वार्तावाप अने निर्दोषीनी साथे मैत्री करनार माणस कदी पण खेद पामतो नथी. ”

आ वेमांयी एक श्लोकने पिताना आग्रहथी प्रजाकरे ग्रहण कर्यो. केटलीक मुदते तेनो पिता मरण पाव्यो. पठ। ते श्लोकनी परेक्षा करवा मांटे प्रजाकर देशांतरमां जतां कोइक गाममां सिंह नामना कृत्रिय रहेतो हतो, जे स्वजावे कृतघ्नो हतो तेने आशरे जइने ते रथो. ते सिंहनी एक अधम दासी हती. तेने प्रजाकरे स्त्री तरीके पोताना धरमां राखी, अने द्वाजानंदी नामना अतिदोषी अने निर्दोषीण्य जनोमां मुख्य एवा वणिक्नी साथे मित्राइ करी.

एक वखते ते नगना राजाए सिंहने बोद्धाव्यो; तेनी साथे प्रजाकर पण राजसनामां गयो. “ आ राजा विद्वान उपर प्रीति वाळो ठे ” एम जाणीने प्रजाकर बोद्धयो के—

मूर्खा मूर्खैः समं संगं, गात्रो गोन्निर्मृगा मृगैः ।

सुधीन्निः सुधियो यांति, समशीघ्रे हि मित्रता ॥ १ ॥

ज्ञावार्थ—“ मूर्ख मूर्खनी साथे, गायो गायोनी साथे, मृग मृगनी साथे अने पंरितो पंरितोनी साथे संगत करे ठे: अर्थात् समान स्वभाववाळानीज मित्रता होय ठे. ”

ते सांजळीने राजा संतुष्ट थयो, अने प्रजाकरने वेदशुंक गाम गरास विगेरे इनाममां आप्नुं. ते प्रजाकरे सिंहने आपी दीधुं. ए प्रमाणे अनेक वखत तेणे सिंहनी उपर उपकार कय्यो. दासीने पण वस्त्राद्वंकार विगेरे पुष्कळ आप्नुं, अने द्योजनंदी मित्रने पण समृद्धिवाळो करी दीधो.

हवे सिंहने एक मोर पोताना प्राणथी पण अधिक प्रिय हतो. तेनुं मांस खावानो दोहद तेनी दासी जे प्रजाकरे स्त्री करीने राखी हती तेने गर्जना अनु-ज्ञावयी थयो. प्रजाकरे पिताना श्लोकनी परीक्षा करवा माटे ते मोरने कोइ गुप्त स्थाने राखीने बीजा मोरना मांसथी तेनो दोहद पूर्ण कय्यो. द्योजन वखते सिंहे सर्व ठेकाणे पोतानो मोर जेयो; पण हाथ आव्यो नहीं. तेथी तेणे उद्योपणा करावी के “ जे मोरना खबर आपशे ते. सिंह राजा आठसो सोनामहोर आपशे. ” आ प्रमाणे सांभळीने पेली दासीए विचार्युं के “ मारा पनिए मोरने मार्याना खबर जो हुं सिंहने कहुं तो मने ८०० सोनामहोर मळशे अने पति तो प्रभाकर नहीं तो बीजा पण थशे. ” एम धारीने अव्यना द्योजनथी ते सिंह राजा पासे गई अने कहुं के “ हे राजा ! प्रजाकरनी बुद्धि ब्रष्ट थई ठे. केमके स्वामीनो प्रिय मोर होवाथी तेने मारवानी में ना पाड्या उतां मारो दोहद पूर्ण करवा माटे बीजा मोर न द्यावतां तेणे आपना मोरने मारी नांख्यो ठे. ” आ प्रमाणे दासीनुं वचन सांजळीने क्रोध पामेद्वारा सिंह ठाकोरे प्रजाकरने एकरी द्याववाने सेवकां मोकळ्या. प्रजाकरे पण ते वृत्तांत जाणीने कृत्रिम जय पामी द्योजनंदी मित्रने परे जड कहुं के “ हे मित्र ! मारुं रक्षण कर, रक्षण कर. ” द्योजनंदी हकीकत सांजळीने बोळ्यो के “ तें शुं सिंहठाकोरनुं कांड वगारयुं ठे ? ” प्रजाकर बोळ्यो के “ राजाना मोरने प्रियानो दोहद पूर्ण करवा माटे मार्यो ठे. ” न्यागे ते अधम मित्र बोळ्यो के “ स्वामीनो डाह कर्नाग एवो जे तुं तेने निर्जय म्यान कयांथी मळे ? पोताना घरमां उळतो घामनो पटो केण नांवे ? ” इत्यादि कठिन वचनो कयां. प्रजाकर मित्रना घामां पेमया द्यावो, पणते द्योजनंदीए इम पामी: तेथी तत्काज गजमेवकांण आचीने तेने पकड्यो अने सिंहा राजा पामे दड गया.

सिंहे भृकुटी चनावीने कह्युं के “ हे अधम ब्राह्मण ! मारो मोर लाव, नहीं तो तारा इष्टदेवतुं स्मरण कर. ” प्रभाकर दीनतार्थी बोड्यो के “ हे देव ! तमेज मारा स्वामी, पिता अने शरणभूत ठो, माटे आ सेवकनो आ एक अपराध कृमा करो. ” इत्यादि नम्र वचनो कहां ठतां नीच प्रकृतिवाळा सिंहे तेने मारी नाखवा माटे सुजटोने सोंप्यो. प्रजाकरनी अरजपर कांइ पण ध्यान आप्युं नहीं. पढी प्रजाकरे मनमां विचार्युं के “ मारे तो पितानुं वचन दैवना वचन तुदय थयुं. ते वचननुं उद्वंघन करवाथी मने तत्कळ आवुं फळ मळ्युं. ” एम विचारीने गुप्त राखेड्यो मोर सिंह राजाने आप्यो, अने तेनी रजा दइ स्त्री तथा मित्रने तजी दइने त्यांथी चादततो थयो.

मार्गे चादतां प्रजाकर विचार करवा लाग्यो के—

नृणां मृत्युरपि श्रेयान्, पंक्तिनेन सह ध्रुवम् ।

न राज्यमपि मूर्खेण, लोकद्वयविनाशिना ॥ १ ॥

जावार्थ—“ माणसाने पंक्तिनी साथे मरवुं ते श्रेष्ठ, पण मूर्खनी साथे रहिने राज्य करवुं ते श्रेष्ठ नहीं. केमके मूर्खनो संग आलोकमां अने परलोकमां वनेमां विनाश करनार ठे. ”

अनुक्रमे चादतां चादतां प्रजाकर सुंदरपुर नामना नगरमां गयो. त्या हेमरथ नामे राजा हतो. तेने गुणसुंदर नामे पुत्र हतो. ते कुमार नीच पुरुषोना संगथी अने व्यसनथी रहित हतो, वळी कृतज्ञ, चतुर अने प्रिय जन उपर प्रीति राखवावाळो हतो. तेने नगरनी बहार शस्त्रशास्त्रनो अज्यास करतां प्रजाकरे जोयो, एटवे तेनी पासे जइने विनय पूर्वक ते कुमारने नम्यो. कुमार पण प्रसन्न दृष्टिथी तेनी सामुं जोइने तेनो सत्कार कर्यो. कह्युं ठे के—

प्रसन्ना दृङ् मनः शुद्धं, ललिता वाङ् नतं शिरः ।

सहजार्थिष्वियं पूजा, विनापि विज्रवं सताम् ॥ १ ॥

जावार्थ—“ प्रसन्न दृष्टि, शुद्ध मन, सुंदर वाणी अने मस्तकनुं नमाववुं, ए वैज्रव विना पण सत्पुरुषोनी सहज अर्थिने विषे पूजानो सामग्री ठे. ”

प्रजाकरे पण कुमारनी स्नेह पूर्वक वातचीत जोइने विचार्युं के—

अस्याहो विशदा मूर्तिर्मितं च मधुरं वचः ।

नव्यमौचित्यचातुर्यं, कटरे स्वच्छतात्मनः ॥ १ ॥

जावार्थ—“ अहो ! आ कुमारनी निर्मळ मूर्ति, परिमित अने मधुर वचन, योग्यता नरेद्वी सुंदर चतुराङ्ग अने आत्मानि निर्मळता केवी सुंदर ठे ? ”

वाढ्येऽपि मधुराः केऽपि, द्राक्षावत् केऽपि चूतवत् ।

विपाकेन कदापीन्ध्रवारुणीफलवत् परे ॥ ३ ॥

जावार्थ—“ केट्टाएक डाकूनी जेम वाट्यावस्थाधीज मधुर होय ठे, केट्टाएक आम्र फळनी जेम परिणामे मधुर थाय छे, अने केट्टाएक तो इंध्रवरणाना फळनी जेम कदापि पण मधुर घता नधी. ”

वळी “ यत्राकृतिस्तत्र गुणा वसन्ति ज्यां मधुर आकृति ठे त्यां गुणां पण वसे ठे ” एवी कहेवत ठे. इत्यादि विचार करीने प्रजाकरे ते कुमारनी सेवा स्वीकारी. कुमारे तेने गाममां रहवा माटे मकान आप्युं, तंमां ते राहो. पत्नी कामा-रावस्थामांधीज श्रेष्ठ प्रकृतिवाळी अने स्थिरता विनयादिक गुणांवाळी कोऽब्राह्मणनी पुत्रीने ते परणयो, अने वसंत नामना कोऽगृहस्थ साथे मित्राऽकरी. ते श्रेष्ठी परोपकार करवामां निरंतर तत्पर हतो अने ते नगरमां मुख्य गणातो हतो.

अनुक्रमे ते नगरनो हेमरथ राजा मृत्यु पामनाथी कुमार गुणसुंदर राजा थयां ल्यारे राज्यतुं सर्व कार्य करवामां समर्थ एवो प्रजाकर तेनां मंत्री थयो.

एकदा बीजा कोऽराजाए गुणसुंदर राजाने वे उत्तम दक्षिणवाळा अश्वो-नी जेट मोकळी, पण ते घोराने विपरीत शिक्षा आपेद्वी हती. ते वातने नर्हां जाण-नारा एवा राजा तथा प्रधान ते घोराना उपर चढीने पुग्वी वहार अश्वक्रीमा करवा गया. त्यां घोरानो वेग जाणवा माटे तेओए घोराने चाक्षुकनो महार कयो. एट्टे वंन घोराना घणा वेगधी दोड्या. तेनो वेग आंतो करवा माटे जेम जेम तेओ प्रयत्न करता, तेम तेम ते घोरानाओ विपरीत शिग्वडा होवाधी वधारे दोरता. एम करतां करतां तेओ बहु दूर नीकळी गया अने एक गाढ अरण्यमां आवी पहांच्या. मागे जतां विचारवंत मंत्रीए आमळानां वृद्ध उपरधी त्रण आमळां दंड लीधां. डेवट घाकीने कुमारे तथा मंत्रीए दगाए हीद्वी मुकी. एट्टे तुरत ते घोराना उक्ता रवा. पत्नी त्यांथी पाठा वळनां गजाने अन्यंत तृषा आगी, तेथी मंत्रीए एक आमळें आप्युं. घोराना वार वळी तृषा लागवाधी बीजुं आमळें आप्युं. वळी घोराना वार बीजुं पण आप्युं. एम त्रण आमळांवरुं वाळेंस कयो; एट्टामां मन्य आवी पहांच्या. पत्नी पार्णी पी मन्य छडेने तेओ नगरमां आच्या.

सिंहे भृकुटी चर्मावीने कहुं के “ हे अधम ब्राह्मण ! मारो मोर लाव, नहीं तो तारा इष्टदेवतुं स्मरण कर. ” प्रभाकर दीनताथी बोड्यो के “ हे देव ! तमेज मारा स्वामी, पिता अने शरणभूत ठो, माटे आ सेवकनो आ एक अपराध कृमा करो. ” इत्यादि नम्र वचनो कहां उतां नीच प्रकृतिवाळा सिंहे तेने मारी नाखवा माटे सुजटोने सोंप्यो. प्रजाकरनी अरजपर कांइ पण ध्यान आप्युं नहीं, पत्नी प्रजाकरे मनमां विचार्युं के “ मारे तो पितातुं वचन देवना वचन तुव्य थयुं. ते वचनतुं उद्धंघन करवाथी मने तत्कळ आवुं फल मळ्युं. ” एम विचारीने गुप्त राखेड्यो मोर सिंह राजाने आप्यो, अने तेनी रजा लइ स्त्री तथा मित्रने तजी दइने त्यांथी चादतो थयो.

मार्गे चादतां प्रजाकर विचार करवा द्वाग्यो के—

नृणां मृत्युरपि श्रेयान्, पंक्तिनेन सह ध्रुवम् ।

न राज्यमपि मूर्खेण, लोकद्वयविनाशिना ॥ १ ॥

जावार्थ—“ माणसोने पंक्तिनी साथे मरवुं ते श्रेष्ठ, पण मूर्खनी साथे रहीने राज्य करवुं ते श्रेष्ठ नहीं. केमके मूर्खनो संग आद्लोकमां अने परद्लोकमां बनेमां विनाश करनारं ठे. ”

अनुक्रमे चादतां चादतां प्रजाकर सुंदरपुर नामना नगरमां गयो. त्यां हैमरथ नामे राजा हतो. तेने गुणसुंदर नामे पुत्र हतो. ते कुमार नीच पुरुषोना संगथी अने व्यसनथी रहित हतो, वळी कृतज्ञ, चतुर अने प्रिय जन उपर प्रीति राखवावाळो हतो. तेने नगरनी बहार शस्त्रशास्त्रनो अच्युस करतां प्रजाकरे जोयो, एटवे तेनी पासे जइने विनय पूर्वक ते कुमारने नम्यो. कुमार पण प्रसन्न दृष्टिथी तेनी सामुं जोइने तेनो सत्कार कर्यो. कहुं ठे के—

प्रसन्ना दृष्टु मनः शुद्धं, दक्षिता वाङ् नतं शिरः ।

सहजार्थिष्वियं पूजा, विनापि विज्वं सताम् ॥ १ ॥

जावार्थ—“ प्रसन्न दृष्टि, शुद्ध मन, सुंदर वाणी अने मस्तकतुं नमावतुं, ए वैजव विना पण सत्पुरुषोनी सहज अर्थिने विषे पूजानी सामग्री ठे. ”

प्रजाकरे पण कुमारनी स्नेह पूर्वक वातचीत जोइने विचार्युं के—

अस्याहो विशदा मूर्तिर्मितं च मधुरं वचः ।

नव्यमौचित्यचातुर्यं, कटरे स्वच्छतात्मनः ॥ १ ॥

जावार्थ—“ अहो ! आ कुमारनी निर्मळ मूर्ति, परिमित अने मधुर वचन, योग्यता नरेद्वी सुंदर चतुराङ्ग अने आत्मानि निर्मळता केवी सुंदर ठे ? ”

बाह्येऽपि मधुराः केऽपि, द्राक्षावत् केऽपि चूतवत् ।

विपाकेन कदापीन्द्रवारुणीफलवत् परे ॥ ३ ॥

जावार्थ—“ केटलाएक द्राक्षनी जेम बाट्यावस्थाथीज मधुर होय ठे, केटला-एक आम्र फळनी जेम परिणामे मधुर थाय ठे, अने केटलाएक तो इन्द्रवरणाना फळनी जेम कदापि पण मधुर घता नथी. ”

वळी “ यत्राकृतिस्तत्र गुणा वसंति ज्यां मधुर आकृति ठे त्यां गुणां पण वसे ठे ” एवी कहेवत ठे. इत्यादि विचार करीने प्रजाकरे ते कुमारनी सेवा स्वीकारी. कुमारे तेने गाममां रहेवा माटे मकान आप्युं, तेमां ते रक्षो. पढी कौमारवस्थामांथीज श्रेष्ठ प्रकृतिवाळी अने स्थिरता विनयादिक गुणोवाळी कोइ ब्राह्मणनी पुत्रीने ते परायो, अने वसंत नामना कोइ गृहस्थ साथे मिलाइ करी. ते श्रेष्ठी पगोपकार करवामां निरंतर तत्पर हतो अने ते नगरमां मुख्य गणातो हतो.

अनुक्रमे ते नगरनो हेमरथ राजा मृत्यु पामवाथी कुमार गुणसुंदर राजा थयो त्यारे राज्यतुं सर्व कार्य करवामां समर्थ एवो प्रजाकर तेनो मंत्री थयो.

एकदा बीजा कोइ राजाए गुणसुंदर राजाने बे उत्तम दक्षणावाळा अश्वो-नी जेट मोकळी, पण ते घोसाने विपरीत शिक्षा आपेद्वी हती. ते वातने नहीं जाण-नारा एवा राजा तथा प्रधान ते घोसा उपर चढीने पुरनी वहार अश्वक्रीडा करवा गया. त्यां घोसानो वेग जाणवा माटे तेओए घोसाने चाबुकनो प्रहार कर्यो. एटले वने घोसा घणा वेगथी दोड्या. तेनो वेग ओडो करवा माटे जेम जेम तेओ प्रयत्न करता, तेम तेम ते घोसाओ विपरीत शिखळा होवार्थी वधारे दोरता. एम करतां करतां तेओ बहु दूर नीकळी गया अने एक गाढ अरण्यमां आवी पहोंच्या. मार्गे जतां विचारवंत मंत्रीए आमळानां वृक्ष उपरथी त्रण आमळां दंड द्वाधां. डेवट थाकीने कुमारे तथा मंत्रीए द्वागम हीद्वी मुकी, एटले तुरत ते घोसा उर्जा रखा. पछी त्यांथी पाडा वळतां राजाने अत्यंत तृषा द्वागी, तेथी मंत्रीए एक आमळुं आप्युं. घोसा वारे वळी तृषा द्वागवार्थी बीजुं आमळुं आप्युं. वळी घोसा वारे बीजुं पण आप्युं. एम त्रण आमळांवरुं काळहेप कर्यो; एटलांमां सैन्य आवी पहोंच्युं. पढी पाणी पी स्वस्थ थडने तेओ नगरमां आव्या.

गुणसुंदर राजानो पुत पांच वर्षनो थयो हतो.ते हमेशां मंत्रीने घेर क्रीडा करवा जतो. एक वखत परीक्षा करवा माटे मंत्रीए ते कुमारने गुप्त रीते संताड्या. जोजनसमये राजाए सर्वत्र शोध करावी, पंतु कोइ पण स्यानेथो पत्रो द्याग्यो नहीं. राजा अति क्रोधयुक्त थयो, अने सर्व सेवकपरिवारनां मुख पण फीकां पनी गयां. ते वखते कोइए कहुं के “ आजे कुमार मंत्रीने घेर गया हता. ” ते सांजळीने सर्वने मंत्री उपर शंका थइ. मंत्री पण ते वखत दरवारमां गयो न-होतो. तेनी पत्नीए कहुं के “ हे स्वामी ! केम आज दरवारमां गया नयी ? ” मंत्रीए कहुं के “ हे प्रिये ! राजाने मुख बताववा हुं शक्तिमान नयी, केमके आजे में राजकुमारने मारी नांख्यो डे. ” ते बोली के “ हे नाय ! ए शुं ! पण हवे तमे खेद करशो नहीं. ‘ गर्जना प्रजावयी दोहदने लीधे राजपुत्र मारी दृष्टिने वैरीनी जेम दाह करतो हतो तेयी तने मेंज मारी नांख्यो डे ’ ए प्रमाणे हुं राजाने कहीश. ” एट्ठामां तेनो मित्रश्रेष्ठी आव्यो. तेणे बधी बात सांजळीने कहुं के “ हुंज राजानो कोप दूर करीश, तमे फिकर करशो नहीं. ” एवी रीते कही मंत्रीने तया तेनो जार्याने आश्वासन. आपो ते राजा पासे गयो अने कहुं के “ हे देव ! कुमारना संबंधमां हकीकत विररीत बनी डे पण तेमां मंत्रीनो कांइ दोष नथी. ” तेट्ठामां मंत्रीनी स्त्री पण आवी. तेणे कहुं के “ मारा दोहदने माटे आ अयोग्य कार्य माराथी थयुं डे. ” त्यार पडी मंत्री पण आव्यो अने जयथी कंपतो होय तेम बोड्यो के “ हे राजन् ! हुंज अपराधी बुं. सर्वथा मारा प्राणज देवा योग्य डे. मारां करेदां अकार्यने लीधे दुःखी थवाथीज मारी स्त्री पोतानो अपराध जणावे डे. ” आ सर्व बात सांजळीने राजाए विचार्युं के “ आ मंत्री सर्व प्रकारे चतुर, हितकारी अने आमळां आपीने मारा प्राणहुं रक्षण करनार छे. ” एम विचारीने मंत्रीने सर्व लोक समझ कहुं के—

मित्र त्वं यदि नादास्यस्तदा धात्रीफलानि मे ।

तदा क्वाहं क्व राज्यं च, क्व सुतः क्व परिच्छदः ॥१॥

जावार्थ—“ हे मित्र ! ते दिवस जो तें मने आमळां न आप्यां होत तो आज हुं क्यांथी होत ? मारुं राज्य क्यांथी होत ? पुत्र क्यांथी थयो होत ? अने आ परिवार पण क्यांथी होत ? ”

मंत्री बोड्यो के “ हे प्रजो ! तमे तो कृतज्ञपणुं देखाको डो, परंतु कुमारनी हत्या करनार एवा मने अवश्य दंड आपवो जोइए. ” त्यारे राजाए कहुं के “ तें मने त्रण आमळां आप्यां हतां, तेमांथी हजी तो एक वळ्युं. ” ते सांजळीने

प्रधान बोल्यो के—“ हे गुणना सागर ! ज्यारे आप एम कहो छो, त्यारे त्रणे आमळांथी सर्युं, तमे पुत्र सहित चिरकाळ राज्य करो.” एम कहीने राजपुत्रने लावी आप्यो, कुमारने जोइने सर्वे हर्षित थया. पछी “ आम शामाटे कर्युं ? ” एम राजाए पूछ्युं त्यारे मंत्रीए पोताना पिताना उपदेशथी आरंभीने सर्व वृत्तांत कही संभळाव्यो. राजा ते सर्व वृत्तांत सांभळीने पोतानी प्रशंसा थइ जाणी जरा लज्जित थयो. अने मंत्रीने पोताना अर्धा आसनपर बेसाडीने बोल्यो के—“ हे मित्र ! में अमुल्य एवा त्रण आमळामांथी एक आमळाने पण पुत्रतुल्य गण्युं ते योग्य कर्युं नही. ” आप्रमाणे कही अनेक प्रीतिवाक्योथी तेनो सत्कार कर्यो. आप्रमाणे प्रभाकर मंत्री सारा राजानो आश्रय पामीने घणो सुखी थयो अने तेनी साथे रहीने चिरकाळ राज्यतुं प्रतिपालन कर्युं.

“ प्रभाकरनी जेम सज्जन अने दुर्जनना संगतुं फळ प्रत्यक्ष जोइने विवेकी प्राणीओए सुख अने सद्गुणनी प्राप्तिने माटे निरंतर सज्जनोज संग करवो. ”

॥ इत्यब्ददिनपरिमितोपदेशप्रासादवृत्तौ पंचदशमस्तंभस्य
द्वाविंशत्यधिकद्विशततमः प्रबंधः ॥ २२२ ॥

व्याख्यान २२३ मुं.

अंतरंग छ शत्रुने जीतवा विषे.

कामः क्रोधस्तथा लोभो, हर्षो मानो मदस्तथा ।

षड्वर्गमुत्सृजेदेवं, तस्मिंस्त्यक्ते सुखी भवेत् ॥ १ ॥

भावार्थ—“ काम, क्रोध, लोभ, हर्ष, मान अने मद ए छ शत्रुना वर्गने त्याग करवा, केमके तेमनो त्याग करवाथीज मनुष्य सुखी थाय छे.”

आ गाथानो विस्तरार्थ नीचे प्रमाणे.

काम एटले परस्त्री उपर अथवा नहीं परणेली [कुमारी] स्त्री उपर आति आसक्ति राखवी ते. आवो काम रावण अने पद्मनाभ विगेरेनी जेम विवेक तथा राज्यथी भ्रष्ट करे छे अने नरकादि गमननो हेतु थाय छे, कहुं छे के—

તાવન્મહત્ત્વં પાંડિત્યં, કુલીનત્વં વિવેકિતા ।

યાવજ્જ્વલાત્તે ચિત્તાંતર્ન પાપઃ કામપાવકઃ ॥ ૧ ॥

ભાવાર્થ—“ જ્યાં સુધી મનુષ્યના ચિત્તમાં દુષ્ટ કામ રૂપી અગ્નિ પ્રજ્વલિત થતો નથી, ત્યાં સુધીજ તેની મહત્તા, વિદ્વત્તા, કુલીનપણું અને વિવેકીપણું રહે છે,” વઠી

નાન્યઃ કુતલયાદાધિવ્યાધિર્નાન્યઃ ક્ષયામયાત્ ।

નાન્યઃ સેવકતો દુઃસ્વી, નાન્યઃ કામુકતોઽન્ધલઃ ॥ ૨ ॥

ભાવાર્થ—“કુપુત્રથી વિશેષ બીજો કોઈ આધિ (મનની પીડા) નથી, ક્ષય રોગથી બીજો કોઈ રોગ નથી, સેવક વિના બીજો કોઈ દુઃસ્વી નથી, અને કામી પુરુષ વિના બીજો કોઈ આંધલો નથી.”

ક્રોધ એટલે બીજાનો અથવા પોતાનો વિનાશ વિચાર્યાવિના કોપ કરવો તે. આવો ક્રોધ ચંડકોરશિયાની જેમ દુર્ગતિનું કારણ હોવાથી સત્પુરુષને કરવા યોગ્ય નથી, કહ્યું છે કે—

સંતાપં તન્નુતે છિન્તિ વિનયં સૌહાર્દમુત્સાદય-

ત્યુદ્દેશં જનયત્યવઘ્વવચનં સૂતે વિધત્તે કલિમ્ ।

કીર્તિં કુંતતિ દુર્મતિં વિતરતિ વ્યાહંતિ પુણ્યોદયં

દત્તે યઃ કુગતિં સ હાતુમુચિતો રોષઃ સદોષઃ સતામ્ ॥ ૧ ॥

ભાવાર્થ—“ જે (ક્રોધ) સંતાપને વિસ્તારે છે, વિનયને છેદી નાંખે છે, મિત્રાઇને ઉઘેડી નાંખે છે, ઉદ્દેગને ઉત્પન્ન કરે છે, પાપકારી વચનોને જન્મ આપે છે, ક્લેશ કરાવે છે, કીર્તિને કાપી નાંખે છે, દુર્મતિને વિસ્તારે છે, પુણ્યના ઉદયનો માશ કરે છે, તથા નરકાદિ કુગતિને આપે છે, તેવા દુષણવાળો ક્રોધ સત્પુરુષોએ ત્યાગ કરવા લાયક છે,” વઠી

દુમોદ્ભવં હંતિ વિષં ન હિ દુમં, ન વા ભુજંગપ્રભવં ભુજંગમમ્ ।

અદઃ સમુત્પત્તિપદં દહત્યહો, દાહોલ્બણં ક્રોધહલાહલં પુનઃ । ૨ ।

ભાવાર્થ—“ વૃક્ષથી ઉત્પન્ન થયેલું વિષ વૃક્ષને હણતું નથી, તેમજ સર્પથી ઉત્પન્ન થયેલું વિષ સર્પને હણતું નથી; પરંતુ આ ક્રોધ રૂપી મયંકર વિષ તો આકરા દાહવાહું હોવાથી પોતાના ઉત્પત્તિસ્થાનને પણ બાળે છે, તે આશ્ચર્ય છે.”

લોભ એટલે દાન આપવા યોગ્ય (પાત્ર) ને યથાશક્તિ દાન આપવું નહીં અથવા અન્યાયથી પર ધનને ગ્રહણ કરવું તે. લોભ સર્વ પાપનું મૂળ છે, તેની ઉપર સાગર શ્રેષ્ઠી, સુભૂમ ચક્રી, મમ્મણ શ્રેષ્ઠી અને લોભનંદી વિગેરેનાં દૃષ્ટાંતો પ્રાસિદ્ધ છે. લોભથી વ્યાકુલ થયેલા પુરુષો અનેક પાપનાં કાર્યો કરે છે, કહ્યું છે કે-

ક્રયવિક્રયકૂટતુલા લાઘવ નિક્ષેપ મક્ષણ વ્યાજૈઃ ।

એતે હિ દિવસચૌરા મુષ્ણંતિ મહાજને વણિજાઃ ॥ ૧ ॥

ભાવાર્થ—“ મહાજનમાં ગણાતા આ વણિક્ રૂપી દિવસના ચોરો લેવા તથા દેવાનાં સ્વોટાં તોલાં કરીને લઘુ લાઘવી કઢાવડે ઓછું આપીને, થાપણ રાખેલા દ્રવ્યનું મક્ષણ કરીને, અને વ્યાજના વેપારે કરીને ડુનિયાને હુંટી લે છે.”

હૃત્વા ધનં જનાનાં, દિનમશ્વિલં વિવિધવચનરચનાભિઃ ।

વિતરતિ ગૃહે કિરાતઃ, કષ્ટેન વરાટિકાત્રિતયમ્ ॥ ૨ ॥

ભાવાર્થ—“ લોભી માણસ આશ્વો દિવસ વિવિધ પ્રકારના વચનની રચના કરીને માણસોનું ધન હરણ કરે છે. પણ તે નીચ પોતાના ઘરમાં ત્રણ કોઢી પણ મહા મુશ્કેલીથી વાપરે છે.”

આશ્વાયિકાનુરાગી, વ્રજતિ સદા પુસ્તકં શ્રોતુમ્ ।

દૃષ્ટ ઇવ કૃષ્ણસર્પૈઃ, પલાયતે દાનધર્મભ્યઃ ॥ ૩ ॥

ભાવાર્થ—“ કથા સાંભળવાનો રાગી એવો લોભી હમેશાં પુસ્તક શ્રવણ કરવા જાય છે, પરંતુ દાનધર્મની વાત આવે ત્યારે જાણે કૃષ્ણસર્પથી ડંચાયો હોય તેમ ત્યાંથી તુરત નાસી જાય છે.”

ઉત્સૃજ્ય સાધુવૃત્તં, કુટિલધિયા વંચિતઃ પરો યેન ।

આત્મૈવ મૂઢમતિના, હતસુકૃતો વંચિતસ્તેન ॥ ૪ ॥

ભાવાર્થ—“ જેણે સદાચરણનો ત્યાગ કરીને કુટિલ બુદ્ધિથી બીજાને છેતર્યો છે તે મૂઢમતિવાળા જેના સુકૃત હણાયા છે એવા પોતાના આત્માનેજ છેતર્યો છે, એમ જાણવું.”

દ્રવ્યાનામપિ લાભેન, ન લોભઃ પરિભૂયતે ।

માત્રાસમધિકઃ કુત્ર, માત્રાહીનેન જીયતે ॥ ૫ ॥

भावार्थ—“ द्रव्यादिकना लाभथी पण लोभनो पराभव थतो नथी. केमके जे मात्राए करीने अधिक होय, ते ओछी मात्रा वाळाथी जीती शकातां नथी.”

मान एटले दुराग्रहने छोडवां नहीं, अथवा बीजाना युक्तियुक्त वचनने ग्रहण करवां नहीं ते. आ मान तत्व अतत्वनो विचार नहीं करनारा दुर्योधन जेवा दुराग्रहीने विशेषे होय छे, कह्युं छे के—

दृग्भ्यां विलोकते नोर्ध्वं, सप्तांगैश्च प्रतिष्ठितः ।

स्तब्धदेहः सदा सोष्मा, मान एव महागजः ॥ १ ॥

भावार्थ—“ मान ए मोटा हाथी समान छे, केमके हाथीनी जेम मानी पुरुष पोतानी दृष्टि बडे उंचुं जोतो नथी, सप्तांग राजलक्ष्मीथी प्रतिष्ठित रहे छे, तेनुं शरीर स्तब्ध थाय छे अने हमेशां उष्मा सहित होय छे, एटले फुंफाडा मार्या करे छे, आप्रमाणे हाथीनी ने मानीनी समानता छे ”

आवा माननो त्याग करवाथीज बाहुबलीने केवळ ज्ञान उत्पन्न थयुं हतुं माटे तेनो त्याग करवो योग्य छे.

मद एटले प्राप्त थयेला बळ, कुळ, ऐश्वर्य, स्वरूप तथा विद्या विगेरेबडे अहंकार करवो, अथवा कोइने बळात्कारे बांधवो ते. कह्युं छे के—

एकः सकलजनानां, हृदयेषु कृतास्पदो मदशत्रुः ।

येनाविष्टशरीरो, न शृणोति न पश्यति स्तब्धः ॥ १ ॥

भावार्थ—“ मद रूपी शत्रु एक छतां सर्व जनोना हृदयमां निवास करे छे अने ते मद शत्रु जेना शरीरमां पेसे छे ते माणस स्तब्ध थइने कांइ पण देखतो नथी, तेमज सांभळतो पण नथी. ”

शौर्यमदो रूपमदः, शृंगारमदः कुलोन्नतिमदश्च ।

विभवमदो जातिमदः, मदवृक्षा देहिनामेते ॥ २ ॥

भावार्थ—“ शौर्यनो मद, रूपनो मद, कामनो मद, उच्च कुळनो मद, धननो मद अने जातिनो मद, ए मनुष्योनां मद रूपी वृक्षो छे. ”

१ लोभ शब्द मात्राए करीने अधिक छे अने लाभ मात्रा रहित छे. बीजी रीते अर्थ करता मात्रानो अर्थ परिमाण अथवा धन लेखो.

શૌર્યમદઃ સ્વભુજદર્શી, રૂપમદો દર્પણાદિદર્શી ચ ।

કામમદઃ સ્ત્રીદર્શી, વિભવમદસ્ત્વેષ જાત્યંધઃ ॥ ૩ ॥

આવાર્થ—“ શૌર્યના મદવાળો પોતાની ભુજાનેજ જુએ છે, રૂપના મદવાળો આરિસા વિગેરેમાં દેખ્યા કરે છે, કામના મદવાળો સ્ત્રીઓને જુએ છે, અને વૈભવના મદવાળો તો જન્માંધ જેવોજ હોય છે. ”

સાવધયઃ સર્વમદા, નિજનિજમૂલક્ષયૈર્વિનશ્યંતિ ।

ગુરુમદ્ એકઃ કુટિલો, વિજૂંમતે નિરવધિર્ભોગી ॥ ૪ ॥

આવાર્થ—“ આ સર્વ મદો તો અવધિવાળા છે, એટલે તેઓ પોતપોતાના મૂલનો ક્ષય થવાથી નાશ પામે છે, પરંતુ સર્પના જેવો કુટિલ એક ગુરુમદ છે કે જે અવધિ વિનાજ વિકાસ પામે છે. ”

મૌને સામંતાનાં, નિસ્ચંદદ્દશિ પ્રવૃદ્ધવિભવાનામ્ ।

શ્રૂભંગમુખવિકારે, ધનિકાનાં શ્રુયુગે વિટાદીનામ્ ॥ ૫ ॥

જિહ્વાસૂદ્ધતવિદુષાં, રૂપવતાં દશનકેશવેશેષુ ।

વૈદ્યાનામોષ્ટપુટે, ગ્રીવાયાં ગુરુનિયોગિગણકાનામ્ ॥ ૬ ॥

સ્કંધતટે સુમટાનાં, હૃદયે વણિજાં કરેષુ શિલ્પવતામ્ ।

ગંડેષુ કુંજરાણાં, ઘનસ્તનતટેષુ તરુણીનામ્ ॥ ૭ ॥

આવાર્થ—“ સામંતોને મૌનપણામાં મદ રહે છે, અધિક વૈભવવાળાને મટકું માર્યા વિનાની દૃષ્ટિમાં મદ રહે છે, ધનિકને શ્રુકુટીનો ભંગ કરવામાં અથવા મુખના વિકારમાં મદ રહે છે, જારપુરુષોને શ્રુકુટીમાં મદ રહે છે, ઉદ્ધત વિદ્વાનોની જીભમાં મદ હોય છે, રૂપવાળાને દાંત તથા કેશની રચનામાં મદ રહે છે, વૈદ્યોને હોઠ ઉપર મદ રહે છે, મોટા અધિકારી તથા જોશીને ગ્રીવામાં મદ રહે છે, સુમટોને સ્કંધ ઉપર મદ રહે છે, વાણીયાઓને હૃદયમાં મદ રહે છે, કારીગરોને હાથમાં મદ રહે છે, હાથીઓને ગંઢસ્થલમાં મદ રહે છે. અને સ્ત્રીઓને પોતાના દૃઢ સ્તનમાં મદ રહે છે. ”

ઉન્નત ચિત્તવાલાને આવો મદ કરવો ઉચિત નથી. કેમકે--

પાતાલાન્ન સમુદ્ધૃતો બલિનૃપો નીતો ન મૃત્યુઃ ક્ષય
નોન્મૃષ્ટં શશલાંછનસ્ય મલિનં નોન્મૂલિતા વ્યાધયઃ ।

શેષસ્યાપિ ધરા વિધૃત્ય ન કૃતો ભારાવતારઃ ક્ષણ

ચેતઃ સત્પુરુષાભિમાનગણના મિથ્યા વહન્ લજ્જસે ॥ ૮ ॥

ભાવાર્થ—“ હે આત્મા ! તેં કાંઈ પાતાલામાંથી વલિ રાજાનો ઉદ્ધાર કર્યો નથી, યમરાજાને ક્ષય પમાડ્યો નથી, ચંદ્રનું મલિનપણું દૂર કર્યું નથી, વ્યાધિઓને નિર્મૂલ કર્યાં નથી તથા પૃથ્વીને ધારણ કરીને શેષ નાગનો એક ક્ષણવાર પણ ભાર ઉતાર્યો નથી, તેથી સત્પુરુષપણાના અભિમાનની સ્વોટી ગણના વહન કરતાં તારે શરમાવું જોઈએ છીએ.”

હર્ષ એટલે કારણ વિના કોઈને દુઃખ આપીને અથવા પોતે શીકાર કે ચૂત વિગેરે અનર્થકારી વ્યસનનો આશ્રય કરીને મનમાં ખુશી થવું તે. આ હર્ષ દુર્ધ્યાનમાં જેમનું ચિત્ત મગ્ન થયું છે એવા અધમ પુરુષોનેજ સુલભ છે. કહ્યું છે કે--

પરવસણં અભિનિંદ્વિ નિરવરકો નિદ્વિ નિરણુતાવો ।

હરિસિજ્જિ કયપાવો રુદ્ધ્વાણોવગયચિત્તો ॥ ૧ ॥

ભાવાર્થ—“ રૌદ્ર ધ્યાનમાં અવગત ચિત્તવાલો પ્રાણી પરને કષ્ટમાં પહેલ જોઈને ખુશી થાય છે, નિરપેક્ષપણે વર્તે છે, નિર્દય હોય છે, પાપ કરીને પશ્ચાત્તાપ કરતો નથી, પણ પાપ કરીને ઊલટો ખુશી થાય છે.”

તુષ્યંતિ ભોજનૈર્વિપ્રા, મયૂરા ઘનગર્જિતૈઃ ।

સાધવઃ પરકલ્યાણૈઃ, સ્વલાઃ પરવિપત્તિભિઃ ॥ ૨ ॥

ભાવાર્થ—“ બ્રાહ્મણો ભોજનથી હર્ષ પામે છે, મોર મેઘની ગર્જનાથી હર્ષ પામે છે, સાધુઓ પરના કલ્યાણથી હર્ષ પામે છે અને સ્વલ પુરુષો વીજાની આપત્તિ જોઈને હર્ષ પામે છે.”

જુઓ ! વનવાસમાં પાંડવો દુઃખ પામે છે એવું સાંભળીને તથા જોઈને દુર્યોધન અત્યંત હર્ષ પામ્યો હતો, તથા શ્રીપાલ રાજાને સમુદ્રમાં નાચી દેઈને ધવલશ્રેષ્ઠી પોતાને ઇષ્ટ સિદ્ધિ થયેલી માની અતિ હર્ષ પામ્યો હતો.

उपर कहेला छ अंतरंग शत्रुओ निंघ होवाथी, अपकीर्ति तथा अनर्थना हेतुभूत होवाथी अने परलोकमां दुर्गतिनां कारण होवाथी विवेकी पुरुषोए त्याग करवा योग्य छे.

“ जे विवेकी महात्मा पुरुष आ छ अंतरंग शत्रुओनो त्याग करे छे ते गृहाश्रममां रह्यो सतो पण धर्मकार्य, सत्कीर्ति, सुख अने शोभा विगेरेने पामे छे.

॥ इत्यब्ददिनपरिमितोपदेशप्रासादवृत्तौ पंचदशमस्तंभस्य
त्रयोविंशत्यधिकद्विशततमः प्रबंधः ॥ २२३ ॥

व्याख्यान २२४ मुं.

कर्म योगे पडवाइ थया छतां पण जे फरीथी पोताना

आत्माने तारे छे ते धन्य छे.

शिथिलाः संयमे योगे, भूत्वा भूयोऽप्रमादिनः ।

भवंति ते प्रशस्याः स्युर्यथा सेलक साधवः ॥ १ ॥

भावार्थ—“ जेओ चारित्र योगने विषे शिथिल थइने पण फरीथी अप्रमादी थाय छे, तेओ सेलक साधुनी जेम प्रशंसा करवा लायक छे.”

सेलक मुनिनुं दृष्टांत

नव योजन विस्तारवाळी अने बार योजन लांबी द्वारका नगरीमां कृष्ण वासुदेव राज्य करता हता, ते वखते सोळ हजार राजाओ तेनी आज्ञा मस्तकपर चढायता हता. तेने प्रद्युम्न विगेरे साढा त्रण क्रोड पुत्रो हता. तेमां शांब विगेरे पुत्रो कोइथी दमन कराय तेवा नहोता. ते नगरीमां एक थावच्चापुत्र नामे गृहस्थ कुमार हतो. तेने तेना माबापे एक दिवसे बन्नीश कन्याओ परणावी हती. तेमनी साथे ते पंचेंद्रिय संबन्धी विषयसुख भोगवतो हतो. एक दिवस दश धनुषनी उंची कायावाळा श्रीनेमिनाथ तीर्थकर अठार हजार साधुना परिवार सहित समवसर्या, ते समाचार वनपाळना मुखथी सांभळीने कौमुदिकी नामनी भेरीथी उद्घोषणा करावी चतुरंग सेना सहित श्रीकृष्ण प्रभुने वांदवा गया. सर्व पौरजनो साथे थावच्चापुत्र पण वांदवा गयो. त्यां प्रभुए कहेली धर्मदेशना सांभ-

ळीने बोध पामेला थावच्चापुत्रे घेर आवी पोतानी माताने कहुं के “ मने दीक्षा अपावो. ” माताए संसारना सुखनो घणो लोभ लगाड्यो, पण ते लोभायां नही. त्यारे तेनी माता कृष्ण पासे गइ अने भेटणुं मूकीने विनंति करी के “ हे राजन्! दीक्षा लेवाने इच्छता मारा पुत्रने तमे शीखामण आपो, जां मारो एकनां एक पुत्र दीक्षा लेशे तो हुं निराधार शीरीते जीवीश ? ” कृष्ण तेणीने धीरज आपीने सेना सहित तेने घेर गया, अने थावच्चापुत्रने कहुं के-“ हे वत्स ! तुं ससारना विलासोने आनंदथी भोगव. अमारी छायामां रहेवाथी तारुं कांड पण अहित थशे नही. ” ते सांभळीने थावच्चापुत्र हसीने बोल्यो के-“ हे राजन्! एक मृत्युएज मने अनंती वार विटंबना पमाड्यो छे, ते मारा अहितने तमे निवारण करी तो तमे मारा खरा हितवांछक छे एम हुं मानुं. ” कृष्णे कहुं के-“ त तो परमानंदनी प्राप्ति थाय त्यारेज थाय तेम छे. ” त्यारे थावच्चापुत्र बोल्यो के-“ एटलामाटेज मृत्युए करेला अहितनुं निवारण करवा सारु श्रीनेमिनाथना चरणकमळने सेषवा हुं इच्छे छुं. ”

आ प्रमाणे तेनी स्थिरता जोइने हर्ष पामेला कृष्णे नगरीमां उद्घोषणा करावी के-“ आ थावच्चापुत्रनी साथे जे कोइ दीक्षा लेशे तेना कुटुंबनुं भरणपोषण तथा दीक्षानो उत्सव कृष्ण जाते करशे. ” आवी उद्घोषणा थवाथी एक हजार माणसो दीक्षा लेवा तैयार थया. ते सर्वनी साथे थावच्चापुत्रनो दीक्षा महोत्सव श्रीकृष्णे कर्यो. हजार पुरुषोथी वहन थइ शके एवी शिविकामां बेसीने हजार दीक्षाभिलाषी माणसो सहित थावच्चापुत्र जिनेश्वर पासे आव्यो, ते वखते तेनी माताए प्रभुने कहुं के-“ आ शिष्य रूपी भीक्षा ग्रहण करी, अने तेने बंने प्रकारनी शिक्षा (शिखामण) आपो. ” पछी तेणीए आंखमा अश्रु लावीने पुत्र प्रत्ये कहुं के-“ हे पुत्र ! आ चारित्र पाळवामां किंचित् प्रमाद करीश नही. ” पछी थावच्चापुत्रे हजार माणसो सहित प्रभु पासे प्रव्रज्या ग्रहण करी. अनुक्रमे सामायिकथी आरंभीने चौद पूर्वना अभ्यास करी एक हजार शिष्यना आचार्य थया.

एकदा जिनेश्वरनी आज्ञा लइने विहार करतां करतां थावच्चापुत्र आचार्य सेलकपुरे समवसर्या. ते पुरमां पंथक विगेरे पांचसो मंत्रिनो स्वामी सेलक नामे राजा राज्य करतो हतो. तेणे आचार्य पासे मोटा उत्सव पूर्वक आवीने धर्मदेशना साभळी. पछी पांचसो अमात्य सहित तेणे श्रावकधर्म अंगीकार कर्यो.

हवे सौगंधिक नामना नगरमां एक सुदर्शन नामे श्रेष्ठी रहेतो हतो. अन्यदा चार वेदने जाणनार तथा शौच, संतोष, स्वाध्याय, तप तथा देवतुं

ધ્યાન ઇત્યાદિ ધર્મના નિયમનાઓ અને ગેરુણ રંગેલા વસ્ત્રને ધારણ કરનાર શુક નામનો પરિબ્રાજક એક હજાર શિષ્યો (તાપસો) સહિત ત્યાં આવ્યો. તેનો શૌચ મૂલક સાંખ્ય ધર્મ સાંભળીને સુદર્શને તે ગ્રહણ કર્યો. એકદા વિહાર કરતાં કરતાં થાવચ્છાપુત્ર આચાર્ય તે નગરમાં પધાર્યા. તે વાત સાંભળી સુદર્શને તેમની પરીક્ષા કરવા માટે તેની પાસે આવીને પૂછ્યું કે-“ તમારો શૌચ મૂલક ધર્મ છે કે બીજો ધર્મ છે ? ” સૂરિએ કહ્યું કે-“ હે શ્રેષ્ઠી ! અમારો વિનયમૂલક ધર્મ છે. તે પણ સાધુ શ્રાવક ભેદે કરીને બે પ્રકારનો છે, અને બીજા તેના ક્ષાંત્યાદિ દશ પ્રકાર છે. ” ઇત્યાદિ વાક્યોથી પ્રતિબોધ પામીને સુદર્શને શ્રાવકધર્મ ગ્રહણ કર્યો; અને જીવાદિ તત્ત્વોનું સ્વરૂપ જાણીને અસ્થિમજ્જાએ જૈનધર્મ ઉપર પ્રેમવાળો થયો. અન્યદા તેનો પૂર્વ ગુરુ શુક પરિબ્રાજક હજાર શિષ્યો સહિત તે નગરમાં આવ્યો. ત્યાં સુદર્શનેને અન્ય ધર્મમાં આસક્ત થયેલો જોઈને “ અરે.રે! કયા પાસંડીથી તું છેતરાયો ? ” એમ તેણે પૂછ્યું, એટલે શ્રેષ્ઠી બોલ્યો કે-“ મારા ગુરુ ચાર જ્ઞાનને ધારણ કરનારા થાવચ્છાપુત્ર નામના આચાર્ય છે તે અહીંજ છે, તેણે મને વિનયમૂલક ધર્મ પમાડ્યો છે. ” પછી હજાર શિષ્યોને સાથે લઈને શુક પરિબ્રાજક તે શ્રેષ્ઠીની સાથે સૂરિ પાસે જઈને પ્રશ્નો પૂછવા લાગ્યો.

શુક-હે ભગવન્ ! તમારે યાત્રા, યાપનિકા, અવ્યાબાધા અને પ્રાસુક વિહાર છે?

સૂરિ-હે શુક ! તે સર્વ અમારે છે.

શુક-હે ભગવન્ ! તમારે કઈ યાત્રા છે ?

સૂરિ-હે શુક ! સાધુઓને જ્ઞાનાધિક ત્રણ રત્ન મેલ્લવવામાં યત્ન કરવો, તે યાત્રા હોય છે.

શુક-હે ભગવન્ ! તમારે યાપના શી છે ?

સૂરિ-હે શુક ! યાપના બે પ્રકારની હોય છે. ઇન્દ્રિય યાપના અને નોંદ્રિય યાપના. તેમાં શુભ અને પ્રશસ્ત માર્ગને અનુસરવાથી પાંચ ઇન્દ્રિયો સંબંધી યાપના અમારે શુભ છે, અને ક્રોધાદિ રહિત અંતઃકરણ હોવાથી નોંદ્રિય યાપના પણ અમારે પ્રશસ્ત છે.

શુક-હે ભગવન્ ! તમને અવ્યાબાધા શી રીતે છે ?

સૂરિ-હે શુક ! વિવિધ પ્રકારની વ્યાધિઓ અમને પીડા કરતી નથી, તે અવ્યાબાધા છે.

શુક-હે આચાર્ય ! તમારે પ્રાસુક વિહાર શી રીતે છે ?

સૂરિ-હ્રી, પશુ અને નપુંસક રહિત વસતીમાં, જીવ રહિત સ્થાને, પાટ પાટલા

विगेरे याचना वडे ग्रहण करीने अमे विचरीए छीए-रहीए छीए, ते अमारे प्रासुक विहार छे.

पछी शुक आचार्ये “सरिसवया भक्षण करवा लायक छे ? के अभक्ष्य छे?” इत्यादि छट्टा अंगमां वर्णवेला प्रश्नो पूछ्या; तेना योग्य उत्तर सांभळीने सुलभबोधि होवाथी ते प्रतिबोध पाम्यो, एटले हजार शिष्यो सहित तेणे जैनी दीक्षा ग्रहण करी. अनुक्रमे ते सूरिपद पाम्या. पछी थावच्चापुत्र आचार्ये पोतानो निर्वाण समय नजीक जाणी हजार मुनिओ सहित शत्रुंजय गिरिए पधार्या. त्यां एक मासनुं अनशन ग्रहण करी प्रांते केवली थइने मुक्तिपद प्रत्ये पाम्या.

त्यार पछी चौद पूर्वने जाणनार शुक आचार्ये विहार करतां करतां अन्यदा सेलकपुरना उद्यानमां समवसर्या. ते वात जाणीने सेलक राजा पांचसो मंत्री सहित तेमने वांदवा गयो. गुरुने नमी धर्मोपदेश सांभळीने सेलक राजा वैराग्य पामी पोताने घेर गयो. त्यां पोतानी राणी साथे बेसीने पांचसो मंत्रीने तेणे कहुं के “हे प्रधानो! हुं समस्त पापने नाश करनारी प्रव्रज्या लेवानो छुं, तमे शुं करशो?” तेओ बोल्या-“हे स्वाभिन्! अमे पण सर्वे संयमना मुखनी इच्छावाळा छीए तेथी तमारी साथे व्रत ग्रहण करशुं.” त्यारे राजाए कहुं के-“जो एम छे तो तमे पोतपोताने घेर जइ पोतपोताना पुत्रने गृहणो कार्यभार सोंपीने हजार पुरुषोथी वहन थाय तेवी शिविका उपर आरूढ थइ अहीं जलदीथी आवो.” तेओने ए प्रमाणे कहीने राजाए पोताना मंडुक कुमारने राज्याभिषेक कर्यो. पछी मंडुक राजाए जेनो निष्क्रमणोत्सव कर्यो छे एवा राजाए पांचसो मंत्री सहित शुक आचार्येनी पासे आवीने त्रिविधे त्रिविधे सर्व सावद्य योगनुं प्रत्याख्यान कर्युं.

अनुक्रमे सेलक मुनिने बार अंगने धारण करनार थयेला जाणीने शुक सूरिए तेने सूरिपद उपर स्थापन कर्यो. पछी शुक सूरि चिरकाळ विहार करीने हजार मुनिओ सहित शत्रुंजयगिरिपर गया. त्यां एक मासनुं अनशन करीने मोक्षपद पाम्या.

श्री सेलकाचार्यनुं शरीर लुखं, सुकं, तुच्छ अने काळातिक्रांतं भोजन करवाथी कंडु (स्वरज), दाह तथा पीत ज्वरना व्याधिथी व्याप्त थयुं. तेओ विहार करतां करतां सेलकपुरे गया. त्यां तेनो पुत्र मंडुक राजा तेमने वांदवा आव्यो. धर्मदेशना सांभळीने तेणे श्रावकधर्म अंगीकार कर्यो. पछी आचार्येनो देह शुष्क

व्याख्यान २२४ मुं-पडवाइ थया छतां पोताना आत्माने तारे छे ते धन्य छे. (८३)

तथा व्याधिग्रस्त जाणीने तेणे कहुं के-“ हे गुरु ! मारी यानशाळामां निवास करो. ” एटले सूरि पांचसो शिष्यो सहित त्यां रह्या. पछी मंडुक राजाए गुरुनी आज्ञा लइने वैद्य बोलाव्यो; तेणे औषध करवा मांड्युं. परंतु रोगना मूल उच्छेदनने माटे तेणे मद्यपान कराव्युं, तेथी सूरि नीरोगी थया; परंतु रसलोलुप थइ गया. कहुं छे के “अभक्ष्य एवा मद्य पानादिक वडे साधु मूछित, गृद्ध, उसन्न विहारी, पासथ्यो, कुशिळीओ, प्रमादी अने संसक्तो थइ जाय छे. ” गुरुनी एवी स्थिति जोइने एक पंथक विना बीजा चारसो नवाणुं साधुओए विचार कर्यो के “गुरु तो प्रमादी अने एक स्थाननिवासी थइ गया छे, तेथी आपणे गुरुनी आज्ञा लइने विहार करीए. ” आम विचारीने तेओए आज्ञा लइने त्यांथी विहार कर्यो. मात्र एक पंथक मुनि तेमनी वैयावच करवा रह्या.

अन्यदा चातुर्मासनी चतुर्दशीने दिवसे सूरि अत्यंत मद्यपान करीने सुत्ता हता. ते वखते पंथक मुनि देवसी प्रतिक्रमण करीने कार्तिक चोमासीना खामणा खामवा माटे निद्रा पामेला गुरुना पादमां मस्तक राखीने “अप्पुठिओहं” इत्यादि बोलवा लाग्या. ते शब्द सांभळवाथी तथा पोताना पगने स्पर्श थवाथी गुरुनी निद्रानो भंग थयो तेथी “ मने कोण जगाडे छे? ” एम बोलतां गुरु उठ्या. तयारे पंथक विनयथी नम्र थइनेबोल्या-“हे स्वामिन् ! मने धिक्कार छे के चातुर्मासीना खामणा माटे में आपने जगाड्या. माटे मारो अपराध क्षमा करो.” आ प्रमाणेना तेना विनय भरेला वाक्यथी लज्जा पामीने सेलकाचार्य तेनी अनुमोदना करवा लाग्या, अने प्रमादमां आसक्त थयेला पोतानी अनेक प्रकारे निंदा करवा लाग्या-“अरेरे ! में रसमां गृद्ध थइने चारित्ररत्नने मलिन कर्युं; आ शिष्यने धन्य छे के तेणे मने बाह्यथी तथा अभ्यंतरथी एम बन्ने प्रकारे जाग्रत कर्यो. अहो ! हुं क्यां अने आ शिष्य क्यां ? मारामां अने तेनामां घणुं अंतर छे. मारो गुरु तो खरेखरो एज छे, केमके ते पंथके मने रस्ता उपर आप्यो, माटे तेणे “पंथक” एटले “मार्ग देखाडनार” एवुं पोतानुं नाम सार्थक कर्युं. वळी नहीं वांदवा योग्य एवा मने द्वादशावर्त्त वंदन पूर्वक वंदना करी अने मारा दोष जाणतां छतां तेणे गुप्त राख्या. ” इत्यादि तेनी प्रशंसा करीने सूरिए विचार्युं के-“ काले मंडुक राजानी रजा लइ अहींथी विहार करीने फरीथी निर्मळ संयमने पाळुं.” पछी ते प्रमाणे करीने आलोचणवडे पोताना आत्मानी शुद्धि करी सेलक गुरु घणा भव्य प्राणीओने बोध पमाडी छेवट पांचसो मुनि सहित सिद्धाचळ उपर पधार्याः त्यां एक मासतुं अनशन करीने मासने अंते परमानंदपदने पाम्या.

“ आचारथी भ्रष्ट थयेला एवा गुरुने पण तज्या विना क्षामणादि विधिना मिषथी पंथक साधुए तेने मार्ग पर आण्या, अने छेवट ते सेलक सूरि सिद्धाचळ उपर सिद्धिपदने पाम्या. ”

॥ इत्यब्ददिनपरिमितोपदेशप्रासादवृत्तौ पंचदशमस्तंभस्य
चतुर्विंशत्याधिकद्विशततमः प्रबंधः ॥ २२४ ॥

व्याख्यान २२५ मुं.

कार्तिकी पूर्णिमानुं महात्म्य.

यः कुर्यात् कार्तिकीं राकामत्रार्हध्यानतत्परः ।

स भुक्त्वा सर्वसौख्यानि, निर्वृत्तिं लभते ततः ॥ १ ॥

भावार्थ—“ जे माणस अहीं (सिद्धाद्रि उपर) जिनेश्वरना ध्यानमां तत्पर थइने कार्तिकी पुनम करे, ते आ लोकमां सर्व सुख भोगवीने पछी मोक्षसुखने पामे छे. ”

एकेनाप्युपवासेन कार्तिक्या विमलाचले ।

ऋषिसत्रीबालहत्यादि पातकान्मुच्यते जनः ॥ २ ॥

भावार्थ—“ शत्रुंजय गिरि उपर कार्तिकी पुनमने दिवसे मात्र एक उपवास करवाथी माणस ऋषिहत्या, स्त्रीहत्या अने बालहत्या विगेरे पापोथी मुक्त थाय छे. ” ते उपर दृष्टांत नीचे प्रमाणे—

द्राविड वालिखिल्ल कथा.

ऋषभदेवनो पुत्र द्राविड नामे हतो. तेने द्राविड अने वालिखिल्ल नामना बे पुत्रो थया हता. एकदा द्राविडने मिथिलानुं राज्य अने वालिखिल्लने

लाख गामो आपीने द्राविडे प्रभु पासे दीक्षा ग्रहण करी. अन्यदा द्राविड पोताना नाना भाइने अधिक संपत्तिवाळो जोइने तेनी उन्नति नही सहन थवाथी तेना पर द्वेष करवा लाग्यो. वालिखिल्ल पण ते वृत्तांत जाणीने मोटा भाइ पर द्वेष धरवा लाग्यो. ए रीते परस्पर द्वेष थवाथी तेओ एक बी जाना राज्य ग्रहण करवामां उत्सुक थया, अने परस्परना छळ जोवा लाग्या. तेवामां एक वखत वालिखिल्ल द्राविडना नगरमां आवतो हतो, त्यारे द्राविडे तेने नगरमां आवतो अटकाव्यो. तेथी वालिखिल्लने क्रोध चड्यो एटले तेणे युद्ध करवा माटे पोतानुं सैन्य एकटुं कर्युं. द्राविड पण युद्धमाटे तैयार थइ गयो. बन्ने जण सामसामा आव्या. वच्चे पांच योजन युद्धभूमि राखीने बंने जणाए सेनानो पडाव नांख्यो. बन्नेना सैन्यमां दश दश लाख हाथी, घोडा अने रथो हता, तथा दश दश क्रोड पत्ति हता पछी निश्चय करेला दिवसे युद्ध शरु कर्युं. हाथीवाळा हाथीवाळा साथे अने पत्ति पत्ति साथे एवी रीते समान युद्ध थवा लाग्युं. आ प्रमाणे निरंतर युद्ध करतां सात मास व्यतीत थइ गया. तेमां एकंदर दश क्रोड सुभटोनो नाश थयो. तेवामां वर्षा ऋतु आववाथी युद्ध बंध राखीने घास अने पांढांनी झुंपडीओ करीने त्यांज रखा.

अनुक्रमे वर्षा ऋतु व्यतीत थयो अने सर्व धान्य तथा औषधिओ पाकी गइ. ते वखते द्राविड पोताना परिवार सहित वननी समृद्धि (शोभा) जोवा माटे नीकळ्यो. आगळ चालतां पोताना विमलमति नामना प्रधाननी प्रेरणाथी कोइ तापसना आश्रममां गयो. त्यां जटा रूपी मुकुटथी सुशोभित, वल्कल वस्त्रने धारण करनार अने पर्यकासने बेठेला सुचल्गु नामना कुलपतिने दीठा. तेनी फरता घणा तापसो बेठेला हता; अने तेनी आकृति शांत तथा दयाळु जणाती हती. एवा कुलपतिने जोइने द्राविड राजाए तेने प्रणाम कर्यो. मुनिए पण ध्यान तजी दइ राजाने आशीर्वादानां वचनोवडे हर्षित कर्यो. पछी कुलपति अनुग्रहनी बुद्धिथी धर्मदेशना आपवा लाग्या—“ हे राजन् ! आ संसार रूपी सागर अनंत दुःख रूपी जळथी भरेलो छे, काम क्रोधादिक मकरना समूहथी ते अति भयंकर छे. तेमां आखा जगतने गळी जवामां लालचु एवो लोभ रूपी वडवानळ रहेलो छे, अने तेमां रहेला विषयो रूपी आवर्तमां निमग्न थयेला सुर, असुर अने राजाओ विगेरे कोइपण प्रकारे तेमांथी नीकळी शकता नथी. आ संसारमां जे राज्य पामवुं ते अंते नरकने आपनारुंज छे, माटे हे राजन् ! तने एवा नरकरूपी अनर्थने आपनारा राज्यना लोभथी भाइनी साथे महा अनर्थकारी युद्ध करवुं योग्य नथी. जेओ एक खंड मात्र पृथ्वीना लोभथी बंधु विगेरेनो नाश करे छे ते अनंत

दुःखो पामे छे. माटे तमारे श्रीऋषभप्रभुना पौत्रोने आवो क्लेश करवो योग्य नथी.”

आ प्रमाणेनां कुलपतिनां वचनो सांभळीने द्राविड राजा बोल्यो के-“ हे भगवन्! पूर्वे भरत तथा बाहुबळी विगेरेए पण ते कारणने लीधे परस्पर युद्ध कयां हतां, तो अमारो शो दोष !” मुनि बोल्यो के-“ हे राजा ! भरते पूर्व जन्ममां साधुओने आहार देवानी भक्तिए करीने चक्रवर्तिपणुं उपार्जन कयुं हतुं, अने बाहु-बळीए साधुओनी वैयावच्च करीने बाहुनुं बळ उपार्जन कयुं हतुं. बन्ने पोतपोताना शुभ कर्मनुं फळ पाम्या हता. भरत चक्रीए तो चक्ररत्न आयुधशाळामां न पेसवाथी युद्ध कयुं अने बाहुबळीए एवो विचार कयो के-“पिताए मने राज्य आप्युं छे, ते भरत लइ लेवाने इच्छे छे, तो शुं हुं निर्बळ छुं के आपी दउं? अर्थात् तेनी आज्ञा स्वीकारुं ? हुं तो तातना चरणकमळ शिवाय बीजाने नमीश नहीं.” इत्यादि कारणथी तेमनुं युद्ध थयुं हतुं. तेम छतां पण देवताओना कहेवार्थी ते बन्ने बोध पाम्या हता, अने तेमणे पोताना आत्माने तार्यां हता. माटे हे राजन् ! तेवा पुरुषसिंहोनी स्पर्धा तमारे करवी योग्य नथी. ”

आ प्रमाणेनां कुळपतिनां वचनो सांभळीने द्राविड राजा लज्जित थयो, अने पश्चात्ताप करवा लाग्यो. ते बोल्यो के-“ हे मुनि ! में मूर्खाए अज्ञानताथी मारा काकानी समानता ग्रहण करी; परंतु काच चिंतामणिना प्रभावने कदिपण पामी शक्तोज नथी. आपे मने घोर नरकमां पडतो बचाव्यो; हवे मारां विवेकरूपी नेत्र उघड्यां.” आ प्रमाणे बोलीने ते जाते पोताना नाना भाइने खमाववा चाल्यो. वालिखिल्ल पण मोटा भाइने सन्मुख आवतो जोइने पोतेज तेनी सामे गयो, अने तेना पगमां पड्यो, एटले द्राविडे तेने उभो करी स्नेह पूर्वक आलिंगन कयुं. वालिखिल्ल बोल्यो-“ हे भाइ ! तमे मारा ज्येष्ठ बंधु छो, माटे मारुं राज्य ग्रहण करो.” द्राविड पण गद्गद् कंठे बोल्यो-“ हे भाइ ! राज्यथी शुं ! आ संसारना कामभोग अनित्य छे, दुर्गतिमां पडता प्राणीओने धर्म विना बीजुं कांइ पण शरण-भूत नथी, माटे मारे तो व्रत अंगीकार करवुं छे, तेथी तने खमाववा आव्यो छुं.” नानो भाइ बोल्यो-“ हे भाइ ! जो तमे सर्व प्रकारे श्रेय करनार व्रतने आदरवा इच्छो छो, तो मारे पण तेज अंगीकार करवुं छे.” एम कही बन्ने जणाए पोत-पोताना पुत्रने राज्य सोंपी पोतपोताना मंत्रीओ सहित दश क्रोड पुरुषो साथे तेज तापस पासे जइ तापस व्रत ग्रहण कयुं. ते सर्वे कंदमूळनो आहार करता,

गंगाजळमां स्नान करतां, अने अल्प कषाय तथा अल्प निद्रावाळा थइने जप-
माळा वडे श्री युगादीश प्रभुनुं स्मरण करता तथा परस्पर धर्मकथा करता हताः
ए प्रमाणे तेमणे एक लाख वर्ष त्यांज निर्गमन कर्यां.

एकदा नमिचिनामि नामना विद्याधर राजर्षिना बे प्रतिशिष्यो आकाश
मार्गे त्यां आव्या. तेमने ते सर्वे तापसोए वांदीने पूछ्युं के-“ तमे कयां जाओ
छो ? ” त्यारे ते बने मुनिओ तेमने धर्मलाभनी आशिष् आपीने बोलया के-
“ अमे पुंडरीक गिरिनी यात्रा करवा जइए छीए. ” तापसोए पूछ्युं के-“ ते
गिरिनुं महात्म्य केवुं छे ? ” मुनिए जवाब आप्यो के-

अनंता मुक्तिमासेदुरत्र तीर्थप्रभावतः ।

सेत्स्यंति बहवोऽप्यत्र शुद्धचारित्रभूषिताः ॥ १ ॥

भावार्थ-“ अहीं (सिद्धाचळ उपर) तीर्थना प्रभावथी शुद्ध चारित्रथी
शोभता एवा अनंत जीवो मुक्ति गया छे, अने हजु पण घणा जीवो अहीं सिद्धि
पदने पामशे.”

आ प्रमाणे लाख वर्ष सुधी कहीए तोपण ते तीर्थना महिमानो पार आवे
तेम नथी. ते तीर्थमां नमिचिनमि नामना मुनींद्र बे क्रोड मुनिओ सहित पुंडरीक
गणधरनी जेम फाल्गुन शुदी दशमीने दिवसे मोक्षे गया छे. पूर्वे श्रीमान अनंत
ज्ञानगुणना भंडार श्रीऋषभदेवना गणधरो विगेरे केवळीनां वचनथी अमे सांभळ्युं
छे के-“ आगामि काळे आ तीर्थे घणा उत्तम पुरुषो सिद्धिपदने पामशे. श्री
रामचंद्र राजर्षि त्रण क्रोड मुनि सहित सिद्धिने पामशे, एकाणुं लाख मुनिओ
सहित नारदजी मुक्ति पामशे, साढा आठ क्रोड मुनिओ सहित सांब अने प्रद्युम्न
सिद्धिने पामशे, वीश क्रोड मुनि सहित पांडवो सिद्धि पामशे, थावच्चापुत्र तथा
शुक आचार्य विगेरे हजार हजार साधुओ सहित मुक्ति पामशे, पांचसो साधु
सहित सेलक राजर्षि सिद्धिने पामशे तथा श्रीऋषभदेव स्वामीना शासनमां पण
असंख्य कोटी लक्ष साधुओ मुक्तिपदने पामशे. तेथी केवळज्ञानी पण ए तीर्थना
महिमानुं वर्णन करवाने शक्तिमान नथी.” इत्यादि महात्म्य सांभळीने ते सर्वे
तापसो पुंडरीक तीर्थनी यात्रा करवा उत्सुक थया. एटले ते मुनिनी साथे ते तरफ
भूमिमार्गे प्रयाण कर्युं. मार्गमां ते विद्याधर मुनिना उपदेशथी ते सर्वे तापसोए

मिथ्यात्वनी क्रियाओ छोडी दइ लोच करीने साधुधर्म अंगीकार कर्यो. अनुक्रमे दूरथी सिद्धाचळने दृष्टिवडे जोइने तेमने अत्यंत हर्ष उत्पन्न थयो. पछी त्यां पहोंची, उपर चडीने श्री भरतचक्रीना बनावेला चैत्योमां युगादीश प्रभुने तेओ भक्ति पूर्वक नम्या. त्यार पछी मासक्षपणने अंते ते विद्याधर मुनिओए तेमने कछुं के-“ हे मुनिओ ! तमारा अनंत काळथी संचय करेलां पापकर्मां आ तीर्थनी सेवावडे क्षय पामशे, माटे तमारे अर्हाज तपसंयममां तत्पर थइने रहेवुं. ” एम कहीने ते बने मुनि त्यांथी अन्यत्र विहार करी गया.

पछी ते द्राविड, वालिखिळ विगेरे दश क्रोड साधुओ त्यांज रहिने तप करवा लाग्या. अनुक्रमे एक महिनानी संलेखना करीने ते सर्वे केवळज्ञान पामी मोक्षे गया. तेमना पुत्रोए त्यां आवी तेमना निर्वाणस्थाने प्रासादो कराव्या. श्रीभरतेशना निर्वाणथी पूर्व कोटी वर्षो गया पछी द्राविड विगेरे मुनिओनुं निर्वाण थयुं. काळना क्रमे करीने आ वृत्तांत नहीं जाणनारा मिथ्यात्वीओ कार्तिकी पुनमने दिवसे मिथ्यामोहथी शत्रुंजयने छोडीने बीजा सेंकडो क्षुद्र तीर्थोमां भटके छे.

“ जेओ संघ सहित श्रीसिद्धाचळ उपर जइने कार्तिक तथा चैत्र मासनी पूर्णिमाने दिवसे आदर पूर्वक दान तथा तप विगेरे करे छे तेओ मोक्षसुखने भोगवनार थाय छे.”

॥ इत्यब्दादिनपरिमितोपदेशप्रासादवृत्तौ पंचदशमस्तंभस्य
पंचविंशत्यधिकद्विशततमः प्रबंधः ॥ २२५ ॥

श्रीउपदेश प्रासाद.

स्थंभ १६ मो.

व्याख्यान २२६ मुं,

छ लेश्यानुं स्वरूप.

कीर्तिधरमुनीन्द्रेण, प्रियंकरनृपं प्रति ।

लेश्यास्वरूपमाख्यातं तच्छ्रुत्वासौ शुभां दधौ ॥ १ ॥

भावार्थ—“ कीर्तिधर मुनीन्द्रे प्रियंकर राजाने लेश्यानुं स्वरूप कही बताव्युं छे ते सांभळीने तेमांनी शुभ लेश्या तेणे धारण करी.”

प्रियंकर राजानी कथा.

अक्षपुर नामना नगरमां अरिदमन नामे राजा राज्य करतो हतो. तेने प्रियंकर नामे पुत्र हतो. एक दिवस दिग्यात्रा करीने विजय पामेलो राजा घणो काळ व्यतीत थयेलो होवाथी प्रियाना दर्शन माटे अति उत्सुक थयो. तेथी पोतानी सेनाने पण पाछळ मूकीने एकलोज त्वराथी पोताना नगरमां आव्यो. ते वखत पोतानुं नगर ध्वज, तोरण विभेरेथी शोभित जोइने आश्चर्य पामतो ते राज-महेल पासे गयो. त्यां पण पोतानी कांताने सर्व अलंकारथी शोभित अने सत्कार करवा माटे तैयार थइने उभेली जोइ राजाए तेने पूछ्युं के—“ हे प्रिया ! मारा आगमनना समाचार तमने कोणे कह्या ?” तेणीए कहुं के—“ कीर्तिधर नामना मुनिराजे आपना एकाकी आववाना खबर आप्या हता, तेथी हुं आपनी सन्मुख आववा तैयार थइने उभी छुं.” पछी अरिदमन राजाए ते मुनिराजने बोलावीने पूछ्युं के—“ जो तमे ज्ञानी हो तो मारा मननुं चिंतित कहो ! ” त्यारे मुनिए कहुं के—“ हे राजन् ! तमे तमारा मरण विषे चिंतवन कर्युं छे.” राजाए पूछ्युं के—“ हे साधु ! मारुं मृत्यु क्यारे थशे ?” मुनि बोल्या के—“ आजथी सातमे दिवसे विजळीनो पात थवाथी तमारुं मृत्यु थशे; अने मरीने अशुचिमां बेइंद्रिय कीडा रूपे उत्पन्न थशो.” एम कहीने मुनिराज पोताने उपाश्रये गया. राजा आ वृत्तांत सांभळीने आकुळव्याकुळ थयो, अने पोताना पुत्र प्रियंकरने बोलावीने कहुं के—

“ हे वत्स ! जो हूं अशुचिमां कीडो थाउं तो तारे मने मारी नांखवो. ” प्रियंकरे ते वात अंगीकार करी. राजा सातमे दिवसे पुत्र, स्त्री अने राज्यादिकनी तीव्र मूर्छांथी मरीने अशुचिमां कीडा रूपे उत्पन्न थयो, ते वखते प्रियंकरे तेने मारवा मांड्यो, पण ते मरवा खुशी थयो नहीं. तेथी प्रियंकरे मुनिने पूछ्युं के-“हे मुनिराज ! शुं आ मारो पिता छे के जे दुःखी छतां पण मरणने इच्छतो नथी ?” त्यारे साधु बोलया के—

अमेध्यमध्ये कीटस्य सुरेन्द्रस्य सुरालये ।

समाना जीविताकांक्षा तुल्यं मृत्युभयं द्वयोः ॥ १ ॥

भावार्थः—“विष्टामां रहेला कीडाने तथा स्वर्गमां रहेला इंद्रने जीववानी आकांक्षा सरखीज होय छे; अने ते बन्नेने मृत्युनुं भय पण समानज होय छे.”

आ प्रमाणे सांभळीने प्रियंकर राजाए गुरुने कहुं के—“ हे स्वामी ! कोइ वखत न जोएलुं, न सांभळेलुं अने न इच्छेलुं एवुं परभवमां गमन सर्व जीवो पामे छे, जेम मारा पिता कीडानो भव पाम्या; तो तेवी गतिमां आत्मा शा हेतुवडे जतो हशे ?” गुरुए कहुं के—“ जीवोने जेवी लेश्याना परिणाम होय छे तेवी गति तेने प्राप्त थाय छे.” राजाए पूछ्युं के—“ हे स्वामी ! लेश्या केटला प्रकारनी छे ?” त्यारे गुरुए छ लेश्यानुं स्वरूप कहुं के—“ हे राजा ! आत्माना परिणामविशेषे करीने लेश्याओ छ प्रकारनी छे. ”

अतिरौद्रः सदा क्रोधी. मत्सरी धर्मवर्जितः ।

निर्दयो वैरसंयुक्तः, कृष्णलेश्याधिको नरः ॥ १ ॥

भावार्थः—“ जे माणस महा रौद्रध्यानी होय, सदा क्रोधी होय, सर्व उपर द्वेषी होय, धर्मथी वर्जित होय, निर्दय होय अने निरंतर वैर राखनारो होय तेने विशेषे करीने कृष्ण लेश्यावाळो जाणवो.”

अलसो मंदबुद्धिश्च, स्त्रीलुब्धः परवंचकः ।

कातरश्च सदा मानी, नीललेश्याधिको भवेत् ॥ १ ॥

भावार्थः—“ नील लेश्यावाळो जीव आळसु, मंदबुद्धि, स्त्रीमां लुब्ध, परने छेतरनार, बीकण अने निरंतर अभिमानी होय छे. ”

शोकाकुलः सदा रुष्टः, परनिंदात्मशंसकः ।

संग्रामे दारुणो दुःस्थः, कापोतक उदाहृतः ॥ ३ ॥

भावार्थ—“निरंतर शोकमां मग्न रहेनार, सदा रोषवाळो, परनी निंदा करनार, आत्मप्रशंसा करनार, रणसग्राममां भयंकर अने दुःखी अवस्थावाळा माणसनी कापोत लेश्या कहेली छे.”

विद्वान् करुणायुक्तः, कार्याकार्यविचारकः ।

लाभालाभे सदा प्रीतः, पीतलेश्याधिको नरः ॥ ४ ॥

भावार्थ—“ विद्वान्, करुणावान्, कार्याकार्यनो विचार करनार अने लाभमां के अलाभमां सदा आनंदी—एवा माणसने पीत लेश्या अधिक होय छे.”

क्षमावान् निरतत्यागी, देवार्चनरतो यमी ।

शुचिभूतः सदानंदः, पद्मलेश्याधिको भवेत् ॥ ५ ॥

भावार्थ—“ क्षमायुक्त, निरंतर त्यागवृत्तिवाळो, देवपूजामां तत्पर, यमने धारण करनार, पवित्र अने सदा आनंदमां मग्न—एवो मनुष्य पद्म लेश्यावाळो होय छे.”

रागद्वेषविनिर्मुक्तः, शोकनिंदाविवर्जितः ।

परात्मभावसंपन्नः, शुक्ललेश्यो भवेन्नरः ॥ ६ ॥

भावार्थ—“ रागद्वेषथी मुक्त, शोक अने निंदाथी रहित तथा परमात्म भावने पामेलो मनुष्य शुक्ल लेश्यावाळो कहेवाय छे.”

आ छ लेश्यामां प्रथमनी त्रण लेश्याओ अशुभ छे, अने बीजी त्रण शुभ छे. ते छएनुं विस्तारथी स्वरूप जणाववा माटे जांबु खानारा तथा गाम भांगनारा छ छ पुरुषनां दृष्टांत छे. ते आप्रमाणे—

कोइ अरण्यमां क्षुधाथी कृश थयेला छ पुरुषोए पाकेलां अने रसवाळां जांबुना भारथी जेनी सर्व शाखाओ नमी गइ छे एवुं कल्प वृक्षना जेवुं एक जांबुनुं वृक्ष जोयुं ते जोइने सर्वे हर्षित थइने बोलया के—“ अहो ! खरे अवसरे आ वृक्ष आपणा जोवामां आव्युं छे, माटे हवे स्वेच्छाए तेनां फळ खाइने आपणे क्षुधानो नाश करीए.” पछी तेमां एक छिष्ट परिणामवाळो हतो ते बोलयो के— “ आ दुरारोह वृक्ष उपर चढवाथी जीवतुं पण जोखम थाय तेवुं छे, माटे तीक्ष्ण कुहाडानी धारवडे मूळमांथी कापी नाखी तेने आडो पाडी दइए अने वृक्ष निरांते तेनां समग्र फळो खाइए.” आवा परिणाम पुरुषने कृष्ण लेश्यावाळो थाय

छे. (१). पछी बीजो तेना करतां कांइक कोमळ हृदयवाळो बोल्यो के-“आवां मोटां वृक्षने कापवाथी आपणने शुं वधारे लाभ छे ? मात्र एक मोटी शाखा तोडी पाडीने तेनी उपर रहेलां फळो खाइए.” आ पुरुष नील लेश्याना परिणामवाळो जाणवो. (२). पछी त्रीजो बोल्यो के-“ एवडी मोटी शाखाने कापवाथी शुं ? मात्र तेनी एक प्रशाखानेज कापीए.” आ पुरुष कापोत लेश्या वाळो जाणवो. (३). पछी चोथो बोल्यो के-“ ते बिचारी नानी शाखाने कापवाथी शुं विशेष लाभ छे ? मात्र तेना गुच्छा तोडवाथीज आपणुं कार्य सिद्ध थशे.” आ माणस तेजो लेश्यावाळो जाणवो. (४). पछी पांचमो बोल्यो के-“ गुच्छा तोडवाथी पण शुं ? मात्र पाकेलां अने भक्षण करवा लायक जोइए तेटलां फळोनेज तोडीए ” आ पुरुष पन्नलेश्यावाळो जाणवो. (५) हवे छट्टां बोल्यो के-“ फळो तोडवाथी पण शुं ? आपणने जेटलां फळोनी जरूर छे तेटलां तो आ वृक्षनी नीचे पडेलांज मळी शके तेम छे, तो तेनाथीज प्राणनो निर्वाह करवो ते श्रेष्ठ छे. माटे आ वृक्षने कापी नांखवा विगेरेना विचारो शा माटे करवा जोइए ? ” आ छेल्लो शुक्क लेश्याना परिणामवाळो जाणवो. (६).

धाड पाडनार छ पुरुषनुं दृष्टांत.

धन धान्यादिकमां लुब्ध थयेला चोरोना छ अधिपतिओए एकत्र थइने एक गाममां धाडुं पाड्युं. ते समये तेमांथी एक जण बोल्यो के-“ आ गाममां मनुष्य, पशु, पुरुष, स्त्री, बाळक, वृद्ध विगेरे जे कोइ नजरें पडे ते सर्वने म नांखवा.” आ प्रमाणे कृष्ण लेश्याना स्वभाववाळानुं वाक्य सांभळीने बीजे गवाळो बोल्यो के-“ मात्र मनुष्यनेज मारवा, पशुओने मार-
 उ छे ? ” त्यारे त्रीजो कापोत लेश्यावाळो बोल्यो के-“ स्त्री-
 जोइए ? मात्र पुरुषोनेज मारवा.” त्यारे चोथो तेजो
 षमां पण शस्त्ररहितने मारवानुं शुं काम ? मात्र
 ती पांचमो पन्न लेश्यावाळो बोल्यो के-“ शस्त्र-
 करवा आवे तेनेज मारवा. बीजा निरपरा-
 जो शुक्क लेश्यावाळो बोल्यो के-“ अहो !
 द्रव्यनुं हरण करवा आव्या छो, अने
 छो; माटे जो तमे द्रव्य लेवा आव्या छो
 नुं तो रक्षण करो.”
 ळा जीवो मरीने जुदी जुदी गतिने पामे छे.

किण्हाए जाइ नरये, नीलाण थावरो नरो होइ ।

कापोताए तिरियं, पीताए माणुसो होइ ॥ १ ॥

पम्माए देवलोयं, सुक्काए जाइ सासयं ठाणं ।

इय लेसाण वियारो, णायव्वो भव्वजीवेहिं ॥ २ ॥

भावार्थ—“ कृष्ण लेश्यावाळो नरकगति पामे छे, नील लेश्यावाळो थावरपणं पामे छे, कापोत लेश्यावाळो तिर्यंच थाय छे, पीत लेश्यावाळो मनुष्य-गति पामे छे, पन्न लेश्यावाळो देवलोकमां जाय छे अने शुक्ल लेश्यावाळो जीव शाश्वत स्थान पामे छे. आ प्रमाणे भव्य जीवोए लेश्यानो विचार जाणवो. ”

गुरुना मुख्थी उपर प्रमाणे लेश्यानुं स्वरूप जाणीने प्रियंकर राजा प्रतिबोध पाम्यो, अने निरंतर शुभ लेश्यामां वर्तीं श्रावकधर्मने अंगीकार करी अंते सद्गति पाम्यो.

“ कापोत लेश्याना परिणामवाळा अरिदमन राजानी कथा सांभळीने तेमज तेनी कीडा तरिकेनी उत्पत्ति आप्तना मुख्थी जाणीने प्रियंकर राजा भला धर्मने आपवावाळी शुभ लेश्यावाळो थयो. ”

॥ इत्यब्ददिनपरिमितोपदेशप्रासादवृत्तौ षोडशस्तंभस्य
षड्विंशत्यधिकद्विशततमः प्रबंधः ॥ २२६ ॥

व्याख्यान २२७ मुं.

अविमृश्य कारिता.

अविमृष्य कृतं कार्यं, पश्चात्तापाय जायते ।

अत्राप्रातरुच्छेदाद्या, दृष्टांताः स्वचिता बुधैः ॥ १ ॥

भावार्थ—“ कोइ पण कार्य विचार कर्या विना करवाथी पश्चात्तापने

माटेज थाय छे. ते उपर आम्र वृक्षना छेद करनार विगेरेना दृष्टांत पंडितोए कहे-
लां छे.” ते आ प्रमाणे-

पाटलीपुर नामना नगरमां निवास करनार धनदत्त नामनो श्रेष्ठी वेपार माटे वहाणमां बेसी दरीआ रस्ते चाल्यो. अनुकूल पवनने लीधे त्वराथी वहाण चाल्युं, अने मध्य समुद्रमां आव्युं, तेटलामां श्रेष्ठीए आकाश-मार्गे चाल्या आवता एक उत्तम पोपटने जोयो. ते पोपटना मुखमां एक आम्रफळ हतुं. श्रमित थइ जवाथी तेने समुद्रमां पढतो जोइने श्रेष्ठीए तेनी नीचे एक वृक्ष लांबुं करावीने खलासीओ पासे तेने झीलावी लीधो, अने पोतानी पासे मंगावी तेने पाणी तथा पवन नाखवावडे स्वस्थ कर्यो. त्यार पछी श्रेष्ठीए तेने बोलाव्यो, एटले ते मुखमांथी आम्र फळने नीचे मूकीने मनुष्यवाणीथी बोल्यो के-“ हे सार्थना अधिपति श्रेष्ठी ! तमे सर्व प्रकारना उपकारमां श्रेष्ठ एवो जीवितदान रूपी उपकार मारापर करीने मने जीवाड्यो छे, एटलुंज नहीं पण मारा अंध अने वृद्ध मातपिताने पण तमे जीवाड्या छे. तो आवा मोटा उपकार करनारा तमोने हुं केवी जातनो प्रतिउपकार करुं ? तो पण में आणेळुं आ आम्रफळ तमे स्वीकारो.” श्रेष्ठीए कहुं के-“ आ फळ तारुं भक्ष छे ने तारे खावा लायक छे, माटे तुंज खा, अने बीजुं पण साकर, द्राक्ष विगेरे तने खावा आपु छुं.” त्यारे पोपट बोल्यो के-“ हे श्रेष्ठी ! आ फळनुं वृत्तांत सांभळो. विंध्याटवीमां एक वृक्ष उपर पोपटनुं मिथुन वसे छे तेनो हुं पुत्र छुं .ते मारां मात-पिता अनुक्रमे वृद्धपणाथी जराक्रांत थवाने लीधे आंखे जोइ शकता नथी तेथी हुंज तेमने खावानुं लावीने आपुं छुं. ते अरण्यमां एक दिवस बे मुनिराज पधार्या; तेमणे चो तरफ जोइने एकांत जणायाथी परस्पर आप्रमाणे वात करीके-‘समुद्रना मध्यमां कपि नामना पर्वतना शिखर उपर निरंतर फळतुं एक आम्र वृक्ष छे, तेनुं एक पण फळ एक बार जे भक्षण करे तेना अंगमाथी सर्व व्याधिओ नाश पामे छे, तेमज अकाळ मृत्यु के जराजीर्णपणुं तेने प्राप्त थतुं नथी. ’ आ प्रमाणे तेमनुं वाक्य सांभळीने में विचार्युं के-‘ मुनिनुं वाक्य हमेशां सत्य अने हितकरज होय छे, तेथी ते वृक्षनुं फळ लावीने जो मारां मातापिताने आपुं तो तेओ युवाव-स्थाने पामशे.’ आवो विचार करीने हुं त्यां गयो, अने आ फळ लाव्यो छुं; माटे हे श्रेष्ठी ! आ फळ तमे ग्रहण करो, हुं बीजुं फळ लइ आवीने मारा माबापने आपीश.” पछी श्रेष्ठीए पोपटना आग्रहथी ते फळ लीधुं, अने पोपट त्यांथी आकाशमां उडी गयो.

पछी श्रेष्ठीए विचार्युं के-“जो आ फळ हुं कोइ राजाने आपुं तो तेनाथी

घणा जीवोनो उपकार थशे हुं खाइश तो पण शं ! अने नहीं खाउं तो पण शं ! ” एम विचारीने ते आम्र फळ तेणे सारी रीते साचवी राख्युं. पछी केटलेक दिवसे ते वहाण कोइ किनारे पडोच्युं. एटले श्रेष्ठी वहाणमांथी उतरिने भेट लइने राजा पासे गयो. राजानी पासे भेट मूकीने पछी ते आम्र फळ पण आप्युं. ते जोइने राजाए विस्मय पूर्वक पूछ्युं के-“ हे श्रेष्ठी ! आ शानुं फळ छे ? ” त्यारे श्रेष्ठीए राजाने ते फळनो समग्र महिमा कह्यो. तेथी राजा अत्यंत संतुष्ट थयो अने तेतुं सघळुं दाण माफ कर्युं. एटले श्रेष्ठी हर्ष पामीने पोताने स्थानके गयो.

पछी राजाए फळ हाथमां राखीने विचार्युं के-“ आ फळने हुं एकलोज खाइश तो तेथी शं अधिक गुण थशे ! माटे तेने कोइ सारा क्षेत्रमां ववरावुं तो तेना घणां फळो थशे, अने तेथी स्त्री पुत्रादिक सर्वने वृद्धावस्थाराहित करी शकीश. ” एम विचारीने राजाए कोइ सारा क्षेत्रमां ते बीज ववराव्युं; अनुक्रमे ते आम्र वृक्ष वृद्धि पाम्युं, अने तेने पुष्प फळ विगेरे थयां. त्यारे राजाए तेना रक्षकोने घणुं धन आपीने कह्युं के-“ आ वृक्षनुं यत्न पूर्वक रक्षण करवुं. ” आ प्रमाणे राजानुं वचन सांभळीने ते रक्षको रात्रिदिवस त्यांज रहेवा लाग्या. एक दिवसे दैव योगे रात्रिमां एक फळ पोतानी मेळे तुटीने पृथ्वीपर पडच्युं. पछी प्रातःकाले ते पाकेला फळने पडेळुं जोइने रक्षकोए हर्ष पूर्वक ते लइ तत्काल राजाने आप्युं. ते वखत राजाए विचार्युं के-“ आ नवीन फळ प्रथम कोइ पात्रने आपुं तो ठीक. ” एम धारीने चार वेदना जाणनार कोइ ब्राह्मणने राजाए भक्ति पूर्वक ते फळ आप्युं ब्राह्मण ते फळ खावाथी तत्काळ मृत्यु पाम्यो. ते वृत्तांत सांभळीने राजा अति खेद सहित बोल्यो के-“ अहो ! में धर्मबुद्धिथी ब्रह्महत्या रूप मोटुं पाप कर्युं. खरेखर मने मारवा माटेज कोइ शत्रुए प्रपंच करीने ते फळ मोकल्युं हशे. माटे आ विषवृक्ष पोतेज वावेळुं अने प्रयत्नथी पाळेळुं छतां शीघ्रताथी छेदी नखावुं ” पछी तेवो हुकम थतांज राजपुरुषोए तीक्ष्ण कुहाडा वडे ते उत्तम वृक्षने मूळ सहित कापीने भूमि पर पाडी दीधुं अने ते समग्र वृक्षने पृथ्वीमां दाटी दीधुं. पछी मरगी (वाइ), कोढ, रक्तपित्तादिक असाध्य व्याधिथी पीडाएला केटलाक लोको जीवितथी खेद पाम्या सता ते वृक्षनुं छेदन सांभळीने त्यां आव्याः अने सुखेथी मरण थाय एवा हेतुथी ते वृक्षना शेष रहेलां सुकां काष्ठ अने कुत्सित पुत्रादिक तेमणे खाधां. तेथी ते सर्वे नीरोगी तथा कामदेव समान रूपवाळा थया. तेमने जोइने राजाए विस्मय पामीने रक्षकोने बोलावीने पूछ्युं के-“ तमे मने आप्युं हतुं ते आम्र फळ तोडीने लाव्या हता के पृथ्वीपर पडेळुं लीधुं हतुं ? ” त्यारे

तेओए सत्य वात कही. ते सांभळीने राजाए विचार्युं के-“ जरूर ते फळ पृथ्वी-पर पढ्या पछी सर्प विगेरेना विषथी मिश्रित थयुं हरो तेथीज ते उत्तम ब्राह्मणनुं मृत्यु थयुं. परंतु ते वृक्ष तो अमृत समानज हतुं. अरेरे! में अविचार्युं सहसा काम कर्युं के आवुं उत्तम वृक्ष क्रोधथी उखेडी नांख्युं.” आ प्रमाणे पोताना गुणोने वारंवार संभारीने तेणे जीवतां सुधी अति शोक कर्यो.

“ जेम आ राजाए वगर विचारे कार्य कर्युं तेम बीजाए करवुं नहीं ” तेवुं आ दृष्टांतनुं तात्पर्य छे. अही तेना उपनयनी योजना आ प्रमाणे करवी-“ अत्यंत दुर्लभ आम्रवृक्ष सहश मनुष्यजन्म पामीने अज्ञान तथा अविरति बढे करीने जे मूढ पुरुष पोतानो मनुष्यभव व्यर्थ गुमावे छे ते वारंवार अत्यंत शोक पामे छे. कदाचित् देवना सान्निध्यथी तेवा सद्वृक्षनी प्राप्ति तो फरीने थइ शके छे, पण मुग्धपणाथी वृथा गुमावेल मनुष्यभवनी प्राप्ति फरीथी थइ शकती नथी. माटे किंचित् पण प्रमाद करवो नहीं. हे प्राणी ! जेम पतंगीयुं, भ्रमर, मृग, पक्षी, सर्प, माछलुंअने हाथी विगेरे इंद्रियोना विषयने आधीन थवाथी पोताना प्रमादथीज मृत्यु पामे छे अने सिंह विगेरे प्राणीओ मांसलुब्धपणाथी पांजरे पडे छे, अने बंधनना दुःख पामीने चिरकाळ पर्यंत शोकजनक दशाने भागवे छे; तेम तुं पण जो प्रमादमां पडीश तो तेवीज दशा पामीश. हे मूढ जीव ! प्रथम पण पाप करवाथीज दुःखना समूहमां पडेलो छे, अने फरीथी पण पाछो पापज कर्यां करे छे; तेथी महासागरमां डूबतां माथे अने कंठे पथथर बांध्या जेवुं करे छे. हे जीव ! तने वारंवार उपदेश आपीए छीए के जो तुं दुःखथी भय पामतो होय, अने सुखनी इच्छा राखतो होय तो एवुं कार्य कर के जेथी तारुं वांछित सिद्ध थाय. तेम करवानो तारो आज अवसर छे. हे जीव ! तुं धन, स्त्री, स्वजन, सुख अने प्राणने पण तजी देजे, पण एक जैनधर्मने तजीश नहीं. केमके धर्मथीज सर्व संपत्तिओ प्राप्त थाय छे. आ प्रमाणे विचारीने सत्क्रियामां प्रवर्तन करवुं.”

॥ इत्यब्ददिनपरिमितोपदेशप्रासादवृत्तौ षोडशस्तंभस्य
सप्तविंशत्यधिकद्विशततमः प्रबंधः ॥ २२७ ॥

व्याख्यान २२६ सुं.

सहसा कार्यं न करवा विषे.

सहसा विहितं कर्म, न स्यादायति सौख्यदम् ।

पतत्रिहिसकस्यात्र, महीभर्तुर्निदर्शनम् ॥ १ ॥

भावार्थ—“साहस काम करवाथी परिणामे सुख मळतुं नथी. ते उपर पक्षीनी हिंसा करनार राजानुं दृष्टांत छे. ” ते आप्रमाणे—

आ भरत क्षेत्रमां शत्रुंजय नामे एक राजा हतो. तेनी पासे कोइ एक पुरुषे उत्तम लक्षण वाळो एक अश्व लावीने भेट कर्यो. तेने जोइने राजाए विचार्युं के—“ आ अश्व शरीरनी शोभाथी प्रशंसा करवा लायक छे, परंतु तेनी गति जोवी जोइए. ” कहुं छे के—

जवो हि सप्तेः परमं विभूषणं

नृपांगनाथाः कृशता तपस्विनः ।

द्विजस्य विधैव मुनेरपि क्षमा

पराक्रमः शस्त्रबलोपजीविनः ॥ १ ॥

भावार्थ—“ अश्वनुं श्रेष्ठ भूषण गति छे, राजपत्नी तथा तपस्वी पुरुषनुं भूषण कृशपणुं छे, ब्राह्मणनुं भूषण विद्याज छे, मुनिनुं भूषण क्षमा छे अने शस्त्र-विद्याना बळथी आजीविका करनार पुरुषनुं भूषण पराक्रम छे ”

पछी ते राजा घोडापर चडीने अरण्यमां तेने दोडाववा लाग्यो; एटलामां ते पवनवेगी घोडो एवो दोड्यो के तेनुं सर्व सैन्य पाछळ रही गयुं. राजा जेम जेम तेना वेगने रोकवा माटे तेनी वल्गा (चोकडुं) खेंचे तेम तेम ते अश्व वधारे वधारे दोडवा लाग्यो. पछी राजाए थाकीने लगाम ढीली मूकी के तरतज ते अश्व उभो रह्यो. त्यारे राजाए जाण्युं के आ अश्वने विपरीत शिक्षा (केळवणी) आपी छे. पछी राजाए अश्व परथी उतरीने पलाण उ-त्थायुं तेवामां ते घोडो संधीओ जुटी जवाथी पृथ्वीपर पडीने मरण पाय्यो. राजा क्षुधा अने नृपाथी पीडा पामतो एकलो ते भयंकर अटवीमां भमवा ला-ग्यो. भमता भमतां एक मोटो वट वृक्ष जोईने राजा धाकेलो होवाथी तेनी छाधामां जईने वेठो. पछी ते आम तेम जुए छे तेवामां तेज वृक्षनी एक शा-

खामांथी पाणीनां टीपां पडतां तेणे जोर्यां. राजाए विचार्युं के-“ वर्षा काळमां पडेलुं जळ आटळा वखत सुधी शाखाना छिद्रमां भराईं रहुं हशे. ते हालमां पडे छे.” एम धारीने पोते तरस्यो. होवाथी खाखराना पांदडांनो पडीयो बनावीने तेनी नीचे मूक्यो. थोडी वारे ते पडीयो काळा अने मेला पाणीथी भराईं गयो. ते लईने राजा जेवामां पीवा जाय छे तेटलामां कोई पक्षी वृक्षनी शाखा परथी उतरी ते जळनुं पात्र राजाना हाथमांथी पाडी नांखीने पाछो वृक्षनी शाखा उपर जइने वेठो. राजाए निराश थइने फरीथी पडीयो मूक्यो. ते भराईं गयो. तेने पीवा जाय छे एटले फरीथी पण ते पक्षीए पाडी नाख्यो. त्यारे राजाए क्रोध करीने विचार्युं के-“ जो आ दुष्ट पक्षी हवे त्रीजीवार आवशे तो तेने हुं मारी नांखीश.” एम धारीने एक हाथमां चाबुक राखीने बीजा हाथे जळ भरवा माटे पडीयो मूक्यो. ते वखते पक्षीए विचार्युं के-“ आ राजा कोपायमान थयो छे तेथी हवे जो हुं पडीयो पाडी नांखीश तो जद्धर ते मने मारी नांखशे अने जो नही पाहुं तो आ झेरी पाणी पीवाथी ते अवश्य मरण पामशे. तेथी मारे मरवुं ते श्रेष्ठ छे पण आ राजा जीवे तो सारुं.” एम विचारीने तेणे त्रीजी वार पण राजाना हाथमांथी पडीयो पाडी नांखयो एटले कोप पामेला राजाए कोरडाना प्रहार वडे तरतज ते पक्षीने मारी नांखयो. पछी राजाए फरीथी पडीयो मूक्यो. ते वखते उपरथी पडतुं जळ आहुं अवळुं पडवा मांड्युं. एटले राजा आश्चर्य सहित उठीने वृक्षनी शाखा पर चडी जुए छे, तो ते वृक्षना कोटरमां एक अजगरने पडेलो जोयो. तेने जोइने राजाए धार्युं के-“ ते जळ नथी, पण आ सुतेला अजगरना मुखमांथी गरल पडे छे. जो में ते पीधुं होत तो अवश्य मारुं मरण थात. अहो ! ए पक्षीए मने वारंवार झेर पीतां अटकाव्यो, पण में मूर्खाए ते जाण्युं नहीं. अरेरे! परमोपकारी पक्षीने में फोगट मारी नांखयो.”

आ प्रमाणे राजा पश्चात्ताप करतो हतो. तेवामां तेनुं सैन्य आवी पहाँच्युं. पछी ते पक्षीने पोताना माणसो पासे उपडावी पोताना नगरमां लावीने चंदनना काष्ठ वडे तेने अग्निसंस्कार कराव्यो, अने तेने जलांजलि आपीने राजा पोताना महेलमां गयो. त्यां शोकातुर थईने वेठो, एटले मंत्री सामंत विगेरेए राजाने पूछ्युं के-“हे नाथ ! आ पक्षीनुं आपे प्रेतकार्य कर्तुं तेनुं शुं कारण ?” त्यारे राजाए तेणे करेलो महा उपकार कही बताव्यो अने कहुं के-“ ते पक्षीने ज्जीवनपर्यंत हुं भूलीं शकीश नही.” विचार्यां विना कार्य करवाथी जेम ते राजाने पश्चात्ताप थयो, तेवी रीते कोई पण प्राणी विचार विना सहसा कार्य करे तो तेने तेवो पश्चात्ताप थाय.

आ दृष्टान्तनो उपनय आ प्रमाणे छे. चार गतिमां भ्रमण करनार जीव ते राजा समान छे. ते अजरामर (मोक्ष) स्थान आपनार पक्षी समान मनुष्य भवने पामीने अविरति विगेरेथी जो मनुष्य भवने वृथा गुमावे छे, तो ते अत्यंत शोकनुं भाजन थाय छे. अथवा पक्षी समान समग्र जीवने उपकार करनार जिन-वाणीने पामीने जे प्राणी मिथ्यात्व रूपी कोरडाथी लेने हणे छे तेने महा मूर्ख जाणवो. कह्यं छे के-

शिलातलाभे हृदि ते वहंति
विशंति सिद्धांतरसा न चांतः ।
यदत्र नो जीवदयार्द्रता ते
नो भावनांकुरततिश्च लभ्या ॥ १ ॥

भावार्थ-“हे आत्मा । पथरना तल सरखा कठोर तारा हृदय उपर सिद्धांत रूपी रस वहे छे, तथापि ते अंदर प्रवेश पामतो नथी; केमके तारा हृद-यमां जीव दया रूपी आर्द्रता नथी, तेथी शुभ भावना रूपी अंकुरनी श्रेणी तेमां उगतीज नथी. ”

जेना हृदयमां जीवदया रूप कोमलता होय छे तेनां हृदयमांज शुभ भाव-नारूप अंकुरनी श्रेणी उत्पन्न थाय छे. तेवी भावना आसन्नसिद्धिं जीवनेज होय छे, बीजाने होती नथी. वळी सिद्धांतनुं अध्ययन करीने पण जेओ प्रमादने छोडता नथी, तेमनो सर्व अभ्यास व्यर्थ छे. कह्यं छे के-

अधीतिनोऽर्चादिकृते जिनागमः
प्रमादिनो दुर्गतिपातिनो मुधा ।
ज्योतिर्विमूढरश्च हि दीपपातिनो
गुणाय कस्यै शलभस्य चक्षुषी ॥ १ ॥

भावार्थ-“लोकमां पूजावाने माटे जिनागम जाणनार अने दुर्गतिमां पढ-नार एवा प्रमादी पुरुषने जिनागम व्यर्थ छे, केमके दीवानी जांतमां मोह पामेला अने दीवामां पढनारा एवा पतंगीयाने चक्षु शा गुणने माटे होय ? ”

सिद्धांत रूपी चक्षु विरतिवंत पुरुषने परम उपकार करनार थाय छे माटे तेवी इच्छायी शास्त्र भणवुं जोइए. कह्यं छे के-

किं मोदसे पंडितनामस्यत्रा-
 च्छास्त्रेष्वधीती जनरंजकेषु ।
 तर्किकचनाधीष्व कुरुष्व चाशु
 न ते भवेद्येन भवाब्धिपातः ॥ १ ॥

भावार्थ-“ लोकने रंजन करवा माटे शास्त्रो भणीने पंडितना नाम मात्रे करीने शुं हर्ष पामे छे ? परंतु एवुं कांडक भण अने कर के जेथी तारो संसार रूपी समुद्रमां पात थाय नहीं. ”

हवे चार गति रूप संसारनां दुःखनुं वर्णन करे छे.

दुर्गन्धतोऽपि यदणोर्हि पुरस्य मृत्यु-
 रायुषि सागरमितान्यनुपक्रमेण ।
 स्पर्शः खरः क्रकचतोऽतितमामितश्च
 दुःखावनंतगुणितौ भृशशैत्यतापौ ॥ १ ॥
 तीव्रा व्यथाः सुरकृता विविधाश्च यत्रा-
 क्रंदारवैः सततमभ्रभृतोऽप्यसुष्मात् ।
 किं भाविनो न नरकात् कुमते विभेषि
 यन्मोदसे क्षणसुखैर्विषयैः कषायैः ॥ २ ॥

भावार्थ-“ जे नरकना एक परमाणुनी दुर्गंधथी पण समग्र नगरना मनुष्योतुं मृत्यु थाय छे, जे नरकमां सागरोपम प्रमाण निरुपक्रमी आयुष्य छे, जे नरक भूमिनो स्पर्श करवत करतां पण अत्यंत कठोर छे, जेमां टाढ अने ताप संबन्धी दुःखो अनंत गुणा छे, वळी जे नरकमां परमाधामी देवताओनी करेली विविध प्रकारनी तीव्र वेदनाओ छे अने जेमां नारकी जीवोना आक्रंदना शब्दोथी आकाश पूर्ण थाय छे. एवा भविष्यमां प्राप्त थनार नरकथी हे मूर्ख! तुं भय पामतो नथी ? के जेथी क्षण मात्र सुखने आपनारा विषय अने कषायोथी हर्ष पामे छे?”

बंधानिशवाहनताडनानि
 क्षुत्तृद् दुशमा तपशीतवातः ।

निजान्यजातीयमथापमृत्यु-

दुःखानि तिर्यक्षिवति दारुणानि ॥ ३ ॥

भावार्थ—“ बंधन पामबुं, अहर्निश भार वहन करवो, मार सहन करवा, क्षुधो, तृषा, दुष्ट व्याधिओ, ताप, टाढ अने पवन विगेरे सहन करवा. तेमज स्व-जाति थकी तथा परजाति थकी भय, अने अकाल मृत्यु पामबुं विगेरे तिर्यच गतिमां पण दारुण दुःखो छे. ”

सुधान्यदास्याभिभवा ससुया

भियोंतगर्भस्थिति दुर्गतिनां ।

एवं सुरेष्वप्यसुखानि नित्यं

किं तत्सुखैर्वा परिणामदुःखैः ॥ ४ ॥

भावार्थ—काई पण उदर पूर्णोति के द्रव्य प्राप्ति विगेरे कारण विना फोगट निरंतर ईद्रादिकनी सेवा करवी, वधारे शक्तिवाळा देवताओथी पराभव पामवो, बीजाने वधारे ऋद्धिमान् अने सुखी जोईने ईर्षा आववी, आगामी भवमां गर्भमां स्थिती थवानी जोईने तेमज दुर्गति थवानी जोईने तेथी भय पामबुं-इत्यादिक देवगतिमां पण निरंतरना दुःखो रहेलां छे. तेथी ते सुखोथी शुं के जेमां परिणामे दुःख रहेलुं छे. ? ”

सप्तभीत्यभिभवेष्टविप्लवा-

निष्टयोगगददुःसुतादिभिः ।

स्याच्चिरं विरसता नृजन्मनः

पुण्यतः सरसतां तदानय ॥ ५ ॥

भावार्थ—वळी मनुष्य गतिमां पण सात प्रकारनो भय, अन्यजनो थी पराभव, इष्टनो वियोग, अनिष्टनो संयोग, अनेक प्रकारना व्याधिओ, कुपुत्रादि संतति विगेरेथी थतो उपद्रव-इत्यादि अनेक दुःखो रहेलां छे अने तेथी मनुष्य जन्म पण विरस लागे छे. तो तेने पुण्योपार्जनवडे सरसं कर”

आ प्रमाणे चारे गतिमां अनेक प्रकारना दुःखो रहेलां छे.

पक्षिसमं नृणांजन्म, गुणाकरं प्रमादतः ।

लब्ध्वा न हिंसनीयं तत्, येन त्वं सदूगति भज ॥

भावार्थ—“पक्षि समान गुणना स्थानभूत आ मनुष्य जन्मने पामीने प्रमादवडे तेने हणी नाखवो नहीं अर्थात् वृथा खोई नाखवो नही के हारी जवो नहीं—”ए प्रमाणे नही हारी जबाथी अर्थात् तेने सफळ करवाथी तुं सदूगतितुं भाजन थईश.

॥ इत्यब्ददिनपरिमितोपदेशप्रासादवृत्तौ षोडशस्तंभस्य
अष्टाविंशत्यधिकद्विशततमः प्रबंधः ॥ २२८ ॥

व्याख्यान २२९ सुं,

पांच कारणोथी कार्य सिद्ध थाय छे ते विषे.

कालादिपंचभिः कार्यमन्योऽन्यं सव्यपेक्षकैः ।

संपृक्ता यांति सम्यक्त्वमिमे व्यस्ता कुदर्शनम् ॥१॥

भावार्थ—“काळ विगेरे पांच कारणो परस्पर अपेक्षा वाळा थईने कार्य साधे छे. ते पांचने संबंध वाळा मानवाथी सम्यक्त्व कहेवाय छे अने जूदा अंगीकार करवाथी मिथ्यात्व कहेवाय छे. ”

जैन मत प्रमाणे सर्व दृष्ट अथवा अदृष्ट कार्य काळ, स्वभाव, नियति, पूर्वकर्म अने पुरुषार्थ ए पांच कारणो वडे सिद्ध थाय छे. ते पांचे अनेकानेक स्वभाव वाळा होवाथी दरेक कार्य साधवामां समर्थ छे. श्री सिद्धसेन दिवाकर आचार्ये संमति सूत्रना त्रीजा कांडमां कहुं छे के—

कालो सहाव नियई, पुव्वकयं पुरिसकारणं पंच ।

समवाये सम्मत्तं, एगंते होंइ मिच्छत्तम् ॥ १ ॥

भावार्थ—“काळ, स्वभाव, नियति, पूर्वकर्म अने पुरुषार्थ ए पांचे सम-

वाय वडे कार्य सिद्धि मानवाथी सम्यकत्व होय छे. अने तेमांना कोइपण एक वडे कार्य सिद्धि मानवा रूप एकांत वडे मिथ्यात्व कहेवाय छे.”

एकांत पक्ष माननार प्रथम काळवादी कहे छे.

कालः सृजति भूतानि, कालः संहरते प्रजाः ।

कालः सुप्तेषु जागर्ति, कालो हि दुरतिक्रमः ॥ १ ॥

भावार्थ—“काळ सर्व प्राणीने सरजे छे, काळ प्रजानो संहार (नाश) करे छे अने काळ सर्व सुतां होय त्यारे पण जाग्रत होय छे; माटे काळनुं उच्छंघन करवुं अति मुश्केल छे.”

प्रथमतो काळे करीने गर्भ उत्पन्न थाय छे, काळे करीने वृद्धि पामे छे अने काळे करीने जन्मे छे. काळे करीने तीर्थंकर थाय छे. जीवो काळ लब्धि पामीने सिद्ध थाय छे. योग्य काळेज आत्माने अनंत आनंद रूप क्षायिक रत्न त्रय विगेरेनी प्राप्ति थाय छे. अने काळज भाव धर्मने उत्पन्न करे छे. एम न होय तो आ वर्तमान काळमां मनुष्य भव तथा जैन शासन विगेरे सामग्री पाम्या छतां पण केम कोई सिद्ध थता नथी ! माटे काळज सर्व आपे छे अने नाश करे छे. काळे करीनेज दांतनुं उगवुं, पगे चालवुं, बोलवुं विगेरे यावत् मृत्यु सुधीना समग्र भावो थाय छे. एज प्रमाणे काळे करीने टाढ, तढको, वृष्टि विगेरे थाय छे. माटे सर्वनुं कारण काळज छे.

हवे स्वभाव वादी कहे छे के— विचारो काळ शुं करी शके ! स्वभावथीज छी पुरुषना संयोग वडे गर्भनी उत्पत्ति, वृद्धि, जन्म, विगेरे भावो थाय छे. मोरनां पीछानुं चित्र विचित्रपणुं अने कांटामां तिक्षण पणुं कोण करे छे ? तेमज जो काळे करीने समग्र सृष्टि होय, तो मनुष्यनां वाळको अमुक मास पछी चालतां शीखे छे, अने अश्व विगेरेना वाळको जन्म थतांज चाले छे तनुं शुं कारण ? माटे सर्वनुं कारण स्वभावज छे.

हवे नियति वादी कहे छे के—काळ तथा स्वभाव शुं करे ? नियति अर्थात् भवितव्यताज सर्वनुं कारण छे. केमके काळ अने स्वभाव छतां पण जेने पुत्रादिक थवाना होय तेनेज थाय छे, वीजाने थता नथी वळी कोडीओने हाथ वडे उंचे उछाळीएतां तेमांनी केटलीक चत्ती पडे छे, केटलीक उंधी पडे छे अने केटलीक आढी पडे छे. तेमां काळ अने स्वभावमांथी कोनुं प्रमाण छे. परंतु जे जेवी रीते पडवानी होय छे ते तेवीज रीते पडे छे. माटे भवितव्यताज प्रमाण छे.

જેમ કોઈ શિકારી ધનુષ ઉપર બાળ ચઢાવીને વૃક્ષ ઉપર બેઠેલા એક પક્ષીને મારવા તૈયાર થયો. તેજ પક્ષીને હળવા માટે એક સીંચાણો તે વૃક્ષ ઉપર મમતો હતો. તેવામાં પેલા શિકારીએ બાળ છોડ્યું. તે સિંચાણને લાગ્યું એટલે તે મરણ પામ્યો, અને શિકારી સર્પદંશથી મૃત્યુ પામ્યો. પેલો પક્ષી જાાહ ઉપરથી મુખે ડહી ગયો. આ પ્રમાણે નિયતિ વિના બની શકે નહી. માટે નિયત્તિજ સર્વનું કારણ છે.

હવે કર્મ વાદી કહે છે કે—કાઠ, સ્વભાવ અને નિયતિની શી શક્તિ છે? પૂર્વે કરેલાં કર્મજ સુખ દુઃખમાં કારણ ભૂત છે. કર્મે કરીનેજ શ્રોત્રિય હોય તે ચાંડાલ થાય છે, સ્વામી હોય તે સેવક થાય છે અને ઇંદ્ર હોય તે રંક થાય છે; તેમજ ચાંડાલ શ્રોત્રિય થાય છે, સેવક રાજા થાય છે, અને રંક હોય તે ઇંદ્રપદ પામે છે. કહ્યું છે કે—

યથા યથા પૂર્વકૃતસ્ય કર્મણઃ
ફલં નિધાનસ્થમિવોપતિષ્ઠતે ।
તથા તથા પૂર્વકૃતાનુસારિણી
પ્રદીપિહસ્તેવ મતિઃ પ્રવર્તતે ॥

ભાવાર્થ—“ જેમ જેમ પૂર્વે કરેલાં કર્મનું ફલ નિધાનની જેમ પ્રાપ્ત થાય છે, તેમ તેમ પૂર્વ કર્મને અનુસરતી બુદ્ધિ હાથમાં ઢીવાની જેમ પ્રવર્તે છે. ”

પૂર્વ કર્મના વશથીજ પ્રાણીને નહીં ઇચ્છેલા, નહીં જોણા અને નહીં અનુભવેલા સ્થાન પ્રત્યે આકર્ષણ કરીને લઈ જવામાં આવે છે. જેમ કોઈ ઉંદરે એક કરંડીયો જોયો, તેમાં સારું સ્વાવાનું હશે એમ ધારીને ઢાંત વહે તે કરંડીયામાં વિવર કરીને તે અંદર પેઠો. એટલે તેમાં રહેલો મુખ્યો સર્પ તે ઉંદરને ગઢી ગયો અને તેજ વિવરમાં થઈને તે બહાર નીકળી વનમાં ગયો. માટે કર્મજ સ્વરૂં કારણ છે.

હવે પુરુષાર્થ વાદી કહે છે કે— શઠ એવા કર્મ વહે શું ? પુરુષાર્થજ સર્વ કાર્યનું (ફલનું) કારણ છે. જો કદાચ કર્મથીજ સર્વની સિદ્ધિ હોય, તો સર્વ પ્રાણીઓ બેસી રહો. કર્મ વહે પોતાની મેઢે સર્વ વાંછિતની સિદ્ધિ થશે. કહ્યું છે કે—

ન દૈવમિતિ સંચિંત્ય, ત્યજેદુદ્યમમાત્મનઃ ।

અનુદ્યમેન કસ્તૈલં, તિલેભ્યઃ પ્રાપ્તમિચ્છતિ ॥ ૧ ॥

भावार्थ--“दैव (भारव्ध) ना पर आधार राखीने माणसोए पोतानो उद्यम छोडवो नहीं. केमके उद्यम विना तलमांठी तेल मेळववा कोण इच्छा करे ? ”

अहीं कोइ शंका करे के--“राजा विगेरे वेसी रहे छे छतां तेनां कर्म करीने सेवको सर्व वांछित लावीने आपे छे.” तेना जवावमां एटलुंज कहेवानुं के--“ जो एम छे तो सेवकोए आणोलुं अनादि हाथनो उपयोग कर्या विना शी रीते मुखमां जशे ? कदाच तेना सेवको तेना मुखमां नांखशे, तो पण दांत वडे चाव्या शिवाय शी रीते गळे उतरशे ? माटे कर्मनुं तो उद्योगधी उत्पन्न थवा पणुं छे. तेधी कर्म पुत्र तुल्य छे, अने उद्योग पिता समान छे. बळी मोक्षप्राप्ति-ने समये क्षपक श्रेणि पर आरूढ थइने शुभ ध्यान वडे सर्व कर्मनो क्षय करवाधी ज जीवसिद्धि पदने पामे छे, माटे उद्योगज बळवान छे.”

हवे ते सर्व एकांतवादीने जवाव आपवामां आवे छे--प्रथम काळवादी छे. ते सर्व काळधी करेलुं माने छे, ते अयोग्य छे. केमके समयादिक वडं परिणाम पामतो काळ समान छतां पण फळनुं विचित्रपणुं देखाय छे. जेमके एकज वखत वावैला मगमां परिणाम कोइ छोड मोटो नानो थाय छे. तेमज तेनी शीगो पण नानी मोटी थाय छे, अने कोइ उगेछे ने कोइ उगतो पण नथी. बळी कोइ बे पुरुषे सम काळे राजानी सेवा करवा मांडी, हांय तेमां एक सेवकने तेनुं फळ टुंका वखतमां मळे छे, अने बीजाने काळांतरे पण मळतुं नथी. तथा एकी वखते खती विगेरे कार्य करवा मांडनारमां एकने संपूर्ण धान्य पाके छे, अने बीजाने कांइ पण पाक थतो नथी. तेधी जो मात्र काळज सर्वनुं कारण होय, तो पूर्वे बता-वैला सर्वने फळ समानज थवुं जोइए. पण तेम तो थतुं नथी. माटे आ विश्वनी विचित्रतामां केवळ काळ कारण नथी परंतु काळ विगेरे पांचे कारणनुं सापेक्षपणुं छे. काळादिक पांचमांठी एक एकनेज कारण रूप माननारा मिथ्यादृष्टि जाणवा. केमके तेओ पांचे कारणोने परस्पर निरपेक्ष मानता हांवाधी सर्व कार्यनी सिद्धिनो तेमने अभाव छे. पांचे कारणो परस्पर मळवाधी पोतपोताना स्वरूपनो त्याग कर्या विना कार्यसिद्धि करी आपेछे. एम मानवाधी प्राणी सभ्यकृत्व रूपने पामेछे. ते कारणमांना एकधी कोइ कार्य थतुं नथी. पण तेमनी गौण ता मुख्यता करवाधी कार्य उत्पन्न थाय छे. ते विषे भगवती सूत्रनी वृत्तिना पहैला शतकना प्रथम उद्देशामां कह्युं छे के--“ भविष्य काळमां वेदवा लायक कर्मनो क्षय करवा माटे करण विशेषे करीने तेने खेंचीने उदयावळीमां प्रवेश करे ते उद्दीरणा कहेवाय छे. ते उद्दीरणादिकमां काळ, स्वभाव विगेरे पांचे कारण-

भूत छे. तो पण मुख्यबाह करीने पुरुषार्थनुंज कारणपणुं बतावता सता कहें छे के-

“ जं तं भंते अप्पणा चैव उदीरिते ”

हे भगवान् ! ते कर्मनी उदीरणा आत्मा पोतेज करे छे ? इत्यादि.

आ काळादिक एक एक कोइ वखत कार्यनी अपेक्षाए कारणभूत थाय छे. ते विषे बीजा श्रुतस्कंधमां “ नत्थिधम्मैअधम्मैअ ” इत्यादि० अर्थात् श्रुत चारित्रात्मक एवो जे आत्मानो परिणाम ते कर्मक्षयनुं कारण होवाथी धर्म अने मिथ्यात्व, अविरति, प्रमाद, कषाय अने योग रूप जे आत्माना परिणाम ते कर्मबंधनां कारण होवाथी अधर्म कहेवाय छे. आवा प्रकारना धर्म अने अधर्म काळवादी, ईश्वरवादी, विगेरेना मतमां नथी. परंतु धर्म अधर्मविना एकांतपणे काळ विगेरेज सर्व जगतनी विचित्रतानुं कारण छे एम कदी पण धारवुं नही; केमके धर्म अने अधर्म विना संसारनी विचित्रता घटती नथी. धर्म ए सम्यक् दर्शन छे, अने अधर्म ए मिथ्या दर्शन छे. सम्यक् दृष्टिए ते पांचे कारण रूपे जाणेला छे. केमके तेज रीते सृष्टिनी सिद्धि तेणे जोइछे. जेमके मातापिताना उद्यमथी रुधीरने वीर्यनो संबंध थाय छे, कर्म करीने तेमां जीव अवतरे छे, ते जीवना सत् असत् कर्मने अनुसारे सुख दुःखना हेतु रूप ते ते वस्तुनो संबंध प्रतिक्षणे नियति वडे थाय छे, स्वभावे करीने ते जीवमां पशु, पक्षी, मनुष्य, स्त्री, पुरुष विगेरेना स्वभावो उत्पन्न थाय छे; अने पछी काळे करीने जन्म अने बाल्यावस्था, युवावस्था विगेरे भावो प्राप्त थाय छे. ए प्रमाणे सर्व पदार्थोमां यथायोग्य जाणी लेवुं.

जेम पाच माणसो मळीने उपडी शके तेवो भार एक माणस ओंछो करीए तो उपडशे नहीं, अने पांचे एकत्र थशे तो ज उपडशे. तेम अहो पण काळादिकमांथी एकने मानीए नहीं, तो संसारनी कार्यसिद्धि थशे नहीं.

अहो कोइ प्रश्न करे छे के:- “ परस्पर अपेक्षा रहित काळादिकमांथी प्रत्येकने माननारा मिथ्यात्वी अने समुदायने माननारा समाकिली कह्या, ते घटशे नहीं. केमके जेम सिकता (रेती) ना दरेक अवयवमां तेल नथी तो तेना समुदायमां पण नथी. तेवीज रीते काळादिक प्रत्येकने माननारमां सम्यक्त्व नथी तो पछी तेना समुदायने माननारमां पण ते आवशे नहीं. ”
आ प्रश्ननो जवाव ए छे के- “ पञ्चरागादिक मणिओ छूटा होय तो ते प्रत्येकने हार कही शकातो नथी. परंतु तेज मणिओने एकत्र करीए तो तेनो

हार बने छे, माटे वादीनी शंकानो अवकाश नथी. ते विपे कसुं छे के-

ण हि कालादिहितो केवलएगोहितु जायए किंचि ।
इह सुग्गरंधणादिव, ता सव्वे समुदिता हेउं ॥ १ ॥
जह णेगलरकणगुणा वेरुलियादियणि विसंजुत्ता ।
रणणावलिवएसं न लहंति महग्घमूलावि ॥ २ ॥

भावार्थ-“कालादिकमांथी केवळ कोइ एक हेतु कांइ पण कार्य सिद्ध करी शकतो नथी, केमके मग रांधती वखते एक काष्ठथी मग रंधाता नथी, पण काष्ठना समुदायनो सरखो ताप लागवाथी रंधाय छे, तेम ते पांचे कारणोनो समुदायज कार्य साधवामा हेतु छे.” “जेम अनेक गुणलक्षण वाळा अने अमूल्य, पण वैदूर्य आदिक मणिओ जूदा होय, तो ते रत्नावत्री (हार) ना व्यपदेशने पामता नथी. तेम काळादिक ऐकेकने माननारा समकित्तीना व्यपदेशने पामी शकता नथी. ”

वळी काळलब्धि पाम्या शिवाय मोक्षप्राप्ति थती नथी. तेथी जे काळे जे कार्य थवानुं होय छे, ते कार्य तेज काळे धाय छे. अहीं शिष्य प्रश्न करे छे के “अभव्य प्राणी अनेक जीव सिद्धि गयाना काळने पाम्यो छे तो पण ते केम सिद्धि पामतो नथी ? ”

गुरु कहे छे--“अभव्य प्राणीनो सिद्धि जवा योग्य स्वभाव कोइ काळे पण थतो नथी. केमके तेन्ने पहेलुं मिथ्यात्व गुणस्थानक अनादि अनंत भांगे छे.”

शिष्य-त्यारे मुक्ति पामवाना स्वभाववाळा सर्व भव्य जीवो एकज काळे केम सिद्धि पामता नथी ?

गुरु-निश्चये करीने सम्यक्त्वादि गुण जागृत थाय त्यारे मोक्ष मळे छे. माटे नियति होवी जोइए.

शिष्य-हे पूज्य ! सम्यक्त्वादि गुणश्रेणी उत्पन्न थयां छतां श्रेणिक राजानी केम मुक्ति थइ नहीं ?

गुरु-पूर्वना कर्मनो क्षय थयो नहोतो तेमज पुरुषार्थनो-पंडितवीर्यनो उच्चास थयो नहोतो, तेथी सम्यक्त्व छतां मुक्ति पाम्या नहीं.

शिष्य—हे गुरु! शालिभद्रे मोक्षने माटे घणो उद्यम कर्षो हतो, छतां ते केम मोक्षे गया नहीं ?

गुरु—पूर्वनां शुभ कर्म अवशेष रखां हतां, तेथी शी रीते मुक्ति मळे ?

शिष्य—हे भगवन् ! मरुदेवा माताने चार कारणो मळ्यां हतां, पण तेणे मोक्षने माटे पुरुषार्थ कांड पण कर्षो नहोतो, छतां ते केम मोक्षे गया ?

गुरु—मरुदेवा माताए शुक्ल ध्यान वडे क्षपक श्रेणीपर आरूढ थडने अनंत वीर्य (पुरुषार्थ)नो उल्लास कर्षो हतो, तेथी ते सिद्धिने पाम्या छे.

आ प्रमाणे होवाथी स्याद्वाद मते काळ, स्वभाव विगेरे पांचे हेतु मळीने ज सर्व कार्य सिद्ध थाय छे. जेओ ते पांचेना समुदायने मानता नथी तेओने जैन धर्मना लोपनार समजवा.

॥ इत्यब्ददिनपरिमितोपदेशप्रासादवृत्तौ षोडशस्तंभस्य
एकोनत्रिंशदधिकद्विशततमः प्रबंधः ॥ २२९॥

व्याख्यान २३० मुं.

भावी भाव.

भवितव्यविपर्यासं, मत्तोऽसौ दशकंधरः ।

कर्तुं समर्थो नैवाभूत्, स श्रीपूज्यैः प्रबोधितः ॥ १ ॥

भावार्थ—“ मदोन्मत्त एवो रावण पण भवितव्यताने अन्यथा करवा समर्थ थयो त्रहीं. तेने पूज्य एवा मुनि महाराजे बोध पमाड्यो. ”

त्रिकुटाचळनी उपर वसावेली लंका नगरीमां रावण नामे राजा राज्य करतो हतो. शैवशास्त्रमां कळुं छे के तेने दश माथां अने वीश हाथ हतां; तेणे इंद्रने जीत्यो हतो, दश लोकपाळने तेणे कोटवाळ कर्षा हता, तेने त्यां वायुवासीदुं

वाळतो हतो, मेघ तेना घरनुं पाणी भरतो हतो, नव दुर्गा देवीओ तेनी आरती उतारती हती, खर नामनो दैत्य घंटा वगाडतो हतो, नव ग्रहो शय्यानुं रक्षण करता हता, कुबेर धान्यनां बीज वावतो हतो, वरुण तेने पाणी सींचतो हतो, यमराज खेतर खेडतो हतो, सुती वखते ते प्रतिवासुदेव रावणनुं वक्षस्थळ दशम-स्तकना जेमां प्रतिबिंब पडी रह्यां छे एवा हारथी शोभतुं इतुं, ते राक्षसी विद्याथी अत्यंत बळवान हतो, जतगने नृण समान मानतो हतो, अने ' हुं अजर अमर छुं ' एवा गर्व वडे गर्विष्ठ थयेलो हतो. "

एकदा एक नैमित्तिक [जोशी] त्यां आव्यो. ते विद्वद् गोष्टी करतां प्रसंगोपात बोल्यो के—“सर्व प्राणीओने अवश्य मरण होय छे, केमके मरवुं ते तेनी प्रकृतिज छे, अने जीवुं ते विकृति छे.” त्यारे रावण बोल्यो के—“यम तो मारो सेवक छे, माटे मारुं मरण तो नथी.” नैमित्तिके कळुं के—“दशरथराजाना पुत्र लक्ष्मणना हाथथी तमारुं अवश्य मरण थशे. ” ते सांभळीने रावणे मंत्री सामुं जोयुं, एटले मंत्रीओ बोलया के—“भावी मिथ्या थतुं नथी एम लोकमां कहेवाय छे ” त्यारे रावण गर्व सहित बोल्यो के—“अरे! विचारी कागडी जेवी रांकडी भवितव्यता कोण छे? उत्तम पुरुषोने तो पुरुषार्थ ज प्रमाण छे.” ते सांभळीने नैमित्तिक बोल्यो के—“हे राजन्! एम बोलशो नहीं. सांभळो! चन्द्र-स्थलना राजानी पुत्री रत्नस्थलना राजाना पुत्र साथे आजथी सातमे दिवसे परणशे, ते भावी भावने मिथ्या करवानी जो तमारी शक्ति होय, तो तमारा मरण विषेनी भवितव्यता पण मिथ्या थाय.” रावणे कळुं के—‘तेतुं विशेष स्वरूप कहो.’ त्यारे नैमित्तिक बोल्यो के—“रत्नस्थळ नामना नगरमां रत्नसेन नामे राजा छे. तेने बहोतेर कळामां कुशळ, सर्वोत्तम रूप अने लावण्य पडे इन्द्र समान रत्नदत्त नामनो पुत्र छे. एकदा राजाए पुत्रने योग्य राजकन्या शोधवा माटे कुमारनी छबी वस्त्र उपर चित्रावीने ते छबी तथा कुमारनी लग्नपत्रिका आपी चार चार मंत्रीने चारे दिशामां मोकल्या. तेमांना पूर्व, पश्चिम तथा दक्षिण दिशामां गयेला बार मंत्रीओ तो निराश थइने पाछा आव्या; अने जे मंत्रीओ उत्तर दिशामां गया हता, तेओ फरतां फरतां गंगाने कांठे चन्द्रस्थळ नामना नगरमां आव्या. त्यां चन्द्रसेन नामे राजा छे. तेने चौसठ कळामां प्रवीण अने दिव्य स्वरूपवान् चन्द्रावती नामनी कन्या छे. ते कन्याने जोइने मंत्रीओए राजाने कुमारनुं स्वरूप बताव्युं अने जन्मपत्रिका आपी. ते कन्यानी लग्नपत्रिका साथे मेळवतां आठ वसा प्रीति मळी, एटले राजाए पोतानी पुत्रीने बोलावी, अने बन्नेनी योग्यता जाणीने विवाह कर्यो. पछी जोशी लोकोने बोलावीने लग्ननुं मुहूर्त पूछ्युं. तेओए विचारीने

कह्युं के—“हे स्वामी ! अमे बार वर्षनां मुहूर्ते जोयां, पण आजथी बारमे दिवसे जेवुं शुभ मुहूर्त आवे छे, तेवुं बीजुं एके आवतुं नथी. ” ते सांभळीने राजाए कह्युं के—“वर अति दूर छे अने मुहूर्त पासे आव्युं, तेनो शो उपाय ? ” त्यारे आवेला मंत्रीओ बोल्या के—“वायुवेगी राता वर्णनी सांढ आपो, तो ते साधनथी कुमारने शीघ्रताथी अहीं लावीए ” राजाए ते प्रमाणे अंगीकार कयुं. अने वायुवेग वाळी सांढो आपीने ते मंत्रीओने मोकल्या. तेओ पांघ दिवसे पोताने नगरे पहुँच्या. रत्नसेन राजाए कन्यानुं चित्र जोयुं, तेथी बहु हर्ष पामीने कुमारने मंत्रीओ साथे मोकलवा तैयार कयो. तेओ हाल सांढनी उपर बेसीने प्रयाण करवानी तैयारीयां छे, माटे हे रावण राजा ! जो भावी भाव मिथ्या करवानी तमारामां शक्ति होय तो ते अजमावी जुओ.”

रावणे तत्काळ तक्षक नागने बोलावीने आज्ञा आपी के—“हे नाग ! अहींथी एकदम जइ रत्नदत्त कुमारने एवो दंश कर के ते तुरत मरण पामे.” एवी आज्ञा थतांज तक्षकनाग तरतज त्यां गयो, अने कुमारनो एक पग सांढना पेगडामां अने बीजो भूमिपर छे तेज अवसरे ते तेने करड्यो, एटले कुमार पृथ्वीपर पढी गयो. राजकन्याने पण पोताना बे राक्षससेवको पासे मंगावीने रावणे नैमित्तिकने बतावी. नैमित्तिके ते कन्याने ओळखी. पछी रावणे ‘तिमंगळीना स्वरूपवाळी एक राक्षसीने बोलावी, अने एक पेटीमां सात दिवस चाले तेटलां अन्न पान सहित कुमारीने बेसारी. पछी ते पेटीने बंध करीने तिमंगला राक्षसीना मुखमां आपी. तेने विसर्जन करतां कह्युं के—“सात दिवस सुधी अपार समुद्रमां जइ आ पेटी सहित उंचुं मुख राखीने रहेजे, अने ज्यारे हुं बोलावुं त्यारेज अहीं आवजे. ” एम कहीने तेने खाने करी. पछी रावणे नैमित्तिकने कह्युं के—“भवितव्यताने हुं केवी मिथ्या करुं छुं ते तमे जुओ.” निमित्तिकेओ मौन रह्यो.

अहीं रत्नदत्त कुमार मूर्छा पाम्यो, एटले रत्नसेन राजाए घणा मंत्रवादीओने बोलाव्या. तेओ गारुडी मंत्र विगेरेथी विष उतारवा लाग्या, पण कोइ प्रकारे जुगार जाग्रत थयो नही. एटले राजाए नगरमां घोपणा करावी, त्यारे एक बृद्ध पुरुषे आवीने कह्युं के—“हे राजा ! विषनी मूर्छा छ मास सुधी रहे छे. माटे तेने जळमां वहन करो, पण अग्निसंस्कार करशो नहीं.” आ प्रमाणे सांभळीने राजाए ते कुमारना शरीरप्रमाण पेटी करावीने तेमा कुमारने सुवार्यो, अने ते पेटी गंगाना प्रवाहमां वहेती मूकी. जळप्रवाहमां भमती भयती ते पेटी

समुद्र पासे पहुँची. त्यां खारा पाणीना प्रभावथी कुमारनी विषजन्य मूर्छा कांडक ओछी थइ. सातमे दिवसे तिमंगला राक्षसी पेटी लइने गंगा अने समुद्रना संगमस्थाने आवी. त्यां कांठा पर पेटीने मूकीने ते जळक्रीडा करवा लागी. पछी रत्नवती पेटीनुं द्वार उघाडीने क्षणवार क्रीडा करवा माटे बहार नीकळी. तेवामां तेणे पवनथी हालती एक पेटीने तेनी पासे आवती जोइ. एटले तेने नजीक खेंची लइने पोताने हाथे उघाडी, तो तेमां कोइ राज-कुमारवे विषमूर्छित स्थितिमां जोइ पोतानी पासेनी विषहरण मुद्रिकानुं जळ तेना पर छांटचुं. तेनाथी कुमार सचेतन थयो, एटले चित्रमां कुमारनुं स्वरूप जोयुं हतुं तेनी समानताथी तेणीए कुमारने ओळख्यो के "मने पिताए जेने आपी हती तेज आ रत्नदत्त कुमार-छे." एम जाणीने तेणे हर्षथी कुमारने तेनुं वृत्तांत पूछ्युं. कुमारे पण तेनुं चित्र जोयुं हतुं, तेथी कुमारीने ओळखी. पछी 'आजे अने आ समये ज आपणा लग्ननुं मुहूर्त निर्धार्युं हतुं' एम जाणीने तेमणे त्यां गांधर्व लग्न कर्यां. वननां वृक्षो परथी फळो लीयां अने खायां. ते वखत कांठे रहेलां पक्षीओ गीतगान करी रद्यां हतां. कुमारे आभरणने माटे त्यां-थी विविध प्रकारनां रत्नो ग्रहण कर्यां. पछी बन्नेना वखना छेडा (छेडा छेडी) वांधीने तेओ कुमारीवाळी पेटीमां पेठा, अने पेटीनुं द्वार बंध कर्युं. क्षणांतरे तिमंगला राक्षसी क्रीडा करीने आवी, अने प्रथमनी पेठेज मुखमां पेटी राखीने अगाध जळमां गइ. पछी आठमो दिवस थयो. एटले रावणे नैमित्तिकने कहुं के—"में अवश्य थवानुं पाणिग्रहण मिथ्या कर्युं." त्यारें नैमित्तिक बोल्यो के—"हे राजा ! ते बन्नेनां लग्न थइ गयां." ते सांभळीने राजाए ते राक्षसीने बोलावीने पूछ्युं के—"तारा मुखमां धारण करेली पेटी छे के नही ?" राक्षसीए कहुं के—"तेनी तेज स्थितिमां छे." पछी रावणे पेटी मंगावीने उघडावी, तो तेमांथी नवी परणेली कन्या पोताना पतिने आगळ करीने छेडाछेडी सहित बहार नीकळी. ते जोइने सर्व लोक आश्चर्य पाम्या. पछी "तेमनो विवाह शी रीते थयो ?" एवुं राजाए नैमित्तिकने पूछ्युं, एटले तेणे सर्व वृत्तांत कह्यो. ते सांभळीने रावणे "भावीनो नाश थतो नथी" एम निश्चय करीने पोतानुं मरण अंगीकार कर्युं. पछी कुमार तथा कुमारीनो सत्कार करीने रावणे रजा आपी, एटले तेओ पोताने स्थानके गया.

एक दिवस रावणे मुनिचंद्र नामना आचार्यने वांदीने पूछ्युं के—"हे भगवन् ! कोइ पण नियतिने व्यर्थ करवामां समर्थ सांभळ्यो के जोयो छे ?" गुरुए कहुं के—"हे राजा ! ए एकवादीनो मत छे. तेओ कहे छे के-

प्राप्तव्यो नियतिबलाश्रयेण योऽर्थः
 सोऽवश्यं भवति नृणां शुभोऽशुभो वा ।
 भूतानां महति कृतेऽपि हि प्रयत्ने
 नाभाव्यं भवति न भाविनोऽस्ति नाशः ॥ १ ॥

भावार्थ—“नियतिना सामर्थ्येयी मनुष्यने जे शुभ अथवा अशुभ प्राप्त थवानुं होय छे ते अवश्य थाय छे. प्राणीओ गमे तेदलो प्रयत्न करे, तो पण जे कार्य थवानुं नथी ते थतुंज नथी; अने जे थवानुं छे तेनो नाश थतो नथी.”

आ प्रमाणे नियतिनो आश्रय करीने तेओ काळादिक कारणने तजी दइने बोले छे. पण ते प्रमाणभूत नथी. केमके कर्म विगेरे पण पोत-पोतानां कार्य उत्पन्न करवामां मुख्य कारण छे. कह्युं छे के—

कर्मणो हि प्रधानत्वं, किं कुर्वन्ति शुभा ग्रहाः ।
 वसिष्ठदत्तलग्नोऽपि, रामः प्रव्रजितो वने ॥ १ ॥

भावार्थ—“कर्मनुं ज प्रधान्य छे. तेमां शुभ ग्रहो पण शुं करी शके छे ? केमके वसिष्ठे आपेला राज्यस्थापनना मुहूर्त्ते पण रामने वनवासमां जनुं पढ्युं हतुं.” वळी—

नैवाकृतिः फलति नैव कुलं न शीलं
 विद्यापि नैव न च जन्मकृतापि सेवा ।
 कर्माणि पूर्वतपसा किल संचितानि
 काले फलन्ति पुरुषस्य यथेह वृक्षाः ॥ २ ॥

भावार्थ—“पुरुषने तेनी आकृति कांइ पण फळ आपती नथी, सारुं दुळ कांइ फळ आपतुं नथी, शील कांइ फळ आपतुं नथी, विद्या कांइ फळ आपती नथी. तेमज जन्म पर्यंत करेली सेवा पण कांइ फळ आपती नथी. परंतु पूर्व जन्ममां करेली तपस्या वडे संचय करेलां कर्मांज काळे करीने वृक्षनी जेम फळ आपे छे.”

वैद्या वदन्ति कफपित्तमरुद्विकारं
 नैमित्तिका ग्रहकृतं प्रवदन्ति दोषम् ।
 भूतोपसर्गमथ मंत्रविदो वदन्ति
 कर्मैव शुद्धमतयो यतयो गृणन्ति ॥ ३ ॥

भावार्थ—“वैद लोको वात, पित्त अने कफगां विकार कहे छे, जोड़ी लोको ग्रहोए करेछो दोष कहे छे, अने मंत्र जाणनाराओ भूत येत वि-
 गेरेनो उपद्रव कहे छे; परंतु शुद्ध मतिवाळा यतिओ. तो कर्मनोज दोष
 कहे छे.”

केटलाक तां नीचे जणावेलां नाशो कर्मना पर्याय रूपे कहे छे.

विधिर्विधाता नियतिः स्वभावः
 कालो ग्रहाश्वरकर्मदेवः ।
 भाग्यानि पुण्यानि धमः कृतांतः
 पर्यायनामानि पुराकृतस्य ॥ ४ ॥

भावार्थ—“विधि, विधाता, नियति, स्वभाव, काल, ग्रहो, ईश्वर, कर्म,
 देव, भाग्य, पुण्य, धम अने कृतांत, ए सर्वे पूर्वे करेलां कर्मना पुरा
 नामो छे.”

यथा धेनुसहस्रेषु, वत्सो विंदति मातरम् ।
 एवं पूर्वकृतं कर्म, कर्तारमनुधावति ॥ ५ ॥

भावार्थ—“जेम वाउरहं हजारो गायोसांथी पोतानी मातानं
 ओळखीने तेनी पाछळ जाय छे, तेम पूर्वे करेळं कर्म तेना कर्तानी पा-
 छळ जाय छे.”

यथा छायातपो नित्यं, सुसंबद्धौ परस्परम् ।
 एवं कर्म च कर्ता च, संश्लिष्टावितरेतरम् ॥ ६ ॥

भावार्थ—“जेम छाया अने आतप हमेशां परस्पर संबंधवाळा छे,
 तेम कर्म अने तेनी कर्ता पण परस्पर मळेला छे.”

हवे उद्यम विषे कहे छे.

न यथैकेन हस्तेन, तालिका संप्रपद्यते ।

तथोद्यमपरित्यक्तं न फलं कर्मणः स्मृतम् ॥ ७ ॥

भावार्थ—“जेम एक हाथे ताळी पडती नथी, तेम उद्यम विना एकला कर्मनुं फळ कहेलुं नथी.”

पश्य कर्मवशात्प्राप्तं, भोज्यकाले च भोजनम् ।

हस्तोद्यमं विना वक्त्रे, प्रविशेन्न कथंचन ॥ ८ ॥

भावार्थ—“जुओ के कर्मना वशथी भोजनने वखते जमवानुं तो मळ्युं, पण हाथनो उद्यम कर्या विना मुखमां कोइ पण प्रकारे ते पसतुं नथी.”

आ प्रमाणे गुरुमहाराजनां वचनो सांभळीने रावणे फरीथी पूछ्युं के—“ हे स्वामी ! मृत्युने जीतवानो कोइ पण उपाय छे ? ” त्यारे गुरु बोल्या के—हे त्रण खंडना राजा रावण !

परिहरति न मृत्युः पंडितं श्रोत्रियं वा

धनकनकसमृद्धं बाहुवीर्यं नृपं वा ।

तपसि नियतयुक्तं सुस्थितं दुःस्थितं वा

वनगत इव वह्निः सर्वभक्षी कृतांतः ॥ ९ ॥

भावार्थ—“पंडितने, वेदज्ञ ब्राह्मणने, धनसुवर्णनी समृद्धिवाळाने, बाहुना पराक्रमवाळा राजाने, निरंतर तपस्या करनारने, सारी स्थितिवाळाने अथवा नबळी स्थितिवाळाने कोइने पण मृत्यु छोडतो नथी. केमके वनमां रहेला दावानळनी जेम कृतांत (यम) सर्वभक्षी छे.”

ये पातालनिवासिनोऽसुरगणा ये स्वैरिणो व्यंतरा

ये ज्योतिष्कविमानवासिविबुधास्ताराश्च चंद्रादयः ।

सौधर्मादिसुरालयेषु सुखिनो ये चापि वैमानिका-

स्ते सर्वेऽपि कृतांतवासमवशा गच्छन्ति किं शोच्यते ॥ १० ॥

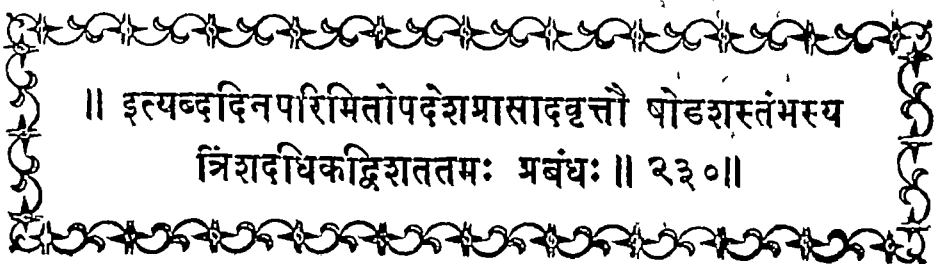
भावार्थ—“जे असुरकुमारो पाताळमां वसेला छे, जे व्यंतरो स्वेच्छा-चारी छे, जे ज्योतिष्क, विमानवासी देवो तारा अने चंद्र विगेरे छे, अने जे सुधर्मादिक विमानमां सुखेथी वसेला वैमानिक देवो छे, ते सर्वे पण

पराधीनपणे यमराजना वासमां जाय छे, अर्थात् मरण पामे छे, तो पछी हे रावण ! तुं शाने माटे शोक करे छे ?”

आ प्रमाणेना गुरुमहाराजना उपदेशथी रावण प्रतिबोध पाम्यो, अने हमेशां शान्तिनाथ जिनेश्वरनी भक्ति करवा लाग्यो.

एक दिवस रावण पुष्पक नामना विमानमां बेसीने पोतानी पत्नी मंदोदरी सहित अष्टापद तीर्थे गयो. त्यां भरत चक्रीए करावेला चौमुख जिनालयमां द्रव्यपूजा कर्यां बाद हाथमां वीणा लइने भावपूजा करवा लाग्यो; तेवामां नागपति धरणेंद्र त्यां आवी चोवीश तीर्थकरोने नमस्कार करीने रावण पासे बेठा. रावणे तेमने अष्टापद तीर्थेनुं स्वरूप पूछ्युं. एटले नागपतिए अष्टापद तीर्थेनुं माहात्म्य कही बताव्युं. ते सांभळीने रावण घणा हर्षथी भक्ति करवा लाग्यो, ते वखत तेनी प्रिया मंदोदरी नृत्य करती हती, अने पोते वीणा वगाडतो हतो. थोडी वारमां दैवयोगे वीणानी एक तंत्री तुटी गइ, त्यारे “अहो आ नृत्यसमयमां मारी प्रियाना भावनो भंग न थाओ” एम विचारीने तत्काळ रावणे जाणे तांत त्रुटीज नथी तेम पोताना हाथमांथी एक नस काढीने वीणामां सांधी दीधी, तेथी तेनो अवाज घणो सुंदर थयो अने नृत्यनी शोभा पण वृद्धि पामी. ते जोइ देवो पुष्पवृष्टि करीने वारंवार तेनी प्रशंसा करवा लाग्या. ते वखते भावमां निमग्न थयेला रावणे तीर्थकरनामकर्म उपार्जन कर्युं. पछी ते पोताने स्थाने आवीने राज्यसुख भोगववा लाग्यो.

“आ प्रमाणे विविध प्रकारे परीक्षा करी नियत्यादि रूप एकांत पक्ष मूकीने आत्मसिद्धि माटे उद्यम करनारा रावणे अष्टापद तीर्थेने विषे तीर्थकरनामकर्म उपार्जन कर्युं.”

॥ इत्यब्ददिनपरिमितोपदेशप्रासादवृत्तौ षोडशस्तंभस्य
त्रिंशदधिकद्विशततमः प्रबंधः ॥ २३० ॥

व्याख्यान २३१ मुं.

काळादि करतां कर्मनी बलवत्ता विषे.

देवेन्द्रा दानवेन्द्राश्च नरेन्द्राश्च महाबलाः ।

नैव कर्मपरीणाममन्यथा कर्तुमीश्वराः ॥ १ ॥

भावार्थ—“ देवेन्द्रो, दानवेन्द्रो अने बळवान राजाओ कोइ पण कर्मना परिणामने मिथ्या करवा समर्थ नथी.” आ संबंधमां एक दृष्टांत छे ते नीचे प्रमाणे—
मन्वोरम नामना पुरने विषे रिपुमर्दन नामे एक राजा हतो. तेने पुत्र न हतो; भाविनी नामे एक पुत्रीज हती. ते राजाने प्राणथी पण अधिक प्रिय हती तैथो ते पुत्रीना स्नान, भोजन, शणगार विगेरे कर्या पछी राजा पोते स्नान, भोजनादिक क्रिया करतो हतो. ते कुमारी कळाचार्य पासे कळानो अभ्यास करती हती.

तेज पुरमां सर्वथा निर्धन धनदत्त नामनो श्रेष्ठी रहेतो हतो. तेने सात पुत्र उपरांत कर्मरेख नामे आठमो पुत्र थयो. ते सौथी नानो होवाथी तेना पिताने वधाने वहालो हतो. ते पुत्र पण तेज कळाचार्य पासे कळानो अभ्यास करतो हतो. एक दिवस समग्र कळा शीखेली भाविनीए कर्मरेखना सांभळतां गुरुने पूछ्युं के—“ हे पिता ! मारो वर कोण थशे ? ” गुरुए लग्न जोइने कळुं के—“ आ कर्मरेख मारो पति थशे.” आ प्रमाणे गुरुनुं वचन सांभळीने जाणे वज्रथी हणाइ होय तम ते मूर्छित थइ गइ. पछी सावध थइ सती विचारवा लागी के—“ अरेरे ! आ निर्धननो दीकरो मारो पति थशे ते करतां तो मारे मरी जवुं तेज श्रेष्ठ छे. परंतु आ कर्मरेखनेज मारी नखावुं तो पछी ते मारो स्वामी शी रीते थशे ? ” एम विचारीने क्रोध सहित ते पोताने धर गइ. अश्रुवडे तेनी कांचळी भीनी थइ गइ. अने मुख ढांकीने ते सुइ गइ पछी भोजनसमये “ भाविनी कर्या गइ ? ” एम पूछतां राजाए तेनी शोध करावी तो कोपगृहमां सूती छे, एम तेना जाणवामां आव्युं. एटले राजा तेनी पास गयो अने तेने पोताना उरसंगमां बेसाडीने दुःखनुं कारण पूछ्युं. त्त्यारे तेणे गुरुए कहेली वात अने पोतानो विचार कही बताव्यो. ते सांभळीने राजाए “ आ बाबतमां शुं करवुं ? ” एम मंत्रीओने पूछ्युं. मंत्रीओ बोल्या के—
“ हे महाराज ! कारण विना पारका मनुष्यनो घात करवो राजाने योग्य नथी. माटे ते कर्मरेखना पिताने बोलावी तेने कांइ द्रव्य आपीने ते पुत्र तेनी पासेथी

लडू लेवो. पछी जेम आपनी इच्छा हरो एम थडू शकरो; अने तेण करवाथी आपणो अन्याय पण कहेवाशे नही." पछी राजाए ते धनदत्त श्रेष्ठीने बोलावीने पोतानो विचार कहाो. वज्रना घात करतां पण अधिक कठोर वचन सांभळीने नेत्रमां अश्रु सहित ते धनदत्त बोल्हो के-" हे देव ! पुत्र कोण ? स्त्री कोण ? अने हुं पण कोण ? मारो समग्र परिवार आपनोज छे. मरजी प्रमाणे करो." राजा पण एक तरफ वाघ अने एक तरफ भरपूर नदीनी जेम सांकडमां आव्यो. छेवट निरुपायपणे कर्मरेखने बोलावीने तेनो वध करवा माटे चांडाळने आप्यो. चांडाळो तेने लडूने गाम बहार शूळी पासे गया. त्यां "बाळ-हत्या करवी आपणने योग्य नथी" एम विचारीने ते चांडाळोए कर्मरेखने बदले एक मडदुं शूळी उपर चडावीने तेने छोडी दीधो. राजानो अभिप्राय जाणनार कर्मरेख पण त्यांथी शीयाळनी जेम तत्काळ नासी गयो.

हवे श्रीपुर नामना नगरमां श्रीदत्त नामे एक श्रेष्ठी रहेतो हतो. तेने श्रीमती नामे पुत्री हती. ते शेठने रात्रिमां कुळदेवीए आवीने स्वप्नने विषे कहुं के-" हे श्रेष्ठी ! आ गामनी बहार काले प्रातःकाळे उत्तर दिशाना रस्तायां सुतेला जे बाळकनी पासे तारी काळी गाय उभी होय ते बाळकने तारी श्रीमती पुत्री साथे परणावजे." हवे कर्मरेख कुमार पण आखी रात्रि मार्गमां चालतां अत्यंत थाकी गयो, तेथी ते श्रीपुर गामनी नजीक आवीने सुडू गयो. श्रीदत्त श्रेष्ठी प्रातःकाळे गोत्रदेवीना वचनथी त्यां आव्यो, अने तेज प्रमाणे जोडने तेने पोताने घेर लडू गयो. पछी तेने पोतानी कन्या परणावी. हस्तमेलाप वखते श्रेष्ठीए पोताना घरनी सर्व लक्ष्मी तेने आपी.

ते गाममां कर्मरेखे पोतानुं असल नाम गुप्त राखीने रत्नचंद्र नाम प्रसिद्ध कयुं. एक दिवस ते रत्नचंद्र पोताना श्वशुर श्रीदत्तनी आज्ञा लडूने वहाणमां बेसी समुद्ररस्ते वेपार करवा गयो. त्यांथी धणुं द्रव्य उपार्जन करीने पाछी आवतां रस्तायां वहाण भांगवाथी समुद्रमां पळ्यो. तेने एक मोटो मच्छ गळी गयो. ते मच्छ चाली न शकवाथी समुद्रने कांठे आवीने पळ्यो. एक मछीमारे तेने पकळ्यो, नुं पेट फाडतां नीकळेला ते कुमारने भृगुपुर (भरुच) नगरना राजाने भेट आप्यो. ते राजाने पुत्र नही होवाथी तेणे तेने पुत्र करीने राख्यो. पछी तेने राजानी पुत्री जोडे परणाव्यो.

रिपुमर्दन राजाए पोतानी भाविनी पुत्री योग्य वयमां आवतां तेनो वच्यो. तेमां तेणे सर्व राजाओ, राजकुमारो, मंत्रीओ, मंत्रीपुत्रो, अने मार्यवाह विंगरेने आमंत्रण करी बोलाव्या. ते वखते

શ્રુગુપુર રાજાના કુમાર રત્નચંદ્રે પળ ચતુરંગીણી સેના સહિત ત્યાં આવીને સ્વયંવર-મંડપને શોભાવ્યો. રાજપુત્રી ભાવિની સર્વ રાજમંડલનું અતિક્રમણ કરીને રોહિણી ચંદ્રને વેરે તેમ તે રત્નચંદ્રને જ વરી. રિપુમર્દન રાજાએ વિધિપૂર્વક તેમનાં લગ્ન કરીને હાથી અશ્વ વિગેરે પુષ્કલ દાયજો આપીને તેમને વિદાય કર્યાં. રત્નચંદ્ર કુમાર ભાવિનીને લઈને પોતાના પુરમાં આવ્યો.

એક દિવસ કુમાર સુવર્ણના થાલમાં સ્વર્ગના ભોજન (અમૃત) જેવું મિષ્ટ ભોજન કરતો હતો; તે વચ્ચે અકસ્માત્ પવન ઉત્કટ થવાથી ધૂલ ઉડવા લાગી, તેને થાલીમાં પડતી જોઈને હાથમાં પંચો લઈને પાસે ઉભેલી ભાવિનીએ પોતાના વસ્ત્રના છેડાથી તે ભોજન તુરત ઢાંકી દીધું. તે જોઈને રત્નચંદ્ર વિચાર કરવા લાગ્યો કે—“ અહો ! એક એવો પળ વચ્ચે હતો કે આ સ્ત્રીએ મને શૂઠીપર ચડાવ્યો હતો, અને આજે એવો પળ વચ્ચે છે કે તેજ સ્ત્રી મને પોતાનો પ્રાણપતિ માનીને મારા શરીર ઉપર રજનો સ્પર્શ પળ થવા દેવા ઇચ્છતી નથી.” એમ વિચારીને તેણે વિસ્મયથી જરા હાસ્ય કર્યું. તેનું હાસ્ય જોઈને તે ચતુર ભાવિનીએ આશ્ચર્ય પામીને વિચાર્યું કે—“ આવું સ્મિત હાસ્ય તો મારી જેવી સ્ત્રીઓને યોગ્ય છે. પરંતુ આવા પુરુષોને કારણ વિના હાસ્ય ઘટતું નથી.” એમ વિચારીને તેણે પોતાના પતિને આગ્રહ પૂર્વક હાસ્યનું કારણ પૂછ્યું. પ્રિયાના અત્યંત દુરાગ્રહથી તે બોલ્યો કે—“ હે સુંદર અંગવાળી ! તું મને ઓઢાવે છે ? ” તે બોલી—“ હા, આપ મારા પ્રાણપતિ છો, અને હું આપની પ્રિયા છું.” કુમારે કહ્યું કે—“ હે સુંદર શ્રુકુટીવાળી પ્રિયા ! તેં જે આ સંબંધ કહ્યો તે તો જગતમાં પ્રસિદ્ધ છે. પરંતુ આપણો બીજો પળ સંબંધ છે, અને તે એ કે— હે મૃગાક્ષી ! હું કર્મરેખ નામનો ધનદત્ત શ્રેષ્ઠીનો પુત્ર છું, અને તું કલાચાર્ય પાસે મારી સાથે અભ્યાસ કરનારી ભાવિની છે.” એમ કહીને તેણે પૂર્વની કેટલીક રહસ્યની વાત કહી. તે સાંભળીને ભાવિનીએ અત્યંત લજ્જાથી નીચું મુઠ્ઠું કર્યું. તે જોઈને તેને આશ્વાસન પમાડી પ્રીતિ પૂર્વક કુમાર બોલ્યો કે—

“ ત્રપાયાઃ પદ્મપત્રાક્ષિ, તન્નાસ્ત્યવસરોઽધુના ।

લોકોક્તિરિતિ યદ્દિપ્રેણાતીતા નોચ્યતે તિથિઃ ॥ ૧ ॥

ભાવાર્થ—“ હે કમલાક્ષિ ! લોકમાં પળ એવું કહેવાય છે કે મહા તિથિ બ્રાહ્મણ પળ વાંચતો નથી, તો તારે હવે લજ્જા પામવાનો વચ્ચે નથી.”

तेमज वळी हे कृशोदरी ! कर्मनी गहन गति छे. तेथीज पूर्वना प्रौढ पंडितोए दैव, देव, विधि विगेरेने छोडी दइने कर्मनेज नमस्कार कर्यो छे. कळुं छे के-

ब्रह्मा येन कुलालवन्नियमितो ब्रह्मांडभांडोदरे
विष्णुर्येन दशावतारगहने क्षितो महासंकटे ।

रुद्रो येन कपालपाणिपुटके भिक्षाटनं कारितः

सूर्यो भ्राम्यति नित्यमेव गगने तस्मै नमः कर्मणे ॥१॥

भावार्थ—“ जेणे ब्रह्माने कुंभारनी जेम ब्रह्मांड रूपी पात्रने रचवामां नियमित कर्यो छे, जेणे विष्णुने दश अवतार वडे गहन एवा मोटा संकटमां नांख्यो छे, जेणे महादेवने हाथमां कपालसंपूट आपीने भिक्षाटन कराव्युं छे, अने जेना वडे सूर्य हमेशां गगनमां भ्रम्या करे छे, एवा कर्मने नमस्कार थाओ.”

इत्यादि पतिनां वचन सांभळीने भाविनीए लज्जानो त्याग कर्यो. पछी तेणी आ वृत्तांत पोताना पिता रिपुमर्दनने कहेवरावीने पतिभक्तिमां तत्पर थइ.

अन्यदा कर्मरेख राजाए गुरु पासे देशना सांभळीने विचार्युं के—“ कर्मनुं फळ में आ भवमां प्रत्यक्ष जोयुं छे, माटे गुरुनुं वचन प्रमाण छे.” पछी ते कर्मनो जय करवा माटे तेणे वृद्धावस्थामां चारित्र ग्रहण कर्युं, अने दुस्तप तपस्या करीने सद्गतिनो भाजन थयो.

“भावि भावने मिथ्या करवामां कोइ समर्थ नथी, ते आ दृष्टान्तनुं तात्पर्य छे. अहीं कर्मना बळथीज भाविनी तथा कर्मरेखनो संयोग थयो छे.”

॥ इत्यब्ददिनपरिमितोपदेशप्रासादवृत्तौ षोडशस्तंभस्य
एकत्रिंशदधिकद्विशततमः प्रबंधः ॥ २३१ ॥

व्याख्यान २३२ मुं.

“पांचे कारणां मळीनेज कार्य छे, ते विषे.”

कालादिपंचहेतूनां, समवायो यदा भवेत् ।

तदा कार्यस्य निष्पत्तिः, स्यात् क्षुल्लककुमारवत् ॥ १ ॥

भावार्थ—“ ज्यारे कालादिक पांच कारणं एकत्र मळवुं घाण छे त्यारेज क्षुल्लक कुमारी जेम कार्यनी उत्पत्ति थाय छे.” क्षुल्लक कुमारुं दृष्टांत नीचे प्रमाणे—

साकेत नामना नगरमां पुंडरीक नाणे राजा राज्य करतो हतो. तेना वानो भाइ कंडरीक युवराजस्थाने हतो. कंडरीकने यशोभद्रा नामनी अति रूपवंत स्त्री होती. ते जोइने पुंडरीक राजा कामरागमां यज्ञ थयो. तेथी तेणे दासीद्वारा तेने पोतानी इच्छा लणारी. यशोभद्राए जवावर्गा कहेवराव्युं के—“हे पूज्य ! तमें समस्त प्रजाना स्वाग्नी छो, तेथी नीतिपधनी त्याग करवो आपने उचित नधी.” आ जगाणेनुं यशोभद्रातुं वचन दासीए राजाने कहुं. एटले राजाए फरीथी कहेवराव्युं के—“हे स्त्री ! स्त्रीओने “ना” कहेवानो स्वभावज होय छे; परंतु हे कृशांगी ! मक्करी मुक्तीने मने पति तरीके अंगीकार कर.” यशोभद्राए कहुं के—“कुळ तथा धर्मनी पर्यादा हुं मूकीश नहीं. तुं आवां दुष्ट वचनो बोलतां केम लज्जा पाणतो नथी ?” ते सांमळीने राजाए विचार्युं के “ज्यां सुधी मारो भाई जीवे छे त्यां सुधी आ मने चाहशे नही, माटे तेने मारी नांखुं.” एम धारीने कपटथी तेणे पोताना नाना भाइने मारी नांख्यो. कहुं छे के—

त्रपावस्त्रया बद्धास्तावत्तिष्ठंति जंतवः ।

अविवेकबलं यावन्न कामरसनिर्मितम् ॥ १ ॥

भावार्थ—“ ज्यां सुधी कामदेवना रसथी उत्पन्न थयेलुं अविवेक रूपी बळ होतुं नथी, त्यां सुधीज लज्जा रूपी बाधरी (दोरी) थी बंधाएला जंतुओ पर्यादामां रहे छे.”

.पछी यशोभद्राए विचार कर्षो के—“जे दुष्टे पोताना भाइनी हत्या करी ते अवश्य मारा झीलनो पण भंग करशे, माटे मारे परदेश जवुं योग्य

छे.” एम धारीने गर्भवती एवी ते यशोभद्रा गुप्त रीते त्यांथी नासी गइ; अने “शीलनुं रक्षण करवामां दीक्षा जेवुं बीजुं कोइ श्रेष्ठ साधन नथी ” एम मानीने तेणे दीक्षा ग्रहण करी. अनुक्रमे गर्भ वृद्धि पाम्यो. ते जोइने सर्वे साध्वी विगेरेए तेने पूछ्युं. त्यारे तेणे सर्व सत्य वृत्तांत कही बताव्युं. पछी श्रावकोए शासननी हीलना न थाय तेवी रीते तेने राखी. समय पूर्ण थतां तेने पुत्रनो जन्म थयो, ते श्रावकोने घरे वृद्धि पामवा लाग्यो, श्रावकोए तेनुं लालनपालन कर्युं, अने तेनुं क्षुल्लककुमार नाम राख्युं. ते कुमार आठ वर्षनो थयो त्यारे तेने दीक्षा आपी; परंतु चारित्रावरणनो उदय थवाथी तेना चित्तमां विषयवासना उत्पन्न थइ; एटले तेणे पोतानी माताने कहुं के-“हे माता! विषयनुं सुख अनुभवीने पछी हुं फरीथी व्रत ग्रहण करीश.” तेनी माताए कहुं के-“हे पुत्र ! आवुं संयमनुं सुख तजीने तुच्छ विषयमां केम आसक्ति करे छे? तोपण जो तारे संयमनी इच्छा न होय, तो मारां वचनथी बार वर्ष सुधी मारी पासे रहीने जिनेश्वरनी वाणी सांभळ.” आ प्रमाणे पोतानी माता-नुं वचन सांभळीने ते तेटलो वखत रह्यो, अने पोतानी माता (साध्वी) पासे हमेशां वैराग्यमय वाणी सांभळवा लाग्यो, परंतु तेना मनमां वैराग्यनो लेश पण उत्पन्न थयो नहीं.

बार वर्ष पूरां थतां तेणे मातानी पासे रजा मागी, त्यारे तेणे कहुं के-“हे पुत्र! तुं मारी गुरुणीजी पासे जइने रजा ले.” त्यारे तेणे मोटी साध्वी पासे जइने रजा मागी. साध्वीए कहुं के-“अमारी पासे रहीने बार वर्ष सुधी देशना सांभळ.” तेणे कबुल कर्युं; अने तेमनी पासे रहीने अनेक सूत्रना अर्थो सांभळ्या, पण कांइ प्रतिबोध पाम्यो नहीं. अवधि पूरो थतां तेणे तेमनी पासे रजा मागी के-“तमारा आग्रहथी घणुं कष्ट सहन करीने पण रह्यो छुं, माटे हवे हुं जइश.” ते सांभळीने तेमणे कहुं के-“आपणा उपाध्यायजी गुरु छे, तेनी रजा लइने पछी जा.” त्यारे तेणे उपाध्याय पासे जइने रजा मागी. उपाध्याये कहुं के-“बार वर्ष सुधी अमारी पासे रहीने देशना सांभळ.” तेणे ते पण कबुल कर्युं, परंतु बोध लाग्यो नहीं. अवधि पूरो थतां उपाध्यायनी रजा मागी. त्यारे तेणे कहुं के-“गच्छना अधिपति स्वरि पासे जइने तारी इच्छा निवेदन कर.” तेणे तेम कर्युं. आचार्ये पण पोतानी पासे बार वर्ष सुधी रहे-वानुं कहुं. एटले ते तेटलो वखत रहीने अनेक प्रकारनी देशना सांभळवा लाग्यो. आ प्रमाणे माता विगेरेना आग्रहथी अडतालीश वर्ष पर्यंत दीक्षानुं पालन कर्युं; तोपण विषयथी तेनुं चित्त पराङ्मुख थयुं नही. पछी अवधि

पूर्ण थतां तेणे स्वरिने कहुं के-“हे स्वामी ! हुं जाउं छुं.” ते सांभळीने सावध कर्म होवाथी स्वरि तो मौनज रह्या. त्यारे ते पोतानी मेळे त्यांथी चाल्यो. जती वखत तेनी माताए पूर्व अवस्थामां (गृहस्थीपणामां) आणेळुं रत्नकंबल तथा मुद्रा (वींठी) तेने आपी. ते लइने अने संयमना सर्व चिन्ह तजीने ते अनुक्रमे साकेतपुरनी राजसभामां प्होंच्यो, त्यां कोइ नर्तकी नृत्य करती हती. ते नृत्य जोवामां व्यग्र चित्तवाळा सर्वे सभासदो तेने वारंवार धन्यवाद आपता हता, अने ते नर्तकीनी प्रशंसा करता हता. क्षुल्लक पण ते जोइने तेमां तल्लीन थइ गयो. तेवामां नर्तकी घणा वखतथी नाच करवाने लीधे थाकी गयेली होवाथी तेनां नेत्र निद्राथी घुर्णायमान थयां. ते जोइने तेनी अक्काए संगीतना आलापमां तेने कहुं के-

“ सुहु गाइअं सुहु वाइयं, सुहु नच्चियं सामसुंदरि ।

अणुपालिय दीहराइयं, उसुमिणं ते मा पमायए ॥ १ ॥

भावार्थ-“हे सुंदरी ! तें बहु सारुं गायन कर्युं, घणुं सारुं वगाड्युं, अने सारी रीते नृत्य कर्युं. एवी रीते घणी रात्रि व्यतीत थवा दइने हवे थोडा माटे प्रमाद न कर.”

आ प्रमाणे अक्कानुं गायन सांभळीने नर्तकी फरीथी सावधान थइ.

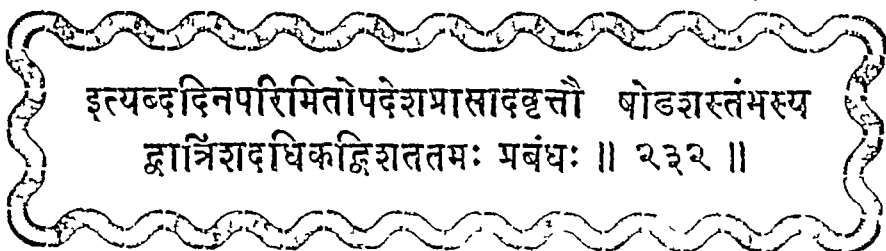
अहीं क्षुल्लक कुभार ते गाथा सांभळीने बोध पाम्यो. तेथी तेणे ते नर्तकीने पोताना रत्नकंबलनुं पारितोषिक (इनाम) आप्युं, एटले राजपुत्रे मणिजडिन्न कुंडळ आप्यां. मंत्रीए मुद्रा रत्न आप्युं. लांबा वखतथी पतिना विरहवाळी कोइ सार्थ-वाहनी स्त्रीए पोतानो हार आप्यो, अने राजाना महावते अंकुश रत्न इनाममां आप्युं. ते दरेक इनाम लक्ष लक्ष मूल्यनां हतां; ते जोइने राजाए ते सर्वेने पूछ्युं के “तमे आ प्रमाणे तुष्टिदान आप्युं, तेनुं शुं कारण ? ” त्यारे प्रथम क्षुल्लक बोल्यो के-“ हे राजा ! हुं तमारा नाना भाइनो पुत्र छुं. साठ वर्ष सुधी संयम पाळीने विषयवासनाथी राज्य लेवा माटे हुं तमारी पासे आव्यो हतो; पण आ गाथा सांभळीने में विचार्युं के “हवे थोडा काळ माटे प्रमाद करवां मने उचित नथी.” आवी वैराग्यनी बाधक गाथा पण मने साधकपणे परिणमी; प्रथम गुरुनां साधक वचनो पण मने बाधक रूप थयां हतां. हवे हुं चारित्र पाळवामां निश्चळ थवानो, ते कारणथी में मारापर मोटा उपकार करनारी आ नर्तकीने सीथी प्रथम प्रीतिदान आप्युं. वळी हे राजा ! जो तमे मने पोताना नाना भाइना पुत्र तरीके

ओळखवामां संदेह पामता हो, तो ते संदेहने छेदनारी आ नाममुद्रा जुओ.” ते जोइने राजाए क्षुल्लक कुमारने कहुं के-“आ राज्य ग्रहण कर.” तेणे कहुं के-“राज्यादिकर्मा आसक्ति उत्पन्न करनारो मोह रूपी चोर हवे मारा आत्म प्रदेशथी दूर गयो छे, माटे हुं राज्यादिकने शुं करुं ?”

पछी राजाए पोताना पुत्रने प्रीतिदाननुं कारण पूछ्युं, एटले ते बोल्यो के-“हे पिता ! राज्यना लोभथी आज काल हुं तमने विषादिकना प्रयोगवड मारी नाखवाना विचारमां हतो, पण आ गाथा सांभळीने में विचार्युं के-‘पिता वृद्ध थया छे, माटे हवे तेनुं बहु थोडुं आयुष्य बाकी रहुं हशे, तेथी मारवा तो नहीं, एम धारीने हुं खुशी थयो तेथी में तेने प्रीति-दान आप्युं. ’ पछी मंत्रीने पूछतां तेणे कहुं के-“ हे स्वामी ! तमारा शत्रुओए मने पोताना पक्षमां लीधो हतो. पण आ गाथा सांभळीने हुं तेवा पापकर्मथी निवृत्ति पाम्यो छुं.” पछी पतिना विरहवाळी स्त्रीने पूछतां ते बोली के-“हे प्रभु ! आज काल करतां पतिना विरहमां में बार वर्ष निर्ग-मन कर्यां तोपण ते तो आव्या नहीं, तेथी पुरुषनो विरह असह्य लागवाथी हुं आजे परपुरुष सेवीने शीलनो भंग करवा इच्छती हती. ते आ गाथा सांभळवाथी पाछी शियळमां दह थइ के- लांबा काळनुं पालन करेलुं शील थोडा वखत माटे मूकवुं नहीं. आ कारणथी में प्रसन्न थइने नर्तकीने प्रीतिदान आप्युं छे. ” पछी महावतने ते पूछतां तेणे कहुं के ‘ हु आपनी राणी साथे लुब्ध थयेलो छुं. आजे आपनो विनाश करवा इच्छतो हतो, पण आ गाथा सांभळीने तेवा पापविचारथी निवृत्त थयो छुं अने तेथी में तुष्टिदान आप्युं छे.”

आ प्रमाणे सर्वनां कारणो सांभळीने राजा विगेरे सर्वे हर्ष पाम्या;अने तेसर्वे ए क्षुल्लक कुमारनी साथे जइ दीक्षा ग्रहण करी.अनुक्रमे ते स्वर्गादिक गतिने पाम्या.

आ दृष्टांतनो सार ए छे के-“संविज्ञ साधु विगेरेना मुखथी शुभकारी जिनेंद्रनी वाणी चिरकाळ सुधी सांभळ्या छतां पण क्षुल्लक कुमार बोध पाम्यो नहीं, अने काळादिक सामग्री मळवाथी मात्र एकज नर्तकीनी गाथा सांभळीने तत्काळ वैराग्य पाम्यो. तेथी पांच कारणो मळे त्यारेज कार्यसिद्धि थाय छे. ”

इत्यब्ददिनपरिमितोपदेशप्रासादवृत्तौ षोडशस्तंभस्य
द्वात्रिंशदधिकद्विशततमः प्रबंधः ॥ २३२ ॥

व्याख्यान २३३ मुं.

सद्गुणना विचारनी पण दुर्लभता.

यः प्राप्य मानुषं जन्म, दुर्लभं भवकोटिभिः ।

धर्मं शर्मकरं कुर्यात्, सफलं तस्य जीवितम् ॥ १ ॥

भावार्थ—“जे प्राणी कोटी भवे करीने पण पामवो दुर्लभ एवो मनुष्य-
भव पामीने कल्याण करनार एवा धर्मने करे छे तेनुं जीवित सफल छे.”

दुःप्राप्यं प्राप्य मानुष्यं, कार्यं तत्र किञ्चिदुत्तमैः ।

मुहूर्तमेकमप्यस्य नैव, याति यथा वृथा ॥ २ ॥

भावार्थ—“दुःखे पामवा लायक मनुष्यजन्म पामीने उत्तम पुरुषोए
कांइक एवं काम करवुं जोइए के जेथी एक मुहूर्त पण वृथा न
जाय.”

आ हकीकतने दृढ करवा माटे नीचेनुं दृष्टांत जाणवुं—

पूर्वे प्रतिष्ठान नगरमां कोइक धनवान श्रेष्ठी रहेतो हतो. ते मुहूर्त, घडी,
पहोर, दिवस विगेरे सर्व काळ धर्म, क्रिया, दान विगेरे धर्मकार्य कर्षा
विनाज वृथा निर्गमन करतो हतो. अनुक्रमे ते आर्तध्यानथी मृत्यु पामीने
तेज पुरनी समीपे एक सरोवरमां माछलुं थयो.

तेज नगरमां शालिवाहन राजानो पूर्व भवनो जीव एक श्रेष्ठी हतो,
ते श्रेष्ठी तेज सरोवरने कांठे बेसीने सुपात्र दान आपतो हतो. कह्युं
छे के—

धर्मकीर्तिविहीनस्य, जीवितेन नरस्य किम् ।

यो धर्मकीर्तिवान् दानी, तस्य जीवितमुच्यते ॥ ३ ॥

भावार्थ—“धर्म अने कीर्तिथी रहित मनुष्यना जीवितथी थुं ? पण जे
धर्म अने कीर्तिवाळो होवा साथे दातार छे, तेनुंज जीवित सफल छे.”

अन्यदा ते सरोवरनी पाळ उपर मुनिने दान आपतां ते श्रेष्ठीने पेला
माछलाए जोयो. एटले तेने जातिस्मरणज्ञान थयुं. अनुक्रमे श्रेष्ठीनो जीव
मरीने प्रतिष्ठान नगरमां शालिवाहन नामे राजा थयो.

एकदा शालिवाहन राजा उद्यानमां फरतो फरतो तेज सरोवरने कांठे

वृक्षनी छायामां आवीने बेठो. तेने मोटो समृद्धिवान जोइने “पूर्व भवना दानतुं आ फळ छे.” एम पेला माछलाए जाण्युं. पछी लोकने बोध करवा माटे माछलुं मनुष्यभाषाथी बोल्युं के-

को जीवति, को जीवति, को जीवति वदति वारिमध्यस्थः ।
मत्स्यः प्रबोधविधये, लोकानां ललितविज्ञानम् ॥ १ ॥

भावार्थ—“कोण जीवे छे. ? कोण जीवे छे ? कोण जीवे छे ? ए प्रमाणे त्रण वखत जळमां रहेलो मत्स्य लोकोने बोध करवा माटे सुंदर वचन बोल्यो.”

आ प्रमाणे मत्स्यनुं वाक्य सांभळीने राजा विगेरे सर्व लोकोने मोटुं आश्चर्य थयुं. पछी राजाए सभामां आवी पोताना पंडितोने ते मत्स्यना वचननुं स्वरूप पूछ्युं. परंतु चित्तने चमत्कार करनारां तेनां वचननो तात्पर्य कोइ कही शक्युं नहीं. पछी श्रीकालीकाचार्ये ते मत्स्यना मननो भाव जाणीने तेनी समक्ष राजाने कहुं के-

को जीवति गुणा यस्य, यस्य धर्मः स जीवति ।
गुणधर्मविहीनस्य, निष्फलं तस्य जीवितम् ॥ १ ॥

भावार्थ—“कोण जीवे छे ? के जेनामां गुणो अने धर्म रहेला छे तेज जीवे छे. गुण अने धर्मथी जे रहित होय तेनुं जीवित निष्फल छे.” वळी-

यस्मिञ्जीवति, जीवन्ति सज्जना मुनयस्तथा ।
सदा परोपकारी च, स जातः स च जीवति ॥ २ ॥

भावार्थ—“जेना जीववाथी सज्जन पुरुषो तथा मुनिओ जीवे छे, अने ज सदा परोपकारी छे, तेनो जन्म सफल छे, अने तेज जीवे छे.”

पंचमेऽहनि षष्ठे वा, भुंक्तेऽनवद्यमेव यः ।
धर्मार्थी चाप्रमादी च, स वारिचर जीवति ॥ ३ ॥

भावार्थ—“हे जळवर प्राणी ! जे पांचमे अथवा छठे दिवसे निर्दोष भोजन करे छे, जे धर्मना अर्थी छे, अने अप्रमादी छे, तेज पुरुष जीवे छे.”

भावार्थे आमार्गो पहिली श्लोक कस्यो, त्वारे मत्स्य ने वखत “को जी-

वति" ए पद बोलवा लाग्यो. आचार्य बीजो श्लोक बोलया, तयारे एक वस्तु उपरतुं पद बोलवा लाग्यो, अने त्रीजो श्लोक बोलया, तयारे ते मौन धरीने रह्यो. पछी राजाए स्मरि महाराजने कछुं के--"हे स्वामी ! जळचर प्राणी पण धर्मक्रियानी इच्छा करे छे, ते मोटुं आश्चर्य छे. " गुरु बोलया के--"हे राजा ! धर्म अने गुणहीन मनुष्यनो भव सर्व जीवो करतां अति नीच छे. ते विपे विद्वाननी वाणीना विलासी कविओनां वचनो सांभळ-

येषां न विद्या न तपो न दानं
न चापि शीलं न गुणो न धर्मः ।
ते मर्त्यलोके भुवि भारभूता
मनुष्यरूपेण मृगाश्चरन्ति ॥ १ ॥

भावार्थ--"जे मनुष्योमां विद्या, तप, दान, शील, गुण अने धर्म नथी तेओ आ मृत्युलोकमां पृथ्वीना भार रूप थइने मनुष्यने रूपे मृग छे, एम समजवुं."

आ प्रमाणे विद्वानना मुखथी नीकळेलां वचन सांभळीने एक मृग गर्व सहित बोल्यो के--"निंदित मनुष्यने अमारी उपमा केम आपो छो ? केमके अमे तो घणा गुणवान छीए.

गीते शीर्षे जने मांसं, त्वचं च ब्रह्मचारिणे ।
शृंगं योगीश्वरे दद्वो, मृगस्त्रीषु सुलोचने ॥ १ ॥

भावार्थ--"गीतने माटे माथुं, माणसने मांस, ब्रह्मचारिने चर्म, योगीने शोंगडां अने स्त्रीओने माटे नेत्र आपीए छीए. " वळी-

दुर्वांकुरवृणाहारा, धन्यास्ते च वने मृगाः ।
विभवोन्मत्तमूर्खाणां, न पश्यन्ति मुखानि यत् ॥२ ॥

भावार्थ--"दूर्वांना अंकुर अने वृणतुं भक्षण करनारा मृगो वनमां रहेता होवाथी वैभवथी उन्मत्त थयेला मूर्खोंनां मुख जोता नथी, माटे तेमने धन्य छे."

अथि कुरंग कुरंगमविक्रमे
त्यज वनं जवनं गमनं कुरु ।
इह वने हि वनेचरनायकाः
सुरभिलोहितलोहितसायकाः ॥ ३ ॥

भावार्थ—“हे मृग ! आ वनने तुं तजी दे, अने शीघ्रताथी अन्यत्र गमन कर; केमके आ वनमां गायोना लोहीथी जेमणे पोतानां बाणोने रक्त कर्यां छे एवा मोटा पाराधीओ आवेला छे.”

वसंत्यरण्येषु चरंति दुर्वा
पिबंति तोयान्यपरिग्रहाणि ।
तथापि वध्या हरिणा नराणां
को मूर्खमाराधयितुं समर्थः ॥ ४ ॥

भावार्थ—“हरणो वनमां वसे छे, दुर्वा खाय छे, अने कोइनी मालेकी विनाना जळनुं पान करे छे; तोपण तेने जे माणसो मारी नांखे छे तेवा मूर्खने समजाववाने कोण समर्थ छे ? ”

माटे निर्गुण मनुष्यने अमारी उपमा आपवी योग्य नथी. एटले स्मरि फरीथी बोलया के—

येषां न विद्या न तपो न दानं
न चापि शीलं न गुणो न धर्मः ।
ते मर्त्यलोके भुवि भारभूता
मनुष्यरूपाः पशवश्चरंति ॥ १ ॥

भावार्थ—“जे मनुष्योमां विद्या, तप, दान, शील, गुण अने धर्म नथी, तेओ मृत्युलोकमां पृथ्वीना भार रूप थइने मनुष्यनुं रूप धारण करनारा पशुओ छे.”

आ प्रमाणे सांभळीने कोइ गाय बोली के—

वृणमन्नि दुग्धं धवलं, छगणं गेहस्य मंडनं भवति ।
रोगापहारि मूत्रं पुच्छं सुरकोटिसंस्थानम् ॥ १ ॥

भावार्थ—“हुं घास खाउं छुं, पण श्वेत दूध आपुं छुं. मारुं छाण घरनुं भूषण थाय छे, मारुं मूत्र रोगनो नाश करेछे अने मारा पूंछडामा कोठी देवताओनुं स्थान छे.”

माटे निर्गुण मनुष्यने मारुं गुणीनुं उपमान योग्य नथी. पछी कोइ बळद बोल्यो के—

नास्य भारग्रहे शक्तिर्न च वाहगुणक्रिया ।

देवागारबलीवर्द्धस्तथाप्यश्राति भोजनम् ॥ १ ॥

भावार्थ--“तमे कहा तेवा निर्गुण मनुष्यमां मारी जेवी भार उपाडवानी शक्ति नथी. वहन करवानो कांड गुण नथी, तोपण महादेवना पोठीआनी जेम ते बेठो बेठो भोजन करे छे;” अने हुं तो

गुरुशकटधुरंधरस्तृणाशी

समविषमेषु च लांगलापकर्षी ।

जगदुपकरणं पवित्रयोनि-

नरपशुना कथमुपमीयते गवेन्द्रः ॥ २ ॥

भावार्थ--मोटा गाडानी धुसररीने धारण करुं छुं, घास खाइने जीवुं छुं, सम विषम स्थानमां हळ खेंचुं छुं, एवी रीते जगतनो उपकार करुं छुं. वळी मारुं उत्पत्तिस्थान गाय रूपी पवित्र छे. माटे नरपशुनी साथे मारी वळदनी उपमा केम आपो छे?”

आ प्रमाणे होवार्थी तेवा मनुष्योने पशुनी उपमा पण योग्य नथी.

पछी आचार्य “ येषां न विद्या० ” ए श्लोक बोलतां चोथा पदमां “मनुष्य रूपेण तृणोपमानाः” एटले “ तृण जेवा छे” एम बोलया. ते सांभळीने तृण बोल्युं के--

गवि दुग्धकरं ग्रीष्मे, वर्षाहैमंतयोरपि ।

तृणां त्राणमहं कुर्वे, तत्समं च कथं मम ॥ ३ ॥

भावार्थ--“हुं गायने विषे दूध उत्पन्न करुं छुं, अने शियाळामां, उनाळामां तथा चोमासामां सर्व ऋतुमां मनुष्योनुं रक्षण करुं छुं, तो मने निर्गुण पुरुषनी सरखुं केम कहोछो? ” वळी-

रूढस्य सिंधुतटमनुगतस्य तृणस्यापि जन्म कल्याणम् ।

यत्सलिलमज्जदाकुलजनहस्तावलंबनं भवति ॥ २ ॥

भावार्थ--“ समुद्रने कांठे उगोला अने नीचे नमेला तृणनो जन्म पण कल्याणकारी छे, केमके जळमां डुबवार्थी व्याकुळ थयेला माणसोने ते हस्तना अवलंबन रूप थाय छे.”

तथा समरांगणमां सुखने विषे तृण राखवार्थी ते माणसने कोइ पण हणतुं नथी. वळी-

यस्यैवाहारयोगाज्जगति सुरभयोऽजाविका वा महिष्यः
सर्वाः संप्राप्तभूयो वपुरुपचितिका आज्यदध्नो निदानम्।
क्षीरं लोकाय दद्युः सकलरसमहायोनिभूतं तृणं त-
ज्जानेऽजानंत एते धिगखिलकवयो नीरसं वर्णयन्ति ॥ ३ ॥

भावार्थ—“जे तृणनुं भक्षण करवाथी जगत्मां गायो, बकरां, घेटां, भेंशो विगेरे सर्वे शरीरमां अति पुष्टि पाभीने घी अने दहीं विगेरेना कारण रूप दूध सर्वे माणसोने आपे छे, तेवा समग्र रसना मोटा कारण रूप घासने जाणे पोते तेना गुणथी अजाण्या होय तेम कविओ नीरस तरीके वर्णवे छे; माटे तेवा कविओने धिक्कार हो !”

पछी फरीथी स्वरि तेज श्लोक बोलया अने छेवटमां—मनुष्यरूपेण वृक्षा भवन्ति “मनुष्य रूपे करीने वृक्षो रहेलां छे” एम बोलया. त्यारे कोइ वृक्ष मनुष्यभाषाए बोल्युं के—

छायां कुर्मो वयं लोके, फलपुष्पाणि ददामहे ।

पक्षिणां च सदाधारं, गृहादीनां च हेतवे ॥ १ ॥

भावार्थ—“अमे सर्वने छाया करीए छीए, फळ, फूल, विगेरे आपीए छीए, अने पक्षीओने घर करवा माटे निरंतर आधार आपीए छीए.”

वळी फरीथी युक्ति पूर्वक कहे छे—

छायामन्यस्य कुर्वति, स्वयं तिष्ठति चातपे ।

फलंति च परार्थे च, नात्महेतोर्महाद्गुमाः ॥ २ ॥

भावार्थ—“महा वृक्षो अन्यने छाया करेछे अने पोते तापमां रहे छे; तथा परोपकारने माटेज फळे छे, पोताने माटे फळता नथी.”

भीष्मग्रीष्मस्वर्शश्रुताषमसमं वर्षाबुतापक्कमं

भेदच्छेदमुखं कदर्थनमलं मर्त्यादिभिर्निर्मितम् ।

सर्वग्रासिदवानलप्रसृयरज्वालोत्करालिंगं

हंहो वृक्ष सहस्व जैनमुनिवद्यत्त्वं क्षमैकाश्रयः ॥ ३ ॥

भावार्थ—“ हे वृक्ष ! तु जैन साधुनी जेम क्षमानो अद्वितीय आश्रय छे, माटे ग्रीष्म ऋतुना अत्यंत तीक्ष्ण सूर्यनां किरणो सहन कर, वर्षा ऋतुना जळथी उत्पन्न थता क्लेशने सहन कर, मनुष्यादिके भेदन, छेदन विगेरे

વિવિધ પ્રકારે કરેલી કદર્થના સહન કર, તથા સર્વતું ભક્ષણ કરનારા ઢાઝા-
નઢની પ્રકાશિત જ્વાઢાસમૂહને આલિંગન કરવાતું દુઃસ્વ પળ સહન કર.”

વૃક્ષનો આવો ઉત્તર સાંભઢીને સ્પરિણ કહ્યું કે-મનુષ્યરૂપેણ હિ ધૂલિપુંજાઃ-
ગુણરહિત મનુષ્યો “ મનુષ્યના રૂપે કરીને ધૂઢના ઢગલા છે.” તે સાંભઢીને
ધૂલિ ઢોલી કે-

કાર્યામિ શિશુક્રીડાં, પંકનાશં કરોમિ ચ ।

મત્તોઽજનિ રજઃપર્વ, વર્ષે ક્ષિપ્તં ફલપ્રદમ્ ॥ ૧ ॥

ભાવાર્થ-“હું ઢાઢકને ક્રીડા કરાવું છું, પંકનો નાશ કરું છું, મા-
રાથીજ હોઢીતું પર્વ થયું છે, અને મને સ્વેતરમાં નાંસ્વવાથી સારા પાક
થાય છે.”

ધૂલિમૂલપદાર્થસાર્થજનની સ્તંભાઢવઢંભદા

લેખાશ્લેષકરી કરીશ્વરકરાસંગિન્યવશ્યં પ્રિયા ।

ગંધં દૂરકરી શિશોઃ સુસ્વકરી કાલત્રયેઽપિ સ્થિરા

તસ્માધૂલિસમં ન ચાસ્તિ કિમપિ ક્ષેપ્યા મુસ્વે પાપિનામ્ ૨

ભાવાર્થ-“ધૂઢ સર્વ મૂઢ પદાર્થોને ઉત્પન્ન કરનારી છે, થાંભલા વિ-
ગેરેને આઢાર આપનારી છે, લસ્વેલા લેસ્વને સુકવવા માટે તેનો આશ્લેષ કર-
નારી છે, હાથીની સુંઢનો સંગ કરનારી હોવાથી તેને અતિ પ્રિય છે, દુર્ગંધને
દૂર કરનારી છે, ઢાઢકને સુસ્વ કરનારી છે, ત્રણે કાઢને વિષે સ્થિર રહેનારી છે;
માટે ધૂલિ સમાન કોઈ પળ નથી. તે પાપીઓના મુસ્વપર નાંસ્વવા યોગ્ય છે.”

સ્પરિણ ફરીથી તેજ શ્લોકના ચોથા પાદમાં કહ્યું કે- મનુષ્યરૂપા
ભષણસ્વરૂપાઃ । “તેઓ મનુષ્ય રૂપે કરીને કૂતરા જેવા છે.” તે સાંભઢીને કૂતરો
ઢોલ્યો કે-

સ્વામિભક્તઃ સુચૈતન્યઃ, સ્વલ્પનિદ્રઃ સદોઢમી ।

અલ્પસંતોષવાનસ્મિ, તસ્માત્તતુલ્યતા કથમ્ ॥ ૧ ॥

ભાવાર્થ-“હું સ્વામીની ભક્તિવાઢો, તરત ચેતવા ઢાઢો, સ્વલ્પ નિદ્રા-
ઢાઢો, નિરંતર ઉઢમી અને થોઢાથી સંતોષી છું તેથી તેવા નિર્ગુણ મનુષ્યની
સહશ હું શી રીતે ?” ંની ઉપર ંક દષ્ટાંત કહે છે કે-

अयोध्या नगरीमां गोविंदचंद्र नामे राजा हतो, तेनो मंत्री आनंद नामनो हतो, ते अति पापीष्ट हतो. ते लोकोने घणी पीडा करतो हतो, तेथी राजाए तेने मारीने उकरढामां दटाव्यो. तेने खावा माटे बे कूतराए आवी खोदीने काढ्यो. पछी तेमांथी मोटा कूतराए नानाने कछुं के “एने भक्षण कर मा.”केमके-

हस्तौ दानविवर्जितौ श्रुतिपुटौ सत्यवचोद्रोहिणौ
चक्षुः साधुविलोकनेन रहितं पादौ न तीर्थाध्वगौ ।
लंचालुंचितवित्तपूर्णमुदरं गर्वेण तुंगं शिरो
भ्रातः कुर्कुर मुंच मुंच सहसा निंद्यं वपुः सर्वदा॥१॥

भावार्थ—“तेना हाथ दानथी रहित छे, तेना कान सत्यवचन श्रवण करवामां द्वेषी छे, तेना नेत्रो साधु पुरुषना दर्शनथी रहित छे, तेना चरण तीर्थमार्गे गया नथी, तेनुं पेट लांचथी लुंटी लीधेला द्रव्यथी पूर्ण छे, अने तेनुं मस्तक गर्वथी उन्नत छे, माटे हे भाइ कुर्कुर ! सर्वदा निंदवा लायक आ शरीरने तुं जलदी मूकी दे, मूकी दे.”

आवी परीक्षा करवामां चतुर जे कूतरो ते निर्गुण पुरुषनी तुल्य शी रीते थाय ?

पछी प्रवीण सूरिए ते श्लोकना चोथा पादमां कछुं के—मनुष्य रूपेण स्वराश्वरंति । “तेओ मनुष्यरूपे गधेडा छे.” ते सांभळीने गर्दभ बोल्यो के-

शीतोष्णं नैव जानामि, भारं सर्वं वहामि च ।
तृणभक्षणसंतुष्टः, प्रत्यहं भद्रकाकृतिः ॥ १ ॥

भावार्थ—“हुं शीत के उष्ण कांड जाणतो नथी, सर्व प्रकारनो भार वहन करुं छुं, तृणना भक्षणथी संतोषी छुं, अने निरंतर (भद्रक) भोळी आकृतिवाळो छुं.”

“माटे मारी उपमा निर्गुण पुरुषने घटे नहीं.”

फरीथी सूरिए कछुं के—ते मनुष्यरूपेण भवंति काकाः । “तेओ मनुष्य रूपे कागडा छे.” त्त्यारे कागडो बोल्यो के-

પ્રિયં દૂરં ગતં ગૈહે, પ્રાપ્તં જાનામિ તત્ક્ષણાત્ ।

ન વિશ્વસામિ કસ્યાપિ, કાલે ચાલયકારકઃ ॥ ૧ ॥

ભાવાર્થ—“દૂર દેશ ગયેલા પતિને ઘેર આવતો જાણીને તુરત કહું છું, કોઈનો વિશ્વાસ કરતો નથી, અને વર્ષાકાઢમાં માઠો વાંધીને રહું છું.”

કોઈ સ્ત્રીએ કાગડાને સોનાના પાંજરામાં રાખેલો જોઈ તેની સસ્ત્રીએ પૂછ્યું કે પોપટને તો સૌ પાંજરામાં રાખે છે પણ તેં આવા કાગડાને કેમ રાખ્યો છે ? એટલે તે બોલી—

અન્નસ્થઃ સર્વિ લક્ષયોજનગતસ્યાપિ પ્રિયસ્યાગમં
વેત્સ્યાશ્વ્યાતિ ચ ધિક્ શુકાદયઈષે સર્વે પઠંતઃ શઠઃ ।
મત્કાંતસ્ય વિયોગતાપદહનજ્વાલાવલીચંદનં
કાકસ્તેન ગુણેન કાંચનમયે વ્યાપારિતઃ પહ્નરે ॥ ૨ ॥

ભાવાર્થ—“હે સસ્ત્રી ! કાગડો લાચ યોજન દૂર રહેલા પતિનું આગમન અહીં બેઠાં જાણે છે, અને કહે છે; આ પોપટ વિગેરે સર્વે ભળ્યા છે, પણ શઠ છે; અને આ કાગડો તો મારા પતિના વિયોગતાપ રૂપી અગ્નિની જ્વાલાવલીમાં ચંદન સમાન છે. માટે તે ગુણને લીધે મેં સુવર્ણના પાંજરામાં તેને રાખ્યો છે.”

ફરીથી કવિ કહે છે કે—મનુષ્યરૂપેણ હિ તામ્રચૂડાઃ । “ તેઓ મનુષ્ય રૂપે કરીને કુકડા છે.” તે સાંભળીને કુકડો કહે છે કે—મારા ગુણ સાંભળો—એક કવિએ મારા વિષે કહ્યું છે કે—

મો લોકાઃ સુકૃતોદ્યતા ભવત તં લઢ્ધ્વા ભવં માનુષં
મોહાંધાઃ પ્રસરત્પ્રમાદવશતો માહાર્યમાહાર્યથા ।
ઈત્યં સર્વજનપ્રબોધમધુરો યામેઽર્ધયામે સદા
કૃત્વોર્ધ્વં નિજકંધરં પ્રતિદિનં કોકૂયતે કુર્કુટઃ ॥૩॥

ભાવાર્થ—“હે લોકો ! મનુષ્યભવ પામીને તમે સત્કૃત્ય કરવામાં ઉચ્ચમી થાઓ, પ્રસાર પામતા પ્રમાદના વશથી મોહાંધ થઈને મનુષ્યભવ વ્યર્થ હારી

नहीं, हारो नही. आ प्रमाणे सर्व लोकने प्रबोध करवामां निपुण एवो कु-
कडो हमेशां पहोरे ने अडधे पहोरे पोतानुं मस्तक उंचुं राखीने बोले छे. ”

में कु कहेतां पृथ्वीमां कु कहेतां खराब (कुत्सित) कु कहेतां कर्युं तेथी
हुं पक्षी थयो, तेना निवारण माटे हुं प्रातःकाळे “कू कू कू” एवो शब्द करीने सर्वने
सुकृत्य करवा जागृत करुं छुं, तो मारी समान निर्गुण माणस शी रीते ?

फरीथी पंडिते कहुं के—मनुष्यरूपेण चोश्राश्चरंति । “तेओ मनुष्य रूपे उंट
छे.” त्यारे उंट बोल्यो के—मारे माटे एक कविए कहुं छे के—

वपुर्विषमसंस्थानं, कर्णज्वरकरो रवः ।

करभस्याशु गत्यैव, छादिता दोषसंततिः ॥ १ ॥

भावार्थ—“शरीर विषम संस्थानवाळुं छे. शब्द कर्णने कठोर लागे तेवो
छे, तोपण उंटनी गति शीघ्र होवाथी तेना दोषनो समूह ढंकाइ जाय छे. ”

माटे हुं चंदननी जेम मात्र एक शीघ्र गति रूप गुणधीज राजाने पण
मान्य छुं.

ते सांभळी पंडिते फरीथी कहुं के— मनुष्यरूपेण च भस्मतुल्याः “तेओ
मनुष्यरूपे राख समान छे.” ते सांभळीने राख बोली के—

मूढकमध्ये क्षिप्ता, करोम्यहं सकलधान्यरक्षां द्राक् ।

मानं ददते मनुजा, मुखशुद्धिकरी सुगंधा च ॥ १ ॥

भावार्थ—“ मने धान्यना मोटा समूहमां नांखी होय, तो हुं सर्व धान्य-
नी रक्षा करुं छुं. वळी हुं मुखने शुद्ध करुं छुं तथा सुगंधी छुं, माटे मनुष्यो मने
मान आपे छे.”

फरीथी पंडित बोल्या के—मनुष्यरूपाः खलु मक्षिकाः स्युः “तेओ मनुष्य
रूपे करीने माखी जेवा छे.” ते सांभळीने माखी कहे छे के—

सर्वेषां हस्तयुक्त्याहं, बोधयामि निरंतरम् ।

ये धर्मं नो करिष्यंति, ते हस्तौ वर्षयंति वै ॥ १ ॥

भावार्थ—“हुं मारा आगळना हाथ घसवानी युक्ति (निशानी) वडे
माणसोने हमेशां बोध आपुं छुं के—जेओ मारी पेठे पाम्या छतां धर्म करजे नहीं
तेओ हाथ घसता रहेशे.”

एकदा भोज राजाए सभामां विद्वानोने पूछ्युं के-“माखी पोताना आग-
ळना बे हाथ शामाटे घसे छे ?” तयारे पंडितो बोल्या के-

देयं भोज धनं धनं सुविधिना नो संचितव्यं कदा
श्रीकर्णस्य बलस्य विक्रमनृपस्याद्यापि कीर्तिर्यतः ।

येनेदं बहु पाणिपादयुगलं घृष्यंति भो मक्षिका

अस्माकं मधु दानभोगरहितं नष्टं चिरात् संचितम् ॥ १ ॥

भावार्थ-“हे भोज राजा ! मळेला द्रव्यनुं विधि पूर्वक निरंतर दान देवुं,
पण कदापि द्रव्यनो संग्रह करवो नहीं. दानना प्रभावथी कर्ण, बळ अने विक्रम
राजानी कीर्ति हजु सुधी जगतमां जागृत छे. आ प्रमाणे कहेती एवी माखीओ
पोताना हाथपग घसती सती जणावे छे के-“अहो ! अमे घणा काळथी संग्रह
करेला मधनो दानभोग न कर्यो तो ते परिणामे नाश पाम्युं.”

इत्यादि युक्तिथी श्रीकाळिकाचार्ये प्रतिबोध पमाडेला शाळिवाहन राजा
विगेरे लोको दान शीलादिक धर्ममां तत्पर थया.

“सर्वं भवमां मनुष्यभव दुर्लभ छे. तेमां पण धर्म तथा गुण विगेरेनी प्राप्ति
अति दुर्लभ छे. आ प्रमाणेना श्री काळिकाचार्येना उपदेशथी प्रतिबोध पामीने
शाळिवाहन राजा दानादिक गुणोने जाणी, तेने धारण करीने शोभतो हतो.”

इत्यब्ददिनपरिमितोपदेशप्रासादवृत्तौ षोडशस्तंभस्य
त्रयास्त्रशदधिकद्विशततमः प्रबंधः ॥ २३३ ॥

व्याख्यान २३४ सुं.

बाह्यभावथी वांदवानी निष्फळता विषे.

बाह्याचारेण संयुक्तः, करोति द्रव्यवंदनम् ।

तत्र प्रमाणमायाति, साफल्यं भाववंदनम् ॥ १ ॥

भावार्थ—“ बहारना आचार सहित जे द्रव्यवंदन करे छे ते प्रमाण नथी अर्थात् तेनुं फळ नथी, पण भाववंदनज सफळ छे.”

आ विषे दृष्टांत नीचे प्रमाणे—

कोइ एक राजानो पुत्र शतिल नामे हतो. ते बाल्यावस्थाथीज वैराग्य-वाळो हतो. एक वखते गुरुने वांदीने ते देशना सांभळवा बेठो. ते प्रसंगे गुरुए कहुं के—“कोइ एक वनमां रहेनार तापस लोकना आमंत्रणथी गाममां आवीने मासक्षपणनुं पारणुं करतो हतो, परंतु गाममां कोइ पण स्त्रीनुं मुख जोतो नहीं; तेथी तेनी सन्मुख आवती स्त्रीओने तेनी आगळ चालता छडीदारो दूर खसेडता हता. आ प्रकारनी स्त्रीओनी विडंबना थती सांभळीने कोइ वेश्याए विचार्युं के—“अहो ! केवी कपटजाळ ! लोकने रंजन करवा माटे केवो दंभ राखे छे ?” एम धारीने तेणे तापसने बोध करवानो निश्चय कर्यो. पछी एक दिवस ते तापस राजाने घेर पारणुं करवा जतो हतो, ते अवसरे तेने पालखीमां बेसीन रस्तामां आवतो जोइने ते वेश्या तेनी सन्मुख चाली. तेने सीपाइओए अटकावी, पण ते खसी नहीं, अने तापसनी पासे आवीने तेना माथामां पोतानी आंगळीवडे टकोरा मार्या, तेथी ते गुस्से थयो, अने ते वेश्याने क्रोधदृष्टिथी जोतो, मनमां कांइक बडबडतो, अने मुखथी “हरि ! हरि ! विष्णु ! विष्णु ! ” एम बोलतो स्नान करवा माटे पाछो वळयो; केमके “वेश्यानुं दर्शन थयुं माटे स्नान करवुं जोइए ” एवो तेनो आचार हतो. ते सर्व वृत्तांत जाणीने राजाए ते वेश्याने बोलावीने तेम करवानुं कारण पूछ्युं. त्यारे वेश्याए कहुं के—“तापस आवशे त्यारे कहीश.” पछी फरीथी स्नान करीने ते तापस राजाने घेर आव्यो अने वेश्या सामुं न जोतां आंख मीचीने जमवा लाग्यो. त्यारे वेश्याए कहुं.—

आंख म मीची जम जमन,
नयन नीहाली जोय;

एकदा भोज राजाए सभामां विद्वानोने पूछयुं के-“माखी पोताना आग-
ळना बे हाथ शामाटे घसे छे ?” त्यारे पंडितो बोल्या के-

देयं भोज धनं धनं सुविधिना नो संचितव्यं कदा
श्रीकर्णस्य बलस्य विक्रमनृपस्याद्यापि कीर्तिर्यतः ।
येनेदं बहु पाणिपादयुगलं घृष्यंति भो मक्षिका
अस्माकं मधु दानभोगरहितं नष्टं चिरात् संचितम् ॥ १ ॥

भावार्थ-“हे भोज राजा ! मळेला द्रव्यतुं विधि पूर्वक निरंतर दान देवुं,
पण कदापि द्रव्यनो संग्रह करवो नहीं. दानना प्रभावथी कर्ण, बळ अने विक्रम
राजानी कीर्ति हजु सुधी जगतमां जागृत छे. आ प्रमाणे केहती एवी माखीओ
पोताना हाथपग घसती सती जणावे छे के-“अहो ! अमे घणा काळधी संग्रह
करेला मधनो दानभोग न कर्यो तो ते परिणामे नाश पाम्युं.”

इत्यादि युक्तिथी श्रीकाळिकाचार्ये प्रतिबोध पमाडेला शाळिवाहन राजा
विगेरे लोको दान शीलादिक धर्ममां तत्पर थया.

“सर्व भवमां मनुष्यभव दुर्लभ छे. तेमां पण धर्म तथा गुण विगेरेनी प्राप्ति
अति दुर्लभ छे. आ प्रमाणेना श्री काळिकाचार्यना उपदेशथी प्रतिबोध पामीने
शाळिवाहन राजा दानादिक गुणोने जाणी, तेने धारण करीने शोभतो हतो.”

इत्यब्ददिनपरिमितोपदेशप्रासादवृत्तौ षोडशस्तंभस्य
त्रयास्त्रिंशदाधिकद्विशततमः प्रबंधः ॥ २३३ ॥

व्याख्यान २३४ मुं.

बाह्यभावथी वांदवानी निष्फळता विषे.

बाह्याचारेण संयुक्तः, करोति द्रव्यवंदनम् ।

तन्न प्रमाणमायाति, साफल्यं भाववंदनम् ॥ १ ॥

भावार्थ—“ बहारना आचार सहित जे द्रव्यवंदन करे छे ते प्रमाण नथी अर्थात् तेनुं फळ नथी, पण भाववंदनज सफल छे.”

आ विषे दृष्टांत नीचे प्रमाणे—

कोइ एक राजानो पुत्र शतिल नामे हतो. ते बाल्यावस्थार्थीज वैराग्य-वाळो हतो. एक वखते गुरुने वांदीने ते देशना सांभळवा बेठो. ते प्रसंगे गुरुए कहुं के—“कोइ एक वनमां रहेनार तापस लोकना आमंत्रणथी गाममां आवीने मासक्षपणनुं पारणुं करतो हतो, परंतु गाममां कोइ पण स्त्रीनुं मुख जोतो नहीं; तेथी तेनी सन्मुख आवती स्त्रीओने तेनी आगळ चालता छडीदारो दूर खसेडता हता. आ प्रकारनी स्त्रीओनी विडंबना थती सांभळीने कोइ वेश्याए विचारुं के—“अहो ! केवी कपटजाळ ! लोकने रंजन करवा माटे केवो दंभ राखे छे ?” एम धारीने तेणे तापसने बोध करवानो निश्चय कर्यो. पछी एक दिवस ते तापस राजाने घेर पारणुं करवा जतो हतो, ते अवसरे तेने पालखीमां बेसीनं रस्तामां आवतो जोइने ते वेश्या तेनी सन्मुख चाली. तेने सीपाइओए अटकावी, पण ते खसी नहीं, अने तापसनी पासे आवीने तेना माथामां पोतानी आंगळीवडे टकोरा मार्या, तेथी ते गुस्ते थयो. अने ते वेश्याने क्रोधदृष्टिथी जोतो, मनमां कांडक बडबडतो, अने मुखथी “हरि ! हरि ! विष्णु ! विष्णु ! ” एम बोलतो स्नान करवा माटे पाछो वळयो; केमके “वेश्यानुं दर्शन थयुं माटे स्नान करवुं जोइए ” एवो तेनो आचार हतो. ते सर्व वृत्तांत जाणीने राजाए ते वेश्याने बोलावीने तेम करवानुं कारण पूछ्युं. त्यारे वेश्याए कहुं के—“तापस आवशी त्यारे कहीश.” पछी फरीथी स्नान करीने ते तापस राजाने घेर आव्यो अने वेश्या सामुं न जोतां आंख मीचीने जमवा लाग्यो. त्यारे वेश्याए कहुं—

आंख म मीचीं जम जमन,

नयन नीहाली जोय;

अप्पइ अप्पा जोयइ, अवर न बीजो कोइ.

“आंख मीचीने जमवा मांड नही, आंख उघाडीने जो; तारा आत्मावडे मारा आत्माने जो एटले जणाशे के हुं पण आत्माज छुं, बीजुं कांइ नथी; माटे फोगट दंभ कर नहीं.”

आ प्रमाणे सांभळीने ते तापस बोध पाम्यो, तथा बीजा राजा विगेरे सर्व लोक पण बोध पाम्या. माटे हे शीतल कुमार ! आत्मानुं दमन करवुं तेज श्रेष्ठ धर्म छे.” इत्यादि देशना सांभळीने शीतल कुमारे बोध पामी दीक्षा लीधी अने बे प्रकारनी शिक्षा ग्रहण करी.

शीतल कुमारने गुणवती नामे एक बेन हती. ते पृथ्वीपुरना प्रियंकर नामना राजाने परणावी हती. तेने चार पुत्रो थया हता. सुतां, उठतां, बेसतां, जमतां वगेरे दरेक वखते तेओनी पासे गुणवती पोताना भाइ शीतल मुनिनी वारंवार प्रशंसा करती अने कहेती के-“दुनियामां तमारो मामोज धन्य छे, के जेणे मुनिपणुं अंगीकार कर्युं छे.” तेवुं सांभळीने ते चारे जण कामभोग थकी विरम्या, अने कोइ स्थविर मुनि पासे दीक्षा लीधी. अनुक्रमे ते चारे बहुश्रुत थया. पछी तेओ गुरुनी रजा लइने पोताना मामा शीतलाचार्यने वांदवा चाल्या. चालतां चालतां मामाना चरणकमळथी पवित्र थयेला नगर नजीक आवी पहोंच्या. तेवामां रात्रिनो समय थइ गयो, एटले गामनी बहार कोइ देवकुळमांज रात्रि रह्या; अने गाममां जता एक श्रावकनी साथे तेमणे मामाने कहेवराव्युं के- “तमारी बेनना पुत्रो दीक्षित थइने तमोने वांदवा आव्या छे, पण दिवस वीती जवाथी गाममां प्रवेश कर्यो नथी.” एवं सांभळीने शीतलाचार्य हर्ष पाम्या. ते चारे मुनिओने रात्रिमां शुभ अध्यवसायथी केवळज्ञान उत्पन्न थयुं. अही प्रातः-काळे आचार्य तेओनी राह जोइने बेठा, अने चोतरफ जोवा लाग्या पण तेओ तो आव्या नहीं, एटले थोडी वार राह जोइने पछी शीतलाचार्य पोतेज उठीने गाम बहार आव्या. तेने जोइने केवळी मुनिओ वीतराग थयेला होवाथी उभा थया नहीं के सत्कार पण कर्यो नहीं; एटले आचार्य गमनागमन आलोवीने अर्थात् इर्यावही पडिक्कीने बोल्या के-“प्रथम कोने नमुं अने वांदुं ?” तेओ बोल्या के-“जेम तमारी इच्छा.” ते सांभळी स्वरिए विचार्युं के-“अहो ! आ शिष्यो

કેવા ધૃષ્ટ છે ? જરા લાજતા પળ નથી.” એમ વિચારીને ક્રોધથી ચારે મુનિને વાંદીને વાંદણા દીધાં; પળ કેવઢીઓ તો ષટ્સ્થાનમાં રહેલા કષાય કંઢકવંઢે તે વાંદેછે એમ જાણતા હતા. તેના વાંદી રહ્યા પછી જ્ઞાનીએ આચાર્યને કહ્યું કે- “તમોએ કષાય કંઢકની વૃદ્ધિવંઢે દ્રવ્યથી વંદન કર્યું, હવે ભાવથી વંદન કરો.” તે સાંભઢીને સૂરિ બોલ્યા કે- “દ્રવ્ય વંદન તથા ભાવ વંદન કેમ જાણ્યું ? અને કષાય કંઢકની વૃદ્ધિ શી રીતે જાણી ? શું કાંઢ અતિશય જ્ઞાન પામ્યા છો ?” કેવઢીએ “હા” કહી. એટલે સૂરિએ ફરીથી પૂછ્યું કે- “છાત્રસ્થીક જ્ઞાન કે કેવઢજ્ઞાન ?” ત્યારે તેઓએ જવાબ આપ્યો કે- “સાદિ અનંત માંગે કેવઢજ્ઞાન.” તે સાંભઢીને આચાર્ય હર્ષથી રોમાંચિત થયા સતા વિચાર કરવા લાગ્યા કે- “અહો ! મેં મંદ ભાગ્યવાઢાએ સર્વદર્શી સર્વજ્ઞની આશાતના કરી.” એમ વિચારીને સંવેગ પામ્યા, અને ભાવ પૂર્વક વંદના કરતાં તેજ કષાય કંઢક સ્થાનથી પાછા ફર્યા, તે અપૂર્વ કરણ નામના ગુણ સ્થાનકમાં પેઢા; અને ક્ષણકાળે માંઢી કેવઢજ્ઞાનના ભાજન થયા. ગુરુને વાંદવાની વિધિ શ્રીગુરુવંદન ભાષ્યમાં બતાવી છે તે આ પ્રમાણે-

પળ નામ પળાહરણા, અજુગ્ગ પળ જુગ્ગ પળ ચઢ અઢાયા ॥
ચઢ ઢાયા પળ નિસેહા, ચઢ અણિસેહઢ કારણયા ॥ ૧ ॥

ભાવાર્થ-૧ “વંદનના પાંચ નામ છે, ૨ તેની ઉપર પાંચ ઉઢાહરણ છે, ૩ પાંચ વાંદવાને અયોગ્ય છે, ૪ પાંચ વાંદવા યોગ્ય છે, ૫ ચાર વાંદણા આપે નહીં, ૬ ચાર વાંદણા આપે, ૭ પાંચ વસ્તે વાંદવાનો નિષેઢ છે, ૮ ચાર વસ્તે અનિષિઢ છે, ૯ વાંદવામાં આઠ કારણ છે,”

આવસ્સય મુહર્ણંતય, તણુ પેહ પળિસ ઢોસ બત્તીસા ।
છ ગુણ ગુરુ ઠવળ ઢુગ્ગહ, ઢુછવિસરકર ગુરુ પળિસા ॥ ૨ ॥

ભાવાર્થ-“ ૧૦ વાંદવામાં પચીશ આવશ્યક જાઢવવાના છે, ૧૧ પચીશ મુહપત્તીની પઢિલેહળ છે, ૧૨ પચીશ શરીરની પઢિલેહળ છે, ૧૩ ઉપરાંત વત્રીશ ઢોપ, ૧૪ છ ગુણ, ૧૫ આચાર્યની સ્થાપના, ૧૬ વે પ્રકારના અવગ્રહ, ૧૭ વાંદણામાં ઢસેં ને છવીશ અક્ષર તેમાં પચીશ ગુરુ અક્ષર,”

૧ આ ષટ્સ્થાન કઢકાદિનો વિસ્તાર શ્રીકમ્પપદ્મીની ઢીકાથી જાણવો. અનુભાગ વંઢના વિચરણમાં તે અધિકાર છે.

पय अडवन्न छठाण, छ गुरुवयणासायण तित्तीसं ।

दु विही दुवीस दारेहिं, चउसया बाणउइ ठाणा ॥ ३ ॥

भावार्थ-१८ “अष्टावन पद, १९ छ स्थान, २० छ गुरुवचन, २१ तेत्रीश आशातना, २२ अने बे विधि; आ प्रमाणे बावीश द्वार कहेला छे, तेना उत्तर-स्थान चारसैं बाणुं थाय छे.

आ प्रमाणे चारसैं बाणुं स्थाननी शुद्धि पूर्वक गुरुवंदना करवानी छे. उपर जे वांदणानां पांच नाम कहांछे ते नीचे प्रमाणे-

वंदणयं चिइकम्मं, किइकम्मं विणयकम्मं पूअकम्मं ।

गुरुवंदण पण नामा, दव्वे भावे दुहाहरणा ॥ ४ ॥

भावार्थ-“वंदनक, चितिकर्म, कृतिकर्म, विनयकर्म अने पूजाकर्म ए गुरुवंदन करवानां पांच नाम छे. ते पांचेनी उपर द्रव्य भाव वने प्रकारना उदाहरणो छे.”

पांच उदाहरणनां नाम नीचे प्रमाणे-

सीयलय खुड्डुए वीर, कन्ह सेवगदु पालयैसंबे ।

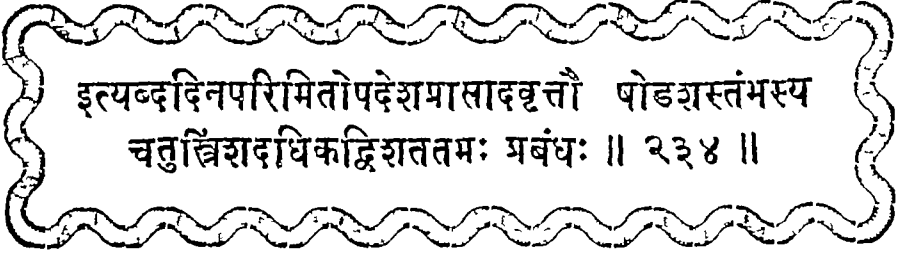
पंचे ए दिठंता, किइकम्मे दव्वभावेहिं ॥ ५ ॥

भावार्थ-“शीतलाचार्य, क्षुल्लक सूरि, वीरो साळवी अने कृष्ण वासुदेव, बे सेवक, तथा पालक अने सांब. ए पांचे द्रव्य भावे करीने पांच प्रकारना कृतिकर्म उपरनां दृष्टांतो छे.”

तेमां शीतलाचार्यनुं उदाहरण उपर कही गया छीए अने क्षुल्लक सूरिनुं दृष्टांत एवुं छे के-एकदा क्षुल्लक सूरि गच्छना व्यवहारथी उद्वेग पामिने छुटा पढवानी इच्छाथी वनमा गया. त्यां चंपा विगेरे उत्तम वृक्षोथी वीटायेला खीजडीना वृक्षने पूजातुं जोइने प्रतिबोध पाम्या, अने वनमांथी पाछा फर्या. तेणे विचार कयो के-“चं पकादि उत्तम वृक्ष जेवा बहुश्रुत मुनिओ छे, अने हुं तो खीजडीना वृक्ष जेवो छुं. तेओ पूज्य छतां उलटा मने वांदे छे; कारणके गुरुए मने आचार्यपदवी आपी छे. ”

आ चितिकर्म उपर उदाहरण जाणवुं. बाकीनां त्रण उदाहरण विगेरे श्रुतरूपी मंजुषामांथी जाणी लेवां. “ कषाय कंडकनी वृद्धि पूर्वक शीतलाचार्यनी

जेम जे द्रव्य वंदन करे ते निरर्थक छे, अने भावपूर्वक करेली वंदना मोक्ष आपे छे. जुओ, पाछळथी शीतलाचार्ये भाववंदन कर्युं तो तेथी केवळज्ञान प्राप्त कर्युं.”

व्याख्यान २३५ मुं.

ज्ञानविज्ञानयुक्तक्रियाविषे.

ज्ञानविज्ञानसंयुक्ता, या क्रियात्र विधीयते ।

सावश्यं फलदा पुंसां, द्वाभ्यामुक्तमतः शिवम् ॥ १ ॥

भावार्थ—“ ज्ञान अने विज्ञान सहित जे क्रिया कराय छे, ते पुरुषोने अवश्य फल आपनार थाय छे; एज कारणथी ज्ञान अने क्रिया ते बन्नेवडे मोक्ष कहेलो छे. ”

दृष्टांत नीचे प्रमाणे—

श्रीनिग्रंथ गच्छमां धर्मबुद्धि नामे-अेक नाना साधु हता. ते शास्त्रना अभ्यासमां कुशळ हता. पण १ हेय, २ ज्ञेय, ३ उपादेय, ४ उत्सर्ग अने ५ अपवादना स्वरूपने समजीने तेनुं यथायोग्य स्थापन करी जाणता नहोता. तेणे धर्मबुद्धिथी चातुर्मासमां अेवो अभिग्रह कर्यो के—“ आ चातुर्मासमां मारे ग्लान (मांदा) साधुनी वैयावृत्य करवी. ” पण ते चोमासामां कोइ साधु मांदा थया नहीं, अने कोइनी सेवा करवानो समय आव्यो नहीं. तेथी ते मुनि स्वद सहित विचार करवा लाग्या के—“ वीजा सर्व साधुओना अभिग्रह पूर्ण थया, पण मारो अभिग्रह पूर्ण थयो नहीं. ” आ प्रमाणे मनथी चिंतव्युं, तेथी तेने पाप लाग्युं. अन्यदा तेणे ते वात गुरुने कही के—“हे स्वामी ! आ चोमासामां कोइ पण साधु मांदा पढ्या नहीं, तेथी मारो अभिग्रह पूर्ण न थवाथी मने शोक थाय छे. ” ते सोभळीने गुरुए कणुं के—“ दरेक क्रिया ज्ञान विज्ञान सहित करवाथीज ते फळीभूत थाय छे ते विषे एक व्यवहारिक दृष्टांत सांभळ—

कोइ श्रेष्ठीए एक वखत केटलाक क्षत्रियोने पोताना घरमां जमवा वेसाड्या. ते घरमां उंचे एक घडो बांधेलो हतो. ते घडामां सर्व वस्तुनो संग्रह करनार श्रेष्ठीए पोताना घरमांथी नीकलेलो सर्प नांखयो हतो. “ ते घडामां सुवर्णना अलंकारो हशे ” एम धारीने ते क्षत्रियो रात्रिमां चौरवृत्तिथी तेना घरमां पेसी ते घडो लइ गया. पछी घडो उघाडीने तेमां हाथ नाखयो, एटले सर्पना करडवाथी अनुक्रमे तेओ सर्व मरी गया. माटे हे शिष्य ! ते क्षत्रियो ज्ञान विज्ञान रहित हता तेथी समज्या नही के आम छूटा घडामां अलंकार होय नहीं, तेथी तेओ दुःखी थया. आ दृष्टांतनो सार ए छे के-“ पढमं नाणं तओ दया ” एटले “प्रथम ज्ञान अने पछी दया ” इत्यादि युक्ति पूर्वक दृष्टि पडिलेहणादि सर्व क्रिया ज्ञान-विज्ञानवडेज फळीभूत थाय छे: ” वळी गुरुए कह्युं के-

यादृशं तादृशं वापि, पठितं न निरर्थकम् ।

यदि विज्ञानमभ्येति, तदैव फलति ध्रुवम् ॥ १ ॥

भावार्थ-“गमे तेतुं अध्ययन कर्तुं होय ते निरर्थक थतुं नथी; परंतु ज्यारे विज्ञानयुक्त थाय छे त्यारेज तेतुं फळ मळे छे. ”

एक राजा हतो. ते जे कोइ नवी कविता करी लावे तेने पांचसो दिनार इनाम आपतो. एकदा एक सरोवरने कांठे कोइ मूर्ख ब्राह्मणे बे बळद बांध्या हता. त्यां पाणी पीवा माटे एक मोटो मदोन्मत्त आखलो आव्यो. ते पाणी पीतां पीतां पगवडे पृथ्वी खोदतो हतो. ते जोइने ब्राह्मणे एक कविता करी के-घसे घसेने अति घसे, उपर घाले पाणी; जीणे कारण ए घसे घसावे, ते वात में जाणी. एटले मारा बळदने मारवानी तारी इच्छा छे, ए वात में जाणी. पछी ते ब्राह्मण ते कविता लइने राजा पासे गयो. राजाए तेने पांचसो सोना-महोर आपी. ते लइने हर्ष पामतो ब्राह्मण घेर गयो. पछी आवो राजानो खर्च नहीं सहन थवाथी मंत्रीए राजपुत्रनी संमतिथी राजाने मारी नांखवा माटे एक हजामने भोकल्यो. ते हजाम दाढी मुंडवाना भिषथी राजा पासे गयो, अने राजाना कंठमां सजायो मारवाना विचारथी ते हजाम सजायाने तीक्ष्ण करवा माटे पथर पर पाणी नांखीने खुब घसवा लाग्यो. ते वखते काळ निर्गमन करवा माटे राजा पोताना हाथथी भीत पर लखेली पेला ब्राह्मणवाळी कविता बोल्यो. ते सांभळीने अर्थना प्रगटपणाथी हजामे विचार्युं के-“राजाए मारो हेतु जाणी लीयो.” एटले ते हजाम भयथी राजाना पगमां पडीने बोल्यो के-“ हे

स्वामी ! आमां मारो दोष नथी. पण तमारा पुत्रे तथा प्रधाने मने एम करवा कह्युं छे.” ते सांभळीने राजाए आश्चर्य पामी सर्व वृत्तांत हजाम पासेथी जाणी लीधुं. पछी हजामने अभयदान आपीने पोते मौनज रह्यो. अनुक्रमे प्रधानने तथा पुत्रने योग्य शिक्षा करीने निर्भय थयो.

आ प्रमाणे एक साधारण कविताथी पण राजा मरतां बच्यो. हे शिष्य ! आ दृष्टांतनो सार ए छे के—साधुओए गमे तेवुं वाक्य सांभळ्युं होय अथवा अध्ययन कर्युं होय पण तेनो उपयोग स्याद्वाद मार्गे करवो; तेथी तेनुं सर्व भणेलुं गुणकारी थाय छे.

वळी हे शिष्य ! विद्या तो अवश्य ग्रहण करवी. विद्या विना वखत आवे मुंझावुं पडे छे. ते उपर एक दृष्टांत सांभळ—

कोइएक दरिद्री पुरुष द्रव्य उपार्जन करवा माटे विविध उपाय करतो पृथ्वीपर भटकतो हतो, पण कांइ मेळवी शक्यो नहोतो. एक दिवस कोइ विद्यासिद्ध पुरुष हाथमां एक घडो राखी तेनी पूजा करी बोल्यो के—“ हे कुंभ ! शय्या, भोजन, स्त्री इत्यादि सर्व सामग्री सहित एक महेल बनाव. ” ते सांभळीने ते काम कुंभे सर्व करी दीधुं. पछी प्रातःकाळे ते सर्वनो उपसंहार करी दीधो. ते बधुं जोइने पेला दरिद्री ब्राह्मणे विचार्युं के—“ मारे बीजो निष्फळ उद्यम शा माटे करवो जोइए ? आ विद्यासिद्धनीज सेवा करुं, तो सर्व दारिद्र्यनो नाश थरो. ” एम विचारीने ते सिद्धनी विविध प्रकारनी सेवा करीने तेने प्रसन्न कयों. एटले एक दिवस सिद्धे कह्युं के—“तारी शी इच्छा छे ? ” त्यारे ब्राह्मणे पोतानी दरिद्री अवस्था जणावी. ते सांभळीने सिद्धे विचार्युं के—

व्रतं सत्पुरुषाणां च, दीनादीनामुपक्रिया ।

तदस्योपकृतिं कृत्वा, करोमि सफलं जनुः ॥ १ ॥

भावार्थ—“ दीन पुरुषोनो उपकार करवो तेज सत्पुरुषोनुं व्रत छे, माटे आ ब्राह्मणनो उपकार करीने मारो जन्म हुं सफल करुं.”

एम विचारीने ते सिद्धे ब्राह्मणने कह्युं के—“ विद्याथी साधेलो कुंभ आपुं के विद्या आपुं ? ” ते सांभळीने विद्या साधवामां वीकण अने कामभोग मेळववामां उत्सुक एवा ते ब्राह्मणे कह्युं के— “ विद्याथी साधेलो कुंभज आपो. ” एटले सिद्धे तेने कामकुंभ आप्यो. ते लइने दरिद्री जलदीथी पोताना गाममां

(१४२) उपदेशप्रासाद भाषान्तर-भाग ४ थो-स्थंभ १६ मो.

गयो. कुंभना प्रभावथी घर विगेरे मनोरथ प्रमाणे करीने वांधवादि कुटुंब सहित स्वच्छंदपणे भोग भोगववा लाग्यो. तेना वांधवो कोइ खेतीनुं काम करता हता, कोइ पशु चारवानुं काम करता हता, अने कोइ वेपार करता हता. ते सर्व धंधा छोडी दइ मदांध थइने भोग भोगववा लाग्या. एक दिवस सुरापान करीने ते ब्राह्मण खांध उपर कुंभ राखी नृत्य करवा लाग्यो. उद्धताइने लीधे तेना हाथमांधी कुंभ छूटी गयो, अने पृथ्वीपर पडी तेना सेंकडो ककडा थइ गया. ते साथे ते निर्भागीना मनोरथ पण भग्न थइ गया. एटले के कुंभना प्रभावथी उत्पन्न थयेलो घर विगेरे सर्व वैभव इंद्रजाळथी बनावेला नगरनी जेम तत्काळ अदृश्य थइ गयो, अने पोतानी पासे विद्या नहीं होवाथी तेवो नवीन कुंभ करवानी तेनी शक्ति नहोती. तेथी ते नवो कुंभ करी न शक्यो अने सदा दरिद्रीपणाथी व्याकुळ रह्यो.

हे शिष्य ! आ दृष्टान्तनो सार ए छे के-“ज्ञान विनानी सर्व क्रियाओ निष्फळ छे. जेम आ ब्राह्मणे प्रमादथी विद्या ग्रहण करी नहीं, तेथी ते मंद बुद्धिवाळो आ लोकमांज दुःख पाम्यो; तेम बीजा माणसो पण ज्ञान विना अनेक क्रियाओ करे, तो पण ते अशुद्धज थाय छे. ”-

॥ इत्यब्ददिनपरिमितोपदेशप्रासादवृत्तौ षोडशस्तंभस्य
पंचत्रिंशदधिकद्विशततमः प्रबंधः ॥ २३५ ॥

व्याख्यान २३६ सुं.

नव नियानां विषे.

संति नव निदानानि, क्षमापः श्रेष्ठी नितंबिनी ।
इत्यादीनि च हेयानि, मोक्षकांक्षैर्मुनीश्वरैः ॥ १ ॥

भावार्थ—“राजा, श्रेष्ठी, स्त्री आदि नव नियानां छे. ते मोक्षनी इच्छा-
वाळा मुनीश्वरोए त्याग करवा लायक छे.”

नव नियानां पाक्षिक सूत्रनी वृत्तिमां आ प्रमाणे कहेलां छे—

निव सिठि इत्थि पुरिसे, परप्रविचारे सप्रविचारे ।
अप्पुसरे दरिद्रे, सट्टे हुजा नव नियाना ॥ १ ॥

भावार्थ—“ राजा, श्रेष्ठी, स्त्री, पुरुष, परप्रविचार, स्वप्रविचार, अल्प
विकार, दरिद्र अने श्रावक ए प्रमाणे नव नियानां छे. ”

कोइ साधु अथवा साध्वी एवं निदान करे के—‘ देव अथवा देवलोक तो
साक्षात जोया नथी, माटे राजाओज खरा देव जणाय छे. तेथी जो मारां केरलां तप
अनुष्ठान विगेरेनुं फळ होय तो आवता भवमां मने राजापणुं प्राप्त थजो.’
पछी ते देवलोकमां जइने राजापणे उत्पन्न थाय छे, परंतु तेने बोधि बीज दुर्लभ
थाय छे. आवुं नियानुं ब्रह्मदत्त चक्रीए पूर्व भवमां कर्युं हतुं. (१)

वळी कोइ एवं नियानुं करे के—

बहुचिंता महीनाथो, सुहिया धणिणो इमो ॥
उग्गाणं च सुओ होहं, नीयाणं वीडियं इमं ॥ १ ॥

भावार्थ—“राजाने तो घणी चिंता होय छे. अने धनिक लोको सुखीया
होय छे; माटे तेवा उंच कुळमां हुं पुत्र धाउं.” एवं जे चितवे ते वीजुं निदान
जाणवुं. (२)

वळी कोइ एवं विचारे के पुरुषपणामां तो व्यापार, संग्राम विगेरे अनेक
प्रकारनां कष्ट छे, तेथी स्त्रीनां अवतार मळें तां तारो. आ वीजुं निदान समजवुं.
ते सुकुमालिका साध्वीए कर्युं हतुं. (३)

कोइ एवो विचार करे के-स्त्रीनो जन्म तो नीच गणाय छे, माटे सर्व कार्य करवामां समर्थ एवा पुरुषभवने हुं पामुं. केमके-

इत्थी सव्वे पराभूया, पराहीणाइदुरिकया ।

कोवि पच्छे नरो होहं, नियाणं तु चतुत्थयं ॥ १ ॥

भावार्थ—“ सर्व स्त्रीओ पराभव, पराधीनता विगेरे दुःखवाळी होय छे; माटे पुरुषपणुं पामवुं सारुं छे. आ प्रमाणे जे विचारे ते चोथुं निदान जाणवुं. (४).

मनुष्यना कामभोग अपवित्र छे. मूत्र विष्टादिथी दुर्गंधवाळा छे; माटे देवपणुं सारुं छे. केमके ते देवो पोतानी तथा बीजानी देवीओ भोगवे छे. वळी पोतेज इच्छानुसार देवदेवीनां रूप विकुर्वीने तेनीसाथे भोग भोगवे छे; माटे हुं पण तेवो थाउं. आ प्रमाणे जे नियाणुं करे ते पांचमुं परप्रविचार नियाणुं कहेवाय छे. (५)

जे देवो बीजी देवीओने भोगवे ते पण कष्ट छे. परंतु पोताना रूपनेज देवदेवी रूपे विकुर्वीने जेओ भोग भोगवे छे ते ठीक छे; माटे हुं तेवो थाउं. एवुं जे निदान करे ते स्वप्रविचार नामे छहुं नियाणुं जाणवुं. (६)

देव अने मनुष्यना कामभोगमांथी वैराग्य पामीने कोइ एवुं चिंतवे के-“ हुं विषय रहित अल्प विकारवाळो देव थाउं. ” एवुं निदान करीने ते तेवो थाय, पण ते त्यांथी च्यवीने मनुष्य थाय त्यारे देशविरति पामे नहीं. (७)

कामभोगमां उद्वेग पामीने कोइ एवुं निदान करे के-“ द्रव्यवान पुरुषने राजा, चोर, अग्नि विगेरेथी महाभय होय छे, माटे हुं अल्प आरंभवाळा दरिद्रीना कुळमां उत्पन्न थाउं. ते आठमुं नियाणुं समजवुं. (८)

वळी कोइ एवुं निदान करे के-“ मुनिने दान आपवामां प्रीतिवाळो अने वार व्रतने पालन करनार एवो श्रावक हुं थाउं. ” ते नवमुं नियाणुं जाणवुं. आ नियाणावाळो देशविरति पामे पण सर्वविरति पामे नहीं. (९)

आ प्रमाणे नव नियाणांनुं स्वरूप जाणीने केटलाएक नमि राजर्षि जेवा उत्तम पुरुषो, इंद्रादिके देवादिकना अनेक प्रकारना सुखथी लोभ पमाड्या छतां पण नियाणुं करता नथी. श्रीमहावीर स्वामीए संगम देवताना करेला अनुकूल उपसर्गथी पण नियाणुं कर्युं नहीं, अने नांदिपेण मुनिए नियाणुं कर्युं, तेथी ते चरमुदेवनो जन्म पाम्या अने अनेक स्त्रीओना स्वामी थयां. वळी कोइक जीव ममकित रहित होय छतां पण तामलि तापसनी जेम नियाणुं करतो नथी. ते

तामलि तापसनो वृत्तांत एवो छे के-तामलिस्त्री नामनी नगरीमां तामलि नामे एक श्रेष्ठी रहेतो हतो.तेने एक दिवस रात्रिजागरिका करतां लौकिक वैराग्य उत्पन्न थयो. तेणे विचार्युं के-“ हुं पूर्व जन्मना पुण्यथी आ भवमां पुत्र, स्त्री, धन, धान्य, राज्यसत्कार विगेरे अनेक सुख भोगवुं छु. जन्मथी आरंभीने कोइ वखत एक श्वासोच्छ्वास पण में दुःखे लीथो नथी.तेथी हवे प्रातःकाळे स्वजनोने भोजन विगेरेथी संतुष्ट करी मोटा पुत्रने गृहकार्यनो भार सोंपीने सर्वनी रजा लइ काष्ठनुं पात्र हाथमां राखीने तापसी दीक्षा गृहण करीश. पछी हाथ उंचा राखीने सूर्ये सन्मुख दृष्टि करी उभो रहीश; जावज्जीव छट्ट तप करीश. पारणाने दिवसे ते काष्ठपात्र लइने तामलिस्त्री नगरीमां उंच नीच अने मध्यम सर्व कुळमां भिक्षा माटे अटन करीश; दाळ तथा शाक रहित मात्र भात जेवुं हविष्यान्न लइने ते अन्नने एकवीश वार जळवडे धोइ तेने नीरस करीने पछी हुं ते अन्न खाइश. ” इत्यादि विचार करीने प्रातःकाळ थतां तेणे रात्रिनुं चिंतवेळुं सर्व कार्य कर्णुं, अने पोतानी उदरपूर्ति थाय तेवहुं काष्ठनुं एक पात्र कराव्यु. तेमां चार खानां पढाव्यां. तेनी अंदर आवेल अन्नमांथी त्रण भाग दानमां आपी चोथा भागवडे पारणुं करवानां निरधार कर्णो; अने अव्यक्त लिंगने तेमज सर्वने प्रणाम करवाना व्रतने अंगीकार करीने ते नदीनी पासे आश्रम करीने तेमां रह्यो. पछी इंद्र, शंकर, राजा, कागडो, कूतरो, चांडाळ विगेरे जेने देखे तेने प्रणाम करवा लाग्यो. पष्ठ तपने पारणे नगरीमां अटन करीने ते पात्र भरी लावी तेमां मळेला अन्नमांथी एक भाग जळचर प्राणीने, एक भाग स्थळचर प्राणीने अने एक भाग खेचर प्राणीने (पक्षीने) एम त्रण भाग आपीने चोथा भागने एकवीश वार जळथी धोइ तेनावडे संतोपथी उदरपूर्ति करवा लाग्यो. आ प्रमाणे तेणे साठ हजार वर्षे सुधी तप कर्णुं. तेथी ते वाळतपस्वी (अज्ञान तपस्वी) नो देह तदन शृष्क थयो अने अस्थि पण देखाय नहीं तेवो थयो. एकदा तेणे रात्रिजागरिका करतां विचार्युं के-“ हुं मात्र जीवना वळथी गमनागमन करुं छुं. शरीरनुं वळ विलकुल नथी, माटे आ शरीरने प्रभाते वोसरावी दडं. ” एम विचारीने प्रातःकाळे इशान खूणामा पोताना देहप्रमाण मंडळ आलेस्त्रीने तेमां अनशन करी आत्मध्यान करतो रह्यो.

हवे ते अवसरे अलिचंचा राजधानीनो इंद्र चव्यां. एटलं त्यां रहेनारा देव अने देवीओए विचार्युं के-“ आपणे सर्वे दुष्कर तप करनार तामलि नामना वाळ तपस्वी पासे जइए, अने तेने अनेक प्रकारना सुरसादिकथी लोभ पमाटीने ते आपणा इंद्र थाय तेवुं नियार्णुं करावीए. ” पछी ते देवताओ अने देवीओ तामलि तापस पासे आव्यां. तेमणे तेनी पाने दत्रीग प्रकारनुं नाटक कर्णुं. पछी त्रण प्रदक्षिणा दइ

नमस्कार करीने तेओए कहुं के-“हे स्वाामी! अमारी राजधानी प्राप्त करवा माटे नियानुं करो; जेथी अमारुं इंद्रपणुं पामीने अमारी साथे दिव्य भोग भागवो.” आ प्रमाणे देवोए तेने लोभ पमाड्या छता पण तेणे तेमनुं वचन अंगीकार कर्युं नहीं. अंते ते देवो थाकीने पोताने स्थाने गया. तामलि तापस पण बे मासनी संलेखना एटले १२० भक्तपानना त्यागरूप अनशनवडे मृत्यु पामीने इशानेंद्र थयो. आटलुं वधुं कष्ट कर्यां छतां पण अल्प कषाय तथा अनुकंपाना परिणाम होवाथी ते मात्र वैमानिक देवपणुं पाम्यो. आ तामलि तापस विषे बीजा चरित्र ग्रंथमां एवुं सांभळ्युं छे के-“तामलि तापसे पोतानी अंत्यावस्थामां एक साधुने जोया हता; तेने जोइने तेना गुणनी प्रशंसा तेणे मनमां करी हती. तेथी ते सम्यक्त्व पामेल होवाथी इंद्रपद पाम्यो.” केटलाएक एम कहे छे के-“स्वर्गमां उत्पन्न थया पछी शाश्वता जिनबिंबनुं दर्शन करवाथी इंद्रपद संबंधी समकित पाम्यो इतो.” तत्त्व बहुश्रुत जाणे. आ तामलि तापसनुं दृष्टांत श्री भगवती सूत्रमां कहेलुंछे. वृद्धो एम कहे छे के-

तामलि तणे तवेण, जिणमय सिद्धे सत्त जणे ।

अन्नाणं दोसेण, तामलि ईसाणे गयो ॥ १ ॥

“तामलि तापसना जेटली तपस्याए करीने जैनमत प्रमाणे सात जीव सिद्धिपद पामे (तेटलो तेणे तप कर्यो हतो); पण अज्ञानना दोषथी ते इशानेंद्र थयो.”

श्रीउपदेशमाळामां कहुं छे के-

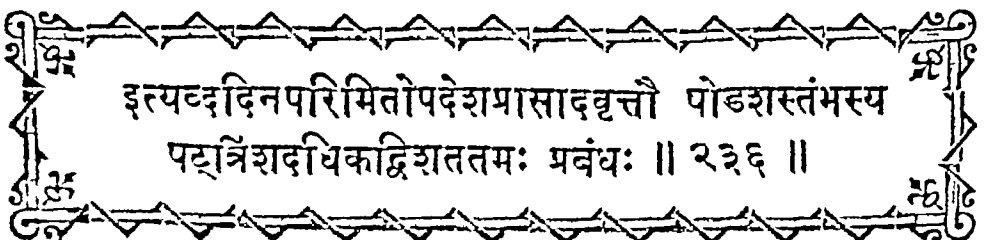
सठ्ठिं वाससहस्सा, तिसत्तगुतोदयेण धोएण ।

अणुचिन्नं तामलिणा, अन्नाणतवत्ति अप्पफलो ॥ २ ॥

भावार्थ---“तामलि तापसे साठ हजार वर्ष सुधी एकवीश वार जळथी धोइने अन्न खाधुं, अने महा तप कर्युं, पण ते अज्ञान तप होवाथी तेने तेनुं अल्प फळ मळ्युं.”

पृथ्वीकाय आदि छ काय जीवोनो वध करनारा अने सर्वज्ञना शासनथी पराङ्मुख एवा बाळ तपस्वीओ घणो तपक्लेश करवा छतां पण अल्प फळ पामेछे.

मिथ्यादृष्टि छतां पण तामलिए तपस्याना फळनुं नियानुं कर्युं नहीं, ए आ वृत्तांतनुं तात्पर्य छे. माटे मुनिओए मुक्तिना अमूल्य सुखने आपनार तपस्यानुं नियानुं करीने ते अल्पमूल्य करवुं नही.

व्याख्यान २३७ सुं.

उपदेशमां अयोग्य चार प्रकारना मनुष्यो विषे.

प्रथम अत्यंत रागी पुरुष उपदेशने अयोग्य छे. ते कहे छे—

यस्मिन् वस्तुनि संजातो, रागो यस्य नरस्य सः ।

तदीयान्नु दोषांश्च, गुणतयैव पश्यति ॥ १ ॥

भावार्थ—“ जे पुरुषने जे वस्तुमां राग उत्पन्न थयो होय छे ते माणस तेना दोषने गुणरूपेज देखे छे. ”

आ विषे दृष्टांत नीचे प्रमाणे—

मगध देशमां एक शहेरनी अंदर नंदन नामनो एक कोटवाळ हतो. तेने आद्यश्री अने द्वितीयश्री नामे बे स्त्रीओ हती. तेमां द्वितीयश्री उपर ते आसक्त हतो, तेथी ते तेनेज घेर रहेतो. एक दिवस ते परदेश जइने आव्यो अने आद्यश्रीने घेर गयो. आद्यश्रीए घणा हर्षथी शाक, पकवान विगेरे उत्तम भोजन बनावी तेने जमवा वेसाड्यो, पण ते उत्तम भोजन तेने स्वादिष्ट लाग्युं नही, अने तेथी ते मनमां बोल्यो के—“ आमां थुं खावुं ? ” पछी तेणे आद्यश्रीने कहुं के—“ द्वितीयश्रीने घेरथी तेणे कांइ रांध्युं होय तेमांथी शाक, पापड विगेरे लइ आव. ” तेथी आद्यश्रीए गोकनी पासे जइने पतिमाटे शाक माग्यु. तेणे कहुं के “ आजे कांइ रांध्युंज नथी तो शाक क्यांथी होय ? ” आद्यश्रीए आवीने ते वात नदने कही. तेणे फरीथी कहुं के—“ खातां कांइ वध्युं होय ते मागी लाव. ” तेणे फरीथी जइने माग्युं त्यारे द्वितीयश्रीए कहुं के—“ वधेलुं हतुं ते चाकरने आपी दीथुं, माटे कांइ पण नथी. ” ते वात पण आद्यश्रीए पोताना खामीने कही. त्यारे ते नदने फरीथी कहुं के—“ तेना घेरथी कांइ कांजी जेवुं गमेते पण लाव. ” ते मांभश्रीने आद्यश्रीने क्रोध चड्यो. तेथी तेणे बहार जइ तरतनुं करेलुं वाछवानुं छाण लइ तेमां चणानो आटो, पाणी, मनालो विगेरे नांसी तेने कांइक उनुं करीने लावी अने कहुं के—“ आ तेने घेरथी लावी छु. ” ते खातो खातो तयाठी बोल्यो के—“अहां! घणुं स्वादिष्ट छे. केवो ते स्त्रीनो गुण छे ? ” विगेरे तेनी प्रजाना करी. आ कोटवाळ नवी स्त्रीनो रागी हतो, तेथी ते गुणदोषना विवेकणी रहित हतां. आवीज रीने जे कांइ असत्य

धर्ममां रागी होय ते गुणदोषता विवेकथी अज्ञात होय छे. तेथी ते धर्म पामतो नथी. कह्युं छे के-

मिथ्यात्वपंकमलिनो आत्मा विपरीतदर्शनो भवति ।
श्रद्धते न च धर्मं मधुरमपि रसं यथा ज्वरितः ॥

“मिथ्यात्व रूपी पंकथी मलिन एवो आत्मा विपरीत श्रद्धावाळो होय छे. तेथी जेम ज्वरवाळा माणसने मधुररस रुचतो नथी, तेम तेने सद्धर्म उपर रुचि थती नथी. ”(१)

२ हवे जे अत्यंत द्वेषी होय ते पण धर्म पामतो नथी. ते विषे कहे छे-

यो यस्मिन् द्वेषमापन्नः, क्रोधमानातिरेकवान् ।
स लुप्यते गुणांस्तस्य दोषान् प्रादुष्करोत्यथ ॥ १ ॥

भावार्थ—“जे थाणस क्रोध अथवा मानना अधिकपणाथी जेना उपर द्वेष पाम्यो होय, ते तेना गुणनो नाश करीने दोषनेज प्रगट करे छे. ”

ते उपर दृष्टांत नीचे प्रमाणे-

पांडवोना वनवासना तेर वर्ष संपूर्ण थया पछी तेमने कौरवो साथे परिणामे दुःखदाइ एवो क्लेश थवानो संभव जाणीने श्रीकृष्णे दुर्योधन पासे जइने पांडवोना संदेशो कह्यो के—

इन्द्रप्रस्थं यवप्रस्थं, माकंदीं वरुणावतम् ।

देहि मे चतुरो ग्रामान् पंचमं हस्तिनापुरम् ॥ १ ॥

भावार्थ—“इन्द्रप्रस्थ, यवप्रस्थ, माकंदी, वरुणावत अने पांचमुं हस्तिनापुर ए पांच गामो मने आप; अने बाकीनुं तमाम राज्य तुं भोगव. ” आ प्रमाणेनो संदेशो सांभळीने दुर्योधन बोल्यो के—

सूच्यग्रेण सुतीक्ष्णेन, या सा भिद्यते मेदिनी ।

तदर्धं तु न दास्यामि, विना युध्धेन केशव ॥ १ ॥

भावार्थ—“हे कृष्ण! अति तीक्ष्ण सोयना अग्रभागथी जेटली पृथ्वी भेदाय तेथी अर्धी पृथ्वी पण हुं युध्ध कर्या विना आपीश नहीं.”

कृष्णे फरीथी कह्युं के—“हे दुर्योधन ! युध्ध करवाथी कुळनो क्षय थायछे, तम उतां पण जय थाय के पराजय थाय ते संदेह भरेलुं छे; अने परभवमां नरके

जवुं पडेछे, माटे युद्धनी वात छोडी दइ आ टुंकी मागणी कबुल कर." इत्यादि घणी रीते बोध करतां छतां पण दुर्योधन समज्यो नहीं, अने उलटो कृष्णने पण बांधी लेवा विचार कयो.

आवीज रीते धर्मनी वावतमां पण द्वेषी माणसने उपदेश करतां उलटो ते अनर्थ करवा तत्पर थाय छे. आ विषयमां भद्रबाहु स्वामी प्रत्ये वराहमिहिर, जमालि, व्योढिक, सहस्रमल्लं अने मंगल्लिपुत्रं विगेरेनां दृष्टांतो जाणवां. (२)

हवे त्रीजो मूढ माणस उपदेशने अयोग्य छे ते कहे छे—

अज्ञानोपहतचित्तः कार्याकार्याविचारकः ।

मूढः स एव विज्ञेयो, वस्तुतत्त्वमवेतकः ॥ १ ॥

भावार्थ—“जेतुं चित्त अज्ञानथी हणायेळुं छे अने जे कार्य तथा अकार्यनो विचार करी शकतो नथी तेनेजे मूढ जाणवो; केमके ते वस्तुतत्त्वने जाणतो नथी.”

आ विषे दृष्टांत नीचे प्रमाणे—

कोइएक गाममां एक विधवा स्त्री दुःखथी दिवसो निर्गमन करती हती. तेने एक पुत्र हतो. ते युवावस्थाने पाम्यो, त्यारे तेणे तेनी माने पूछयुं के—“हे मा ! मारा पित्ताने शी आजीविका हती ?” ते बोली के “हे पुत्र ! तारा पित्ताने राजानी नांकरी हती.” पुत्र बोल्यो के—“हुं पण राजसेवा करुं.” माताअे कहुं के—“हे पुत्र ! राजसेवा अति दुष्कर छे अने ते अति विनय पूर्वक् कराप छे.” पुत्रे पूछयुं के—“विनय केवी रीते कराय ?” माताए कहुं के—“जे कोइने देखीए तेने जुहार करवो, अने नम्र वृत्तिथी वर्तवुं.” ते सांभळीने “हुं तेवी रीते करीअ ” एम अंगीकार करीने ते राजसेवा करवा माटे चाल्यो. रस्तामां हरणो जता हता, तेमने मारवा माटे वृक्षना मूळमां संताइने अने धनुष पर तीर चडावीने वेठेला पाराधिओ तेणे जोया. तेमने तेणे दूरथीज मोटो शब्द करीने जुहार कयो. ते शब्द सांभळीने त्रास पामेला मृगो नासी गया तंथी पाराधिओए तेने मारीने बांध्यो, एटले तेणे कहुं के—“मारी माए मने शीखव्युं छे के—जेने देखे तेने जुहार करवो.” ते सांभळीने “आ भोजो माणस छे” एम जाणी तेव्याए तेने छोटी दीयो, अने शिखामण आपी के—“आवी रीते कोइ संताइने वेठा हांय,

त्यारे धीरे धीरे मौन राखीने ते तरफ जवुं." ते प्रमाणे अंगीकार करीने ते आगळ चाल्यो. आगळ जतां तेणे लूगडां धोता धोबी जोया. तेमनां वखो हमेशां कोइ चोरलोको चोरी जता हता. तेथी ते दिवसे ते धोबीओ चोरनी शोध करवा माटे हाथमां लाकडीओ राखीने गुप्त रीते बेठा हता, तेमने संतायेला जोइने ते बोल्या विना संतातो संतातो शरीरने नीचुं नमावीने धीरे धीरे आव्यो. आवी चौरवृत्तिथी तेने आवतो जोइने " आज चोर छे " एम मानीने तेने मारीने बांध्यो. पछी सत्य वात कहेवाथी छोड्यो, अने शिखामण आपी के- "आवी रीते कोइ ठेकाणे जोइए त्यारे 'अहीं उस खार पडो, चोरखुं थाओ.' ए प्रमाणे बोलवुं." ते वाक्य पण अंगीकार करीने आगळ जतां कोइक गाममां ते दिवसे प्रथम हळ खेडवानुं मुहूर्त हतुं. तेनी बहु मंगळ पूर्वक क्रिया थती हती. त्यां जइने ते "अहीं उस खार पडो, चोरखुं थाओ" ए प्रमाणे बोल्यो; एटले त्यां पण तेने मारीने बांध्यो. पछी सत्य वात कहेवाथी छोड्यो, अने शीखव्युं के- "आवी रीते जोइने एम बोलवुं के-अहीं गाडां भराओ, घणुं थाओ, हमेशां आवुं थाओ." ते पण तेणे अंगीकार कर्युं. पछी कोइ ठेकाणे कोइ मडदाने गाम बहार लइ जता हता. ते वखते ते उपर प्रमाणे बोल्यो, एटले त्यां पण तेने बांध्यो. पछी सत्य वात कहेवाथी तेने छोडी दइने शिखामण आपी के- "आवुं ज्यां जुए त्यां एम कहेवुं के-कोइ पण वखत तमारे आवुं न थाओ, न थाओ. " ते पण अंगीकार करीने ते वचन कोइक स्थानके विवाहना प्रसंगमां बोल्यो, एटले त्यां पण तेने बांध्यो अने सत्य वात कहेवाथी छोडी दइने शिखामण आपी. आ प्रमाणे ठेकाणे ठेकाण ते कदर्थना पाम्यो. पछी एक दिवस ते एक निर्धन ठाकोर (क्षत्रिय) नी नोकरी करवा रह्यो. तेने घेर एक दिवस छाशमां राब रांधी हती, ते वखते ठाकोरनी स्त्रीए ठाकोरने तेडवा मोकलतां घणा लोकोनी सभामां बेठेला ठाकोर पास आवीने ते मोटेथी बोल्यो के- " हे ठाकोर! चालो, राब टाढी थइ जाय छे, पछी खवाशे नहीं, माटे राणीए मने तेडवा मोकल्यो छे. " ते सांभळीने ठाकोर लज्जा पामीने घेर गयो. पछी तेने घणो मारीने शीखव्यु के- " आवी रीते पोकार करीने घरनुं काम कहेवुं नहीं. परंतु वखथी मुख ढांकीने कान पास आवीने धीमे धीमे कहेवुं. " पछी एक वखत ते ठाकोरना घरमां आग लागी. ते वखते सभामां बेठेला ठाकोर पास ते धीरे धीरे गयो, अने मुख आवुं वख राखीने कानमां धीरेथी कळुं. ते सांभळीने ठाकोर एकदम घर तरफ दोड्यो; तेडलामां तो वग वळी गयुं. पछी अति क्रोधथी तेने घणो मार्यो, अने शीखव्युं के- " हे मूर्ख ! प्रथम भ्रमाडो नीकळे तेज वखते तेना उपर पाणी, धूळ, राख विगेरे नांखीने उंचे

स्वरे पोकार करवो जोइए. ” त्यारे ते बोल्हो के—“ हवेथी तेम करीश. ” पछी कोइएक वखत ठाकोर स्नान करीने आगि पासे तापवा बेठो हतो, ते वखते ठाकोरना लुगडानी उपर धूमाडो नीकळतो जोयो, के तरतज तेणे राखनी भरेली थाळी उपाडीने तेना पर नांखी. पछी धूळ पाणी विगेरे नांखवा लाग्यो, अने मोटा शब्दथी पोकार करवा लाग्यो. एटले “ आ तदन अयोग्य छे ” एम धारीने ठाकोरे तेने काढी मूक्यो.

आ दृष्टांत प्रमाणे श्रोता अथवा शिष्य गुरुवचनना परमार्थने न जाणे तेने उपदेशने अयोग्य जाणवो. (३)

हवे धूर्त माणसे अवळं समजावेलो माणस पण उपदेशने अयोग्य छे, ते कहे छे—

वस्त्वस्तुपरीक्षायां, धूर्तव्युद्ग्राहणावशात् ।

अक्षमो कुग्रहाविष्टो, हास्यः स्याद्गोपवन्नरः ॥ १ ॥

भावार्थ—“ धूर्त माणसे अवळं समजाववाथी कदाग्रही थयेलो माणस वस्तु अने अवस्तुनी परीक्षा करवामां असमर्थ थाय छे, अने गोवाळनी जेम ते हास्यने पात्र थायछे. ”

राजपुर नगरमां एक गोवाळ रहेतो हतो. तेणे गायो चारीने घणुं धन मेळवुं हतुं. एक दिवस तेना मित्र सोनीए तेने कहुं के—“ तारा धनतुं एक सुवर्णतुं कहुं बीजा कोइ सोनी पासे कराव. ” ते गोवाळे कहुं के—“ तुज करी आप.” सोनी बोल्हो के—“प्रीतिने नाश करवामां मूळ कारण पैसो छे. कहुं छे के—

यदीच्छेद्विपुलां प्रीतिं, तत्र त्रीणि निवारयेत् ।

विवादमर्थसंबन्धं, परोक्षे दारभाषणम् ॥ १ ॥

भावार्थ—“जो प्रीति बधारवानी इच्छा होय तो मित्रनी साथे वादविवाद, द्रव्यनो संबन्ध अने परोक्षमां तेनी स्त्रीनी साथे वातचीत ए त्रणनां त्याग करवो. ”

माटे लोको आपणी प्रीतिनां भंग करावशे. ” ते सांभळीने गोवाळ बोल्हो के—“ हुं कटांनी परीक्षा करावीश. माहं चित्त स्थिर हजे तो लंको शुं करवाना हता ?” पछी ते सोनीए एक सुवर्णतुं अने एक पीतळतुं एम वे एक सरखाज कटां कयां. तेमां प्रथम ते गोवाळने सांतातुं कहुं आप्णुं. ते लडने तेणे गाम्मां बीजानी

दुकाने परीक्षा करावी. परीक्षके कहुं के-“ आ कहुं सोनानुं छे, अने तेनी आटली किंमत छे, एटले ते गोवाळनी खातरी थइ. पछी ते सोनीए तेने ओपवा माटे माग्युं, एटले गोवाळे तेने आप्युं. सोनीए पीतळनुं कहुं ओपीने तेने आप्युं. मूढ गोवाळे ते फेरफार जाण्यो नहीं, अने पोताना घरमां जइने मूक्युं. पछी कोइ वखत काम पड्ये तेणे कोइ नाणावटीओने बताव्युं. ते जोइने तेओए “ पीतळनुं छे ” एम कहुं. त्यारे गोवाळ बोल्ह्यो के-“ तमेज असत्य बोलतारा छो. प्रथम तमेज आँने सत्य कहुं हतुं, अने आजे खोटुं कहो छो; माटे मारा मित्रनो आमां कांइ पण दोष नथी. ” (४)

आ दृष्टान्तनुं तात्पर्य ए छे के-जेम आ गोवाळने प्रथमथीज अवळे रस्ते समजाव्यो हतो, तेथी ते योग्यायोग्यने जाणी शक्यो नहीं. तेमज जेने आहुं अवळुं समजावीने कुमत ग्रहण कराव्यो होय ते माणस पण सिद्धांतना सत्य तत्त्वने जाणी शकतो नथी.

“ आ प्रमाणे उपदेश संभळाववामां आवा चार प्रकारना पुरुषने अयोग्य कहेला छे; माटे तेने छोडीने बीजाने सिद्धांत श्रवण कराववुं. ”

॥ इत्यब्ददिनपरिमितोपदेशप्रासादवृत्तौ षोडशस्तंभस्य
सप्तत्रिंशदधिकद्विशततमः प्रबंधः ॥ २३७ ॥

व्याख्यान २३८ मुं.

कदाग्रही विषे.

स्याद्वादयुक्तितो बोधं, न प्राप्तवान् स निर्गुणः ।

विद्वन्मरालसंघेभ्यो, बाह्यः कार्यः शुभात्मभिः ॥१॥

भावार्थ-“ जे स्याद्वादनी युक्तिथी बोध पामतो नथी तेने निर्गुण जाणवो; तेने बाह्या पुरुषोए विद्वानो रूपी हंसना समूहमांथी वहार करवो. ” ते उपर दृष्टांत कहे छे-

दक्षपुर नामना नगरमां तोशलीपुत्र आचार्यना शिष्य आर्यरक्षित

सूरि हता. तेओ वज्रस्वामी आचार्य पासं कांडक अधिक नव पूर्व भण्या हता. तेमणे शिष्योने अल्पवृद्धिवात्रा जाणीने अनुक्रमे जुदा जुदा अनुयोगमां आगमोने स्थापन कर्षा. तथा श्रीमंधर स्वामीना वचनथी निगोद संबधी प्रश्न करवा माटे देवेंद्र तेमनी पासं आव्या हता अने यथार्थ निगोदनुं स्वरूप सांभळीने तेणे तेमने नमस्कार कर्षो हतां ते सूरि एकदा विहार करतां करतां दशपुर नगरे आव्या हता. ते वखते मथुरा नगरीमां कोइ नास्तिकवादी उत्पन्न थयो, तेनी सामे प्रतिवादी तरीके कोइ नही होवाथी सर्व संघे एकठा थइने विचार कर्षो के—“ हालना समयमां आर्यरक्षित सूरि युगप्रधान छे. ” एम धारीने आ वृत्तांत तेमने कहेवा माटे साधुना संघाटकने एटले वे साधुने तेमनी पासे भोकल्या. साधुओए जइने सर्व वृत्तांत तेमने कल्यो. परंतु सूरि वृद्ध होवाथी पोते जवाने अशक्त हता. तेथी वादलव्धिने धारण करनारा गोष्ठामाहिल नामना मुनिने तंमणे भोकल्या. ते गाष्ठामाहिले त्यां जडने वादीनो पराजय कर्षो. पछी त्यांना श्रावकोए गोष्ठामाहिलने विनंति करीने चातुर्मास राख्या. अर्हो आर्यरक्षित सूरिए पोताना आयुष्यनो अंत पासे आवेलां जाणीने विचार्युं के— “ योग्य शिष्यनेज गणधर (सूरि) पद आपवुं जोइए. कहुं छे के—

बुद्धो गणहर सदां, गायममाइहिं धीरपुरिसेहिं ।

जो तं ठवइ अपत्ते, जाणंतो सो महापावां ॥ १ ॥

भावार्थ—“गौतम आदि धीर पुरुषोए वहन करेलां गणधर शब्द जाणतो सतो तेने जं अपात्रगां स्थापन करे तं महापापी कहेवाय.”

“हवे गणधरपदने योग्य तो दुर्बलिका पुष्पसित्र मुनिज छे; अने बीजा सर्वे साधुओ मारा मामा गोष्ठामाहिलने अथवा मारा नाना भाइ फल्गुरक्षितने चाहं छे.” एम विचारीने आचार्ये सर्व संघने वांलावीने कहुं के—“त्रण प्रका-रना घटा होय छं. तेमां एक वालनां. बीजां नेलनो अने बीजां घीनो छे. तेने उंधा वाडीए तो वालना घटामाथी सर्वे बाल नीरळी जाय, नेलना घटामाथी कांडक तेल घटाने वळगी रहे. अने घीना घटामां घी बधाने वळगी रहे. तेबीज रीते हुं सूत्र तथा तेना अर्थना विषयमां दुर्बलिका पुष्पसित्र पासं वालना घटा रूप थयो छं. केमके मारामां रहलो समग्र सूत्रार्थ नेणे ग्रहण कर्षो छे, फल्गुरक्षित पासं

१. जेवाचनो स्वरूपाने प्रथम शब्दो, तेजसायान् अणुनाम अथवा मारो, तेव्यक्तानां पदं-कथापुत्रेण अथवा मारो, ते तेव्यक्तानां अणुनामं अथवा मारो, जेवन्ते दुर्बलका रूपाने-ने बलवत्तं थो नार.

तेलना घडा समान थयो छुं; केमके सर्व सूत्रार्थ तेणे ग्रहण कर्यो नथी, अने गोष्ठा. माहिल पासे तो हुं घीना घडा जेवो थयो छुं. केमके घणो सूत्रार्थ मारी पासेज रही गयो छे. माटे हुर्बलिका पुष्पमित्रज तमारा सूरि थाओ. ” ते सांभळीने सर्व संघे “इच्छामः” (इच्छीए छीए) एम कहीने ते कबुल कर्युं. पछी सूरि साधु तथा श्रावक बन्ने पक्षने योग्य अनुशासन (शिक्षा) आपीने अनशन ग्रहण करी स्वर्गे गया. ते सर्व वृत्तांत गोष्ठामाहिले सांभळयो. एटले ते मथुराथी त्यां आव्या, अने पूछ्युं के-“सूरिए पोताने स्थाने कोने स्थाप्या ? ” ते सांभळीने सर्वेए वाल विगेरेना घडाना दृष्टांत पूर्वक सर्व वृत्तांत कह्यो, तेथी ते अति खेद पाम्या; अने जूदा उपाश्रयमां रहीने सूरिनी निंदा करवा लाग्या. तेमज साधुओने अवळुं समजाववा मांड्युं, अने कह्युं के-“तमे वालना घडा जेवा आचार्यनी पासे केम श्रुतनो अभ्यास करो छो ?”

एक दिवस दुर्बलिका पुष्पमित्र सूरिना शिष्य विन्ध्य नामना मुनि कर्म-प्रवाद नामना पूर्वनी आवृत्ति करता हता, तेमां एवो विषय हतो के-“जीवना प्रदेश साथे बद्ध थयेलुं कर्म जेनो बंध मात्र थाय छे एटले कषाय रहित (केवळी) मुनिने इर्ष्यापथिकी संबंधी जे कर्म बंधाय छे ते बद्ध कहेवाय छे. ते कर्म कालांतर स्थितिने पाम्या विनाज सुकी भीत पर नांखेली भुकानी मुठीनी जेम जीवना प्रदेशथी जुहुं पढे छे.

हैवे जीवना प्रदेशोए पोतानुं करी लीधेलुं जे कर्म ते बद्ध स्पृष्ट कहेवाय छे. तेवुं कर्म आर्द्र भीत, पर नांखेला भीना चूर्णनी जेम काळांतरे नाश पामे छे; अने अति गाढ अध्यवसायथी बांधेलुं कर्म के जे अपवर्तनादि करणने अयोग्य होवाथी निकाचित कहेवाय छे ते कर्म अति गाढ बंधवाळुं होवाथी आर्द्र भीत उपर आकरा कळी चुनानो या सफेतानो हाथ दीधो होय तेनी जेम काळांतरे पण विपाकथी भोगव्या विना प्राये करीने क्षय पामतुं नथी. आ त्रणे प्रकारनो बंध समजवा माटे सोयना समूहनुं दृष्टांत छे ते आ प्रमाणे-दोरो वीटिला सोयना समूह जेवुं बद्ध कर्म जाणवुं, लोढानी पाटीथी बांधेला सोयना समूह जेवुं स्पृष्ट बद्ध कर्म जाणवुं अने अग्निथी तपावी हथोडावती टीपीने एकत्र करेला सोयना समूह जेवुं बद्ध स्पृष्ट निकाचित कर्म जाणवुं. अहीं कोइने शंका थाय के-“निकाचित तथा अनिकाचित कर्ममां शो तफावत ?” तो तेनो उत्तर कहे छे के-“कर्मना संबंधमां श्रीकम्मपयडी ग्रंथमां अपवर्तनादिक आठ करण कहेलां छे, ते सर्व करण अनिकाचित कर्ममांज प्रवर्ते छे, अने निकाचित कर्ममां तो तेनुं फळ

उदय आवधी प्राये करीने भोगववुंज पडे छे, एटलो निकाचित ने अनिकाचितमां फेर छे.

अहीं निकाचित कर्मना संबंधमां “प्राये करीने भोगववुंज पडे. ” एम प्राये शब्द कहेवानुं तात्पर्य ए छे के—“तवसाओ निकाइयाणं पि (तपधी निकाचित कर्मनो पण क्षय थाय.) ” ए वचनना अनुसारे अत्यंत तप करवाधी तथा उत्कट अध्यवसायना वळधी निकाचित कर्ममां पण अपवर्तनादिक करणो प्रवर्ते छे. आवी रीते व्याख्या करवाधी ए तात्पर्य समजवुं के—क्षीरनीरनी जेम तथा अग्निधी तपावेला लोहना गोळानी जेम जीवना प्रदेश साथे कर्मनो संबंध छे.” आ प्रमाणे विन्ध्य मुनिनी व्याख्या सांभळीने असत्कर्मना उदयने लीधे कदाग्रहधी तेने नहीं स्वीकारतो गोष्ठामाहिल तेनी पासं जइने बोल्यो के—“ जीव कर्मनो जे तादात्म्य संबंध कछो ते दूषित छे. केमके तादात्म्यभाव मानवाधी जेम जीवना प्रदेश जीवधी भिन्न थता नहीं तेम कर्म पण जीवधी अभिन्न रहेगे, अने तेधी सदा काळ जीव कर्म सहित रहेवाधी मोक्ष पामशे नहीं. मोक्षनो अभाव थशे माटे मारी युक्तिज यांग्य छे के—सर्पनी कांचळीनी पेठे जीवनी साथे कर्मनो मात्र स्पर्शज छे. अग्निधी तपावेला लोहगोळाना न्यायनी जेम तादात्म्य भाव पाम्या विनाज ते जीवनी साथे जोडाय छे, अने तेनी साथे परभवमां जाय छे. एम मानवाधी मोक्षनी प्राप्ति रहेगे.”

आ प्रमाणे तेनुं वचन सांभळीने विन्ध्य मुनिने शंका पढवाधी नेगे आचार्य पासं जइने पूछ्युं त्यारे आचार्य कछुं के—“ तमे जं प्रथम कइं तेज सत्य छे. केमके—

जीवो हि स्वावगाहाभिव्याप्त एवांवरे स्थितम् ।

गृह्णाति कर्मदलिकं, जातु न त्वन्यदेशगम् ॥ १ ॥

अथात्मान्यप्रदेशस्थं, कर्मादायानुवेष्टयेत् ।

यद्यात्मानं तदा तस्य घटते कंचुकोपमा ॥ २ ॥

भाषार्थ—“ जीव पोतानी अवगाहार्थे एतन् व्येका आकाशप्रदेशम् ”
 रहेलांज कर्मना वळीयाने ग्रहण करे छे. पण वीज प्रदेशनां गृह्णाति ग्रहण करतो
 तेधी जो कदाच आत्मा अन्य प्रदेशमां गृह्णाति कर्मने ग्रहण करीने पोतानी
 वीधे. तां ते कर्मनं मर्षं जांचळीनी इत्थं वर्ये इत्थं ने शिवाय घटी इत्थं

आ प्रकारनुं गुरुनुं वचन विंध्य मुनिए गोष्ठामाहिलने कहुं, पण तेणे अंगी-कार कर्युं नहीं. एटले आचार्ये तेने बोलावीने पूछयुं के--“तमे सर्पकंचुकनी जेम कर्मनो संबंध मानो छो. ते जीवना दरेक प्रदेशनी साथे मानो छो के जीवनी बहार त्वचाना पर्यंत भाग साथे फरतो विंटायेलो मानो छो? जो जीवना दरेक प्रदेशना पर्यंत भाग साथे मानशो, तो आकाशनी जेम जीवमां सर्व प्रदेशे कर्म प्राप्त थशे. तो पछी जीवनो मध्यभाग कयो के जे कर्म रहित रहेशे. केमके जीवना प्रति प्रदेशे कर्म लागवाथी कोइ मध्य प्रदेश बाकी रहेशे नहीं के जेथी कर्मनुं अस्वर्वव्यापीपणुं थाय. ए रीते साध्यविकळता प्राप्त थवाथी कंचुकनुं दृष्टांत अघटित छे अने जो जीवनी बहार त्वचाना पर्यंत भाग साथे कंचुकनी जेम स्पर्श करेलुं कर्म मानशो, तो जीव एक भवमांथी बीजा भवमां जशे, त्यारें अंगना बाह्य मेलनी जेम तेनी साथे कर्म जशे नहीं; अने “ भले जीवनी साथे कर्म न जाय तेमां शो दोष छे ? ” एम कहेशो तो सर्व जीवनो मोक्ष थशे केमके पुनर्जन्मना कारणभूत कर्मनोज तेनी साथे अभाव छे. इत्यादि अनेक दोष प्राप्त थशे. ”

ते सांभळीने गोष्ठामाहिले पूछयुं के--“जो जीव अने कर्मनुं जुदापणुं न होय, तो जीव थकी तेनो वियोग शी रीते थाय?” त्यारे गुरुए कहुं के--“जोके कर्म जीवनी साथे अभेदे करीने रह्युं छे, तोपण सुवर्ण अने माटीनी जेम तेनो वियोग थइ शके छे. जेम मिथ्यात्वादिके करीने कर्मनुं ग्रहण थाय छे, तेम ज्ञान अने क्रियाए करीने तेनो वियोग थइ शके छे. ” इत्यादि अनेक युक्तिओथी तेने समजाव्या छतां गोष्ठामाहिले बोध पाय्या नहीं, अने तेणे पोतानो कदाग्रह मूकयो नहीं.

एकदा विंध्य मुनि नवमा प्रत्याख्यान प्रवाद पूर्वमां आवेला मुनिओना प्रत्याख्यान (पञ्चरुकाण) नुं वर्णन करता हता के--“मुनिए यावज्जीव (जीवनपर्यंत) सर्व सावचनां प्रत्याख्यानो त्रिविधे त्रिविधे करवां. ” ते सांभळीने गोष्ठामाहिले कहुं के--“सर्व प्रत्याख्यान यावज्जीव आदि अवधि विनाज करवां. अवधि सहित करवाथी आशंसा दोष प्राप्त थाय छे. जेमके कोइ साधु एवो विचार ‘प्रत्याख्यान पूर्ण थया पछी हुं स्वर्गादिकमां देवांगना साथे भोग वि’ आम थवाथी परिणाम अशुद्ध थया, तेथी प्रत्याख्यान पण अशु मूत्रमां कहुं छे के--

रागेण च दोसेण च, परिणामेण च न दूसि
तं खलु पञ्चरुकाणं, भावविसुद्धं मुणेयव्वं ॥

भावार्थ—“ जे राग, द्वेष के परिणामथी दूषित थयेलुं न होय, तेज प्रत्याख्यान भावविशुद्ध जाणवुं. ”

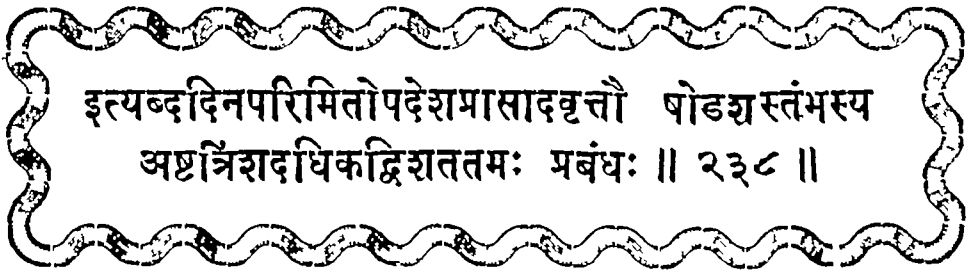
अहीं गुरु तेने उत्तर व्यापे छे के—“ तमे जे आशंसा दोष आप्यो ते काळनो अवधि करवाथी प्राप्त थाय छे ? के वांच्छाथी प्राप्त थाय छे ? जो काळनो अवधि करवाथी थतो होय तो पोरसी विगेरेना पच्चख्खाणमां पण ते दोष प्राप्त थशे केमके काळप्रत्याख्यानमां प्रहर विगेरे काळमान साक्षात् कहेलुं छे. ” जो कदाच “ पोरसी विगेरेमां पण काळनो अवधि कहेवो नहीं ” एम कहंशो तो दीक्षा ग्रहण करवाना दिवसथीज अनशन करवुं जोइजे, अने तीर्थकरोण तो तपरवीओने दश प्रकारे अनागत आदि प्रत्याख्यानो करवाना सिद्धांतमां कहेलां छे. हवे जो “ वृष्णाथी आशंसा दोष प्राप्त थाय छे ” ए वीजो पक्ष मानशो तो ते पण अयोग्य छे. केमके मुनिने अन्य भवमां पाप सेवानी इच्छा होती नथी; अने जो अवधि विना प्रत्याख्यान करे, तो सर्व आवता (भविष्य) काळतुं प्रत्याख्यान थइ जशे; तम थवाथी आयुपना क्षये देवगतिने पामेला यतिने सावच

अवधि करवाथी कायोत्सर्गनी जेम कांइ पण दोष नथी. ”
 पण्यो छतां पण ज्यारे ते कांइ पण श्रद्धा पाम्यो नहीं,
 नि अन्य गच्छना बहुश्रुत अने वृद्ध मुनिओ पासे लइ
 आ पुष्पमित्र आचार्य जेम कहे छे तमज आर्यरक्षित
 छे. तेमां कांइ पण न्यूनाधिक नथी ” त्यारे गोष्ठामा-
 वा ऋषिओ थुं जाणं ? तीर्थकरोण तो जेम हुं कहुं
 ” मधविर मुनिओण कलुं के—“ तु मिथ्या अभिनिवेश

करनी आशातना थाय छे ते थुं तुं जाणतो नथी ? ”
 गां दे कहवाथी पण गोष्ठामाहिले अंगिकार करुं नहीं. त्यारे सर्व संघे मञ्जीने
 सनदेवताने बोलाववा माटे कायोत्सर्ग कर्यो, तेथी कोइ भद्रक देवीण आवीनि
 कथुं के—“ मने आज्ञा आपो. हुं थुं कार्य करुं ? ” संघे सिद्धांतनां पण्यार्थ
 जाणतां छता पण लोकना विश्वासने माटे काण के—“ हे देवी! तम महाविदेहमंत्रमां
 तीर्थकर पामे जइने पछी लावो के—संघ जे बात करे छे ते सत्य के गोष्ठामाद्रिल कहे
 छे ते सत्य? ” देवीण काण के—“ हुं महाविदेहमां जइने पाछी आवुं न्यां सुरी मने मार्गमां
 विघ्न न थदा माटे क पा करीने तमे कायोत्सर्गमां गदो के जेगी हुं जइ शत्रु ” संघे ते प्रमाण
 कथुं पछी ते देवीण महाविदेहमा जइ प्रभुने पछी आवीनि संघे कथुं के—“ ती-
 र्थकरे मने पणुं के ” तमे (संघ) जेते जो ते सत्य छे मने श्री वीर जिनेश्वर

मुक्ति पाम्या पछी पांचसैं चोराशी वर्षे सातमो निन्हव थवानो हतो ते आ मिथ्यावादी गोष्ठामाहिल थयेलो छे. ” ते सांभळीने गोष्ठामाहिल बोल्यो के-“ आ बिचारी देवी अल्प ऋद्धिवाळी छे. तेनी महाविदेहमां जवानी शक्तिज क्यांथी होय ? ” एम कहीने तेणे ते वात पण अगीकार करी नहीं, तेथी संघे तेने संघ बहार कयों. त्यारपछी आयुषना क्षये ते मिथ्या प्ररुपणा तथा कदाग्रहनी आलोचना कयों विना मृत्यु पाम्यो.

आ दृष्टान्तुं तात्पर्य ए छे के-“ संघे संघ बहार कयों छतां पण गोष्ठा-माहिले पोतानो मत छोड्यो नहीं, अने बोधिरत्न रहित थइने पृथ्वी पर अनेक माणसोने भ्रमावी पोते संसारमां भम्यो. ”

व्याख्यान २३९ मुं.

आठमो निन्हव.

स्वल्पमात्रजिनप्रोक्तवचनोत्थापकारिणः ।

जमालिप्रमुखा ज्ञेया, निन्हवाः सप्त शासने ॥ १ ॥

भावार्थ-“जिनेश्वरे कहेला वचनमांथी अल्पमात्र वचनने उत्थापन करनारा जमालि विमेरे सात निन्हवो जिनशासनमां थयेलो जाणवा. ”

अथ सर्वविसंवादी, निन्हवः प्रोच्यतेऽष्टमः ।

श्रीवीरमुक्तेर्जातोऽब्दशतैः षड्भिर्नवोत्तरैः ॥ २ ॥

भावार्थ-“ हवे श्रीवीरना निर्वाण पछी छसैं नव वर्षे जिनेश्वरना सर्व वचननुं उत्थापन करनार आठमो निन्हव उत्पन्न थयो. तेनी हकीकत कहे छे. ”

आठमा निन्हवनी कथा नीचे प्रमाणे—

रथवीर नामना नगरमां हजार योधाने जीतनार शिवभूति नामनो एक क्षत्रिय हतो. ते राजानी सेवा करतो हतो. एकदा राजाए तेना शौर्यादिक गुणोनी परीक्षा करवा माटे कृष्ण चतुर्दशनि दिवसे तेने एक पशु तथा मदिरा आपीने कष्टुं के—“ तुं एकलो स्मशानमां जा अने आ वाञ्छितान आपीने पाछो आव. ” ते मध्य रात्रिए एकलां स्मशानमां गयो. त्यां अनेक भूत, प्रेत, पिशाच विगेरेए तेने भय व्रताव्यां पण तेनुं एक रुंवाहुं पण चाल्युं नही. तेथी तेने अरवीर जाणीने राजाए तेनो पगार वधारी आप्यां. पछी एक दिवसे राजाए दक्षिण मथुराना राजाने जीतवा माटे हजार योधानुं सैन्य मोकल्युं, अने उत्तर मथुराना राजाने जीतवा माटे एकला शिवभूतिने मोकल्यो. ते तुरत जीतीने पाछो आव्यो. ते जोडने राजाए तेनुं सहस्रमल्ल नाम पाड्युं, अने वरदान मागवानुं कष्टुं. तेंणे माग्युं के—“ हे स्वामी ! मने स्वतंत्रता आपो. ” एटले राजाए तंनं स्वतंत्रता आपी.

पछी ते राजाना प्रसादथी मरजी मुजव विलास करतो नगरमां फरवा लाग्यो, अने राते वं पहोर रात्रि गया पछी घेर आववा लाग्यो; तेथी खेद पामीने तेनी स्त्रीए तेनी माने कष्टुं के—“ तमारा पुत्रथी हुं कायर थड गड छुं. ते कोड पण दिवस रात्रे वसतसर घेर आवता नथी. तेथी जागरण तथा भूखने लीधे हुं निरंतर पीडा पामुं छुं. ” ते सांभळीने साष्टुए कष्टुं के—“ हे बहु ! आज ते सुड रहे, दु जागीश. ” तेम कहंवाथी बहु सुड गड. मध्य रात्रे सहस्रमले आवीने कष्टुं के—“ वारणुं उघाटां. ” ते सांभळीने कोप पामेली माताए कष्टुं के—“ हे दुष्ट ! आ मध्य रात्रिने समये ज्यां द्वार उघाटां होय त्यां जा. ” आ प्रमाणे सांभळवाथी क्रोध पामीने तं गाममां फरवा लाग्यो; एटलामां तेंणे उघाटा द्वारवाळो साधुनो उपाश्रय जोयो, एटले तेंणे जडने साधुने वांटी व्रत माग्युं. सरिए राजानं वल्लभ तथा माता विगेरेए मोकळो नही करेलो तंमज स्वच्छाचारी जाणीने तेने दीक्षा आपी नही; तांपण तेंणे साधुना धुंक्वाना पात्रमांधी भीनी राख लडने जातेज लोच कयो. एटले पछी कृष्णसरिए तेने मुनिवेश आप्यां. पछी कृष्ण सरिनी साधे विहार करतां एक दिवस पाछा तेज नगरमां आव्या. राजाए सहस्रमल्लने एक रत्नफडल आप्युं, त्यारे आचार्ये तेने कष्टुं के—“ आपणे साधुने आवां बहु-मुली उपकरण गन्ववां न जोडए. ” गुरुए आम कथा छनां पण तेंणे ते कंचलने प्रछांथी गुरु रीने राख्यु. अने हमेशां तेनी संभाळ चरदा लाग्यो. गुरुए तेनी फचल उपरनी इर्छा जाणी. तेथी एरुदा न जांड बदार गयो हनां ते वसत्रे वंचनं

ફાઢીને તેના પાદપ્રોંચ્છણ વિગેરે કરવા સારુ સર્વ સાધુઓને વહેંચી આપ્યું. તે વાત જાણીને શિવભૂતિને ઘણો ક્રોધ ચઢ્યો, અને તેવી સ્થિતિમાંજ ત્યાં રહ્યો.

એક દિવસ આચાર્ય જિન કલ્પિકનું વર્ણન કરતા હતા. તે આ પ્રમાણે-
 “ જિન કલ્પિક બે પ્રકારના હોય છે. એક પાણિપાત્ર એટલે હાથમાં લઈને મોજન કરનારા અને બીજા પાત્ર મોજી તે પાત્રમાં લઈને મોજન કરનારા. તે દરેકના પળ બંબે ભેદ છે. એક સ્વલ્પ સચેલકા એટલે અલ્પ વસ્ત્ર રાખનારા અને વીજા અચેલકા એટલે બિલકુલ વસ્ત્ર નહીં રાખનારા. ” ઇત્યાદિ હકીકત સાંભળીને શિવભૂતિએ કહ્યું કે-“ જો એમ છે તો હાલમાં શામાટે બહુ ઉપધિ રાખવામાં આવે છે ? જિન કલ્પ શામાટે અંગીકાર કરતા નથી ? ” ગુરુએ કહ્યું કે-“ આ ભરતક્ષેત્રમાં શ્રી વીરના ધર્મપૌત્ર એટલે તેમના ત્રીજે પાટે થયેલા શ્રીજંબૂસ્વામીના નિર્વાણ સાથે જિન કલ્પ વિગેરે દશ વસ્તુઓનો વિચ્છેદ થયો છે, વળી તેવા સંહનનાદિકના અભાવથી વર્તમાન કાઢમાં તેમ કરી શકાતું નથી. ” તે સાંભળીને શિવભૂતિ બોલ્યો કે-“ અલ્પ સત્વવાઢાને માટે જિનકલ્પ વિચ્છેદ થયો છે, પણ મારા જેવાને માટે નહીં. કેમકે મારા જેવા મહાસત્વ તો વર્તમાન કાઢમાં પણ જિન કલ્પ અંગીકાર કરવાને સમર્થ છે. મોક્ષના અભિલાષીએ સમગ્ર પરિગ્રહનો ત્યાગ કરવો જોઈએ. તો પછી કપાય, ભય, મૂર્છાદિક દોષના નિધિ સમાન આ અનર્થકારી પરિગ્રહથી શું? જિનેંદ્રો પોંતે અચેલકજ હતા. તેથી વસ્ત્ર રહિત-પણુંજ શ્રેષ્ઠ છે. ” ત્યારે ગુરુએ કહ્યું કે-“ જો એમ હોય તો દેહને વિષે પણ કષાય, ભય, મૂર્છા વિગેરે દોષોનો સંભવ છે. માટે તે દેહનો પણ વ્રત ગ્રહણ કર્યા પછી તરતજ ત્યાગ કરવો જોઈશે. પરંતુ શાસ્ત્રમાં જે પરિગ્રહ રહિતપણું કહ્યું છે તેનો હેતુ એ છે કે - ધર્મનાં ઉપકરણો ઉપર મૂર્છા રાખવી નહીં, પણ સર્વથા ધર્મનાં ઉપકરણનો ત્યાગ કરવો તેમ નથી. વળી જિનેશ્વરો પણ સર્વથા અચેલક હતા તેમ નથી; કેમકે-“ સર્વે વિષ્ણુસેણ નિગ્ગયા જિણવરા ચઢવીસંપિ (સર્વ ચોવીશે તીર્થકરોએ એક દેવદૂષ્ય વસ્ત્ર લઈને દીક્ષા લીધેલી છે.) ઇત્યાદિ વચનથી જિનેંદ્રો પણ સચેલક હતા. ” આ પ્રમાણે આચાર્ય તથા રથવિર મુનિઓએ પૂર્વોક્ત તથા વક્ષ્યમાણ યુક્તિઓથી વાંચ કર્યા છતાં પણ તથાપ્રકારના કપાય અને મોહનીયના ઉદયથી તેણે પોતાનો આગ્રહ છોડ્યો નહીં, અને સર્વ વસ્ત્રોને તજી ઢૂંને ગામ વહાર અરણ્યમાં જઈને રહ્યો.

૧. નવન તે અર્થગ્ન મજ્જુના જિનકલ્પાપણ પાઢવામા જેવી જોટણ તેવી દ્વાલ નથી વર્ગ

૨. પરિગ્રહ નથી સત્વવાઢાને માટે વિચ્છેદ પણ નથી

૩. એ વસ્ત્ર વહેંચનામ. તેવડે પાઢ્ય.

एकदा उत्तरा नामनी तेनी वन तेने वांढवा गड त्यां पोताना भाइने वख रहित जोइने तेणे पण वखानां त्याग कर्यां. पछी ते भिक्षाने माटे नगरमां गइ. त्यां कोइ वंढ्याए तेने जोइने विचारुं के—“वख रहित हांवाथी वीभत्स देखाती आ सीने जोइने लोको अमारी उपरथी पण विरक्त थगे. ” एम धारीने तेणे तेनी इच्छा नहीं छतां वखात्कारे वख पहेराव्यां. ते वृत्तांत उत्तराए शिवभूति पासे जइने जणाव्यो. तं सांभळीने शिवभूतिए विचारुं के—“ वख रहित खी घणी वीभत्स तथा अति लज्जास्पद थाय छे. ” तेथी तेणे उत्तराने कहुं के—“ हवे तुं तो आज रीते रहेजे, वख तजीश नहीं. ”

हवे अनेक जैन साधुआं शिवभूतिने संमंजाववा लाग्या के—“ जिनागमर्न विषे त्रण कारणे वख धारण करवानुं कहेलुं छे. ” “ तिहिं ठाणेहिं वत्थं धारेज्जा हिरि पत्तियं, दुगंच्छावत्तियं, परिसहवत्तियं. ”

अर्थ—“ वही ” एटले लज्जा अथवा संयम. तेना रक्षणनिमित्ते, लोकमां दुगंच्छा (निंदा) न थवा माटे तथा “ परीपह ” एटले टाढ, तटको, डांस, मच्छर विगेरेथी रक्षण थवा माटे. ए त्रण कारणे वख धारण करवां.

वखी कांयुं छे के—“ तपरिवआंने धर्ममां सहायभूत होवाथी शुद्ध आहारा-दिकनी जेम वयादिकनुं ग्रहण करवुं, तेमां दांप नथी. ”

वखी तुं एम कहेछे के—“ हिंसानुबंधि, मृपानुबंधि, स्तेपानुबंधि अने संरक्षणानुबंधि एम चार प्रकारनुं रोद्र ध्यान कहेलुं छे. तेमां “ हिंसा ” एटले प्राणीनां वध तेनां “ अनुबंध ” एटले निरंतर चिंतवन जेमां हांय ते हिंसानुबंधि, असत्यनुं चिंतवन जेमां हांय ते मृपानुबंधि, चोरीनुं चिंतवन जेमां हांय ते स्तेपानुबंधि, अने तरकरादिकथकी पोताना चिंतने गुप्त राखवा माटे निरंतर तेना रक्षण संवधी चिंतवन करवुं ते संरक्षणानुबंधि. आमां रोद्र ध्याननो चोथो भेद ले संरक्षणानुबंधि छे ते वयादिक ग्रहण करवार्थी अवश्य थगे. केमके ते रोद्र ध्याननो हेतु छे. वखी “ वयादिकर्नो जेम दुर्गतिनुं कारण हांवाथी वयादिक ग्रहण करवां नहीं ” एवी तारी बुद्धि थाय तो ते पण अयुक्त छे. केमके—ते देवोना प्रिय! तागी आ युक्ति प्रमाणे तो देहादिकमां पण रोद्र ध्याननी प्राप्ति थगे. केमके गरीबनुं पण जळ, अग्नि, चौर, रानि, शिकारगंध, विद्र, वंढक विगेरेथी रक्षण करवानी जरूर पठे छे, तेथी देहादिकमां पण संरक्षणानुबंधिनी नृण्यता छे. एटले ते देहादिकनो पण त्याग करवो जांठगे.

कदाच तुं एम कहीश के-“ देहादिक मोक्षनुं साधन करवामां अंगीभूत होवाथी जयणावडे तेनुं संरक्षण करवुं तेमां दोष नथी. पण ते प्रशस्त संरक्षण छे. ” तो अहीं पण आगममां कहेला यतना (जयणा) ना प्रकारथीज वस्त्रादिकनुं संरक्षण करवुं, ते केम प्रशस्त नथी ? माटे वस्त्रादिकनो शामाटे त्याग करवो ? वळी “ मुच्छा परिग्गहो वुत्तो, इति वुत्तं महेसिणा (भगवंते मूर्च्छानेज परिग्रह कहेलो छे एम महर्षि श्रीसुधर्मास्वामीए कहुं छे). ” इत्यादि श्रीसद्यंभवसूरिनां वचनथी वस्त्र, वित्त, देह विगेरेमां मूर्च्छा उत्पन्न थाय ते परिग्रह छे. प्रश्न-मुनि जो वस्त्र ग्रहण करे, तो पछी साधुने अचेल परीषह सहन करवानुं केम कहुं छे ? केमके वस्त्र न होय तोज ते घटे छे.

उत्तर-तारुं कहेवुं अयोग्य छे. केमके-जीर्णप्राय वस्त्रथी पण वस्त्ररहितपणुं लोकमां प्रसिद्ध छे. जेमके कोइ स्त्री जीर्ण अने फाटेळुं वस्त्र शरीरे वींटीने कोइ वणकरने कहे छे के-‘हे वणकर! उतावळथी मारी साडी वणीने मने आप. केमके हुं नागी फरुं छुं.’ अहीं वस्त्र सहित छतां पण स्त्रिने विषे नम्र-पणानो शब्द प्रवर्ते छे. शास्त्रमां पण “ जस्तथा कीरइ नग्गभावो ” एवुं वाक्य छे ते उपचारिक नम्रभावने माटेज छे, तेथी वस्त्र राखवामां कोइ प्रकारनो विरोध नथी; तेज प्रमाणे मुखवस्त्रिका रजोहरण विगेरे उपकरणो पण संयममां उपकारी होवाथी ग्रहण करवा योग्य छे. कहुं छे के-

स्थानोपवेशनस्वाप, निक्षेपग्रहणादिषु ।

जंतुप्रमार्जनार्थं हि, रजोहरणमिष्यते ॥ १ ॥

भावार्थ- “ कोइ पण स्थानने विषे बेसवुं, शयन करवुं, कोइ वस्तु मूकवी, लेवी विगेरे कार्यमां जंतुना प्रमार्जनने माटे रजोहरणनी जरूर छे. ”

संपातिमादिसत्वानां, रक्षायै मुखवस्त्रिका ।

भक्तपानस्थजंतूनां, परीक्षायै च पात्रकम् ॥ २ ॥

भावार्थ-“संपातिम विगेरे जंतुओना रक्षण माटे मुखवस्त्रिकानी जरूर छे, अने भक्त पानने विषे रहेला जंतुनी जयणाने माटे पात्रनी जरूर छे. ”

वळी पात्र विना सजीव गोरसांदिक अजाणपणाथी हाथमां लइ लीधुं-पछी तेनुं शुं करवुं ? तेमां रहेला जीवनी हिंसाज थाय; तथा हाथमां लीधेला

प्रवाही पदार्थों हाथमार्थी गळे तेथी वुंधवा, कीटां विंगेरे अनेक ज वीनी विना पाप. तथा गृहस्थों मुनिण वापरला पात्रो धोवें लुछे तेथी पश्चात्कर्मादि दोंप लागे: तेथी वाळ अने ग्लानादि साधुओंनी वयावच्चने माटे तंमज पारिष्ठापनिका यमिनि जाळववाने माटे साधुने पात्रतुं ग्रहण करवुं योग्य छे. वरी जयन्यथी पण नव पूर्वमा कांडक आंछुं भणेल्या, उत्तम धर्य अने सहननवाळ्या "तवेण युत्तण सत्तेण (तप, सूत्र अने सन्धवटे) " इत्यादि भावनाए करीने प्रथम तुलना करी पछीज जिन कल्प अंगीकार करी अवे छे. पण अरीना विह समान तारा जंवाने माटे तीर्थ-करोए जिन कल्पनी आज्ञा आपी नथी. तंमज तुं तीर्थकरनी तुल्यता करे छे, तं पण योग्य नथी. कमके जिनेश्वरो तो पाणिप्रतिग्रहादि अनंत अतिशयो-वाळा होय छे. माटे तारुं मानवुं सर्वथा त्याळ्य छे. "

इत्यादि अनेक युक्तिथी समजाव्या छतां पण ते मिथ्या अभिनिवेशथी श्री तीर्थपरनी तथा मुनीद्वीनी अनेक वचनोनी उत्थापक थयो. ते शिवभतिना "दिन्य अने वांटवीर नामना वे बुद्धिजाळी अिप्यो थया. तंमनाथी ते मतनी चाली. पछी तो तेओए अनुक्रमे "कवळी आहार करे नहीं. स्त्रिओं मोक्ष पावे विहार उपवासमां सचित्त जळ पीवामां दोष नहीं, दिगवर नायु देवद्रव्य व्यय करे, तंमां दोंप नहीं " विंगेरे जिनागमथी विरुद्ध लगभग न नवां रच्यां. अने ते वचनो तेओ रवेच्छाए बोळवा लाग्या. माटे वेसवादी (उत्थापक) थया. ते बोडिकनी परंपरामां थयेला ठर कहेवाय छे.

राणे दिगंबर नामनो आठमो निन्हव पोतानुं युद्ध बोधिरत्न शमके समकित (बोधिरत्न) पाव्या छतां पण कोडनें जतुं रते छे, राणीओ ! मयत्न वटे समकितनुं रक्षण करे.

॥ इत्यब्जदिनपगिनितोपदेशमां नादृशो गोपगन्तमन्य
एवंनरुशरिसदधियद्विगन्तमं प्रसवः ॥ २३९ ॥

व्याख्यान २४० मुं.

हुंढक मत विषे.

श्रीमद्वीरजिनं नत्वा, वक्ष्येऽहं श्रुतनिंदकान् ।
चरित्रं वंगचूलिकाध्ययनाद्धारितं यथा ॥ १ ॥

भावार्थ—“श्रीमान् वीर जिनेश्वरने नमस्कार करीने वंगचूलिका नामना अध्ययनमांथी वांचेलुं श्रुतना निंदकनुं चरित्र हुं कहुं छु.”

श्रीवीरपरमात्माना पांचमा पट्टने धारण करनार श्रीयशोभद्र सूरिना शिष्य श्रीभद्रबाहु स्वामी श्रुतकेवली थया. तेमना शिष्य अग्निदत्त मिथिला नगरीना उद्यानमां प्रतिमा अंगीकार करीने तप करता हता. ते वखते मदिरा तथा मांसमां आसक्त एवा कोइ बावीश मित्रो कामलता नामनी वेश्या साथे अयोग्य चेष्टा करता हमेशां उपवनमां क्रीडा करता हता. एकदा मदिरापानथी उद्धत थयेला तेओ ते अग्निदत्त मुनिने जोइने तेने हणवा माटे अति तीक्ष्ण खड्ग हस्तमां धारण करीने एक साथे दोड्या. दोडतां मार्गमां एक अंध कूपमां तेओ उपरा-उपरी पड्या. तेथी एक बीजानां शस्त्रो परस्पर लागवाथी सर्वे मृत्यु पामी गया. तेओनी ए स्थिति जोइने अग्निदत्त मुनि ए विचार्युं के—“अरे रे ! आ विचारा मृकृत कर्षा विना अकाळे मृत्यु पाम्या.” पछी ते साधु कायोत्सर्ग पारीने यशोभद्र गुरुमहाराज पासे गया. गुरुनीपासे विनयपूर्वक “ते बावीश मित्रो जे मरण पाम्या तेमनी शी गति थइ अने शी गति थशे ?” ते पूछ्युं. त्यारे त्रण ज्ञानवाळा अने दृष्टिवादना जाणनार यशोभद्र गुरु ए श्रुतनो उपयोग दइने तेओनुं बहु भवभ्रम-णनुं चरित्र कही बताव्युं ते नीचे प्रमाणे—

“ हे अग्निदत्त ! ते बावीश मनुष्यो तने हणवा माटे दोडतां अंधकूपमां पड्या पछी अंतर्मुहूर्तमांज ते गणिकानी इच्छावाळा अध्यवसायथी मरीने तेज वेश्याना जमणा स्तनमां पोतेज करेला नखक्षतमां कृमिपणे उत्पन्न थया. तेथी वेश्याने स्तनमां अत्यंत वेदना थवा लागी. अनेक वैद्योनां औषधो निष्फळ गयां. प्रांते एक वैद्ये तेनो उपाय जाणीने तेना स्तनने विदारी तेमांथी हाड, मांस अने रुधिरमां अति तृष्णावाळा ते बावीश वेइंद्रिय कीडाओने काढी जळना पात्रमां

१ मुनिने वनेवानी वार पडिमाओछे तेने अंगीकार करीने. २ जळ रहित घणो लडो कुवो.

नारीने ते वेड्याने वतान्या. पछी स्तनने व्रण रुझावानी द्वायी रुझवी दीधुं. ते वेड्यने तेषं घणुं द्रव्य आप्युं. पछी ते वावीश कीटाओ उपर पूर्व भवना स्नेहथी द्या लावीने वेड्याण विचार्युं के-“आ विचारा मास हाथना स्पर्शथी मरी जणे, माटे हुं एओने नगरनी साइमां पडला कूतराना जवमां म्कुं.” एम विचारिने तणे ते प्रमाणे कर्युं. परंतु त्यां पण ते वावीश कीटा ताप, शुधा अने तृपाथी पीटा पामीने एक अंतर्मुहूर्तमां मरण पाह्या. त्यांथी तेओ साधारण वनस्पति-कायमां मोध जातिना कंदमां उत्पन्न थजे. त्यां ते कंदने खांदतां तेओ सर्वे मरीने पृथ्वीकाय आदि पांचे एकेन्द्रियमां जघन्य अने मध्यम स्थितिना आयुष्यवाञ्छा थजे. त्यांथी मरीने तेज कामलना वेड्याना उदरमां करमीया थजे. त्यां विरेचनना प्रयोगथी तेओ मरण पाामीने मळद्वारे वहारनीकळशे, अने तेनीज विष्टामां तैरिन्द्रिय-पणे उत्पन्न थइने तथा अंतर्मुहूर्तमां मरीने फरीथी तेज विष्टामां चौरिन्द्रियपणे उत्पन्न थजे. एवी रीते तेज वेड्यानी विष्टामां, मूत्रमां, थुंकमां, बडसामां अने नाकनी लोट विंगेरमां वेइन्द्रिय तेइन्द्रिय ने चौरिन्द्रियपणे सात सातवार उत्पन्न थशे. ए प्रमाणे ओगणत्रीश भव करजे. पछी त्रीशमा भवमां ते वावीश जीवो तेज वेड्याना घरनी साळमां नमूळिम देउळा थशे. त्यां वेथी नव दिवसतुं आयुष्य भोगवीने ऐकत्रीशमा भवमां ते वेड्याना घरने विपे गर्भज उंदर थशे. त्यां वेथी नव मासना आयुष्यने अंते मरीने वत्रीशमा भवने विपे ते गणिकाना आंग-णामां विष्टा विंगेरनो आहार करतारा शूकर (भुंढ) थजे. त्यां वेथी नव वर्षतुं आयुष्य भोगवीने तेत्रीशमा भवने विपे अचन्नी नगरिमां चांटाळना कुत्रमां उत्पन्न थशे. त्यां ते वावीशे चांटाळो वृद्धि पामीने हुंढ संस्थानवाञ्छा, लांवा दांतवाञ्छा, मोटा पेट्रवाञ्छा, गळी जेवा कृष्ण वर्णवाञ्छा, जांवाने पण अयोग्य, मनुष्यांने हुगंच्छा उत्पन्न करतारा अने पांताना नीच कर्ममां कुशळ थजे. एना सम्यमां हे

तर सातवार जळवडे शुद्धि करवाथी प्राणीओ मोक्षपदने पामे छे. " इत्यादि ते वेश्या तापसीनो उपदेश सांभळीने पेला चांडाळो ते धर्मना रसिक थशे; तेथी बीजा बधा दर्शनना तेमां विशेषे जैन मुनिना तथा जैन चैत्योना वधारे द्वेषी थशे, अने तेमना अवर्णवाद बोलशे. छेवट तेओ वैराग्य पामीने ते वेश्या तापसी पासे तापसी दीक्षा लेशे. त्यारपछी पांच वर्षे मरण पामीने चोत्रीशमा भवे तेज अवंती नगरीमां भांडना कुळने विषे उत्पन्न थशे त्यां अनेक प्रकारनी भांडचेष्टा करीने पोतानी आजीविका चलावशे. एक वखत कुशस्थल नगरना राजानी पासे तेओ भांडचेष्टा करीने लोकोने हसावशे. ते समये अष्टम तपने पारणे कोइ बे साधुओ गोचरीने माटे त्यांथी नीकळशे तेने जोइने पुरोहितना कहेवाथी ते भांडो एओनी हीलना करशे, तोपण ते साधुओ तो मौनज रहेशे. तेथी ते भांडो थाकीने साधुओने जवा देशे. पछी हे अग्निदत्त! ते भांडो एक वखत साथे सुतेला हशे, ते समये तेम । पर अकस्थात् विद्युत्पात थशे, तेथी तेओ मरण पामशे. त्यांथी पांत्रीशमा भवने विषे मध्य देशमां जूदा जूदा ब्राह्मणना कुळमां उत्पन्न थशे. त्यां अनुक्रमे वृद्धि पामीने चौद्र विद्यामां प्रवीण थशे. एक वखत तेओ धारापुर नगरमां यज्ञदत्त नामना ब्राह्मणना निमंत्रणथी तेना यज्ञमां जशे. त्यां यज्ञमंडपनां द्वार बंध करीने तेओ अग्निकुंडमां होम करशे. ते वखत कुंडना अग्निनी ज्वाळथी बळतां बळतां तृषाथी व्याकुळ थइने आर्तध्यानवडे मरण पामशे, अने सिप्रा नदीना द्रहर्मा मत्स्यपणे उत्पन्न थशे. उपराउपर सात वार जळचर योनिमां उत्पन्न थशे. त्यारपछी नव वार पक्षीओमां उत्पन्न थशे अने पछी अग्यार वार पशुओमां उत्पन्न थशे. एटले सर्व मळीने बासठ भव थशे; तेमां छेळ्हा बासठमा भवमां तेओ मृगपणुं पामशे. त्यां दावानळना अग्निथी बळीने त्रेसठमा भवे ते बावीश गोठीला पुरुषो मध्यदेशमां श्रावकना कुळमां जूदा जूदा उत्पन्न थशे. त्यां युवावस्था पामीने धृष्ट, परने वंचन करनारा, पूर्व भवना मिथ्यात्वपणाथी शुद्ध जैनमार्गना प्रत्यनिक अने देव गुरुना निंदक थशे, अने घणा मनुष्यो पासे कहेशे के-“ पथर तथा धातु विगेरेनी वनावेली प्रतिमानुं पूजन करवामां हिंसा थाप छे तेथी ते पूजन व्यर्थ छे. ” इत्यादि कुयुक्तिवडे चैत्य, धर्म तथा आगमना उत्थापक थशे.

हवे पेली वेश्यातापसी अठोतेर वर्ष सुधी गृहस्थाश्रम भोगव्या पछी छवीश वर्षे तापसीदीक्षा पाळी कुळ एऊसो चार वर्षनुं आयुष्य भोगवीने सात दिवसना अनशनवडे मरण पामी वाणव्यंतर योनिमां सुवच्छ नामना

इक्षिणेन्द्रनी देशे उणा अयं पत्न्यांपयना आयुष्यवाञ्छी सुवच्छा नामे
 देवी थशे. त्यां विभंग ज्ञानवटं पयना वणा भरना संवेधवाञ्छा ते चावीश वणिकोने
 जोडने ते हर्ष पामशे, नुष्टमान थशे अने तेओने सर्व कार्यामां सहाय करशे. ते
 देवीना प्रभावे करीने तेओ समृद्धिवाञ्छा थजे. पछी तंओ सर्वे जन समक्ष हर्ष
 पूर्वक उदघोषणा करशे के—“ हे मनुष्या! जुओ, अमारा धर्मनुं प्रत्यक्ष फळ के
 अमे केवुं सुख भोगवीए छीए? तमे पण अमारा धर्मने अंगीकार करां. पथ्यरना
 विघनी पजा करवाथी अने छकाय जीवनी हिंसा करवाथी शु फळपामशे ? ”
 इत्यादि वचनां कोवा वटं तं चावीशे भ्रष्ट श्रावको अनेक लोकोने कुमार्गमां
 पाडशे. ते वसते तथिंकारोए निरूपण करेला श्रुतनी हीलना थशे. श्रमण निग्रं-
 थानां उदय, पूजा, सत्कार थशे नहीं, अने धर्मनुं पालन करवुं अति दुष्कर थइ
 पडशे. पछी ते चावीशे चाणीजाओ आयुषने अंते सोळ प्रकारना रोगनी पीडाथी
 अति कष्ट पायीने आर्तध्यानवटे मरण पामशे, अने घम्मा नामनी पहेली नरकना
 प्रथम प्रस्तरमां दश हजार वर्षना आयुष्यवाञ्छा नारकी थशे. त्यांथी नीकळ्या
 पछी पण अनेक योनिमां परिभ्रमण करशे. श्रीजिनागमनी हीलना करवाना
 कारणथी तंमने चोखिरत्ननी प्राप्ति अत्यंत दुर्लभ थशे.

आ प्रमाणे सरिनां वचन सांगळीने अग्निदत्त मुनिए फरीथी गुरुने वंदना
 करीने पूछुं के—“ हे स्वामी! कया काळमां ए श्रुतनिंदकोनी उत्पत्ति
 थशे ? ” तेनो उत्तर जे यशोभद्र सरिए काणे तेनी वंगर्जाजामां जे गाथाओ छे
 ते आ प्रमाणे—

भणइ जस्यमद्वसुरि, सुआंवाओरण अग्निदत्तमुणि ।
 सुणमु महाभाय जहा, सुअहिल्लणमह जहा उदुओ ॥ १ ॥
 मुरकाओ वीरपटुणो, दुसएहियएगनवइअहिणहिं ।
 वरिमाइ भंपइनिवो, जिणपट्टिमाराहओ हांही ॥ २ ॥
 तत्तो अ सोळमएहिं, नवनवडमंजुसहिं वरिमेहिं ।
 ते दुष्टा वाणियणा, अवयवडमंति सुयमेयं ॥ ३ ॥
 तंमि ममए अग्निदत्ता, तंवनुयवडमंसिनरकत्ते ।
 अरुत्तमिइमां दुष्टो, त्यगिस्सइ वुमकेअहो ॥ ४ ॥

तस्म ष्टिइ तिन्निसया, तित्तिसा एगरासि वरिसाणं ।
 तम्मियमीण पइठो, संघस्स सुयस्स उदओ पच्छा ॥ ५ ॥
 इय जस्सभद्दगुरुणं, वयणं सोच्चा मुणि सुवेरग्गो ।
 पायाहिणं कुणंतो, पुणो पुणो वंदए पाए ॥ ६ ॥
 आपुच्छीऊण सूरिं, सुगुरु तह भद्दबाहु संभूयं ।
 संलेहणपवन्नो, गओग्गिदत्तो पठमकप्पे ॥ ७ ॥

भावार्थ-यशोभद्र सूरिए श्रुतना उपयोग पूर्वक अग्निदत्त मुनिने कह्युं के-
 “ हे महा भाग्यशाळी! श्रुतनी निंदा अने उदय जेम थवानो छे तेम सांभळ-
 श्रीवीरप्रभुना निर्वाण पछी बसे एकाणुं वर्षे जिनप्रतिमानो आराधक संप्रति-
 राजा थशे. तयार पछी सोळसें ने नवाणुं वर्षे ते दुष्ट वाणियाओ श्रुतनी निंदा
 करशे. ते समये हे अग्निदत्त ! संघ अने श्रुतनी जन्मराशि उपर आडत्रीशमो
 धुमकेतु नामनो ग्रह बेसशे. ते ग्रहनी स्थिति एक राशि उपर त्रणशें ने तेत्रीश
 वर्षनी छे, तेथी ते ज्यां सुधी वर्तेशे त्यां सुधी आ लोकोना पंथनुं रहेवुं थशे; ते
 उतरशे एटले संघनो अने श्रुतनो उदय थशे. आ प्रमाणे यशोभद्र गुरुनुं वचन
 सांभळीने अत्यंत वैराग्य पामेला अग्निदत्त मुनि गुरुनी प्रदक्षिणा करता सता वारं-
 वार तेमना चरणे नमस्कार करवा लाग्या. पछी यशोभद्र सूरिनी तथा भद्रबाहु
 स्वामी अने संभुतिविजय गुरुनी आज्ञा लइने अग्निदत्त मुनि अनशन करी
 प्रथम देवलोकरमां गया.”

“ सिद्धान्त तथा चैत्य आदिनो लोप करनारा अने मिथ्यात्व गुणस्थानमां
 रहेला ते बावीश वाणीआओ संसार रूपी कूपमां चिरकाळ सुधी भटकशे. माटे
 आगमने जाणनारा बीजाओए कदापि पण तेम करवुं नहीं. ”

इत्यब्ददिनपरिमितोपदेशप्रासादवृत्तौ षोडशस्तंभस्य
 चत्वारिंशदधिकद्विशततमः प्रबंधः ॥ २४० ॥

स्थंभ सौळमो संपूर्ण.

श्री उपदेश प्रासाद.

स्तंभ १७ मो.

व्याख्यान २४१ मुं.

क्रोधविषे.

वध्वं यद्येन क्रोधेन, वचसा पूर्वजन्मनि ।

रुदद्भिर्वेद्यतंऽवश्यं, तत्कर्मह शरीरिभिः ॥ १ ॥

भावार्थ—“प्राणीआण पूर्व जन्ममां वचनवटे करीने क्रोधयी जे कर्म वाध्युं होय ते कर्म आ जन्ममां प्राणीआंनं रोतां रोतां पण अवश्य भोग-वहुं पटे छे. ” आ विषे दृष्टांत नीचिं प्रमाणे—

अमरदत्त ने मित्रानंदनी कथा.

अमरपुर नगरमां मकरगवज नामं राजा गड्य करतो हतो. तेने मदनसेना नामनी पट्टराणी हती. एकदा तेणं राजाना मस्तकपर उंगळो एक पत्री (धांगे वाळ) प्कटीने राजाने देखाट्यो. ते जांइने राजाने वैराग्य उत्पन्न थयां. तेथी राणी सहित तेणं तापसी दीक्षा ग्रहण करी. अन्यदा गुप्त गर्भवांळी राणी तापसीए पुत्र प्रसव्यां. परंतु अयोग्य आतागना प्रभावथी ते मुच्छांगत थइने मरण पायी. ते जांइने राजा तापस चिंतातुर थयां. पछी तेणे पंताना योः रागी श्रेष्ठीने ते पुत्र पाज्जा व्याप्यो. श्रेष्ठीए पोतानी छीने आय्यो.

“अरे तूं केम हसे छे ? तारी पण आवीज दशा थशे, अने आज प्रमाणे तारा मुखर्मा पण मोड़ पडशे. ” ते सांभळीने मित्रानंद भय पाम्यो, अने कोइ पण ठेकाणे रति पाम्यो नहीं. तेने शांत करवा माटे अमरदत्त शिखामण देवा लाग्यो के-“ हे मित्र ! मृतकमां प्रवेश करेला व्यंतरना वचनथी केम भय पामे छे ? तेणे तो तने मश्करीमां कहुं हशे, तो पण तूं उद्यम कर. ” कहुं छे के-

आपन्नमित्तदृष्टापि, जीवितांतविधायिनी ।

शांता पुरुषकारेण, ज्ञानगर्भस्य मंत्रिणः ॥ १ ॥

भावार्थ-“प्राणनो नाश करनारी आपत्ति, निमित्त वडे जाण्याछतां पण पुरुषार्थवडे ज्ञानगर्भ नामना मंत्रीनी शांत थइ. ”

“माटे आपणे आ स्थान छोडीने बीजे ठेकाणे जइए. ” पछी तुल्य सुख दुःख वाळा ते बन्ने मित्रो त्यांथी नीकळीने पाटलीपुर नजीक जइ पहाँच्या. त्यां वृक्ष विगेरेथी सुशोभित एक उपवनमां उंचो महेल जोइने तेमां पेठा, अने बागनी शोभा जोतां जोतां महेलमां गया. त्यां जाणे साक्षात् ब्रह्माअे बनावी होय तेवी एक रूपवती जुवान स्त्रीनी पुतळी जोवामां आवी. तेनां रूप तथा लावण्यने जोइने अमरदत्त मोह पामी गयो. तेथी ते त्यांथी आघो पाछो पण जाय नहीं, त्यांज स्थिर थइ गयो. मित्रानंद तेने वारंवार गाममां जवानुं कहेतां थाकी गयो, छेवट ते बोल्यो के-“हे मित्र अमरदत्त ! आ पथथरनी पुतळी उयर प्रीति बांधीने थुं उभो छे ? केमके आकाशने मंथन करवानी जेम तारी इच्छा निष्फळ छे.” अमरदत्ते कहुं के-“हे मित्र ! जो हुं अहीथी चालीश तो जरूर मारुं मृत्यु थशे. ” ते सांभळीने मित्रानंद अत्यंत रोवा लाग्यो एटले अमरदत्त पण ते पुतळी विना रहेवाने अशक्त होवार्थी रोवा लाग्यो. तेवामां ते प्रासाद करावनार श्रेष्ठी त्यां आवी चड्यो. तेणे बन्नेने रोतां जोइने पूछ्युं के-“हे भाइ ! तमे बन्ने केम रडो छो ?” त्यारे मित्रानंदे सर्व वृत्तांत कही बतावीने पूछ्युं के-“हे पिता ! आ संकटमां हवे शो उपाय करवो?” श्रेष्ठी बोल्यो के-“आ पुतळी बनावनार कारीगर सोपारकपुरमां रहे छे तेने पूछो, ते मर्म बतावशे ” मित्रानंद बोल्यो के-“हे पिता ! जो तमे आ मारा मित्रनी संभाळ राखो तो हुं सोपारकपुरे जइने ते कारीगरने पूछुं के-“आ पुतळी तेणे स्वभावथीज घडी छे के कोइ वर्तमान स्त्रीनुं रूप जोइने चीतरी छे ?” जो कदाच आवी कोइ पण कन्या हशे, तो हुं मारा मित्रनो मनोरथ पूर्ण करीश. ” ते सांभळी श्रेष्ठीए अमरदत्तनी संभाळ राखवानुं अंगीकार कर्युं. त्यारे अमरदत्त

बोल्यो के- ' हे मित्र ! तू जाय छे, पण जो हं तेने आपत्ति प्राप्त थयानुं माभळीश
 तो मारा प्राण नाश पामणे. ' मित्रानंद बोल्यो के- ' जो हू ते माममा पाछो न
 आवुं तो मित्र नथी एम जागजे. ' आ प्रमाणे तेने धैर्य आपीने मित्रानंद
 सोपारऊणुर पडोन्या अने उत्तम वैप धारण करीने ते कारीगरने घेर गयो. कारी-
 गर तेना मन्कार करी आववानु कारण पृच्छ्यु, त्यारे मित्रानंदे कतुं के- ' मारे
 एक देवळ बंधाववानी इच्छा छे परंतु कोड पण ठेकाणे तमारुं बांधेलु देवळ होय
 तो दंग्याटो. ' कारीगर बोल्यो के- ' पादलीपुरमां मे मारा हाथथी एक प्रासाद
 कयो छे. ते तमे जायो छे? ' मित्रानंदे कतुं के- ' हा जायो छे, पण ते
 प्रासादमां एक पुतळी छे, तेनुं रूप तमे तमारी वृद्धिकल्पनाथी कयें छे? के पवुं
 रूप साक्षान् कोड ठेकाणे जोडने कयें छे? ' कारीगर कतुं के- ' अवन्ती नग-
 रीना राजानी पत्नी रत्नमंजरीनुं स्वरूप जोडने ते पुतळी मे करी छे. ' त्यारे
 मित्रानंदे तेने कळुं के- ' टीक त्यारे हं तारुं मुहते जोडने तमारी पामे आवीज,
 तमे तपार थट रहेंजो. ' एम कहीने ते अवन्ती नगरीण गयो

सोनामहोर वेश्यानी माताने आपी. तेथी हर्ष पामीने ते अक्काए पोतानी पुत्री के जे राजानी वेश्या हती तेने कहुं के--“हे पुत्री ! आ युवकनी उत्तम सेवा बजावजे. ” पछी रात्रे सर्व भोगसामग्री तैयार करी शृंगार सजीने वेश्या शयन-गृहमां आवी. ते वखते मित्रानंदे विचार्युं के--“ विषयमां आसक्त थयेला मनुष्योनां कार्य सिद्ध थतां नथी. ” एम निश्चय करीने ते वेश्या प्रत्ये बोल्यो के--“हे कल्याणी ! एक पाटलो लाव, जेथी हुं इष्ट देवतुं स्मरण करूं. ” एटले ते तरतज एक सुवर्णनो पाटलो लावी. तेना पर मित्रानंद पद्मासन वाळीने बेठो. तेनी सामे रहींने वेश्याए अनेक हावभाव कर्या; परंतु तेतुं मन चलित थयुं नहीं. आखी रात्रि एज प्रमाणे निर्गमन करीने प्रभाते त्यांथी नीकळी बीजे स्थाने गयो. बीजी रात्रि पण तेणे तेज प्रमाणे निर्गमन करी. ते वृत्तांत सांभळीने अक्काए तेने कहुं के--“ हे भद्र ! आ मारी पुत्री राजाओने पण दुर्लभ छे छतां तुं तेनी केम अवगणना करे छे ? ” मित्रानंद बोल्यो के--“ समय आवे हुं सर्व करीश; परंतु हुं तनै पूछुं छुं के--“ राजगृहमां तारो प्रवेश छे के नहीं ? ” अक्काए जवाब आप्यो के--“आ, मारी पुत्री राजानी चामरधारिणी छे, अने राजानी पुत्री मदनमंजरी मारी पुत्रीनी सखी छे.” ते सांभळी मित्रानंदे राजवेश्याने कहुं के--“हे भद्रे ! तुं आजे रत्नमंजरीने कहेजे के--“हे सखी ! जेना गुणनो समूह तें सांभळ्यो छे, अने तेथी राग उत्पन्न थवाने लीधे तें जेना पर पत्र लख्यो हतो ते अमरदत्तनो मित्र अहीं आव्यो छे.” पछी ते वेश्याए रत्नमंजरी पास जेने कहुं के--“हे सखी ! आजे हुं तारा प्रियना समाचार कहेवा आवी छुं.” त्यारे ते हसीने विस्मय पूर्वक बोली के--“कोण मारो प्रिय छे ?” त्यारे ते वेश्याए समग्र समाचार कह्या. ते सांभळीने राजपुत्रीए विचार्युं के--“खरेखर आ कोइ अलौकिक धूर्त होवो जोइए; केमके आज सुधी मारो कोइ पण प्रिय नथी. परंतु जेणे आवुं कपटजाळ रच्युं छे तेने दृष्टिए तो जोवो जोइए.” एम विचारीने तेणे वेश्याने कहुं के--“हे सखी ! मारा प्रियनो संदेशो लावनार ते माणसने मारा प्रियना पत्र सहित आजे आ बारीने रस्ते अहीं लावजे.” ते वेश्याए घेर आवीने सर्व वृत्तांत मित्रानंदने कह्यो पछी ते रात्रे अक्काए बतावेला रस्तावडे सात किळानुं उल्लंघन करीने ते राजकन्याना निवासगृहमां गयो. अक्काए पोतानी पुत्री पास तेना धैर्यनी प्रशंसा करी. अहीं राजपुत्री तेतुं धैर्य, प्रियना पत्रमांहेतुं लेखन चातुर्य, तेमज तेतुं रूप, लावण्य अने वचनकळानुं कौशल्य जोइने जाणे स्तंभित थइ गइ होय तेम एक अक्षर पण बोलया विना स्थिर थइ गइ. ते वखते मित्रानंदे हिंमत करीने तेणीना हाथमांथी राजाना नामवाळुं कहुं काठी लीधुं, अने तेणीनी

जंग उपर छगी बंदे त्रिगुणनी आकृति करी. पछी न्यायी नीरुगी अब्राने घेर गयो. राजकुमारी नेना गुणोयी आकृति धर सती विचारवा लागी के-“ तरेवर ते सामान्य पुरुष नहोना, माटे में तेनी साथे सभारग पग करुं नहो ते मारुं करुं नहो ” इत्यादि विचार कर्ता ते पाछली गते निद्रावश थइ

हुवे प्रातःकाले मित्रानंदे राजा पासे जइने फुगियाद करी के-“ हे राजा ' अर्घ्यहित आज्ञावाञ्छा आप राज्य कर्ता छनां अमुक श्रेष्ठी मारुं मागग धन आपतो नयी आप तो लोरवाञ्छ छो, तेथी तेरा दृष्टनां निग्रह करवो जोरुण.” ने सांभलने राजाण पिताना सीपारओ मोरुठी ने श्रेष्ठीने बोलावयो. ते श्रेष्ठीण वयो व्यतिकर जाणयो. एठले राजसभामा आवनांज प्रथम मित्रानंदने तेनुं चाकी रहेलु इत्य आर्षने प्रणाम परुंर गजाने कर के-“पितानी पाञ्चना लोकाचारमां संभावाभी तथा पिताना विररता ।

सोनामहोर वेश्यानी माताने आपी. तेथी हर्ष पामीने ते अक्काए पोतानी पुत्री के जे राजानी वेश्या हती तेने कहुं के--“ हे पुत्री ! आ युवकनी उत्तम सेवा बजावजे. ” पछी रात्रे सर्व भोगसामग्री तैयार करी शृंगार सजीने वेश्या शयन-गृहमां आवी. ते वखते मित्रानंदे विचार्युं के--“ विषयमां आसक्त थयेला मनुष्योनां कार्य सिद्ध थतां नथी. ” एम निश्चय करीने ते वेश्या प्रत्ये बोल्यो के--“ हे कल्याणी ! एक पाटलो लाव, जेथी हुं इष्ट देवतुं स्मरण करूं. ” एटले ते तरतज एक सुवर्णनो पाटलो लावी. तेना पर मित्रानंद पद्मासन वाळीने बेठो. तेनी सामे रहीने वेश्याए अनेक हावभाव कर्या; परंतु तेनुं मन चलित थयुं नहीं. आसी रात्रि एज प्रमाणे निर्गमन करीने प्रभाते त्यांथी नीकळी बीजे स्थाने गयो. बीजी रात्रि पण तेणे तेज प्रमाणे निर्गमन करी. ते वृत्तांत सांभळीने अक्काए तेने कहुं के--“ हे भद्र ! आ मारी पुत्री राजाओने पण दुर्लभ छे छतां तुं तेनी केम अवगणना करे छे ? ” मित्रानंद बोल्यो के--“ समय आवे हुं सर्व करीश; परंतु हुं तनें पूछुं छुं के--“ राजगृहमां तारो प्रवेश छे के नहीं ? ” अक्काए जवाब आप्यो के--“ आ, मारी पुत्री राजानी चामरधारिणी छे, अने राजानी पुत्री मदनमंजरी मारी पुत्रीनी सखी छे. ” ते सांभळी मित्रानंदे राजवेश्याने कहुं के--“ हे भद्रे ! तुं आजे रत्नमंजरीने कहेजे के--“ हे सखी ! जेना गुणनो समूह तें सांभळ्यो छे, अने तेथी राग उत्पन्न थवाने लीधे तें जेना पर पत्र लख्यो हतो ते अमरदत्तनो मित्र अहीं आव्यो छे. ” पछी ते वेश्याए रत्नमंजरी पास जेने कहुं के--“ हे सखी ! आजे हुं तारा प्रियना समाचार कहेवा आवी छुं. ” त्यारे ते हसीने विस्मय पूर्वक बोली के--“ कोण मारो प्रिय छे ? ” त्यारे ते वेश्याए समग्र समाचार कहा. ते सांभळीने राजपुत्रीए विचार्युं के--“ खरेखर आ कोइ अलौकिक धूर्त होवो जोइए; केमके आज सुधी मारो कोइ पण प्रिय नथी. परंतु जेणे आवुं कपटजाळ रच्युं छे तेने दृष्टिए तो जोवो जोइए. ” एम विचारीने तेणे वेश्याने कहुं के--“ हे सखी ! मारा प्रियनो संदेशो लावनार ते माणसने मारा प्रियना पत्र सहित आजे आ बारीने रस्ते अहीं लावजे. ” ते वेश्याए घेर आवीने सर्व वृत्तांत मित्रानंदने कहा. पछी ते रात्रे अक्काए बतावेला रस्तावडे सात किल्लानुं उल्लंघन करीने ते राजकन्याना निवासगृहमां गयो. अक्काए पोतानी पुत्री पास तेना धैर्यनी प्रशंसा करी. अही राजपुत्री तेनुं धैर्य, प्रियना पत्रमांहेनुं लेखन चातुर्य, तेमज तेनुं रूप, लावण्य अने वचनकळानुं कौशल्य जोइने जाणे स्तंभित थइ गइ होय तेम एक अक्षर पण बोलया विना स्थिर थइ गइ. ते वखते मित्रानंदे हिंमत करीने तेणीना हाथमांथी राजाना नामवाळुं कडुं काढी लीयुं, अने तेणीनी

जंघा उपर छरी वडे त्रिशूळनी आकृति करी, पछी त्यांथी नीकळी अकाने घेर गयो. राजकुमारी तेना गुणोथी आक्षिप्त थइ सती विचारवा लागी के—“ खरेखर ते सामान्य पुरुष नहोतो, माटे में तेनी साथे संभाषण पण कर्युं नहीं ते सारुं कर्युं नहीं.” इत्यादि विचार करतां ते पाछली राते निद्रावश थइ.

हवे प्रातःकाले मित्रानंदे राजा पासे जइने फरियाद करी के—“ हे राजा ! अखंडित आज्ञावाळा आप राज्य करतां छतां अमुक श्रेष्ठी मारुं मागणुं धन आपतो नथी. आप तो लोकपाळ छो, तेथी तेवा दुष्टनो निग्रह करवो जोइए.” ते सांभळीने राजाए पोताना सीपाइओ मोकली ते श्रेष्ठीने बोलाव्यो ते श्रेष्ठीए बधो व्यतिकर जाण्यो, एटले राजसभामा आवतांज प्रथम मित्रानंदने तेनुं बाकी रहेलुं द्रव्य आपीने प्रणाम पूर्वक राजाने कहुं के—“पितानी पाछळना लोकाचारमां गुंथावाथी तथा पिताना विरहना शोकथी धन आपवामां विलंब थयो हतो. ” राजाए तेनी वात सत्य मानीने तेने रजा आपी. पछी राजाए मित्रानंदने पूछ्युं के—“ तें रात्रे मृतकनुं रक्षण शी रीते कर्युं ?” ते बोल्यो के—“ हे राजा ! ते रात्रिए भूत, वेताळ, राक्षस, शाकिनी, व्यंतर विगेरे अनेक प्रकारनां शस्त्रो सहित आव्या हता; तेओनी साथे में रात्रिना त्रण पहोर सुधी घणुं युद्ध कर्युं. छेवटे ते सर्व गुरुए आपेला मंत्रना बळथी नासी गया. पछी चोथे प्रहरे कोइ एक अप्सरा जेवी स्त्री मारी पासे आवी. तेणे दिव्य वस्त्र धारण कर्यां हतां, विविध प्रकारनां आभूषणथी शोभित हती, केश छटा मुकेला होवाथी भयंकर लागती हती. मुखमांथी अग्निनी ज्वाळा काढती हती अने हाथमां कर्त्रीका राखेली हती. ते स्त्रीए मने कहुं के—“ हे दुष्ट ! आजे तनेज खाइ जइश. ” में तेने जोइने विचार्युं के—“ लोको कहेता हता ते मारी, खरेखर आज छे.” तेथी हुं तेनी साथे भयंकर युद्ध करवा लाग्यो अने चमत्कारथी तेनो हाथ मरडीने तेना हाथमांथी सुवर्णतुं कंकण काढी लीधुं. छेवटे ते नासवा लागी एटले में तेनी जमणी जंघामा छरी वडे त्रिशूळनुं चिन्ह कर्युं. ” आ प्रमाणे सांभळवाथी राजा आश्चर्य पामीने बोल्यो के—“ तें मारीना हाथमांथी खेंची लीधेलुं कहुं बताव. ” मित्रानंदे ते कहुं बताव्युं, एटले राजा पोतानुं नामांकित कहुं जोइने विचार करवा लाग्यो के—“ अहो ! शुं मारीज कन्या मरकी ठरी ? केमके आ भूषण तेनुं छे. ” एम विचारिने तेनी खात्री करवा मटो शौचनुं मिष करीने राजा महेलमां गयो. जइने जुए छे तो कन्या सुतेली हती, तेना हाथमां कंकण नहोतुं, अने जघा पर करेलां चिन्ह उपर लूगडानो पाटो बांधेलो हतो ते जोइने राजा जाणे वज्रथी हणायो होय तेवो थयो, अने बोल्यो

के-“अहो ! आ पुत्रीए मारा वंशमां कलंक लगाड्युं.” पछी राजाए सभामां जइने गुप्त रीते मित्रानंदने कहुं के-“हे भद्र ! मारी पुत्रीज मरकी ठरे छे, तेमां कांइ संदेह नथी; तेथी तेनो निग्रह कर.” ते बोल्यो के-“हे राजा! आपना कुळमां एवं होय नहीं.” राजाए कहुं के-“नहीं, हुं सत्यज कहुं छुं, माटे ते सर्व प्रजाने मारी न नांखे, तेटलामां तुं कोइ पण उपायथी तेनो निग्रह कर.” मित्रानंदे कहुं के-“प्रथम मने जोवा दो, के ते मारथी साध्यछे के नही ?” राजाए कहुं के-“स्व इच्छाथी जइने जो.” एटले मित्रानंद राजकन्या पापे गयो. तेणीए तेने ओळख्यो अने तेने बेसवा माटे आसन आप्युं. पछी मित्रानंद बोल्यो के “हे सुभ्रू! में तने कलंक आप्युं छे; माटे हवे तारे अहीं रहेवुं योग्य नथी. परंतु तुं चिंता करीश नहीं, तने सारे स्थाने लइ जइश. ” ते सांभळीने तेना गुणोथी आधीन थयेली राजकन्या बोली के-“आ मारा प्राण पण तमार आधीन छे.” कहुं छे के-

अंधो नरपतेश्चित्तं, व्याख्यानं महिला जलम् ।

तत्रैतामहि गच्छंति, नीयंते यत्र शिष्यते ॥ १ ॥

भावार्थ-“आंधळो, राजानुं चित्त, व्याख्यान (कथा), स्त्री अने जळ एने ज्यां लइ जइए त्यां तेओ जाय छे.” अर्थात् आंधळाने जेटली पृथ्वी ने जे बाजु चलावो तेटलुं चालेछे, राजानुं चित्त जे बाजुवाळो ते बाजु वळेछे, कथानो प्रवाह जे बाजु वहवेरावो ते बाजु वहेछे, स्त्रीने ज्यां लइ जाओ के मोकलो त्यां जायछे अने जळ जे बाजु नीक करी आपो ते तरफ वहे छे. ”

मित्रानंदे कहुं के-“राजानी समक्ष तारा उपर हुं सर्षवना दाणा नांखुं तयारे तारे फूत्कार करवा.” ते वातरत्नमंजरीए कबूल करी. एटले तेणे राजा पासे जइने कहुं के-“ हे स्वामी! आपे कहुं ते सत्य छे. पण एक सांढ तैयार करो, आज रात्रे मंत्रना बळथी तेने सांढ उपर बेसाडीने आपना देश बहार हुं लइ जइश. पछी मार्गमां ज्यां सूर्योदय थशे त्यां ते मारी रहेशे. ” ते सांभळीने भय पामेला राजाए एक वायुना सरखी वेगवाळी सांढ मंगावी तेने आपी. संध्यासमये ते राजकुमारीना केश पकडी मित्रानंदे तेना उपर सर्षवना दाणा छांढ्या, एटले ते फुंफाडा मारवा लागी. पछी तेने सांढ उपर बेसाडीने ते चालतो थयो. राजा गामना दरवाजा बंध करावीने पोताना महेलमां गयो. मित्रानंद पण मित्रनी पत्नी होवार्थी माता प्रमाणे तेनी भक्ति करवा लाग्यो.

अहीं अमरदत्त मित्रनो बे मासनो अवधि पूर्ण थवाथी चिंता करीने तेमां

प्रवेश करवानी तैयारी करतो हतो, तेवामां काकतालीय न्यायनी जेम मित्रानंद अने रत्नमंजरी आवीने तेने मळ्या. तेज वखते तेज चिताना अग्निनी तथा पुरना लोकोनी साक्षीए तेनी साथे पाणिग्रहण कर्युं. नगरना लोको ते छीना स्वरूपनी, मित्रानंदना धैर्यनी अने अमरदत्तना भाग्यनी प्रशंसा करवा लाग्या.

हवे तेज समये ते नगरनो राजा अपुंत्रीओ मरण पाय्यो; तेथी बीजो राजा मुकरर करवा माटे प्रधानोए मळीने पंचैदिव्य कयां. तेणे फरतां फरतां नगर बहार आवीने अमरदत्तना उपर कळश ढोळ्यो, तेथी तेने मोटा उत्सव पूर्वक राज्यनो स्वामी कर्यो. पछी तेणे मित्रने मंत्रीपद आप्युं, अने रत्नसारने नगर-शेठ बनाव्यो. आ प्रमाणे ते अखंडित आज्ञाथी राज्य चलाववा लाग्यो.

मित्रानंद राज्यकार्यमां गुंथायो हतो, तो पण तेने शबनुं वचन कदि पण विस्मरण थतुं नहोतुं, तेथी तेणे अमरदत्त राजाने कहुं के—“आपणुं नगर अहींथी नजीक छे, तेथी मारुं मन घणुं दुःखी रह्या करे छे, माटे मने दूर देश जवानी रजा आपो. ” राजाए कहु के—“ हे मित्र ! जो एम छे, तो आपणा नोकरोने साथे लइने वसंतपुरे जा, परंतु हमेशां कुशळ समाचार मोकल्या करजे. ” पछी मित्रानंदे शुभ दिवसे त्यांथी प्रयाण कर्युं. तेना जवार्थी तेना वियोगे करीने पीडा पामतो राजा तेना कुशळ समाचार निरंतर इच्छतो हतो, पण घणा दिवसो गया छतां तेनुं कांइ पण वृत्तांत तेना जाणवामां आव्युं नहीं. तेथी गभरायेला चित्ते तेणे राणीने कहुं के—“ अरे मित्रानंदनी कांइ पण वार्ता संभळाती नथी. ” राणी बोली के—“हे प्राणनाथ ! ज्ञानी गुरु विना संशय नाश पामतो नथी. ” अन्यदा वनपाळे आवीने राजाने विनंती करी के—“ हे स्वामी ! आज्जे आपना उद्यानमां ज्ञानभानु नामना गुरुमहाराज पधार्या छे. ” ते सांभळीने राजाए वनपाळने वधामणी आपी, अने राणीने साथे लइने मोटा उत्सव पूर्वक ते गुरु पासे गयो; गुरुने वांदीने योग्य आसने बेठो. गुरुए अनेक जनोए पूछेला संशयना खुलासा आप्या, ते सांभळीने राजाए प्रत्यक्ष ज्ञानवाळा गुरुने पोताना मित्रनी हकीकत पूछी, तेथी गुरुए कहुं के—“ हे राजन् ! तारो मित्र अहींथी चालीने घणे दूर पहोंच्या पछी एक पर्वतनी पासे नदीने कांठे पडाव करीने रह्यो हतो, अने तारा सेवको जमवामां रोकाया हता, ते वखते ओचिती चोरनी धाड पढी, तेओए तारा सर्व सेवकोनो पराजय कर्यो, अने मित्रानंद एकलो त्यांथी नासी गयो. ते कोइक वट वृक्षनी नीचे सुतो हतो, तेवामां सर्पे तेने ढस्यो. ते समये कोइ तपस्वी त्यां आव्या तेणे तेनुं विष उतार्युं. त्यांथी मित्रानंद तारी

पासे आवतो हतो, तेटलामां मार्गमां चौरलोकोए तेने पकड्यो, अने एक वाणजिाने त्यां वेच्यो. ते वणिके पारसकुळ तरफ जतां रस्तामां अवंती नगरीनी बहार पढाव कर्यो. रात्रिए समय जोइने तारो मित्र बंधन तोडीने नाठो. गामनी खाळने रस्ते ते गाममां पेसवा जतो हतो, एटलामां राजाना सीपाईओए तेने दीठो, एटले चोर जाणी चोरनी जेम पकडीने बांध्यो. प्रातःकाळ थतां राजाना हुकमथी तेने पूर्वोक्त वट वृक्ष उपरज मारी नाखवामाटे बांधवामां आव्यो. ते वखते तारो मित्र विचार करवा लाग्यो के-अहो! शबनुं कहेलुं वाक्य साचुं थयुं. कहुं छे के-

यत्र वा तत्र वा यातु, यद्वा तद्वा करोत्यसौ ।
तथापि मुच्यते प्राणी, न पूर्वकृतकर्मणः ॥ १ ॥

भावार्थ-“प्राणी गमे त्यां जाओ अथवा गमे ते उपाय करो परंतु ते पूर्वे करेलां कर्मोथी कोइ प्रकारे मुक्त थतो नथी.”

त्यां मित्रानंद मरण पाम्यो. पछी एक दिवस गोवाळीआना बाळको ते वटनी पासे रमता हता, तेनी मोइ उछळीने तेना मुखमां पडी.” आ प्रमाणे गुरुना मुखथी सांभळीने राजा अत्यंत रुदन करवा लाग्यो. राणी पण विलाप करतां बोली के-

यदाहं भवदानीता, तदानेके विनिर्मिताः ।
उपायाः स्वविपत्तौ ते, क्व गता हा महामते ॥ १ ॥

भावार्थ-“ हे दीयर ! ज्यारे तमे मने अही लाव्या ते वखत तमे घणा उपायो कर्या हता, छतां हे बुद्धिशळी ! आजे तमारी विपत्तिमां ते सर्व उपायो कर्या गया ? ”

गुरुए राजाने तथा राणीने कहुं के-

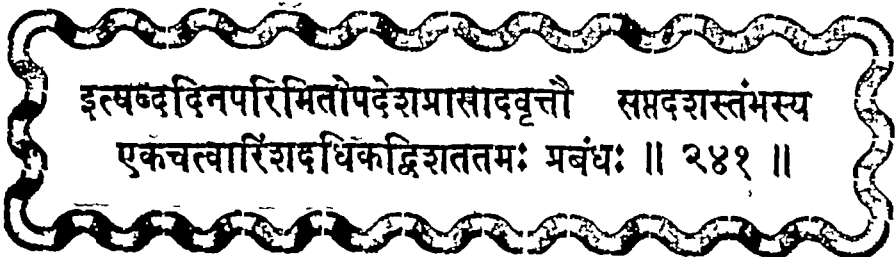
शोकोऽवश्यं परित्यज्य, राजन् धर्मोद्यमं कुरु ।
येनेदृशानां दुःखानां, भाजनं नोपजायते ॥ १ ॥

भावार्थ-“हे राजन् ! शोकनो त्याग करीने धर्ममां उद्यम करो; जंथी फरीथी आवां दुःखोनुं स्थान थवाय नहीं, अर्थात् आवां दुःखो फरीथी आवे नहीं.” राजाए गुरुने फरीथी पूछ्युं के-“हे स्वामी ! ते मारो मित्र मरीने कर्या उत्पन्न थयो ? ” गुरुए कहुं के-“हे राजा ! तारी राणीनी कुक्षिमां पुत्रपणे उत्पन्न

थयो छे, ते अनुक्रमे राजा थशे." फरीने राजाए पोताना, राणीना अने मित्रना पूर्व भव पूछया. त्यारे गुरुए कह्युं के—"हे राजा ! तुं आजथी त्रीजे भवे क्षेमंकर नामे कणबी हतो. सत्यश्री नामे तारे पत्नी हती अने चंद्रसेन नामनो चाकर हतो. ते चाकर एकदा तारा खेतरमां काम करतो हतो, ते वखते तेणे बीजाना खेतरमांथी कोइक मुसाफरने धान्यनी शींगो लेतां जोयो. ते जोइने चंद्रसेन बोल्यो के—"आ महाचोरने उंचो बांधीने लटकावो." एवा वचनथी तेणे महा आकरं कर्म बांध्युं. सत्यश्रीए पण कोइ वखत पोताना पुत्रनी बहुने कह्युं के—"डाकणनी जेम उतावळी उतावळी शुं खाय छे? धीरे धीरे केम खाती नथी? के जेथी गळुं तो रुंधाय नहीं." एम कहेवाथी तेणे पण कर्म बांध्युं. एकदा क्षेमंकरे नोकरने कह्युं के "आजे अमुक गाम जवानुं छे, माटे जा." त्यारे चाकर बोल्यो के—"आजे मारा स्वजनोने मळवा सारुं हुं उत्सुक छुं, तेथी नहीं जइ शकुं." क्षेमंकरे कोपथी कह्युं के--"भले तारा स्वजननो मेळाप न थाय, पण जवुं पडशे." एवामां कोइ बे मुनि गोचरी माटे पधार्या. तेने जोइने क्षेमंकरे पोतानी स्त्रीने कह्युं के—"आ महर्षिओने मोटा हर्ष पूर्वक प्रासुक अने एषणीय अन्न वहोराव." ते वखते पेला चाकरे मनमां विचार कर्यो के—"आ दंपतीने धन्य छे, के जेओ संपूर्ण भक्तिपूर्वक मुनिने दान आपे छे." तेवामां ते त्रणेना उपर अकस्मात् विजळी पडवाथी ते त्रणे एकी वखते मरण पाम्या. तेमां क्षेमंकरनो जीव तुं अमरदत्त थयो, सत्यश्रीनो जीव तारी पट्टराणी थयो, तारो चाकर चंद्रसेन ते मित्रानंद थयो. ते चाकरे जे मुसाफरने शींगो लेतां बांधवानुं कह्युं हतुं, तेज मरीने पेला वट वृक्ष उपर व्यंतर थयो. ते मित्रानंदने जोइने पोताना पूर्व जन्मनुं वैर याद आववाथी शबद्वारा बोल्यो हतो. "

आ प्रमाणे गुरुनुं वचन सांभळीने राजा तथा राणीने जाति स्मरण थयुं, गुरुनुं वचन सत्य मांनिने घेर आव्या. पछी अनुक्रमे तेने पुत्र थयो. ते युवावस्था पाम्यो. त्यारे तेने राज्य सोंपीने ते दंपतीए दीक्षा ग्रहण करी, अने क्रमे करीने तेओ मोक्षे गया.

आ दृष्टान्तनुं तात्पर्य ए छे के—थोडो पण क्रोध मोटा दुःखनुं कारण थाय छे. माटे मुमुक्षुए तेनो त्याग करवो.

व्याख्यान २४२ मुं.

मान त्याग करवा विषे.

मानत्यागान्महौजस्वी, तत्त्वज्ञानी सुदक्षताम् ।

दधन् दधौ महज्ज्ञानं, बाहुबलिमुनीश्वरः ॥ १ ॥

भावार्थ—“ मोटा पराक्रमी, तत्त्वज्ञानी अने अतीदक्षपणाने धारण करनार बाहुबली मुनीश्वरे माननो त्याग करवाथी केवळज्ञान प्राप्त कर्युं. ”

श्रीबाहुबलीतुं दृष्टान्त नीचे प्रमाणे—

श्री ऋषभदेवना पुत्र भरत चक्री साठ हजार वर्षे छ खंड पृथ्वी जीतीने अयोध्या नगरीमां आव्या. त्यां बार वर्ष सुधी चक्रीनो राज्याभिषेक थती वसते कोण कोण राजाओ आव्या छे अने कोण नथी आव्या? एवुं अवलोकन करतां चक्रीए पोताना नाना भाइओने नही आवेला जाणीने तेओने बोलाववा माटे दरेकनी पासे पोताना दूत मोकल्या. दूतो तेमनी पासे जइने बोलया के—“ हे भरत राजाना भाइओ! तमो सर्वे भरत चक्री पासे आवी तेनी सेवा करो.” तेओ बोलया के—“ भरत ऋषभदेवना पुत्र छे, तेम अमे पण ऋषभदेवना पुत्रो छीए. तो थुं ते अमारा थकी अधिक छे के अमारी पासे सेवा मागे छे? हे दूतो! तमे तमारें स्थाने जाओ. अमे पिताने पूछीने योग्य जणाशे तेम करथुं.” एम कहीने ते भाइओ सुवर्णगिरी उपर जिनेश्वर पासे गया, अने कह्युं के—“ हे पिता! अमारो मोटो भाइ भरत छ खंडतुं राज्य पाम्यो, तो पण हजु तृप्ति पाम्यो नथी. तेथी तमोए आपेलुं अमारुं राज्य लइ लेवानी इच्छा करे छे. माटे तमारी आज्ञा होय तो अमो सौ एकत्र थइने तेनुंज राज्य लइ लइए. ” ते सांभळीने प्रभुए तेमने भद्रिक जाणी धर्मोपदेश आप्यो के—

संबुझह किं न बुझह, संबोहि खलु यच्च दुल्लहा ।

नो हुवणं मंति राइओ, नो सुलहं पुणरवि जीविअं ॥ १ ॥

भावार्थ—“बोध पामो, केम बोध पामता नथी? आ प्राणीने बोधि जे सम्यक्त्व तेज दुर्लभ छे. मंत्री के राजा थवुं दुर्लभ नथी परंतु फरीने मनुष्यपणानुं जीवित पामवुं दुर्लभ छे.”

इत्यादि भगवाननी देशना सांभळीने ते अट्टाणुं भाइओए प्रभुनी पासे दीक्षा ग्रहण करी. पछी तेमनां राज्य भरत चक्रीए स्वाधीन करी लीधां. एकदा आयुध-शाळाना रक्षके आवीने चक्रीने विज्ञप्ति करी के—“हे स्वामी ! तमे ज्यां सुधी बाहुबलीने जीत्या नथी, त्यां सुधी छ खंड पृथ्वी पण जीती नथी एम समजजो. केमके चक्ररत्न हजु आयुधशाळामां प्रवेश करतुं नथी.” आ प्रमाणे सांभळीने चक्रीए तक्षशिला नगरीए एक वाचाळ दूतने मोकल्यो. ते दूत थोडा दिवसमां बाहुबळीना देशमां पहोच्यो. त्यां बहलीदेशमां गामे गामे अने नगरे नगरे घणा लोकोनां मुखथी बाहुबळीना यशनुं श्रवण करतो ते तक्षशिलाए आव्यो. ते सुवेग नामना दूतने प्रतिहारे बाहुबळीनी आज्ञाथी सुवर्णना वर्ण जेवी सभामां प्रवेश कराव्यो. बाहुबळीए पोताना बंधुना तथा तेना देशनगरादिना कुशळ समाचार पूछया. ते कही रह्या पछी दूत बोल्यो के—“हे राजा ! तमने मळवाने उत्सुक थयेला तमारा मोटा भाइए तमने बोलाववा माटे मने मोकल्यो छे. माटे एक वार त्यां आधी तमारा भाइने नमी तेनी आज्ञा मस्तक पर चढावीने पछी अहीं पाछा आवजो. केमके लोको अपवाद आपे छे के भरत राजानो भाइ पण तेनी आज्ञा मानतो नथी, तो भरतनुं पराक्रम अकिंचित्कर छे. माटे लोकापवादाने दूर करवा सारु तमे तेनी पासे आवो. नही तो तमने राज्यतो पण संशय थशे.” कह्यु छे के -

करालगरलः सर्पः, पावकः पवनोध्वुरः ।

प्रभुः प्रौढप्रतापश्च, विश्वास्या न त्रयोऽप्यमी ॥ १ ॥

भावार्थ—“भयंकर विषवाळो सर्प, पवनथी उद्धत थयेलो अग्नि अने प्रौढ प्रतापी राजा—ए त्रणे विश्वास करवा लायक नथी.”

वळी हे राजा ! देवताओ पण जेनी सेवा करे छे तेवा तमारा बंधुनी सेवा करतां तमारुं कांड हीनपणुं कहेवाशे नहीं.” आ प्रमाणेनां दूतनां वचनो सांभळीने बाहुबळी बोल्या के—“हे दूत ! तारो राजा मने जोइने लज्जा पामशे, केमके बाल्यावस्थामां जळक्रीडा करतां तेनो पग झालीने में तेने आकाशमां उछाळ्यो हतो, ते पण थुं ते भूली गयो छे ? हे दूत ! साठ हजार वर्ष सुधी देश साधवामां पापकर्मनो संचय करनारा तारा पूज्यने मारा विना बीजां कोइ प्रायश्चित्त आपनार नथी, माटे तारा राजाने तेना बळनी परीक्षा करवा माटे जलदी अहीं लाव.” ते सांभळी सुवेग भय सहित पाछो फरीने थोडाज दिवसमां पोताना नगरमां

आव्यो, अने बाहुबळीतुं सर्व वृत्तांत भरत महाराजाने कहुं. तेणे जणाव्युं के-“बाहुबळीने इंद्र पण जीतवा समर्थ नथी.” ते सांगळीने भरत चक्री पोताना सवा करोड पुत्र अने सैन्य सहित तक्षशिला नगरी तरफ चाल्या. बाहुबळी पण पोताना पुत्रो तथा सैन्य सहित सामा आव्या. तेनो मोटो पुत्र सोमयशा एकलो पण त्रण लाख हाथी, घोडा अने रथनो जीतनार हतो; तेने त्रण लाख पुत्रो हता, तेमां सौथी नानो पुत्र पण एकलो एक अक्षौहिणी सेना जीतवाने समर्थ हतो.

चक्रीना सैन्यमां चोराशी लाख डंकाओ, अठार लक्ष दुंदुभि अने सोळ लाख बीजां वाजित्रो हतां, ते बधांनो एकज वखते नाद थवा लाग्यो; ते सांगळीने उत्साह पामेला बन्ने पक्षना वीरो परस्पर युद्ध करवा लाग्या. निरंतर युद्ध चालतां एक दिवसे अनिलवेग नामनो विद्याधर के जे बाहुबळीनो भक्त हतो ते चक्रीना सेनापतिने अस्त्र विद्यावडे जीतीने आकाशमार्गे चक्रीनी हाथीनी सेनामां पेठो, अने दडानी जेम हाथीओने आकाशमां उछाळीने तेमने पृथ्वी पर पडतां मुष्टिथी हणवा लाग्यो. ते बीजा कोइ पण प्रकारथी पराजय नही पामे एम जाणीने चक्रीए तेनापर चक्र रत्न छोड्युं. चक्रने जोतांज ते भयथी नाठो. पछी ते मेरु पर्वतनी गुफाओमां के समुद्र विगेरेमां ज्यां ज्यां गयो त्यां त्यां पूर्व जन्मनां करेलां कर्मनी जेम चक्र रत्न तेनी पाछळने पाछळज गयुं. छेवटे पोताना रक्षण माटे तेणे विद्याना जोरथी वज्रतुं पांजरुं बनाव्युं अने तेमां ते पेठो. ते वखत चक्र रत्नना अधिष्ठायक देवोए तेने कहुं के-“अरे ! तारा पराक्रमने फोगट केम लज्जित करे छे ? ” वज्रपिंजरमां रहेतां छ मास वीती गया. छ मासने अंते अभिमान आववाथी ते बहार नीकळ्यो. एटले चक्ररत्न तेनुं मस्तक कापीने चक्रीना हाथमां गयुं.

आवी रीते युद्ध करतां बार वर्ष व्यतीत थइ गयां. एक दिवस चक्रीनो मोटो पुत्र सूर्ययशा बाहुबळीना सैन्यमां दावानळनी जेम प्रसयो अने थोडी वारमां काकानी पासे आवी प्होंच्यो. तेने जोइने बाहुबळीए कहुं के-“ हे वत्स ! तुं नानो छतां मारी सेनामां पेठो, तेथी मने आनंद थाय छे. तारी जेवा पराक्रमी पुत्रथी अमारो वंश उद्योतने पाम्यो छे. परंतु त्रण लोकमां पण मारा क्रोधने सहन करवाने कोइ पण शक्तिमान नथी, माटे तुं मारी दृष्टिथी दूर जतो रहे. ” सूर्ययशा बोळ्यो के-“ हे काका ! आजे तमारा विना मारो युद्धमनोरथ कोण पूर्ण करशे ? ” एम कहीने तेणे धनुषनो टंकार कर्यो. ते वखते आकाशमां रहीने युद्ध जोनारा देवताओए एकत्र थइने बन्ने पक्षना सुभटोने युद्ध करवानो निषेध

१ अक्षौहिणी सेनामां २१८७० हाथी, तेटलाज रथो, ६५६१० घोडा अने १०९३५० पायदळ होय छे. वीजा रीते पण तेनु प्रमाण कहेछं छे.

क्यों अने बन्ने भाइओ पासे जइने कह्युं के—“ हे युगादीशना पुत्रो ! तमारा पिताए आ विश्वनुं पालन कर्युं छे. तेनो संहार करवा माटे तमे केम तैयार थया छो ? माटे तेम करवुं तमने उचित नथी. परंतु तमारे बळनी परीक्षा करवी होय तो तमो बेज जण परस्पर अमारां ठरावी आपेलां दृष्टि युद्ध, वाग् युद्ध, मुष्टि युद्ध, दंड युद्ध अने अस्त्र युद्ध—ए पांच प्रकारनां युद्ध करो. अमे मध्यस्थ रहीने जोइथुं. ” आ प्रमाणेनुं देवतानुं वचन बन्ने भाइओए अंगीकार कर्युं, एटले देवताओ तथा मनुष्यो साक्षी तरीके उभा रह्या. ते वखते चक्रीना सैनिकोए विचार्युं के—“ आ बाहुबळीनी साथे द्वाद्व युद्ध करवामां इंद्र पण जीते के नही ते शकभरेलुं छे, तो अमारा स्वामीनो शी रीते जय थरो ? ” आवा विचारो करता पोताना सुभटोने जोइने पोतानुं सामर्थ्य बताववा माटे चक्रीए एक मोटो कूवो खोदाव्यो, अने ते कूवाने एक कांठे उभा रहीने चक्रीए पोताना डाबा हाथे लोढानी मोटी सांकळो बंधावी, पछी कूवामां सर्व सैनिकोने राखीने तेमने कह्युं के—“तमे सर्वे मळी आ सांकळ खेंचीने मने कूवामां पाडो. ” ते सर्वेए ते प्रमाणे तेने खेंच्यो पण चक्री जरा पण पोताना स्थानथी चलित थया नहीं. केमके आखा भरतखंडनां नर, नारी, हाथी, घोडा विगरे सर्व प्राणीओ भेगा थइने खेंचे, तो पण तेओ एक तल मात्र चक्रीने खसेडवा समर्थ नथी, तो पछी सेना मात्रथी तो थुं थइ शके ? पछी चक्रीए हृदयपर लेप करवाने मिषे पोतानो हाथ जराक खेंच्यो, एटले सर्व सैन्य लता उपर रहेला पक्षिओनी जेम सांकळ साथे लटकी गयुं. आ प्रमाणे चक्रीनुं पराक्रम जोइने तेओ हर्षे पाम्या अने साक्षी थइने दूर उभा रह्या.

हवे चक्री तथा बाहुबळी प्रथम दृष्टियुद्ध करवा माटे सामसामा उभा रह्या, अने अनिमेष दृष्टिथी एक बीजानी सामुं जोवा लाग्या. ते वखते नेत्रो रक्त थवाथी तेओ भयंकर देखावा लाग्या. छेवट बाहुबळीनुं भयंकर नेत्रवाळुं मुख जोइने चक्रीना नेत्रमां आंमुं आवी गयां, तेथी ते तरत मींचाइ गयां. ते जोइने चक्री तथा तेनुं सैन्य नम्र मुखवाळुं (लज्जित) थयुं. चक्रीने लज्जित जोइने बाहुबळीए कह्युं के—“ हे भाइ ! केम उद्वेग पामो छो ? हवे वचनयुद्ध करो. ” तेथी चक्रीए अति घोर सिंहनाद कर्यो, जेथी आखुं सैन्य बधिर थइ गयुं. तयार पछी बाहुबळीए पण क्रोधथी सिंहनाद कर्यो, तेनाथी सर्व सैन्य मूर्च्छित जेवुं थइ गयुं फरीथी चक्रीए अने पछी बाहुबळीए सिंहनाद कर्यो. ते वखते चक्रीनो शब्द दिवसना पहेला पहोरनी छाया माफक अने दुर्जननी मैत्रीनी माफक अनुक्रमे क्षीण थवा लाग्यो अने बाहुबळीनो शब्द वृद्धि पामवा लाग्यो. तेथी विलखा थयेला चक्री प्रत्ये बाहुबळीए कह्युं के—“ हे भाइ ! खेद पामशो नही. हुं काकतालीय न्यायथी

कदि वाग्युद्धमां तमने जीत्यो, तेथी थुं थयुं ? माटे हवे मुष्टियुद्ध करवा तैयार थाओ. आ प्रमाणेना बाहुबलीना वाक्यथी उत्साह पामेला चक्री मुष्टियुद्ध माटे तैयार थया. बन्ने जण हाथवडे स्कंध उपर आस्फोट करता कुदी कुदीने परस्पर आलिंगन करीने बाहुवडे एकबीजाने दबावता सता गर्जेना करवा लाग्या. पछी बाहुबलीए चक्रीने हाथवडे पकडीने लीलामात्रमां दडानी जेम उंचे आकाशमां उछाळ्या. ते एटला उंचा गया के आकाशमां अदृश्य थइ गया. तेथी बन्ने सैन्यमां हाहाकार थइ गयो. बाहुबलीने पण विचार थयो के—“ मारा वंधु अंतरिक्षथी भूमि पर पडीने विशीर्ण थइ न जाय त्यां सुधीमां हुं तेने अधरथीज झीली लउं. एम विचारीने तेमणे शय्यानी जेम बने हाथ राख्या, अने उंची दृष्टि राखीने उभा रह्या. घणी वारे चक्री आकाशमांथी नीचे आव्या, एटले तेने बाहुबलीए पोताना हाथ उपर झीली लीधा. पछी चक्रीए क्रोधना आवेशथी बाहुबलीना मस्तकपर मुष्टिनो प्रहार कर्यो, जेथी ते मूर्च्छा पाम्या. घणीवारे चेतना पामीने तेणे चक्रीना हृदयमां मुष्टिघात करी तेने मूर्च्छा पमांड्या, क्षणवारमां संज्ञा पामवाथी चक्रीए क्रोधथी रक्त थइने दंडवडे बाहुबलीना माथामां प्रहार कर्यो, तेथी तेना मुकुटना सेंकडो ककडा थइ गया अने आंखो मिंचाइ गइ. थोडी वारे पाछा सज्ज थइने बाहुबलीए पण लोहना दंडथी चक्रीनुं कवच (बखतर) चूर्ण करी नाख्युं. फरीथी चक्रीए दंडाघातथी बाहुबलीने जानु सुधी पृथ्वीमां मग्न करी दीधा. क्षणवारमां भूमिमांथी नीकळीने तेणे लोहना दंडवडे चक्रीना मस्तकपर प्रहार कर्यो, तेथी ते कंठ सुधी भूमिमां खुंची गया. क्षणवारे चैतन्य पामी चक्री बहार नीकळ्या. पछी तेणे विचार्युं के—“ चक्री कोइ राजाथी जीताय नहीं एवी शाश्वती स्थिति छे छतां हुं तो आ बाहुबळीवडे पांचे युद्धमां जीतायो. तेथी मारामां चक्रीपणुं नथी. ” एम विचारतां तेना हाथमां चक्ररत्न आव्युं. ते लइने चक्रीए बाहुबलीने कह्युं के—“ हे भाइ ! हजु सुधी तने कांइ नुकसान थयुं नथी, माटे मारी आज्ञा मान्य कर, नहींतो आ चक्रथी तुं यमराजनो अतिथि थइश. ” बाहुबलीए कह्युं के—“ वृथा वाणीनो आडंबर थुं काम करो छो? हजु बाकी होय तो ते चक्रनुं बळ पण देखाडो. ” इत्यादि वाक्योथी निभ्रंछना करायेला चक्रीए कोपथी तेना पर चक्र मूक्युं. ते चक्र बाहुबलीनी प्रदक्षिणा करीने पाछुं चक्रीना हाथमां आव्युं. केमके “गोत्रना कोइ सामान्य माणस उपर पण चक्रनी शक्ति चालती नथी. तो आवा चरम शरीरी उपर तो तेनुं पराक्रम शानुंज चाले ?” पछी बाहुबळी मुष्टि उपाडीने “आ हजार यक्ष सहित चक्रने अथवा तेना अधिपति चक्रीने चूर्ण करी नाखुं” एम विचारता चक्री सन्मुख दोड्या. वळी विचार थयो के “अवश्य आ मुष्टिथी तेनो नाश थशे, अने तेथी समग्र विश्वना लोको मने छ

खंडना नाथने हणनार कहेशे, माटे अहंकारवडे अनेक पाप उपार्जन करनार मने धिक्कार छे! अने प्रथमथीज पिताश्री पासे जइने दीक्षा ग्रहण करनार मारा लघु बंधुओने धन्य छे. हजु सुधी पण पापकर्ममां तत्पर थयेला मने वारंवार धिक्कार छे! ” इत्यादि विचारीने बाहुबळीए तेज उंची करेली मुष्टिवडे पोताना मस्तक परथी केशनो लोच कर्यो. तेज वखत देवोए ‘साधु, साधु’ एम बोलीने तेमना पर पुष्पवृष्टि करी.

तेमने निःस्पृही थयेला जोइने लज्जाथी नम्र मुखवाळो चक्री पोतानी निंदा अने तेमनी प्रशंसा करतो बोल्यो के—“हे बंधु ! हुं पापीओमां मुख्य छुं, अने तुं कृपाळुमां मुख्य छे, प्रथम तें मने अनेक प्रकारे जीत्यो, हमणां व्रत रूपी शस्त्रवडे रागादिक शत्रुओने पण तें जीत्या, माटे त्रण लोकमां ताराथी अधिक बळवान कोइ नथी. हे बंधु ! मारो अपराध क्षमा कर. ” इत्यादि स्वनिंदा अने बाहुबलीनी स्तुति करी. बाहुबली मुनिए विचार्युं के—“ हुं आम छद्मस्थपणे पिता पासे जइश, तो प्रथमथी दीक्षित थयेला मारा लघु बंधुओने मारे वंदना करवी पडशे, तेथी मारुं लघुपणुं थशे, माटे केवळज्ञान पाम्या पछीज जइश. ” एम विचारीने ते त्यांज कार्योंत्सर्गे रखा.

पछी चक्री बाहुबलीना ज्येष्ठ पुत्र सोमयशानी साथे बहलि देशमां गया. त्यां तक्षशिला नगरीना उद्यानमां हजार आरावाळुं अने विविध प्रकारना मणि तथा रत्नथी जडित धर्मचक्र अने तेज नामनो प्रासाद जोयो. तेनी अंदर र्हंला प्रभुने नमस्कार करीने चक्रीए सोमयशाने ते प्रासादनुं वृत्तांत पूछ्युं. एटले मोन्य-शाए कहुं के—“ पूर्वे ऋषभदेव पिता विहार करतां करतां संव्याप्तये ज्ही पधार्या हता. ते समाचार जाणीने आपना लघु बंधु बाहुबलीए विचार्युं के— ‘ अत्यारे रात्रिनो समय थयो छे. माटे प्रातःकाळे मोटा उत्सव इत्तुं निवार्यीने वांदीश. ’ एम निश्चय करीने सर्व सामग्री सज्ज करावी. शतःशत यनां मोटी धामधूमथी उद्यानमां आव्या. परंतु त्यां प्रभुने जोया न्हो. न्हो ते बहु रुदन करवा लाग्या. अने ‘ धर्मकार्यमां विलंब करनार एवा मने धिक्कार छे! हे मने क्यारे पिताना दर्शन थशे? ’ इत्यादि विलाप करवा लाग्य. तेने ज्गानोए विविध प्रकारे समजावी शांत कर्या. पछी वाळुका (रेंती) नां निर्विक्रित थयेला भगवानना पादने नमन करीने पितानी भक्तिथी प्रधानने व्हूं के-उ. निवार्यीना पूज्य पगलांनो कोइ स्पर्श न करो. ’ एम कही आठ देवनां विस्तारवाळो ज धर्मचक्र नामनो प्रासाद कराव्यो छे. ” आ प्रभुने नमस्कारे चक्रीए तेने ह्हे करी. पछी तक्षशिलामां प्रवेशकरीने बाहुबलीने सोमयशाने देन इत्तुं

सोमयशाने चोवीश हजार राणीओ हती, अने श्रेयांस आदि वोंतेर हजार पुत्रो हता. पछी भरत राजा छ खंड पृथ्वीमां पोतानी अखंड आज्ञा प्रवर्तावीने अयोध्या तरफ चाल्या.

अही बाहुबळी मुनि निद्रा अने आहार विंगरेनो त्याग करीने जे वनमां कायोत्सर्ग ध्याने रह्या हता, त्यां तेमना मस्तकना केशमां, कर्णमां अने दाढी विंगरेमां पक्षिओए माळा कर्या, वर्षाऋतुमां दर्भना अंकुरा पगनां तळीयांने विंधीने बहार नीकळ्या, लताओ तेमना शरीरने वीटाइ गइ अने तेमना तपोबळी वाघ विंगरे हिंसक प्राणीओ पण शांत भावने पामी गया. एवी रीते एक वर्ष वीती गयुं. त्यारे तेमनो केवळज्ञाननी उत्पत्तिनो समय जाणीने तेमनुं मान छोडाववाने माटे श्री ऋषभदेव भगवाने ब्राह्मी अने सुंदरी नामनी वे साध्वीओ, के जे बाहुबलीनी बहेनो थती हती तेने मोकली. ते साध्वीओ त्यां आवीने लताना समूह मध्ये रहेला तेमने जेम तेम शोधी काढीने बोली-“ हे बंधु बाहुबली ! अमारी पासे पिताश्री तमने कहेवरावे छे के-मदोन्मत्त हाथी पर चढवाथी केवळज्ञान शी रीते मळशे ? तेथी आ मत्त हस्ती उपरथी नीचे उतर. जो तारे मतंगज उपर चढीने ज्ञाननी वांछा हती तो तक्षशिलानुं राज्य शामाटे मूकी दीधुं ? ” आ प्रमाणे सांभळीने बाहुबळीए विचार्युं के-“ अहो ! आ मारी बहेनो आम केम बोले छे ? हुं सर्वथा परिग्रह रहित छतां मारुं हस्ती पर चढवुं शी रीते संभवे ? पछी जरा वधारे विचार करतां तेमना समजवामां आव्युं के-“ अहो ! जाण्युं, मान रूपी मतंगज उपर हुं चढेलो छुं. आटलो बधो काळ में फोगट कष्टमां गुमाव्यो; केमके मान छतां शी रीते केवळनी प्राप्ति थाय ? माटे गुणथी अधिक एवा मारा पूज्य लघु बंधुओने जइने नमस्कार करुं. ” इत्यादि विचार करीने जेवो पोतानो पग उपाडे छे तेवुंज तेने केवळज्ञान उत्पन्न थयुं. पछी देवताए आपेला यतिलिं- गने धारण करी भगवानना समवसरणमां गया. त्यां “ नमस्तीर्थाय ” तीर्थने नमस्कार थाओ-एम कही जिनेश्वरनी प्रदक्षिणा करीने केवळीनी समामां बेठा.

“ खरेखर बाहुबलीनेज महा बळवान जाणवा के जेणे प्रथम छ खंडना नाथने जीती लीधा अने पछी विश्वमां कंटक रूप मान रूपी महा मळ्हेने हणीने परमानंदपद प्राप्त कर्युं. ”

॥ इत्यब्ददिनपरिमितोपदेशप्रासादवृत्तौ सप्तदशस्तंभस्य
द्विचत्वारिंशदधिकद्विशततमः प्रबंधः ॥ २४२ ॥

व्याख्यान २४३ सुं.

माया पिंड विषे.

भक्तादिहेतवे कुर्वन्नानारूपाणि मायया ।

साधुर्वैचयते श्राद्धान्, सायापिंडः स उच्यते ॥ १ ॥

भावार्थ—“ साधु भात पाणी विगेरेने माटे मायावडे नाना प्रकारना रूपो करीने श्रावकोने-छेते तेने मायापिंड कहेवाय छे. ” तेनी उपर दृष्टांत नीचे प्रमाणे:-

अषाढभूति मुनिनुं दृष्टांत.

राजगृही नामनी नगरीमां सिंहरथ नामे राजा राज्य करतो हतो. त्यां एकदा विविध ज्ञानवाळा, तपस्वी अने बुद्धिमान् धर्मरुचि आचार्य पथार्या. गोचरीने अवसरे तेमना शिष्य अषाढभूति गुरुनी आज्ञा लइने एकला गोचरी माटे नगरमां गया. मध्यान्ह समय थतां अहर्दिक नामना नटने घेर प्हांच्या. त्यां ते नटनी भुवनसुंदरी अने जयसुंदरी नामनी वे कन्याए वृंगी द्रव्यवाळो एक मोदक वहोराव्यो. ते लइने बहार नीकळी ते मुनिए विचार्युंके—“ आ एक लाडु तो मारा गुरुने आपवो जोइशे. ” एम धारीने तत्काळ मुनिवस्थावाळुं बीजुं रूप धारण करी फरी ते नटना घरमां प्रवेश करी घुंलान जाय्यो. एटले ते कन्याओए बीजो एक मोदक वहोराव्यो. ते लइने बहार पळना दरवाजा सुयी जइ तेणे वळी विचार्युं के—“ आ बीजो मोदक तो नटा घुंलान आपवो पडशे. ” एम विचारी काणी आंखवाळुं अतिवृद्ध सायुं ह्य धारण करी त्यां जइने बीजो मोदक लीधो. वळी बहार आवीने “ आ तो उजव्यायने आपवो पडशे ” ह्य धारी कुबडुं रूप धारण करीने चांयां मोदक लीधो. ते पग “ संवाडाना आपवो पडशे ” एम धारीने कोडीयादं ह्ये नटने लाडु लीधो. “आ पग भाइने आपवो पडशे ” एम धारीने घुंलाने नटे वार नटना वाळुमाडुं करीने छटो लाडु लीधो. आ नटने जेवतो मनोरथ सिद्ध पासे आव्या.

आ साधुनुं सर्व चरित्र बारीमां बेठेला नटे जोयुं. तेथी तेणे विचारुं के-
 “अहो ! आ घणो सारो नट थइ शके तेम छे. ” पछी तेणे पोतानी स्त्रीने तथा
 बंने कन्याओने कहुं के-“ आ साधुने खावा पीवानुं सारी रीते आपीने तेने लोभ
 पमाडजो, केमके ते आपणेमाटे सुवर्णपुरुष छे. ते अनेक रीते रूपनुं परावर्तन
 करवानी लब्धि जाणे छे. माटे ते आपणे घेर निरंतर आव्या करे तेवी रीते तेनी
 सेवा बजावजो. ते रसनो लोभी छे, एटले तरत फसाइ जशे. मायावीने मायाज
 बताववी.” पछी बीजे दिवसे पण अषाढभूति साधु त्यां वहोरवा आव्या, एटले तेने
 घणा मोदक आपीने तेणे कहुं के-“ हे पूज्य ! आप हंमेशां अहीं पधारजो.
 आपना पसायथी अमारा घरमां घणी समृद्धि छे.” ए प्रमाणे नटना कहेवाथी ते
 साधु हंमेशां त्यां आववा लाग्या अने नित्यपिंड ग्रहण करवा लाग्या. वहोरावती
 वेळाए नटनी कन्याओ हाव भाव विलास पूर्वक हास्य करती, उत्तम वस्त्र धारण
 करती, अने कोइ कोइ वखत कटाक्ष पूर्वक मर्म वचन बोलती. ते सर्व जोइने वशी-
 भूत थयेला साधु रागद्विष्टि तेनी आकृति, केशपास अने पगनी पानी विगेरे
 वारंवार जोता हता. एक दिवस ते कन्याओए तेने कहुं के-“ हे स्वामी ! आपनुं
 स्वरूप तथा श्रेष्ठ चातुर्य जोइने अमे आपना उपर आसक्त थयेली छीए. हजु सुधी
 अमे कुमारी छीए तेथी कृपा करीने अमारा अंगमां व्याप्त थयेली कामज्वरनी
 पीडानो तमे नाश करो, अहीं चित्रशाळामांज रहीने आकडाना तूल जेवी कोमळ
 शय्यामां अमारी साथे विषयसुख भोगवो अने उत्तम मोदकोनो स्वाद चाखो. जे
 माणस प्रत्यक्ष मळेलां सुखोने मुकीने परोक्ष एवा परलोकना सुखनी वांछा करे छे ते
 मूर्ख छे. ” मुनिए कहुं के-“ हुं मारा गुरुनी तथा धर्माचार्यनी रजा लइने पछी
 आवीश. ” ते कन्याओ बोली के-“ हवे अमे आपना विरहनी व्यथा सहन करवा
 शक्तिमान नथी. माटे अमने सत्य वचन आपो, के जेना आधारथी अमे घडी,
 मुहूर्त विगेरे काळ निर्गमन करीए. ” ते सांभळीने तेमनी चेष्टा इष्ट करीने चारित्र
 चेष्टाथी भ्रष्ट थयेला ते मुनि पाछा आववानुं वचन आपीने गुरु पासे गया अने गुरु प्रत्ये
 कहुं के-“ हे पूज्य गुरु ! में बाल्यावस्थामांज दीक्षा ग्रहण करी हती, तेथी आज सुधी
 पंचेंद्रियनुं सुख कांइ पण जोयुं नथी. हालमां देवांगना जेवी बे नटकन्याओ मने
 चाहे छे, माटे हुं त्यां जाउं छुं. मने आज्ञा आपो अने आ तमारां रजोहरण, मुखव-
 खिका विगेरे ग्रहण करो.” ते सांभळी सूरिए विचारुं के-“अहो ! मायापिंडथी आहार
 ग्रहण करवानुं आ फळ छे. केमके उत्तर गुणनी हानि थवाथी मूळ गुण पण परिणामे
 नष्ट थाय छे. परंतु आ नटपुत्री पासेथी नीकळीने अहीं आज्ञा लेवा आव्यो छे,
 तेथी कांइक आज्ञावतीं जणाय छे, पण भ्रष्ट थयेला संयमना परिणामथी ते जाणतो

नथी के सावद्य वचन नहीं बोलनारा मुनिओ सावद्य कर्ममां प्रवर्तवानी आज्ञा शी रीते आपशे ? तो पण तेनी स्थिरतानी परीक्षा करुं के ते सर्वथा व्रतथी भ्रष्ट थयो छे के कांडक न्यूनता छे?" एम विचारीने सूरि बोलया के—“ हे शिष्य ! व्रताराधनथी प्राप्त थनारां इंद्रादिकना सुखने मुकीने तुं नटपुत्रीना अंगसंगमां आसक्त थयो छे. तो पण तारे मद्य तथा मांस खावुं नहीं ए बेना प्रत्याख्यान कोइ वखत पण छांडवा नहीं, अने तेना खानारनो पण संग करवो नहीं.” आटळुं मारुं वचन प्रमाण कर.” आ प्रमाणे गुरुवचन सांभळीने ते विनयथी नम्र थइने बोल्यो के—“ हे गुरु ! जीवन पर्यंत आपनुं आ वचन हुं धारण करीश.” गुरुए विचार्युं के—“ आटलाथीज आने मोटो लाभ थशे. केमके ते सर्वथा श्रद्धारहित हजु थयो नथी, तेथी जो के संयमगुणठाणाथी कर्मवशे भ्रष्ट थयो छे तोपण अल्प मात्र विरतिनुं रक्षण करवाथी ते देशविरति रहेशे, अने तेथी पण तेनो पुनः उद्धार थशे. ”

पछी ते अषाढभूति चारित्रनो त्याग करी, चरित्रनो रसिक थइने नटने घेर आव्यो, अने तेना घरनां सर्व माणसोने कहुं के—“तमो सर्वे मद्यमांसनो सर्वथा त्याग करो तो हुं तमारे त्यां रहुं, अन्यथा नहीं. ” नटे तेनुं वाक्य अंगीकार करी पोतानी बन्ने कन्या तेने परणावी. तेमनी साथे ते सुखविलास भोगववा लाग्यो. पछी राजानी पासे जे जे नटो आवता तेमने पोतानी कलाथी जीतीने अनेक धन, वस्त्र विगेरे मेळवी तेणे पोताना ससरानुं घर भरी दीधुं; तेथी समग्र नटकुळमां तेनी अत्यंत प्रशंसा थवा लागी.

आ प्रमाणे निरंतर सुखमां मग्न रहेता तेणे बार वर्ष निर्गमन कयां. तेवामां कोइ एक नट अषाढ नटनी अनेक प्रकारनी प्रशंसा सांभळीने ते सहन न थवाथी तेने जीतवा माटे राजसभामां आव्यो; तेणे वादमां अनेक नटोने जीत्या हता, अने तेमनी संख्या करवा माटे चोराशी सुवर्णनां पुतळां तेने पगे बांधेलां हतां. तेणे राजा प्रत्ये विज्ञप्ति करी के—“ तमारा राजनटने बोलावो, तेने मारी कळ देखाडीने हुं जीती लइश. ” राजाए अषाढ नटने बोलाव्यो, एटले ते राजसभामां आव्यो अने ते परदेशी नटनी साथे तेणे सरत करी के—“ आपणामां जेनो पराजय थाय ते पोतानुं सर्वस्व छोडीने जतो रहे. ” आ प्रमाणे बन्ने जणाए सर्व जन समक्ष अंगीकार कर्युं. पछी अषाढे पोताने घेर जइ स्वजनाने कहुं के—“ हुं ते नटने जीतवा माटे जाउं छुं. ” तयारे तेनी बन्ने प्रियाओ वॉली के—“ कार्ये साधीने वहेला आवजो. ” पछी ते सर्व सामग्री लइने राजसभामां गयो. तेना गया पछी तेनी स्त्रीओए विचार्युं के—“ अहो ! मद्य मांस स्वाधा विना

आपणे घणा दिवसो निर्गमन कर्यो, माटे आजे तो हवे इच्छा पूर्वक खाइए; आपणा पति तो नटनी साथे वाद करवा गया छे, ते छ मासे आवशे." एम विचारिने तेमणे पुष्कळ मद्यपान कर्युं, तेथी तेओ उन्मत्त थइ गइ. अही राजसभामां परदेशी नटे प्रथम पोतानी कळा देखाडी. एटले अषाढे लीलामात्रमां अनेक कळाओ देखाडीने तत्काळ तेने जीती लीधो; तेथी अहंकार रहित थयेलो ते नट पूतळां विगेरे पोतानी सर्व लक्ष्मी मूकीने लज्जाथी नासी गयो.

अषाढ नट तरतज पोताने घेर आव्यो. त्यां आवीने जुअे छे तो बने स्त्रीओने मदोन्मत्त थइने पडेली, दुर्गंधी मुखवाळी अने माखीओ जेना मोढा उपर बणबणी रहीछे एवी तेमज माखीओथी आखे शरीरे व्याप्त थयेली दीठी. तेने जोइने अषाढे विचार्युं के—" धिक्कार छे मने के हुं आवी मायावी अने अनेक माखीओए जेना मुखनुं चुंबन कर्युं छे अेवी स्त्रीओ उपर अंधनी जेम आसक्त थइने उंभय भ्रष्ट थयो." इत्यादि विचार करतां गुरुनुं वाक्य याद आववाथी तेने वैराग्य उत्पन्न थयो. एटले तरतज मेडी उपरथी नीचे उतरी सर्वनी समक्ष ते बोल्यो के—" अनेक पापनां स्थान रूप स्त्रीओनां विचित्र चरित्र जोइने मोहमां लपटाइ गयेला में हाथमां रहेला चारित्ररत्ननुं रक्षण कर्युं नही. तथा सीमंतीनीओनो सीमत (सेंथो) प्रथम नरकना सीमंत नामना पहेला नरकावासाने आपनार छे, एवुं निष्कारण जगद्धत्सल जिनेश्वरनुं वचन में अज्ञानीए व्यर्थ कर्युं, परंतु हवे " चरित्र " शब्दना पहेला अक्षरने बीजी मात्रा सहित करुं. प्रथम तेने (चारित्रने) मात्रा रहित कर्यो हतो ते योग्य कर्युं नहोतुं." आ प्रमाणेनां तेनां वाक्यो सांभळीने ते नटकन्याओ भयभीत थइ गइ; जेथी तेने मद्यनो केफ उतरी गयो, एटले तेओ दीनमुखे आंखमांथी अश्रुपात करती पगे लागीने बोली के—" हे स्वामी ! हे प्राणनाथ ! आ दासीओनो एक अपराध क्षमा करो. अमारुं अबळानुं उगतुं यौवन केम व्यर्थ करो छे ?" ते बोल्यो के—" एवा सुखभोग अनंतवार भोगव्या छतां पण भोगनी आशा परमात्मानो मार्ग पाम्या विना वृद्ध थती नथी अर्थात् नाश पामती नथी." इत्यादि घणे प्रकारे तेणे धर्मनो उपदेश कर्यो, पण ते स्त्रीओ कांड पण धर्म पामी नही, अने उलटो धनोपार्जन करवानो उपाय माग्यो. छेवटे कहुं के—" हे प्राणनाथ ! पुष्कळ धन आपीने पछी जाओ, नहीं तो जवा नही दइए." त्यारे अपाढ सिंहरथ राजा पासे गयो अने कहुं के—" हे राजा ! तमने भरत चक्रवर्तीनुं नाटक वताहुं."

१ आलोक तथा परलोकना मुखथी भ्रष्ट. २ स्त्रीओनो ३ बीजी मात्रा एटले काना सहित करवाथी चारित्र थाय.

राजाए ते वात अंगीकार करी, तेथी तेणे सात दिवसमां भरत चक्रवर्तीनुं नाटक नवुं तैयार कर्युं. पछी नाटकना प्रारंभमां पांचसो राजपुत्रोने तैयार करी तेओने कह्युं के—“ हूं जे प्रमाणे करुं तेज प्रमाणे तमारे पण करवुं.” पछी पोते भरत थयो; अने चक्रीनी उत्पत्ति, छ खंडनुं साधवुं, बत्रीश हजार मुकुटबद्ध राजा, चोराशी लाख हाथी, चोराशी लाख घोडा अने चोराशी लाख रथनुं निर्माण करवुं, छत्रुं करोड सुभटो सहित त्रण खंड जीत्या पछी विद्याधरनी कन्याने स्त्रीरत्न तरीके परणवी, ऋषभकूट पर्वते जइ पोतानुं नाम लखवुं, एक लाख अने बाणुं हजार स्त्रीओने लइने अयोध्यामां आववुं अने राज्याभिषेकनुं करवुं—इत्यादि सर्व यथाविधि भजवीने अनुक्रमे ते आदर्श भुवनमां गयो. त्यां आंगळीमाथी वींटी पडी गइ. ते जोइनेज तेने भरतनी जेम सर्व अनित्यादि भावनाओ भावतां केवळज्ञान प्राप्त थयुं. एटले त्यांज पंचमुष्टि लोच करी देवताए आपेलो मुनिवेश धारण करीने नीकळ्यो, अने राजा विगेरेने प्रतिबोध करी नाटकना पात्र रूप करेला पांचसो राजपुत्रोने बोध पमाडी दीक्षा आपी, तथा बीजा अनेक भव्य प्राणीओने पण बोध पमाड्यो. नाटकने माटे रत्नादिक सर्व वस्तु एकठी करी हती ते सर्व तेना ससरा नटे लइ लीधी; तेथी तेनुं जीवन पर्यंतनुं निर्धनपणुं टळी गयुं.

हवे अषाढभूति मुनिए पांचसो साधु सहित अन्यत्र विहार कर्यो. केवलज्ञान प्राप्त थयेळुं होवाथी ते पोताना गुरुने पण वादवा योग्य थया. ते स्वरूप जाणीने तेना गुरु विगेरे वारंवार मस्तक धुणावीने तेनी प्रशंसा करवा लाग्या के—“अहो! देवताओ पण चक्रीना जेवी संपत्ति विकुर्वे छे, तथा बहारनां स्वरूपो यथास्थित देखाडे छे, तेमां कांइ आश्चर्य नथी. परंतु आ अषाढमुनिए तो बाह्य रूपो एवी रीते कर्या के जेथी आंतर स्वरूप पण भेद रहित प्रगट करी बताव्युं, तेज मोटुं आश्चर्य छे. ”

“ आ अषाढ मुनि मायापिंडनुं भोजन करवाथी भ्रष्टचित्त थया, तो पण मात्र एक मद्यमांस त्याग रूप नियमनी शुद्धिथी तेणे पोताना आत्माने तार्यो अने बाधकारी स्थाने रहीने पण भरत चक्रीनुं नाटक करीने तेणें आत्मानुं मूळ स्वरूप प्रगट कर्युं. ”

॥ इत्यब्ददिनपरिमितोपदेशप्रासादवृत्तौ सप्तदशस्तंभस्य
त्रिचत्वारिंशदधिकद्विशततमः प्रबंधः ॥ २४३ ॥

व्याख्यान २४४ मुं.

लोभ विषे.

पुमाननर्थं प्राप्नोति, लोभक्षोभितमानसः ।

यतो लोभपराभूतः सागरः सागरेऽपतत् ॥ १ ॥

भावार्थ—“ जेतुं मन लोभथी क्षोभ पामेलुं छे ते मनुष्य अनर्थने पामेछे. केमके लोभथी पराभव पामेलो सागर श्रेष्ठी समुद्रमां पड्यो. ”

अति लोभो न कर्त्तव्यो, लोभो नैव च नैव च ।

अतिलोभाभिभूतात्मा, सागरः सागरं गतः ॥ २ ॥

“ अति लोभ न करवो, लोभ नज करवो, नज करवो, अतिलोभथी पराभव पामेलो सागरश्रेष्ठ समुद्रमां गयो. ”

सागर श्रेष्ठीनुं दृष्टान्त.

समुद्रने कांठे ध्यानसागर नामे एक शहेर हतुं. तेभां चोवीश करोड सौनैयानो पति सागर नामे श्रेष्ठी रहेतो हतो. ते जमनी जेवो क्रूर दृष्टिवाळो हतो, जुगारीनी जेम सर्वने ठगतो हतो, तेतुं वचन कागडानी जेवुं कठोर हतुं, तेनी गति (रीतभात) सर्पनी जेवी कुटिल हती अने पामर माणसनी जेम ते सर्वदा कलहीप्रिय हतो. तेने चार पुत्रो हता. तेमने एकेक स्त्री परणावेली होवाथी घरमां चार वधूओ हती. अन्यदा श्रेष्ठीनी स्त्री मरण पामी. त्यारथी श्रेष्ठी अति कृपण होवाथी तथा अविश्वासु होवाथी घेरज रहेवा लाग्यो, अने तेनी नजरे घरमां कोइ पण सारुं भोजन करे, सारां वस्त्र पहरे, के स्नान दान विगेरे करे तो तेनी साथे ते हमेशां कलह करवा लाग्यो. भिक्षुको तेने घेर जता नहीं एटलुंज नहीं पण कागडा विगेरे पक्षिओए पण तेतुं द्वार तजी दीधुं हतुं. पोपण करवा लायकतुं पोपण नहीं करवाथी गृहस्थाश्रमी लोकाचाररहित कहेवाय छे अने तेथी तेनी शोभा तथा महिमा नाश पामे छे अने अपयश प्राप्त थाय छे. कहां छे के—

वृद्धौ मातापितरौ, साध्वी भार्या लघूनि शिशूनि ॥

अप्युपायशतं कृत्वा पोष्याणि मनुरब्रवीत् ॥ १ ॥

भावार्थ—“ वृद्ध माता पिता, सती स्त्री अने नाना बाळको सेंकडो उपाय करीने पण पोषण करवा लायक छे, एवं मनुए कहेलुं छे. ”

सागर श्रेष्ठीनी आवी रीतभातथी तेनुं बधुं कुटुंब दुःखी थतुं हतुं, पण तेना पुत्रनी स्त्रीओ तो रात्रे शेठना सुता पछी स्वछंदपणे खाती हती अने क्रीडा करती हती. एक वखत कोइ योगिनी आकाशमार्गे जती हती, तेणे ससराने घेर रहेता छतां तेनी प्रीति नहीं होवाथी म्लान मुखवाळी तेनी बहुओने गोखमां बेठेली जोइ, तेथी कौतुकवडे ते तेमनी पासे आवी एटले तेओए तेमने गोत्रदेवीनी जेम नमस्कार कर्यो, तथा मोदक विगेरे आपीने खुब संतुष्ट करी. एटले ते योगिनी मात्र पाठ करवाथीज सिद्ध थाय एवी आकाशगामी विद्या तेमने आपीने पक्षीनी जेम आकाशमां उडी गइ.

एकदा रात्रिए पति विगेरे सर्व सुइ गया त्यारे चारे बहुओ पेला मंत्रवडे एक लाकडुं अधिवासित करी तेना पर चढीने रत्नद्वीपे गइ. त्यां सर्वत्र क्रीडा करीने पाछली रात्रे पाछी आवी, अने ते लाकडुं ज्यां त्यां मूकीने पोतपोताने ठेकाणे सुइ गइ. ए प्रमाणे हंमेशां रात्रिए करवा लागी. एक दिवस पशुओने बांधवा छेडवानुं तथा दोहवानुं काम करनार चाकरे ते लाकडुं हंमेशां आहुं अवळुं थतुं जोइने तेनुं कारण जाणवानी इच्छाथी रात्रे गुप्त रीते जोयुं. एटले तेणे बहुओनुं चरित्र जाणी लीधुं. पछी तेणे विचार्युं के—“ आ हंमेशां क्यां जाय छे ? ते काले जोइश. ” पछी बीजे दिवसे रात्रे ते पोतानुं सर्व कार्य करीने ते काष्ठनी पोलाणमां संताइ रह्यो. समय थतां हंमेशानी जेम ते काष्ठ उडीने सुवर्णद्वीपे गयुं. चारे स्त्रीओ लाकडा परथी उतरिने चोतरफ फरवा गइ, एटले चाकर पण बहार नीकळ्यो, त्यां तो सर्व पृथ्वी सुवर्णमय जोइने ते विस्मय पाय्यो. पछी ते बहुओने आववानो वखत थयो. एटले त्यार पहेलां ते चाकर थोडुंक सुवर्ण लइने पूर्वनी जेम काष्ठना पोलाणमां भराइ गयो. थोडी वारे ते स्त्रीओ पण आवी अने मंत्रशक्तिथी ते काष्ठसहित क्षणवारमां पोताने ठेकाणे आवीने सुइ गइ. आ प्रमाणे केटलोक काळ गयो. पेलो चाकर सुवर्ण लाव्यो हतो, तेथी शेठना घरनुं कामकाज करवामां अनादर करवा लाग्यो अने श्रेष्ठी तेने कांइ कहे तो सामुं बोलवा लाग्यो. तेथी धूर्तमां शिरोमणि श्रेष्ठीए विचार्युं के—“ द्रव्यवान थया विना आम बोले नहीं, तेथी आणे मारा घरमांथी कांइक चोरी लीधुं जणाय छे. ” एम धारीने एक दिवस

तेने एकांत बोलावीने श्रेष्ठीए युक्तिपूर्वक एवी रीते पूछयुं के तेणे पेटना अजीर्णनी जेम सर्व वृत्तांत कही दीधुं. शेठे कह्युं के-“आजे मारे जवुं छे, तुं कोइने वात करीश नही.” एम चाकरने कहीने शेठ रात्रिने समये ते काष्ठनी पोलाणमां भराइ गया. प्रथमनी जेम लाकडुं सुवर्णद्वीपमां गयुं अने वहुओ उतरिने फरवा गइ. एटले श्रेष्ठी पण बहार नीकल्यो. त्यां सर्व पृथ्वी सुवर्णमय दीठी एटले लोभथी तेणे लाकडामां माय तेटलुं सुवर्ण भरी दीधुं, अने पोते पण खोळामां रस्वाय तेटलुं सुवर्ण राखीने तेना पोलाणमां अंगनो संकोच करीने पेठो. समय थतां चारे वहुओ आवी, अने हंमेशनी रीते बे वहुओ उपर बेठी अने बे वहुओए लाकडुं उपाड्युं. परंतु उपाड-नारी वहुओने तेनो भार बहु लाग्यो. तो पण जेम तेम करीने ते समुद्रना मध्य भागउपर आवी एटले ते वहुओ थाकी गइ. तेथी तेणे कह्युं के-“आ लाकडामां तो बहु भार लागे छे. माटे आने समुद्रमां मुकी दइने पेळुं पाणी उपर तरतुं लाकडुं लइए.” ते सांभळीने पोलाणमां रहेलो श्रेष्ठी बोल्यो के- “हे वहुओ ! हुं मांहे बेठो छुं माटे आ लाकडुं मुकी देशो नहीं.” ते सांभळीने वहुओ बोली के-“तमे चोवीश करोड द्रव्यना स्वामी छतां तमारे शुं ओछुं हतुं के अहीं आव्या ? ” एम कही औषध विना व्याधि जाय छे एम धारीने तेणे लाकडासहित सागरशेठने समुद्रमां फेंकी दीधो अने बीजा लाकडापर बेसीने तेओ पोताने घेर आवी. समु-द्रमां पडेलो सागर श्रेष्ठी बंने प्रकारे नीचे गयो. अर्थात् आकाशमांथी नीचे पड्यो अने मरण पामीने नरके गयो. कह्युं छे के:-

लोभाभिभुतान् प्रभवन्ति जीवान्,
दुःखान्यसंख्यानि पदे पदेऽपि ।
तृष्णा हि कृष्णाहिवधूरिवोश्रा,
निहन्ति चैतन्यमशेषमाशु ॥ १ ॥

भावार्थ-“ लोभथी पराभव पामेला प्राणीओने पगले पगले असंख्य दुःखो प्राप्त थाय छे, अने काळी नागणना जेवी उग्र तृष्णा सर्व प्रकारना चैतन्यनी शीघ्रपणे नाश करेछे. ”

वामदेवेन मित्रेण, रूपदेवो वनांतरे ।
घोरनिद्रावशीभूतो, लक्षलोभेन मारितः ॥ २ ॥

भावार्थ—“वनमां घोर निद्राने वश थयेला रूपदेवने तेना मित्र वामदेवे एक लाख द्रव्यना लोभथी मारी नाख्यो.”

वळी लोभ ए सर्व पापनो बाप छे. कहुं छे के—

जनकः सर्वदोषाणां, गुणग्रसनराक्षसः ।

कंदो व्यसनवल्लीनां, लोभः सर्वार्थबाधकः ॥ ३ ॥

भावार्थ—“लोभ सर्व दोषोनो बाप (उत्पन्न करनार) छे, सर्व गुणोनो नाश करवामां राक्षस समान छे, दुःख रूपी लतानो कंद (मूळ) छे. अने धर्मादिक चारे पुरुषार्थने बाध करनार छे.” तेनी उपर शुभंकर ब्राह्मणनुं दृष्टांत नीचे प्रमाणे—

पृथ्वीपुर नामना नगरमां शुभंकर नामे एक ब्राह्मण रहेतो हतो. तेने धर्मनुं मर्म जाणनारी जैनमति गुणवती नामे भार्या हती. एकदा ते ब्राह्मण विद्याभ्यास करवा माटे परदेशमां गयो. त्यां तेणे चार वेद, अठार पुराण, व्याकरण, अलंकार, न्याय, साहित्य, कोश विगेरे सर्व शास्त्रोनो अभ्यास कर्यो. पछी स्थाने स्थाने अनेक विद्वानोने वादमां जीतीने जयवंत थयो सतो ते पोताने घेर आव्यो. त्यां पण पोतानो शास्त्रज्ञाननो आडंबर सर्व लोकने अत्यंत देखाडवा लाग्यो. ते जोइ तेनी जैन-धर्मी भार्याए विचार्युं के—“आ मारो पति मिथ्यात्वीओनां एकांतवादी शास्त्रो भणेलो छे; परंतु स्याद्वादमार्गने नही जाणनार मनुष्य वस्तुनुं योग्यायोग्य विवेचन जाणतो नथी माटे हुं तेने कांडक पूछुं.” एम धारी तेणे पोताना पतिने पूछुं के—“हे स्वामी ! सर्व पापनो बाप कोण ?” ब्राह्मणे कहुं के—“हे प्रिया ! हुं शास्त्रमां जोइने कहीश.” पछी ते जेटलां शास्त्र भण्यो हतो ते सर्व तेणे जोयां, पण तेमांथी पापनो बाप क्यांइ नीकळ्यो नही. तेथी तेणे खेद पामीने छीने कहुं के—“हे प्रिया ! तारा प्रश्ननो जवाब तो कोइ शास्त्रमांथी नीकळतो नथी, पण तें आ प्रश्न क्यांथी सांभळ्यो ? ” ते बोली के—“मे रस्ते जतां कोइ जैनमुनिना मुखथी सांभळ्युं हतुं के—‘सर्व पापनो एक पिता छे,’ तेथी हुं तमने तेनुं नाम पूछुं छुं.” विप्र बोल्पो के—“हुं ते साधु पासे जइने पूछुं अने संदेहरहित थाउं.” पछी ते विप्र साधु पासे जइने बेठो अने संस्कृत भापामां केटलाक प्रश्नो कर्या; तेना यथास्थित उत्तर मळवाथी ते बहु खुशी थयो. पछी तेणे पूछुं के—“हे स्वामी ! पापना बापनुं नाम कहो.” गुरुए कहुं के—“संध्यासमये तमे अहीं आवजो ते वखते तेनुं नाम हु कहीश.” एटले ब्राह्मण पोताने घेर गयो. गुरुए विचार्युं के—“जरूर आ ब्राह्मणने प्रतिबांध करवा माटे तेनी भार्याए मोकल्यो जणाय छे, माटे कोइ पण उपायथी तेने प्रतिबांध पमाडुं.” एम धारीने एक श्रद्धालु श्रावकने गुरुए कहुं के—“तमारे

घेरथी बे अमूल्य रत्नो लावीने मने आपो, मारे तेनुं काम छे; अने बीजुं कोइ चांडाळ पासे एक गधेडानुं मडहुं उपडावीने आ उपाश्रयथी सो हाथ दूर कोइ एकांत जग्याए मुकावो.” श्रावके ते काम शीघ्र करी दीधुं. पछी संध्यासमय थतां पेलो ब्राह्मण गुरु पासे आव्यो. एटले गुरुए तेने एकांतमां कहुं के-“अमारुं एक काम करवानुं कबुल करो तो आ एक रत्न आपुं, अने कार्य करी रह्या पछी आ बीजुं रत्न पण आपीश.” ब्राह्मणे रत्न जोइ हर्पथी कहुं के-“हे पूज्य ! काम बतावो.” गुरुए कहुं के-“आ उपाश्रय नजीक एक गधेडानुं शब पड्युं छे तेथी ते पड्युं होय त्यां सुधी अमने स्वाध्याय विगेरे धर्मकार्यमां विघ्न थाय छे अर्थात् करी शकता नथी, तेथी तेने उपाडीने तुं गाम बहार नांखी आव.” ब्राह्मणे विचारुं के-“हमणां अंधारुं थइ गयु छे, तेथी मने वेदपारगामीने अत्यारे कोण ओळखे तम छे ? माटे स्वार्थ साधी लउं.” एम विचारीने ते चांडाळ जेवो वेष करी, पेलुं शब खांधे चढावी, यज्ञोपवीत संताडीने, तेने बहार सूकी आव्यो. पछी स्नान करीने जलदी गुरु पासे आव्यो अने कहुं के-“हे स्वामी ! आपनुं कार्य करी आव्यो, माटे तमारुं वचन तमे पाळो.” एटले सूरिए तेने बीजुं रत्न पण आपी दीधुं. पछी ब्राह्मणे सूरिने पोताना प्रश्नो उत्तर पूछ्यो. त्यारे गुरुए कहुं के-“हजु सुधी तारा प्रश्नो जवाब तुं समज्यो नथी ?” ते सांभळीने ते लघुकर्मी होवाथी, सुलभबोधी होवाथी तथा अनेक शास्त्रनां ज्ञानवाळो होवाथी सारी रीते विचार करतां तेने समजायुं के-“अहो ! हुं ‘ब्राह्मण’ के जेनो अर्थ ‘ब्रह्म तत्त्व जाणनार’ थाय छे, तथा हुं गायत्रीनो जप करनार, छतां पण लोभना परवशपणाथी आवी निध दशाने पाम्यो. धर्मशास्त्रादिकमां कहुं छे के-

लोभश्चेदतिपापकर्मजनको यद्यस्ति किं पातकैः ।

सत्यं चेत्तपसा च किं शुचिभनो यद्यस्ति तीर्थेन किम् ॥

सौजन्यं यदि किं निजैश्च महिमा यद्यस्ति किं मंडनैः ।

सद्विद्या यदि किं धनैरपयशो यद्यस्ति किं मृत्युना ॥ १ ॥

भावार्थ-“अत्यंत पापकर्मने उत्पन्न करनार पापनो बाप जो लोभ होय तो बीजा पापथी शुं ? जो सत्य होय तो तपनी शी जरूर छे ? जो मन पवित्र होय तो तीर्थ करवाथी शुं विशेष छे ? जो सुजनता होय तो आप्त माणसनुं शुं काम छे ? जो महिमा होय तो अलंकार पहेरवाथी शुं विशेष छे ? जो सारी विद्या होय तो धननी शी जरूर छे ? अने जो अपयश होय तो पछी मृत्युए करीने शुं वधारे छे ? अर्थात् अपयश एज मृत्यु छे.” (एम सर्वत्र जाणवुं.)

इत्यादि विचार करीने ते ब्राह्मण पोताने घेर आवी पोतानी स्त्रीने कहेवा लाग्यो के—“हे प्रिया ! जैन साधुए मने सारो बोध पमाड्यो. जैन धर्म सर्व धर्म-मां उत्तम अने लोकोत्तर छे. मात्र एक लोभने नहीं जीतवाथी सर्व धर्मकृत्यो व्यर्थ छे लोभी माणस सर्व प्रकारनां पापकर्मो करे छे. ” पछी ते ब्राह्मण फरीने गुरु पासे गयो, अने गुरुने कह्यं के—“हे स्वामी ! आपनी कृपाथी मने ज्ञान, दर्शन अने चारित्र रूपी त्रण रत्न प्राप्त थयां. ” इत्यादि गुरुनी प्रशंसा करीने तेनो अत्यंत उपकार मान्यो.

आ दृष्टान्तुं तात्पर्य ए छे के—‘लोभनो नाश करवा जेवो बीजो कोइ धर्म नथी अने लोभने वश थवा जेवुं बीजुं कोइ पाप नथी.’ जुओ, स्त्रीए मोकलेल; ब्राह्मणने निःस्पृह गुरुए युक्तिथी प्रतिबोध पमाड्यो:

इत्यब्ददिनपरिमितोपदेशप्रासादवृत्तौ सप्तदशस्तंभस्य चतु-
श्चत्वारिंशदधिकद्विशततमः प्रबंधः ॥ २४४ ॥

व्याख्यान २४५ मुं.

लोभना क्रम विषे.

आरभ्यते पूरयितुं, लोभगतौ यथा यथा ।
तथा तथा महच्चित्रं, सुहुरेष विवर्द्धते ॥ १ ॥

भावार्थ—“लोभ रूपी गर्ते (खाडो) जेम जेम पूरं ३
छीए, तेम तेम ते खाडो वारंवार वृद्धि पाये छे. ते एक महुं ३ ३

अनंती वखत भोजन करी, वस्त्रो पहंयां. विग्यो मेव्यः ३
व्यनो पण संचय करी छतां लोभ रूपी गर्तानो एज न्ने ३ ३
आ विपयमां सुभूम चक्रीतुं दृष्टान्त नीचे प्रमाणे—

एकदा स्वर्गमां विश्वानर अने धन्वंतरि नान्त ३ ३

होवाथी पोतपोताना धर्मनी प्रशंसा करवा लाग्या. तेमां एक जैनधर्मो हतो अने बीजो शैवधर्मो हतो. पछी तेओ धर्मनी परीक्षा करवा माटे मृत्युलोकमां आव्या. ते वखते मिथिला नगरीनो पद्मरथ नामनो राजा चासुपूज्य स्वामी पास दीक्षा लइने मार्गे चाल्यो जतो हतो. तेने जोइने तेनी परीक्षा करवा माटे ते देवोए अनेक प्रकारनां स्वादिष्ट अन्न विकुर्वीने आपवा मांड्यां. परंतु ते देवपिंड छे एम जाणवाथी क्षुधाथी पीडित छतां पण ते मुनिए ते ग्रहण कर्या नही अने पोताना नियमथी चलायमान थया नही. आगळ जतां बे मार्ग आव्या, तेमां एक रस्ता उपर तीक्ष्ण कांटा विकुर्व्या अने बीजा मार्ग उपर सूक्ष्म देडकां उत्पन्न कर्या. त्रीजो मार्ग न होवाथी ते राजर्षि इर्यासमिति पाळवा माटे कांटावाळा मार्ग चाल्या. कांटा लागवाथी पगमांथी रुधिरनी धारा थवा मांडी, तोपण ते रस्तो तेमणे छोड्यो नहीं. त्यार पछी देवो अनेक स्त्रीओनां रूप विकुर्वीने गीत नृत्यादि करवा लाग्या, तांपण तेनुं मन क्षोभ पाम्युं नही. छेवट नैमित्तिकनुं रूप धारण करीने तेओए तेने कह्युं के-“हे मुनि ! अमे त्रिकाळज्ञानी छीए, तेथी अमे जाणीए छीए के-तमारुं आयुष्य हजु घणुं छे. माटे युवावस्थाना फळ रूप भोगविलास भोगवनीने पछी वृद्धावस्थामां तप करजो ” त्यारे मुनि बोलया के-“जो आयुष्य घणुं हशे तो लांबा काळ सुधी चारित्र पळाशे; विषयभोग तो पूर्वे अनंतीवार भोगव्या, पण तेथी कांइ तृप्ति थइ नही, हवे जीवतां सुधी पण तेनी स्पृहा नथी.” ते सांभळी देवोए जैनशासननी प्रशंसा करी.

पछी एक अरण्यमां जमदग्नि नामनो वृद्ध तापस चिरकाळथी तपस्या करतो हतो, त्यां जइ चकला चकलीनु रूप विकुर्वीने तेनी दाढीमां माळो बांधीने रह्या. चकलाए मनुष्यवाणीथी चकलीने कह्युं के-“हे प्रिया ! हुं हिमवंत पर्वत उपर जाउं छुं, थोडा दिवसमां पाछो आवीश.” चकली बोली के-“त्यां तमने कोइ बीजी चकली पर आसक्ति थाय, तो पछी हुं पति विनानी शुं करुं?” त सांभळीने चकलाए पाछा आववा माटे गौहत्या विगेरेना सोगन खाधा. त्यारे चकली बोली के-“जो तमे पाछा न आवो तो आ ऋषिना पापथी लेपाओ, एवा सोगन खाओ तो जवा दउं.” ते सांभळीने तापस क्रोधायमान थयो, अने ते पक्षिओने पकडवा माटे दाढीमां हाथ नांखी तेने पकडीने कह्युं के-“अरे पक्षिओ ! हुं पापी शी रीते ? ते कहो.” त्यारे पक्षिओ बोलया के-“हे तपोनिधि ! क्रोध करशो नहीं. तमारुं शास्त्र जुओ. तेमां कह्युं छे के-

अपुत्रस्य गतिर्नास्ति, स्वर्गो नैव च नैव च ।

तस्मात् पुत्रमुखं वीक्ष्य, सर्वकार्याणि साधयेत् ॥ १ ॥

भावार्थ—“अपुत्रनी गति थती नथी, तेमज स्वर्ग तो मळतुंज नथी. माटे पुत्रनुं मुख जोइने पछी सर्व कार्य साधवां. ”

“माटे हे ऋषि ! तमे पुत्ररहित छो. तेथी तमारी सद्गति केम थशे ? ” आ प्रमाणे सांभळीने ते तापसतुं मन क्षोभ पाम्युं; तेथी तपस्या छोडीने कोष्टक नामना नगरमां गयो. त्यां जितशत्रु नामे राजा हतो. तेनी पासे जइने तेणे कन्यानी याचना करी. राजाए कड्युं के—“ मारे सो कन्याओ छे, तेमाथी जे कन्या तमने परणवानी इच्छा करे तेने ग्रहण करो. ” पछी तापस कन्याओना अंतःपुरमां गयो. त्यां बधी कन्याओए तेने वृद्ध तथा संस्कारविनाना अंगवाळो होवाथी कुरुपी जोइने थू थू करी तेनी अवगणना करी. तेथी तापसे क्रोधथी ते सर्व कन्याओने कुबडी करी दीधी. त्यांथी पाछा वळतां राजभुवनना आंगणामां एक मुग्ध कन्याने धूळमां रमती जोइने तापसे एक बीजोरुं तेने देखाड्युं. ते लेवा माटे तेणे लांबो हाथ कर्यो. एटले ‘ आ कन्या मने इच्छे छे ’ एम कहीने तेने उपाडी लीधी. राजाए शापना भयथी हजार गायो तथा दासी सहित ते कन्याने आपी. त्यार पछी राजानी प्रार्थनाथी ते तापसे पेली सर्व कन्याओने सारी करी

हवे ते रेणुका कन्याने लइने जमदग्नि तापस वनमां आश्रम करीने तेनुं लालनपालन करवा लाग्यो. अनुक्रमे ते कन्या युवावस्था पापी. त्यारे ते तेने विधि पूर्वक परण्यो. तेने ऋतुकाळ आवतां तेनी प्रार्थनाथी जमदग्निब्राह्मण तथा क्षत्रिय पुत्र उत्पन्न थाय तेवा बे चरु मंत्रीने तैयार कर्यो. तेमांथी रेणुकाए ब्राह्मण चरु नही खातां क्षत्रिय चरु खाधो अने ब्रह्मचरु पोतानी बेन के जे हस्तिनापुरना राजा अनंतवीर्यनी पट्टराणी हती तेने मोकल्यो. ते तेणे खाधो. समय आवतां रेणुकाने राम नामनो अने तेनी बेनने कृतवीर्य नामनो पुत्र थयो. अन्यदा ते आश्रममां एक विद्याधर आव्यो, तेने अतिसारनो व्याधि थयो हतो. रामे तेनी सेवा करीने तेने साजो कर्यो. तेथी विद्याधरे तेने परशु विद्या आपी. राम ते विद्या साधीने परशुराम नामे प्रसिद्ध थयो अने देवाधिष्ठित परशु लइने चोतरफ फरवा लाग्यो.

एकदा रेणुका पोतानी बेनने मळवा माटे हस्तिनापुर गड. त्यां पोताना बनेवीनी साये तेणे भोग भोगव्या. तेनाथी तेने एक पुत्र थयो. रामे पोतानी माताने दुराचरणी जाणीने पुत्र सहित मारी नांखी. तेथी क्रोध पामेला अनंतवीर्ये तेनो आश्रम भांगी नांख्यो. ते जाणीने रामे तेने परशुवडे मारी नांख्यो पछी तेना राज्य उपर प्रधानोण तेना पुत्र कृतवीर्यने वेसाड्यो. ते कृतवीर्य राजाए पितानुं वेर

व्याख्यान २४६ सुं.

क्रोधपिंड तथा मानपिंड विपं.

उच्चाटनादि सामर्थ्यं शापमंत्रतपोबलम् ।

प्रदृश्यं क्रोधतो लाति, क्रोधपिंडः स उच्यते ॥ १ ॥

भावार्थ—“उच्चाटन, कामण, मारण, मांहन, वशीकरण विगंरना सामर्थ्यथी शाप मंत्र तथा तपनुं बळ देखाडीनं क्रोधथी जे आहारादिकनुं ग्रहण करे छे ते क्रोधपिंड कहेवाय छे.”

दृष्टांत नीचे प्रमाणे—

हस्तिकल्प नामना नगरमां कोइ साधु मासक्षपणने पारणे एक ब्राह्मणने घेर वहोरवा गया. त्यां कोइना मरणप्रसंगनी ज्ञाति जमती हती. जमवा वंठेला ब्राह्मणोने घेबर विगेरे पीरसाता हता. त्यां ते साधु घणी वार सुधी उभा रह्या, पण कोइए भिक्षा तो आपी नही, पण उलटा ब्राह्मणो “अहींथी नीकळ, अर्हाथी नीकळ” एम कहीने ते साधुनी अवगणना करवा लाग्या. त्यारे साधुए क्रोधथी कहुं के—“आ प्रसंगे तमे मने अन्न आपता नथी, तो फरीने आवाज प्रसंगे हुं आवीश.” एम कहीने साधु अन्य स्थाने गया. दैवयोगे थोडाज दिवसमां ते ब्राह्मणना घरमां बीजुं माणस मरी गयुं, अने तेवीज रीते तेना ज्ञातिभोजनने दिवसे ते साधु मासक्षपणने पारणे त्यां गया. ते दिवसे पण चिरकाळ उभा रह्या छतां भिक्षा न मळवाथी साधुए फरीने कोपथी कहुं के—“फरीथी आवाज कार्यमां हुं आवीश.” एम कहीने ते चालता थया. विधिना वशथी तेना घरमां त्रीजुं माणस मरी गयुं. तेना ज्ञातिभोजनने दिवसे वळी तेज रीते ते साधु आव्या. ते वखते पण भिक्षा नही मळवाथी साधु कोपथी बोल्या के—“आ कार्यमां आपता नथी, तो फरीथी पाछे आवाज कार्यमां आवीश.” एम कहीने जतां रस्तामां द्वारपाळे ते साधुने जोइने घरधणीने कहुं के—“आ साधु वारंवार भिक्षा न मळवाथी क्रोध करीने जाय छे; माटे तेनुं सन्मान करीने भिक्षा आपो.” घरधणीए विचारुं के—“आमां कांइ पण कारण होवुं जोइए, नही तो महिने महिने आम मरणप्रसंग क्यांथी आवे ? केमके आवा आवा खरच करीने हुं तो थाकी गयो. माटे आ

साधुने संतोष पमाहुं. ” एम धारीने तरत उभो थइ ते साधु पासे जइ तेने नमस्कार करीने बोल्यो के—“हे स्वामी ! मारो अपराध क्षमा करो अने आ घेबर वहोरीने मारा पर अनुग्रह करो, तेमज जीवितदान आपो.” ए रीते तेने बहुरीते खमावीने यथेच्छपणे घेबर वहोराव्या. आवी रीते लीधेलो आहार क्रोधपिंड कहेवाय छे. ते वृत्तांत गुरुए आलोयण आपती वेळाए जाण्यो; तेथी तेने योग्य आलोयण आपीने शुद्ध कर्या.

हवे मानपिंड विषे कहे छे.

लब्धिपूर्णस्त्वमेवासीत्युत्साहितोऽन्यसाधुभिः ।

गृहिभ्यो गर्वितो गृह्णन् मानपिंडः स उच्यते ॥ १ ॥

भावार्थ—‘ तमेज सर्व लब्धिथी पूर्ण छे. ’ एम कहीने बीजा साधुओए उत्साह पमाडेलो कोइ साधु गर्व पामीने गृहस्थो पासेथी जे पिंड लइ आवे ते मानपिंड कहेवाय छे. ”

दृष्टांत नीचे प्रमाणे.

कोशल देशमां गिरिपुष्प नामना नगरमां सेव संबंधी कोइक ओछव हतो. तेथी ते दिवसे दरेक घरे सेवो करी हती. ते दिवसे युवान साधुओमां परस्पर वातो चालतां एक साधुए कहुं के—“आजे तो गोचरीमां घणी सेवो मळशे, पण जे काले लावे ते लब्धिमान खरो. ” ते सांभळीने बीजा साधु बोल्या के—“अहो ! घी गोळ विनानी अने थोडी सेव लावे तो तेथी शुं ?” तेवामां एक गर्वना पर्वत समा न साधु बोल्या के—“काले हुं घणी सेव लावीश. ” एम प्रतिज्ञा करीने बीजे दिवसे ते साधु गोचरीए गया. त्यां एक गृहस्थने घेर सेव देखीने तेनी स्त्री पासे तेणे विविध उक्तिथी सेवनी याचना करी, तो पण तेणीए सेव आपी नही. त्यारे साधुए गर्वथी कहुं के—“गमे तेम करीने पण हुं आ सेव लइश. ” ते स्त्री बोली के—“जो कदाच तने सेव आपुं तो मने नफट कहेजे. ” पछी ते साधु बहार नीकळ्या अने “ते स्त्रीनो पति बंधु मंडळ भराइने बेठुं छे त्यां गयो छे” एवा कोइ तरफथी खबर मळवाथी ते त्यां गया अने पूछ्युं के—“अही देवदत्त शेठ छे ? ” त्यारे कोइए जवाब आप्यो के—“ते शेठनुं शुं काम छे ?” साधुए कहुं के—“तेनी पासे कांइक मागवुं छे. ” त्यारे तेओ बोल्या के—“अहो ! शुं कोइना शून्य घरमां कुमारिका जोइ छे ?” आ प्रमाणे मश्करीनां वचन सांभळीने ते शेठ पोते बोल्यो के—“हुं ज देवदत्त छुं, तमारे शुं काम छे ?” साधुए कहुं के—“जो तमे छ पुरुषमांना

कोइ न हो, अने तेथी जूदा सातमा हो तो तमारी पासे मागुं.” ते सांभळीने सर्व लोको विस्मय पाम्या, अने बोल्या के-“ते छ पुरुष कया?” त्यारे साधुए कहुं के-

श्वेतांगुलिर्बकोड्यायी, तीर्थस्नाता च किंकरः ।

हृदनो गृध्रपक्षीव, षडेते गृहिणीवशाः ॥ १ ॥

भावार्थ-“ श्वेत आंगळीवाळो, बगलां उडाडनारो, तीर्थमां (तळावादिमां) स्नान करनारो, चाकर, गंधातो अने गीध पक्षी जेवो-ए छ माणसो स्त्रीने वश थयेला होय छे.” तेनां दृष्टांत आ प्रमाणे-

(१) एक पुरुष पोतानी स्त्रीने वश हतो अने तेना हुकम प्रमाणे करनारो हतो. तेणे क्षुधा लागवाथी तेनी स्त्री पासे खावानुं माग्युं, त्यारे शय्यामां सुतेली तेनी स्त्री बोली के-“ जो तमारे वहेळुं खावुं होय तो चूलामांथी राख काढीने बाळवा माटे लाकडां विगेरे लावी आपो, तो हुं उतावळी रांधीने तमने जमाडुं. ” ते सांभळीने तेणे हमेशां तेम करवा मांड्युं. ए प्रमाणे दररोज चूलामांथी राख काढवाथी तेनी आंगळीओ धोळी थइ गइ. तेथी लोकमां तेने सौ श्वेतांगुली कहेवा लाग्या.

(२) कोइ स्त्रीने आधीन थयेला पुरुषने तेनी स्त्रीए कहुं के-“हमेशां तमारे तळावमांथी पाणी भरी लाववुं. ” एटले ते पुरुष दिवसे पाणी लेवा जतां लज्जा आववाथी रात्रे तलाव उपर पाणी भरवा जतो. तेथी तळावमां रहेलां बगलां उडी जतां हतां, माटे ते लोकोमां बगलाउडाडनारना नामथी प्रसिद्ध थयो.

(३) कोइ पुरुषे पोतानी स्त्री पासे न्हावा माटे पाणी माग्युं. त्यारे स्त्रीए कहुं के-“ धोतीयुं लइने तळावे स्नान करी आवो. ” तेणे हमेशां तेम करवा मांड्युं. एटले ते लोकोमां तीर्थस्नाता नामथी प्रसिद्ध थयो.

(४) एक स्त्रीलुब्ध पुरुष हमेशां प्रातःकाळे उठीने “ हे प्रिया ! शुं काम करुं ? ” एम पुछतो; पछी स्त्री तेने काम बतावती. ते स्त्रीना कहेवा प्रमाणे दळवा, खांडवानुं काम करवा लाग्यो. एटले लोको तेने किंकर कहीने बोलाववा लाग्या.

आ उपर एक बीजुं दृष्टांत छे के- ब्रह्मदत्त चक्रीए तेनापर प्रसन्न थयेला कोइ देवता पासे सर्व जातिना तिर्यंचोनी बोली समजी शकाय एवी विद्या मागी; त्यारे देवताए कहुं के-“ हुं ते विद्या तमने आपुं पण ते वात तमे जो कोइने कहे-शो तो तमारुं मृत्यु थशे. ” एम कहीने तेणे विद्या आपी. पछी एक दिवसे अंतः-

पुरमां राजा आव्यो, त्यारे तेने अंगे विलेपन करवा माटे राणी चंदननुं कचोळुं लावी. ते जोइने भींत उपर रहेली एक घरोळीए पोताना पतिने पोतानी भाषामां कहुं के—“ आमांथी चंदन मने लावी आपो. ” त्यारे तेणे कहुं के— “ राजा पासे हुं चंदन लेवा जाउं, तो राजा मने मारी नांखे. ” ते बोली के—“ जो चंदन नही लावी आपो, तो हुं मरी जइश. ” आ वात सांभळ्वाथी चक्रीने हसवुं आव्युं. ते जोइने राणीए पूछ्युं के—“ कांइ पण कारण विना तमे केम हस्या ? माटे तेनुं कारण कहो, नही कहो तो हुं मरी जइश. ” राजाए कहुं के—“ चिता पासे चाल. केमके हसवानुं कारण हुं कहीश, त्यारे मारुं मृत्यु थशे. ” एम कहे-वाथी पण राणीए हठ मूकी नहीं, त्यारे राजा चितामां प्रवेश करवा चाल्या. रस्तामां राजाना सेवको घोडाने माटे लीला जवनुं गाहुं भरीने आवता हता. ते जोइने कोइ बकरीए बकराने कहुं के—“ मने एक जवनो पूळो लावी आपो. ” बकरो बोल्यो के—“ जो हुं तने ते लावी आपुं, तो राजाना सेवको मारा प्राण ले. ” बकरी बोली के—“ जो तमे लावी आपशो नहीं, तो हुं मरीश. ” त्यारे बकरो बोल्यो के—“ हुं कांइ आ चक्रीनी जेवो स्त्रीनो चाकर नथी के स्त्रीना वचनथी मरवा जाउं. ” ते सांभळीने चक्रीए विचार्युं के—“ हुं पशु करतां पण वधारे मूर्ख बन्यो के जेथी स्त्रीना कहेवाथी मरवा चाल्यो. ” एम विचारी बकराने गुरु मानीने चक्री पाछो वळ्यो.

(५) कोइ स्त्रीआसक्त पुरुष स्त्रीना कहेवाथी छोकरां रमाडवां, तेमने मुत्रोत्सर्गादि कराववुं अने तेनां बाळोतीयां धोवां विगेरे काम करवा लाग्यो, तेथी तेनां वस्त्रो कायम दुर्गंध मारतां, एटले लोको तेने हृदन (दुर्गंधि) कहेवा लाग्या.

(६) कोइ पुरुष भोजन करवा बेठो. ते वखत तेणे पोतानी स्त्री पासे शाक, छाश विगेरे माग्युं, त्यारे ते स्त्री घरना काममां घुंचायेली होवाथी क्रोधवडे बोली के—“ तमारें हाथे लइ ल्यो. ” तेथी ते पुरुष गीध पक्षीनी जेम कांइक बडबडतो बडबडतो हाथे लेवा लाग्यो. ” तेथी ते लोकमां गीध पक्षीनी जेवो कहेवावा लाग्यो.

माटे आ छ प्रकारना पुरुषो स्त्रीने आधीन छे. आ प्रमाणे साधुनां वचन सांभळीने सभाना माणसो बोल्या के—“ हे साधु ! आ शेठ पण ते छमांथीज एक छे. ” त्यारे शेठ बोल्यो के—“ हे साधु ! आ लोकोना कहेवाथी शुं ? तमारी मरजी प्रमाणे

मागो. ” साधुए कहुं के-जो एम होय, तो तमारा घरमांथी घी गोळ सहित घणी सेव मने आपो ” ते वात कबूल करीने शेठ घेर चाल्या. साधुए तेने तेनी स्त्रीनो वृत्तांत कह्यो. तेथी साधुने दरावाजा पासे राखीने ते घरमां गयो, अने पोतानी स्त्रीने कांड कामना मिषथी मेडी उपर मोकली. मुनिए मागेली सर्व सामग्री वहो-रावी. ते लइने साधुए पोतानुं नाक आंगळी वती घसीने ते शेठनी स्त्रीने “ नकटी (नफट) थइ ” एम सूचव्युं. पछी ते स्त्रीए साधुने पाछा वोलावीने वधारे सेव आपी. ते लइने तेओ संतुष्ट थया, अने उपाश्रये जइ सर्व साधुनी पासे पोताना गुण अने लब्धिनी प्रशंसा करवा लाग्या.

एकदा आलोयणने वखते गुरुए पूछ्युं के-“ तें कोइ वखत मूळ गुण के उत्तर गुणनी कांड पण खंडना करी छे ? ” तेणे कहुं के-“ में एक वखत देवदत्त शेठने घेरथी मोटो आडंबर करीने सेव लीधी हती. ” तयारे गुरुए कहुं के-“ ए मानपिंड कहेवाय छे. माटे त्रण काळमां पण परवस्तु उपर आसक्ति नही राखनारा मुनिओए एवो पिंड लेवो योग्य नथी. ” ते सांभळीने तेणे पोताना आत्माना निंदा करी अने ते कर्म आलोव्युं.

“ जेम क्रोधपिंड लेवाथी मुनिधर्मनो उद्योत थतो नथी, तेमज मानपिंड पण निःस्पृही साधुओने लेवा योग्य नथी. तेथी पिंडशुद्धि माटे साधुओए निरंतर यतना करवी. ”

इत्यब्ददिनपरिमितोपदेशप्रासादवृत्तौ सप्तदशस्तंभस्य षट्-
चत्वारिंशदधिकद्विशततमः प्रबंधः ॥ २४६ ॥

व्याख्यान २४७ मुं.

लोभ पिंड विषे'.

स्निग्धं मनोहरं पिंडं, वीक्ष्यातिरसलोलुपः ॥

सर्वत्राटत्यनूचानो, लोभपिंडः स उच्यते ॥ १ ॥

भावार्थ—“गोळ घी मिश्रित ते स्निग्ध अने स्वादिष्ट एवो आहार जोइने रसमां अत्यंत लोलुपी साधु तेवा आहारने माटे सर्वत्र उंचनीच कुळमां अटन करेछे. तेवी रीते मेळ्वेलो आहार ते लोभपिंड कहेवाय छे.”

दृष्टांत नीचे प्रमाणे.

चंपा नगरीमां सुव्रत नामना कोइ साधु मासक्षणने पारणे द्रव्य, क्षेत्र, काळ अने भावथी चारे प्रकारना अभिग्रहने धारण करीने पहेली पोरशीमां ज गोचरी माटे नीकळ्या. ते अतितपस्वी होवाथी तेने सर्व काळ गोचरीने योग्य छे.

श्रीकल्पसूत्रमां समाचारी व्याख्यानमां कह्युं छे के—“निच्चभत्तस्स भिख्खुस्स कप्पति एगं गोयरकालं ” इत्यादि. नित्य आहार करनार साधुने गोचरीनो काळ कल्पे छे. अर्थात् हंभेशां एकाशन करनार साधुने एकज गोचरीने समये श्रावकना घरमां पेशवुं ने नीकळवुं कल्पे छे, बीजी वार जवुं आववुं कल्पतुं नथी. पण जो कोइ साधु एकाशन करीने आचार्य, उपाध्याय के ग्लान साधु विगेरेनी वैयावच करवा शक्तिमान थइ शकता न होय तो तेने बे वार पण गोचरी करवा जवुं कल्पे छे. केमके तप करतां वैयावृत्यनुं फळ अधिक छे. वळी जे क्षुल्लक साधु छे, एटले जेने दाढी, मूछ तथा बगलना वाळ उग्या नथी तेने बे वार गोचरी करवा जतां पण दोष नथी. एकांतर उपवास करनार साधुने पारणाने दिवसे एक वार गोचरी करवाथी निर्वाह न थाय तो बे वार गोचरी करवा जवानी छूट छे. छट्ट (बे उपवास) करनार साधुने पारणाने दिवसे बे वार गोचरी करवा जवुं कल्पे छे, अने अठ्ठम (त्रण उपवास) के तेथी वधारे ४-५ विगेरे उपवास करनार साधुने पारणाने दिवसे सर्व काळ गोचरीनो छे. ज्यारे इच्छा थाय त्यारे गोचरी जइ शके, परंतु प्रातःकाळे लावेली गोचरी राखी मूकाय नहीं. केमके तेथी जीवसंस्क्तादि दोषनो संभव छे.

१ मायापिंडनो अधिकार अषाढाभूतिना वृत्तातमा समायेले होवाथी कौव, मान पछी लोभपिंड विषेज कहे छे.

हवे ते साधु आहारने माटे नगरमां फरे छे, तेवामां श्रावकनी ज्ञातिमां सिंह केसरीआ लाडुनी लाणी थती जोइने तेणे विचार कर्यो के-“आजे मारे लाडुज वहोरवा, तेमां पण सिंहकेसरीआज लेवा.” एवो अभिग्रह धारीने भिक्षा माटे कोइना घरमां पेठा. रसना लोलुप होवाथी बीजो आहार लीधो नही, अने सिंहकेसरीआ लाडु मळ्या नही; तेथी तेमनो क्लिष्ट अध्यवसाय थयो, अने ते सिंह केसरीआ लाडुतुंज ध्यान करतां अटन करवा लाग्या. मध्यान्ह समय थतां “मने आजे लाडु मळ्या नही” एम धारी चित्तमां खेद करवा लाग्या. ते लाडुना ज ध्यानमां तल्लीन थवाथी कोइना घरद्वारमां प्रवेश करता त्यारे “धर्मलाभ ” कहवाने बदले “ सिंहकेसरा ” शब्दनो ज उच्चार थइ जतो. ए प्रमाणे आखो दिवस निर्गमन कर्यो. रात्रे पण तेज रीते बजारनी दुकानोमां तथा चकले चकले भमवा लाग्या. सांजनी पडिलेहण तथा प्रतिक्रमणनो समय पण स्मरणमां आव्यो नही. सूर्यनां किरणथी व्याप्त थयेला सर्व लोकना जवा आववाना मार्गमां जीवरक्षाने माटे अवलोकन करी राखवुं जोइए ते पण स्मरणमां रहुं नही. ए प्रमाणे भमतां रात्रिना बे प्रहर व्यतीत थया. ते वखते कोइ श्रावकना गृहमां पेठा अने “ धर्मलाभ ”ने बदले “ सिंहकेसरा ” बोल्या. ते श्रावक पण विनयथी अभ्युत्थान विगेरे करीने “ अयोग्य वखते मुनिनुं आगमन केम थयुं हशे ? ” तेनो विचार करवा लाग्यो. तेणे जाण्युं के-“ आ साधु तपस्वी छे. आजे ज में एमने अप्रमत्त भाववाळा जोया हता. संसारीपणामां पण आ साधुए धन, धान्य, सुवर्ण, स्त्री, पुत्र, दास, दासी विगेरे संपूर्ण वैभवनो त्याग करीने वैराग्यथी ज दीक्षा ग्रहण करी छे. ते सर्व हुं जाणुं छुं. वळी आ मुनि गीतार्थ पण छे तो अकस्मात् रात्रिना समये अत्रे आववानुं शुं कारण हशे ? जो कदाच तेमना प्रत्यक्ष जणाता दोष प्रगट करुं तो मारामां श्रावकपणुंज न कहेवाय. वळी अनेक सिद्धांतना पारगामी एवा आ मुनिनी पासे हुं कांइ पण बोलवा योग्य नथी; अथवा मारी जेवा विषयासक्त पुरुषोथी आवा महात्माओनुं चरित्र जाणी के कळी शकालुं नथी. माटे आनो परमार्थ तो ज्ञानी ज जाणी शके. केमके मननो भाव जाण्या विना बहारनी व्यवहारविरुद्ध चेष्टा जोवाथी गुणीना गुणो पण दोष रूपे देखाय छे. तोपण गुणग्राही बुद्धिथी आनी परीक्षा तो अवश्य करवी जोइए के-आ मुनि सर्वथा पडवाई भाववाळा थया छे के लेशमात्र थया छे ? ” आ प्रमाणे विचारीने वळी ते श्रावके तर्क करवा मांड्यो के-“ आ मुनिनी कांइ पण चेष्टा विषयोन्मुख देखाती नथी, तेमज परधन हरण करवानी चेष्टा पण जणाती

१ दश दश जातिना उत्तम मूळ, फळ, बीज, पुष्प ने पर्णनो रस अने दश जातिनी सुगंध तथा चार विंगई मळीने ६४ प्रकार एकठां थवाथी सिंहकेसरिया लाडु थाय छे.

नथी, वळी बोलती वेळाए मुखवच्चिका मुख पासे राखे छे, अने चालती वेळाए जयणा पूर्वक पगलां भरे छे, माटे आ मूळ गुणनो घात करनार तो जणाता नथी, परंतु एमने आहारनी तीव्र अभिलाषा थइ जणाय छे. ” इत्यादि विचारीने तेणे नाना प्रकारनी रसवती, साकर, खांड, खाजां, घेवर, मोतीचूर, कपूर मिश्रित कूर (भात) तथा विविध प्रकारनी मीठाइ तेमनी पासे लावीने धरी अने लेवा जणाव्युं; परंतु मुनि तो दरेक चीज जोइने “ मारे आनो खप नथी, मारे आनो खप नथी ” एम वारंवार कहेवा लाग्या. तेथी ते श्रावके विचार्युं के—“ हजु सुधी आ मुनि मार्गमां छे केमके पोताना अभिग्रह विनानी बीजी चीज ग्रहण करता नथी. तेमज जे चीजनी इच्छा छे तेनी याचना पण करता नथी. तो हवे तेनो अभिग्रह शो हशे ते केवीरिते जणाय ? तो पण अहीं प्रवेश करती वेळाए ते ‘सिंहकेसरा’ बोल्या हता, ते उपरथी एम जणाय छे के तेने सिंहकेसरीआ लाडुनी इच्छा हशे अने ते कोइ पण ठेकाणेथी तेमने मळ्या नहीं होय तेथी तेमनुं चित्त भ्रमित थयुं छे. ” एम धारी ते श्रावक लाणीमां आवेला सिंहकेसरीआ लाडुथी भरेलुं मोटुं पात्र तेमनी पासे धरीने बोल्यो के—“ हे पूज्य ! आ मोदक ग्रहण करीने मने कृतार्थ करो. ” एटले मुनिए मोदक व्होर्या. तेथी तेनुं चित्त स्वस्थ थयुं. पछी श्रावके विचार्युं के—“ मुनिओने आहारना चार भांगा छे. १ रात्रे लावीने रात्रेज वापरवुं, २ रात्रे लावीने दिवसे वापरवुं, ३ दिवसे लावीने रात्रे वापरवुं अने ४ दिवसे लावीने दिवसे वापरवुं, आ चार भांगायां छेल्लो भांगो योग्य छे. पहेला त्रण भांगा योग्य नथी. तेथी जो आ मुनि कदि जिव्हानी लोलुपताथी आ आहारकरशे तो तेमना उत्तर गुणनी हानि थशे, अने तेथी अनुक्रमे मूल गुणनो पण घात थशे; तेथी मोटी हानि थशे केमके रात्रिभोजनमां अनंत दोष रहेला छे. तेने आ मुनि गीतार्थ होवाथी जाणे छे तो पण अत्यारे तेमना चित्तमां तेनुं स्मरण थतुं नथी; तेथी हुं एवुं करुं के जेथी तेमने काळनो निर्णय थाय अने तेथी तेमने मोटो गुण थइ पडे. ” एम विचारीने ते श्रावके युक्ति पूर्वक विनय करीने कहुं के—“हे स्वामी ! आजे जंगम कल्पवृक्ष समान तथा गुरु पासेथी बे प्रकारनी शिक्षाने धारण करनारा आप अकस्मात् मारे घेर पधार्या, तेथी हुं मारुं मोटुं भाग्य समजुं छुं. आपतुं शुद्ध चारित्रवाळुं स्वरूप जोइने जाणे में आजे पुंडरीक स्वामी विगेरे सर्व पूर्व मुनिओना दर्शन कर्या एम हुं मानुं छुं. तमारा संतोषामृतयुक्त आचरणने अने चरण करणने धन्य छे. हुं तो मोहजाळमां फसायेलो, लोभथी ग्रसायेलो, इंद्रियांना क्षणिक सुखमां मग्न थयेलो तथा स्त्रीपुत्रादिकमां आसक्त थयेलो छुं; तेथी एक मुखथी आपनी

सद्भावनातुं वर्णन करवाने असमर्थ छुं, तेम छतां पण आपे अही पधारी तेवा संसारमां खुंची गयेला मारा पर मोटी कृपा करी छे. हवे हुं आपने एक प्रश्न पूछुं छुं तेनो उत्तर आपवा कृपा करो के-हुं दररोज प्रातःकाळे बे त्रण तारा आकाशमां देखातां होय ते वखते नवकारसी विगेरे प्रत्याख्यान करुं छुं, आजे में पुरिमढुंतुं पच्च-खाण कर्युं छे तो तेनो काळ पूर्ण थयो छे के नही ? ” ते सांभळीने मुनिए श्रुत ज्ञाननो उपयोग दइ आकाशमां तारामंडळ तरफ जोयुं, तो जाण्युं के हजु रात्रिना बे पहोर व्यतीत थया छे तेथी मध्य रात्रिनो समय छे, उत्तराध्ययनना छवीशमा अध्ययनमां कहुं छे के-

पठमपोरिसि सज्झायं, बीयं झाणं च ज्ञायइ ।

तइयाए निदमोख्वं तु, चउत्थिए भूयोवि सज्झायं ॥ १ ॥

भावार्थ—“रात्रिनी प्रथम पोरसीए स्वाध्याय करवो, बीजीए ध्यान धरवुं, त्रीजीए निद्रानो त्याग करवो अर्थात् निद्रा लेवी अने चौथी पोरसीए पाछे स्वाध्याय करवो.”

रात्रिना चार पहोर जाणवाना उपाय.

जं नेइ जया रत्तिं, नख्वत्तं तम्हिह चउब्भाए ।

संपत्ते विरमिज्जा, सज्झायओ पओस कालंमि ॥ २ ॥

भावार्थ—ज्यारे जे नक्षत्र रात्रिने समाप्त करे, एटले के जे नक्षत्र जे ठे-काणे अस्त थवाथी रात्रि पूरी थती होय ते नक्षत्र प्रदोषकाळे ज्यां देखायुं होय त्यांथी आकाशना चौथा भागे आवे. ते वखते (पहेलो पहोर पूरो थयो जाणी) सज्जायथी विराम पामवो. (ए प्रमाणे चारे पहोर माटे जाणी लेवुं)

आ प्रमाणे विचारतां ते साधुए पोताना मननुं भ्रमितपणुं पण जाण्युं अने मनमां विचारवा लाग्या के—“अहो ! में मूर्खे विरूप आचरण आचर्युं, लोभथी परा-भव पामेला मारा जीवितने धिक्कार छे.” एम विचारी ते श्रावक प्रत्ये कहुं के—“हे जैन तत्त्वज्ञ श्रावक ! तुं धन्य छे अने कृतपुण्य छे. तें मने सिंहकेसरीआ आपीने अने पुरिमढुं पच्चखाण संबंधी प्रश्न करीने संसारमां डूबतां बचाव्यो छे. तारी चोयणा साची छे. वळी मने मार्गभ्रष्टने मार्ग पर चढाववाथी तुं मारो धर्म गुरु छे. तारी चतुराई तथा धैर्य वाणीथी कही शकाय तेम नथी.” इत्यादि पोतानी निंदा

अने ते श्रावकनी श्लाघा करीने पछी रात्रि होवाथी चालवानो आचार नथी एम जाणी ते श्रावक पासे रहेवा माटे स्थान मागीने त्यां एकांते ध्यानमग्न रह्या.

प्रातःकाळे ते आहार परठववा माटे शुद्ध स्थंडिल भूमिए जइने विधि पूर्वक मोदकलुं चूर्ण करतां ढंढण मुनिना जेवी भावना भाववा लाग्या; अने शुक्ल ध्यान रूपी अग्निवडे कर्म रूपी इन्धनने बाळवा लाग्या. ए प्रमाणे एक क्षणमात्रमां समग्र घातिकर्मनो नाश थवाथी तेमने केवळज्ञान उत्पन्न थयुं. देवोए करेलां सुवर्ण कमळ उपर बैसीने तेमणे देशना आपी पेलो श्रावक विगेरे सर्व लोको ते जोइने आश्चर्य पांम्या.

आ मुनिए लीधेला सिंहकेसरीआ लाडुनी जेम लोभपिंड शुद्ध न होवाथी ग्रहण करवा योग्य नथी एम समजवुं, अने श्रावकनां युक्तिवाळां वचनथी ते मुनिए पोताना गुणनुं स्मरण कर्युं तेमजं व्रतना रागी हता तेथी तेओ परमात्मपदने पांम्या एम जाणवुं.

॥ इत्यब्ददिनपरिमितोपदेशप्रासादवृत्तौ सप्तदशस्तंभस्य
सप्तचत्वारिंशदधिकद्विशततमः प्रबंधः ॥ २४७ ॥

व्याख्यान २४८ मुं.

दशमा अद्धा पच्चखाणना दश भेद अने तेनुं फळ.

प्रत्याख्यानानि दिग्भेदे, कालिकानि प्रचक्ष्यते ।

प्रत्याख्यानं प्रतीत्यैकं, वर्धमानफलं भवेत् ॥ १ ॥

भावार्थ—“ प्रत्याख्यानना मुख्य दश भेद छे. तेमां काळ प्रत्याख्यानना पण दश भेद छे ते कहे छे. ए दरेक प्रत्याख्यान अधिक अधिक फळदायी छे. ”

पूर्वाचार्यो ए अद्धा पच्चखाणना दश भेद प्रत्याख्यान भाष्यमां कहेला छे ते आ प्रमाणे—

नवकारसहिय पोरिसी, पुरिमद्धेगासणेगठाणेय ।

आयंबिल अब्भत्तठ्ठे, चरमे अभिग्गहे विगई ॥ १ ॥

भावार्थ—“ नवकारसी, पोरसी, पुरिमद्ध, एकासणुं, एकलठाणुं, आंबिल, उपवास, भवचरिम अथवा दिवसचरिम, अभिग्रह अने विगई. ए दश प्रकारना प्रत्याख्यान छे.

तेमां पहेलुं नवकारशीनुं पच्चखाण छे. तेमां प्रत्याख्यानना भंगनो दोष टाळवा माटे अनाभोग तथा सहसार्त्कार रूप बे आगार (अन्नथ्यणाभोगेणं, सहसागारेणं) जाणवा. अहीं कोइ शंका करे के—“ नवकारशीना पच्चखाणमां काळनुं मान कांइ जणाव्युं नथी, तेथी ते संकेत पच्चखाण होवुं जोइए एम जणाय छे. तेने अध्या (काळ) पच्चखाण केम कळुं ? ” तेनो जवाब ए छे के—“नवकारसहिय ” ए पदमां सहित ए विशेषण छे. माटे विशेष्य तरीके मुहूर्त लेवाथी कांइ दोष नथी.

प्रश्न—अहीं मुहूर्त शब्द विशेष्य तरीके लख्यो नथी, तो शी रीते ते लइ शकाय ? केमके आकाशनुं पुष्प असत्य छे, तेथी तेने खुशबोदार, सुंदर विगेरे विशेषणो ढाह्या पुरुषो शी रीते आपे ?

उत्तर—नवकारशीने अध्या पच्चखाणमां प्रथम कहेल छे तेथी तेमज तयार पछी बीजुं पच्चखाण पोरशीनुं कहेल छे, माटे पोरशीनी पहेलांनो काळ मुहूर्तज बाकी रह्यो, तेथी मुहूर्त शब्द विशेष्य राखवामां अयोग्य नथी.

પ્રશ્ન—કદિ એમ હોય તો પળ એકજ મુહૂર્ત કેમ કહો છો ? બે ત્રણ મુહૂર્ત કેમ લેતા નથી ?

જવાબ—નવકારશીના પચ્ચસ્વાણના આગાર માત્ર બેજ છે અને પોરશીના છ છે, તેથી નવકારશીનો કાઢ ઘળો થોઢો હોવો જોડે, માટે એકજ મુહૂર્તનો કાઢ ગળવો એ યોગ્ય છે. વઢી આ પચ્ચસ્વાણ નવકાર સહિતનું છે. તેથી એક મુહૂર્તનો કાઢ પૂર્ણ થયા પછી પળ નવકાર ગળ્યા વિના પચ્ચસ્વાણ પૂર્ણ થતું નથી તેમજ તેટલો કાઢ પૂર્ણ થયા પહેલાં નવકાર મંત્ર ગળીને પળ પચ્ચસ્વાણ પારે તો પચ્ચસ્વાણ અપૂર્ણ રહેછે તેથી તેનો ભંગ જાળવો.

પ્રશ્ન—ત્યારે પહેલુંજ મુહૂર્ત નવકારશીના પચ્ચસ્વાણમાં લેવું તેતું શું કારણ બીજું ત્રીજું શામાટે નહીં ?

જવાબ—પોરશીના પચ્ચસ્વાણમાં જેમ “ સૂરે ડગ્ગણ ” નો પાઠ છે તેમ નવકારશીમાં પળ “ સૂરે ડગ્ગણ ” નો પાઠ છે તેથી એ પચ્ચસ્વાણ સૂર્યોદયથીજ થાય છે.

વઢી નવકારશી, પોરશી વિગેરે કાઢ પચ્ચસ્વાણ જો સૂર્યોદય પહેલાં લેવામાં આવે તોજ તે શુદ્ધ કહેવાય છે, અને બીજાં પચ્ચસ્વાણ સૂર્યોદય પછી પળ કરવામાં આવે છે. જો નવકારશીનું પચ્ચસ્વાણ સૂર્યોદય થયા પહેલાં કર્યું હોય તો તે પચ્ચસ્વાણ પૂરું થયા પછી પળ પોરશી વિગેરે કાઢ પચ્ચસ્વાણ થડ શકે છે; પરંતુ નવકારશીનું પચ્ચસ્વાણ કર્યું ન હોય, અને પોરશી આદિ પચ્ચસ્વાણ સૂર્યોદય થયા પછી કરે તો તે શુદ્ધ થતું નથી એટલે પોતપોતાની અવધિ પહેલાં કર્યું હોય તો પળ તે અશુદ્ધ કહેવાય છે, તેમજ સૂર્યોદય પહેલાં પોરશી વિગેરે પચ્ચસ્વાણ કર્યું હોય અને નવકારશીનું પચ્ચસ્વાણ કર્યું ન હોય, તો તે પોરશી આદિ પચ્ચસ્વાણ પૂરું થયા પછી બીજું કાઢ પચ્ચસ્વાણ થડ શકે નહીં પરંતુ તે તે પચ્ચસ્વાણ પૂરું થયા અગાડ કરે તો તે શુદ્ધ કહેવાય છે. ઇત્યાદિ વૃદ્ધ વ્યવહાર ચાલતો આવે છે.

આ નવકારશીનું પચ્ચસ્વાણ રાત્રિભોજનના પ્રત્યાખ્યાન રૂપ વ્રતના નિર્ણય રૂપ હોવાથી રાત્રિએ ચોવીહાર કરનારાનેજ કરવું સૂઢેછે.

બીજું પોરશીનું પચ્ચસ્વાણ એક પહોર સુધીનું છે. તે વિષે શ્રીડત્તરાધ્યયનમાં કહ્યું છે કે—“ પુરુષના શરીર જેવઢી છાયા થાય ત્યારે પોરશી પૂરી થાય. ” આ પચ્ચસ્વાણમાં છ આગાર કહેલા છે. તેજ પ્રમાણે સાર્થ પોરશી પચ્ચસ્વાણમાં પળ જાળવું. કેમકે તેનો તેમાં સમાવેશ થાય છે.

ત્રીજું પુરિમહત્તું પચ્ચસ્વાણ દિવસના પ્રથમવે પહોર સુધીનું છે. તેમાં પોરશીના કહેલા છ આગાર ઉપરાંત એક મહત્તરાગાર વધતો છે. એટલે તેના સાત આગાર છે.

नवकारशीतुं पञ्चस्व्वाण सूर्योदय पहेलां धार्युं न होय, तो पण पुरिमद्धनुं पञ्चस्व्वाण लइ शकाय छे. अवह पञ्चस्व्वाण पण पुरिमद्धनीज जेम पाछला बे पहोरनुं जाणवुं.

चोथुं एकासणुं एटले एकवार अशन कहेतां भोजन करवुं ते अथवा एरु आसनपर बेसीने भोजन करवुं ते. आ एकासणाना पञ्चस्व्वाणमां आठ आगार कहेला छे.

पांचमुं एकलठाणुं एकासणानी जेमज जाणवुं. तेमां फेर एटलो छे के-शरीरनो संकोच अने विकास कर्या विना एकज स्थाने शरीरने राखवुं ते एकस्थान (एकलठाणुं) पञ्चस्व्वाण कहेवाय छे. तेथी तेमां आउट्टणपसारेणं आगार विना सात आगार छे. तेमां भोजन वखते प्रथम जेवी रीते शरीरनां अंगोपांग राख्यां होय तेने तेज स्थितिए भोजन थइ रहे त्यां सुधी राखवां; मात्र एक हाथ तथा मुख अशक्यपरिहार होवाथी चलाववानो निषेध नथी.

अहीं कोइ शंका करे के-“ एकासणा विगेरेना पञ्चस्व्वाणमां काळनो नियम जणातो नथी, तो तेने काळ पञ्चस्व्वाण केम कहां? ” तेनो उत्तर ए छे के-“एकासणादिक पञ्चस्व्वाणो पण प्राये पोरसी आदि काळ पञ्चस्व्वाण सहितज करवामां आवे छे तेथी ते काळ पञ्चस्व्वाण कहेवाय छे.”

छहुं आयंबिल. तेमां आचाम्ल एटले अवश्रावण तथा आम्ल एटले चोथो रस (खाटो) तेनाथी निवर्तवुं ते आचाम्ल (आंबिल) कहेवाय छे. तेना त्रण प्रकार छे; ते चोखा, अडद अने साथवो-तेना आहारथी थाय छे; अथवा अवश्रावणनी जेम अन्नादिक स्वाद रहित करवामां आवे ते आचाम्ल जाणवुं. ए पञ्चस्व्वाणमां पण आठ आगार छे परंतु एकासणाथी जुदा छे.

सातमुं अभक्तार्थ एटले उपवासनुं पञ्चस्व्वाण. तेमां पांच आगार छे. जेमां भोजन करवानुं प्रयोजन नथी ते अभक्तार्थ एटले उपवास कहेवाय छे. आगळनी रात्रे चोवीहारनुं पञ्चस्व्वाण कर्युं होय अने बीजे दिवसे उपवास करे. तो तेने चोथ पञ्चस्व्वाण अपाय अने आगळनी रात्रे पञ्चस्व्वाण कर्या विना बीजे दिवसे उपवास करे तेने पञ्चस्व्वाणमां मात्र “अभक्तइ” कहिनेज पञ्चस्व्वाण अपाय; चोथ कहेवाय नहीं. वळी आगळना तथा पाछळना दिवसे एकासणुं करी वच्चे उपवास करे, तेने चोथभक्त कहेवाय एवो वृद्ध संप्रदाय छे.

१ अवह पञ्चस्व्वाण सूर्योदयथी त्रण पहोरनुं कहेवाय छे, आमां पूर्वार्द्ध (पुरिमद्ध) नी जेम अवह (अपरार्द्ध) पण पाछला बे पहोरनुं कहे छे. तत्त्व बहुश्रुत जाणे.

२ ओसामण तरीके लोकोमां कहेवाय छे.

आठमुं चरिम एटले दिवसना पाछला भागे तथा आयुष्यना पाछला भागे जे पञ्चख्खाण लेवामां आवे ते “ दिवस चरिम ” अथवा “भवचरिम” कहेवाय छे. तेमां चार आगार छे. साधुने जीवन पर्यंत हमेशां रात्रे त्रिविध त्रिविध भांगाए करीने चौवीहार पञ्चख्खाण थाय छे; अने श्रावकोने शक्तिप्रमाणे चौवीहार, तेविहार विगेरे पञ्चख्खाण थइ शके छे.

नवमुं अभिग्रह पञ्चख्खाण छे. तेमां षण चार आगार कहेला छे. अंगुठी, मुठी, ग्रंथि (गांठ) विगेरे सहित करवामां आवतां सर्व अभिग्रह आ पञ्चख्खाणमां आवी जाय छे. प्रमाद टाळवाने इच्छनारा मनुष्यने पञ्चख्खाण विना एक क्षण पण रहेवुं योग्य नथी माटे नवकारशी विगेरे काळ प्रत्याख्यान पूरुं थाय, त्यारे ग्रंथि अथवा मुष्टि सहित पञ्चख्खाण धारवुं. वारंवार औषधादिक खानारा बाळक तथा रोगी विगेरेने पण आ पञ्चख्खाण सुसाध्य छे अने अप्रमादनुं कारण छे. आ पञ्चख्खाण करवाथी मोटां फळनी प्राप्ति थाय छे. मात्र एकजवार ग्रंथि सहित प्रत्याख्यान करनार मांस मद्यमां आसक्त एवो कुविंद वणकर कपर्दि नामनो यक्ष थयो हतो; तेनुं दृष्टांत नीचे प्रमाणे—

क्षितिपुर नगरमां मद्यमांस खानारो कुविंद नामे एक वणकर रहेतो हतो. तेने एक दिवस अनायासे वज्रस्वामी सूरिनो मेळाप थइ गयो. ते वखते गुरुए दश प्रकारना प्रत्याख्याननुं व्याख्यान आप्युं. तेमां गंठशीना पञ्चख्खाणने प्रसंगे गुरुए कह्युं के—

जे निच्चमप्पमत्ता, गंठिं बंधंति गंठिसहियस्स ।

सग्गपवग्ग सुखं, तेहिं निबद्धं स गंठिमि ॥ १ ॥

भावार्थ—“ जे अप्रमादी मनुष्यो हमेशां गंठशीना पञ्चख्खाण सहित गांठ बांधे छे तेमणे ते ग्रंथिमां स्वर्ग तथा मोक्षनुं सुख बांधी लीधुं छे एम समजवुं. ”

भणिऊण नमुक्कारं, निच्चं विस्सरणवज्जियं धन्ना ।

पारंति गंठिसहियं, गंठिसह कम्मगंठि वी ॥ २ ॥

भावार्थ—“ जे धन्य पुरुषो हमेशां स्मरण पूर्वक नमस्कार भणीने गंठशी पञ्चख्खाण पारे छे (गांठ छोडे छे) तेणे ते गांठ छोडवानी साथे कर्म रूपी ग्रंथी पण छोडी नाखी छे एम समजवुं. ”

“रात्रे चार प्रकारना आहारनो त्याग करे, दिवसे एक स्थाने बेसीने तांबूल विगेरे वापरी मुख शुद्ध करे तथा गंठशी प्रत्याख्यान करे, तेवा पुरुषने हमेशां एकवार जमतो होय तो दरेक मासे ओगणत्रीश निर्जळ उपवासनुं अने बेटक जमतो होय तो अठ्ठावीश निर्जळ उपवासनुं फळ मळे. एवं वृद्ध वाक्य छे. कारण के-भोजन, पाणी, तांबूल विगेरे वापरतां आखा दिवसमां आशरे बे घडी जाय, एटले महिनामां साठ घडी जतां एक दिवस खावा पीवानो गणायो. तेथी बाकीना ओगणत्रीश अने बेसणुं करनारने चार घडी जाय तो बे दिवस बाद करतां अठ्ठावीश दिवस उपवासवाळा थाय.” इत्यादि उपदेश सांभळवाथी ते वणकर प्रतिबोध पाम्यो अने गंठशी पच्चख्वाण धारवानो नियम कर्यो. अनुक्रमे ते मरण पामीने कपर्दि नामे यक्ष थयो.

एकदा वज्रस्वामी चतुर्विध संघ सहित सिद्धगिरिनी यात्रा माटे चाल्या. मार्गमां शत्रुंजय गिरि उपर रहेनारा कोइ मिथ्यात्वी देवताए उपसर्ग कर्यो. तेमां सकल संघने दिङ्मूढ करी दीधुं अने महा विकट अने लांबो पर्वत विकुर्वीने जवानो मार्ग सर्वत्र रुंधी दीधो. ते वखते सूरिए शासनदेवतानुं स्मरण कर्युं. अहीं कपर्दि यक्ष तरतज उत्पन्न थयेल होवाथी तेणे विचार्युं के- “ में पूर्व भवमां शुं शुं पुण्य कर्युं छे के जेथी मने आतुं देवतानुं सुख प्राप्त थयुं ? ” एम विचारी. तेणे अवधिज्ञाननो उपयोग दीधो तो तत्काल गुरुए आप्पेला प्रत्याख्याननुं फळ प्रगटपणे देखवामां आव्युं. पछी ते गुरुने वांदवा माटे पूर्व भवनुं रूप धारण करीने तेमनी पासे आव्यो. गुरुने नमीने ते बोल्यो के-“ हे पूज्य स्वामी ! आप मने ओळखो छो ? ” त्यारे सूरिए दश पूर्वना ज्ञानी होवाथी उपयोग दीधो अने तेना पूर्व भवनुं वृत्तांत जाणीने कही बताव्युं. ते सांभळी कपर्दि बोल्यो के-“ हे महाराज ! मने कांइक काम सेवा बतावो ” सूरिए कहुं के-“कोइ दुष्टे आ संघने उपद्रव कर्यो छे, माटे तुं तेनुं निवारण कर. ” ते सांभळीने तस्तज कपर्दि यक्षे ते मिथ्यात्वी देवने जीतीने सिद्धगिरि उपरथी नीचे पाडी दीधो. ते दूर नासी जइने कोइक ठेकाणे गुप्त रीते रह्यो. पछी उपसर्ग रहित थयेल संघ सहित सूरि मोटा ओछव पूर्वक सिद्धाचळजी आव्या, अने त्यां कपर्दि यक्षने शत्रुंजय पर्वतना अधिष्ठायक तरीके स्थाप्यो. तेथीज पूर्व आचार्योए युगादीशनी स्तुति करतां तेनुं स्मरण कर्युं छे के-

यः पूर्वं तंतुवायः सुकृतकृतलवैर्दूरितैः पूरितोऽपि,
प्रत्याख्यानप्रभावादमरमृगदृशामातिथेयं प्रपेदे ।

सेवाहेवाकिशाली प्रथमजिनपदांभोजयोस्तीर्थरक्षा-

दक्षः श्रीयक्षराजः स भवतु भविनां विघ्नमर्दी कपर्दिः ॥ १ ॥

भावार्थ—“ जे यक्षराज पूर्व भवमां तंतुवाय (वणकर) हतो ते वखते पापथी पूरित हतो. तो पण पुण्यना लेशवडे प्रत्याख्यानना प्रभावथी देवांगनाओनी अतिथि थयो; तथा जे आदीश्वरना चरणकमळनी निरंतर सेवा करवाथी शोभी रहीं छे ते तीर्थ रक्षणमां चतुर एवो कपर्दि यक्ष भव्य प्राणीओना विघ्ननो नाश करनार थाओ. ”

आ प्रमाणे ग्रंथिसहित अभिग्रह पञ्चस्वाणनुं फळ छे.

दशमुं निविप्रत्याख्यान छे तेमां सर्व विगयनो त्याग करवो. ते पञ्चस्वाणमां आठ अथवा नव आगार छे तेमां जे पिंड रूप (कठण वस्तु) माखण गौळ विगेरे उखेडी शकाय छे ते सहितनुं अर्थात् पिंड तथा द्रव रूप बन्ने विगयनुं पञ्चस्वाण करे तेने उखित विवेगेणं नामना आगार सहित नव आगार समजवा; अने जे द्रव रूप एटले उखेडी न शकाय एवा एकला द्रव विगयनुं पञ्चस्वाण करे तेने ते आगार विना बाकीना आठ आगार जाणवा. आ विषय उपर घणो विस्तार छे. ते प्रवचन सारोद्धारनी वृत्तिथी जाणी लेवो.

विगय वापरवानुं फळ पञ्चस्वाण भाष्यमां कहुं छे ते आ प्रमाणे—

विगइं विगइंभीओ, विगइगयं जो अ भुंजए साहू ।

विगइ विगइंसहावा, विगइं विगइं बला नेइ ॥ १ ॥

भावार्थ—“विगति जे नरकादिक गति-तेथी भय पामेलो एवो साधु पण जो विगय (दूध विगेरे) तथा विगयगत एटले निवियाता-तेनुं भोजन करे छे तो ते विगय विकृतिना स्वभाववाळी छे अर्थात् विकार करनारी छे तेथी ते बळात्कारे तेना खानारने विगति के० कुगतिमां लइ जाय छे. ”

माटे कारण विना विगयनुं भोजन करवुं नही. आ प्रमाणे काळ प्रत्याख्यानना दश प्रकार कहेया. तेनुं फळ मात्र अर्धो गाथावडे कहुं छे. तेनो भावार्थ एवो छे के-नरकना जीव अकाम निर्जराए करीने सो वर्षे जेटलां कर्म स्वपावे तेटलां कर्म मात्र नव-कारशीना पञ्चस्वाणथी श्रद्धालु जीव स्वपावे छे. तेवीज रीते पोरसीना पञ्चस्वाण

१ दुध,दही, घी,तेल, गोळ ने पकवान ते विगय कहीए. ते दरेक विगयना पांच पांच निवियाता छे,जेम दुध विगयना खीर, दुधपाक विगेरे छे तेम.

वडे हजार वर्षनां पापकर्म खपावे छे. साढ पोरसीना पञ्चखाणथी दश हजार वर्षनां अशुभ कर्म खपावे छे, सर्वत्र नारकी जीवनां कर्मनुं अनुसंधान जाणवुं. वळी नरकमां रहेलो जीव क्षुधा, तृषा तथा बीजी क्षेत्रादिक वेदना लाख वर्ष सुधी अनुभवीने अकाम निर्जेरावडे पूर्वभवमां उपार्जन करेलां जेटलां निकाचित कर्मना बंधने छेदी नाखे छे तेटला वर्षनुं अशुभ कर्म मात्र एक पुरिमढु पञ्चखाणथी नाश पामे छे. ए प्रमाणे उत्तरोत्तर वधतां पञ्चखाणथी दश दश गणुं कर्म खपे छे; एटले एकासणाथी दश लाख वर्षनुं कर्म, निविथी करोड वर्षनुं कर्म, एकलठाणाथी दश करोड वर्षनुं कर्म, आंबिलथी सो करोड वर्षनुं कर्म, उपवासथी दश हजार करोड वर्षनुं कर्म, बे उपवासथी लाख करोड वर्षनुं कर्म अने अठमथी (त्रण उपवासथी) दश लाख करोड वर्षनुं अशुभ कर्म क्षय पामे छे. इत्यादि प्रत्याख्याननुं फळ जाणीने योग्य जीवोने बळात्कारे पण पञ्चखाण कराववुं उचित छे. ते उपर दृष्टांत केह छे—

पाटलीपुर नगरमां शकडाल मंत्रीनो पुत्र श्रीयक नामे नंद राजानो मंत्री हतो. तेणे चिरकाळ सुधी राज्यनुं प्रधानपणुं करीने पछी दीक्षा लीधी हती. ते बहु क्षुधावाळो हतो, तेथी एकासणा जेवुं तप पण करी शकतो न होतो, पण क्रियामां तत्पर रहेतो. एकदा पर्यूषण पर्वमां तेनी बहेन यक्षा नामनी आर्याए श्रीयक मुनिने कह्युं के— “ हे बंधु! तमे पञ्चखाणनुं फळ जाणो छो, वळी हालमां तो चारित्र ग्रहण कर्युं छे, तेथी आवा पर्यूषण पर्वमां तो विशेषे करीने तपस्या करवी जोइए. ” इत्यादि पोतानी बहेन यक्षा आर्यानां वचनथी श्रीयक मुनि लज्जित थया. तेथी तेमणे पोरसीनुं पञ्चखाण लीधुं. ते पञ्चखाण पूरुं थवा आव्युं, एटले फरीथी यक्षा आर्याए कह्युं के— “ तमे पुरिमढुनुं पञ्चखाण करो. आ पर्व घणुं दुर्लभ छे, अने एटलो काळतो चैत्य परिपाटी करतां सुखे चाल्यो जशे. ” एवं सांभळीने मुनिए तेम कर्युं. ते पञ्चखाण पूरुं थयुं एटले फरीथी आर्याए कह्युं के— “ हवे अवहना काळ सुधी रहो. ” तेथी तेणे ते पण अंगीकार कर्युं. ते काळ पण पूर्ण थतां फरीथी आर्याए कह्युं के— “ हे बंधु! हवे तो रात्रिनो समय नजीक आव्यो छे, अने रात्रि तो सुइ जवाथी सुखे जती रहेशे, माटे उपवासनुं पञ्चखाण करो. ” बहेनना आग्रहथी मुनिए तेम कर्युं. अर्ध रात्रि थतां क्षुधानी पीडा वधी पडवाथी देवगुरुनुं स्मरण करता सता मरण पामीने देवलोके गया. ते वात जाणीने यक्षा साध्वीए पोताने ऋषिहत्या लागी एवी शंकाथी चतुर्विध आहारनो त्याग कर्यो. ते वखते चतुर्विध

१ हजार करोड वर्ष माटे कयुं पञ्चखाण ते रही गयेल छे. कदि तिविहार उपवासनुं तेटलु फल होय ने चौ-विहार उपवासनुं दश हजार करोड वर्षनुं होय तो होय.

संघे एकत्र थइने साध्वीने कह्युं के—“तमे शुद्ध भावथी उपवास कराव्यो हतो, तेथी तेनुं तमने कांड पण प्रायश्चित्त नथी.” साध्वीए श्रीसंघने कह्युं के—“जो साक्षात् जिनेश्वर मने कहे तो मारा मननी शंका दूर थाय, ते सिवाय मारुं मन शांत थशे नहीं.” ते सांभळीने सर्व संघे कायोत्सर्ग कर्यो. एटले शासनदेवी आवीने बोली के—“जे काम होय ते कहो, हुं शुं काम करुं?” संघे कह्युं के “आ साध्वीने सी-मंधर स्वामी पासे लइ जाओ.” देवीए कह्युं के—“तमे सर्व संघ मारी निर्विघ्न गति थवा माटे कायोत्सर्गमांज रहो.” संघे फरीने कायोत्सर्ग अंगीकार कर्यो. एटले देवी ते साध्वीने जिनेश्वर पासे महाविदेह क्षेत्रमां लइ गइ. साध्वीए प्रभुने नमीने पोतानो वृत्तांत कह्यो. त्यारे प्रभुए कह्युं के—“हे साध्वी! तुं निर्दोष छे.” ते साध्वीने जोइने त्यांना लोको अति आश्चर्य पाम्या. पछी जिनेश्वरे तेने कृपाथी बे चूलिका आपी. साध्वीनो संदेह नष्ट थयो, एटले शासनदेवी तेने पाछी पोताने स्थाने लावी. संघे कायोत्सर्ग पाय्यो. पछी यक्षा आर्याए श्रीसंघने कह्युं के—“श्री सीमंधर स्वामीए मारा मुखथी संघने माटे पदो तथा चार अध्ययन मोकल्यां छे, ते विषे परिशिष्ट पर्वमां कह्युं छे के—

भावना च विमुक्तिश्च, रतिकल्पमथापरम् ।

तथा विविक्तचर्या च, तानि चैतानि नामतः ॥ १ ॥

भावार्थ—“भावना, विमुक्ति, रतिकल्प अने एकांत चर्या ए चार अध्ययनोनां नाम छे.

अप्येकया वाचनया, मथा तानि धृतानि च ।

उद्भितानि च संघाय, तत्तथाख्यानपूर्वकम् ॥ २ ॥

भावार्थ—“में एकज वाचनाए करीने ते धारण करेलां छे, अने ते जेवां ग्रहण कर्यां हतां तेवांज में श्रीसंघनी पासे कही संभळाव्यां छे.

आचारांगस्य चूले द्वे, आद्यमध्ययनद्वयम् ।

दशवैकालिकस्यान्य-दथ संघे नियोजितम् ॥ ३ ॥

भावार्थ—“पूर्वोक्त चार अध्ययनमांना पहेला बे अध्ययन श्रीआचारांग सूत्रनी चूलिका रूपे अने वाकीना बे दशवैकालिक सूत्रनी चूलिकारूपे श्रीसंघे जोडी दीधां.”

त्यार पछी हंमेशां यक्षा आर्या श्रीस्थूलभद्र विगेरे मुनिओनी पासे श्री सीमंधर स्वामीए कहेला सीयक मुनिना पच्चखाणना फळनुं वर्णन करती हती.

“ श्रीयक मुनिए यक्षा आर्यानी प्रेरणाथी एक उपवास मात्र करवाथी शुभ गति प्राप्त करी. सीमंधर स्वामीए पण ते बन्नेनी प्रशंसा करी, माटे सौए तप करवुं, तथा बीजाने कराववुं.”

इत्यब्ददिनपरिमितोपदेशप्रासादवृत्तौ सप्तदशस्तंभस्य पट्-
चत्वारिंशदधिकद्विशततमः प्रबंधः ॥ २४८ ॥

व्याख्यान २४९ मुं.

दश प्रकारनां प्रत्याख्यान विषे.

प्रत्याख्यानं द्विधा प्रोक्तं, मूलोत्तरगुणात्मकम् ।

द्वितीयं दशधा ज्ञेयमनागतादिभेदकम् ॥ १ ॥

भावार्थ--“ मूल गुण तथा उत्तर गुण रूप बे प्रकारनां प्रत्याख्यान शास्त्र-
मां कहेलां छे, तेमां उत्तर गुण प्रत्याख्यानना अनागत विगेरे दश भेद कहेला छे.”

प्रति एटले अविरति रूप प्रवृत्तिनुं प्रतिकूळपणे आख्यान कहेतां कहेवुं
एटले विरति करवी. तेनुं नाम प्रत्याख्यान कहेवाय छे. तेना बे भेद छे. पहेलुं
मूलगुण प्रत्याख्यान ते साधुने पंच महाव्रत रूप अने श्रावकोने पांच अणुव्रत रूप
छे. बीजुं उत्तरगुण प्रत्याख्यान ते साधुने पिंडविशुद्धि विगेरे अने श्रावकोने गुणव्रत
आदि छे. प्रत्याख्यान समये शिष्ये विनय पूर्वक सारी रीते उपयोग राखीने गुरुना
वचनानुसार प्रत्याख्यान ग्रहण करवुं. ते प्रमाणे प्रत्याख्यान लेवाना चार भांगा छे.
शिष्य पोते प्रत्याख्याननुं स्वरूप जाणतो होय अने तेवाज ज्ञानवाळा गुरुपासे
पच्चखाण ले १, गुरु ज्ञानवान् होय अने शिष्य अजाण होय २, शिष्य जाण-
तो होय अने गुरु अजाण होय ३, अने शिष्य तथा गुरु बन्ने अजाण होय
४; आ चार भांगामां पहेलो भंग शुद्ध छे. बीजो पण शुद्ध छे, कारण के गुरु

ज्ञाता होय तो अजाण एवा शिष्यने संक्षेपमां समजावीने प्रत्याख्यान करावे। अन्यथा तो ते भांगो अशुद्ध छे. त्रीजो भांगो पण अशुद्ध छे. परंतु तेवा ज्ञाता गुरु मळे नही तो गुरुना बहुमानथी गुरु, संबंधी, पिता, काका, मामा, भाइ के शिष्य विगेरे अजाणने पण साक्षी रूप करीने प्रत्याख्यान ले, तो ते पोते ज्ञाता होवाथी शुद्ध जाणवो अने चोथो भांगो तो सर्वथा अशुद्धज छे.

उत्तरगुण प्रत्याख्यानना दश प्रकार छे. ते हंमेशां उपयोगी होवाथी प्रथम तेनुं स्वरूप कहे छे.

अणागयमइक्रंतं, कोडीसहियं नियंति अणागारं ।

सागार निरवसेसं, परिमाणकडं संकेय अध्धा ॥ १ ॥

शब्दार्थ—अनागत, अतिक्रान्त, कोटी सहित, नियंत्रित, अनागार, सागार, निरवशेष, परिणामकृत, संकेत अने अध्धा ए दश प्रकार छे.

१ पर्येषण विगेरे पर्व आगळ आववानां होय, तेमां अट्टम आदि तप करवुं होय परंतु पर्येषणमां तप करवाथी गुरु, ग्लान विगेरेनी वैयावच्च करवामां अंतराय आवशे, एम लागतुं होय तो ते पर्व आव्या पहेलांज ते तप करी लेवुं ते अनागत तप कहेवाय छे. २ पर्येषणादि पर्वमां गुरु विगेरेनी वैयावच्चमां व्याकुल रहेवाथी तप थइ शक्युं नहीं तेथी ते तप पर्व गया पछी करवुं ते अतिक्रान्त तप कहेवाय छे. ३ प्रथम दिवसे प्रातःकाळे अभक्तनुं प्रत्याख्यान करीने ते दिवसे उपवास करे, अने बीजे दिवसे प्रातःकाळमां पण पहेले दिवसे जे वखते उपवासनुं पच्चखाण कर्युं होय तेज वखते बीजा उपवासनुं पच्चखाण ले, एटले बे उपवासनी कोटी मळवाथी ते कोटी सहित पच्चखाण कहेवाय छे. एवीज रीते पारणुं कर्या पहेलां आंबिल विगेरे तपनां पच्चखाण करवां ते पण क्रोष्टि सहित कहेवाय छे. ४ उपवासादिक करवानो जे दिवसने माटे निश्चय कर्यो होय ते दिवसे ग्लानत्वादिक अतराय प्राप्त थया छतां पण नियम पूर्वक उपवासादिक करे ते नियंत्रित पच्चखाण कहेवाय छे. आवुं तप पूर्वे चौद पूर्वघर विगेरे तथा प्रथम संघयणवाळा, अने ते वखतना स्थविर कल्पीओ पण करता हता, परंतु सांप्रत समयमां ते तपनो विच्छेद थयो छे. ५ अनागार “एटले महत्तरागारेणं” विगेरे आगार रहित जे पच्चखाण करवुं ते अनागार कहेवाय छे. आ पच्चखाणमां पण “अन्नथ्यगाभोगेणं तथा सहसागारेणं” ए बे आगार तो आवेज छे; केमके कोइ वखत अजाणतां अथवा रभसताथी मुखमां आंगळी,

तृण विगेरे नाखी देवाय अथवा अचिंत्या मुखमां आवी पडे. माटे उपरना बे आगार सिवाय बीजा “ महत्तरागारेणं ” विगेरे आगार रहित पच्चखाण करे ते अनागार पच्चखाण कहेवाय छे. ६ महत्तरादिक आगार सहित जे पच्चखाण करवामां आवे ते सागार पच्चखाण कहेवाय छे. एमां महत्तराकार होवार्थी कोइ महत् कार्यप्रसंगे गुरुनी आज्ञावडे पच्चखाण कर्यां छतां पण कदाच भोजन करवुं पडे तो तेथी पच्चखाणनो भंग थतो नथी. ७ चार प्रकारना आहारनो सर्वथा त्याग करवो ते निरवशेष पच्चखाण कहेवाय छे, तेमां अशन एटले लाडु, मांडा, खाजा विगेरे, पान एटले पीवाय तेवी वस्तु, खर्जूरनो रस, द्राक्षरस विगेरे, खादिम एटले नाळीयेर विगेरे फळ तथा गोळ धाणा विगेरे अने स्वादिम एटले एलची, कपूर, लविंग, सोपारी विगेरे. ए चारे प्रकारना आहारनो त्याग करवामां आवे छे. आठमुं परिमाणकृत नामतुं पच्चखाण छे, तेमां परिमाण एटले कवळ (कोळीआ) तथा भिक्षाना घर विगेरेनी संख्यानुं करवुं एटले नियम करवो ते. आ तपमां जेटळुं परिमाण कर्युं होय तेथी अधिक वस्तु वापरवी नही एम समजवुं.

९ नवमुं संकेत पच्चखाण छे. तेमां “संकेत” एटले “घर” सहित जे होय ते अर्थात् गृहस्थ; अथवा संकेत एटलेज गृहस्थो तेमने करवा लायक पच्चखाण ते सांकेतिक पच्चखाण कहेवाय छे. आ पच्चखाण प्राये गृहस्थोनेज होय छे अथवा “केत” एटले चिन्ह अने “स” एटले सहित अर्थात् कांइ पण चिन्ह सहित लेवामां आवे ते. जेमके-कोइ श्रावक पोरसी आदि पच्चखाण लइने क्षेत्र विगेरे अन्य स्थाने गयो होय अथवा घेर ज रह्यो होय. पछी प्रत्याख्याननो समय पूर्ण थयो होय पण भोजनसामग्री थइ न होय तेथी एक क्षणवार पण प्रत्याख्यान विना रहेवुं योग्य नथी एम धारीने ते अंगुठा विगेरेनुं चिन्ह करे, एटले के-“ज्यां सुधी सुठीमां अंगुठो राखी नवकार गणी बहार काहुं नहीं त्यां सुधी, अथवा सुठी वाळुं नहीं के गांठ छोहुं नहीं त्यांसुधी मारे भोजन करवुं नहीं.” एवीज रीते “ज्यां सुधी घरमां पेसुं नहीं, अथवा परसेवाना बिंदु सुकाय नही, अथवा दीवो ओलवाय नहीं, त्यां सुधी मारे भोजन करवुं नहीं एवो नियम करी राखे ते संकेत पच्चखाण कहेवाय छे. केटलीक वखत पोरसी आदि पच्चखाण कर्युं न होय पण मात्र ग्रंथी विगेरेनुं चिन्ह धारी अभिग्रह करवामां आवे छे तो ते पण सांकेतिक पच्चखाण गणाय छे. आवी रीते साधु पण पच्चखाण करी शके छे.

१० दशमुं अध्या पच्चखाण छे. अध्या शब्दे काळ कहेवाय छे, तेमां मुहूर्त पहोर विगेरे काळनो नियम करीने पच्चखाण करवामां आवे छे तेथी तेने अध्या पच्चखाण कहेलुं छे. तेनुं स्वरूप पाछला व्याख्यानमां आवी गयुं छे.

कांइ पण पच्चखाण लीधुं होय तो ते दामन्नकनी जेम बराबर पाळुं. तेतुं दृष्टांत नीचे प्रमाणे—

हास्तिनापुरमां सुनंद नामे एक कुलपुत्र रहेतो हतो. तेने जिनदास नामना श्रेष्ठी साथे मैत्री हती. तेथी ते श्रेष्ठी पासे हमेशां पच्चखाणनो माहमा सांभळतो हतो. एकदा श्रेष्ठी तेने गुरु पासे लइ गया. गुरुए अनागत आदि प्रत्याख्याननुं स्वरूप तथा फळनुं वर्णन कर्युं. ते सांभळीने सुनंदे मद्यमांसनुं पच्चखाण शुद्ध भावथी ग्रहण कर्युं. पछी कोइ वखत सर्व स्थाने मोटो दुष्काळ पड्यो; तेथी छद्दा आरानी जेम सर्व लोक प्राये मांस भक्षण करनारा थइ गया. सुनंदना स्वजनो क्षुधाथी अत्यंत पीडावा लाग्या, तेथी तेने एक दिवस घणो उपाळंभ आपीने तेना साळा साथे माछलां लेवा माटे मोकल्यो. सुनंदे पाणीमां जाळ नांखी; परंतु जाळमां फसायेलां माछलां जोइने तेमने मूकी देतो हतो. ते जोइने तेना साळाए कहुं के— “हे बनेवी ! तमे कोइ मुंडाना वाक्य रूपी जाळमां फसाया छो, तेथी तमारां स्त्रीपुत्रादिकने दुःख रूपी जाळमांथी शी रीते काढी शकशो ? जाण्युं तमारुं दयापणुं !” विगेरे कह्या छतां पण तेणे ते दिवसे एके माछलुं पकड्युं नहीं. तेवीज रीते बीजे दिवसे पण एके माछलुं पकड्युं नहीं, अने कहेवा लाग्यो के— “हं थुं करुं ? कोइ वखत मने मत्स्य पकडवानो अभ्यास नथी. ” ते सांभळीने तेना स्वजनो तेने शीखववा लाग्या; परंतु तेना निर्मल धर्मनी भावना गइ नहीं. त्रीजे दिवसे तळाव पर जइने जाळ नांखी. तेमां एक माछलानी पांख झुटी गइ, ते जोइने सुनंद अत्यंत शोकातुर थयो. तेणे स्वजनोने कहुं के “हं कोइ वखत पण आवुं हिंसानुं काम करीश नहीं. ” एम कहनि प्रफुल्लित मनथी तेणे निरवशेष अनशननुं पच्चखाण कर्युं, अर्थात् आहारनो त्याग कर्यो. त्यांथी मरीने ते राजगृह नगरमां मणिकार श्रेष्ठीने घेर पुत्रपणे उत्पन्न थयो. मातापिताए तेतुं दामनक नाम राख्युं. अनुक्रमे वृद्धि पामतां ते आठ वर्षनो थयो; एटले मारीना उपद्रवथी तेतुं सर्व कुटुंब नाश पाम्युं; तेथी भयने लीधे ते पोताना घरमांथी नासी गयो. फरतां फरतां तेज नगरमां सागरदत्त नामना श्रेष्ठीने घेर आव्यो, ते नोकरी करीने आजीविका करवा लाग्यो.

एक दिवस कोइ वे मुनि गोचरी माटे ते शेठने घेर आव्या. तेमां मोटा साधु सामुद्रिक शास्त्रमां निपुण हता, तेणे दामनकने जोइने वीजा मुनिने कहुं के— “आ दासपणानुं काम करनार माणस छे ते वृद्धि पामीने आ ज घरनो स्वामी थजे.” आ प्रमाणेतुं साधुनुं वचन श्रेष्ठीए भीतनी ओये उभा रहीने सांभळ्युं, तेथी

तृण विगेरे नाखी देवाय अथवा अचित्या मुखमां आवी पडे. माटे उपरना बे आगार सिवाय बीजा “ महत्तरागारेणं ” विगेरे आगार रहित पच्चखाण करे ते अनागार पच्चखाण कहेवाय छे. ६ महत्तरादिक आगार सहित जे पच्चखाण करवामां आवे ते सागार पच्चखाण कहेवाय छे. एमां महत्तराकार होवाथी कोइ महत् कार्यप्रसंगे गुरुनी आज्ञावडे पच्चखाण कर्या छतां पण कदाच भोजन करवुं पडे तो तेथी पच्चखाणनो भंग थतो नथी. ७ चार प्रकारना आहारनो सर्वथा त्याग करवो ते निरवशेष पच्चखाण कहेवाय छे, तेमां अज्ञान एटले लाडु, मांडा, खाजा विगेरे, पान एटले पीवाय तेवी वस्तु, खर्जुरनो रस, द्राक्षरस विगेरे, खादिम एटले नाळीयेर विगेरे फळ तथा गोळ धाणा विगेरे अने स्वादिम एटले एलची, कपूर, लविंग, सोपारी विगेरे. ए चारे प्रकारना आहारनो त्याग करवामां आवे छे. आठमुं परिमाणकृत नामनुं पच्चखाण छे, तेमां परिमाण एटले कवळ (कोळीआ) तथा भिक्षाना घर विगेरेनी संख्यानुं करवुं एटले नियम करवो ते. आ तपमां जेटळुं परिमाण कर्युं होय तेथी अधिक वस्तु वापरवी नही एम समजवुं.

९ नवमुं संकेत पच्चखाण छे. तेमां “संकेत” एटले “घर” सहित जे होय ते अर्थात् गृहस्थ; अथवा संकेत एटलेज गृहस्थो तेमने करवा लायक पच्चखाण ते सांकेतिक पच्चखाण कहेवाय छे. आ पच्चखाण प्राये गृहस्थोनेज होय छे अथवा “केत” एटले चिन्ह अने “स” एटले सहित अर्थात् कांइ पण चिन्ह सहित लेवामां आवे ते. जेमके-कोइ श्रावक पोरसी आदि पच्चखाण लइने क्षेत्र विगेरे अन्य स्थाने गयो होय अथवा घेर ज रह्यो होय. पछी प्रत्याख्याननो समय पूर्ण थयो होय पण भोजनसामग्री थइ न होय तेथी एक क्षणवार पण प्रत्याख्यान विना रहेवुं योग्य नथी एम धारीने ते अंगुठा विगेरेनुं चिन्ह करे, एटले के-“ज्यां सुधी मुठीमां अंगुठो राखी नवकार गणी बहार काडुं नहीं त्यां सुधी, अथवा मुठी वाळुं नहीं के गांठ छोडुं नहीं त्यांसुधी मारे भोजन करवुं नहीं.” एवीज रीते “ज्यां सुधी घरमां पेसुं नहीं, अथवा परसेवाना बिंदु सुकाय नही, अथवा दीवो ओलवाय नहीं, त्यां सुधी मारे भोजन करवुं नहीं एवो नियम करी राखे ते संकेत पच्चखाण कहेवाय छे. केटलीक वखत पोरसी आदि पच्चखाण कर्युं न होय पण मात्र ग्रंथी विगेरेनुं चिन्ह धारी अभिग्रह करवामां आवे छे तो ते पण सांकेतिक पच्चखाण गणाय छे. आवी रीते साधु पण पच्चखाण करी शके छे.

१० दशमुं अध्या पच्चखाण छे. अध्या शब्दे काळ कहेवाय छे, तेमां मुहूर्त पहोर विगेरे काळनो नियम करीने पच्चखाण करवामां आवे छे तेथी तेने अध्या पच्चखाण कहेलुं छे. तेनुं स्वरूप पाछला व्याख्यानमां आवी गयुं छे.

कांइ पण पच्चखाण लीधुं होय तो ते दामन्नकनी जेम बराबर पाळुं. तेनुं दृष्टांत नीचे प्रमाणे—

हास्तिनापुरमां सुनंद नामे एक कुलपुत्र रहेतो हतो. तेने जिनदास नामना श्रेष्ठी साथे मैत्री हती. तेथी ते श्रेष्ठी पासे हमेशां पच्चखाणनो माहिमा सांभळतो हतो. एकदा श्रेष्ठी तेने गुरु पासे लइ गया. गुरुए अनागत आदि प्रत्याख्याननुं स्वरूप तथा फळनुं वर्णन कर्युं. ते सांभळीने सुनंदे मद्यमांसनुं पच्चखाण शुद्ध भावथी ग्रहण कर्युं. पछी कोइ वखत सर्व स्थाने मोटो दुष्काळ पडचो; तेथी छटा आरानी जेम सर्व लोक प्राये मांस भक्षण करनारा थइ गया. सुनंदना स्वजनो क्षुधाथी अत्यंत पीडावा लाग्या, तेथी तेने एक दिवस घणो उपालंभ आपीने तेना साळा साथे माछलां लेवा माटे मोकल्यो. सुनंदे पाणीमां जाळ नांखी; परंतु जाळमां फसायेलां माछलां जोइने तेमने मूकी देतो हतो. ते जोइने तेना साळाए कहुं के— “हे वनेवी ! तमे कोइ मुंडाना वाक्य रूपी जाळमां फसाया छो, तेथी तमारां स्त्रीपुत्रादिकने दुःख रूपी जाळमांथी शी रीते काढी शकशो ? जाण्युं तमारुं दयापणुं !” विगेरे कव्या छतां पण तेणे ते दिवसे एके माछलुं पकड्युं नहीं. तेवीज रीते बीजे दिवसे पण एके माछलुं पकड्युं नहीं, अने कहेवा लाग्यो के— “हूं थुं करुं ? कोइ वखत मने मत्स्य पकडवानो अभ्यास नथी. ” ते सांभळीने तेना स्वजनो तेने शीखववा लाग्या; परंतु तेना निर्मल धर्मनी भावना गइ नहीं. त्रीजे दिवसे तळाव पर जइने जाळ नांखी. तेमां एक माछलानी पांख त्रुटी गइ, ते जोइने सुनंद अत्यंत शोकातुर थयो. तेणे स्वजनोने कहुं के “हूं कोइ वखत पण आवुं हिंसानुं काम करीश नहीं. ” एम कहनि प्रफुल्लित मनथी तेणे निरवशेष अनशननुं पच्चखाण कर्युं, अर्थात् आहारनो त्याग कर्यो. त्यांथी मरीने ते राजगृह नगरमां मणिकार श्रेष्ठीने घेर पुत्रपणे उत्पन्न थयो. मातापिताए तेनुं दामनक नाम राख्युं. अनुक्रमे वृद्धि पामतां ते आठ वर्णनो थयो; एटले मारीना उपद्रवथी तेनुं सर्व कुटुंब नाश पाम्युं; तेथी भयने लीधे ते पोताना घरमांथी नासी गयो. फरतां फरतां तेज नगरमां सागरदत्त नामना श्रेष्ठीने घेर आव्यो, ने नोकरी करीने आजीविका करवा लाग्यो.

एक दिवस कोइ वे मुनि गोचरी माटे ते गेठने घेर आव्या. तेमां मांय साधु सामुद्रिक शास्त्रमां निपुण हता, तेणे दामनकने जोइने बीजा मुनिने कहुं के— “आ दासपणानुं काम करनार माणस छे ते वृद्धि पामीने आ ज वरनां स्वामी कहुं.” आ प्रमाणेनुं साधुनुं वचन श्रेष्ठीए भीतनी आंयें उमा रीनिं मांय्युं. कवी

जाणे वज्रघात थयो होय तेम तेने घणो खेद उत्पन्न थयो. तेणे विचार्युं के-“ आ बाळकने कोइ पण उपायथी आजे ज मारी नाखुं, एटले बीजनो नाश कर्या पछी अंकुर क्यांथी थशे ? ” ए प्रमाणे विचारिने तेणे ते बाळकने लाडुनो लोभ बतावीने चांडाळने घेर मोकल्यो. त्यां एक चांडाळने ते श्रेष्ठीए प्रथमथी द्रव्य आपीने साधी राख्यो हतो अने तेने कहुं हतुं के-“ हूं तारी पासे मोकलुं ते बाळकने मारीने तेनी निशानी मने बतावजे. ” ते बाळकने मृगलाना बच्चानी जेवो मुग्ध आकृति (सुंदर आकृति) वाळो जोइने ते चांडाळने दया आवी, तेथी तेनी कनिष्ठिका आंगळी कापी लइने ते बाळकने तेणे कहुं के-“ रे मुग्ध! जो तुं जीववाने इच्छतो होय तो अहीथी जलदी नासी जा. ” ते सांभळीने ते ज सागर श्रेष्ठीतुं गोकुळ जे गाममां हतुं ते गाममां गयो. त्यां गोकुळना रक्षण करनारे तेने विनयी जोइने पुत्र तरीके राख्यो. त्यां ते सुखे रहेवा लाग्यो; अनुक्रमे युवावस्था पाम्यो.

एकदा सागर श्रेष्ठी गोकुळमां आव्यो, त्यां छेदेली आंगळीना चिन्हथी तेणे दामनकने ओळख्यो. पछी कांडक कार्यंतुं मिष करी गोकुळना रक्षकने कहिने श्रेष्ठीए पोताना पुत्र पर कागळ लखी दामनकने तेनी पासे मोकल्यो. दामनक कागळ लइने उतावळो राजगृहे पहोच्यो. अश्रांत चालवाने लीधे थाक लागवाथी गाम बहार उद्यानमां कामदेवना मंदिरमां ते विश्रांति लेवा बेठो. त्यां तेने थाकेलो होवाथी तरतज उंघ आवी गइ; तेवामां सागर श्रेष्ठीनी विषा नामनी पुत्री पतिनी इच्छाथी ते ज कामदेवना मंदिरमां आवी. त्यां दामनकनी पासे पोताना पितानी मुद्रा-वाळो कागळ जोइने ते कागळ तेणे धीरेथी लइ लीधो, अने कागळ खोलीने ते वांचवा लागी.

“स्वस्तिश्री गोकुळथी ली. श्रेष्ठी सागरदत्त समुद्रदत्त पुत्रने स्नेह पूर्वक फरमावे छे के-आ कागळ लावनारने वगर विलंबे तरतज विष आपजे, तमां कांड पण संदेह करीश नहीं. ”

आ प्रमाणेनो लेख वांचीने दामनकना रूपथी मोहित थयेली विषाए सळी वडे आंखनी मेषथी विषं उपरनुं बिंदु काढीने “ ष ” पासे कानो करी विषने बदले विषा कर्युं. पछी ते कागळ बंध करीने हतो तेम मूकी दइ हर्षथी ते पोताने घेर गइ. केटलीक वारे दामनक पण जागृत थयो. एटले गाममां जइने तेणे श्रेष्ठीपुत्रने ते कागळ आप्यो. ते पण कागळ वांची आनंद पाम्यो अने तेज वखते लग्न लइने मोटा आढंबरथी सर्वे जन समक्ष पोतानी बेन विषाने तेनी साथे परणावी. दामनक तेनी साथे सुखेथी विलास करवा लाग्यो. केटलेक दिवसे

सागरश्रेष्ठी घेर आव्यो, एटले विषाना लग्नी वात जाणी ते अति खेद पाम्यो. तेणे विचारुं के— “ अहो! मारुं चितवेळुं कार्ये तो उलटुं धयुं अने आ तो मारो जमाइ थयो, तो पण प्रपंचथी तेने मारी नाखुं. पुत्री विधवा थाय ते सारुं, पण शत्रुनी वृद्धि थाय ते सारुं नही. ” आ प्रमाणे विचार करीने तेणे पेला चांडाळ पासे जइने कहुं के— “ अरे ! ते दिवसे तें मने आंगळीनी निशानी आपीने छेतयो ते ठीक करुं नही. ” चांडाळ बोल्यो के— “ हे शेठजी ! हवे तेने देखाडो, हुं जरूर मारी नाखीश. ” पछी श्रेष्ठी तेने मारवा माटे मातृका देवीना देरानो संकेत आपीने घेर आव्या अने दामनकने कहुं के— “ हे वत्स ! तुं आजे सांजे विषा सहित मातृका देवीना प्रासादमां पूजा करवा जजे, के जेथी देवीनी कृपावडे तमारा बन्नेनुं कुशळ थाय. ” पछी सायंकाळ थतां ते दंपती पूजा करवा माटे चाल्या. मार्गमां तेनो साळो मळ्यो. तेणे कहुं के— ‘ क्यां जाओछो ? ’ दामनके देवीनी पूजा करवा जवानुं कहुं, एटले ते बोल्यो के— अत्यारे पूजानो समय नथी, केमके अंधकार प्रसरवानो समय नजीक होवाथी घणा दोषने उत्पन्न करनार प्रदोषनो समय छे. ” एम कहीने ते बन्नेने त्यांज रोकीने पोते पूजानी सामग्री लइने पूजा करवा गयो. प्रथमथीज श्रेष्ठीनो संकेत होवाथी पेला चांडाळे तेने देरामां पेसतांज जाणे ते देवीने बाळिदान देता न होय तेम तेने मारी नांख्यो. पुत्रनुं मरण सांभळीने सागर श्रेष्ठीनुं वक्षःस्थळ भेदाइ गयुं, तेथी ते पण मृत्यु पाम्यो. पछी राजाए दामनकने तेना घरनो स्वामी कर्यो.

एक वखत रात्रिना पाछला पहारे मंगलपाठेकना मुखथी दामनके एक गाथा सांभळी. तेनो भावार्थ एवो हतो के— “ निरपराधीने अनर्धमा नाखवा माटे कोइ अनेक प्रयत्नो करे तो ते उलटा तेने बहु गुणना करनारा थाय छे. दुःखनेमाटे करेल उपाय सुखनेमाटे थाय छे. केमके कृतांत (दैव) ज जेनो पक्ष करे तेने बीजो शुं करी शके ?

आ गाथा ते त्रण वार बोल्यो, एटले दामनके तेने त्रणलाख द्रव्य आप्युं. राजाए एटलुं बधुं दान आपवानुं कारण पृच्छुं, त्यांरे दामनके पोतानो सर्व पूर्व वृत्तांत कळो.

एकदा ज्ञानी गुरु मळवाथी तेनी पासंथी पोताना पूर्व भवमां करेला प्रत्याख्याननुं फळ जाणीने जातिस्मरण थवाथी दामनक विशेष धर्मनो रागी थयो. अनुक्रमे मरण पामीने देवलोपनुं सुख प्राप्त करुं. त्यांथी चवीने महाविदेह क्षेत्रमां उत्पन्न थइ क्रमे करीने सिद्धिपदने पामशे.

“ पूर्वं भवमां करेला प्रत्याख्यानना प्रभावथी दामनकनुं शत्रुए प्रयोजेलुं कष्ट नाश पाम्युं, अने उलटो तेनाज घरनो स्वामी थयो. तेमज अनुक्रमे ते लो-कोत्तर सुख पाम्यो; माटे सर्व कोइए भाव पूर्वक प्रत्याख्यान करवुं.

॥ इत्यब्ददिनपरिमितोपदेशप्रासादवृत्तौ सप्तदशस्तंभस्य
नवचत्वारिंशदधिकद्विशततमः प्रबंधः ॥ २४९ ॥

व्याख्यान २५० मुं.

व्रतखंडन करवानुं फळ.

यथा श्रेष्ठिसुतः पूर्वं, धर्मखण्डनयानया ।

धनदारव्यः फलखंडं, मत्सोदरपराभिधः ॥ १ ॥

भावार्थ—“ पूर्वे बीजुं जेनुं मत्स्योदर नाम छे एवो धनद नामे श्रेष्ठिपुत्र पञ्चख्वाण रूप धर्मनुं खंडन करवाथी खंडित फळने पाम्यो. ” तेनुं दृष्टांत आ प्रमाणे—

मत्स्योदरनी कथा.

कनकपुर नगरमां कनकरथ नामे राजा हतो. ते गाममां सागरदत्त नामे एक श्रेष्ठी रहतो हतो. तेने धनदत्त नामे पुत्र हतो. ते गाममां सिंहल नामनो एक जुगारी रहतो हतो, ते एक दिवस कोइ देवीना मंदिरमां गयो अने देवीने कह्युं के—“ हे देवी ! मने धन आप, नहीं तो तारी प्रतिमा भांगी नांखीश. ” ते सांभळीने देवी बोली के—“ तारा भाग्यमां धन नथी, तो पण आ गाथा ग्रहण कर.

जंचिय विहिणा लिहियं, तंचिय परिणमइ सयललोयस्स ।

इयं जाणेवि धीरा, विहुरेवि न कायरा हुंति ॥ १ ॥

भावार्थ—“ जे विधिण लखेलुं होय छे तेज सकळ लोकने प्राप्त थाय छे, एम जाणीने धीर पुरुषो संकटमां पण कायर थता नथी. ”

आ गाथा हजार सांनामहोर लइने तुं वेचजे." जुगारी ते गाथा लइने वजारमां गयो. त्यां धनदत्ते ते गाथा वांचीने हजार सोनामहोर आपी ग्रहण करी. ते वात तेना पिताना जाणवामां आवी, एटले तेने घरमांथी काढी मूक्यो. धनदत्त उत्तर दिशा तरफ चाल्यो; रस्तामां चोरोए तेने पकडी लइने वणजाराने वेच्यो. वणजाराए तेने पारंसकुळमां जइ वेच्यो तेओए तेने लोहीने वास्ते वेचातो लीधो. पछी हंमेशां तेना शरीरमांथी लोही काढवाथी ते अत्यंत निःसत्व थइ गयो. एकदा अचेतन थइने पडेल्ला तेने तेनुं शरीर लोहीथी खरडेळुं होवाथी भारंड पक्षीए उपाडच्यो, अने सुवर्ण द्वीपमां मूकी दीधो. त्यां पण पेली गाथानो अर्थ संभारतो सतो मुखें रहेवा लाग्यो. एकदा रात्रिए अरणिनां लाकडां सळगावीने तेना अग्नि वडे ते ताप्यो. प्रातःकाळे ते स्थाननी पृथ्वी तेणे सुवर्णमय थयेली जांइ. तंथी तेणे ते माटीनी इंटो वनावी अने तेनी मध्यमां पोतानुं नाम राखीने तेना आठ हजार ने पांच संपुट वनाव्या. ते इंटो अग्निमां पकवतां सुवर्णमय थइ गइ. तेमनो तेणे एक ठेकाणे ढगलो कर्यो. एकदा कोइ वहाणवटी पाणी लेवा माटे ते किनारे उतर्यो. तेणे धनदत्तने पूछ्युं के— " तमे अहां कयांथी आव्या छो ? " धनदत्त कहुं के— " मारी सुवर्णनी इंटो लेवा आव्यो छुं, माटे आ इंटो जो तमे भाडुं ठरावीने लइ जाओ तो आमांथी चोथो भाग तमने आपीश." वहाणवटीए कबुल करीने ते इंटो वहाणमां भरावी. पछी विश्वास पमाडीने ते वहाणवटीए इंटोना लोभथी तेने एक कूवामां नाखी दीधो. धनदत्त कूवामां पगथीयां जांयां. ते पगथीयांने रस्ते अंदर उतरतां तेणे एक मनुष्यविनानुं शून्य नगर जोयुं. त्यां चक्रेश्वरी देवीनुं मनोहर मंदिर जांइने ते अंदर गयो. देवीने वंदन करीने तेनी प्रजा करी. भक्तिथी प्रसन्न थइने देवीए तेने पांच रत्न आप्यां, तेमां एक सांभाग्य आपनार, वीजुं रोगनां नाश करनार, त्रीजुं आपत्तिमांथी रक्षण करनार, चोथुं विप उतारनार अने पांचमुं लक्ष्मी आपनार हतुं. ते रत्नो तेणे पोतानी जंघा विदारीने तेमां गोपव्यां. पछी धनदत्त नगरमां आगळ चाल्यो, पण कोइ मनुष्य जोवामां आव्युं नर्ही. चालतां चालतां ते राजमहेलमां गयो अने उपर चव्यो. त्यां तेणे एक सुंदर कन्या जोइ. ते कन्याए तेने सन्मान आप्युं. धनदत्त तेने नगर शून्य थवानुं कारण पूछ्युं, एटले ते बोली के— " आ निलकपुर नामनुं नगर छे. आ नगरमां मारो पिता महेन्द्र नामे राजा हतां. एक दिवसें शत्रुआण आवीने नगरने घेरी लीधुं, तेज रात्रिए कोइ व्यंतर मारा पिता पामे आव्यो. मारा पिताए तेने पूछ्युं के— " तुं कांण छे ? " त्यारे व्यंतरे कहुं के— " हुं तारो पूर्व भवनां मित्र छे. " मारा पिताए

१ लोहीने वास्ते वनावीने तेना (पृ. २२५)

कह्युं के-“त्यारे तुं आ मारा नगरने ज्यां शत्रुनो भय न थाय एवे स्थाने मूक.” ते सांभळीने व्यंतरे एक शहेर कूवा पासे बनाव्युं, अने आ बीजुं कूवाना मार्गे अही आप्युं. एकदां कोइ राक्षस अहीं आव्यो. तेणे बन्ने नगर सर्व लोकनुं भक्षण करीने मनुष्यरहित करी नाख्यां. मात्र एक मने ज परणवानी इच्छाथी जीवती राखी छे, ते आजेज मने परणवानो छे.” आ प्रमाणे ते कन्या वात करेछे तेटलामां आकाशमां शब्द करतो ते राक्षस आव्यो. ते कन्याए धनदत्तने कह्युं के-“तमे अहीं गुप्त रीते रहो, नहीं तो तमने पण ते पापी मारी नांखशे.” एम कहीने धनदत्तने चंद्रहास खड्ग बतावीने कह्युं के-“आ खड्गथी ते पापीष्टने देवपूजाने वखते मारवो, तेथी तेनुं मृत्यु थशे; ते सिवाय तेनुं मृत्यु थाय तेम नथी.” आ प्रमाणे संकेत करीने तेने गुप्त स्थाने संताडी राख्यो. राक्षस पूजा करवा बेठो ते वखते समय जोइने धनदत्ते खड्गवती तेने मारी नांख्यो. पछी धनदत्त ते कन्याने परण्यो अने रत्नादिक सार सार वस्तु लइने ते बन्ने कूवामां आव्या. ते वखते कोइ वहाणवटी ते कूवामांथी पाणी लेवा आव्यो. तेणे कूवामां मनुष्यो छे अेम जाणीने ते बन्नेने बहार काढ्या. पछी धनदत्तना कहेवाथी वहाणवाळाए तेमने भाडुं लइने वहाणमां बेसाड्या. वहाणनो स्वामी ते स्त्रीनुं स्वरूप तथा द्रव्य जोइने मोह पाम्यो, तेथी मार्गमां धनदत्तने मैत्रीभावथी विश्वास पमाडीने समुद्रमां नाखी दीधो. धनदत्त तो सर्वत्र गाथानो अर्थ स्मरण करी सुख दुःखमां समान रहेतो हतो. समुद्रमां पडतांज तेना हाथमां एक पाटीयुं आव्युं, ते तेणे पकडी लीधुं. समुद्रना कल्लोल उपर ते तरतो हतो तेवामां एक मोटो मत्स्य तेने पाटीया सहित गळी गयो. त्यां तेने बहु खेद थयो अने घणी पीडा थइ, पण ते तो गाथानो अर्थ ज विचारवा लाग्यो के ‘विधिण जेवां सुख दुःख लख्यां होय तेवां भोगववांज पडे छे.’

पेलो मत्स्य मनुष्यना भारथी खेद पामीने समुद्रने किनारे गयो. त्यां मच्छीमारे तेने पकड्यो. तेने चीरतां तेना उदरमांथी धनदत्त नीकळ्यो; ते मूर्च्छित थइ गयेलो हतो; तेथी मच्छीमारे तेने धीरे धीरे सज्ज कर्यो. पछी कनकपुरना राजाने सर्व वृत्तांत कहीने तेने राजा पासे आप्यो; राजाए तेने तेनो हेवाल पूछ्यो, एटले तेणे केटलोक वृत्तांत एकांतमां कळ्यो; तेथी प्रसन्न थइने राजाए तेने घणा सत्कार पूर्वक थगीधर बनाव्यो. त्यां तेणे मत्स्योदर नाम राख्युं.

एक दिवस जे वहाणवटीए तेने कूवामां नांखी दीधो हतो ते तेज नगरे वहाण सहित आव्यो अने राजानी पासे भेट मूकीने बेठो. त्यां ते थगीधरने जोइने तेणे ओळख्यो. तेथी ते वहाणवटीए विचार्युं

के-“ आ नवो आवेलो हशे, तेथी तेनी जाति कुळ विगेरे कोइ जाणतुं नहो होय, माटे जो तेने नीच जातिनो ठरावुं तो मारुं कष्ट नाश पामे.” एम विचारीने तेणे चांडाळ पासे जइने कह्युं के-“हुं तने सुवर्णनी इंटो आपीग, पण तमारे राजसभामां जइने राजाना थगीधरने भेटीने तेने कहेवुं के-“हे भाइ ! तुं अमने घणा दिवसे मळ्यो, आटला दिवसथी क्यां गयो हतो?” इत्यादि कहीने तेने तमारी जातनो ठराववो.” चांडाले ते वात कबुल करीने बीजे दिवसे ते प्रमाणे कर्युं.ते जोइने राजाए ते चांडाळने पूछ्युं के-“आ थुं ?” त्यारे चांडाळ वोळ्यो के-“ आ मारो भाइ छे, तेने में घणा दिवसे जोयो तेथी हुं रहुं छुं. ” ते सांभळीने राजाए थगीधरने पूछ्युं के-“अरे रे ! तुं मारे घेर क्यांथी आव्यो ? तें अमने सर्वने चांडाळ जेवा क्यां.” त्यारे तेणे कह्युं के-“ हे स्वामी ! सांभळो, ते विषे बहु लांबी वात छे. ” एम कहीने पोते गाथा लीधी त्यारथी आरंभीने सर्व हकीकत राजाने निवेदन करी, अने देवीए आपेलां पांचे रत्नो पोतानी जंघामांथी काढीने राजाने वताव्यां. पछी राजाने कह्युं के-“ आ पांच रत्नो मारी पासे रखां छे, बाकी ते पहेलांतुं मारुं सर्व द्रव्य तेनी पासे छे.” ते सांभळीने राजाए पेला चांडाळोने घणो मार मराव्यो त्यारे तेओए कबुल कर्युं के-“ नवा आवेला वहाणवटीए सुवर्णनी इंटो आपीने आ प्रपंच अमारी पासे कराव्यो छे.” एम कहीने राजाने ते इंटो वतावी. राजाए इंटो तोडी तो अंदरथी धनदत्तनुं नाम नीकळ्युं. पछी राजाए ते वहाणवटीने बोलावीने पोताना सिपाइओने कह्युं के-“अरे ! आ पापीए मत्स्योदरनुं सर्व धन कवजामां लइने तेने द्वेषबुद्धिथी कूवामां नांवी दीधो छे, माटे तेने मारी नाखो.” एम कहीने तेनां सर्वे वहाणो लुंटी लइ तेने दरिद्र करी दीधो. पछी धनदत्ते राजाने विनांति करीने तेने जीवतो मूकाव्यो. राजाए तेने पोताना नगरमांथी काठी मूक्यो. पछी धनदत्तनी प्रशंसा करीने राजाए तेने पूछ्युं के-“ तु कोनो पुत्र छे ते सत्य कहे. ” तेणे कह्युं के-“हे स्वामी ! आज नगरमां रत्नसार नामे श्रेष्ठी छे ते मारा पिता छे.” इत्यादि मूळ वृत्तांत कस्यो, एटले राजाए हर्ष पामीने तेने कह्युं के-“हवे तुं तारा पिताने घरं जा. ” त्यारे धनदत्ते कह्युं के-“ हे स्वामी ! हजु हुं एक बीजा वहाणवटीनी राह जोउं छुं.” राजाए तेनुं कागण पूछ्युं, एटले तेणे पोतानी प्रिया संवंधी वृत्तांत कस्यो.

केटलाक दिवस गया पछी ते वहाणवटी देवदत्त ओठ पण तेज गाममां आव्यो. ते भेट लइने तिलकमंजरी सहित राजा पामे आव्यो. तेने जोइने धनदत्ते राजाने कह्युं के-“ जे माणसनी हुं राह जोनो हतो तेज आव्यो छे. अने तेनी साथे जे छी छे ते मारी प्रिया तिलकमंजरी छे. ” पछी राजाए ते ओठने पूछ्युं

के “ आ किंनरीना जेवा रूपवाळी लाज काढीने उभेली सुंदरी कोण छे ? ” ते बोल्यो के “ हे देव ! आ खीने हुं कटाह द्वीपमांथी लाव्यो छुं; परंतु आ खी कहे छे के जो मने राजा हुकम आपे तो हुं तारे घेर आवुं. ” ते सांभळीने राजाए ते खीने पूछ्युं के-“आ शेट शुं कहे छे ? तेनुं इच्छित करवा तुं खुशी छे के नहीं ? ” ते बोली के-“हे राजा ! मारा स्वामीने एणे समुद्रमां नांखी दीधो छे अने हुं पतिव्रता खी छुं, माटे मने बळी मरवा माटे अग्नि आपो. आ शेटने छेतरिने आटला दिवस में मुश्केलीथी निर्गमन कर्या छे अने अहीं सुधी तेने हुं लइ आवी छुं. पूर्वे में मारा स्वामी पासे ‘ जं चिय विहिणा लिहियं ’ इत्यादि गाथानो अर्थ सांभळ्यो हतो तेनो मने पूरेपूरो अनुभव थयो छे, माटे हवे मारा मनमां कांइ पण शोक नथी. ” राजाए पूछ्युं के-“हे पुत्री ! तुं तारा स्वामीने शीरीते ओळखी शके तेम छे?” ते बोली के-“हे देव ! मारा पतिने तो आ पापीए समुद्रमां नांखी दीधो छे, तेथी ते आज सुधी क्यांथी जीवता होय?” ते सांभळीने राजाए थगीधरने बताव्यो. ते जोइने ते बोली के “ हे राजा ! समान आकृतिवाळा घणा पुरुषो दुनियामां होय छे, तेथी आकृतिमात्रथी निश्चय केम थाय ? ” त्यारे धनदत्ते तिलकपुरनो वृत्तांत, राक्षसनुं मारवुं, कुवामांथी बहार नीकळवुं विगेरे सर्व कछुं, एटले तेणे तेने बराबर ओळख्यो, अने राजाने कछुं के “ हे देव ! आज मारा प्राणनाथ छे. ” पछी राजाए देवदत्त शेटनुं सर्वस्व लइ लीधुं अने तेने मारी नाखवानो हुकम आप्यो. ते वखते पण धनदत्ते विनंति करीने तेने बचाव्यो. पछी धनदत्त पोतानी प्रिया सहित राजानी आज्ञाथी मोटा ओछव पूर्वक पिताने घेर गयो. तेने जोइने तेना मातापिताने घणो हर्ष थयो.

एक दिवस धनदत्त राजानी साथे उद्यानमां मुनिने वांदवा गयो; त्यां धर्मदेशना सांभळीने तेणे गुरुने पूछ्युं के-“ हे भगवान् ! में पूर्व भवमां केवां कर्म कर्यां हतां ? ” गुरु बोल्या के-“हे धनदत्त ! तारा पूर्व भवनुं वृत्तांत सांभळ-रत्नपुर नगरमां महण नामे एक श्रेष्ठीपुत्र हतो. ते एकदा उद्यानमां गयो. त्यां कोइ मुनिने जोइने तेमने वांदीने तेनी पासे बेठो, ते वखते गुरुए कहेली धर्मदेशना सांभळीने तेणे समकित्त सहित गृहीधर्म अंगीकार कर्यो. गुरुने नमीने ते पोताने घेर आव्यो. पछी घणुं धन खरचीने तेणे एक मोटुं चैत्य कराव्युं; पण पाछो तेने विचार थयो के-“धर्मना रसमां पराधीन थइने में आटलो बधो धननो व्यय केम कर्यो ? ” इत्यादि भावनाथी भ्रष्ट थया छतां पण पाछी लोकलज्जाथी तेणे प्रतिमा भरावी. एकदा तेणे धारणा करी के-“ जेटलुं द्रव्य हुं उपाज्जन करुं तेमांथी चोथो हिस्सो धर्ममार्गे मारे वापरवो. ” ए प्रमाणे वर्ततां वळी तेने विचार थयो के-“ में जे धारणा

करी तेनुं फळ मने आ भवमां ज मळशे के नहीं ? केमके शाखमां तो थोडानुं पण अधिक फळ संभळाय छे. ” इत्यादि शंका वारंवार कर्या करतो हतो, अने देवपूजा विंगेरे पण फळनी शंका सहित करतां हतो. एकदिवस कोइ ब्रे मुनिने वहोरावीने तंणं विचारुं के—“ कदाच आ साधुओ सुंदर वेप पहेरे तो तेथी जैन धर्ममां शुं दूपण आवे ? ” वळी फरीथी विचार करवा लाग्यो के—“ अरे! में खोटो विचार कर्यो. के-मके सारां वख पहेरवां, देहनी परिचर्या करवी तथा तेनी शुश्रूपा करवी ते सर्व कामदेवने वधारवाना उपाय छे; माटेज साधुओ तेवुं काम करता नथी. ” इत्यादि शुभ तथा अशुभ परिणामथी आंतरे आंतरे शुभ तथा अशुभ कर्म तेणे वांध्युं. छे-वट आयुप्ने अंते मरण पामीने ते भुवनपति देवता थयो; त्यांथी चवीने तुं धनदत्त थयो छे. ते पूर्व भवमां धर्मकार्यो कर्या, पण तेमां दूपण लगाव्यां तेथी तेनां फळ रूपे तने दुःख सहित सुख आभवमां प्राप्त थयुं. ” आ प्रमाणे सांभळीने धनदत्त मूर्छित थयो. पछी संज्ञामां आवीने जातिस्मरण थवाथी मातापितानी आज्ञा लइने वै-राग्यवढे राजा सहित तेणं दीक्षा ग्रहण करी. त्यांथी मरण पामी वैमानिक देव-तानुं सुख भोगवीने ते महाविदेह क्षेत्रमां उत्पन्न थयो, अने धर्मनुं आराधन करीने अनुक्रमे मोक्षे गयो.

“ दश दृष्टांते दुर्लभ एवो मनुष्यभव तथा बीजी आर्यदेशादि सामग्री पा-मीने तथा संसारनी असारता जाणीने निरंतरनुं सुख (मोक्ष) इच्छनारा पुरुषोए निरंतर धर्मकार्यो करवां. ”

॥ इत्यब्ददिनपरिमितोपदेशभासादवृत्तौ सप्तदशस्तंभस्य
पञ्चाशदधिकद्विशततमः प्रबंधः ॥ २५० ॥

व्याख्यान २५१ मुं.

मौन एकादशीनी कथा.

प्रणम्य श्रीमद्भामेयं, पार्श्वयक्षादिपूजितम् ।

माहात्म्यं स्तौमि श्रीमौनैकादश्या गद्यपद्यभृत् ॥ १ ॥

भावार्थ—“श्री वामा माताना पुत्र, पार्श्व यक्षादिकोए पूजेला एवा श्री पार्श्वनाथ प्रभुने नमस्कार करीने गद्यपद्यात्मक एवुं मौन एकादशीतुं माहात्म्य कहुंछुं.”

एकदा द्वारका नगरीमां श्री नेमनाथ स्वामी समवसर्या. ते समाचार वनपाळना मुखथी सांभळीने श्री कृष्ण अति हर्षित थया. पछी ते वनपाळने योग्य दान आपीने सर्व समृद्धि सहित कृष्ण शिवा राणीना पुत्र श्री नेमनाथ प्रभुने वांदवा गया. विधि पूर्वक वांदीने योग्य स्थाने बेसी नीचे प्रमाणे भगवाननी देशना सांभळी.

एगदिने जे देवा, चवंति तेसिं पि माणुसा थोवा ।

कत्तो मे मणुय भवो, इति सुरवरो दुहिओ ॥ १ ॥

भावार्थ—“एक दिवसमां जेटला देवो चवे छे ते करतां पण आ पृथ्वी उपर माणसो ओछा छे. तेथी देवताओ चिंतवे छे के “अमने मनुष्यभव क्यांथी मळे ?’ माटे तेओ दुःख धारण करेछे. एवी रीते देवने पण दुर्लभ मनुष्यभव जाणीने प्र माद करवो नहीं.”

अन्नाण संसओ चव, मिच्छत्ताणं तहेव य ।

रागो दोसो मइब्भंसो, धंमंमि य अणायरो ॥ १ ॥

जोगाण दुप्पणिहाणं, पमाओ अट्ट महा भवे ।

संसारुत्तारकामेणं, सव्वहा वज्जियवओ ॥ २ ॥

भावार्थ—“अज्ञान, संशय, मिथ्यात्व, राग, द्वेष, मतिनी अष्टता, धर्म उपर अनादर अने जोगतुं दुःप्रणिधान-ए रीते प्रमाद आठ प्रकारना छे; तेथी संसारथी मुक्त थवा इच्छनाराए तेनो सर्वथा त्याग करवो.”

इत्यादि धर्मदेशना सांभळीने श्रीकृष्णे प्रभुने कहुं के—“ हे भगवन् ! हं अहर्निश राजकार्यमां व्यग्र होवाथी निरंतर धर्म शीरीते करी गळुं ? माटे आखा वर्षमां एक उत्तम दिवस सार रूप होय ते बतावां” भगवाने कहुं के—“हे कृष्ण! जां तमारी एवी इच्छा होय तो मार्गशीर्ष मासनी शुक्ल एकादशीतुं उत्तम रीते आराधन करो. ते दिवस वर्तमान चोवीशीनां त्रण तीर्थकरना मळीने पांच कल्याणक थयां छे. ते विपे कहुं छे के—

अस्यां चक्रिपदं हित्वा, ग्रहीदरजिनां व्रतम् ।

जन्म दीक्षां च सज्ज्ञानं, मल्ली ज्ञानं नमीश्वरः ॥ १ ॥

भावार्थ—“आ एकादशीने दिवसे श्री अरनाथ प्रभुए चक्रवर्तिपणुं छोडीने चारित्र अंगीकार करुं हतुं; मल्लीनाथनां जन्म, दीक्षा अने केवळज्ञान ए त्रण कल्याणक थयां हतां, अने नमिनाथनुं केवळज्ञान कल्याणक थयुं हतुं.”

आ प्रमाणे नियम पूर्वक ते दिवसे पांच भरतमां तथा पांच ऐरवतमां त्रण त्रण तीर्थकरोनां मळीने पांच पांच कल्याणको थवाथी पचास कल्याणको थयां छे; तेमज अतीत, अनागत अने वर्तमान समयना भेदधी एकसां पचास कल्याणको त्रीश चोवीशीमां थइने नेवुं तीर्थकरोनां थयां छे. तेथी आ दिवस सीथी उत्तम छे.

अर्क पुराण नामना शैवी शास्त्रमां पण आ एकादशीतुं माहात्म्य वर्णव्युं छे के—“ हं अर्जुन ! हेमंत ऋतुने विपे मार्गशीर्ष मासनी कल्याणकारी शुक्ल एकादशीने दिवसे जरूर उपवास करवो. केमके जे हमेशां पोताने घेर वे लाख ब्राह्मणोने भोजन करावे छे तेने जेटलुं फळ मळे छे तेटलुं फळ मात्र आ एकादशीना एक उपवासधी मळे छे. जेम केदारनाथ तीर्थमां उदकपान करवाथी पुनर्जन्म थतो नथी, तेम आ एकादशीना उपवासधी पण पुन.जन्म थतो नथी. हे अर्जुन! आ एकादशी गर्भवासनां नाश करे छे, तेथी ते व्रतना पुण्य समान वीजुं कोइ पुण्य थयुं नथी अने थयें पण नहो. हे अर्जुन ! हजार भायानुं दान करवाथी जेटलुं पुण्य थाय छे तेथी अधिक पुण्य एक ब्रह्मचारीनी भक्तिधी थाय छे. हजार ब्रह्मचारीनी भक्ति करतां जेटलुं पुण्य थाय छे तेथी अधिक पुण्य एक वानप्रस्थाश्रमीनी भक्तिधी थाय छे, हजार वानप्रस्थाश्रमीनी भक्ति करतां अधिक पुण्य पृथ्वीनुं दान करवाथी थाय छे. भूमिदानधी दानगणुं पुण्य सर्व अलंकार सहित वन्यादान देवाथी थाय छे. वन्यादानधी दानगणुं पुण्य विद्यादानधी थाय छे. विद्यादानधी सोनगणुं पुण्य भुक्त्याने अन्न आपवाथी थाय छे, तेथी सोनगणुं पुण्य गोमेध यज्ञधी. तेथी सोनगणुं अग्नेय यज्ञधी. तेथी सोनगणुं नग्नेय

यज्ञथी अने तेथी हजारगणुं केदारनाथनी यात्रा करवाथी थाय छे. परंतु आ एकादशीना पुण्यनी तो संख्या ज नथी;तेथी ब्रह्मादि देवो पण एव्रत आचरे छे.” इत्यादि लौकिक शास्त्रोमां पण हे कृष्ण ! आ एकादशीनुं माहात्म्य वर्णव्युं छे. ”

आ प्रमाणे लोकोत्तर फळ आपनारुं मौन एकादशीनुं वर्णन नेमीश्वर प्रभुना मुखथी सांभळीने श्रीकृष्णे फरीने पूछ्युं के-“ हे स्वामी ! आ एकादशीनुं आराधन पूर्वे कोणे कर्युं छे ते कहो.” त्यारे प्रभुए सुव्रत श्रेष्ठीनुं जे दृष्टांत कह्युं ते आ प्रमाणे-

“ धातकीखंडमां आवेला विजयपत्तनमां सुर नामे एक श्रेष्ठी रहतो हतो. राजा पण तेने बहु मान आपतो अने गामना सर्व व्यापारीओमां ते अग्रेसर हतो. तेने सुरमती नामनी शीलवती पत्नी हती. एक वखत ते श्रेष्ठी सुखे सुतो हतो. पाछली रात्रे निद्रा दूर थइ ते वखते तेने विचार थयो के-“ हुं पूर्व जन्मना पुण्योदयथी सुखमां मग्न थइने दिवसो निर्गमन करुं छुं; परंतु परलोकनुं हितकर कार्य कइ पण करवुं जोइए, केमके ते विना सर्व निरर्थक छे. ” ए प्रमाणे विचार करतां सूर्योदय थयो, एटले शय्यामांथी उठी पोतानुं नित्यकर्म करीने ते श्रेष्ठी गुरुने वांदवा गयो. गुरुने वांदीने यथायोग्य स्थाने धर्मदेशना सांभळवा वेठो. गुरुए देशना आरंभी.

आलस्य मोह वना, थंभा कोहा पमाय किविणत्ता।

भय सोगा अन्नाणा, वरुखेव कुऊहला रमणा ॥ १ ॥

भावार्थ-“आलस्य, मोह,वर्णना, स्तब्धता (अहंकार), क्रोध, प्रमाद (निद्रा), कृपणता, भय, शोक, अज्ञान,विकथा, कुतूहल अने रमण (रति) ए तेर काठीआनो त्याग करवो.”

आ काठीआनो जे त्याग करतो नथी ते नरकगतिमां उत्पन्न थाय छे. कह्युं छे के-

पण कोडि अडसठि, लख्वा नवनवइ सहस्स पंचसया ।

चूलसी अहीय नरए, अपइठ्ठाणंमि वाहिओ ॥ १ ॥

भावार्थ-“ पांच करोड, अडसठ लाख, नवाणुं हजार, पांचसो ने चौराशी व्याधीओ अप्रतिष्ठान नामना सातमी नरकने छेछे पाथडे छे.”

माटे हे श्रेष्ठी ! आवां नरकनां दुःखनो नाश करवा माटे हंमेशां धर्म करवो, केमके पुण्यनो संहिमा अचित्य छे. कह्युं छे के-

भरहे य केड जीवा मिच्छादिठी य भद्वा भावां ।

ते मरिऊण नवमे, वरिसंमि हुंति केवलिणो ॥ १ ॥

भावार्थः—“आ भरतक्षेत्रमां केडलाएक भद्र पणिणामी मिच्छादिष्टि जीवो पण छं कं जं अर्हाथी मरीनें नवमे वग्मे (महाविदेहमां) केवली थाय छं. ”

हे श्रंष्टी ! “सुलभ वीथी जीवनें कांड पण हुप्कर नथी ” इत्यादि सांभञ्जीनें श्रंष्टी वॉल्यो के—“हे महाराज ! गृहकार्यमां खुंचेलां रहेवाथी हंमंशां धर्म करवानी मारी शक्ति नथी. तेथी मनें एक एवां दिवस वतावां के जंथी ते एक दिवसना आ-राधनथी आखा वपं जेटलुं पुण्य मळे.” त्यारं गुरुए कहुं के—“ मार्गशीर्ष मासनी शुक एकादशीने दिवसे उपवास पूर्वक आठ प्रहरनां पॉमह लेवो अनें ते दिवसें सावय वाणीनां व्यापार तदन बंध करीनें मौनपणे रहेवुं. ए प्रमाणे अगियार मा-र्गशीर्ष मास सुधी एकादशीने दिवसे प्रवोक्त विधि पूर्वक तप करीने पछी मोटा उ-त्सवथी तेनुं उद्यापन करवुं. ” आ प्रमाणे सांभञ्जीनें ते श्रंष्टीए अति हर्षेथी भाव पूर्वक परिवार सहित ते व्रत अंगीकार कर्युं; अनें तप पूर्ण थयुं त्यारे विधि पूर्वक तेनुं उद्यापन कर्युं. त्यार पछी पदर दिवसे तेनें एकाएक गुलनां व्याधि उत्पन्न थयो तेथी मृत्यु पामीनें ते अग्यारमा आरण नामना देवलोकमां उत्पन्न थयां.

अग्यारमा देवलोकमां एकवीश सागरापमनुं आयुष्य भोगवी त्यांथी चवीनें आ भरतक्षेत्रमां सौरिपुर नामना नगरमां समृद्धिदत्त श्रंष्टीनी भार्या प्रीतिमतिनी कुतिमां पुत्रपणे उत्पन्न थयां. गर्भना महिमाथी प्रीतिमतिनें दाहद थयां के—“ हु श्रावकना वार व्रत ग्रहण करु. महाव्रतने धारण करनार मुनिआंने अजनादि वहां-रावीनें तंमनी भक्ति करुं. सर्व संसारी जीवोने व्रतधारी करु, तेमज नृत्य. गीत, वाजिन तथा वाताविनांदमां सम्यक प्रकारं व्रत पाठनागआंना गुणांनुं श्रवण करुं. ” इत्यादि दाहद श्रंष्टीए पूर्ण कर्या पछी समय आवतां प्रीतिमतिण रूप अनें आवण्यथी भरपर एवा पुत्रनें प्रसव्यो. नाल दाटवा माटे पृथ्वी म्योदनां तेमांथी नि-धान प्रगट थयुं. पिताए सुव्रत नाम राख्युं. अनुक्रमे ते गुम्नी माली मात्रभीज म-यग्र कज्जाओ गीरयो एशदग्था पामतां पिताए तेने महान्मव पूर्वक अगियार क-न्याओ पण्णावी. पछी आयुष्य पणे भतां तेनां पिता मण्य पाम्यो पटले ते सुव्रत अगियार फांटे द्रव्यनां म्वाभी थयो. पददा ते गुरुने वंदन करण गयो. ते गुरु पांच समिति तथा ज्य गतिथी युक्त हुता पांच महाव्रतनी प्रवीश भावदान अं : करणमां मगत करणाग यता. पांच महाव्रतनां भार आरण करवासां पुण्य हुता. देव, मनुष्य, तिथेच अने जैताथी उत्पन्न भता भयकर उभयनें नथी शत्रुआंने तथा दावीश परीश्ट कर्षा मांजोनी तेनांने जीवनाग यता. महावीश गणांथी

विराजमान शिष्ट मुनिओना नायक हता, अतिचार रहित पांच प्रकारना आचारने पालन करनारा हता, संसारी जीवोने मूर्छा पमाडनार विषयसमूहथी विरमंला हता, त्रण भुवनना लोकोने किंकर रूप करवाथी अति गर्विष्ठ थयेला कामदेवना विकारने जेमणे दूर करेलो हतो, अर्हत्प्रणीत शास्त्रमां कहेला अतिसूक्ष्म विचारोनो सारी रीते बोध होवाथी सर्व भव्य प्राणीओनां हृदयने आनंद पमाडता हता, चंचळ एवा पांच इंद्रियो रूपी उद्धत अश्वोने तेणे नियममां राखेला हता, अमृत समान धर्म-देशना वडे सर्व भव्य प्राणीओनां जीवित रूप हता, सम्यक दर्शन वडे करीने तेणे मिथ्या दर्शन रूपी उग्र विषनो नाश कर्यो हतो, दुर्जेन पुरुषोनां दुर्वचनोनी रचना रूपी प्रचंड वायु प्रसरतां छतां पण अकंप्र हता, क्षमा, मार्दव, आर्जव अने मुक्ति आदि दश प्रकारना साधु धर्मनुं आराधन करवामां सावधान हता, पोताना अंतःकरण रूपी घरमांथी शल्य रूप नव प्रकारनां नियाणांने तेमणे दूर काढी मूक्यां हतां, नव प्रकारनी ब्रह्मचर्य गुप्तिनुं सारीरीते पालन करवामां तत्पर हता, दुष्ट कर्म रूपी राक्षससमूहनो नाश करवामां नारायण जेवा हता, हास्यादि षट्कने तेमणे दूरथीज तजी दीधुं हतुं, चंदनादिकथी पूजा करनार उपर तेमज शस्त्रादिथी छेदन करनार उपर तेमनो समान मनोविलास हतो, सर्वथा ममता रहित होवाथी तेमणे शोकनो निरास कर्यो हतो, अनुपम वचनकळाथी सर्व लोकने रंजित कर्यो हता, अरिहंतप्रणीत समग्र आगमना पारगामी हता, तीर्थकरोए तथा गणधरोए स्वीकारेला सम्यक् मार्गना अनुयायी हता, आ लोक तथा परलोक आश्रित सर्व चराचर प्राणीओए करेलां मान अथवा अपमान, प्रशंसा अथवा निंदा, लाभ अथवा अलाभ, सुख अथवा दुःख इत्यादिमां तेमनी चित्तवृत्ति समान हती, श्रीमत् आर्हत् मतनुं स्थापन करवामां असाधारण कुशलता रूपी सूर्यना उदयथी तेमणे चोतरफ प्रसरेला मिथ्यात्व रूप अंधकारनो नाश कर्यो हतो, अप्रशस्त आश्रव द्वारनो निरोध कर्यो हतो, अनेक भव्यसमाजोने बोध पमाडनारा हता, आठ प्रकारना मदनो त्याग कर्यो हतो, बार प्रकारना तप रूपी औषधनी क्रियावडे दुर्भेद्य दुष्ट कर्म रूपी व्याधिनो तेमणे भेद (नाश) कर्यो हतो, पांच प्रकारनो स्वाध्यायविधि करवामां तथा कराववामां सावधान हता, जगत्ना सर्व जीवोने तेमणे अभयदान आप्युं हतुं, सागर जेवा गंभीर हता, मेरु पर्वतनी जेवा अचल (धीर) हता, शंखनी जेवा निरंजन (निर्मल) हता, अज्ञान रूपी अंधकारथी आच्छादित थयेला नेत्रोवाला भव्य प्राणीओनां नेत्रोने उघाडवा तथा निर्मल करवा माटे श्रेष्ठ ज्ञान रूपी अंजनना आंजनारा हता, काचबानी जेम गुप्तेंद्रिय हता, महामोह राजानो तेमणे पराजय कर्यो हतो, भारंड पक्षीनी जेम सर्वदा अप्रमत्त हता, कमलना पत्रनी जेम तेमनुं चित्त लेपरहित हतुं, सूर्यनी जेम दिप्ततेज

रूपी महा मल्लने जीतवा माटे तेमणं घणु वीर्य फोरव्युं हतुं. चंद्रनी
 स्य गुणावडे परिपूर्ण हांवाथी समग्र साधु पुरुषांते आनंदकारी हता. मिह-
 दुर्धय हता छतां सर्वलोकने गमन योग्य हता. हाथीनी जेम शौर्य गुणथी
 युक्त हता, समग्र दांपथी मुक्त हता, वृषभनी जेवा बलवान हता. अनेक वादीआंते
 जीतवाथी अधिक तेजस्वी थयेल्ला हता. समुद्रना जलनी जेवुं तेमनुं हट्य अति
 शुद्ध हतु, संसाररूपी कारागृहमां रहंला मोहरूपी मोटा चोर पकडेल्ला प्राणीआंनुं
 रक्षण करवामां ते अत्यंत दयालु हता, आकाशनी जेम अवलंबन रहित हता. महानंद
 (मॉक्ष) रूपी महा नगर जवानी निश्चेणिण् चडवामां विलंब विनाता हता, अन्य
 घरनी जेम शरीरनी परिचर्याथी रहित हता. अन्य प्राणीआंण् करंला
 राफटांमां रहंनारा संपनी जेम पराश्रयमां रहंनारा हता. सासारिक सर्व संबंधनो
 त्याग कर्यां हतो, पवननी जेम अप्रतिबद्धविहारी हता. जीवनी जेम अप्रतिहत गति-
 वाळा हता, जिनप्रवचनने अनुसरती मतिवाळा हता, अने पक्षीनी जेम सर्वथी मुक्त
 हता कि बहुना ! ते मुनिराजनां सर्व आचरणां साधु सामाचारीने संपूर्ण योग्य
 हतां, जाणें जंगम कल्पवृक्ष हांय तेवा ते श्रीमान् धर्मघोष नामना गुरुने समव-
 सरंला जोडने श्रेष्ठीपति सुव्रत जाणें पांतानां पुण्यसमह मति धारण करीने प्रगट
 थयां हांय एम जाणी पांताना आत्माने धन्य मानतो सतो वितय रहित विधि
 पूर्वक गुरुने नम्यां त्याग पट्टी गुण्ण आपली सकल भव्य जीवोना चिंतने हर्ष
 थी न्याम करवामां सावधान, मन वचन कायाण् करीने बांधेलां तद्वी कर्मसमह
 तथा पूर्व घणा भवमां उपाजने करंलां अशुभ कर्मसमह रूपी मोटां वृक्षांते मल स-
 हित उगेंटी नाखवामां प्रथम मेघ समान, जलयग वृष्टिथी वृद्ध पांमेल्ला जलना
 महा प्रवाहमां प्राणीआंता अतर्नी विषय कषायरूपी लील विगंनें खेची जनार.
 सर्व श्रोता जनना कर्णने पवित्र करवामां भद्रसाहित महाविद्या समान, संयां-
 ग विद्यांगादि जिनमतसचित महादुःखारूपी उभिता नम्रहरी व्याकुळ अने मत्त सात-
 थिक परसंते पण दुर्शांय एवा दुर्गते संसार रूपी महासागरने तरवामां वहाग जेवी
 अने चांगरी लान्च जीवायोनीमा परिभ्रमण करवार्थी दिग्मूढ थड गयेल्ला प्राणी-
 आंते मत्त वेगसयने उत्पन्न करवार्थी तया मुग्धकव करीने पांच पर्वशीना आग-
 प्रसन्न उच्चर पत्र देखावतानी एवी देवता सभरीने सुव्रत श्रेष्ठीने जातिस्मरण
 शान उत्पन्न भव्य पाणी नेणें गुरुने मल्लने जे 'ने एव' से पूर्व भवमां मान एवा-
 र्थांतु नव जेवुं हतु. तेना प्रवाहथी हें अत्यंत वेगवेगसां उत्पन्न थयां हतो. अने
 स्वार्थी चवीने अने पण 'जातिस्मरण' उचो सुवार्थी मत्तनी थयां हतु तो हवे ह
 सुव्रत करी जेथी साधारण व जतो नीला. मत्त मत्त उचो हें 'श्रेष्ठी'

जेनाथी तने आठलुं सुख प्राप्त थयुं छे तेज एकादशीनुं सेवन कर. कमक जेनाथी देह व्याधि रहित थयो होय तेज औपध सेवुं जोइए. वळी कहुं छे के-

विधिना मार्गशीर्षस्थैकादश्यां धर्ममाचरेत् ।

य एकादशभिर्वर्षैरचिरात् स शिवं भजेत् ॥ १ ॥

भावार्थः-“जे पुरुष मार्गशीर्षनी शुक्ल एकादशीने दिवसे विधि पूर्वक अगियार वर्ष सुधी धर्म आचरण करे छे ते थोडा वखतमांज मोक्षने मेळवे छे.”

इत्यादि गुरुमुखथी सांभळीने सुव्रत श्रेष्ठीए पोतानी पत्नी सहित मौन एकादशीनुं तप अंगीकार कर्युं. एक दिवस श्रेष्ठी पोताना कुंडुंव सहित आठ पहोरुं पौषध व्रत लइने पौषधशाळामां रद्दो हतां, ते दिवसे ते हकीकत जाणीने चोर लोको रात्रिए तेना घरमां पेठा, अने घरमांथी सर्व धन लइने तेनी गांसडीओ बांधी घर वच्चे ढगलो कर्यो. पछी ते गांसडीओ उपाडी जवानो विचार करे छे तेवामां शासनदेवीए तेमने स्तंभित कर्यो थोडी मुदते शोरवकोर थवाथी राजाना सिपाइओ आवी ते चोरोने पकडी राजा पासे लइ गया. प्रातःकाळे श्रेष्ठी पोसह पाळी घणा धननी भेट लइने राजा पासे गया, अने कहुं के-“ हे राजन् ! आ लोको मारा घरना कामकाज करनारा छे, तेथी घरमां आडांअवळां पडेलं रत्नादिकने एकठां करीने घर वच्चे ढगलो कर्यो, अने पगे अथडातां हतां तेमने साचवी राख्यां. माटे आ मारा चाकरो मारवाने योग्य नथी.” इत्यादि कहीने राजा पासेथी तं चोरोने छांडाव्या. ते वात जाणी नगरना लोकोए श्रेष्ठीनी अत्यंत प्रशंसा करी. त्यार पछी श्रेष्ठीए पारणुं कर्युं.

फरीथी बीजी एकादशीने दिवसे पण श्रेष्ठीए पौषध अंगीकार कर्यो हतां, ते रात्रिए दावानळनी जेम आखा नगरमां अग्नि प्रसरी गयो. तेने बुझाववानो उपाय नहीं चालवाथी सर्व लोको जुदी जुदी दिशाओमां नासी गया. ते वखते कोइए श्रेष्ठीने कहुं के-“ हे शेठ ! जैन मतमां दरेक व्रतो आगार सहित होय छे, माटे तमे अत्यारे व्रत तजी दो.” इत्यादि कह्या छतां व्रतभंगनी भीतिथी श्रेष्ठी उक्याज नहीं. व्रतना प्रभावथी तेनां घर, दुकानो, वखारो विगेरे कांड पण समुद्रमां रहेला बेठनी जेम अग्निथी बळ्युं नहीं. ते जोइने सर्व नगरना लोको तेना व्रतनी प्रशंसा करवा लाग्या.

एकादशीनुं समग्र व्रत पूर्ण थयुं त्यारे अगियार अगियार वस्तुओ एकठी करीने विधि पूर्वक मोटा ओछवथी शेठे उद्यापन कर्युं, अने संघ पूजादिक सात क्षेत्रमां द्रव्यनो व्यय करी पोतानो जन्म कृतार्थ कर्यो. ते श्रेष्ठीने एकादशी व्रतना पुण्यथी स्त्रीओ पण अगियार प्राप्त थइ हती, तेमज ते दरेक स्त्रीथी दश दश पुत्र अने एक

एक पुरी थयेल हती. एकदा चार ज्ञानने धारण कर्नाग विजयशेखर मूरि ते नगरमां पधायां, तेनी वंगयमय देवना सांभरीते श्रंष्टी प्रतिबंध पाण्या. एदले तेमणे पांतानी अगियार स्त्रीआं नहिन मोटा महात्सवयी संवविरति ग्रहण करी, अने घरनां संव भार् छोकगआंते रोंप्यां. अतिचार गहित चारित्रतुं पालन करतां तेमणे द्वादशांगी कंठ करी. एक छ मासी तप कर्युं, चार चांमासी तप कर्यां, अने मो अद्रम तथा वनां छट्ट कर्यां. तेनी अगियारे स्त्रीआं मास मासनी संलेखना करी केवळज्ञान पायी मोक्षे गट.

एक दिवस एकादशी हांवाथी सुव्रत मुनिण मोनव्रत धारण कर्युं हतुं. ते दिवसें एक साधुने कानमां तीव्र वेदना थवा लागी. तेवामां कांड मिथ्यात्वी व्यंतर देवता ए सुव्रत मुनिने व्रतथी चत्राववा मांटे ते मांदा साधुना शरीरमां प्रवेश कर्यां अने रात्रिने समये अधिक वेदना करवा लाग्यां. तेथी ते साधुण सुव्रत मुनिने कर्णुं के—“तमे कांड श्रावकने धेर जडनें माग शरीरनी व्यथानी वान कहां. के जेथी ते मारा न्याथिनी चिकित्सा करे.” ते सांभरी सुव्रत मुनिण विचार्युं के— “मैं आजें उपाश्रयनी बहार जवानां निषेध कर्यां छे अने वरी मोन धारण कर्युं छे: तेथी जी रीते श्रावक पासे जाउ नं वात करु? ” इत्यादि विचार करे छे तेवामां ते साधुण सुव्रत मुनिने व्रोथनां वचनां कहवा पूर्वक धर्मध्वज (आंधा) वटे मायां त्यारे सुव्रत मुनिण विचार्युं के—“ आ महात्मानां आमा कांटे पण दोष नथी. मागंज दोष छे: कमके हु तेनी चिकित्सा करावतां नथी.” इत्यादि लांकोनर भावना उपर चटेल्ला अने मेरु पर्वतनी जेम निश्चल थयेल्ला तेमनें जांटेनें ते देवना धर्ममां स्थिर थड पांता-ने स्थानके गयो सुव्रत मुनि तो शुभ भावना भावनां लोकालोकां प्रकाश करुनार केवळज्ञान पाण्या. ते वखते पासेना देवांण केवळज्ञानतो महिमा कर्यां. न्या सुरगना कमळ उपर बेसीने सुव्रत केवरीण दयामय धर्मदेवना आपी पटी पृथ्वीपर विचरतां घणा भव्य लीलांने प्रतिबोध पमाटी अंत अनशन करीने मोक्षे गया ”

आ प्रमाणे नेमिनाथ भगवानना मुग्धी एकादशीनु उज्वळ साहात्म्य सांभरीने समग्र नगरना लांळ सर्जित श्रीरूपेण एकादशीनु व्रत अंगीकार कर्युं

“ शारंगोक्त विधि पूर्वक जे लांसे पांतानी शक्ति अनकार एकादशीनु व्रत आ-
टां छे तेनां स्वर्गनां सुख भोगरीने अने मोक्षपटनें पासे छे

॥ इत्युक्तदिनपरिनिन्तोददेशसत्तादत्तं, सप्तदशमनेमय
एकपदासर्वादिशतकम् ॥ २५१ ॥

जेनाथी तने आठलुं सुख प्राप्त थयुं छे तेज एकादशीनुं सेवन कर. केमक जेनाथी देह व्याधि रहित थयो होय तेज औपध सेववुं जोइए. वळी कहुं छे के-

विधिना मार्गशीर्षस्थैकादश्यां धर्ममाचरेत् ।

य एकादशभिर्वर्षैरचिरात् स शिवं भजेत् ॥ १ ॥

भावार्थः-“जे पुरुष मार्गशीर्षिणी थुकु एकादशीने दिवसे विधि पूर्वक अगियार वर्ष सुधी धर्म आचरण करे छे ते थोडा वखतमांज मोक्षने मेळवे छे.”

इत्यादि गुरुमुखी सांभळीने सुव्रत श्रेष्ठीए पोतानी पत्नी सहित मौन एकादशीनुं तप अंगीकार कर्युं. एक दिवस श्रेष्ठी पोताना कुंडुव सहित आठ पहोरुं पौषध व्रत लइने पौषधशाळामां रह्यो हतो, ते दिवसे ते हकीकत जाणीने चोर लोको रात्रिए तेना घरमां पेठा, अने घरमांथी सर्व धन लइने तेनी गांसडीओ बांधी घर वच्चे ढगलो कर्यो. पछी ते गांसडीओ उपाडी जवानो विचार करे छे तेवामां शासनदेवीए तेमने स्तंभित कर्या थोडी मुदते शोरवकोर थवाथी राजाना सिपाइओ आवी ते चोरोने पकडी राजा पासे लइ गया. प्रातःकाळे श्रेष्ठी पोसह पाळी घणा धननी भेट लइने राजा पासे गया, अने कहुं के-“ हे राजन् ! आ लोको मारा घरना कामकाज करनारा छे, तेथी घरमां आडांअवळां पडेलं रत्नादिकने एकठां करीने घर वच्चे ढगलो कर्यो, अने पगे अथडातां हतां तेमने साचवी राख्यां. माटे आ मारा चाकरो मारवाने योग्य नथी. ” इत्यादि कहीने राजा पासेथी तं चारोने छोडाव्या. ते वात जाणी नगरना लोकोए श्रेष्ठीनी अत्यंत प्रशंसा करी. त्यार पछी श्रेष्ठीए पारणुं कर्युं.

फरीथी बीजी एकादशीने दिवसे पण श्रेष्ठीए पौषध अंगीकार कर्यो हतो, ते रात्रिए दावानळनी जेम आखा नगरमां अग्नि प्रसरी गयो. तेने बुझाववानो उपाय नही चालवाथी सर्व लोको जुदी जुदी दिशाओमां नासी गया. ते वखते कोइए श्रेष्ठीने कहुं के-“ हे शेठ ! जैन मतमां दरेक व्रतो आगार सहित होय छे, माटे तमे अत्यारे व्रत तजी दो. ” इत्यादि कह्या छतां व्रतभंगनी भीतिथी श्रेष्ठी उज्याज नही. व्रतना प्रभावथी तेनां घर, दुकानो, वखारो विगेरे कांइ पण समुद्रमां रहेला बेटनी जेम अग्निथी बळ्युं नही. ते जोइने सर्व नगरना लोको तेना व्रतनी प्रशंसा करवा लाग्या.

एकादशीनुं समग्र व्रत पूर्ण थयुं त्यारे अगियार अगियार वस्तुओ एकठी करीने विधि पूर्वक मोटा ओछवथी शेठे उद्यापन कर्युं, अने संघ पूजादिक सात क्षेत्रमां द्रव्यनो व्यय करी पोतानो जन्म कृतार्थ कर्यो. ते श्रेष्ठीने एकादशी व्रतना पुण्यथी स्त्रीओ पण अगियार प्राप्त थइ हती, तेमज ते दरेक स्त्रीथी दश दश पुत्र अने एक

एक पुत्री थयेल हती. एकदा चार ज्ञानने धारण करनारा विजयशेखर सूरि ते नगरमां पधार्या, तेनी वैराग्यमय देशना सांभळीने श्रेष्ठी प्रतिबोध पाम्या. एटले तेमणे पोतानी अगियार स्त्रीओ सहित मोटा महोत्सवथी सर्वविरति ग्रहण करी, अने घरनो सर्व भार छोकराओने सोंप्यो. अतिचार रहित चारित्रनुं पालन करतां तेमणे द्वादशांगी कंठे करी. एक छ मासी तप कर्युं, चार चोमासी तप कर्यां, अने सो अष्टम तथा बसो छठ कर्यां. तेनी अगियारे स्त्रीओ मास मासनी संलेखना करी केवळज्ञान पामी मोक्षे गइ.

एक दिवस एकादशी होवाथी सुव्रत मुनि ए मौनव्रत धारण कर्युं हतुं, ते दिवसे एक साधुने कानमां तीव्र वेदना थवा लागी तेवामां कोइ मिथ्यात्वी व्यंतर देवता ए सुव्रत मुनिने व्रतथी चळाववा माटे ते मांदा साधुना शरीरमां प्रवेश कर्यो अने रात्रिने समये अधिक वेदना करवा लांग्यो. तेथी ते साधु ए सुव्रत मुनिने कहुं के—“तमे कोइ श्रावकने घेर जइने मारा शरीरनी व्यथानी वात कहो, के जेथी ते मारा व्याधिनी चिकित्सा करे.” ते सांभळी सुव्रत मुनि ए विचार्युं के— “में आजे उपाश्रयनी बहार जवानो निषेध कर्यो छे अने वळी मौन धारण कर्युं छे; तेथी शी रीते श्रावक पासे जाउं ने वात करुं? ” इत्यादि विचार करे छे तेवामां ते साधु ए सुव्रत मुनिने क्रोधनां वचनो कहेवा पूर्वक धर्मध्वज (ओघा) वडे मार्या. त्यारे सुव्रत मुनि ए विचार्युं के—“ आ महात्मानो आमां कांइ पण दोष नथी, मारोज दोष छे; केमके हुं तेनी चिकित्सा करावतो नथी.” इत्यादि लोकोत्तर भावना उपर चडेला अने मेरु पर्वतनी जेम निश्चल थयेल तेमने जोइने ते देवता धर्ममां स्थिर थइ पोताने स्थानके गयो. सुव्रत मुनि तो शुभ भावना भावतां लोकालोकमां प्रकाश करनार केवळज्ञान पाम्या. ते वखते पासेना देवो ए केवळज्ञाननो महिमा कर्यो. त्यां सुवर्णना कमळ उपर बेसीने सुव्रत केवळी ए दयामय धर्मदेशना आपी. पछी पृथ्वीपर विचरतां घणा भव्य जीवोने प्रतिबोध पमाडी अंते अनशन करीने मोक्षे गया. ”

आ प्रमाणे नेमिनाथ भगवानना मुखथी एकादशीनुं उज्वळ माहात्म्य सांभळीने समग्र नगरना लोक सहित श्रीकृष्णे एकादशीनुं व्रत अंगीकार कर्युं.

“ शास्त्रोक्त विधि पूर्वक जे लोको पोतानी शक्ति अनुसार एकादशीनुं व्रत आदरे छे तेओ स्वर्गनां सुख भोगवीने अंते मोक्षपदने पामे छे.”

॥ इत्यब्ददिनपरिमितोपदेशप्रासादवृत्तौ सप्तदशस्तंभस्य
एकपंचाशदधिकद्विशततमः प्रबंधः ॥ २५१ ॥

व्याख्यान २५२ मुं.

समकितमां शंका न करवा विपे

नास्ति जीवो न स्वर्गादि, भूतकार्यमिहेष्यते ।

इति प्रभृति शंकातो, सम्यक्त्वं खलु पात्यते ॥ १ ॥

भावार्थः—“ आ जगतमां जीव एवी कोइ वस्तुज नथी, तेमज स्वर्ग. नरक विगेरे पण कांई नथी; मात्र पंच महाभूतनुंज सर्व कार्य छे. इत्यादि शंका करवाथी समकित नाश पामे छे. ” ते उपर दृष्टांत नीचे प्रमाणे—

आषाढाचार्यतुं दृष्टांत.

कोई साधुओना संघाडामां पूर्वे आषाढ नामे आचार्य थइ गया छे. ते अंताव-स्था प्राप्त थयेला दरेक शिष्यने निज्ञामता हता अने तेने कहेता हता के—“ हे शिष्य ! तुं स्वर्गमां देवता थाय तो जरूर मने दर्शन आपजे. ” आ प्रमाणे घणा शिष्योने कह्या छतां स्वर्गे गयेलामांथी कोइ पण शिष्य आव्यो नही. एक वखत पोताना अतिवल्लभ शिष्यने निज्ञामणा करावीने कहुं के—“ हे वत्स ! तुं तो जो देव थाय तो अवश्य मने दर्शन आपजे. ” ए प्रमाणे अति आग्रहथी कहुं. तेणे पण ते अंगीकार कर्युं. पछी ते शिष्य काल करीने देवता थयो, परंतु देवकार्यमां गुंथाइ जवाथी जल्दी आवी शक्यो नही तेथी गुरुए विचार्युं के—“ में अनेक शिष्योने निज्ञाम्या तेमज तेमणे मारी पासे आववानुं मारुं वचन अंगीकार कर्युं छतां तेमांथी एक पण मारी पासे आव्यो नही; तेथी जणाय छे के स्वर्ग के नरक कांई पण नथी. आज सुधी में वृथा क्रियाकष्ट कर्युं. ” इत्यादि विचार करी मिथ्याभाव पामा गच्छेनो त्याग करीने ते चाली नीकळ्या. तेवामां ते शिष्यदेवे अवधिज्ञानवडे गुरुनुं स्वरूप जाणीने विचार्युं के—“आ आचार्य मोहमां फसाइने दुष्कर्म करे नही तेटला माटे त्यारं अगाउ तेने बोध पमाडीने सन्मार्गमां लावुं. ” एम विचारीने ते देवे गुरुना जवाना मार्गमां एक गाम पासे दिव्य नाटक विकुव्युं. आचार्य ते नाटक जोवा उभा रह्या. जोतां जोतां छ महिना निर्गमन कर्या, परंतु देवना अनुभावथी तेमने क्षुधा, तृषा, श्रम विगेरे कांई पण जणायुं नही. पछी ते देवे नाटक संहरी लीधुं. एटले आचार्य आगळ चाल्या. चालतां चालतां तेणे विचार्युं के—“ अहो ! आजे एक क्षण वार सुख जोयुं. ” पछी ते देवे विचार्युं के—“ आनी पासे कांई पण व्रत रह्युं छे के सर्वथा भ्रष्ट थया छे तेनी परीक्षा करुं. ” एम विचारीने तेणे उत्तम अलंकारथी शोभितो एक राजकुमार विकुव्यो. सूरिए

तेने जोइने कहुं के-“ हे बालक ! तुं एकलो आवा अघोर वनमां केम भमे छे ? तारुं नाम शुं छे ? ” बालक बोल्यो के-“ मारुं नाम पृथ्वीकायिक छे. हुं आपने शरणे आव्यो छुं. चोर, श्वापद विगेरेना उपद्रवथी मारुं रक्षण करो.

बालं मां दीनताप्राप्तं, पाहि पाहि प्रभो ततः ।

तैरेव भूषिता भूर्ये, रक्षेयुः शरणागतम् ॥ १ ॥

भावार्थः-“ हे पूज्य ! दीनता पामेला आ बालकनुं आप रक्षण करो, रक्षण करो, केमके जेओ शरणे आवेलानुं रक्षण करे छे तेओनावडेज आ पृथ्वी शोभे छे. ”

आ प्रमाणे ते बाळके नम्रताथी कह्या छतां ते लोभी आचार्य जेवामां ते बालकनी डोक मरडी नाखवा जाय छे तेवामां ते बालके फरीथी कहुं के-“ हे भगवान् ! एक दृष्टांत सांभळो. पछी जेम योग्य लागे तेम करजो. कोइ गाममां एक कुंभार रहेतो हतो. ते एक दिवस माटी खोदतां माटीनी खाण पोतापर पडती जोइने बोल्यो के-

यत्प्रसादाद्वलिभिक्षा, ददे ज्ञातीश्व पोषये ।

साप्याक्रामति भूमिर्मां, तज्जातं शरणाद्रयम् ॥ १ ॥

भावार्थः-“ जेनी कृपाथी हुं बलिदान अने भिक्षा आपुं छुं तथा कुटुंबनुं पोषण करुं छुं तेज पृथ्वी आजे मने दाटी दे छे. तेथी जेतुं शरण हतुं तेनाथीज मने भय प्राप्त थयुं. ”

“ हे पूज्य आचार्य ! तेवीज रीते हुं पण भय पामीने आपने शरणे आव्यो, परंतु आपज मने मारवा तैयार थया, तेथी मने पण जेतुं शरण तेनाथीज भय प्राप्त थयु. ” आ प्रमाणे सांभळीने पण ते आचार्य “ हे बालक ! तुं चतुर छे. ” एम कहीने ते बालकने मारी नाख्यो, अने तेनां अलंकारो लइने पोतानां पात्रांमां नांख्यां.

आगल चालतां अप्कायिक नामना बीजा बाळकने प्रथमनी जेमज जोयो, तेनां अलंकारो पण लेवा माटे आचार्य तेवीज रीते तेने मारवा तैयार थया. ते वखत ते बालके पण एक दृष्टांत कहुं के-“ कोइ एक पुरुष सुभाषितमां चतुर हतो. ते एक वखत गंगा नदी उतरतां तेना प्रवाहमां तणायो, ते वेलाए नदीने कांठे उभेला लोकोए तेने कहुं के-“ हे भाई ! कांइक सुभाषित बोल. ” तयारे ते बोल्यो के-

येन रोहन्ति बीजानि, येन जीवन्ति कर्षकाः ।

तस्य मध्ये विपद्यन्ते, जातं मे शरणाद्भयम् ॥ १ ॥

भावार्थः—“ जेना वडे सर्व बीजो उगे छे अने जेना वडे खंडुतो जीव छे ते ज पाणीमां हुं मरण पामुं छुं. तेथी मने जेनुं शरण हतुं तेनाथीज भय थयुं. ”

ते सांभळीने सूरिए कहुं के—“ हे वत्स! तुं बहु सारुं भण्यो जणाय छे. ” एम बोलीने तेने पण मारी नाखी तेनां अलंकार लइ लीधां.

आगळ जतां तेजस्कायिक नामना त्रीजा बाळकने जोडने तेनां पण अलंकार लेवा तैयार थया.त्यारे ते बाळके पण पूर्वनी जेम पोतानुं नाम प्रगट करीने दृष्टांत कहुं के—“ कोइ आश्रममां एक अग्निहोत्री तापस रहतो हतो. बे हंमेशां विधि पूर्वक अग्निनुं पूजन करतो हतो. एकदा ते अग्नि वडे तेनुं झुपडुं बळवा लाग्युं. ते जोडने तं तापस बोल्यो के—

यमहं मधुसर्पिभ्यो, तर्पयामि दिवानिशम् ।

दग्धस्तेनैवोटजो मे, जातं तच्छरणाद्भयम् ॥ १ ॥

भावार्थः—“ जेने हु रात्रि दिवस मध तथा घी वडे तृप्त करुं छुं तेज अग्नि, मारुं झुपडुं बाळ्युं. माटे मने शरणथीज भय थयुं. ”

माटे हे पूज्य ! तमारे पण तेम करवुं योग्य नथी. इत्यादि कह्या छतां सूरिए तेने मारीने अलंकार लइ लीधां.

त्यांथी आगळ चालतां वायुकायिक नामना चोथा बाळकने जोयो. तेनां पण अलंकारो लेवाने सूरि तैयार थया. एटले ते बाळके पूर्वनी जेम पोतानुं नाम प्रगट करीने एक दृष्टांत कहुं के—“पहेलां कोइ जुवान पुरुष घणो बळवान हतो. तेने वायुनो व्याधि थवाथी तेनां अवयवो कंपवा लाग्यां. ते जोडने तेने कोइए पूछ्युं के— “तुं पहेलां तो बहु दोडतो हतो तेथी पवन जेवो उद्योगी हतो; अने हवे लाकडीना टेकाथी केम चाले छे ? ” त्यारे ते बोल्यो के—

सोवादीद्यो मरुज्ज्येष्ठाषाढयोः, सौख्यदोऽभवत् ।

स एव बाधतेऽङ्गं मे, जातं हि शरणाद्भयम् ॥ १ ॥

भावार्थः— ते जुवान बोल्यो के— “जे पवन मने ज्येष्ठ तथा अषाढ मासमां सुख आपतो हतो, तेज अत्यारे मारा अंगने पीडे छे. माटे मने शरणथीज भय थयुं. ”

इत्यादि कथा उतां सूरिए तेन पण मारीने तेना अलंकार लइ पात्रामां नांख्यां.

आगळ चाततां “ वनस्पतिकाय ” नामना पांचमा बाळकने जोइने सूरिए तेना अलंकार लेवानी इच्छा करी. त्यार ते बाळके पण एक दृष्टांत कहुं के— कोइ एक अरण्यमां वृक्ष उपर माळा बांधीने केटवांक पक्षीओ रहेतां हतां. अन्यदा ते वृक्षना मूळमांथी एक लता लगीने वृक्षने वींटाती उपर गइ. ते लताना आधार वरु वृक्ष उपर चढीने कोइ सर्प पेन्ना पक्षीओनां वचांओने खाइ जवा लाग्यो. ते जोइने ते वृक्षना पक्षीओ परस्पर बोव्या के—

अथ यावत् सुखं वृक्षे, स्थितमत्रानुपद्भवे ॥

अस्मादेव लतायुक्तादद्याभूच्छरणाङ्गयम् ॥ १ ॥

जावार्थ—“ आज सुधी आपणे आ वृक्ष उपर उपद्रव रहित सुखे वस्या हता, तेज वृक्ष लतायुक्त थवाथो आपणने आज जेनुं शरण हतुं तेनाथीज जय थयुं. ”

सूरिए कथा सांजळी “ हे बाळक ! तुं बुद्धिमान ठे ” एम कही निर्दयपणाथी तेने मारी नाखीने जूषणो लइ लीधां.

आगळ जतां तेपणे ठठो बाळक जोयो, तेनुं नाम पूछयुं, त्यारे ते बाळक बोव्यो के—“ माहं नाम त्रसकायिक छे. ” ते सांजळीने सूरि तेनां अलंकार लेवा उत्सुक थया. एटवे ते बाळके कहुं के—मारी वात सांजळीने पछी जेम योग्य लागे तेम करजो. कोइ गामने शत्रुओए आवीने घेरो घाव्यो. त्यारे गाममां रहेता र्व्व लोको पोतपोतानुं धन लइने बहार नीकळवा लाग्या, अने गाम बहार रहेता चांमाळ विगेरे गाममां पेसवा लाग्या. ते जोइने कोइ पुरुषे चांमाळोने कहुं के -

नीताः पौराः कर्षयन्ति, युष्मान्निघ्नन्ति च द्विषः ॥

तत्क्वापि यात मातंगा, जातं शरणतो जयम् ॥ १ ॥

जावार्थ—“ हे चांमाळो ! पुरना लोकोतो जयपामीने पोतानुं धन बहार काढे ठे, अने तमे तो गाममां पेसो ठो पण तमने शत्रुओ मारी नांखशे. माटे तमे बीजे स्थळे जाओ. केमके जे गामनुं शरण हतुं तेज गामथो आज जय प्राप्त थयुं छे. ”

आ प्रमाणे उपनय सहित दृष्टांत कथा उतां सूरिए तेने बोड्यो नहीं. त्यारे ते बाळके बीजुं दृष्टांत आपुं के—कोइ नगरमां राजा पोतेज पोताना माणसो पासे चो-

री करावतो हतो, अने ते विषे लोको फर्याडे जता तो राजाना पुरोहित सर्व लोको-
ने गाळो देतो हतो, तेथी सर्व लोको खेद पामीने परस्पर कहेवा लाग्या के—

यत्र राजा स्वयं चौरा, ज्ञानकश्च पुरोहितः ।

यात पौराः पुरात्तस्माज्जातं हि शरणाद्भयम् ॥ १ ॥

ज्ञावार्थ—“हे पुरना लोको! ज्यां राजा पांतेज चोरी करे छे, अने ज्यां पुरोहित गा-
ळो ज्ञाने छे ते नगर छोळीने तमे वीजे स्थाने जात्रो. केमके जेनुं शरण हतुं तेनाधीज
नय थयुं छे.”

आ कथा कहेवार्थी पण सूरिए पोतानी छुटता छोरी नहीं, त्यारे ते वाळके त्री
जुं दृष्टांत कहुं के—कोइ नगरमां एक कामांथ ब्राह्मण रहेतो हतो. तेने पोतानी रूप-
वंती पुत्रीने जोड्ने तेनी साथे क्रीडा करवानी इच्छा थइ, परंतु लज्जाथी ते दुष्ट इच्छा
पार पारो शक्यो नहीं, तेथी तेनुं शरीर बहु क्षीण थइ गयुं. ते जोड्ने तेनी स्त्रीए तेने
घणा आग्रहथी क्षीण थवानुं कारण पूयुछं, एट्ठे तेणे खरं कारण कही दीधुं. ते सां-
जळीने ते स्त्रीए पोताना पतिना प्राण वचाववा सारु पुत्रीने कहुं के—“ हे पुत्री ! आ-
पणा कुळनो एवो रीवाज छे के दरेक कुमारी कन्याने श्रथम यज्ञ जोगवे, त्यार पछी
तेनो विवाह करवामां आवे छे, माटे तुं काळीचतुर्दशीनी रात्रिए यज्ञना देरामांजेजे
पण त्यां दीवो राखीश नहीं, केमके तेथी यज्ञने क्रोध चढे छे.” ते सांजळीने ते पुत्री-
ए मातानुं वचन अंगीकार कर्थुं. परंतु जती वखते शरावमां दीवो संतामीने लइ गइ. प-
ढी तेनी माताए ते ब्राह्मणने यज्ञना देरामां भोकटयो; ते पण त्यां गयो, अने पोतानी
पुत्रीने निःशंकपणे जोगवीने सुखे सुइ गयो. थोळी वार पढी ते पुत्रोए कौतुकथी दी-
वा वरुं जोयुं तो पोताना पिताने दीवो. ते जोइ तेणे विचार्युं के—“ अहो ! मारी माए
पण मारा उपर माया करी, तो हवे आजथी आज मारो पति छे. में नर्तकीए नाच क-
रवा मांज्यो, तो पछी शाभाटे घुंघटो ताणवो ? ” एम विचारी ते पुत्री पण क्रीमाथी श्र-
मित थयेव्ही हती, तेथी निरांते तेनी साथे सुइ गइ. प्रातःकाळ थतां सुधी पण बेमांथी
एके जाग्या नहि, एट्ठे तेनी माताए त्यां आवीने कहुं के—“ हे पुत्री ! केम हजु सुधी
जागती नयी ? ” पुत्री बोळी के—“ हे मा ! में तारा कह्या प्रमाणे कर्थुं तेथी यहे
मने आनेज पति तरीके आप्यो छे; माटे हवे तुं बीजो पति शोधी दे.” ते सांजळी-
ने माता बोळी के—

विणमूत्रे च चिरं यस्या, मर्दिते सापि नंदिनी ।

मत्कांतमहरत्तन्मे, जातं शरणतो जयम् ॥ १ ॥

जावार्थ—“ जेनां विष्टा तया मूत्र में घणा काळ सुधी धोयां ठे तेज पुत्रीए-मारो पति हृग्ण कर्यो, तेथी मने जेनुं शरण हतुं तेनाथीज जय थयुं. ”

आ प्रमाणे ते बाळके दृष्टांत कथा छतां पण गुरु विराम पाम्या नहीं, एट्ठे वळी तेणे चोथुं दृष्टांत कथुं के—कोइ नगरमां एक मूर्ख ब्राह्मणे धर्मबुद्धिथी सरो-वर खोदाव्युं, अने ते तळावने कांठे तेणे घणा बकराना यज्ञो कर्यो. अनुक्रमे ते ब्राह्म-ण मरण पामोने बकरो थयो. एक दिवसे ते ब्राह्मणना पुत्रो तेज बकराने यज्ञ माटे तळाव पर दळ गया. त्यां पोते करावेथुं तळाव विगेरे जोइने तेने जातिस्मरण थयुं, तेथी ते-वारंवार “ बु बु ” शब्द करवा द्वाग्यो. ते जोइने कोइ ज्ञानी मुनिए तेनो पूर्व जव जा-णीने कथुं के—

खानितं हि त्वयैवेदे, सरो वृक्षाश्च रोपिताः

प्रवर्तिता मखाश्चापि, किं बु बु कुह्वे पशो ॥ १ ॥

जावार्थ—“ हे पशु ! तेज आ सरोवर खोदाव्युं छे, तेज आ वृक्षो वाव्या छे, अने तेज अहीं यज्ञो कर्यो ठे, तो हवे केम “ बु बु ” शब्द करे छे ? ”

ते सांजळीने तेना पुत्रोए तेनुं वृतांत पूछ्युं, एट्ठे मुनिए तेनो पूर्व जव कथो. ते सांजळी ते पुत्रो बोड्या के—“ आ अमारा पिता होय, तो तेणे पूर्वे जे धन जू-षिमां दाट्युं ठे ते जो वतावे तो अमे सत्य मानीए. ” ते सांजळीने ते बकराए त-त्काळ जडेने दाटेनुं द्रव्य वताव्युं. ते जोइने सर्वे निःशंक थया अने यज्ञ नहीं करवानो नियम कर्यो. बकरो पण अतशन करीने स्वर्गमां गयो.

प्रेत्य मे शरणं ज्ञात्रीत्याशयां स द्विजो यथा ।

तटाकादि व्यधात्तच्च, तस्याशरणतामगात् ॥ १ ॥

जावार्थ—“ जेम ते ब्राह्मणे ‘ मरण पळी माहं शरण थशे ’ एवी आशा थी जे तळाव वगेरे कराव्यां तेज तेने अशरण रूप थयां. ”

एवं मयापि क्षीतेन, जवंतः शरणीकृताः ।

चेद्वृद्ध्यंति तदा मेऽपि, त्राणमत्राणतां गतम् ॥ २ ॥

ज्ञावार्थ—“ एवीज रीते में पण जय पामीने आपतुं शरण कथुं छे, तेथी जो आपज मने लुंटी देवा धारो छे, तो मारे पण शरणज अशरण रूप थयुं.”

इत्यादिक घणी रीते ते बाळके सूरिने समजाया, पण ते लोकी सूरि समज्या नहीं, अने तेने पण मारीने तेनां आचरण बड़ ब्रीथां.

ए प्रमाणे ठए कुमारोनां आचरणो पोतानां पात्रामां नांखीने आगळ चावतां मार्गमां एक गजिणी साध्वीने सर्व अलंकारथी चूपित तथा नेत्रमां अंजन आंजेव्री जोड़. तेने जोड़ने सूरिए कथुं के—“ जैन शासननी हीवना करनारी हे छुट साध्वी! तुं अहीं क्यांथी आवी ? ” ते सांजळी साध्वी बोळी—

साह रे सर्वपात्रानि, परच्छिद्राणि पश्यसि ।

आत्मनो विद्वमात्राणि, पश्यन्नपि न पश्यसि ॥ १ ॥

ज्ञावार्थ—“ ते साध्वी बोळी के अरे ! बीजानां सरसवना दाणा जेवन सूक्ष्म छिद्रोने पण तमे जुओ छे, अने तमारां मोटां बीजां जेवनां छिद्रने जोतां छतां पण देखता नथी. ”

“ वळी हे आचार्य ! तमे शुद्ध हो तो मारी पासे आवो, केम लंचा कान करीने नासो ओ ? तमारां पात्रां मने बतावो. ” एवां वाक्यो सांजळीने सूरि तत्काळ त्यांथी नासीने आगळ चाव्या. थोरुं दूर जतां कोड़ राजानुं सैन्य जोवामां आवुं. तेना जयथी ते सैन्यना मार्गने ओमीने बीजे रस्ते चाव्या. त्य तो दैवयोगे राजानीज समझ आवी पहोंच्या. तेने जोड़ने राजा पण हाथी उपरथी जेने तेने नस्यो अने बोळ्यो के—“ हे गुरु ! मारा मोटा जाग्य के मने अहीं आपना दर्शन थया, तो हवे मारा पर कृपा करीने एषणीय मोदक विगेरे ग्रहण करो. ” ते सांजळीने सूरिए विचार्युं के—“ जो हुं मोदक देवा माटे पात्रां बहार काढीश, तो मारी चोरी प्रगट थसे. ” एम विचारीने ते सूरि बोळ्यो के—“ आजे तो मारे उपवास छे. ” राजाए कथुं के—“मारा जावनुं खंरुन न करो. ” एम कहीने सूरिनी जोळीमांथी बळात्कारे पात्रां बहार काढी तेमां मोदक नांखत्रा जाय छे, तेवामां तो तेमां अलंकारो जोयां, तेथी ते राजा कोपायमान थइने बोळ्यो के—“ अरे साधुना वेषने विद्वंता पमारुनार छुट ! मारा पुत्रोने मारीने तुं जीवतो शी रीते जइश ? ” ते सांजळीने सूरि नीचुं मुख राखी विचार करवा लाग्यो के—“ मारुं पाप आ राजाए जाएयुं, तेथी ते हवे मने जीवतो जवा देशे नहीं, कु-

मरणे मारशे; में घणुं दुष्ट काम कर्युं. योग तथा जोग वनेथी हुं ज्रष्ट थयो. हवे मारो शी गति थशे ? ” इत्यादि चिंता करता सूरिने जाणीने ते देवताए पोतानी माया, संहरी लीधी, अने प्रत्यक्ष थडने कह्युं के—“ हे पूज्य ! हुं ते ज आपनो शिष्य तुं के जेनुं आपे वचन लीधुं हतुं. आपना वचनथी बंधाएतो होवाथी हुं अहीं आव्यो तुं. स्वर्गे गया पछी देवकार्यमां व्याकुळ रहेवाथी अहीं आवतां मने विद्वं थयो ठे. परंतु “ संकंति दिव्व पेमा० ” अने “ चत्तारि पंच जोयण सयाइ० ” एट्ठे “ संक्रमेत्ता—प्राप्त थएत्ता दिव्य प्रेमादिकना कारणथी देवताओ तेमां तुब्ध थइ जायेठे, तेथी पृथ्वी उपर आवता नथी. वळी चारसो पांचसो जोजन सुधी उंचे मनुष्यलोकांनी दुर्गंध जाय छे तेथी पण देवताओ पृथ्वी पर आवता नथी. ” इत्यादि आगमनां वाक्यो जाणतां छतां आपे आवुं कर्म केम आरंज्युं ? वळी दिव्य नाटक जोवामां तुब्ध थडने ज्ञाने ज्ञाने आपे पण ठ मास व्यतीक्रमाव्या ठे छतां तेठ्ठा काळने आपे एक मुहूर्त समान जाणयो छे.” आ प्रमाणे देवनी वाणी सांजळीने सूरिनो सर्व संशय नष्ट थयो, अने पोताना दुराचारने निंदवा द्याग्या. पछी तेमणे देवने कह्युं के—“ तमेज जाववधुपणाथी मने मोक्षमार्ग बताव्यो छे. केमके तमे मने धर्मथी भ्रष्ट थएत्ताने फरीथी धर्म पमाड्यो ठे, माटे तमारुं अनृण्यः माराथी थइ शकशेज नहीं. आथी वधारे हुं शुं कहुं ? ” सूरिनां आवां वचनोथी संतोष पायी पोतानो अपराध खमावीने देवता स्वर्गमां गयो पछी सूरिए आलोयण दडने उग्र तप कर्युं.

“ आ प्रमाणे आपाढ सूरि प्रथम समकितथी ज्रष्ट थया अने चित्तमां संशय कर्यो, पण पछीथी शुद्ध ज्ञान धारण कर्यो; माटे सर्व साधुए शंकारहितपणे निरंतर निरतिचार चारित्रनुं पालन करवुं. ”

॥ इत्यब्ददिनपरिमितोपदेशप्रासादवृत्तौ सप्तदशस्तंजस्य
द्विपंचाङ्गदधिकद्विगततमः प्रबंधः ॥ २५२ ॥

व्याख्यान २५३ सुं.

मिथ्यात्वना जेद कहे छे.

एकधा द्विविधा नूनं, चतुर्धा त्रिविधा मतम् ।

दशधा पंचधा चैव, मिथ्यात्वं बहुधा स्मृतम् ॥ १ ॥

जावार्थ—“ मिथ्यात्वना एक, बे, चार, त्रण, दश अने पांच विगरे अनेक प्रकारो कहेला छे.”

श्री वीतरागना वचन उपर अविश्वास तथा जीवादि पदार्थो उपर अश्रद्धा, ते एक प्रकारे मिथ्यात्व कहेलुं ठे.

मिथ्यात्व व्यक्त अने अव्यक्त एम बे प्रकारे छे. तेमां प्रमाणवाक्यो वने तथा युक्ति वने एकांत पङ्गनी पुष्टि करनारा एवा स्पष्ट चैतन्यवाला संझि पंचेंद्रियादि जीवोने जे मिथ्यात्व होय ठे, ते व्यक्त मिथ्यात्व कहेवाय छे; अने अनादि काळधी मोहनीय कर्मनी प्रकृति रूप मिथ्यात्व, के जे सम्यक् दर्शन आदि आत्माना गुणोनुं आच्छादन करनार ठे अने जीवनी साथे सर्व काळ अविना जावे रहेलुं ठे, ते अव्यक्त मिथ्यात्व कहेवाय ठे. आ अव्यक्त मिथ्यात्व असंझि एकेंद्रियादि जीवोने तथा निगोदना जीवोने होय ठे.

द्रव्य जावथी पण बे प्रकारे मिथ्यात्व कहेलुं ठे. तेमां बाह्य वृत्तिधी मिथ्यात्वना आचरण को, पण अंतरंग वृत्तिमां निर्मलपणुं (समकित) ज होय ते द्रव्य मिथ्यात्व जाणवुं. आहुं द्रव्य मिथ्यात्व कुमारपाल राजाना आग्रहथी सोमेश्वर महादेवनी यात्रा करनारा श्री हेमचंद्र आचार्यनी जेस, तथा राजाना उपरोधथी गैरिक तापसनी जक्ति करनार कार्तिक श्रेष्ठीनी जेस समजवुं; अने जाव मिथ्यात्व ते निरंतर त्रिकावज्ञानी एवा तीर्थकरोनां वचन उपर जे अनादर करवो ते समजवुं. तेबीज रीते व्यवहार मिथ्यात्व तथा निश्चय मिथ्यात्व एवा बे जेदो पण अनुक्रमे द्रव्य मिथ्यात्व अने जाव मिथ्यात्व प्रमाणेज जाणवा.

चार प्रकारे मिथ्यात्व कहेलुं ठे ते आ प्रमाणे—लौकिक देवगत मिथ्यात्व, लौकिक गुरुगत मिथ्यात्व, लोकोत्तर देवगत मिथ्यात्व अने लोकोत्तर गुरुगत मिथ्यात्व. तेमां ब्रह्मा, विष्णु, महेश्वर, गणपति, गोत्रदेवी, क्षेत्रपाल विगरे लौकिक देवोनुं पूजनादि करवुं. ते लौकिक देवगत मिथ्यात्व जाणवुं; बेरागी, सन्यासी, जोगी, जंगम ता-

पस, ब्राह्मण, विगेरे लौकिकगुरुनी पूजा, सत्कार विगेरे करवुं ते लौकिक गुरुगत मिथ्यात्व जाणवुं; वीतराग देवनी यात्रादिक मानता करवी. जेमके—“ हे अमुक प्रज्जु ! जो मारुं अमुक कार्य सिद्ध थशे, तो हुं श्रीफळ, स्नात्र, दीपक, नित्य दर्शन, अष्टप्रकारी पूजा विगेरे करीश. ” इत्यादि संसारना सुखने अर्थे मानता करवी. अथवा—“ हे प्रज्जु ! मारा विवाह विगेरे दुर्लभ कार्य तमेज सिद्ध करीं ठे. हवे मारा पुत्रने तथा बहुने कुशळ राखजो. ” इत्यादि विविध प्रकारे स्तुति करवी ते लोकोत्तर देवगत मिथ्यात्व जाणवुं. ए प्रमाणे मानता तथा स्तुति करीने वणा लोको अतिकारी, अविनाशी अने वीतराग प्रज्जुने दूपण आपे छे. अरे ! जे मूढ प्राणीना चित्तमां मिथ्यात्व व्यापी रहुं छे तेने धिकार छे ! कहुं छे के—लोकोत्तर देवमां लौकिक देवनां जे चिन्हो छे तेनुं आरोपण करवुं ते मिथ्यात्व छे. अर्थात् ‘ आपनी इच्छा प्रमाणेज सुख दुःख प्राप्त थाय ठे, तमेज सुखदुःखना आपनागो. ’ इत्यादि लौकिक देवनी जेम लोकोत्तर देव पासे कहेवुं तेपण मिथ्यात्व ठे. आ प्रमाणे लोकोत्तर देवगत नामनुं त्रीजुं मिथ्यात्व जाणवुं, अने पासथ्यादिकने गुरुबुद्धियी वंदनादिक करवुं, ते लोकोत्तर गुरुगत मिथ्यात्व जाणवुं; अथवा लोकोत्तर देवगत मिथ्यात्व एवी रीते जाणवुं के—परतीर्थिकोए ग्रहण करेली जिनप्रतिमाने वंदन, पूजन आदि करवुं, रात्रिने समये श्राविकाओए जिन मंदिरमां जनुं, साधुओए जिन मंदिरमां निवास करवो अथवा रात्रिए प्रज्जुनी स्नात्रादिक पूजा करवी, अथवा तंबोलादिकनुं नक्षण करवुं, जळक्रीमा करवी, हींचंका खावा, नाटकादिकजोवुं; विगेरे लौकिक देवना मंदिरनी जेम जिनेश्वरना मंदिरमां पण तेवी रीते करवुं. ते सर्व लोकोत्तरदेवगत मिथ्यात्व कहेवाय ठे. लोकोत्तर गुरुगत मिथ्यात्व पण पज्ञांतरे पृवाचायोए कहुं छे के—

जे लोसुत्तमलिंगा, लिंगिअदेहावि पुष्पतंबोदं ।

आहाकम्मं सव्वं, जदं फलं चैव सच्चित्तं ॥ १ ॥

जुंजंति थोपसंगं, वव्वहारं गंथसंगहं नूसं ।

एगागित्तं जमणं, सच्चंदविहिअं वयणं ॥ २ ॥

चेइअ सट्टइ वासं, वसहीसु निच्चमेव संठाणं ।

गेअं निअवरणाण अच्चावणमवि कणयकुसुमेहिं ॥ ३ ॥

तिविहं तिविहेण्य, मिच्छत्तं वज्जियं जहिं दूरं ।

निच्छयत्तं ते सद्धा, अन्ने लण्ण नामलं चैव ॥ ४ ॥

जावार्थ—“ जे लोकोत्तर लिंगवाळा (साधु) यतिवेष धारण कर्या छतां पुष्प, तंबोद्व, आधाकमीं सर्व वस्तु तथा सचित्त जळ अने फळ खाय तथा स्त्रीप्रसंग करे, व्यापार करे, द्रव्यादिकनी गांठकीओ बांधे, वींटी विगेरे आचूषण धारण करे, एकद्वारा जमे, स्वच्छंदपणे वर्त्ते, मरजी प्रमाणे वचन बोद्वे, चैत्यमां मठवासीनी जेम रहे, वसतीमां हंमेशां स्थिति करे, गायनमां पोतानां वखाण गवरावे अने सोनैया वने तथा पुष्पो वने पोतानी पूजा करावे. आ प्रमाणे मिथ्याजावमां वर्तता वेषधारी साधुओने जे त्रिविधे त्रिविधे दूरथीज वर्जेते, तेओ निशे खरेखरा श्रावक छे; ते शिवाय वीजा तो मात्र नामनाज श्रावक छे. ”

हवे त्रण प्रकारे मिथ्यात्व ते मन, वचन ने कायाथी जाणवुं. ते विषे पूर्वाचार्योण कहुं छे के—

एयं अणंतरुत्तं, मिच्छं मनसा न चिंतइ करेमि ।

सयमेव नो करेत्त, अन्नेण कए न सुट्ठु कयं ॥ १ ॥

एवं वाया न जणइ, करेमि अन्नं च न जणइ करेह ।

अन्नकयं न पसंसइ, न कुणइ सयमेव काएण ॥ २ ॥

करसन्न जमुहखेवाइहिं, न य कारवेइ अस्सेणं ।

अस्सयकयं न पसंसइ, अस्सेण कए न सुट्ठु कयं ॥ ३ ॥

जावार्थ—“ आ अनंतर कही गयेत्ता मिथ्यात्वने माटे मनमां चिंतवे नहीं के-हं पोतेज आ काम करं, अथवा कोइ पासे करावुं, अथवा कोइए कथुं होय ते सारं कथुं, एम अनुमोदन आपुं: एज प्रमाणे वचन वने एवं बोद्वे नहीं के ‘ हं आ कार्य करं. ’ वीजाने कहे नहीं के ‘ तुं कर ’ अने कोइए कथुं होय तो ‘ तेणे सारं कथुं ’ एम बोद्वी ते तेनी प्रशंसा करे नहीं. तेज प्रमाणे कायाए करीने पोते करे नहीं, हाथनी संज्ञा तथा जमरतुं ह्दाववुं-तेणे करीने वीजा पासे करावे नहीं, अने वीजाए करेवुं होय तो तेने ‘ आणे ठीक कथुं ’ एम संज्ञादिकथी प्रशंसा करे नहीं. ” (आथी विपरीत वर्त्ते तो मिथ्यात्व जाणवुं).

मिथ्यात्वना दश प्रकार कथा छे. ते आ प्रमाणे—अधर्ममा धर्म संज्ञा, धर्ममा अधर्म संज्ञा, उन्मार्गमा मार्ग संज्ञा, मार्गमा उन्मार्ग संज्ञा, अजीवमा जीव संज्ञा, जीवमा अजीव संज्ञा, कुसाधुमा सुसाधु संज्ञा, सुसाधुमा कुसाधु संज्ञा, अमुक्तमा मुक्त संज्ञा अने मुक्तमा अमुक्त संज्ञा. तेनी समजुती नीचे प्रमाणे—

(१) शुच वद्वण रहित होवायी वेदवाक्य अनागम ठे, तेमां धर्म एटवे आगम बुद्धि राखवी, ते अधर्ममा धर्म संज्ञा जाणवी.

(२) सर्व कर्मनो नाश करनार अने शुद्ध सम्यक्त्व पमारुनार आप्तवचनमा अनागमनी (अधर्मनी) बुद्धि राखवी. अथवा एम बोदवुं के “ सर्व पुरुषो अमारी जेवाज मनुष्यो होवायी रागादिक सहितज होय छे, कोइ सर्वज्ञ नथी. इत्यादि अनुमान प्रमाणथी कोइ पण आप्त नथी. ” एवी कुयुक्ति करीने आप्तप्रणीत आगममा अनागम बुद्धि राखवी, ते धर्ममा अधर्म संज्ञा जाणवी.

(३) मोक्षपुरीनो अयार्ग एटवे वस्तुतत्त्वनी अपेक्षाए विपरीत श्रद्धानयुक्त ज्ञान अने क्रिया करवी, ते उन्मार्ग कहेवाय ठे. तेमां मार्ग बुद्धि राखवी, ते उन्मार्गमा मार्ग संज्ञा जाणवी.

(४) मोक्षपुरीना मार्गमा एटवे शुच श्रद्धाथी ज्ञान अने क्रिया करवामां उन्मार्गपणानी बुद्धि राखवी, ते मार्गमा उन्मार्ग संज्ञा जाणवी.

(५) अजीवने विवे एटवे आकाश, परमाणु विगेरेमां जीव छे एम मानवुं, आ शरीरज आत्मा छे एम मानवुं अथवा पृथ्वी, जळ, वायु, अग्नि, यजमान, आकाश, चंद्र अने सूर्य ए आठ महादेवनी मूर्तिओ ठे इत्यादि मानवुं, ते अजीवमा जीव संज्ञा जाणवी.

(६) पृथ्वी आदि जीवोमां वरानी जेम लच्छवास विगेरे जीवना धर्म जणता नथी, माटे ते पृथ्वी आदि अजीव छे. एवी युक्ति वने जीवमां अजीव बुद्धि राखवी, ते जीवमां अजीव संज्ञा जाणवी.

(७) ङ काय जीवनी हिंसामां प्रवर्तवा असाधुमां साधु बुद्धि राखवी, ते असाधुमां साधु संज्ञा जाणवी.

(८) “आ पुत्र रहित होवायी तथा स्नानादिक नहीं करवायी तेपनी सद्गति नथी ” इत्यादि कुतर्क करीने पंच महाव्रतादिक पावन करनारा सुसाधुमां

(१५०) उपदेशप्रासाद जाषांतर-जाग ४ थो-स्तंज १७ मो.

असाधु बुद्धि राखवी, ते साधुमां असाधु संज्ञा जाणवी.

(ए) कर्मवाळा अने दौकिक व्यवहारमां प्रवृत्त थयेला असुक्त पुरुषोने मुक्त मानवा, एतद्वे के अणियादि अष्ट सिद्धिना ऐश्वर्यने पामेला कुशळ पुरुषो सदा आनंदमां वर्ते ठे, तेओज निवृत्तात्मा (मुक्त) छे, अने तेओज दुस्तर संसारने तरी गयेला छे इत्यादि मानवुं, ते असुक्तमां मुक्त संज्ञा जाणवी.

(१०) समग्र कर्मना विकारथी रहित, तथा अनंत ज्ञान, दर्शन, चारित्र अने वीर्यवाळा मुक्त पुरुषोने असुक्त मानवा, ते मुक्तमां असुक्त संज्ञा जाणवी.

हवे मिथ्यात्वना पांच प्रकार कहे छे—

(१) पोताना मतनेज प्रमाण रूप माननारा कुदृष्टिवासित माणसोने जे मिथ्यात्व होय ठे, ते अजिग्रहिक मिथ्यात्व जाणवुं.

(२) सर्वे देवने अने सर्वे गुरुओने नमस्कार करवो, सर्व धर्म करवा, एवी रीते धर्म अधर्मनी ओळखाण विना सर्व धर्मने सरखा मानवा, ते अनजिग्रहिक मिथ्यात्व जाणवुं.

(३) श्रीमत् अरिहंतना मतनुं कोइ यथास्थितपणे वर्णन करे, तेना परना मत्सरने लीधे तेनुं जाणी बुजीने खंरुन करवुं ते अजिनिवेशिक मिथ्यात्व जाणवुं; अथवा अजाणतां प्रथम उत्सूत्र प्ररूपणा थइ गइ, पछी खरुं तत्त्व जाण्या छतां पण पोतानाज मतने आग्रहथी स्थापन कर्या करे, अथवा अजाणपणे सूत्रना जावार्थनी उत्सूत्र प्ररूपणा करे, पछी तेने कोइ ममजावीने निवारे, तो पण पोताना आग्रहने भूके नहीं, ते पण अजिनिवेशिक मिथ्यात्व जाणवुं.

(४) सूत्रमां, अर्थमां के सत्रार्थमां कांइ शंका थाप, पण कोइने तेनुं समाधान पूछे नहीं, ते सांशयिक मिथ्यात्व जाणवुं.

(५) अने जेओ कांइ पण तत्वातत्वनो विचार जाणता नथी तेवा एकेंद्रियादि जीवोने अज्ञानरूप अनान्तोगिक मिथ्यात्व जाणवुं.

आ प्रमाणे मिथ्यात्वना बहु जेद कहेला ठे. विधिकौमुदीमां तोंतेर जेद कह्या ठे, कोइ ठेकाणे एकवीश जेद पण कह्या छे. विगेरे अनेक जेदो ते ते ग्रंथोमांथी जाणी देवा. हवे ए मिथ्यात्वनी स्थिति केठळी ठे ते कहे छे—

अज्ञव्याश्रितमिथ्यात्वेऽनाद्यनन्ता स्थितिर्नवेत् ।

सा ज्ञव्याश्रितमिथ्यात्वेऽनादिसांता पुनर्भता ॥ १ ॥

जावार्थ—“ अज्ञव्य प्राणीने आश्रयीने मिथ्यात्वनी स्थिति अनादि अनंत छे, अने ज्ञव्य प्राणीने आश्रयीने अनादि सांत स्थिति मानेकी छे”.

आ श्लोकना उपलक्षणथी मिथ्यात्वनी स्थितिना काळनो विचार करतां चार चांगा थाय ठे. अनादि अनंत, अनादि सांत, सादि अनंत अने सादि सांत. तेमां अज्ञव्य प्राणीओने विपरंत रू च रूप मिथ्यात्व अनादि अनंत होय छे. केमके अनादि काळथी मिथ्यात्व लागेत्तुं ठे अने तेनो हवे पढी कोऽ पण काळे अंत आववानो नथी, ज्ञव्य प्राणीओने मिथ्यात्व अनादि सांत होय ठे. केमके ज्ञव्य प्राणी पण अनादि काळथी मिथ्यादृष्टि होय ठे, पण ते ज्ञव्य होवाथी कोऽ पण वखत समकित पामे छे; एट्ठे ते वखत मिथ्यात्वनो अंत थयो, तेथी तेत्तुं मिथ्यात्व अनादि सांत ठे. वळी अनादि मिथ्यादृष्टि ज्ञव्य जीव समकित पामीने पढी कोऽ पण कारणथी फरीने मिथ्यात्व पामे, तो तेने मिथ्यात्व सादि थयुं. आ^१ मिथ्यात्वमां जघन्यथी अंतर्मुहूर्त अने उत्कृष्टो आशातनादिक घणा पापने तीथे अर्थ पुद्गल परावर्त सुधी रहीने ज्यारे फरीथी सरपक्त्व पासे त्यारे ते मिथ्यात्व सांत थयुं, तेने सादि सांत जाणवुं. आ चार चांगामां सादि अनंत नामनो त्रीजो चांगो जे ठे ते कोऽ पण जीवने लागु परततो नथी, तेथी शून्य जाणवो. केमके सादि मिथ्यात्व ज्ञव्य प्राणीनेज होऽ शके छे, एट्ठे ते मिथ्यात्व अनंत थऽ शके नहीं. अर्थ पुद्गल परावर्तमां तो तेनो अंत थायज.

आ प्रसंगे ज्ञव्य तथा अज्ञव्यतुं स्वरूप जाणवानी इच्छायी शिष्ये प्रश्न करतां गुरु कहे ठे—जेनी पर्याय वरे मुक्ति थसे, एट्ठे जे मुक्तिने योग्य छे ते ज्ञव्य, अवश्य मुक्तिए जाय तेज ज्ञव्य एम नहीं. कारण के केट्ठ्याक ज्ञव्य प्राणीओ पण सिद्धिने पामता नथी, माटेज “ सिद्धिने योग्य ते ज्ञव्य” एम कहुं छे. वळी “ ज्ञवा वि न सिज्जसंति केऽ ” “ केट्ठ्याक ज्ञव्य प्राणीओ पण सिद्धिने पामसे नहीं ” एवुं वचन ठे; अने ज्ञव्यथी जे विपरीत एट्ठे जेओ कदापि पण संसारसमुद्रनो पार पाऱ्या नथी, पामता नथी अने पामने पण नहीं, ते अज्ञव्य जाणवा. अहीं ज्ञव्य तथा अज्ञव्यतुं ब्रह्मण जाणवा माटे वृष्टो एम कहे छे के—जे कोऽ प्राणी संसारथी

विपद्भूत मोक्षने माने छे अने मोक्षनी प्राप्ति माटे अचिदाप राखीनेगनमां एवुं विचारे छे के—“ हुं जव्य हइश के अजव्य ? जो जव्य होउं तो सारुं, पण कदाच अजव्य होउं तो मने धिक्कार ठे. ” आवो विचार कोइ पण वखत करे ते प्राणी जव्य जाणवो; अने जे प्राणीने कोइ पण वखत आवो विचार थयो न होय, थतो न होय तथा थवानो पण नहीं ते प्राणी अजव्य जाणवो. श्री आचारांग सूत्रमां कहुं छे के “ अजव्यस्य हि जव्याजव्यशंकाया अज्ञावः ” “ अजव्य प्राणीने हुं जव्य हुं के अजव्य ? एवी शंका पण थती नथी. ” आ प्रसंगे महा पापी पादक नामना अजव्यनुं दृष्टांत संक्षेपथी कहीए ढीए—

श्रावस्ति नगरीना राजाना पुत्र स्कंदके श्री मुनिद्युव्रत स्वामी पासे श्रावकधर्म अंगीकार कर्यो हतो. एक दिवसे कुंजकार नामना नगरथी पादक नामनो पुरोहित त्यां आव्यो. तेनी साये राजसत्तामां विशाद करतां स्कंदके तेनो पराजय कर्यो. त्वार बाद केटबोक वखत गया पछी स्कंदकने वैराग्य थवाथी तेणे श्री जिनेश्वर पासे दीक्षा लीधी. एकदा तेणे प्रभुने कहुं के “ हे स्वामी ! जो आपनी आज्ञा होय तो हुं मारी वेनना देशमां जाउं. ” प्रभुए कहुं के—“ जो तमे त्यां जशो तो मोटो उपसर्ग थशो, अने तमारा विना बीजा सर्वे आराधक थशे. ” त्यारे स्कंदकाचार्ये कहुं के—साधुने जे उपसर्ग ठे तेज मोक्षनुं साधन छे. तेथी तपस्विअोने कांड पण उपसर्गज नथी. मोक्षना आनंदने इच्छनारा मुनिअोने जे कांड दुःख आवे ते मोटा आनंदने माटेज ठे. ” इत्यादि कहीने स्कंदक आचार्य पांचसे साधुअो सहित विहार करतां करतां कुंजकार नगरना उद्यानमां आव्या. ते समाचार जाणीने पादकके पूर्वना वैरने लीधे ते उद्याननी धूळमां गुप्त रीते शस्त्रो दाटीने राजाने कहुं के—“ हे राजा ! आ साधुअो तमने मारीने तमारुं राज्य लेवाने आव्या छे. ” एम कही राजानी खात्री माटे दाटेलां शस्त्रो वताव्यां; तेथी क्रोध पामीने राजाए ते साधुअोने मारवानी आज्ञा आपी. पछी राजानो हुकम मेळवीने पादक ते साधुअोने प लवा माटे मनुष्यने पीडवानी घाणी पासे लइ गयो. तेमां चारसो नवाणुं साधुअोने पीड्या पछ. स्कंदक आचार्ये तेने कहुं के—“ तुं आ बाळक साधुने बाकीमां राखीने प्रथम मने पीड. ” तोपण ते पादकके आचार्यने वधारे दु खी करवाना हेतुथो प्रथम ते बाळकनेज पीड्यो. ते सर्वेने सूरिए निर्यामणा करावीने मुक्त पमाड्या. पछी सूरिए ते पादक सहित आखा देशने नक्ष करवानुं नियाणुं कउं त्यांथ. कालधर्म प.म.ने आचार्य व.हकुमार देवता थया. तेणे पोतानुं वैर

द्वेवा माटे त्यां आवीने पादक सहित आखा देशने बाळी जसम कयों. ते स्थान आ-
जे पण दंरुकारणना नामथी ओळखाय ठे.

ते साधुओंने पीडती वखते “ हुं पहेदो, हुं पहेदो ” एम बोदतां तेओ का-
ळनी सन्मुख गया परंतु जरा पण खेद पाम्या नही, तेमज अनेक प्रकारनी लब्धि-
वाळा हता तोपण अंतःकरणमां लेश मात्र क्रोध कयों नहीं, “ तेथी धन्य ठे ते-
ओना वीतरागीपणाने! ”

“ आ महा पापी पादकने अनादि अनंत जांगे मिथ्यात्व हतुं. ते मरीने सात-
मी नरके गयो. जे लोको मिथ्यात्व रूपी मदिरातुं पान करता नथी तेओ मोड रूपी
वधूने पामे छे. ”

इत्यब्ददिनपरिमितोपदेशप्रासादवृत्तौ सप्तदशस्तंजस्य
त्रिंशत्तदधिकत्रिंशत्तमः प्रबंधः ॥ २५३ ॥

व्याख्यान २५४ मुं.

मिथ्यात्वना हुस्त्यजपणा विषे.

अनंतज्ञानसंपूर्णदर्शनचरणान्वितम् ।

गुरुं प्राप्य न मिथ्यात्वं, त्यजन्ति मूढबुद्धयः ॥ १ ॥

ज्ञावार्थ—“ अनंत अने संपूर्ण ज्ञान, दर्शन तथा चारित्रधी युक्त एवा गुरुने
पामीने पण मूढबुद्धिवाळा जीवो मिथ्यात्वने ठोरता नथी. ” ते उपर दृष्टांत नीचे
प्रमाणे—

मंखत्रीपुत्र गोसाळानुं दृष्टांत.

एकदा श्री वीरजगवान श्रावस्ति नगरीना उद्यानमां समवसर्या हता, ते वख-
ते अत्यंत अन्तिमान धरावतो गोशाळो वाद करवा माटे त्यां आवे ठे, एम ज्ञानवने जां-
इने प्रज्ञुए गौतम विंगरे मृनिओंने वहुं के—“ अहीं मंखत्रीपुत्र (गोशाळो) आ-

वे ठे, माटे तमारे तेनी दृष्टि रहेंवुं नहीं. ” आ प्रमाणे जगवाननो आदेश थतां सुन-
 ह्वत्र ने सर्वानुचूति मुनि विना बीजा सर्व दूर गया. तेवामां ते गोशाळो आवीने जिनेश्वर-
 ने कहेवा लाग्यो के—“ हुं सर्वज्ञ हुं. अमारा शास्त्रमां कर्मना पांच लाख साठ हजार
 ठसो अने त्रण जेद ठे. तेद्व्यां कर्मनो ह्य थाय, त्यारे ते जीव सिद्धि मेळवे छे. व-
 ळी हे काश्यपशोत्री ! तमारे शिष्य एक गोशाळा नापनो हतो ते तो मरी गयो. ते,
 अने हुं तो अति बुद्धिमान होवाथी सात शरीरमां परावर्तन करीने आ शरीरमां आ-
 व्यो हुं. प्रथम हुं राजगृह नगरमां उदायो राजा हतो, ते शरीरनो त्याग करीने एणज-
 ग ना देहमां वावीश वर्ष सुधी रह्यो. त्यार पळी ते शरीर सूकीने दंरुपुर नगरमां
 यत्ररायना देहमां एकत्रीश वर्ष रह्यो, त्यांधी चंपापुरीमां मंजितना देहमां वीश
 वर्ष रह्यो, ते शरीर पण गूफीने वाराणशी नगरीमां राहना शरीरमां ओगणीश
 वर्ष रह्यो, त्यांधी आलंजिका नगरीमां चारदना शरीरमां अठार वर्ष रह्यो, तेनो प-
 ण त्याग करीने विशाखा नगरीमां अर्जुनना शरीरमां सत्तर वर्ष रह्यो, तेनुं शरीर
 पण सूकीने श्रावस्ति नगरीमां मंखलीपुत्रनुं शरीर परीषहने सहन करवामां समर्थ
 जोडने तेमां आव्यो हुं, ते सोळ वर्ष सुधी रहेवानो हुं. हे काश्यपशोत्री ! आ प्रमाणे
 एकसो त्रीश वर्षमां सात शरीर वदववा जोडए एवुं अमारा शास्त्रमां कहेवुं छे. ”
 आ प्रकारे गोशाळानां वचन सांजळी प्रभु बोव्या के—“ जेव कोइ चोर पोताना
 शरीरने बुपाववानी इच्छायी बनना एक तंतुए करीने अथवा रुना पुंजनाए करीने
 अथवा एक तृणे करीने पोताना शरीरने आच्छादन करे तेवी रीते तुं फोण्ट तारा
 आत्माने शा माटे बुपावे ठे ? ” प्रभुनां आवां वचन सांजळीने गोशाळो क्रोध करी
 वीतराग प्रभुनी अयोग्य वचनो बोव्नीने आशातना करवा लाग्यो. ते सांजळी नही शक-
 वाथी जगवानना पूर्णचक्रु सर्वानुचूति मुनिए गोशाळाने कहुं के—“ हे मंखलीपुत्र !
 शामाटे जुवुं बोव्ने छे ? अने तेजोद्वेय्यादिक विद्याना आपनारा गुरुनी शामाटे
 आशातना करे छे ? ” ते सांजळीने अति क्रोध पापेदा गोशाळाए सर्वानुचूति मुनि-
 ने तपना तेजथी (तेजोद्वेय्याथी) जस्त्रसात् करीने फरीथी स्वाधीनी आशातना
 करवा मांकी. त्यारे प्रभुना शिष्य सुनह्वत्र मुनिए तेने कहुं के—“ अरे ! त्रण जुवन-
 ना गुरुनी अवज्ञा केम करे ठे ? आवा आचरणथी तारी नरकगति थशे. ” ते
 सांजळीने गोशाळाने वधारे क्रोध चळ्यो. तेथी तेजोद्वेय्या वजे ते साधुने पण वा-
 ळी दीधा, अने फरीथी प्रभुने अयोग्य वाक्य वदे निंदवा लाग्यो. त्यारे श्री जिने-

श्वर बोध्या के—“ आवी कुबुद्धि अने मिथ्यात्वधी तुं आवा हुर्वेच मनुष्यजनने हीन गतिमां केम नांवे ठे ? ” ते सांजळीने पण तेने क्रोध चड्यो. तेथी तेणे सात आठ पगद्यां पाळ्य हठीने प्रचुना उपर पण तेजोद्वैग्या मूकी. परंतु तेजोद्वैग्या जगवाननी प्रदक्षिणा करीने पाळी फरी, अने गोशाळाना शरीरमां पेठी. ते वखने प्रचुना शरीरना वहारना देखावमां काळाश जोडने गोशाळाए जगवानने कहुं के—“ मारा तपना तेजयी ठ मासमां तमारुं मृत्यु वशे. ” त्यारे प्रचु बोध्या के—“ हुं तो हनु सोळ वर्ष सुत्री केवळी अवस्थाए विचरीश, परंतु तुं तो पित्तज्वरना व्याधिया सात दिवसमांज छत्रस्थपणे मरण पामीश. ” पछी प्रचुए गौतम आदि मुनि अने बोधावीने कहुं के “तमे धर्ममाक्यो वसे अने उपदेश आपो. ” ते सांजळीने गौतपादि गणधरो तेने उपदेश आवा झाग्या. परंतु ते तो उद्वेगो तेयी कोप पामीने ते मुनिअने वाधा उपजाववानो उपाय चिंतववा झाग्यो; पण तेनी शक्तिनो नाश थडं गयेवो होवाथी ते सर्व प्रयत्नमां निष्फळ थयो. पछी तेना शरीरमां ढाह थवाथी “ अरे रे ! आ महापुरुषहुं वाक्य निष्फळ नहीं थाय ” एम विचा तो, दीर्घ निसासाना खतो अने अरे रे आ हुं थयुं ! एम बोधतो त्यांथी नीकड्यो. मार्गमां पृथ्वी पर पग पठारतो ते शीतोपचारने माटे कुंजकारने घेर गयो, अने मद्यपाल करीने तथा हाथम आम्रफळ राखाने ते वृत्त्य करया झाग्यो. ते वखते जिनेश्वरे सर्व साधुअने कहुं के— “ आ गोशाळाए मारा वयनिमिचे जे तेजोद्वैश्य मुकी हती ते सोळ देश वाळो नांखे तेत्री उग्र मूकी हती, परंतु ते तेनाज शरीरमां पेठी ठे, तेनी वेदनाथी ते हात्रमां शीत उपचार करे ठे. ”

हवे गोशाळाए जगवंतनां कहेदां वचनोथी पोताहुं मृत्यु नजीक जाणीने आजीविक मतवाळा पोताना चरु श्रावकोने छेद्वो उपदेश आप्यो, अने पोताना शिष्योने कहुं के—“ हुं मरण पासुं त्यारे मारा शरीरने सुगंधी जळ वसे स्नान करावी, गोशीर्ष चंदन वसे विद्वेषन करी, अने हजार पुरुषोए वहन कराती शिषिकांमां देसानीने श्रावस्ति नगरीनी दरेक वजारमां दण्ड जण तमारो मोटा गळ्ढथी उद्वोपणा करवी के— “आ मंखळीपुत्र जिन नहीं उतां ‘ हुं जिन हुं ’ एम बोधनारो चरम तीर्थकरनी आशातना दरनारो. वे मुनिनी घात दरनारो. तथा अनेक जीवोने मिथ्यात्वी वनावनारो ते पोतानोज तेजोद्वैग्याथी महात्मानां वचन वसे सातयी रात्रिए छत्रस्थपणे मरण पाम्यो ठे. ” आ प्रमाणे चारंवार बोधवुं. पछी जे तमे माग शिष्य हो तो मारे नावे

पगे दोरकुं बांधीने त्रण वार मारा मुखमां थुंकीने श्रावस्ति नगरीनी वजारमां सर्वत्र मने वसरुवो, अने त्यार पढी मारा देहनो संस्कार करवो. ” आवी रीते ते गोशाळो अंत्य अवस्थामां कांङ्क समकित पाम्यो, अने वीतरागनां वचन उपर विश्वासवाळो थयो. छेवटे पोताना सर्व शिष्य समङ्ग अरिहंतुं शरण करीने काळधर्म पाम्यो. पछी तेना शिष्योए पोतानुं महत्व तथा पूजा सत्कार विगेरेनी हानि थवाना जयथी गुरुनुं वचन पाळवा माटे पोतानाज उपाश्रयमां छार वंध करीने श्रावस्ति नगरीनो आळख काढी पूर्वे कहेली सर्व क्रियात्रो करी, अने त्यार पढी तेना देहनो संस्कार करवा तेने वहार काढ्यो एट्ठे श्रावकोए अग्निसंस्कार कर्यो.

हवे श्रीवीरजगवान विहारना क्रमथी भेढक नामना नगरे पधार्या. त्यां तेमना शरीरने पित्तज्वरथी व्याप्त जोङ्गे चारे वर्णना टोको बोदवा लाग्या के— “ गोशाळाए मुकेली तेजोद्वेग्याथी शरीर दग्ध थवाने लीधे प्रभु छ महिने काळ करशे. ” तेवात सांजळी सिंह नामना जगवानना शिष्य के जे निरंतर छट्ट तप करता हता, तथा सूर्य सन्मुख दृष्टि राखीने आतापना देता हता तेमणे ते आतापनाने अंते विचार्युं के— मारा धर्मगुरु श्री जिनेश्वरने पित्तज्वर उत्पन्न थयो छे, तेथी जो ते ठ महिनामां काळधर्म पामशे तो अन्य दर्शनीत्रो कहेशे के— “ गोशाळानी तेजोद्वेग्याथी हणायेला महावीर छद्मस्थपणेज काळधर्म पाम्या. ” आ प्रमाणे तेनी जद्रक प्रकृति होवाथी तेणे विचारणा करी, अने तेना मनमां घणुं दुःख उत्पन्न थयुं. ते बहुज खेद करवा लाग्यो. पछी ते मात्तुककच्छ नामना निर्जन वनमां जङ्गे मोटा शब्दथी रुदन करवा लाग्यो. ते जाणीने जगवाने स्थविर साधु भोकलीने तेने पोतानी पासे बोदाव्यो अन कहुं के— “ हे सिंह मुनि! तें तारा मनमां जे विकल्प कर्यो छे तेम थवानुं नथी. केमके देशे उणा सोद्व वर्ष सुधी मारे केवळ ज्ञाननो पर्याय जोगवानो छे. तेथी तुं नगरमां जा अने रेवती नामनी श्राविकाए मारे माटे कोळानो पाक बनाव्यो छे ते तुं लावीश नहीं, केमके ते ग्रहण योग्य नथी: पण तेने ज घेर तेना अश्वने माटे बीजोरानो पाक बनाव्यो छे ते दइ आव. ” आ प्रमाणे जगवाननां कहेवाथी सिंह मुनि रेवती श्राविकाने घेर गया.

रेवती श्राविका निर्विकार मुनिने आवतां जोङ्गे अति हर्षपामी अने आसन परथी उठी सात आठ पगलां सन्मुख जइ वंदना करीने बोली के “ हे स्वामी! आप शा प्रयोजनथी अत्रै पधार्या ठो ते कृपा करीने कहो. ” एट्ठे सिंह मुनि जगवा-

ननुं कहेतुं योग्य औपध माग्युं, अने अयोग्य औपधनो निषेध कर्यो. रेवतीए पोतान्ना आत्माने सफळ मानीने मागेतुं औपध वहोराव्युं. ते लडने मुानए जगवंतना हाथमां आप्युं. जगवाने पण वीतरागपणाथीज उदरमां क्कपव्युं. तेज क्कण्णे जगवाननो व्याधि नाश पाम्यो तेथी मुनिवर्गमां आनंद व्यापी रह्यो अने देवादिक पण हर्ष पाम्या. ते वखते रेवती श्राविका पण त्रिकाळज्ञानी परमात्मानी स्तुति करती सती तीर्थकरपदने योग्य अध्यवसायने धारण करती हवी.

हवे गौतम गणधरे श्री वीर प्रभुने नमस्कार करीने पूछ्युं के—“ हे स्वामी! आपनो सर्वानुभूति शिष्य गोशाळानी तेजोद्वेश्याथी दग्ध थयो सतो कइ गतिने पाम्यो?” जगवान बोढ्या के—“ ते साधु सहस्रार नामना आठमा कळपमां अठार सागरोपमना आयुष्यवाळो देव थयो ठे. त्यांथी चवीने महाविदेह क्षेत्रमां मनुष्य थइ मोक्षगतिने पामशे. ” गौतमस्वामीए फरीथी पूछ्युं के—“ हे जगवन् ! आपनो शिष्य सुनक्षत्र मुनि कइ गतिने पाम्यो ? ” प्रभुए कहुं के—“ ते साधु आळोचना प्रतिक्रमणा करीने अच्युत कळपमां मोटा आयुष्यवाळो देवता थयो छे. त्यांथी चवीने महाविदेह क्षेत्रमां मनुष्य थइ सिद्धिपदने पामशे. ” फरीथी गणधरे पूछ्युं के— “ हे प्रभु ! संखद्वीपुत्र कइ गति पाम्यो ? ” प्रभुए कहुं के—“ अंत्य समये कांइक श्रद्धा पामेळो ते वारमा देवदोकमां बावीश सागरोपमना आयुष्यवाळो देवता थयोछे.”

हवे ग्रंथकार कहे छे के—

किं करोति गुरुः प्राज्ञः , मिथ्यात्वमूढचेतसां ।

शिष्याणां पापरक्तानां, संखद्वीपुत्रसादृशां ॥ १ ॥

ज्ञावार्थ—“ पापकर्ममां रक्त अने मिथ्यात्व वने मूढ चित्तवाळा गोशाळा जेवा शिष्योने ज्ञानी गुरु पण शुकुं करी शके ? ” गोशाळो जन्मथी आरंजीने मिथ्यात्वी हतो परंतु पडीथी तेने वीतरागनुं वचन सत्य जास्युं हतुं, अने तेथीज तेणे “ हुं जिन नथी. महावीरज जिन छे ” एवा राते पोताना शिष्योने कहुं हतुं. प्रथम पण गोशाळो “ आपनी दीक्षा मने हो ” एम पोतानी ड्छाएज कहीने जगवाननो शिष्य थयो हतो. जगवाने पण पोतानो शिष्य जाणीने तेने लपदेश कर्यां हतो परंतु ते तेणे मन्यो नहोतो. तोपण छेवट्टे प्रभुए मर्मवचनथी तेने रुमी बुद्धि आपी हती.

“गोशाळा जेवा क्रूरना क्रोधीपणाने कदापि पण संनार्या शिवाय उलट्टी तेने शुद्ध बुद्धि आपी, माटे हे प्रजु ! तारी वीतरागताने धन्य ठे. ”

॥ इत्यब्ददिनपरिमितोपदेशप्रासादवृत्तौ सप्तदशस्तं नस्य
चतुष्पंचाशदधिकद्विशततमः प्रबंधः ॥ १५४ ॥

व्याख्यान १५५ मु .

जगवाननी आशातनानां फळ विषे.

प्रजोराशातनां तन्वन्नद्वपधीर्मखलीसुतः ।

निजात्मानं जवौघेषु, न्यधादहो कुतर्कता ॥

जावार्थ“—प्रजुनी आशातना करीने तुच्छ बुद्धिवाळा मंखलीपुत्रे पोतानो आत्मा संसारसमुद्रमां नांख्यो, ए केवुं कुतर्कपाणुं !”

श्री गौतम गणधरे त्रण जुवनना शरण रूप अनं वांडित आपनारा श्री महावीर स्वामीने पूछ्युं के “ हे प्रजु ! मंखलीपुत्रनुं देवत्रोकमां गया पळीनुं जाची चरित्र कहो. ” त्यारे जगवान बोड्या के आ जरतज्ञेत्तमां आवेत्ता शतघार नामना नगरमां सुमति नामे राजा थशे. तेने सुजद्रा नामनी राणी थशे, तेना उदरमां वारमा देवत्रोकथी च्यवीने ते गोशाळो महापन्न नामे पुत्र थशे. ते देवसेन तथा विमन्नवाहनना नामयी पण प्रसिद्ध थशे. तेने एक वखत चार दांतवाळो श्वेत हाथी प्राप्त थशे. त्यार पत्नी तेने राज्य गादी मळशे, एटत्रे ते राजा मिथ्यात्वी होवाथो अनेक साधुत्रोनी कदर्शना करशे. ते जोझे तेना प्रधानो तेने विनय पूर्वक कहेशे के “ हे राजा ! प्रजानाथ थझे आशुं कृत्य करोओ ते योग्य नथी. ” तेथी ते राजा कांश्क पापकर्मथी पाओ हउशे. ते एक दिवस उद्याननी शोजा जोवा जशे, त्यां एक स्थाने तार्थिकरना शिष्यना शिष्य त्रण ज्ञानने धारण करनारा तथा निरंतर छुट तप करनारा सुमंगल नामना साधुने आतापना करतां देखशे. तेने जोझे ते विमन्नवाहन राजाने क्रोध उत्पन्न थशे, एटत्रे सिंङनी जेम वांकी दृष्टिथी ते मुनिने ध्यानमां तत्पर रहेत्वा जोशे. पळी तत्काळ घोराने त्व-

राथी हांकीने पोतानो रथ ते साधु उपर चत्रावशे, एट्टे साधु पत्नी जशे, पात्रा उजा थशे, एट्टे फरीथी पण एज प्रमाणे रथ हांकशे. वीजी वार उजा थया पत्नी ते साधु मनमां विचार करशे के " अहो ! आ जीव महानिर्दय केम जणाय ठे ? " एम विचारीने अवधिज्ञानयी जोतां तेने गोशाळानो जीव जाणीने कहेशे के " हे महंपद्म ! आजयो त्रोजे जंव तुं गोशाळो हतो ते वखत ते तारी तेजोवैज्याथी श्री महावीर जगवानना सर्वानुत्ति तथा सुनद्धत्र नामना वे शिष्योने दग्ध करी दीथा हता. परंतु ते साधुओ कृपा धारण करवासां महा समर्थ हता. केमके इंद्रादिक देवोतुं सामर्थ्य पण तेना पासे कुंठुवा जेवुं हतुं, तो तारा जेवानी तो शी गणत्री ! परंतु तेमने धन्य छे के तेओए तारो कोट्टो प्राणांत उपसर्ग सहन कर्यो, पण नेत्रना प्रांतजागमां पण क्रोधनो वेश सरखो लाया नहि; तेमज समग्र संसारी जीवो करतां पण अनंत वळवाळा श्री वीर परमात्मा उपर तें तेजोवैज्या मूकी तो पण तेमणे जरा पण क्रोध कर्यो नहि अने उल्लसो तने प्रतिबोध आप्यो, परंतु तुं बोध पाम्यो नहि. हुं तो सुमंगळ बुं, पूर्वनां सांधु जेवो कृपावान नथो ; तेथी तुं मने वधारे दुःख आपीश तो हुं तपना तेज वरुं रथ, घोमा अने सारथि सहित तने जम्पसात् करी नांखीश. " आ प्रमाणे ते साधुए कथा छतां ते राजा त्रिजीवार तेना पर रथ चत्रावी ते मुनिने पृथ्वी पर पानी देशे. ते वखते मुनि क्रोधयी तेजस् समुद्रवात करीने सात आठ पात्रां पात्रा हठी तेजोवैज्यावसे रथ, घोमा अने सारथि सहित विमलवाहन राजाने जस्मीचूत करी नांखशे. त्यार ९-ठो ते साधु अनेक प्रकारनां बट्ट, अट्टम आदि तप सहित घणां वर्ष सुधी चारित्र पाळीने अने एक मासतुं अनशन करी सर्व पाप आटोड पक्कमीने सर्वार्थसिद्ध विमानमां देवपणे उत्पन्न थशे.

विमलवाहन राजा मरीने सातमी नरके तेत्रीश सागरोपमना उत्कृष्ट आयुष्यवाळो नारकी थशे. त्यांथी नीकळीने मन्मयोनिमां उत्पन्न थशे. त्यांथी मरीने फरीथी सातमी नरकमां जशे. पात्रो मन्मयोनिमां उत्पन्न थशे. त्यां घणुं दुःख जोगवीने छठी नरकमां उत्कृष्ट आयुष्यवाळो नारकी थजे. त्यांथी नीकळी स्त्रीपणुं पामीने फरीथी छठी नरकमां उत्पन्न थशे. त्यांथी नीकळीने फरीथी स्त्रीपणुं पामी घणी कदर्यना पामशे. त्यांथी पांचमी नरकमां जड अत्यंत दुःख पामी उरःपग्मिर्पमां उत्पन्न थजे. त्यां वध वंधन आदि अनेक कष्ट पामी फरीथी पांचमी नरके जजे. त्यांथी नीकळी उरःपरिसर्प थड चोयी नरके जजे. त्यांथी नीकळी सिंहयोनिमां उत्पन्न थडने फरीथी चोथी

નરકે જડ પાઠો સિંહયોનિમાં ઉત્પન્ન થશે. ત્યાંથી ત્રીજી નરકમાં જડ દુઃખ જોગવીને પઠી પઠ્ઠીમાં ઉત્પન્ન થશે. ત્યાંથી ફરીને ત્રીજી નરકમાં જડને પાઠો પઠ્ઠીના જવમાં આવશે. ત્યાંથી મરીને વીજી નરકમાં ઉત્પન્ન થશે. ત્યાંથી નીકળી જુજપરિસર્પ થડને ફરી બીજી નરકે ઉત્પન્ન થશે. ત્યાંથી નીકળી ફરીથી જુજપરિસર્પમાં ઉત્પન્ન થડ પ્રથમ નરકમાં દુઃખ જોગવશે. ત્યાંથી નીકળી અસંહિ પંચેન્દ્રિયમાં ઉત્પન્ન થડને ફરીથી પ્રથમ નરકમાં જશે એ પ્રમાણે ઉપર કહેલા ક્રમવત્તે અસંહિ વિગેરે રત્નપ્રજ્ઞા (પ્રથમ) નરક વિગેરેમાં ઉત્પન્ન થડશકે ઢે. તેના ક્રમ વિષે કહ્યું ઢે કે—

અસન્ની સરિસીવ પરુલ્લી, સીહ ડરગ ત્થી જંતિ જા ઢઠ્ઠી ।

કમસો ઉક્કોસેણ, સત્તમી પુઢવી મણુઅ મચ્છા ॥

જ્ઞાવાર્થ—“ અસંહિ, જુજપરિસર્પ, પઠ્ઠી, સિંહ, ડરપરિસર્પ અને સ્ત્રી—એ જીવો અનુક્રમે પહેલ્લીથી ઢઠ્ઠી નરક સુધી ઉત્પન્ન થડ શકે છે, અર્થાત્ અસંહિ ઉત્કૃષ્ટ પહેલ્લી નરકે જાય, જુજપરિસર્પ ઉત્કૃષ્ટ વીજી નરકે જાય, ઇત્યાદિ. તથા મનુષ્ય અને મત્સ્ય ઉત્કૃષ્ટ સાતમી નરક સુધી જડ શકે છે. ”

ત્યાર પઠ્ઠી તે ચામાચીનીયા, વરુવાગુલ્લી વિગેરે ચર્મજ પઠ્ઠીમાં ઉત્પન્ન થશે. ત્યાંથી રાજહંસ વિગેરે ઢોમજ પઠ્ઠીમાં તથા જુજપરિસર્પમાં હજારો જવ કરશે. ત્યાર પઠ્ઠી અજગર, અલ્લસીયા વિગેરે ડરપરિસર્પમાં હજારો જવ કરશે. અલ્લસીયાનો જીવ ગામ નગર અને ચક્રવર્તીના આરુવા સૈન્યનો પણ નાશ કરે તેવનો મોટો થાય છે. તે ઢોમની ઢાદ વિગેરેમાં ઉત્પન્ન થાય ઢે. તે જીવ પૃથ્વીમાં અંગુલના અસંખ્યાતમા જ્ઞાગથી આરંજીને ઉત્કૃષ્ટો બાર યોજન જેટલો મોટો થાય ઢે. તે સંમૂલ્લિમ અને મિથ્યાત્વી હોય છે. તે જ્યારે પોતાના શરીરનું પાસું ફેરવે ઢે ત્યારે પૃથ્વીમાં મોટો આરુવા પમી જાય ઢે, તેથી તેના ઉપર વસેલું સૈન્ય તથા ગામ વિગેરે તેમાં પમીને નાશ પામે છે. તે પર્યાપ્તો થડને અંતર્મુહૂર્તના આયુષે વિનાશ પામે ઢે. કેટલાએક આ અલ્લસીયાને બેંદ્રિય પણ કહે છે, પરંતુ અત્રે તો જગવતી સૂત્રને અનુસારે પંચેન્દ્રિય કહેલો છે.

ત્યાર પઠ્ઠી તે ગોશાલ્લાનો જીવ એક સ્વરીવાલા, બે સ્વરીવાલા, ગેંઝા, હસ્તી તથા નરુવાલા (સિંહ વિગેરે) આદિ જીવોમાં સૈકનો અને હજારો જવ કરશે. ત્યાર પઠ્ઠી જલચરમાં, ચતુરિન્દ્રિયમાં, તેંદ્રિયમાં, બેંદ્રિયમાં, વનસ્પતિકાયમાં, વાયુકાયમાં, તેજસ્કાયમાં, અપ્પકાયમાં અને પૃથ્વીકાય વિગેરે સર્વ જાતિમાં ઢાલ્લો વસ્ત ઉત્પન્ન

थशे, त्यारपछी राजशुद्ध नगरमां जयन्त्य, मध्यम अने लच्छुष्ट एवा वेजथाना त्रण चव करशे. त्यारपछां ब्राह्मणनी पुत्री थशे. तेना लग्न मोटा ओड्डवथी तेना मातापिता करशे. अनुक्रमे तं तेने सासेर जडन गर्जवती थशे. त्यांथी पोताना पिताने घेर जवा नीकळंग. तेने अशुद्ध शुक्रना थशे. प्रयाण करतां रस्तामां रात्रिना समये दावानळनी जवाळाथी पीना पामशे. त्यां नीजुं कोड गराण नहि मळवाथी तेवज न.सवा जागवानुं स्थन्न पण नहि मळवाथी अत्यंत विज्ञाप करती सती चस्मसात् थड जशे. पूर्वे गोशाळाए अनेक मुनित्रोनां अंतःकरणो वाळी दोधां हतां, ते कर्मनो अही उदय थशे. जीव जे जे कर्म करे छे ते पोते तो विसरी जाय छे, पण समये समये करेदां कर्म ते जीवने विसरी जनां नथी. जीव गमे त्यां रघो होय, पण तेने घसनीने कर्म तेने योग्य स्थाने लड जाय छे.

त्यार पछी ते अग्निकुमार देवपणे उत्पन्न थशे. त्यांथी मनुष्यपणुं पामी साधुना संगथी समकित पामीने चारित्र ग्रहण करशे. ते चवमां चारित्रनी विराधना करशे, तेथी मरीने दक्षिण तरफनी अमुरकुमार निकायमां देवपणे उत्पन्न थशे. जो चारित्रनी विराधना करी न होय तो साधुना उत्पत्ति वैमानिकमाज थाय छे. पछी त्यांथी नीकळीने मनुष्यपणुं पामशे. त्यांथी दक्षिण वाजुना नागकुमारमां उत्पन्न थशे. पाछे ते मनुष्यचव पामशे त्यांथी मरीने दक्षिण वाजुमां सुवर्णकुमार देव थशे. त्यांथी मनुष्यचव पामी दक्षिण वाजुए स्तनितकुमार निकायमां उपजशे. त्यांथी मनुष्यचव पामी चारित्र वेशे. ते चवमां पण संयमनी विराधना करवाथी ज्योतिषी देवता थशे. त्यांथी मनुष्य थड संयम पाळीने प्रथम देवत्रोक्यां दवांगना थशे ; केमके ते चवमां संयमनी आराधना करशे. आराधना एटवे जे समये चारित्र ग्रहण कर्तु होय त्यारथी आरंजोने मरण पर्यंत अतिचार रहित तेनुं पावन करवुं ते. त्यांथी मनुष्यपणुं पामीने त्रीजा देवत्रोक्यां देवता थशे, त्यांथी अनुक्रमे एक एक चव मनुष्यनो करीने पांचमा. सातमा, नवमा अने अगिथारमा देवत्रोक्यां देवपणे उत्पन्न थशे. त्यांथी मनुष्यचव पामीने तथा चारित्रनुं संपूर्ण प्रतिपावन करीने सर्वार्थसिद्ध विमानमां देवपणे उत्पन्न थशे. त्यांथी च्यवाने महाविदेह क्षेत्रमां समृद्धिथी संपूर्ण उच्च कुळमां मनुष्यपणे उत्पन्न थशे. त्यां सद्गुरुना समागमथी सम्यक दर्शन पामीने सर्वोच्छुष्ट चारित्र पाळी केवळज्ञान प्राप्त करशे. केवळज्ञानना महोच्छवमां सर्व मंत्रने बोद्धावीने ते पोतानुं गोशाळाना चवथी आरंजोने सर्व चरित्र प्रगट करशे अने कहेजे के " हे आशे ! अरिहंत, आचार्य

(२६२) उपदेशप्रासाद जापांतर-जाग ४ थो-स्तंज १७ मो.

अने उपाध्याय विगोरेनी आशातना करवाथी हं अनंत काळ बुधी संसारमां जटक्यो
 लुं, माटे तेवी रीते तमारं करवुं नहि ; में तो अज्ञानपणाथी महा सुखता करी हतो.
 अरे! त्रण जुवनने तारवामां समर्थ अने त्रिबोकना समस्त पदार्थसमूहने जोनारा अ-
 ने अनंत गुणयुक्त एवा श्री महावीर तीर्थकर गुरु तरीके मळ्या वृतां पण में मनमां
 कांड पण शुद्ध ध्यान करुं नहि. ते जगत्गुरए अनेक जव्य जीवोना वंने प्रकारना दा-
 रिद्यनो नाश कर्यो, पण हु निर्जाग्यशेखर कांड पण ग्रहण करी शक्यो नही, तोपण
 ए कृमासागरे परिणामे पण मारे विषे शुद्ध अध्यवसायनो अवकाश आप्यो छे. तेना
 प्रज्ञावथीज हं आ जवमां पण चरित्र अने केवळज्ञान पामी अक्यो लुं. ” इत्यादि दे-
 शनामां पोतानुं चरित्र कह्नीने अनेक जव्य जीवोने आप्तधर्ममां रसिक करगे. ते
 जवमां अनुक्रमे अनज्ञान ग्रहण करीने ते गोशालो अनंत सुखना स्थान रूप मो-
 हपदने पामशे.

आ प्रमाणे गोशालानुं वृत्तांत सांजळीने शिष्यजनोए हेय वस्तुनो त्याग करवां
 अने मन वचन तथा कायाए करीने गुरुजननी अटप पण आशातना करवी नहि.

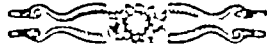
इत्यब्ददिनपरिमितोपदेशप्रासादवृत्तौ सप्तदशरतंजस्य
 पञ्चपञ्चाशत्तुत्तरं द्विज्ञाततमः प्रबंधः ॥ २५५ ॥

श्री उपदेश प्रासाद

स्तंभ १० मो.

व्याख्यान २५६ सुं.

ज्ञानाचारना आठ प्रकारमानो पहेलो काल नामना आचार कहे छे—

पठनीयं श्रुतं कावे, व्याख्यानं पाठनं तथा ।

आचारः श्रुतधर्मस्य, चाद्यो यद्विख्यते दुर्धैः ॥ १ ॥

जावार्थ—“ योग्य काले श्रुत जणवुं, जणववुं तथा व्याख्यान करवुं, ते श्रुत-धर्मनो पहेलो आचार पंमित पुरुषोए कहेलो छे. ”

अग्यार अंग अने उत्तराध्ययन विगेरे काविक श्रुत कहेवाय छे. ते दिवसे तथा रात्रे पहेली अने चौथी पोरसीमां जणवुं गणवुं अने दश वैकालिक विगेरे तथा दृष्टिवाद उत्काविक श्रुत कहेवाय छे, तेनां जणवा विगेरेनो काल सर्व पोरसीनो छे. तेमां सूत्रनी पोरसीमां सूत्र जणवु, अने अर्थनी पोरसीमां अर्थ अथवा उत्काविक श्रुत विगेरे जणवुं. दिवस तथा रात्रिनी पहेली अने डेही पोरसीमां अस्वाध्याय (असज्जाय)ने अजावे जणाय तेथी तनुं नाम काविक कहेवाय छे. काविकनो शब्दाथे एवो छे के योग्य कालेज जणवुं ते; अने मात्र काल बेळा सिवाय वधी पोरसीमां जणाय तेनं उत्काविक करुं छे. काविक तथा उत्काविक वन्ने श्रुतनो द्रष्टु अनध्याय काल वे घनीनो छे. तेथी कालवेळा प्रत्येक अहोरात्रमां चार आवे छे, तेद्वो वखत तजवो. ते चार वखत आ प्रमाणे—१ सं-ध्या वखते (सायंकाले), २ मध्य रात्रि, ३ प्रजात तथा ४ मध्यान्ह वखते, ए चार काल बेलाए तां कोइ पण दिवस स्वाध्याय करवे, नही; पण पंमद्वहण विगेरे बीजी क्रिया करवानो निषेध नथी. अन्य धर्मना एण कालने वखते तद्व्यादंठन विगेरे क्रियाओं कस्वामा आदे छे. द्वावणो एवेसा वण संख्याए मळीने वणमां चंवाज वाग गायत्री मंत्रनो जाप पूर्ण करे छे. दुव काल वखते सर्व जात्रेमां नृवादिकरुं पठन पाठन सर्वथा निषेध करवुं छे. ते विषे अन्य दर्शनमा करुं छे के—

(२६४) उपदेशप्रासाद ज्ञाषांतर-जाग ४ थो-स्तंज १० मो.

चत्वारि खद्वु कर्माणि, संध्याकात्रे विवर्जयेत् ।

आहारो मैथुनं निद्रा, स्वाध्यायं च विशेषतः ॥ १ ॥

ज्ञावार्थ—“ आहार, मैथुन, निद्रा अने विशेषे करीने स्वाध्याय, ए चार कर्म संध्या वखते त्याग करवां. ”

आहाराजायते व्याधिः, क्रूरगर्जश्च मैथुनात् ।

निद्रातो धननाशश्च, स्वाध्याये मरणं जवेत् ॥ २ ॥

ज्ञावार्थ—“ संध्या वखते आहार (जोजन) करवाथी व्याधि उत्पन्न थाय ठे, मैथुन करवाथी क्रूर गर्ज उत्पन्न थाय ठे, निद्रा लेवाथी धननो नाश थाय ठे, अने स्वाध्याय करवाथी मृत्यु थाय ठे. ”

तेमज काळ वखते स्वाध्याय करवाथी—“ अहो ! आ साधुओ स्वाध्यायनो काळ पण जाणता नथी ” एम कहिने लोको पण निंदा करे ठे ; तथा ते वखते पठनादिकमां व्यग्र रहे तो मुमुक्षु साधुने अवश्य करावा लायक आवश्यकदिक क्रियामां अने शुद्ध श्रावकने त्रिकाळ देववंदन, पूजन विगरेमां लपयोग रहे नहीं, तेथी वखतसर करवानी कहेली क्रियाथी भ्रष्टपणुं प्राप्त थाय.

वळी निरंतर स्वाध्याय करवाथी खेद थयो होय तेने तेंदलो वखत विश्राम पण थाय; माटे ते काळे तो आवश्यकदिक क्रियाओज करवी. कोइ वखत कारणविशेषे वखतनो अतिक्रम थइ जाय तो तेनो दोष नथी.

अहीं कोइ शिष्य शंका करे ठे के—“ जेम शुद्ध ध्यान मोक्षनो हेतु होवाथी सर्व काळे करवानुं कहुं ठे; तेम श्रुतज्ञान पण मोक्षनो हेतु छे, माटे तेनुं सर्व काळे पठनादि शामाटे न थाय ? जे मोक्षनुं कारण ठे त्यां काळ अथवा अकाळनी व्यवस्था जी ? ” आ शंकाना समाधान माटे गुरु कहे छे के—हे शिष्य! तारी शंका खरी छे; परंतु शुद्धध्यान तो सर्व धर्मक्रियामां रहेलुं छे, अने ते मानसिक छे, तेथी शुद्ध ध्यान वने कोइ पण क्रियानो बाध थतो नथी. पण लज्जटी सर्व क्रियाने पुष्टि मळे छे. अने श्रुतज्ञान तो पठन, गुणन विगरेथी सिद्ध थाय ठे. तेथी ते जांज सवारना प्रतिक्रमण नी जेम नियत काळेज करवा योग्य छे. जो सर्व काळ श्रुतनो ज अच्युस करे, तो

अन्योन्य पुण्यक्रियानो वाध थाय, तेम थवुं योग्य नथी. वळी जे मोऊनो हेतु होय त्यां काळनो विज्ञाग करवो योग्य नथी, एवुं जे ते वहुं ते व्यर्थ छे; केमके सावुने आहार विहार विगरे पण मोऊना हेतु छे; तोपण त्यां काळनो विज्ञाग कहेवो छे. आगममां कथुं छे के “तड्याए पोरसीए जत्तपाणं गवेसए ” “त्रीजी पोरसीए जातपणीनी गवेपणा करवी.” तथा—

अकाळे चरसि चिखु, काळे न पडिवेहसि ।

अप्पाणं च किंवासेसि, संनिवेशं च शरिहसि ॥ १ ॥

जावार्थ—“हे साधु! तुं अकाळे विचरे छे, योग्य काळे पडिवेहण करतो नथी. तारा आत्मानं तुं कीदामणा पामे छे, अने गामना दोकोनी निंदा करे छे. ” तेथी श्रुततुं पठनादिक योग्य काळेज करवुं. कोड अहंकारादिकने लीधे तेनो व्यत्यय करे, तो सगर नामना आचार्यनी जेम मोटी लज्जाने पामे.

सागराचार्यनुं दृष्टांत.

उज्जयिनी नगरीमां श्रीकाळिकाचार्य नामना आचार्य उग्र विहारी हता. तेनी पासेना शिष्यो सर्व पासत्या थड जवाथी सावुनो आचार पाळवामां पण शिथिल थयेंडा हता. तेमने आचार्य हमेशां शिखामण आपता हता; पण तेओ तो कुतराना पंछमाना जेम वक्रताने ओरता नहोता. तेथी आचार्य खड पामीने विचार्युं के—“आ शिष्योने सारणादि करतां मारो स्वाध्याय सीढाय छे—उरावर थड शकतो नथी, अने तेओने मारा वाक्यथी कांड पण गुण थतो नथी; मोटे तेनो कांड वीजो उपाय करवो जोडए. ”

अहीं दृढ वाक्यने अनुसारे एवो संबंध छे के—एक वावने सीमंथर स्वामीने इंद्रे पृच्छुं के—“ हे स्वामी! हाडामां चरतदोषमां एवो कोड विद्वान् छे, के जेने पठवाथी आपे वर्णन करुं तेवुं निगोदनुं स्वरूप यथार्थ वर्णव ? ” त्वारे प्रश्न कथुं के—“ हे इंद्र! हाडामां चरतदोषमां आर्य काळकृदुरि छे. के जे श्रुत पाठना वळ्या में कथुं तेवी ज रीते निगोदनुं स्वरूप कड़ी शक तेग छे. ” ते मांजळीने इंद्र तेनी परीक्षा करवा मोटे जगथी जीण थयेंडुं मरीग विद्वाने धीमे धीमे द्वाकमीने देके चाडनां मृत्ति पासे आप्या. अने दुहागनी धमगनी जेम स्वामींवाय देतां तण गुण वंदना करीने पृच्छुं के—“हे स्वामी! तुं दृष्टुं. अने दृढाव्याधी पीनाउं हुं. हजु मारुं वेदवुं आयुष्य

वाकी छे ते आप मारी हस्तरखा जोड़ने शास्त्रने आधारे कहो. मारा पर कृपा करो. मारा पुत्रोए तथा स्त्रीए मने काढी भूक्यो छे. तेथी हुं एकद्वो महा कष्टयी दिवसो निर्गमन करुं बुं. आप छ जीव निकायपर दया करवामां तत्पर छो, तेथी मारापर कृपा करो. ” आ प्रमाणे तेनां दीन वचनो सांजळीने गुरु तेनो हाथ जोतां जोतां कांइक तेनी चेष्टा तथा यथार्थ चाषण उपरथी अने कांइक श्रुतनो उपयोग आपवाथी तेने सौधर्म देवलोकना इंद्र जाणीने मौन रह्या, त्यारे फरीथी ते वृद्ध बोड्यो के—“हे स्वामी हुं जरथी पीडित बुं, तेथी वधारे वखत अहीं रहेवाने अशक्त बुं, माटे जलदी उत्तर आपो के हवे मारुं आयुष्य केटहुं बाकी छे ? पांच वर्ष बाकी छे ? के तेथी न्यूनाधिक ! छे ? ” गुरुए कहुं के—“ तेथी घणुं अधिक छे. ” वृद्धे पूछ्युं के—“ शुं दश वर्षनुं छे ? ” गुरुए कहुं—“ तेथी पण घणुं अधिक छे. ” वृद्धे कहुं—“ शुं त्यारे बीश वर्ष के त्रीश वर्ष के चात्तीश वर्ष बाकी छे ? हे गुरु ! सत्य कहो. ” गुरुए कहुं के—“ वारवार शुं पूछो छो ? तमारुं आयुष्य अंकनी गणतरीयां आवे तेनुं नयी. केमके ते अपरिमित (असंख्यात) छे. मुनिसुव्रत स्वामीना शासनमां तमे इन्द्र थया ठो, वर्तमान चौबीशीना छेड्या चार तीर्थकरोना पांच कठ्याणकनो उत्सव तमे कयो छे, अने आवती चौबीशीना केट्याक तीर्थकरोनी वंदना तथा पूजा तमे करशो. तमारुं आयुष्य बे सागरोपममां कांइक ओहुं बाकी रहेहुं छे. ” आ प्रमाणे गुरुनां वचनसांजळीने इंद्र घणो हर्ष पाव्या. पछी ते निगोदनुं स्वरूप पूछी निःशंक थया, अने श्री सीमंधर स्वामीए करद्वी प्रशंसा कही बतावीने तेणे कहुं के—“ हे स्वामी ! मारा सरखुं कार्य बतावो. ” त्यारे गुरु बोड्या के—“ धर्ममां आसक्त थयेद्या संघनुं विघ्न निवारो. ” पछी इन्द्र पोतानी इच्छाथी पोताना आव्यानी निशानी तरिके दिव्य अने मनोहर एवुं लपाश्रयनुं एक द्वार बीजी दिशामां करीने तरत स्वर्गे गया.

त्यारपडी सूरिना शिष्यो के जेओ आहारने माटे नगरमां गया हता तेओ आख्या. तेमणे गुरुने कहुं के—“हे स्वामी ! आ लपाश्रयनुं द्वार बीजी दिशामां केम थड गयुं ? आप पण विद्यानो चमत्कार जोवामां सृहा राखो ठो, तो पडी अमारा जेवानो तेम करवामां शो दोष ? ” ते सांजळीने गुरुए इन्द्रनुं आगमन विगेरे सर्व वृत्तांत यथार्थ कही आप्युं. त्यारे ते शिष्यो बोड्या के—“अप्रने पण इन्द्रनुं दर्शन करावो. ” गुरुए कहुं के—“ देवेन्द्र मारा वचनने आधीन नथी. ते तो पोतानी इच्छाथी आव्या हता अने गया. ते विषे तमारे पुराग्रह करवो उचित नयी. ” आ प्रमाणे गुरुए क-

वा ठनां ते विनय रहित शिष्योण पुराग्रह सूक्तयो नही. अने विनयरहितपणे आहार विंगरे करवा कराववा द्याव्या. तेथी गुरु उदेंग पामीने एक दिवस रात्रिना पाठवा पदोसं सर्व शिष्योने मुता मूळीने जव्यातर श्रावकने परमार्थ समजावीने नगरी ब-हार नोकळी गया. अनुक्रमे विहाग कर्तां करतां ते स्वर्णचमिए आवी पहेंन्या. त्यां महा बुद्धिमान सागर नामना पोताना जिव्यना शिष्य रदेंता हुता. तेनी पासे आवीने श्यापथिकी प्रतिक्रमीने तथा वृद्धी प्रसार्जाने रथा. सागर मुनिए तेमने कोड वावत जा-या नहेंता, माटे तेने ओळख्या नहीं, अने तेथीज ते उदा थया नहीं तेमज बंडना पण करी नही. तेमणे सूरिने पृष्ठुं के—“हे वृद्ध मुनि ! तमे कया स्थानथी आ-यां छं ?” त्यारे सांज्जीयना समुद्र समान गुरु कोपायमान थया शिष्याय बोड्या के— “अवन्ती नगरीथी. ” पठी तेमने ज्ञान पूर्वक सप्र क्रिया कर्तां जोडने सागर मु-निए विचारुं के—“खरेखर आ वृद्ध मुनि बुद्धिमान छे.” पठी तेणे पोताना शिष्योने वाचना आपतां बुद्धिना मदरी सूरिने कथुं के—“ हे वृद्ध ! हुं श्रुतस्कंध जणाथुं हुं ते तमे सांज्जो. ” ते सांज्जो गुरु तो मानज रथा. पठी सागरमुनि पो-तानी बुद्धिनी कुशलता वताववा माटे घणी सृष्टस बुद्धिवाळाथी ग्रहण थड गके तेथी व्याख्याना विस्नार कवा द्याव्या. व्याख्याना रसमां तद्वचीन थवाथी अकाल वेळाने—अनध्यायना समपने पण जाण्यो नहीं. “अहो !अज्ञान ए मोटे शत्रु छे. ”

अहीं उज्जयिनी नगरीमां प्रातःकाले पेला शिष्यो लट्या. त्यां गुरुने जाया न-ही. तेथी तेथो अत्यंत आकुलव्याकुल थड गया. अने संद्वान चित्ते वसतिना स्वामी शरपात श्रावक पासे जडेने पृष्ठुं के—“अमने सूक्तीने अमाग गुरु कयां गया ?” त्यारे ते श्रावके कोप करीने कथुं के—“ श्रीमान आचार्य तमने घणा उपदेंग आण्यो, प्रणुं समनाज्या. प्रेरणा की, तेपण तमे सदाचारमां प्रवर्था नहीं, त्यारे तमाग जेवा प्र-मादी शिष्योथी गुमना थी अर्थभिष्टि थवानी इती ” तेथी ते तमने तजीने चाड्या गया. ” ते सांज्जोने तेथो बुद्धिजन थड रथा अने कथुं के—“तमे अमाग पर प्रसन्न थडेने अमाग गुरुए पबित काव्ची दिजा वत शे. के जेया अमने तरफ जडे तेमने पापीने सनाय थडण. अमे जेथुं कथुं. तेथुं अथ पारथ. ” पठी गने ते शिष्योए प्रणा आ-ग्रह पर्वक पृष्ठुं. एडें ते प्रसन्न गुमना विस्मयी दिजा उकवी. पठी तेथो सर्व न्याथी चाड्या. अनुक्रमे गुरुने जायता शे उत. सागरमुनि पासे आड्या अने तेमने पणुं के—“पडण पडण आणिक जकजक थड ते ” सागर मुनिए जवाय आण्यो

के—“ ते तो मारा पितामह गुरु थाय, तेत्रो अहीं तो आव्या नथी; पण जेमने हुं ओळखतो नथी एवा कोइ एक वृद्ध मुनि उज्जयिनी नगरीची अहीं आवेद्या ठे. ते-
ने तमे जुत्रो, तेत्रो आ स्यळे ठे. ” पछी ते शिष्यो सागरमुनिए वतावेद्या स्थाने
गया. त्यां गुरुने जोइने दीन मुखवाळा थया, अने पोताना अपराधनी वारंवार कृपा
मागी. ते जोइ सागरमुनिए वज्जायी नम्र मुखवाळा थइने विचार्युं के—“ अहो !
आ गुरुना गुरु पासे में पांमित्य कर्युं, ते योग्य कर्युं नहीं. मे सूर्यनी कांति पासे खद्यो-
तना जेवुं अने आंवांना वृद्धपर तोरण बांधवा जेवुं कर्युं. ” एम विचारीने तेणे उग्री-
ने विनय पूर्वक गुरुने खमावीने गुरुना चरणकमळमां मस्तक राखी कहुं के “ हे गु-
रु ! विश्वने पूज्य एवा आपनी में अज्ञानना वशयी आशातना करी, तेनुं मने मि-
थ्या दुष्कृत हो. ”

पडी आचार्ये ते सागरमुनिने प्रतिबोध करवा माटे एक प्याळो जरीने नदीनी रे-
ती तथा एक चाळणी मंगावी. ते रेतीने गुरुए चाळणीमां नांखीने चाळी तो जीणी
रेती तेमांथी नीकळी गइ, अने चाळणीमां मोटा कांकरा बाकी रह्या. तेने दूर नांखी द-
इने पडी ते रेतीने कोइक स्थाने नांखी. पडी फरीथी ते रेतीने त्यांथी वइने बीजे
स्थाने नांखी. त्यांथी पण वइने बीजे स्थाने नांखी. एवी रीते वारंवार जुदे जुदे स्थाने
नांखीने वीथी. तेथी प्रांते रेती घणीज थोडी बाकी रही. आ प्रमाणे रेतीनुं दृष्टांत
वतावीने गुरुए सागरमुनिने कहुं के—“हे वत्स ! जेम नदीमां स्वाज्ञाविक्रज घणी रेती
छे, तेम तीर्थंकरोमां संपूर्ण ज्ञान रहेलुं छे. जेम प्याळावरे नदीमांथी थोडी रेती
वीथी, तेम गणधरोए जिनेद्रो पासेथी थोडुं श्रुत ग्रहण कर्युं, अने जेम ते रेतीने जुदे जुदे
स्थाने नांखवाथी अने पाछी वेवाथी नवी नवी जूमिना योगे वीण थती थती घणी
थोडी रही, तेम श्रुत पण गणधर थकी चावती परंपराए अनुक्रमे काळादिकना दोषथी
अल्प अल्पतर बुद्धिवाळा शिष्योन विषे विस्मृति विगेरेना कारणथी वीण थतुं थतुं
हावमां घणुंज थोडुं रहुं छे. तेमां चाळणीनो उपनय एवी रीते करवानो ठे के—सू-
क्तम ज्ञान सर्व नाश पाम्युं छे, अने हावमां स्थूल ज्ञान रहुं ठे. तेथी हे वत्स ! तुं श्रुत
सारी रीते जण्यो छे, पण श्रुत ज्ञाननो पहेळो आचार तें वरावर धार्यो नथी. केमके
तुं अकाळे पण स्वाध्याय करे ठे, ते विषे श्री निशीथ चूर्णिमां कहुं छे के—

संजा चौति—अणुदिए सूरिए, सइजएहिं, अथ्यमणे,
अध्वरत्ते, एत्रासु चलसु सइजायं न करिंति ॥

व्याख्यान २५७ मुं. अस्वाध्याय काले स्वाध्याय कर्त्वा नर्ही ते विपे. (२६९)

“चार संध्या आ प्रमाणे—? सूर्योदय पहेलां, १ मध्यान्ह समये. ३ सूर्यास्त स-
मये अने ४ अर्धरात्रे. ए चार संध्या वखते स्वाध्याय न करवो.” इत्यादि उपदेश गुरुना
मुख थकी सांचळीने सागर आचार्य ते संबधी मिथ्या छुफ्फृत आपीने गुरुने नम्या, अ-
ने पत्री विरोधे करीने तेमनी वैयावृत्य करवा लाग्या.

“जे कोड सागर आचार्यनी जेप अहंकारयी योग्य कालना अतिक्रम करीने
शुतादिक जणे छे, ते विद्वान् साधुनी सत्तामां वणे प्रकारे वज्जा तथा निंदाने पावे छे.”

॥ इत्यब्ददिनपरिमितोपदेशप्रासादवृत्तां अष्टादशस्तंभस्य
पट्पंचाशदधिकद्विगतातमः प्रबंधः ॥२६॥

व्याख्यान २५७ मुं.

अस्वाध्याय काले स्वाध्याय कर्त्वा नर्ही ते विपे.

अस्वाध्यायज्ञेष्वाङ्गः, स्वाध्यायं कुर्वते सदा ।

धतः क्रियाः फलन्त्येव, यथोक्तसमयकृताः ॥१॥

जावार्थ—“ मृग्वे माणस हृषेगां अनध्याय वखते स्वाध्याय करे उे; परंतु यो-
ग्य वखते कोरली क्रिया प्रोज फळी नत थाय उे.”

अनध्यायनो समय वणा प्रकारनो छे. तेनुं ययार्थे स्वरूप आवश्यक निर्गुक्तिनी
वृत्तिमां प्रतिरुमाण अध्वयनधी तया प्रवचनमोक्षार्थना वये अरुमत्रमा दारथी जा-
णी वेइं. अर्ही पण तेनुं कांश्च स्वल्प स्वधीण छीण.

के—“ ते तो मारा पितामह गुरु थाय, तेओ अहीं तो आव्या नथी; पण जेमने हुं ओळखतो नथी एवा कोइ एक वृद्ध मुनि उज्जयिनी नगरीथी अहीं आवेव्ना ठे. तेने तमे जुओ, तेओ आ स्यळे ठे. ” पछी ते शिष्यो सागरमुनिए वतावेव्ना स्थाने गया. त्यां गुरुने जोइने दीन मुखवाळा थया, अने पोताना अपराधनी वारंवार क्कमा मागी. ते जोइ सागरमुनिए वज्जायी नम्र मुखवाळा थइने विचार्युं के—“ अहो ! आ गुरुना गुरु पासे में पांमिष्य कर्णुं, ते योग्य कर्णुं नहीं. में सूर्यनी कांति पासे खद्योतना जेवुं अने आंवाना वृक्षपर तोरण बांधवा जेवुं कर्णुं. ” एम विचारिने तेणे उठीने विनय पूर्वक गुरुने खपावीने गुरुना चरणकमळमां मस्तक राखी कर्णुं के “ हे गुरु ! विश्वने पूज्य एवा आपनी में अज्ञानना वशथी आशातना करी, तेनुं मने मिथ्या दुष्कृत हो. ”

पछी आचार्ये ते सागरमुनिने प्रतिबोध करवा माटे एक प्यावो जरीने नदीनी रेती तथा एक चाळणी मंगावी. ते रेतीने गुरुए चाळणीमां नांखीने चाळी तो जीणी रेती तेमांथी नीकळी गइ, अने चाळणीमां मोटा कांकरा बाकी रखा. तेने दूर नांखी दइने पछी ते रेतीने कोइक स्थाने नांखी. पछी फरीथी ते रेतीने त्यांथी वइने बीजे स्थाने नांखी. त्यांथी पण वइने त्रीजे स्थाने नांखी. एवी रीते वारंवार जुदे जुदे स्थाने नांखीने व्हीथी. तेथी प्रांते रेती घणीज थोनी बाकी रही. आ प्रमाणे रेतीनुं दृष्टांत वतावीने गुरुए सागरमुनिने कर्णुं के—“हे वत्स ! जेम नदीमां स्वाच्चाविकज घणी रेती छे, तेम तीर्थिकरोमां संपूर्ण ज्ञान रहेलुं छे. जेम प्यावावरे नदीमांथी थोनी रेती व्हीथी, तेम गणधरोए जिनेद्रो पासेथी थोनुं श्रुत ग्रहण कर्णुं, अने जेम ते रेतीने जुदे जुदे स्थाने नांखवाथी अने पाछी वेवाथी नवी नवी जूमिना योगे व्हीण थती थती घणी थोनी रही, तेम श्रुत पण गणधर थकी चावती परंपराए अनुक्रमे काव्यादिकना दोषथी अल्प अल्पतर बुद्धिवाळा शिष्योन विषे विस्मृति विगेरेना कारणथी व्हीण थतुं थतुं हावमां घणुंज थोनुं रहुं छे. तेमां चाळणीनो उपनय एवी रीते करवानो ठे के—सूक्ष्म ज्ञान सर्व नाश पासुं छे, अने हावमां स्थूल ज्ञान रहुं ठे. तेथी हे वत्स ! तुं श्रुत सारी रीते जण्यो छे, पण श्रुत ज्ञाननो पहेवो आचार तें वरावर धार्यो नथी. केमके तुं अकाले पण स्वाध्याय करे ठे, ते विषे श्री निशीथ चूर्णिमां कर्णुं छे के—

संजा चौति-अणुदिए सूरिए, मइझएहिं, अथ्यमाणे,

अधरत्ते, एत्रासु चउसु सइझायं न करिंति ॥

व्याख्यान २५७ मुं. अस्वाध्याय काले स्वाध्याय करवो नहीं ते विषे. (२६९)

“चार संध्या आ प्रमाणे—१ सूर्योदय पहेद्यां, २ मध्यान्ह समये, ३ सूर्यास्त समये अने ४ अर्धरात्रे. ए चार संध्या वखते स्वाध्याय न करवो.” इत्यादि उपदेश गुरुना मुख थकी सांजळीने सागर आचार्य ते संबधी मिथ्या दुष्कृत आपीने गुरुने नम्या, अने पढी विशेषे करीने तेपनी वैयावृत्य करवा लाग्या.

“जे कोइ सागर आचार्यनी जेम अहंकारथी योग्य कालनो अतिक्रम करीने श्रुतादिक जणे छे, ते विद्वान् साधुनी सत्तामां घणे प्रकारे दज्जा तथा निंदाने पामे छे.”

॥ इत्यब्ददिनपरिमितोपदेशप्रासादवृत्तौ अष्टादशस्तंजस्य
षट्पंचाशदधिकद्विशततमः प्रबंधः ॥२५६॥

व्याख्यान २५७ मुं.

अस्वाध्याय काले स्वाध्याय करवो नहीं ते विषे,

अस्वाध्यायङ्गणेष्वज्ञः, स्वाध्यायं कुरुते सदा ।

यतः क्रियाः फलन्त्येव, यथोक्तसमयकृताः ॥१॥

जावार्थ—“मूर्ख माणस हमेशां अनध्याय वखते स्वाध्याय करे बे; परंतु योग्य वखते करेली क्रियाओज फळीचूत थाय बे.”

अनध्यायनो समय घणा प्रकारनो छे. तेनुं यथार्थ स्वरूप आवञ्चक निर्युक्तिनी वृत्तिमां प्रतिक्रमण अध्ययनथी तथा प्रवचनसरोद्धारना वसें अरुसत्ता छारथी जाणी वेवुं. अहीं पण तेनुं कांइक स्वरूप देखीए छीए.

ज्यारे आकाशमांथी सूक्ष्म रज पमे त्यारे जेट्त्रो काल पमे तेट्त्रो अस्वाध्याय काल जाणवो; तेपज धुंअर (धुंवार) जेट्त्रो काल पमे तेट्त्रो अस्वाध्याय काल जाणवो. तेमां विशेष एट्त्रुं के—धुंअर परतो होय तेट्त्रो वखत मुनिए अंगोपांगनी चेष्टा कर्या विना मकानमांज वेसी रहेवुं; तथा गंधर्व नगर, लडकापात, दिशाओनो दा-

ह अने विद्युत्पात थाय त्यारे तेदना वखत उपरांत एक पहोर सुधी अस्वाध्याय काळ जाणवो. अकाळे (वर्षाकृतु विना) विद्युत् नो चमकारो थाय, अथवा अकाळे घेवनी गर्जना थाय तो वे पहोर सुधी अस्वाध्याय काळ जाणवो. अपारु चोमासानुं तथा कार्तिक चोमासानुं प्रतिक्रमण कर्या पळी प्रतिपदा (एकम-परुवा) सुधी अस्वाध्याय काळ जाणवो. आशो तथा चैत्र शुदी पांचमना मध्यान्ह समयी आरंजीने कृष्णपक्षनी प्रतिपदा सुधी अस्वाध्याय काळ जाणवो. वीजने दिवसे स्वाध्याय करवो योग्य छे. राजा अने सेनापति विगेरेनुं परस्पर युद्ध थनुं होय तो ते वखत अस्वाध्याय काळ जाणवो. होळीना पर्वसां ज्यांसुधी रज शांत न थाय त्यांसुधी अस्वाध्याय जाणवो. गामनो राजा सरण पामे तो ज्यांसुधी वीज राजानो अक्षिपेक थाय नहीं, त्यांसुधी अस्वाध्याय जाणवो. उपाश्रययी सात घर सुधीमां कोऽ प्रसिद्ध माणस मृत्यु पाम्यो होय तो एक अहोरात्री^१ नो अनध्याय काळ जाणवो. उपाश्रययी सो हाथ सुधीमां कोऽ अनाथ मृत्यु पाम्यो होय तो तेनुं शत्रु ज्यांसुधी लड न जाय, त्यांसुधी अस्वाध्याय जाणवो. स्त्रीना रुदननो शब्द ज्यांसुधी संजळाय त्यांसुधी स्वाध्याय करवो नहीं. जळचर तिर्यच पंचेन्द्रिय मत्स्य विगेरे (विकलेन्द्रिय नहीं) नां रुधिर, मांस के हारुकां उपाश्रययी साठ हाथ सुधीमां पड्यां होय तो ते तथा कोऽ पड्कीतुं इहुं परुथुं होय पण जाणुं न होय तो ते काढी नांख्या पळी स्वाध्याय थड शके, अने जो इहुं फुटी गथुं होय तो त्रण पोरसी सुधी स्वाध्याय कटपे नहीं. तेमां पण जो इहुं फुट्टेनुं होय अने तेमांयी रसनुं बिंडु जूमि उपर परुथुं होय तो ते साठ हाथनी बहार लड जइने ते भूमि थोया पळी स्वाध्याय कटपे. पाखीना पण जेड्डुं पण इमाना रसनुं अथवा दोहीतुं बिंडु जूमि पर परुथुं होय तो स्वाध्याय कटपे नहीं. गाय विगेरेनुं जरायु^२ ज्यांसुधी लागेनुं होय त्यांसुधी अस्वाध्याय जाणवो, अने जरायु परुथा पळी त्रण पोरसी सुधी अस्वाध्याय जाणवो. विज्जामो विगरेण उंदर विगेरे मार्यो होय तो एक अहोरात्री अस्वाध्याय जाणवो. तेदना काळ नंदिसूत्र विगेरे जणवुं नहीं. एज प्रमाणे मनुष्यना संबंधमां पण जाणवुं. विशेष एड्डुं के -उपाश्रययी सो हाथ सुधीमां मनुष्यना अवयवो अथवा चर्म, मांस, रुधिर, हारुकुं विगेरे पड्यां होय तो अस्वाध्याय जाणवो, पण जो उपाश्रय अने ते अवयव विगेरे परुदना स्थाननी वच्चे मार्ग होय तो स्वाध्याय थड शके.

व्याख्यान २५७ मुं. अस्वाध्याय काले स्वाध्याय करवो नहीं ते विषे. (२७१)

स्त्रीओने ऋतु आवे त्तारे त्रण दिवस सुधी स्वाध्याय कटपे नहि, पण जो प्रदर-
नो रोग थयो होय, तो अधिक काल सुधी स्वाध्याय कटपे नहि. कोइ गर्भवतीने पुत्र प्र-
सव थयो होय तो सात दिवस सुधी अस्वाध्याय अने जो पुत्री थइ होय तो अथवा रक्त
अधिक जतुं होय तो आठ दिवस सुधी अस्वाध्याय जाणवो, नवसे दिवसे कटपे. सो
हाथ सुधीमां कोइ बाळक विगेरेनो दांत परुचो होय तो ते शोधवो, अने जो दांत जो-
वामां न आवे तो “दंत ओहरुवणियं करेसि काउस्सगं” एम कहिने एक नवकारनो
कायोत्सर्ग करवो. त्तार पढी स्वाध्याय कटपे. दांत विना बीजा कोइ अंग अथवा उपांग-
नुं हानकुं सो हाथ सुधीमां परुचुं होय तो १ वार वर्ष सुधी वाचनादिक स्वाध्याय कटपे
नहि, पण मनमां अर्थनी विचारणानो कोइ स्थाने निषेध नथी. आर्द्रा नक्षत्रथी आरं-
जीने स्वाति नक्षत्र सुधी विद्युत् तथा मेघगर्जना थाय तो स्वाध्यायनो निषेध नथी.
जूमिकंप थयो होय तो आठ पहोर सुधी स्वाध्याय कटपे नहि. अग्निनो उपद्रव थ-
यो होय तो ते उपद्रव रहे तेद्वो वखत स्वाध्याय कटपे नहि. चंद्रग्रहणमां उत्कृष्ट वार
पहोर सुधी अने सूर्यग्रहणमां उत्कृष्ट सोळ पहोर सुधी अस्वाध्याय जाणवो, पाखीनी
रात्रिए पण स्वाध्याय सूजे नहीं.

इत्यादि अस्वाध्यायनुं स्वरूप संप्रदायने अनुसारे जाणीने स्वाध्याय करवो. के-
सके अयोग्य काले वाचनादिक करवाथी मूर्खपणुं प्राप्त थाय छे. ते उपर एक दृष्टांत
छे के—कोइ एक साधु संध्यावखत वीत्या पढी कालिक श्रुतनो समय अतीत थया
ठनां पण तेनो काल नहि जाणवाथी तेनुं परावर्तन करता हता. ते जोइने कोइ सम्यक्-
दृष्टि देवताए विचार्युं के—“ हुं आने समजावुं के जेथी कोइ मिथ्यादृष्टि देवता एने ठ-
ळे नहि.” एम विचारिने ते महीयारीनुं रूप करी माथे छाज्ञानो चरेद्वो घमो मूकी ते सा-
धुनी पासे थइने जा आव करवा लागी अने “छाश द्यो छाश ” एम वारंवार मोटेथी
बोदवा लागी. तेथी अत्यंत उधेग पामीने पेत्ता साधुए कहुं के—“ अरे शुं तारे छा-
श वेचवानो आ वखत छे ? ” त्तारे महीयारी बोद्वी के—“ अहो शुं त्तारे त्तारे प-
ण आ स्वाध्यायनो वखत छे ? ” ते सांजळीने साधुने विस्मय थयो, अने उपयोग दइने
अकाल जणावाथी मिथ्या जुष्टतदीधुं. पछी “अयोग्य वखते स्वाध्याय करवाथी मिथ्या-
दृष्टि देवताए करेद्वो छळ थाय छे, माटे फरीथी एम करशो नहि.” एवी ते देवताए साधु-
ने शिखावण आपी, माटे योग्य वखतेज स्वाध्याय करवो उचित छे.

यथोक्त वखते करेली क्रियाओ अवश्य फळीचूत थाय छे. क्रिया वे प्रकारनी ठे. एक प्रशस्त अने बीजी अप्रशस्त. तेमां सिद्धान्त मार्गमां कहेली सर्व क्रियाओ प्रशस्त छे. अने खेती, व्यापार विगेरे अप्रशस्त छे. चर्या—जहुं आवहुं अने जापणा-दि सर्व क्रियाओ काळे करेलीज सफल थाय ठे; तेथीज नीतिशास्त्रमां अकाळचर्याने श्रेष्ठ कहेल नथी. कहुं ठे के—

अकाळचर्या विषमा च गोष्टिः, कुमित्रसेवा न कदापि कार्या ।

पर्यामजं पद्मवने प्रसुप्तं, धनुर्विसुकृतेन शरेण तामितम् ॥१॥

जावार्थ—“ अकाळचर्या, विषम गोष्टी अने कुमित्रनी सेवा—ए कदी पण करवां नहीं. जुओ नीचनी संगत करवाथी पद्मवनमां सुतेओ हंस धनुषधी सूटेओ वाणवमे मराणो. ” ते द्रष्टांत नीचे प्रमाणे—

कोइएक वनने विषे पद्मसरोवरमां मंदरक्त नामनो हंस रहेतो हतो. त्यां एक वखत कोइ घुवरु आव्यो, तेने हंसे पूछयुं के—“ तुं कोण ठे ? अने आ वनमां क्यांथी आव्यो छे ? ” घुवरु बोड्यो के—“ तमारा गुण सांजळीने हुं तमारी साथे मित्राइ करवा आव्यो बुं. ” एम कहेवाथी हंसे तेने रहेवा दीधो. अनुक्रमे साथे क्रीडा करतां । मत्राइ बंधाणी. परंतु हंसे मनमां विचार न कर्यो के—‘कट्याणने इच्छनार पुरुषे नीचनो परिचय करवो नहीं. ’ कहुं ठे के—

हुं तुंही वारु साधु जण, पुज्जण संग नीवार;

हरे घनी जल जट्वरी, मत्थे पमे प्रहार. ?

‘ हे साधु जन ! हुं तने वारुंके के तुं पुर्जननी संगति नीवार, केमके जळनेघनी हरण करे ठे; पण प्रहार जादरने माथे पमे छे. ’ वळी

नीच सरिस जो कीजे संग, चमे कळंक होय जसजंग;

हाथ अंगार ग्रहे जो कोय, के दाजे के काळो होय २

(अर्थ सुगम ठे)

पडी एक दिवस घुवरु हंसनी रजा लडने पोताने स्थाने गयो. ते वखत हंसने कहुं के—“तमारे पण एक वखत मारे स्थाने आवहुं. ” पडी हंस पण एक वखत घुवरुने स्थाने गयो पण त्यां तेने जायो नाहिं. घणे स्थाने तेनी शोध करतां कोइ वृक्षना कोटरमां पेठेओ दीगो. तेने हंसे कहुं के—“हे जाइ ! बहार आव, बहार आव, हुं हंस

तने मळवा आव्यो लुं. ” घुवरु वोढ्यो के—“ हुं दिवसे बहार नीकळवा शक्तिमान नथी, माटे तुं अहीं रहे. आपणे रात्रे गोष्टी करशुं.” पळी रात्रे वन्ने जण मळ्या, अने कुशळ वार्ता करी. ते रात्रे हंस तेनी साथेज सुतो. हवे ते वनमां ते रात्रे एक सार्थ रात्रिवासो रबो हतो. ते पाळ्झी रात्रे त्यांथी चाळवा तैयार थयो. ते वखते घुवरुने मोटा विस्तारथी शब्द कर्यो, अने पोते नदीना कोश्रमां पेसी गयो. हंसने तेमनो तेम त्यां सुतो ज रहेवा दीधो. घुवरुनो शब्द सांजळीने सार्थपतिने क्रोध चड्यो, तेथी ते अपशुकननी निश्रुति करवा माटे तेणे शब्दवेची बाण मार्युं, ते वागवाथी हंस मृत्यु पाम्यो. माटे विषमगोष्टी करवी नहीं. वळी अकाळे विचरुं नहीं, अर्यात् अकाळचर्यानो त्याग करवो. ते उपर मार्गानुसारीना गुणोमां कशुं छे के—

धर्मार्थस्वात्मनां श्रेयोऽज्जिवाञ्जन् स्वैर्यभृत्सदा ।

अदेशाकालयोश्चर्यां, विचारज्ञो विवर्जयेत् ॥ १ ॥

ज्ञावार्थ—“ हमेशां स्थिरताने धारण करनार अने धर्म, अर्थ तथा पोताना आत्मानुं कढ्याण इच्छनार विचारवाळा पुरुषे देशने अयोग्य अने कालने अयोग्य चर्यानो त्याग करवो. ”

वळी ज्ञापण पण समयने योग्य करवुं. समयोचित ज्ञापण अनेक मनुष्योना मनने सुख करनार थाय छे. ते विषे दृष्टांत नीचे प्रमाणे—

श्री चांपानेर गढमां महमद बेगको नामे वृष्ट वादशाह राज्य करतो हतो. तेनो अत्यंत मानीतो ^१लघुक नामनो ब्राह्मण हतां. तेणे सरस्वती पासेथी वरदान मेळव्युं हतुं. एक दिवस काजी, मुह्ला, आखुन, वारहजारी तथा सुवा विगेरेए वादशाहने विज्ञप्ति करी के—“ हे दीन दुःखीना वादशाह ! आपणा कुरानमां एवुं कहुं छे के— “ प्रातःकाले हिंउनुं दर्शन थाय तो दोजखमां जवुं परे, अने चाळीश रोजानुं फळ जाय; तेथी आ लहुआनुं प्रातःकाले दर्शन करवुं योग्य नथी. ” ते सांजळीने वादशाहे तेओने प्रसन्न करवा माटे लहुआनुं विन्नकुल आववुं वंध कर्युं. पळी एक दिवस वादशाहे काजी, मुह्ला, शेख, सुवा विगेरेने चार प्रश्न पूञ्चा के—“ सर्वनुं बीज शुं ? सर्व रसमां श्रेष्ठ रस कयो ? कृतज्ञ (करेत्वा कामनो जाणनार) कोण ? अने कृतघ्न (करेत्वा कामनो हणनार) कोण ? ए चार प्रश्ननो जवाव आपो. ” तेओए विचारीने ते-

१ जे लहुओ -- लवो एवा नामयो प्रख्यात छे परनु ते तो वाणीओ हतो एवी लोकोक्ति छे

नो जवाब आप्यो, पण वादशाहे ते कबुद्ध कर्यो नहीं. पत्नी वादशाहे बहुआने बो-
लावीने ते काजी विगेरेनी स्वरुमांज उपरना चार प्रश्न पृष्ठ्या, एट्ठे बहुआए तरत-
ज जवाब आप्यो के—“ हे स्वामी ! सर्वतुं वीज जळ छे, सर्व रसमां श्रेष्ठ रस लवण
छे, कृतज्ञ कूतरो छे, अने कृतघ्न जमाइ छे. कह्युं छे के—

द्रुतमानय पानीयं, पानीयं पंकजानने ।

पानीयेन विना सर्वं, सद्यः शुष्यति दग्धवत् ॥१॥

जावार्थ—“ हे कमलाक्षी ! पीवा लायक पाणी जलदीधी लाव, केमके पाणी
विना सर्व वस्तु दग्ध थयेद्वानी जेम तत्काळ सुकाइ जाय ठे. ”

प्राथम्यमुदधिष्वासीत्, सत्यं ते लवणोदधे ।

यद्भसेन विना सर्वरसो न स्वादमर्हति ॥२॥

जावार्थ—“ हे लवणसमुद्र ! सर्व समुद्रोमां तारुं प्रथमपणुं ठे ते योग्य ठे. केम-
के जेता. (तारा)-रस विना कोइ पण रस स्वाद आपतो नथी. ”

अशनमात्रकृतज्ञतया गुरोर्न पिशुनोऽपि शुनो लज्जते तुलाम् ।

अपि बहूपकृते सखिता खले, न खद्वु खेदति खेदतिका यथा ॥३॥

जावार्थ—“ स्वामीनुं अन्न मात्र खावना कृतज्ञपणाधी चामीयो कूतरानी पण
तुलना पामतो नथी. जेम आकाशमां लता क्रीमा करती नथी अर्थात् आधार विना
रही शकती नथी, तेम बहु उपकार करेवा खळ पुरुषनी साथे पण मित्रता थइ श-
कती नथी. ”

क्षणं रुष्टः क्षणं तुष्टो, नानापूजां च वाञ्छति ।

कन्याराशिस्थितो नित्यं, जामाता दशमो ग्रहः ॥४॥

जावार्थ—“ जमाइ क्षणमां रोष पासे छे, क्षणमां संतोष पासे छे, अने नाना प्र-
कारनो सत्कार चाहे ठे; माटे ते हमेशां कन्या राशिमां रहेवा दशमा ग्रह समान छे. ”

आ प्रमाणे बराबर पोताना प्रश्नोना जवाब सांजळीने काजी विगेरेनी सम-
क्ष वादशाहे तेनी घणी प्रशंसा करी. त्यारपत्नी कोइएक दिवसे फरीधी काजी विगेरेए
वादशाह पासे बहुआनी चामी करी के—“ हे स्वामी ! काफर एवा हिंडु बहुआनी

साथे निरंतर मंत्र (विचार) करवो योग्य नथी. आपना राज्यमां तेनी जेवा वाणीमां प्र-
वीण घणा माणसो छे.” ते सांजळीने बादशाह तेओने फरी चार प्रश्न पूठ्या के—“ज-
गत्मां मोटो पुत्र कोनो? जगत्मां मोटा दांत कोना? जगत्मां मोटुं उदर कोनुं? अने
जगत्मां मोटो माहो कोण?” ते सांजळीने तेओ विचारीने बोल्या के—“हे स्वामी !
जगत्मां बादशाहनो पुत्रज मोटो पुत्र छे, जगत्मां मोटा दांत अने मोटुं उदर हाथीनुं
छे, तथा विश्वमां आपना जेवो बीजो कोइ माहो नथी.” आ प्रमाणे सांजळीने बाद
शाहे तेओनो तिरस्कार करी लहुआने बोलावीने ते चारे प्रश्नो पूठ्या, एट्ठे ते तरतज
बोव्यो के—“हे स्वामी ! विश्वमां गायना पुत्र जेवो बीजो कोइ मोटो नथी, केमके ते
खेती करी आपवा वने आखी पृथ्वीने जीवामे ठे. मोटा दांत हळना जाणवा केमके
तेनावने पृथ्वीमां बीज व्वाय छे ने उगे छे. मोटुं उदर पृथ्वीनुं जाणवुं, केमके ते सर्व
वस्तुनुं रक्षण करे ठे, तेमज सर्वनो स्पर्श पण सहन करे ठे. तथा मोटो माहो ते छे के
जे समयने योग्य एवं साहं जाण करे ठे. ” ते सांजळीने बादशाह अति प्रसन्न थयो
अने लहुआने पोतानुं प्रीतिपात्र कर्यो. आ दृष्टांत कांइक उपयोगी होवाथी अत्रे लख्युं ठे.

आ प्रमाणे होवाथी ज्ञानाचारनुं पालन करनार साधुए जिनेश्वरनी आज्ञाने अ-
नुसरनीने सर्व क्रियाओ योग्य कालेज करवी.

“ श्री जिनेश्वरनी आज्ञाने अनुसारे अस्वाध्यायनुं वर्णन सांजळीने स्वाध्यायने
वखतेज श्रुतनो अनुयोग आचरवो. ”

॥ इत्यब्ददिनपरिमितोपदेशप्रासादवृत्तौ अष्टादशस्तंजस्य
सप्तपंचाशदधिकष्टिशततमः प्रबंधः ॥२५७॥

व्याख्यान २५८ सुं.

हवे बीजो विनयाचार वर्णवे ठे.

श्रुतस्याशातना त्याज्या, तद्धिनयः श्रुतात्मकः ।

शुश्रूषादिक्रियाकाले, तत्कुर्याज्ज्ञानिनामपि ॥१॥

जावार्थ—“ श्रुतनी आशातना करवी नहि, कारणके तेनो विनय श्रुतस्वरूप छे. तेथी करीने शुश्रूषादिक क्रिया करवाने वावते श्रुतज्ञानवाळानो पण विनय करवो.”

श्रुतना द्रव्य अने जाव एवा वे प्रकार ठे. तेमां पुस्तक अक्षर विंगरे द्रव्यश्रुत कहेवाय छे. पण अकारवो तथा धुकवके लखेवो अक्षर वगारवो विंगरे द्रव्यश्रुतनी आशातना जाणवी; अने परमात्माए कहेला पदार्थमां पोतानी बुद्धि चलावीने तेनो अन्या अर्थ करवो ते जावश्रुतनी आशातना जाणवी. प्रतिक्रमण आवग्यकमां तेची आशातनाना वर्णनमां कहुं ठे के—‘ सुअस्स आसायणाए सुअदेवयाणं आसायणाए’ श्रुतनी आशातना, श्रुतना अधिप्रायक देवतानी आशातना विंगरे. अहीं कोइने शंका थाय के—“श्रुत देवतानी आशातना छेज नहि अथवा तो ते श्रुत देवता कशा कामनी नथी.” तेनो जबाब कहे ठे के—जिनेन्द्रे कहेल आगम देवताना अधिष्ठाता विनाना छेज नहि माटे श्रुतदेवता छे, अने तेथी तेनी आशातना पण छे. “ ते श्रुतदेवता कशा कामनी नथी” एम पण शंका करवी नहि. केमके श्रुतदेवतानुं अवलंबन करीने प्रशस्त मनवाळा जीवोनो कर्मक्षय जोवामां आवे छे.

श्रुतमां कहेला वचननुं उद्धरण करवुं ते पण जावश्रुतनी आशातना जाणवी. श्री जिनेंद्राए श्रुतमां एवुं कहुं छे के—अत्रादि विद्या शासननुं मोटुं कार्य होय तोज उपयोगमां लेवी; पण बीजा कोइ कारणे तेनो उपयोग करवो नहि. जे कोइ प्रमाद विंगरे कारणथी अथवा आश्चर्य बताववानी इच्छाथी स्पृहजनद्र मुनिनी जेम लब्धि विद्यानो उपयोग करे छें ते श्रुतनी आशातना करे छे, अने तेम करवाथी मोटी हानि प्राप्त थाय छे. ते संबंधमां स्पृहजनद्रनो प्रबंध कहे ठे—

पाटलिपुर नगरमां श्री श्रमणसंघ एकत्र थइने विचार करवा लाग्यो के—“हालमां महा जयंकर दुष्काल प्रवर्त्ते छे, तेथी बुद्धिमान साधु पण अच्यास न राखवाथी अने जणेंहुं न गणवाथी घणुं श्रुत बीसरी गया छे. माटे हवे श्रुतनो उद्धार करवो

जोड़ए.” एम विचारीने श्री संघे अगियार अंग संबंधी अध्ययन, उदेशा विगरे जे ह-
ता ते सर्वे मेळव्या. पछी दृष्टिवाद मेळववा माटे कांडक विचार करवा लाग्या. विचारतां
नेपाळ देशमां रहेला श्रुतकेवळी नद्रवाहु स्वामीने जाणीने तेमने बोलाववा माटे संघे
वे मुनिओने मोकळ्या. ते मुनिओ त्यां जइ तेमने वांदीने बोल्या के—“ हे स्वामी!
आपने श्री संघ त्यां आववा माटे आज्ञा करे छे.” ते सांजळीने सूरिए कहुं के—
“में महाप्राणायाम ध्यान आरंज्युं छे, ते बार वर्षे सिद्ध थाय छे तेथी हुं आवी शकीश
नहि. महाप्राणायाम सिद्ध थया पढी कोइ पण कार्य आवी पमे तो चौदे पूर्वो सूत्र
तथा अर्थ सहित एक मुहूर्त्त मात्रमां गणी शकाय ठे.” ते सांजळीने ते वने साधुओ-
ए पाछा आवीने सूरिनुं कहेलुं वचन श्री संघने कहुं. पढी संघे बीजा वे मुनिने बोला-
वीने आज्ञा आपी के—“ तमारे सूरि पासे जइने कहेवुं के श्री संघनी आज्ञा
न माने तेनो शो दंभ करवो ते अमने कहो. जो ते सूरि एम कहे के तेवाने संघ
वहार करवो. तो तमारे लंचे स्वरे सूरिने कहेवुं के हे आचार्य महाराज ! आप पोते
ते दंभने योग्य थया ठो. ” पछी ते वने मुनिए त्यां जइने सूरिने तेज प्रमाणे कहुं. एद-
दे सूरि बोल्या के—“पूज्य संघे एवुं न करवुं पण मारापर कृपा करीने बुद्धिमान साधु-
ओने अहीं मोकळवा, तेओने हुं सात वाचना आपीश. तेमां एक वाचना आहार जइने
आव्या पढी आपीश, त्रण वाचना त्रण वखतनी काळ वेळाए आपीश अने त्रण
वाचना सांजहुं प्रतिक्रमण कर्या पछी आपीश. एम करवाथी संघनुं काम थशे ने मारुं
पण थशे. ” ते सांजळीने ते वने मुनिए पाछा आवीने संघने ते प्रमाणे कहुं, तेथी
संघ प्रसन्न थयो अने स्यूत्रजद्र विगरे पांचसो साधुने सूरि पासे मोकळ्या. तेमने सूरि
जणाववा लाग्या. तेमां स्यूत्रजद्र विना बीजा सर्व साधुओ थोमी वाचनाथी जणवामां
असंतुष्ट थइने पोतपोताने स्थाने आवता रखा. स्यूत्रजद्रमुनि महा बुद्धिमान हुता ते एकज्जा
रखा. तेणे आठ वर्षमां आठ पूर्वनां अच्यार कर्यो. एकदा अटप वाचनाथी उद्वेग पा-
मेला जोइने सूरि बोल्या के—“ हे वत्स ! मारुं ध्यान पूर्ण थवा आव्युं ठे, तयार पछी
तने तारी इच्छा मुजव वाचना आपीश.” स्यूत्रजद्रे पृच्छ्युं “के हे स्वामी ! हवे मारे केट-
लुं जणवुं वाकी रह्युं छे ? ” गुरुए जवाव आप्यो के—“ विंछु जेदहुं तुं जणयो छे, अ-
ने समुद्र जेदहुं वाकी रह्युं छे. ” पछी महा प्राणध्यान पूर्ण थतां स्यूत्रजद्र वे वस्तुए जणा
एवा दश पूर्व मुथी जण्या. तेवामां स्यूत्रजद्रनी बहेनो यज्ञा विगरे साध्वीओ तेमने वंद-
ना करवा माटे आवी. प्रथम सूरिने वांदीने तेओए पृच्छ्युं के—“ हे प्रभु ! स्यूत्रजद्र

क्यां ठे ?” सूरि कहुं के—“नाना देवकुळमां ठे.” एम सांजळीने साध्वीओ ते तरफ चाव्ती, तेमने आवती जोइने स्थूलजद्रे आश्वर्य देखामवा माटे पोतानुं रूप फेरवीने-सिंहनुं रूप धारण कर्तुं. ते साध्वीओ सिंहने जोइने जय पामी अने सूरि पासे आवीने ते वात कही. सूरि उपयोगथी ते हकीकत जाणीने कहुं के—“ तमे जइने वांदो, त्यां तमारो मोटो जाइज छे, सिंह नथी.” एटले ते साध्वीओ फरीथी त्यां मइ, ते वखते स्थूलजद्र पोतानेज स्वरूपे हता तेने वंदना करी. पछी तेना जाइ श्रीयकना स्वर्गगमननुं वृत्तांत कहीने तेमज पोतानो संशय टाळीने ते साध्वीओ पोताने स्थाने गइ. पछी स्थूलजद्र वाचना लेवा माटे गुरु पासे गया, ते वखते सूरि वाचना आपी नहि अने बोल्या के—“ तुं वाचनाने अयोग्य ठे.” अचानक गुरुनुं आवुं वचन सांजळीने स्थूलजद्र दीक्षाना दिवसथी आरंज्जिने पोताना अपराध संचारवा द्याग्या. पछी ते बोल्या के—“हे पूज्य गुरु! में कांइ पण अपराध कर्यो जणातो नथी, पण आप कहो ते खरुं.” गुरु बोल्या के—“ शुं अपराध करीने कबुल करतो नथी? तेथी शुं पाप शांत थइ ग-युं? ” पछी स्थूलजद्र सिंहनुं रूप करवा वरुं करेली श्रुतनी आशातनानुं स्मरण करीने गुरुना चरणकमळमां पड्या अने बोल्या के—“ फरीथी आवुं काम नहि करुं, क, मा करो. ” सूरि बोल्या के—“तुं योग्य नथी.” पछी स्थूलजद्र सर्व संघ पासे गया-अने तेमने प्रार्थना करी गुरु पासे सोकळी गुरुने मनाववा द्याग्या. केमके “ मोटानो को-प मोटाज शांत करी शके. ”सूरि संघने कहुं के—“जेम आ स्थूलजद्रे हमणा पोतानुं रूप विकुर्व्युं तेम बीजा पण करशें. वळी हवे पछी मनुष्यो मंद सत्ववाळा थरे.” तोपण संघे वधारे आग्रहथी स्थूलजद्रेने जणाववा कहुं, त्यारे गुरुए उपयोग आप्यो तो जाण्यु के—“ बाकीना पूर्वनो माराथी अजाव नथी माटे आ स्थूलजद्रेने बाकीना पूर्वो जणावुं.” एम विचारीने गुरुए “तारे बीजा कोइने बाकीनां पूर्वो जणाववां नहि” एवो अजिग्रह करावीने स्थूलजद्रेने वाचना आपी, तेथी ते चौद पूर्वना धारण करना राथ्या.

वीर जगवानना मोइ पछी एकसो सीत्तेर वर्षे जद्रवाहु स्वामी पण समाधिथी स्वर्गे गया. आ दृष्टांतनो लपनय हृदयमां धारण करीने श्रुतनी आशातना तजवी. ए श्रुतनो विनय कथो.

वळी शुश्रूवा विगेरे करवाने अवसरें ज्ञानीनो पण विनय करवो. ते विषे सूत्रमां कहुं ठे के—

न पक्कळं न पुरळं, नैव किञ्चाण पिट्टं ।

न जुज्जे उरुणा उरं, सयणे नो पन्निस्सुणे ॥ १ ॥

अक्षरार्थ—“नमस्कारादिक करवा योग्य गुरुनी बहु नजीकमां पन्खे वेसवुं नहीं, सन्मुख वेसवुं नहीं, पाळळ वेसवुं नहीं, ढींचणे ढींचण अरुकाणीने वेसवुं नहीं, तेमज शय्यामां रहीने गुरुवाक्य सांजळवुं नही. वाक्य सांजळतांज उजा थड जवाव देवो.”

विशेषार्थ—भावे तथा जमणे पन्खे वेसवुं नहीं; तेम वेसवार्थी गुरुनी सरखा आसने वेसवा रूप अविनय थाय. सन्मुख वेसवुं नहीं; तेम करवार्थी वंदना करनार लोकोने गुरुनुं मुख देखाय नहीं, तेथी तेमने अप्रीति थाय. तेमज गुरुनी पाळळ वेसवुं नहीं; तेम करवार्थी वनेतुं मुख जोवाय नहीं, तेथी तेवो रस आवे नहीं. पोताना ढींचण साथे गुरुनो ढींचण अरुकारुवो नहीं, तथा शय्यामां सूता अथवा वेठा गुरुनुं वाक्य सांजळवुं नहीं; पण गुरु बोद्धे के तरतज तेमनी पासे जडेने तेना चरणकमळमां नमीने ‘ मारा पर गुरुनी बहु कृपा ठे ’ एम मनमां मानीने ‘ जगवन् ! इच्छामो अनुशिष्टिं ’ ‘ हे गुरु ! शी आझा ठे ? ’ एम पृठवुं. तेमज शिष्ये विनयगुणवने गुरुने प्रसन्न करवा. कहुं ठे के—

अणासवा थूद्ववया कुसीद्व्या, मिउं पि चंरुं पकरंति सीसा ।

चित्ताणुआ लहु दस्कोववेआ, पसायए ते हु डुरासर्यपि ॥१॥

जावार्थ—“गुरुना दचनने नहीं माननारा, विचार्या विना बोद्धनारा अने खराव शीलवाळा शिष्यो कौमळ गुरुने पण प्रचंरु करे छे, अने गुरुना चित्तने अनुसरनार तथा चातुर्य गुणथी युक्त एवा शिष्यो डुरासद (अति क्रोधवाळा) गुरुने पण प्रसन्न करे छे. ते उपर चंरुद्ध आचार्यनुं दृष्टांत नीचे प्रमाणे—

चंरुद्ध आचार्यनुं दृष्टांत.

अवंति नगरीना उद्यानमां चंरुद्ध आचार्य परिवार सहित आवीने समोसर्या. ते पोताना साधुना न्यूनाधिक क्रिया मात्रना दोपने जोड जोडने वारंवार कोप करता हता. तेनी प्रकृतिज क्रोधी हती. अन्यदा ते आचार्ये विचार्यु के—“आ वथानुं निवारण मारा एकत्रार्थी थड शकतुं नथी, तेमज अधिक रोष करवार्थी मारुं पोतानुं पण हित धनुं नथी. ” एम विचारीने ते ध्यान करवा माटे एकांत स्थाने वेठा. ते अवसरे उज्जयिनी नगरीना रहेवासी कोड शत्रुनो पुत्र तरतज पणेल्लो होवार्थी हाथे बांधेझा मींढळ

सहित पोताना मित्रो साथे त्यां आव्यो. तेना मित्रोए साधुओने कहुं के—“ हे साधुओ ! आ अमारो मित्र संसारथी विरक्त थइने तमारी पासे दीक्षा लेवा इच्छे छे, माटे तमे तेने दीक्षा आपो. ” ते सांजळीने ते साधुओए तेने गंध, मादक तथा उत्तम वस्त्रथी शणगरेडो जोइ विवाहकार्यमां प्रवर्तवो जाणीने तेना मित्रो हास्य करे डे एम धारी तेमने गुरु पासे मोकव्या. त्यां पण तेओए तेज प्रमाणे कहुं. त्यारे गुरुए कोपथी तेओने कहुं के—“ हे जाविक श्रावको ! एम होय तो राख लावो. ” त्यारे ते मरकराओ राख पण लाव्या. पछी गुरुए जाते तेना माथानो लोच कर्यो. त्यारे ते शेठना पुत्रे लघुकर्मी होवथी मनमां विचार्युं के—“ अहो ! में जातेज दीक्षा ग्रहण करी, तेम गुरुनो शो दोष ? इंद्रादिकने पण दुर्लज एवुं आ चारित्र मने विना प्रयासे मळ्युं, अने आचार्ये पोतेज आप्युं, माटे हवे तेनो त्याग करवो उचित नथी. ” कहुं छे के—

प्रमादसंगतेनापि, या वाक् प्रोक्ता मनस्विना ।

सां कथं दृषदुत्कीर्णाङ्गराक्षीवान्यथा जवेत् ॥ १ ॥

जावार्थ—“ मनस्वी पुरुषे प्रमादना वशथी पण जे वाणी कही होय ते वाणी पथथरमां कोतरेला अङ्गरनी पंक्तिनी जेम अन्यथा (मिथ्या) केम थाय ? ”

एम विचारीने तेणे मित्रोने कहुं के—“ तमे घेर जाओ, मारे हवे घरनुं कांइ प्रयोजन नथी. ” ते सांजळीने तेना मित्रोए तेने संसारना जोगने माटे घणुं समजाव्यो, पण तेणे ग्रहण करेहुं व्रत छोळ्युं नहीं, तेथी विद्वस्वा थइने तेओ पोतपोतोन घेर गया. ”

हवे ते श्रेष्ठपुत्र नवो दीक्षित थयेडो हतो; तोपण मनना परिणामे करीने तो जाणे घणा काळनो दीक्षित होय तेवो लागतो हतो. तेणे गुरुने कहुं के—“ हे जगवन् ! मारा स्वजनोने खबर परुशे एटले तेओ अहीं आवशे, अने मारुं चारित्र मूकावशे; तेथी आपणे वीजे कांइ जता रहीए. ” गुरुए कहुं के—“ हे महानुजाव ! हुं रात्रे देखतो नथी, माटे तुं प्रयम रस्तो जोइ आव. ” ते सांजळीने ते मार्ग शोधीने तरत पाछे आव्यो. गुरुने विज्ञप्ति करी के—“ गुरुजी ! पधारो. ” अटले गुरु पण तत्काळ रात्रिने विषे तेनी साथे चाव्या. अंधकारथी व्याप्त थयेला मार्गमां उचा नीचा प्रदेशोमां चात्रतां पगले पगले स्वल्पना पामवाथी पृथ्वी पर परुता गुरु शिष्यना उपर कोप पामीने तेने आक्रोश करवा लाग्या के—“ हे पापीष्ट ! तें केवो रस्तो शोध्यो ? ” एम कहीने दांभावती तेनापर प्रहार कर्यो तोपण ते सुशिष्य मनमां चिंतववा लाग्यो के—

“ हा इति खेदे ! आ गुरु महाराज पोताना परिवारमां सुखे रहता हता. तेमां में निर्जागीत्रे तेमने दुःखनुं पात्र कर्या. केट्टाक शिष्यो गुरुने जन्म पर्यंत सुखना आपनारा होय छे, अने हुं तो पहेले दिवसेज गुरुनी आशातना करनारो थयो. पण हवे गुरुने कोइ तुम्हा विगेरेथी वधारे पीना न थात्रो. ” इत्यादि विचारतो ते धीरे धीरे मार्ग देखावतो अति प्रयत्नवसे चाववा लाग्यो. वळी विचारवा लाग्यो के—“ अहो ! आ गुरुनो मारा पर मोटो उपकार थयो ठे के जेमणे अनादि काळथी नहीं पामेदो एवो रत्नत्रयनो मार्ग मने देखाड्यो. मने घणा काळथी परिभ्रमण करनाराने परमात्माए कहेला धर्ममार्गना रहस्यमां स्थापन कर्यो. अहो ! अनादि काळथी आवी रीते मने कोइए तारुना करी नहोती, के जे तारुनाथी अनेक जवसां उपार्जन करेलां कर्मो नाश पामे छे. अहो ! ज्ञानी गुरु विना बीजो कोण आवां उपकार करं ? ” इत्यादि शुच ध्यानमां आरूढ थइने उपशम श्रेणी वसे कर्मनां दळीयांने उपशमावीने फरीथी क्लृप्तश्रेणी वसे ते कर्मना अंशोनो क्षय करी मोह राजानी सेनानो पराजय करीने मात्र एक गुरुना विनयथीज केवळज्ञान पाम्यो. जेने माटे उद्यम कर्यो ते वस्तु ते तत्काळ पाम्यो. पछी केवळज्ञान वसे मार्गने सारी रीते जोइ शकवाथी विषम मार्गने तजीने सारा मार्गे गुरुने दइ गयो अने गुरुने धर्मनी प्रीतिथी प्रसन्न कर्या.

प्रातःकाळे सूरिए शिष्यना मस्तक उपर रुधिर वहेतुं जोइने विचार्युं के—“अहो ! आ शिष्य नवदीक्षित ठतां मन, वचन अने कायाना योगे करीने तेनी इमा कोइ नवीन अने अद्वैतिक छे; हुं चिर काळनो दीक्षित हुं ठतां पण मारो प्रचंड कोप जतो नथी तेथी ते कोपने धिक्कार ठे ! ” एम विचारीने सूरि शिष्य प्रत्ये बोड्या के—“ हे शिष्य ! मे एक मोटुं आश्चर्य जोयुंके प्रथम तने मार्गमां पगळे पगळे वारंवार खट्टना पामतो में जोयो हतो. त्यार पछी प्रथमनीज जेवो अंधकार छतां सरल गतिथी मने जरा पण पीना उत्पन्न कर्या विना जाणे सूर्ये मार्ग वताव्यो होय तेम हुं ठीक रीते चाड्यो ते मोटुं आश्चर्य मने दामे छे. ” शिष्य बोड्यो के—“ देव गुरुना विनयथी श्रुत ज्ञान प्राप्त थाय छे, अने श्रुत ज्ञानथी बीजां ज्ञान प्राप्त थाय ठे. पछी ज्ञानथी शुं नथी थतुं ? सर्व थाय ठे ” इत्यादि अपेक्षावाळां वचनो वादवायी सूरि “ आने अनंतु अव्यावाय ज्ञान प्राप्त थयुं जणाय छे. ” एम मानीने फरीथी पोताना आत्मानी निंदा करता तेना चरणकमळमां पड्या. एवी रीते चित्तमां शुच ज्ञाना ज्ञावतां ते आचार्य पण केवळज्ञान पाम्या. एरीते सारा विनयवाळा शि-

(२०२) उपदेशप्रासाद ज्ञापांतर-ज्ञाग ४ थो-स्तंज १० मो.

ष्यो उक्तं कोपवाळा गुरुने पण मोक्ष आपनारा थाय ठे.

इत्यब्ददिनपरिमितोपदेशप्रासादवृत्तौ अष्टादशस्तंजस्य
अष्टपंचाशदधिकद्विशततमः प्रबंधः ॥ २५० ॥

व्याख्यान २५९ सुं.

त्रीजा ज्ञानाचार बहुमान विषे.

विद्या फलप्रदावश्यं, जायते बहुमानतः ।

तदाचारस्तृतीयोऽतो, विनयतोऽधिको मतः ॥ १ ॥

ज्ञावार्थ—“गुरु आदिकतुं बहुमान करवाथी विद्या अवश्य फलदायक थाय छे; तेथी ते त्रीजो आचार विनययी पण अधिक मानेदो ठे. ”

विनय तो वंदना, नमस्कार विगेरे बाह्याचारथी पण थइ शके ठे, अने बहुमान तो अंतरनी प्रीतिथीज थाय छे. ते बहुमान होय तो एकांते करीने गुरु विगेरेनी इच्छाने अनुसरवुं, गुणनुं ग्रहण करवुं, दोषनुं आच्छादन करवुं, तथा अन्युदयनुं चिंतवन करवुं इत्यादि थाय ठे. जे श्रुतना अर्थी होय तेणे तो गुरु विगेरेनुं बहुमान अवश्य करवुं; ते विना घणा विनयथी पण ग्रहण करेती विद्या फलदायक थती नथी. ते विषे गौतमपृच्छामां कहुं छेके—

विज्ञा विन्नाणं वा, मिच्छा विण्णणं गिण्हणं जोउं ।

अवमन्हइ आयरिअ, सा विज्ञा निष्फळा तस्स ॥ १ ॥

ज्ञावार्थ—“विद्या अथवा विज्ञान जो मिथ्या विनयथी ग्रहण करे, अने आचार्यनी अवगणना करे, तो ते विद्या तेने निष्फल थाय ठे. ”

अहीं विनय तथा बहुमानना चार जांगा थड शके छे. १ विनय होय, पण बहुमान न होय; ते उपर नेमिनाथ पासे प्रातःकालमां उठीने वहेला जनारा पादक नामना वामुदेवना पुत्रनुं दृष्टांत जाणवुं. २ बहुमान होय, पण विनय न होय; ते उपर सांवनुं अथवा हयणां कहेवामां आवशे एवा वे नैमित्तिकनुं दृष्टांत जाणवुं. ३ कोइने विनय तथा बहुमान वने होय; ते उपर कहेवामां आवशे एवा कुमारपाळ राजानुं दृष्टांत जाणवुं. ४ कोइने वेमांथी एक पण न होय; ते उपर कपिदा दासीनुं अथवा काळ-सौकरिकादिकनुं दृष्टांत जाणवुं. प्रथम वे निमित्तियानुं दृष्टांत कहे छे—

कोइ गाममां कोइ एक सिद्धपुत्रना वे शिष्यो ज्योतिष शास्त्र जणता हता. तेमां एक शिष्य बहुमान पूर्वक गुरुनो विनय करतो हतो. जे कांइ गुरु कहे ते सर्व यथार्थ रीते अंगीकार करतो हतो, अने बीजा शिष्यमां ते गुण नहोतो. एक दिवस ते वने तृण तथा काष्ठ लेवाने वनमां गया. रस्तामां तेमणे केटवांक मोटां पगदां जोयां. ते जोइने एक बोढ्यो के—“ आगळ हाथी जाय छे. ” एटले बीजाए कहुं के—“ हाथी जतो नथी पण हायणी जाय छे, ते पण मावी आंखे काणी छे, अने तेनापर कोइक राणी बेठेदी छे, ते सथवा छे अने वळी गर्भवती छे, तेने आज काळ प्रसूतिनो समय छे, तेमां पण ते पुत्र प्रसवशे. ” ते सांजळीने बीजाए कहुं के—“ आवुं नहीं जाये-लुं असंबद्ध केम बोढे छे ? ” तयार ते बोढ्यो के—“ ज्ञानथी सर्व जणाय छे, ते वातनी तने आगळ चाळतां खात्री थशे. ” पछी ते वने केटवीक पृथ्वी आगळ चाढ्या, तो तेज प्रमाणे सर्व जोयुं. तेटवामां कोइक दासी राजा पासे आवीने बोढी के—“ हे राजा ! राणीने पुत्र प्रसव थयो छे, तेनी वधामणी हुं आपुं लुं. ” ते सांजळीने पेला शिष्ये बीजाने कहुं के—“ आ दासीनुं वचन सांजळ. ” बीजो बोढ्यो के—“ तारुं ज्ञान सत्य छे. ” पछी तेओ नदीने कांठे गया. त्यां कोइ वृद्ध स्त्री जळ जरवा आवी हती, तेणे तेमने चेष्टावने निमित्तिया जाणीने पृष्ठचुं के—“ मारो पुत्र देशांतर गयो छे, त्यांथी क्यारे पाळो आवशे ? ” एम पृष्ठतांज तेना माथा परथी घमो पनी गयो अने फुटी गयो. ते सांजळीने पेला वगरविचारवाळे एकदम बोढी उठयो के—“ तारो पुत्र मरण पाय्यो छे. ” पछी बीजो विचारवाळे बोढ्यो के—“ हे जाड ! एवुं बोढ नहि, तेनो पुत्र घेर आव्यो छे. हे वृष्ट माता ! तमे घेर जडे तमारा पुत्रने जुओ. ” ते सांजळीने ते वृद्ध स्त्री जळदीथी पोताने घेर गड. त्यां पुत्र आवेवो हतो. तेने जोइने ते अत्यंत प्रयत्न थड. पत्री पुत्रनी रजा जडेने वे वन्न तथा केटवाक स्वीया पेला सत्य बोढ.

नारने तेणे आप्या. ते जोइ बीजाए खेद पामीने विचार्युं के—“खरेखर गुरुए मने सारी रीते जणाव्योज नथी. जो एम न होय तो हुं जाणतो नथी, अने आ क्यांथी जाणे? माटे तेमां गुरुनोज दोष छे.” पत्ती तेओ गुरु पासे गया. तेमां पेलो सुइ शिष्य गुरुंतु दर्शन थतांज मस्तक नमावीने तथा हाथ जोरुने बहुमान पूर्वक आनंदना अश्रुथी नेत्र जिजावतो गुरुना चरणकमळमां मस्तक मूकीने नम्यो, अने बीजो शिष्य तो पथ्यरन, स्तंजनी जेम जरापण गात्र नमाव्या विना उज्जो रह्यो. त्यारे गुरुए तेने कहुं के— “अरे! केम पगमां परतो नथी? ” ते बोड्यो के—“आपना सरखा पण पोताना शिष्यमां ज्यारे आवुं अंतर राखे त्यारे कोने उपको आपवो? ज्यारे चंद्रमांथी अंगारानी वृष्टि थाय त्यारे कोने कहेवुं? ” ते सांजळी गुरु बोड्या के— “आम केम बोड्ये ठे? में कोइपण वखत विद्या आपवामां के तेनी आम्नाय कहेवा विगेरेमां तने ठेतयो नथी. ” शिष्य बोड्यो के—“जो एम छे, तो मार्गमां हाथणी विगेरेतुं स्वरूप आणे सारी रीते जाण्युं अने में केम कांइ पण जाण्युं नाहिं? ” ते सांजळीने गुरुए पेलो बीजा शिष्यने पूछ्युं के—“हे वत्स! तें शी रीते जाण्युं ते कहे. ” त्यारे ते बोड्यो के “आपना प्रसादथी में विचार करवा मांड्यो के आ कोइ हाथीनी जेवां पगदां तो प्रसिद्ध रीते जाणी शक्य तेम ठे. पण शुं आ हाथीनां पगदां ठे के हाथणीनां छे? ” एम विशेष विचार कयो तो तेणे करेदी लघुनीतियी ते हाथणी छे एम में निश्चय कयो. मार्गमां जमणी बाजुना वेडाओ हाथणीए अदेडा हाता अने दाबी बाजुना छेदेडा नहोता तेथी “दाबी आंखे काणी छे” एम निश्चय कयो. पत्ती “हाथणी उपर चढीने आवा परिवार सहित राजा के तेना परिवारवाळा विना बीजो कोइ जवाने योग्य नथी; तेथी जर राजा अथवा तेतुं कोइ अंगत भाएस होवुं जोइए ” एम धार्युं. पत्ती तेणे कोइक ठेकाणे हाथणी उपरयो उतरुने शरीरचिंता करो हतो, ते जोइने “सणी छे ” एम निश्चय कयो. पासेना कोइ जाळामां ते राणीना राता बह्नो अने दागेडो जोइने धार्युं के—“ते पतिवाळो ठे” अने ते ज्यां पेशाब करवा वेडी हतो त्यांथो पृथ्वी पर हाथ मूकीने उठी हतो. ते जोइने “गर्जवतो छे” एम निश्चय कयो. त्यांथी चात्रतां राणीए जमणो पग प्रथम मूक्यो हतो तेथी “गर्जमां पुत्र ठे” एम जाण्युं अने चात्र घणी मंद हती, तेथी “प्रसन्नकाळ नजीक ठे” एम निश्चय कयो. वळी हे स्वामी! पेली वृ स्त्रीए पोताना पुत्र संवधी प्रश्न कयो के तरतज तेना मस्तक परथी घनो पनी गयो, तेथी मे एवुं विचार्युं के—“जेम आ घनो ज्यांथो उत्पन्न थयो हतो त्यांज म-

ळी गयो माटे तेनो पुत्र पण घेर उत्पन्न थयो हतो तेथी ते घेरज आव्यो हशे. ” आ प्रमाणे तेनी अनुपम बुद्धिथी हर्ष पामीने गुरुए वीजा शिष्यने कहुं के “हे वत्स! तें मारा प्रत्ये विविध प्रकारनो विनय कर्यो पण तेवुं बहुमान कर्युं नहीं अने आणे सारी रीते बहुमान कर्युं अने वैनयिकी बुद्धि बहुमान सहित विनय होय तोज स्फुराय-मान थाय ठे, तेथी आमां यारो दोष नथी.” आ प्रमाणे विनय ठतां पण बहुमान अने अवहुमानतुं तारतम्य जाणवुं.

हवे विनय अने बहुमान ए वनेथी युक्त श्री कुमारपाळ राजातुं दृष्टांत नीचे प्रमाणे—

श्री पाटण नगरमां कुमारपाळ राजा राज्य करता हता. ते जिनेन्द्रोए कहेला आगमनी आराधना करवामां तत्पर हता, तेथी तेणे ज्ञानना एकवीश जंमार कराव्या. वळी त्रेसठ शलाका पुरुषनां चरित्रो सांजळवानी इच्छा थवाथी श्री हेमचंद्राचार्य गुरु पासे प्रार्थना करीने ३६००० श्लोक प्रमाण श्रीत्रिपष्टि शलाका पुरुष चरित्रनी रचना करावी. ते चरित्रने सुवर्ण तथा रुपाना अकरे दखावीने, पोताना महेलमां दड जड, त्यां रात्री जागरण करीने, प्रातःकाळे पट्टहस्ती उपर ते चरित्रना पुस्तकने पथरावी तेना पर अनेक छत्र धारण करावी, सुवर्णना दंभवाळा वोंतेर चामरथी वींजाता मोटा उत्सव पूर्वक उपाश्रये दड गया. त्यां तेनी सुवर्ण, रत्न, पट्टकुळ विगेरेथी पूजा करीने वोंतेर सामंत राजाओ सहित विधि पूर्वक गुरु पासे तेनुं व्याख्यान सांजळ्युं. एज प्रमाणे अगियार अंग अने वार उपांग विगेरे सिद्धान्तोनी एक एक प्रत सुवर्ण विगेरेना अकरथी दखावी, अने गुरुना मुखयी तेनुं व्याख्यान सांजळ्युं. तथा योगशास्त्र अने वीतराग स्तवना मळीने वत्रोश प्रकाश सुवर्णना अकरथी हाथपोथी माटे दखावीने ह्मेशां मौनपणे एक वखत तेनो पाठ करवा द्याग्या. ते पोथीनी दररोज देवपूजा वखते पूजा करवा द्याग्या. तेमज “ गुरुए करेला सर्व ग्रंथो मारे अवश्य दखाववा ” एवो अजिग्रह दडने सातसो दहीयाने दखवा वेसाड्या. एक वखत प्रातःकाळे गुरुने तथा दरेक साधुने विधिपूर्वक वांटीने राजा देखकशाळा जोवा गया. त्यां दहीयाओने कागळनां पानांमां दग्वतां जोडने राजाए गुरुने तेनुं कारण पृच्छ्युं. त्यारे गुरुए कहुं के—“ हे चौतुवय देव! हाव ज्ञानजंमारमां तामपत्रोनी घणी खोट ठे, मांठ कागळनां पानांमां ग्रंथो दखाय छे. ” ते सांजळीने राजा दज्जित थयो, अने मनमां विचारवा दान्यो के—“ अहो ! नवा ग्रंथो रचवामां गुन्ती अखंन शक्ति छे,

अने मारोमां ते ग्रंथो द्वाखाववानी पण शक्ति नथी, तो पछी मारुं थावकपणुं शुं?" एम विचारीने ते उजो थडने बोड्यो—“ हे गुरु ! उपवासतुं प्रत्याख्यान आपो.” ते सांजळी “ आजे शेनो उपवास छे”? एम गुरुए पूछ्युं. त्यारे राजाए कह्युं के — “अत्यार पछी ज्यारे तारुपत्र पूरां थाय त्यारेज मारे जोजन करवुं. ” ते सांजळीने गुरुए कह्युं के “ श्रीतारुनां वृद्धो अहींथी घणा दूर ठे तो ते शी रीते जलदी मळी शकशे ? ” एम गुरुए तथा सामंतो विगेरेए बहु मान सहित घणा वार्या, तो पण तेमणे तो उपवास कर्यो. श्रीसंघे तेमनी स्तुति करी के—

अहो जिनागमे जक्तिरहो गुरुषु गौरवम् ।

श्रीकुमारमहीजर्तुरहो निःसीमसाहसम् ॥ १ ॥

जावार्थ—“ अहो ! श्रीकुमारपाळ राजानी जिनागमने विषे केवी जक्ति छे ? तेमज अहो ! गुरुने विषे तेतुं बहुमान पण केवुं ठे ? अने अहो ! तेतुं साहस पण निःसीम छे. ”

पछी श्रीकुमारपाळ राजा पोताना महेलना उपवनमां जडने त्यां रहेला खरतारु वृद्धोनी चंदन, कर्पूर विगेरेथी पूजा करीने जाणे पोते मंत्रसिद्ध होय तेम बोड्यो के—

स्वात्मनीव मते जैने, यदि मे सादरं मनः ।

यूयं व्रजत सर्वेऽपि, श्रीतारुधुमतां तदा ॥ १ ॥

कथयित्वेति गांगेयभयं ग्रैवेयकं नृपः ।

कस्याप्येकस्य तादस्य, स्कन्धदेशे न्यवीविशत् ॥ २ ॥

तस्थौ च सौधमागत्य धर्मध्यानपरो नृपः ।

श्रीतारुधुमतां तांश्च निन्ये शासनदेवता ॥ ३ ॥

जावार्थ—“ हे खरतारुनां वृद्धो ! जो मारुं मन पोताना आत्मानी जेम जैन मतमां आदरवाळुं होय, तो तमे सर्वे श्रीतारुनां वृद्धो थड जात्रो. १. एम कहिने राजाए कोइ एक खरतारु वृद्धना स्कंध प्रदेश उपर पोतानो सुवर्णनो हार मुक्यो. २.

पत्नी ए प्रमाणे करीने राजा महेंद्रमां जड धर्मध्यानमां तत्पर घडने रह्यो, एट्ठे शासनदे-
वताए ते खरतारुनां वृद्धोने श्रीतारुनां वृद्धो वनावी दीधां.” ३.

प्रातःकावे उपवनना रङ्गकोए आवीने राजाने ते वृत्तांत निवेदन कर्युं, एट्ठे राजाए
पण तेओने इनाम आपीने आनंद पमाड्या, पत्नी तेनां पत्तो द्वाइने गुरु पासे मुकी वं-
दना करी, गुरुए “ आ क्यांधी? ” एम पृष्ठचुं एट्ठे राजाए विनययी सर्व सत्तासदोने
चमत्कार पमारुनार ते वृत्तांत निवेदन कर्युं, पत्नी हेमचंद्राचार्य कर्णेने अमृत समान ते
वृत्तांत सांचळीने राजा अने सत्तासदो सहित ते उपवनमां गया. त्यां राजाना कहेवा
प्रमाणे पूर्वे नहीं सांचळेव तेवुं नजरे जोयुं, ते वखते ब्राह्मणो तथा देववोधी (वौधाचा-
र्य) विगरे नगरना लोको पण खरतारुनां वृद्धोने श्रीतारुनां वृद्धो थयेद्यां जोइ विस्मय
तथा आश्चर्य पास्या, ते वखते श्री हेमार्चार्य जैनमतनी प्रशंसा करवा माटे आ प्रमाणे
वोड्या के—

अस्त्येवातिशयो महान् जुवनविष्मस्य धर्मान्तरा-

द्यच्छक्त्यात्र युगेऽपि तान्तरवः श्रीतारुतामागताः ।

श्रीखंरस्य न सौरजं यदि जवेदन्यद्भुतः पुष्कलं

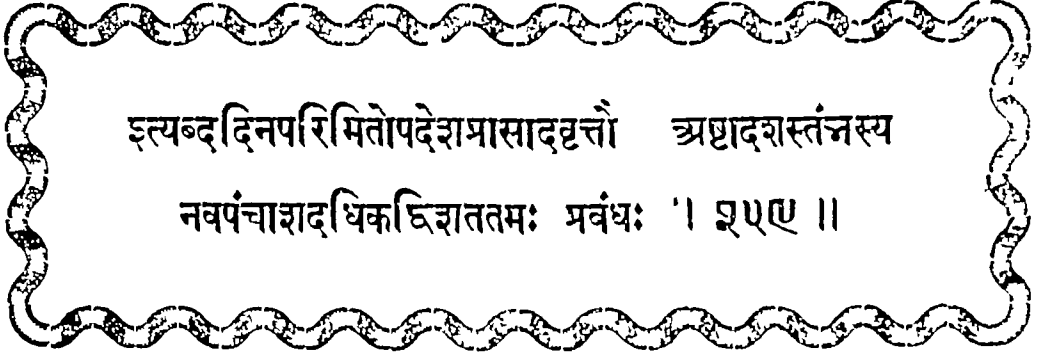
तद्योगेन तदा कथं सुरजितां दुर्गन्धयः प्राप्नुयुः ॥ १ ॥

जावार्थ—“ सर्वज्ञकथित जैन धर्मनो वीजा धर्म करतां महान् अतिशय (विश्वमां
प्रसिद्ध)ठे, के जेनी शक्तिथी आवा कलियुगमां खरतारुनां वृद्धो श्रीतारुनां वृद्धो थड गयां,
परंतु ते योग्य ठे; कारण के वीजां वृद्ध करतां श्रीखंर वृद्धनो सुगंध अधिक न होय
तो ते श्रीखंरना संबंधयी वीजां दुर्गंधवाळां वृद्धो पण सुगंधपणाने केम पाभे?”

आ प्रमाणे सूरिए जिनधर्मनी प्रशंसा करीने पत्नी राजाने कथुं के—“ हे राजा ! आ
युगमां जो तमारी जेवा राजा न होय, तो जिनदना आगमनो विस्तार शी रीते था-
य ? त्रिकरण शुद्ध एवी श्रुतनी जक्ति तथा तेनुं बहुमान ते अर्हीआंज तमने फळदा-
प्ति रूप थयुं. ” आ प्रमाणे गुरुए कोरळी पोतानी प्रशंमाने नम्र मुखयी सांचळीने
अंतःकरणनी जक्तिथी अनेक प्रकारे ज्ञान तथा ज्ञानीनुं बहुमान करी एकज उप-
वासयी शासनदेवताए जेनां महिमा कथों छे, अने तेयी विशेष अच्युटय पूर्वक जेना
प्रताप, प्रज्ञा अने वैभव विस्तार पास्यो ठे एवा ते उत्तम श्रावके पोताना महेंद्रमां

जज्ञे मोटा उत्सव पूर्वक पारणं कर्युं, पढी ते उपवनमां उत्पन्न थयेज्ञां विशात्र अने कोमळ अनेक तामपत्रो उपर दहीयाओए गुरुना करेदा अनेक ग्रंथो दख्या.

“ ए प्रमाणे ज्ञान तथा ज्ञानीने विषे हर्षधी बहुमानने धारण करतो कुमारापाल राजा लोकोत्तर एवं शुद्ध श्रावकपणं पाम्यो.”

व्याख्यान २६०सुं

उपधान वहन नामना चोथा आचार विषे .

उपधानतपस्तप्त्वा, आवश्यकं पठेद् गृही ।

योगैश्चाप्तागमान् साधुरित्याचारचतुर्थकः ॥ १ ॥

जावार्थ—“ गृहस्थी (श्रावक.) उपधान तप तपीने आवश्यक सूत्र जणे अने साधु योगवहन करीने सिद्धांत जणे ए चोथो ज्ञानाचार छे. ”

श्रुत जणवानी इच्छावाळा गृहस्थे उपधानतप करीने पछी जणवुं. अहीं “ उपधान ” शब्दनो अर्थ करे छे के “ उप ” एटवे समीपे “ धीयते ” एटवे धारण कराय, अर्थात् जे तपवने धारण कराय ते “ उपधान. ”

साधुने आवश्यकादि श्रुत जणवा माटे आगाढ अने अनागाढ एम बे प्रकारना योग सिद्धांतधी अविरोधीपणे पोटपोतानी सामाचारीने अनुसारे जाणवा. श्रावकोने पंचपरमेष्ठि नमस्कार विगेरे सूत्रना आराधन माटे श्री महानिशीथादि सूत्रमां कहेदा छे उपधान प्रसिद्ध ठे. जेम साधुने योगवहन कर्या विना सिद्धांतनुं अध्ययन सुजतुं नथी, तेम उपधान तप कर्या विना श्रावकोने पण नमस्कारादिक सूत्र जणवा गणवातुं सुजे नहीं. ते विषे श्री महानिशीथ सूत्रमां कहुं ठे के—“ अकाळ, अविनय, अवहुमान अने अनुपधान विगेरे ज्ञान संबंधी आठ प्रकारना अनाचार मध्ये उपधानतुं

वहन न करवा रूप अनाचार मोटा दोषवाळो छे. जेओ उपधानवहन तथा योग-विधिने मानता नथी, तेओने पूर्वाचार्यो सूत्रनां वाक्यो वतावे छे.

श्री उत्तराध्ययना चौथीशमा अध्ययनमां तथा श्री समवायांग सूत्रमां ३२मा समवायमां योगसंग्रहमां त्रीजा योगमां ए विषे स्पष्ट देखे छे. इच्छकोए त्यांथी जोइ देवो.

अहीं कोइ एवी शंका करे के—“योग एट्ठे मन, वचन अने कायाना जे योग छे ते अहीं जाणवा. ” तेना उत्तर कहें छे के— जो ‘योग’ शब्दनो ए प्रमाणे मूळ अर्थ करीए तो पछी ‘वहन’ शब्दनो शुं अर्थ करवो ? माटे योग तथा वहन ए वने शब्दनो समानाधिकरण अर्थ करवोज योग्य छे. श्री स्थानांग सूत्रना त्रीजा ठाणामां कह्युं छे के—“ साधु त्रण स्थानकथी संपन्न थवा वने अनादि अनंत चार गति रूप संसारकांतारतुं उद्धंघन करे छे. ते आ प्रमाणे—? नियाणुं नहीं करवाथी, १ दृष्टि संपन्नपणाथी अने ३ योगवहन करवाथी. ” वळी तेना दशमा ठाणामां कह्युं छे के—“ जीवो दश स्थानकवने जिविप्यमां शुज तथा जद्रक परिणाम पामे. ते आ प्रमाणे—? नियाणुं नहीं करवाथी, १ दृष्टिसंपन्नपणाथी, ३ योगवहन करवाथी, ४ कृमा गुण धारण करवाथी, इत्यादि.

वळी सर्व योगोघहन विधिना रहस्यनूत त्रीजा अनुयोगद्वारमां कह्युं छे के— मति, श्रुत, अवधि, मनःपर्यव अने केवल ए पांच प्रकारनां ज्ञान छे, तेमां चार ज्ञान स्थापनाए स्थापवा योग्य छे. ते चार ज्ञानना उद्देश, समुद्देश अने अनुज्ञा नथी; अने श्रुतज्ञानना उद्देश, समुद्देश, अनुज्ञा तथा अनुयोग छे इत्यादि. तथा योगविधि जगवती सूत्रना ब्रह्मा ज्ञागमां कहेला छे. तेमज नंदीसूत्रमां श्रुतना उद्देश अने समुद्देशना काल कहेला छे. श्री आचारांगमां कह्युं छे के—“अग्यार अंग पैकी पहिला अंगमां वे श्रुतस्कंध छे. पचीश अध्ययन छे, अने पचास उद्देश काल छे. विगेरे.” अहीं काल शब्दे करीने कालग्रहणनो विधि जाणवो. केमके उत्तराध्ययनना त्रवीशमा अध्ययनमां कह्युं छे के—“ चार कालग्रहण छे. ते योगविधिमांज योग्य छे.”

अहीं कोइ श्रावकोने उपधानविधिना तथा साधुओंने योगविधिना निषेध करीने “ सर्वने श्रुतनो अन्यास सर्वदा करवो ” एम उपदेश करे छे. ते योग्य नथी. केमके तेथी तीर्थकग्नी आजातवा घाय छे. वळी श्रावकोने आचारांग विगेरे मृत्रोतुं जणवुं

श्रुतमां निषिद्ध करेहुं ठे. ते विषे सातमा अंगमां कहुं ठे के—“ कामदेव नामनो श्रावक श्री महावीर जगवानना समवसरणने विषे गयो, ते वखते श्री वीरे सत्ता सम-
 क्क तेने रात्रिमां थयेत्ता त्रण उपसर्ग कही वताव्या. पत्ती श्रमण जगवान महावीरे
 घणा साधु अने साध्वीअोने संबोधन करीने कहुं के—“ हे आर्यो ! ज्यारे श्रमणो-
 पासक (श्रावक) गृहस्थी घरमां रहा छतां पण देव, मनुष्य अने तिर्यचना कोट्ठा
 उपसर्गो सम्यक् प्रकारे सहन करे छे; तो पत्ती छादशांगीनो अज्यास करनारा एवा
 श्रमण निग्रंथे तो देव, मनुष्य अने तिर्यचना करेत्ता उपसर्गोने सम्यक् प्रकारे सहन कर-
 वाज जोइए. ” अहीं सूत्रना आत्तावामां साधुअोनेज छादशांगीना धारण करनार क-
 ह्या छे, पण श्रावकोने कह्या नथी. तथा पांचमा अंगमां कहुं ठे के— ‘ त्यां तुंगीया ना
 मनी नगरीमां घणा श्रावको वसे छे. तेअो ऋद्धिवाळा ठे, यावत् कोइधी पराजव नहीं
 पामे तेवा, जीव अजीवादि नव तत्त्वने जाणनारा, निग्रंथप्रवचन जे जैनसिद्धांत तेमां
 निःशंक, (श्रुतना) अर्थने पामेत्ता अने अर्थना ग्रहण करनारा, (जोजनसमये)
 घरनां छार उघाकां राखनारा तथा परघरमां प्रवेश नहीं करनारा ठे. ” इत्यादि. आ
 प्रमाणे श्रावकनुं वर्णन श्री उपासगदशांग, उववाइ तथा स्थानांग विगेरेथी पण जाणी
 द्वेषुं. परंतु ए सर्व ठेकाणे श्रावकने “ लद्धछा ”—(श्रुतना अर्थने पामेत्ता) एवं
 विशेषण कहुं ठे, पण कोइ सूत्रमां “ लद्धसुत्ता ”—(सूत्रने पामेत्ता) एवं कहुं नथी.
 वळी सर्वत्र सिद्धांतोने ‘ निग्रंथप्रवचन’ एट्ठे ‘ मुनि संबंधी शास्त्र ’ एम कहुं छे, पण
 श्रावक संबंधी कहुं नथी. वळी श्रावकोने करवाना त्रण प्रकारना मनोरथ कह्या ठे ते
 मां श्रावकने सूत्र जणवानो मनोरथ पण थतो कह्यो नथी. ते विषे श्री स्थानांगसूत्रमां त्री.
 जा ठाणामां कहुं ठे के — सावु त्रण प्रकारे महा निर्जरा करीने जवना अंत लावे.
 तेमां एवा विचार करे के—‘ १ क्यारे हुं थोहुं अथवा घणुं श्रुत जणीश ? २ क्यारे हुं
 एकत्रविहार प्रतिमाने धारण करीने विहार करीश ? अने ३ क्यारे हुं अंतसमयने यो-
 ग्य संज्ञेखना आदरीश ? ’ श्रावक त्रण प्रकारे महा निर्जरा करीने जवनो छेमो लावे.
 तेमां एवा विचार करे के—‘ १ क्यारे हुं थोमो अथवा घणो परिग्रह छोमी दइश ?
 २ क्यारे हुं दोच करीने आगार (घर) छोमीने आणगार (साधु) थइश ? अने
 ३ क्यारे हुं फरीने मरण न करवुं पगे तेवी संज्ञेखना आदरीने शुच ध्यान ध्यातो सतो,
 जातपाणीना प्रत्याख्यान करीने, मरणने अणइच्छतो सतो पादपोपगमअणसण धा-
 रण करीने विचरीश ? ” आ प्रमाणे मन, वचन अने कायाए करीने सदा जागृतरहे-

तो श्रावक महा निर्जरा करे, अने चवनो ठेको लावे. " श्री मुग्धांगसूत्रना नवमा अध्ययनमां कथुं ठे के—

गेहे दीवमपासंता, पुरीसादाणित्रा नरा ।

ते धीरा वंधणमुक्त्वा, नावकंखंति जीवित्रं ॥ १ ॥

ज्ञावार्थ—गहम्यायासने विषे दीवो एट्ठे ज्ञावश्रुतज्ञान तेने नहीं जोनारा पुरुषने विषे आदेय नामकर्मवाळा धीर पुरुषो संसारना वंधनथी नहीं मुक्ताया सता संयमरहित जीवितने इच्छता नथी, अर्थात् श्रुतज्ञानना अर्थी संयमनेज ग्रहण करे ठे.

वळी योगने बहन कोट्टा साधु विना बीजा कोऽ साधु (योग बद्धा विना) श्रुतनो अच्यास करे, तो तेमने तीर्थकरअदत्तनो दोषदागे ठे. ते विषे श्री प्रश्नव्याकरण सूत्रमां कथुं ठे के—“ ते सर्व तीर्थकरतुं मुजापित दश प्रकारतुं ठे. ते १ चांद पूर्वी-ओए प्रगटपणे जाणुं, २ महा मुनिओने आपुं, अने ३ देवेन्घने तथा नरेन्घने तेनो अर्थ समजाव्या. इत्यादि. ” आ पाठमां प्रज्ञुए साधुओने श्रुत आपुं, अने सर्व देवताओ तथा मनुष्योने तेनो अर्थ कथो एम प्रगट रीते कथुं ठे. तेथी श्रावकोने सूत्र जणवानो अधिकार नथी एम सिद्ध णय ठे. तथा जे श्रुत जणवानी इच्छा करे ठे तेणे प्रथम व्याकरणमां कहेत्ता जेदने जाणवा जोऽए. ते विषे प्रश्नव्याकरणमां “ केवी रीते सत्य बोद्धुं ? ” एवो प्रश्न करीने तेना जवावमां “ द्रव्ययी सत्य बोद्धुं, पर्याये करीने सत्य बोद्धुं. ” इत्यादि कहेत्ता पाठमां आगळ एवुं कथुं ठे के—“ नाम, आख्यात, उपसर्ग, निपात, तद्धित, ममास, सन्धि, पठ, हेतु, यांगिक, उणादि, क्रियाविधान, धातु, स्वर, विरक्ति अने वर्ण—ए सर्व जेदने जे जाणे तेनेज मत्य वक्ता जाणवो, बीजाने नहीं. ” वळी जे विगय खावामां आमक्त होय ते श्रुत जणवामां अयोग्य ठे (अधिकारी नथी). ते विषे श्री म्यानांग सूत्रमां कथुं ठे के—“ ज्ञाण जणा वाचनाने अयोग्य ठे. १ विनय रहित, २ विगय वाग्गवामां आमक्त अने ३ क्रोधयुक्त चित्तवाळा: तथा जण जण वाचनाने योग्य ठे. १ विनयी, २ विगयमां अनामक्त अने ३ प्रो र्तनो त्याग कर्यो ठे जेणे एवा; तथा अग्नादीभ अस्वाध्याय काल कहेत्ता ठे, तेमां साधु साध्वीने श्रुत जणवाने निषेध कर्यो ठे. ते ठेकाणे श्रावकानुं ग्रहण कथुं नथी. ते विषे श्री स्थानांगसूत्रमां कथुं ठे के—“ साधु साध्वीने चाण मद्रा एनवाने ति-

वसे स्वाध्याय करवो कल्पे नहीं. तेमां ? आपाठ मासनो परवो, २ कार्तिक मासनो परवो, ३ फाट्गुन मासनो परवो, ४ आसो मासनो परवो; तथा चार संध्यासमेय स्वाध्याय करवो कल्पे नहीं, तेमां ? प्रजातकाळे, २ सायंकाळे, ३ मध्यान्ह समये अने ४ मध्य रात्रि ए; तथा दश प्रकारनी अंतरिक्त असजाय कही ठे अने दश प्रकारनी औदारिक असजाय कही ठे. एम सर्व मळीने १० प्रकारनी असजाय कही ठे. इत्यादि सर्व जाणीने साधुअनेज अस्वाध्यायमां श्रुत जणवुं नहीं एम कहुं ठे. पण त्यां श्रावकतुं ग्रहण कर्तुं नथी. वळी श्रीनिशीथसूत्रमां श्रावकोने वाचना आपनार साधुने माटे प्रायश्चित्त कहेलुं छे. ते आ प्रमाणे—“ जे साधु अन्य तीर्थीने अथवा गृहस्थ श्रावकने वाचना आपे तेने प्रायश्चित्त लागे ठे. ”

अहीं कोइ शंका करे के—“ जो योगवहन करीने पछी सूत्र जणे, तो घणो काळ व्यतीत थाय; अने धना नामना अणगारे थोरा समयमांज अगियार अंगनो अज्यास कर्षो एम कहेलुं ठे, तेथी ‘ योगवहन करीनेज श्रुताज्यास करवो ’ ए पाठ कल्पित ज्ञासे ठे.” तेनो उत्तर गुरु आपे ठे के—“ हे सिद्धान्तना परमार्थने नहीं जाणनारा ! श्री जिनेश्वरे सिद्धान्तमां पांच प्रकारना व्यवहार कहेला ठे. तेमांथी जे काळे जे व्यवहार प्रवर्ततो होय ते काळे तेज व्यवहार प्रमाणे वर्तवुं; नहीं तो जिनेश्वरनी आज्ञानो जंग थाय. तेथी ते धना मुनि विगेरे आगम व्यवहारी हता, तेमनी तुलना वर्तमान समयमां करवी योग्य नथी. केमके हादना समयमां श्रुत केवळी विगेरेनो अज्ञाव होवार्थी जित व्यवहारज मुख्य ठे. जुआो श्री नेमिनाथ जगवाने गजसुकुमादने दीक्षा आपी तेज दिवसे एकद्विविहार प्रतिमा धारण करवानी आज्ञा दाज देखीने आपी हती. पण ते दाखवो वधे न लेवाय; माटे “ अनुक्रमे क्रिया करवार्थीज गुण वधे छे ” एम विचारीने अन्यथा युक्तिओ करवी योग्य नथी.

वळी बीजी रीते कोइ शंका करे के—“ सूत्रमां श्रावकोने ‘ सुअपरिगहिआ ’ एट्ठे ‘ श्रुतने ग्रहण करनारा ’ एम कहुं ठे. माटे श्रावकने श्रुतनो अज्यास करवो योग्य ठे.” तेना उत्तरमां गुरु कहे ठे के—“ आ पाठमां श्रुत एट्ठे ठे आवश्यक रूप सूत्र जाणवुं. ते पण उपधान वहन करवा पूर्वक जणवा योग्य छे. केमके ए पाठ नंदिसूत्रनो ठे. तेमां “ सुअपरिगहिआ ” ए पाठ कह्या पढी तरतज “ तवोवहाणाई ” (तप उपधाने करीने) ए पाठ कह्यो छे. ” वळी ते पर फरी शंका करे ठे के—“ तो आवश्यक सूत्र जणवानुं पण केम निषिद्ध कर्तुं नहीं ? ” ते पर गुरु कहे छे के— ते

विषे अनुयोग घारमां कथुं ठे के—

समणेण सावएण वाऽवस्सकायव्वं हवइ जम्हा ।

अतो अहणिसिस्सय, तम्हा आवस्सयं नाम ॥ १ ॥

जावार्थ—साधुने तथा श्रावकने रात्रि संवंधी अने दिवस संवंधी अवश्य करवा लायक ठे, तेषी तेनुं नाम “ आवश्यक ” ठे.

आ वचनथी आवश्यक सूत्र अवश्य विधि युक्त वांचवा जणवा योग्य ठे. परंतु कारण होय तो छजीवनिका अध्ययन जणवामां पण दोष नथी, एवं चूर्णिमां कथुं छे.

अथवा “ जे कोऽ आ नियंत्रणाने न छ्छे अने विनय तथा उपधान वहन कर्या विना नक्कार विंगरे श्रुतज्ञान जणे, जणावे अथवा जणताने अ नुमोदन करे तेने प्रियधर्मा समजवो नहीं; अने तेणे गुरुनी. अतीत अनागत अने वर्तमान काळना सर्वे तीर्थकगेनी अने श्रुतनी आशातना करी ठे एम समजवुं. तथा ते अनंतकाळ पर्यंत संसारमां परिभ्रमण करे अने अनेक प्रकारनी नियंत्रणाने चिरकाळ सहन करे एम जाणवुं. ” इत्यादि श्रीमहानिशीय सूत्रना आद्यावाथी सर्वत्र उपधाननो विधि जाणवो.

वर्तमान समयमां तो डव्य, क्षेत्र अने काळादिकनी अपेक्षाए लाजादाजनो विचार करीने उपधान तप कर्या विनाज आवश्यक सूत्र जणवानी आचरणा चलावेदी देखाय छे. परंतु ए आचरणा जिनेश्वरनी आज्ञा वगवग्ज ठे. केमके ते विषे श्री चैत्यवंदन जाणवामां कथुं ठे के—

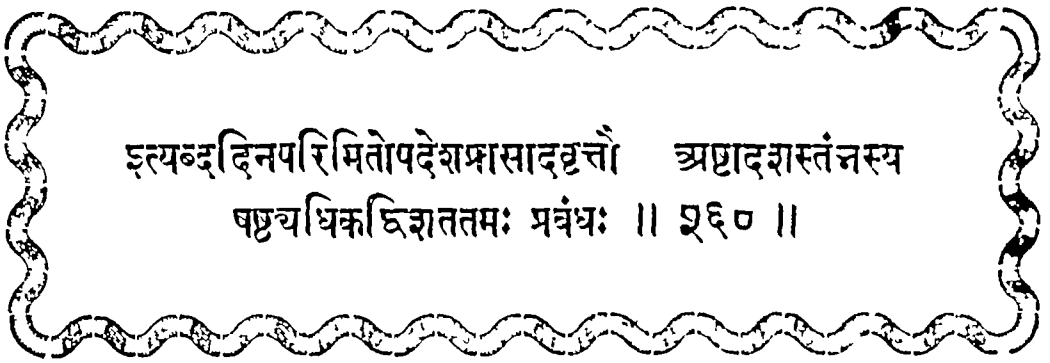
असहाक्षणवजं, गीअन्न अवारिअंति मअन्ना ।

आयरणावि हु आणत्ति. वयणउं सुवहुमन्नंति ॥ १ ॥

जावार्थ—अन्न एठे पंक्ति पुष्पोण आदग्दी. अन्नवय—पापरहित अने गीताधोण नहीं वांग्दी एवी मध्यम्य आचरणा पण आणा—आज्ञाज ठे. वागणके ते वचनने अन्यंत यहुमान आपनाग ठे.

परंतु जेणे उपधान वडा विना प्रथम नक्कार विंगेनो अन्नान कथो होय, तेणे अवश्य पानानो जक्ति प्रमाणे तप करीने पण उपधान वडेण जेण. कदाच गुन्ने,

योग न मळे तो दक्ष श्रावके स्थापनाचार्यनी समीपे उपधाननो सर्व विधि करवो, पण ते-
मां आळस विगेरे करवुं नहीं " एवं हीरप्रश्नमां कहेलुं ठे. घरना कामकाजमां अ-
त्यंत व्यग्र रहेवाथी अथवा प्रमाद विगेरेथी जेओ उपधान वहन करता नथी, तेओनो
नवकार गणवो, देववंदन करवुं, श्यावही पन्तिकमवा, तथा प्रतिक्रमण करवुं विगेरे
आखा जन्ममां कदापि पण शुद्ध (निर्दोष) थतां नथी, अने ज्ञवांतरमां पण तेओने ते
क्रियानो ज्ञान मळवो असंनवित ज्ञागे ठे. तेथी क्रियानी शुद्धिने इच्छनारा श्रावकोए
ठ उपधान अवश्य वहेवां, जेथी सर्वत्र सुखनी प्राप्ति थाय.

इत्यब्ददिनपरिमितोपदेशप्रासादवृत्तौ अष्टादशस्तंजस्य
षष्ठ्यधिकछिन्नतमः प्रबंधः ॥ १६० ॥

व्याख्यान २६१ मुं

योगना बहुमान विषे.

योगक्रियां विना साधुः, सूत्रं पठेन्न पाठयेत् ।

दुष्कर्माणि विद्वीयन्ते, श्रुतदेवी वरदा सदा ॥ १ ॥

ज्ञावार्थ—“ योग वहन कर्या विना साधुए सूत्र जणवुं के जणावुं नहीं. केमके
योग वहन करवाथी दुष्कर्मानो नाश थाय छे, अने शासनदेवता हमेशां वरदान आप-
नार थाय ठे.”

आ हकीकत उपर मासतुस मुनिनुं दृष्टांत कहे ठे.

पाटलीपुरमां वे ज्ञाओ वेपारी वसता हता. तेओ एकदा गुरु पासे धर्मोपदेश सां-
जळवा गया. त्यां “ धम्मो मंगलमुक्किहं ” इत्यादि देशना सांजळीने वैराग्य थवाथी
चारित्र ग्रहण कर्तुं. तेमांथी एक ज्ञाइ ह्योपशमना वशथी बहुश्रुत थया. तेने गुरुए
योग्य जाणीने सूरिपद आप्नुं. तेथी ते पांचसो साधुओना स्वामी थया, सर्व साधुओने
ते वाचना आपता हता; ते साधुओ संदेह पणे त्यारे वारंवार आवी. आवीने

प्रश्ना करता, तेथी गत्रे पण सृग्नि निजानां अवकाश मळतो न्हीं. आम घवाथी ज्ञानावराणीय कर्मना उदयेन योगे तेने विचार थयो के—“ शास्त्रना पार पामेला एवा मने धिकार ठे, के जेथी हुं एक ढण पण मुख पामतो नथी, अने माग जाडने धन्य ठे के जेथी ने निश्चित मुड रहे ठे. ” इत्यादि विचार करीने “ सृखित्वं हि सखे ममापि रुचितं० ” ए श्लोकनुं स्मरण करीने “ हवे हुं आ केशेने तजुं ” एम मनमां विचार कर्या करे ठे. अन्यदा साधुओ आहार ग्रहण करवा विंगरे कार्य माटे वहार गया, त्या रे सूरिए विचार्युं के—“ अहां ! घणा दिवसे आजे मने अवकाश मळ्यो, माटे अर्हीथी नीकळीने माळं मनवांजित सिद्ध करूं. ” एम विचारीने सूरि नगरमांथी नीकळीने वहार चाड्या. नगर वहार जतां तेणे कौमुडीना महोत्सवमां एक स्तंज (थां-जदो) जायो. ते स्तंजने विविध आचूपणोधी शणगायो हतो, अने तेनी फरतां वेसीने घणा माणसो संगीत करता हता. पठी महोत्सव समाप्त थयो एट्ये तेज स्तंजने शोचा रहित तथा कागना विंगरे पङ्क्तिओधी वीटाएवो जोयो. ते जोडने सूरिए विचार कर्यो के—“ आ स्तंजने ज्यारे माणसोए शणगायो हतो अने सर्व तेनी फरतां वीटाइ वळ्या हता, न्यारे तेनी अत्यंत शोचा हती, पण अन्यारे ते कांडज शोचतो नथी; माटे खेखर परिवारयुक्तनीज शोचा होय छे, एकदानी शोचा होती नथी. तो परिवारथी अने जैन धर्मथी भ्रष्ट थड म्बेच्छाए विचरवाने ड्छनार एवा मने धिकार ठे. ” इत्यादि विचार करीने ते सृग्नि पोताना उपाश्रये पाछा आव्या, अने पोताना मनथीज तेनी आलोचना (प्रायश्चित्त) वीथी. तो पण दुष्ट ध्यान करवाथी तेणे ज्ञानावराणीय कर्म बांध्युं हतुं ते निर्मळ थयुं न्हीं. पळी तेणे निर्मळ चाग्नि पाळ्युं. अने आयुष्येने अंत अनशन करी मृत्यु पामीने स्वर्ग गया.

स्वर्गथी चवीने ते आजीर (र्वागी) ना पुत्र थया. अनुक्रमे ते आजीरपुत्र युवावस्था पाव्यो. एट्ये तेना बापे तेने एक कन्या पण्णावी. तेने एक पुत्री थड. ते स्वल्पे अत्यंत सौन्दर्यवान थड. एकदा घणा आजीरगे वीनां गानां करीने वोजे गाव वेचरा चाल्या. ते वचने आ र्वागी पण वीनुं गाहुं करीने पोतानी पुत्रीने गाहुं वांकवा वेसाकी तेव्हांनी माथे चाल्यो. मागे चालनां वीजा गानीयाने आ कन्याने जाडने माट्ट पाव्या. तेथी तेमनां मन व्यथ घवाथी तेव्हे आने मागे गानां वांकवा लाग्या. एट्ये तेमनां गानां जांगी गय. ते वृक्षांत जाणीने पंढी कन्याना नांसे विचार कर्यो के—
“ आ संगांनी प्रवृत्तिने धिक्क छे ! सर्व जीगे आवा अस्मान अने मळ. सृत्र तथा

पुरीषना पात्र रूप स्त्रीना शरीरने विषे कामांध थइने पोताना हितसाधनमां पण निरपे-
 क्क थइ मोह पामे ठे.” आ प्रमाणे अशुच्यादि जावना जावतां तेने वैराग्य उत्पन्न
 थयो. पढी ग्रामान्तरमां घी वेचीने ते पोताने घेर आव्यो. त्यां पोतानी पुत्रीने योग्य
 स्थाने परणावीने तेणे सद्गुरु समीपे दीक्षा ग्रहण करी. अनुक्रमे आवश्यक विगे-
 रेना योग वहन करीने उत्तराध्ययनना योग वहन करतां तेणे त्रण अध्ययन पूर्ण क-
 र्यां. पढी पूर्वसंचित ज्ञानावरणी कर्मनो उदय थवाथी तेने घणो प्रयास कर्या छतां
 पण श्रीउत्तराध्ययनना चोथा असंख्येय अध्ययननो एरू अक्षर पण आवड्यो नहीं. तेथी
 तेणे गुरुने कहुं के—“ आ आवरुतुं नथी. ” त्यारे गुरुए कहुं के—“ हे मुनि !
 तमे आंबेवनो तप करो, अने “ मा रुस मा तुस—रोष न करवो, तोष न करवो”
 ए रीते रागद्वेषनो निग्रह करवाना रहस्यवाळुं पद गोख्या करो. ” ते वात कबुल क-
 रीने ‘ मारे बीजो पाठ देवाथी सर्यु ’ एम मानी ते मुनिए बीजो पाठ दीधो नहीं
 अने तेनुं तेज पद मोट्येथी गोखवा लाग्या. तोपण ते पद कंठे थयुं नहीं, अने अस्पष्ट
 (मासतुस, मासतुस) एवो उच्चार थवाथी लोको हसवा लाग्या. ते जोड मुनि क्षमा धा-
 रण करीने उद्वटा पोताना कर्मनेज निंदवा लाग्या. तेमज “ रे जीव ! तुं रोष करमा
 ने तोष करमा ” ए रीते सर्व सिद्धान्तना सारचूत तेज पद गोखवा लाग्या. लोकोए
 तेनुं नाम मासतुस पारुचु. ए प्रमाणे आत्मनिंदा अने आचाम्द तप करतां ते मुनिए
 बार वर्ष व्यतीत कर्यां. बार वर्षने अंते तेज पद गोखतां ते मुनि शुद्ध ध्यानवने कृपक
 श्रेणि उपर आरूढ थइने सकल लोकालोकने प्रकाश करनार केवळज्ञानने पाम्या. दे-
 वोए केवळज्ञाननो महिमा कर्यां.

त्यार पढी पृथ्वीपर विहार करतां मासतुस केवळी घणा जव्य जीवोने प्रतिबो-
 ध करीने अनन्त चतुष्कमय शाश्वत स्थानने (मोहने) पाम्या.

“आ प्रमाणे मासतुस साधु शुद्ध जावना वने सर्व पापनो क्षय करीने केवळज्ञा-
 न मेळवी शाश्वतपदने पाम्या.”

इत्यब्ददिनपरिमितोपदेशप्रासादवृत्तौ अष्टादशस्तंजस्य

एकषष्ठ्यधिकछिंशततमः प्रबंधः ॥ २६१ ॥

व्याख्यान २६२ मुं

योगवहनने स्थिर कर्मा माट दृष्टान्त कहें ठे.

नद्विनीगुह्यमत एत्याचार्यजीवः सुरोत्तमः ।

योगवाहिस्वशिष्याणां, क्रियास्वविद्यमातनोत् ॥ १ ॥

ज्ञाचार्य—“नद्विनीगुह्य नामना विमानमां आचार्यनां जीव श्रेष्ठ देवता थयां हतो. तेणे त्यांची पोताने स्थाने आचीने योगवहन करता एवा पोताना शिष्याने तेमनी क्रियामां निविंनपणुं कर्तुं (विघ्ननां नाश कर्यां). ” तेनुं दृष्टान्त आगळ कहेणे.

स्थानांग सूत्रमां कर्तुं ठे के—“ श्रमण जगवान महावीरना तीर्थमां सात प्रवचन निन्हव थंगं, तेमां ? (बहुरता) बहु समये कार्यवादी. १ चर्म प्रदेश जीववादी, ३ अज्यक्तवादी, ४ समय सामुञ्जेदीक (समये समगं उञ्जेद माननार), ५ एकसमये वे क्रिया माननार. ६ त्रीगजीओ अने ७ अवस्थितीक (सृष्ट कर्म माननार), ते सात प्रवचन निन्हवना सात धर्मगुरुओ ठे. तेमनां नाम ? जमाद्री, १ तीम्नगुप्त. ३ आपाठ सूरिना शिष्य, ४ अश्वमित्र मुनि, ५ गंगदत्त मुनि, ६ बृहद्रुक (रोह-गुप्त) अने गोष्ठामाहिद्व. आ सात निन्हवो सूत्रमां सूचन मात्रथी कथा छे. तेमां त्रीजां निन्हव योगक्रिया बहन कर्या पत्री विध्यान्वना उदयची लप्यन्न थयो ठे. ए रीते अनेक ठेकाणे साधुओना उपधान तपनुं वर्णन करेनुं जावामां आवं छे. अहो ! ते योगादिकनां जे अपद्राव करे ठे तेनी सृष्टता अकलित छे. केमके ते प्रत्यक्ष रीते सूत्र विगच्छ बांधे छे अने तेम घराथी सूत्रां कहेनुं अज्यक्तवादीनुं चरित्र व्यर्थ थड जाय तेम ठे. ते चरित्र संप्रदायची आवंनुं नीचे प्रमाणे ठे—

श्वेतांशिका नामनी नगरी पामे पोट्टाम नामना वनमां आरि आपाटसूरि गड सहित नमसमर्षा. ते गडमा प्रागम जगनाग रणा शिष्यां हता. तेओ आगाठ योग बहन करवाने निधाय करी ते संघी क्रिया करवामां तय्य दया. तेज दिक्कं जोड ते-वा प्रवागनां चयाना उदयची आचार्यने हदयमां दृष्टनो व्याधि थयो, अने ताल करी-ने सौधर्म देवतेरासां नद्विनीगुह्य नामना विमानने विषे देवपणे लप्यन्न दया. ते वृत्तांत प्राया गच्छमा कोडना जागवामां आननुं नही. अही अवधितानना उपयोगची ते

साधुओने आगाढ योगमां पेठेवा जाणीने तेमना पर दया आववाथी ते देवे त्यां आवी-
ने तेजशरीरमां प्रवेश कर्यो. पढी ते साधुओने उठनीने कहुं के—“हे साधुओ! वैरात्रि-
क काळ ग्रहण करो. ” उत्तराध्ययनना बत्रीशमा अध्ययनमां काळग्रहण अने योगवि-
धि योग्य अनुष्ठान बतावेतुं छे.

पोरसीए चउप्जाए, वंदित्ता तओ गुरुं ।

पम्किमित्ता काळस्स, सेज्जं तु पम्किहेहए ॥१॥

जावार्थ—“ रात्रिना प्रथम पहोरने चोथे जागे गुरुने वांदणां दडेने काळ प्रति-
क्रमवावाळो शय्या जे काळग्रहणनी चूमि तेने पम्किहेहे.” आ गायामां वाघायिक काळ-
ग्रहण जाणवुं ; अने

तस्मेव थ नस्कत्ते, गयणचौजागसावसेसंमि ।

वेरत्तिअंपि काळं, पम्किहेहि मुणि कुज्जा ॥ १ ॥

जावार्थ—“वाघायिक काळग्रहणवखते जे नहत्र गगनने आठमे जागे दीडुंहतुं
तेज नहत्रने गगनगति करतां गगननो चोथो जाग ज्यारे शेष रहे त्यारे वैरात्रिक
काळग्रहण मंमदचूमिनो पम्किहेहनार सुनि करे.” आ गायामां वैरात्रिक काळग्रहण
कहुं छे.

आ प्रमाणे सूत्रने अनुसारे देवना वचनथी साधुओए क्रिया करी. तेमज श्रु-
तना उदेश, समुदेश अने अनुज्ञा पण तेमनी पासे करी. ए रीते दिव्य प्रजावथी ते
देवताए ते साधुओना काळजंग विगेरे विघ्ननुं निवारण करीने जज्ञदीथी तेमना योग
पूर्ण कराव्या. पढी ते शरीर मूकीने स्वर्गमां जती वखते ते देवताए कहुं के—“ हे
पूज्य साधुओ ! कृमा करजो. में असंयमीए तपोने वंदनादिक कराव्यां छे. तमे संयमी
छे अने हुं तो अमुक दिवसे काळ करीने स्वर्गमां गयो हतो, पण तमारापर दया
आववाथी अहीं आवीने तमारा योग पूर्ण कराव्या छे. ” इत्यादि कही तेमने खमा-
वीने ते देवता स्वर्गे गयो. पढी ते साधुओए तेनुं शरीर परठवावीने विचार कर्यो के—
“अहो! आ अकिरति देवने आपणे घणा काळ सुधी वंदना करी, माटे ए प्रमाणे वी-
जे स्थाने पण शंका राखवी जोइए. केमके कोण संयमी छे अने कोण असंयमी दे-
वता छे, ते कोण जाणे छे ? माटे कोइने पण वंदना न करवी एज श्रेयनो रस्तो ज-

णाय छे; नहीना असंयमीनी बंदना अने मृपावाद ए वे टोप लागे. " आ प्रमाणे ते-
वा प्रकाशना चारे कर्मना उदयथी ते मिथ्या परिणामनी बुद्धिवाळा साधुआण अव्य-
क्तवादनो अंगीकार करीने परस्पर बंदनक्रियाने मृकी दीधी. बीजा स्वविर साधुण
तेपने शिखाण आपी के—“ जो तमारे बीजा सर्व ठपर संदेह छे, तो जेण तमने
कलुं के ' हुं देव हुं ' त्यां पण तमने केम संदेह थयां नही के ते देव छे के
अदेव छे ? ”

वादी—तेणे पांतेज कलुं के ' हुं देव हुं ' तथा देवतुं रूप पण अमेप्रत्यक्ष जो-
युं तेथी संदेह ग्यां नही.

प्रतिवादी—जो एम छे तो जेयो एम कहे छे के 'अमे साधु बीण ' तेपज
साधुनुं रूप पण अमे प्रत्यक्ष जुयो ग्यां तेथीने विषे साधुपणानो जो संदेह के जे-
थी तमे परस्पर बंदना करता नथी ? बळी ' साधुना करतां देवतुं वाक्य वधारे
सत्य होय ' एम पण तमारे धारुं नही. केमके देवा तो क्रीडा विगेरेना कार-
णथी असत्य पण बोझे. अने साधु तो तेवा असत्यथी पण विरमेला होवा-
थी असत्य बोझे नही. बळी जो प्रत्यक्ष एवा यतिने विषे पण तमारे शंका छे, तो प-
ठी परेक्ष एवा जीवाजीवादि पदार्थाने विषे तो घणीज शंका होवी जांए. बळी
यतिवेषवाळा मनुष्यमां साधुपणुं छे के नही, एवो तमने संदेह परे छे, तो प्रति-
माने विषे तो निश्चयथीज जितपणुं नथी; तो तेनी बंदना केम करवी ? अने सा-
धुनी बंदनानो निषेध केम कावो ?

वादी—असंयमी देवताए प्रसंग करेला यतिवेषने वांटेवाची तमां रहेला
असंयम रूप पावनी अनुमति आंचे. ते टोप प्रतिमाने विषे नथी.

प्रतिवादी—देवताए अधिष्ठित करेली प्रतिमाने विषे पण अनुमति रूप टोप
रहेलोज छे.

वादी—शुद्ध अध्वरमायवाचो माणन जिनेश्वरनी बुद्धिथी प्रतिमाने वांटे छे,
सांटे ते टोप प्रतिमाने विषे लागते नथी.

प्रतिवादी—जो एम छे तो शुद्ध अध्वरमायवाचाने यतिबुद्धिथी यतिवेषने वां-
टेनांनो टोप के जेथी तमे परस्पर बंदना करता नथी ?

वादी—त्यां तो विशुद्ध परिणामवाचो अिममाने धारणा करुना पर्यव्याधिकने
पण यतिबुद्धिथी तमे, तो तेने टोप लागते नथी एम म्मळं.

साधुओने आगाढ योगमां पेठेळा जाणीने तेमना पर दया आववायी ते देवे त्यां आवी-
ने तेज शरीरमां प्रवेश कर्यो. पठी ते साधुओने उठनीने कहुं के—“हे साधुओ! वैरात्रि-
क काळ ग्रहण करो. ” उत्तराध्ययनना ळत्रीशमा अध्ययनमां काळग्रहण अने योगवि-
धि योग्य अनुष्ठान बतावेळुं छे.

पोरस्तीए चउप्ताए, वंदित्ता तत्रो गुरुं ।

पम्किमिक्ता काळस्स, सेज्जं तु पम्किहेहए ॥१॥

ज्ञावार्थ—“ रात्रिना प्रथम पहोरने चोथे जागे गुरुने वांदणां दडेने काळ प्रति-
क्रमवावाळो शय्या जे काळग्रहणनी चूमि तेने पम्किहेहे.” आ गायामां वाघायिक काळ-
ग्रहण जाणवुं ; अने

तस्मेव थ नक्कत्ते, गयणचौजागसावसेसंमि ।

वेरत्तिअंपि काळं, पम्किहेहि मुणि कुज्जा ॥ १ ॥

ज्ञावार्थ—“वाघायिक काळग्रहणवखते जे नक्कत्र गगनने आठमे जागे दीवुं हतुं
तेज नक्कत्रने गगनगति करतां गगननो चोथो जाग ज्यारे शेष रहे त्यारे वैरात्रिक
काळग्रहण मंमळचूमिनो पम्किहेहनार मुनि करे.” आ गायामां वैरात्रिक काळग्रहण
कहुं छे.

आ प्रमाणे सूत्रने अनुसारे देवना वचनयी साधुओए क्रिया करी. तेप्रज श्रु-
तना उदेश, समुदेश अने अनुज्ञा पण तेमनी पासे करी. ए रीते दिव्य प्रजावयी ते
देवताए ते साधुओना काळजंग विगेरे विघ्ननुं निवारण करीने जज्ञदीयी तेमना योग
पूर्ण कराव्या. पठी ते शरीर मूकीने स्वर्गमां जती वखते ते देवताए कहुं के—“ हे
पूज्य साधुओ ! क्कमा करजो. में असंयमीए तपोने वंदनादिक कराव्यां छे. तमे संयमी
छे अने हुं तो अमुक दिवसे काळ करीने स्वर्गमां गयो हतो, पण तमारापर दया
आववायी अहीं आवीने तमारा योग पूर्ण कराव्या छे. ” इत्यादि कही तेमने खमा-
वीने ते देवता स्वर्गें गयो. पठी ते साधुओए तेनुं शरीर परठवावीने विचार कर्यो के—
“अहो! आ अविरति देवने आपणे घणा काळ सुधी वंदना करी, माटे ए प्रमाणे बी-
जे स्थाने पण शंका राखवी जोइए. केमके कोण संयमी छे अने कोण असंयमी दे-
वता छे, ते कोण जाणे छे ? माटे कोइने पण वंदना न करवी एज श्रेयनो रस्तो ज-

णाय छे; नहींतो असंयमीनी वंदना अने मृषावाद ए वे दोष लागे. ” आ प्रमाणे ते-
वा प्रकारना चारे कर्मना उदयथी ते मिथ्या परिणामनी बुद्धिवाळा साधुओए अव्य-
क्तवादनो अंगीकार करीने परस्पर वंदनक्रियाने मूकी दीधी. बीजा स्थविर साधुए
तेमने शिखामण आपी के—“ जो तमारे बीजा सर्व उपर संदेह छे, तो जेणे तमने
कहुं के ‘ हुं देव हुं ’ त्यां पण तमने केम संदेह थयो नहीं के ते देव छे के
अदेव छे ? ”

वादी—तेणे पोतेज कहुं के ‘ हुं देव हुं ’ तथा देवतुं रूप पण अमे प्रत्यक्ष जो-
युं तेथी संदेह रह्यो नहीं.

प्रतिवादी—जो एम छे तो जेप्रो एम कहे छे के ‘अमे साधु ढीए -’ तेमज
साधुतुं रूप पण तमे प्रत्यक्ष जुओ छो ना तेअने विषे साधुपणानो शो संदेह के जे-
थी तमे परस्पर वंदना करता नथी ? वळी ‘ साधुना करतां देवतुं वाक्य वधारे
सत्य होय ’ एम पण तमारे धारतुं नहीं. केमके देवो तो क्रीमा विगेरेना कार-
णथी असत्य पण बोझे, अने साधु तो तेवा असत्यथी पण विरमेदा होवा-
थी असत्य बोझे नहीं. वळी जो प्रत्यक्ष एवा यतिने विषे पण तमारे शंका छे, तो प-
ढी परोक्ष एवा जीवाजीवादि पदार्थोने विषे तो घणीज शंका होवी जोइए. वळी
यतिवेषवाळा मनुष्यमां साधुपणुं छे के नहीं, एवो तमने संदेह परे छे, तो प्रति-
माने विषे तो निश्चयथीज जिनपणुं नथी; तो तेनी वंदना केम करवी ? अने सा-
धुनी वंदनानो निषेध केम कावो ?

वादी—असंयमी देवताए प्रवेश करेला यतिवेषने वांदवाथी तेमां रहेला
असंयम रूप पापनी अनुमति आवे, ते दोष प्रतिमाने विषे नथी.

प्रतिवादी—देवताए अधिष्ठित करेला प्रतिमाने विषे पण अनुमति -रूप दोष
रहेलाज छे.

वादी—शुद्ध अध्यवसायवाळो माणस जिनेश्वरनी बुद्धिथी प्रतिमाने वांदे छे,
माटे ते दोष प्रतिमाने विषे लागतो नथो.

प्रतिवादी—जो एम छे तो शुद्ध अध्यवसायवाळाने यतिबुद्धिथी यतिरूपने वां-
दतां शो दोष के जेथी तमे परस्पर वंदना करता नथी ?

वादी—त्यारे तो विशुद्ध परिणामवाळो द्विगमात्रने धारण करनार पार्श्वस्थादिकने
पण यतिबुद्धिथी नमे, तो तेने दोष लागतो नथी एम समजतुं.

प्रतिवादी—तारुं कहेवुं अयुक्त ठे. केमके पार्श्वस्थादिकने विषे सम्यक् निग्रं-
थणानो अजाव छे. आहार विहार विगेरे वने तेनामां निग्रंथना लिंगनी प्राप्ति ज-
णाती नथी, माटे प्रत्यङ्ग दोषवाळा पार्श्वस्थादिकने वंदना करे, तो तेने सावधानुज्ञा-
नो दोष लागे. कहुं छे के—

जह वेदंबगलिंगं, जाणत्तस्स नमजं हवइ दोसो ।

निद्वंधसं पि नाऊण, वंदमाणे धुवो दोसो ॥ १ ॥

जावार्थ—“ जेम जांरुजवाये—विदुषके लीधेत्ता वेषने जाणतो छतो तेने
वंदना करे तो तेने दोष लागे छे, तेमज जेनामां निध्वंसपणुं वत्ते छे एवा वेषधारी मु-
निने जाणता छतां वंदना करे तो अवग्य दोष लागे छे. ”

वळी जो तमे प्रतिमाने पण वंदना न करो, तो तमारे सर्वत्र शंकाज रही. तेथी
आहार, उपधि, शय्या विगेरे पण देवताना विकुर्वेत्ता हशे के नहीं, तेनो निश्चय
नहीं होवाथी ते आहारादिक पण तमारे ग्रहण करवा न जोइए. ए प्रमाणे अति
शंका राखवाथी समग्र व्यवहारनो उच्छेद थशे. केमके निश्चयकारी ज्ञान विना कोण
जाणे छे के आ जक्त छे के कीना छे ? वस्त्रादिकमां माणिक्य छे के सर्प छे ? वि-
गेरे सर्व स्थाने भ्रांतिज रहेशे, अने जक्तपानादि कांइ पण वापरी शकाशे नहीं.
अथवा तो जेम आर्य आषाढ देवे धारण करेवुं यतिनुं रूप तमे जोयुं, तेवा बीजा के-
दत्ता देवाने यतिरूपे तमे पूर्वे जोया हुता के जेथी आ एकज दृष्टांतथी तमे सर्वत्र
शंकाशील थया छे ? कांइ वखत कांइ आश्चर्यादिकना कारणथी कोइ ठेकाणे कोइ
देवादिकने विषे तेवी रीते जोइने सर्व स्थाने तेवी शंका राखवी ए योग्य नथी. मा-
टे व्यवहार नयनो आश्रय करीने तमारे एक बीजाने वंदना करवी युक्त छे. केमके
छग्रस्यने सर्व प्रवृत्ति व्यवहारथीज करवी पने छे. व्यवहारनो उच्छेद करवाथी ती-
र्थना उच्छेदनो प्रसंग प्राप्त थाय छे. सर्वज्ञो पण व्यवहारमार्गनो दोष करता नथी.
ते विषे महाजाप्यमां श्री जिनचंद्रगणिए कहुं छे के—

संववहारो वि वत्री, जमसुद्धं पि गहियं सुयविहिण्ण।

कांवेइ न सव्वणणु, वदइय कयाइ उजमथ्यं ॥ १ ॥

ज्ञावार्थ—“श्रुत व्यवहार पण बळवान ठे. जेथी श्रुतविधि प्रमाणे छद्मस्थे ग्रहण करेवा शुद्ध पण केवळीनी बुद्धिए अशुद्ध आहारने पण सर्वज्ञ दूषित करता नथी (वापरे छे), अने ते संबधी कांड कहेता नथी अर्थात् तेने प्रमाण करे ठे.”

इत्यादि युक्तिओवने ते स्यविर साधुए तेमने समजाव्या, तोपण तेओए पोतानो आग्रह बोड्यो नही. त्यारे ते स्यविर साधुओए तेमने कायोत्सर्ग^१ पूर्वक गच्छ वहार कर्या.

तेओ फरता फरता अन्यदा राजगृह नगरे गया. त्यां मौर्यवंशी बलजद्र नामनो राजा राज्य करतो हतो. ते शुद्ध श्रावक हतो. तेणे सांजळ्युं के—‘अव्यक्तवादी निन्हवो अहीं आव्या छे, अने गुणशिव नामना वनमां रखा ठे.’ पछी ते श्रावक राजाए तेमने बोध करवा माटे पोताना सुजटो पासे तेमने बांधीने पोतानी पासे अणाव्या, अने कृत्रिम कोप देखाम्नीने पोताना सुजटोने हुकम कर्यो के—“ आ सर्वेने तेदनी उकळती कमाइमां नांखो अने हाथीने एगे बांधी तेमतुं मर्दन करो. ” ते हुकम सांजळीने ते सुजटो हाथीओने तथा कमाइओने लाव्या. ते जोइने जय पामेला साधुओए राजाने कह्युं के—“ हे राजन् ! तमे श्रावक उतां अमने साधुओने केम हाणो छे ? ” राजाए कह्युं के—“ तमे चोर ठो, हेरीक छे के साधु ठो ते कोण जाणे छे ? ” तेओ बोड्या के—“ हे राजन् ! अमे साधुज ठीए, बीजा कोइ नथी. ” त्यारे राजाए कह्युं के—“ तमारा मतमां तो सर्व वस्तु अव्यक्त (संदेहवाळी) छे. तेथी तमे सत्य साधु ठो एम कोण जाणे ? तथा तमे पण केम कही शको ? वळी तमारा मत प्रमाणे हुं श्रावक तुं के बीजो तुं, ते पण शंकित ठे. तो तमे मने श्रावक केम कहो ठो ? तेम कहेवाथी परस्पर नही वांदता एवा तमारा अव्यक्तवादीनी हा-निना प्रसंग आवे छे. तथापि हजु पण तमे व्यवहारनयने अंगीकार करो तो उत्तम श्रमण निग्रंथ तरीके तमने हुं सर्दहुं (कबुल करूं). ” ते सांजळीने ते साधुओ बहु लज्जा पाम्या, अने राजानी वाणीथी दृढ बोध पाम्या. पछी तेओए राजाने वचने कह्युं के—“ श्रीमान् जिनंश्वरे कहेली क्रियायुक्त अने ज्येष्ठ लघुना व्यवहारे परस्पर वंदना करनारा अमे श्रमण निग्रंथ ठीए. ” ए प्रमाणे वारंवार बोदवा लाग्या. वळी तेओ बोड्या के—“ हे साधुराज ! अमने चिरकाळथी भ्रांति पामेदाने आजे तमे सन्मार्गे पमाड्या. ” ते सांजळीने राजा नम्रताथी बोड्यो के—तमोने प्रतिबो-

ध करवा माटे में जे अयोग्य काम कर्तुं ते सर्व क्रमा करजो. ” एम कह्नीने ते श्रेष्ठ राजाए सर्व साधुओंने वंदना करी. ते साधुओं पण फरीधी बोध पापीने प्रथमनी जेम पृथ्वी पर विहार करवा दाय्या.

महावीर स्वामीना निर्वाण पढी वसें चौद वर्षे उत्पन्न थयेदा त्रीजा निन्हवनी आ कथा कही छे.

सूत्रना योगवहननी क्रियामां पोताना शिष्योने विघ्न न थाओ. एम विचारीने श्रुतनी जक्तिमां आसक्त एवा आपाढदेवताए स्वर्गमांथी आव्नीने तेओनी क्रिया पूर्ण करावी.

“ हे तपस्वीओ ! आ प्रमाणे उपधान नामना शुचाचारनुं वर्णन सांजळीने आगमने अनुसारे ते उपधानविधिमां आदर करो. ”

इत्यब्ददिनपरिमितोपदेशप्रासादवृत्तौ अष्टादशस्तंजस्य
द्विषष्ट्यधिकद्विशततमः प्रबंधः ॥ २६२ ॥

व्याख्यान २६३ बुं.

अनिन्हव नामना पांचमा आचार विषे.

श्रुताक्षरप्रदातृणां, गुरूणां च श्रुतादीनाम् ।

अनिन्हवोऽयमाचारः , पंचमः श्रीजिनैः स्तुतः ॥ १ ॥

जावार्थ—“ श्रुतना अक्षरने आपनारा गुरुओंनो अने श्रुतादीकनो अपदाप करवो नहीं. ए पांचमो आचार श्री जिनेश्वरोए कहेवो छे. ”

जेनी पासे कांइ पण अध्ययन कर्तुं होय ते गुरु अप्रसिद्ध होय के जाति अथवा श्रुतादिकथी हीन होय, तो पण तेने गुरु तरीके मानवा (कहेवा), पण पोतानुं गौरव करवुं नहीं. पंथक नामना शिष्यनी जेम गुरुनुं बहुमान करवुं. तेना दोष ग्रहण करवा नहीं. निरंतर गुरुथी शंकाता रहेवुं (जय पामता रहेवुं); निःशंकपण धारण करवुं नहीं.

पण तने जीती शकरो नहीं. " पछी ते रोहगुप्त राजसज्जामां गयो. त्यां तेणे कहुं के " आ जित्हुक तापसमा शुं ज्ञान ठे ?-तेथी प्रथम तेज पोतानी इडा प्रमाणे पूर्वपक्ष करे, तेनो हुं उत्तर आपीश. " ते सांजळीने तापसे विचार्युं के—“ आ साधु-ओ घणा निपुण होय ठे; माटे तेनाज संमत पक्षनो आश्रय करीने हुं बोळुं, के जेथी ते तेनुं निराकरण करीज शके नहीं. " एम विचारीने ते बोड्यो के—“ आ दुनिया-मां जीव अने अजीव एवी बेज राशि ठे, तेज प्रमाणे जोवामां आवे ठे माटे. धर्म ने अधर्म, द्रव्य ने ज्ञान इत्यादि बवे राशिनी जेम. " ते सांजळीने रोहगुप्ते वादीनो परा-जव करवा माटे पोताना समत पक्षने पण छोनी दइने तेने असत्य उराववा कहुं के—“ तें जे हेतु आप्यो ठे ते बीजी रीते जोवामां आवे ठे तेथी असिद्ध ठे. दुनियां जीव, अजीव अने नोजीव एवी त्रण राशि जोवामां आवे ठे. तेमां नारकी, तिर्यंच विगेरे जीव, परमाणु, घट विगेरे अजीव अने गरोळीनी कपायेदा पंडनी विगेरे नोजीव ठे. तेथी जीव, अजीव अने नोजीव ए त्रण राशि सिद्ध थइ, तेज प्रमाणे दे-खाय ठे माटे. अधम, मध्यम अने उत्तम राशिनी जेम. " इत्यादि अनेक युक्तिओवने तेना प्रश्नाना उत्तर आपीने ते तापसनो तेणे पराजय कर्यो. तेथी तापसे क्रोध पामीने वृश्चिकविद्यावने रोहगुप्तनो विनाश करवा माटे वींळी मूक्या, ते वींळीओनो नाश करवा माटे रोहगुप्ते मयूरीविद्यावने मोर डोड्या. तेओए वींळीने मारी नांग्या, त्या-रे तापसे सर्प डोड्या, तेना पर रोहगुप्ते नोळीया डोड्या. ए प्रमाणे उंदर उपर विट्वा-ना, मृग उपर वाघ, सुवर उपर सिंह अने कागना उपर घुवर मूक्या. तेथी अ-त्यंत क्रोध पामीने तापसे अति छुष्ट समळीओ मूकी, तेना पर साधुए बाज मूकीने तेमने हठावी. ते जोइने तापसे अति क्रोधथी रासजी मूकी. तेने आवती जोइने साधुए पो-ताना शरीर फरतो ओघो फेरववा मांड्यो अने तेवती ते रासजीने मारी, तेथी प्रजाव रहित थइने ते रासजी तापस उपर मूत्र पुरीष करीने जती रहीं. ते सर्व जोइने सज्जा-पति राजाए तथा सज्जाना समग्र दोकोए ते तापसनी निंदा करीने तेने नगरमांथी काढी मूक्यो. रोहगुप्त मुनि विजय मेळवीने गुरुनी पासे आव्या अने सर्व वृत्तांत कळो. ते सां-जळीने गुरुए कहुं के—“ तें तापसने जीती लीधो, ते बहु सारुं कथुं. परंतु सज्जामांथी उठीने आवतां तें एम केम न कहुं के—“ मात्र वादीने जीतवा माटेज में त्रण रा-

१ अहीं वादी त्रण वाक्यो बोळ्यो छे तेमा पहेल्ल वावय पक्ष, बीजु हेतु अने त्रीजु घात कहेवाय छे, ते त्रणे मळीने अनुमान प्रमाण थयुं छे. ए प्रमाणे सर्वत्र जाणवु. - २. गवेंडी

तो हतो. ते जोझे “ आ शुं ! ” एम लोकोए पृग्द्युं, त्यारे ते तापस बोड्यो के—
 “ माहं उदर घणा ज्ञानथी जराइ गथुं छे, माटे ते फाटी जवाना जययी तेने लोहना
 पट्टयी बांधी लीधुं छे, अने आखा जंबूडीपमां मारो प्रतिवादी कोइ नयी एवुं जणा-
 वत्रा माटे आ जंबूडकनी फाळी हाथमां राखी छे. ” पछी ते तापसे “ आखी नगरी
 शून्य छे. सर्वे परप्रवादी छे, पण मारो प्रतिवादी कोइ नयी ” एत्री घोषणा पूर्वक
 आखी नगरीमां परुह बगराव्यो. ते परुह नगरीमां प्रवेश करतां रोहगुप्ते जोयो अने
 घोषणा सांजळी. तेथी “ हुं तेनी साये वाइ करीश ” एम कहीने रोहगुप्ते ते प-
 रुहने निवारण कर्यो. पछी तेणे गुरु पासे आत्रीने वंदना पूर्वक वाइ करवानुं कबुद्ध
 कर्षानो वृत्तांत कथ्यो. ते सांजळीने गुरुए कथुं के—“ते ए काम साहं कर्षुं नहीं, केमके
 ते घणी विद्याथी जरपूर छे. तेथी ते कदाच वाइमां परानत्र पापेठे तो मंत्रविद्याथी
 प्रतिवादीने उपद्रव करे छे. ते विद्या आ प्रमाणे—

वृश्चिकान् पन्नगानाखून, मृगशूकरवायसान् ।

शकुनिकांश्च कुरुते, स हि विद्याजिरुद्धटान् ॥ १ ॥

जावार्थ—“ ते तापस विद्यावमे अति उदजट एवा वींछी, सर्प, उंदर, मृग,
 सुवर, कागरा अने समळीओ विगेरे विकुर्वे छे. ”

ते सांजळी रोहगुप्ते कथुं के—“ एम होय तोपण हवे क्यां नासीने जवाय
 एम छे ? ते पटह तो में निवारण कर्यो छे. हवे तो जे यवानुं होय ते थाओ. ” गु-
 रूए कथुं के—“ जो एवोज निश्चय होय, तो मात्र पाठ करवाथीज सिद्ध थाय ए-
 वी अने तेनी विद्याने नाश करनारी आ सात विद्या तुं ग्रहण कर.

केकिनो नकुत्वा ओतृ—व्याघ्रसिंहाश्च कौशिकाः ।

श्येनाश्च याजिर्जायन्ते, तद्विद्याबाधकाः क्रमात् ॥ १ ॥

जावार्थ—“आ सात विद्याए करीने अनुक्रमे तेनी विद्याने बाध करनारा मोर,
 नोळिया, बिलाना, वाघ, सिंह, घुवरु अने वाज पक्षीओ उत्पन्न थाय छे. ”

पछी ते सात विद्याओ आपी अने ते उपरांत ओघो मंत्रीने गुरुए तेने आप्यो
 अने कथुं के—“ जो कदाच ते तापस लुद्ध विद्याथी बीजो कांइ पण उपद्रव करे,
 तो तेना निवारणने माटे आ ओघो तारे तारा माथा पर फेरववो. तेम् करवाथी इन्द्र

पण तने जीती शकशे नही. " पछी ते रोहगुप्त राजसज्जामां गयो. त्यां तेणे कहुं के " आ जिकुक तापसमा शुं ज्ञान ठे ?-तेथी प्रथम तेज पोतानी इच्छा प्रमाणे पूर्वपक्ष करे, तेनो हुं उत्तर आपीश. " ते सांजळीने तापसे विचार्युं के— " आ साधुओ घणा निपुण होय ठे; माटे तेनाज संमत पक्षनो आश्रय करीने हुं बोळुं, के जेथी ते तेनुं निराकरण करीज शके नहीं. " एम विचारीने ते बोळ्यो के— " आ दुनिया-मां जीव अने अजीव एवी बेज राशि ठे, तेज प्रमाणे जोवामां आवे ठे माटे. धर्म ने अधर्म, द्रव्य ने ज्ञाव इत्यादि-बवे राशिनी जेम. " ते सांजळीने रोहगुप्ते वादीनो पराजव करवा माटे पोताना समत पक्षने पण छोनी दडने तेने असत्य ठराववा कहुं के— " ते जे हेतु आप्यो ठे ते बीजी रीते जोवामां आवे ठे तेथी असिद्ध ठे. दुनिआमां जीव, अजीव अने नोजीव एवी त्रण राशि जोवामां आवे ठे. तेमां नारकी, तिर्यंच विगेरे जीव, परमाणु, घट विगेरे अजीव अने गरोळीनी कपायेद्या पूंढरी विगेरे नोजीव ठे. तेथी जीव, अजीव अने नोजीव ए त्रण राशि सिद्ध थड, तेज प्रमाणे देखाय ठे माटे. अधम, मध्यम अने उत्तम राशिनी जेम. " इत्यादि अनेक युक्तिओवने तेना प्रश्नाना उत्तर आपीने ते तापसनो तेणे पराजय कर्यो. तेथी तापसे क्रोध पामीने वृश्चिकविद्यावने रोहगुप्तनो विनाश करवा माटे वींठी मूक्या, ते वींठीओनो नाश करवा माटे रोहगुप्ते मयूरीविद्यावने मोर ढोड्या. तेओए वींठीने मारी नांख्या, त्या-रे तापसे सर्प ढोड्या, तेना पर रोहगुप्ते नोळीया ढोड्या. ए प्रमाणे उंदर उपर बिट्टामा, मृग उपर वाघ, सुवर उपर सिंह अने कागरा उपर घुवर मूक्या. तेथी अत्यंत क्रोध पामीने तापसे अति छुष्ट समळीओ मूकी, तेना पर साधुए बाज मूकीने तेमने हठावी. ते जोडने तापसे अति क्रोधथी रासजी मूकी. तेने आवती जोडने साधुए पोताना शरीर फरतो ओघो फेरववा मांड्यो अने तेवती ते रासजीने मारी, तेथी प्रजाव रहित थडने ते रासजी तापस उपर मूत्र पुरीष करीने जती रहीं. ते सर्व जोडने सज्जापति राजाए तथा सज्जाना समग्र लोकोए ते तापसनी निंदा करीने तेने नगरमांथी काढी मूक्यो. रोहगुप्त मुनि विजय मेळवीने गुरुनी पासे आव्या अने सर्व वृत्तांत कळो. ते सांजळीने गुरुए कहुं के— " ते तापसने जीती लीथो, ते बहु सारुं कर्थुं. परंतु सज्जामांथी उठीने आवतां तें एम केम न कहुं के— " मात्र वादीने जीतवा माटेज में त्रण रा-

१ अहीं वादी त्रण वाक्यो बोळ्यो छे तेमा पटेळ वाक्य पक्ष, बीजु हेतु अने त्रिजु शक्त कहेवाय छे, ते त्रणे मळीने अनुमान प्रमाण थयु छे. ए प्रमाणे सर्वत्र जाणवु. २ गवेंदी

शिनुं स्थापन कर्तुं ठे, पण वास्तविक रीते तो जीव अने अजीव एवी बेज राशि छे. माटे हजु पण सन्नामां जड़ेने खरी बात कही आव. ” ए प्रमाणे गुरुए घणी बार घणी रीते कहुं, त्यारे ते रोहगुप्ते जवाव आप्यो के—“ हे सूरि ! मागे सिद्धांत पण सत्य छे. जो कदाच नोजीव नामनो बीजो राशि मानतां कांड दोष आवतो होय तो ते सिद्धांत असत्य ठे, पण तेमां कांड दोष आवतो नथी. केपकं गरोळीनी पूंठनी विगेरे जीवना देशजागने नोजीव कहीए तो तेमां शो दोष ? हुं तो एमां कांड पण दोष जोतो नथी. सूत्रमां धर्मास्तिकाय विगेरेना दश प्रकार कथा ठे तेमां ते धर्मास्तिकायना प्रदेशने पृथग् वस्तुपणुं कहेलुंज ठे; नहींतो दश प्रकार घटे नहीं. तेज प्रमाणे गरोळीनी पूंठनी अने छेदायेला एवा मनुष्यना हाथ विगेरे अवयवो ते छेदायेला होवाथी जीवथी जिन्न छे, अने ते अवयवो स्फुरणायमान थाय ठे तेषी अजीवथी पण जिन्न ठे माटे अवश्य ते अवयवो जूदीज वस्तु ठे, एम सिद्ध थाय ठे. ” ते सर्व सांजळीने गुरु तेने साथे लइने राजसन्नामां गया. त्यां सत्य मार्गनी प्ररूपणा करीने शिष्ये करेला प्रश्नोनुं आगमने अनुसार आ प्रमाणे निवारण कर्तुं के—“ सूत्रमां जीव अने अजीव एवा बेज राशि कहेला ठे. वळी धर्मास्तिकाय विगेरेना प्रदेश ते धर्मास्तिकायादिकथी कांड जूदा नथी, परंतु विवक्षा मात्रयीज तेनी जिन्न वस्तुपणानी कल्पना करी ठे. तेवीज रीते पुच्छादिक पण गरोळी विगेरे जीवोथी अजिन्न छे. ते जीव संबधी होवाथी जीवज ठे, नोजीव नथी. ते विषे श्री जगवती सूत्रमां कहुं ठे के—“ हे जगवंत ! काचवो के काचवानी श्रेणी, गरोळी के गरोळीनी श्रेणी, वृषज के वृषजनी श्रेणी, मनुष्य के मनुष्यनी श्रेणी, पामो के पामानी श्रेणी तेना वे खंरु, त्रण खंरु यावत् संख्याता खंरु छेदीने करवामां आवे तो तेना आंतरामां जीवप्रदेश प्रगट (स्फुट)पणे ठे ? प्रभु कहे ठे—हा गौतम ! प्रगटपणे छे. फरी गौतम स्वामी पूठे ठे के—हे जगवंत ! कोइ पुरुष ते आंतरामां रहेला जीवप्रदेशने हाथ वरे, पग वरे, काष्ठ वरे, तीक्ष्ण शस्त्र वरे ठेदतो सतो अथवा अग्निकाय वरे वाळतो सतो तेने कांड अल्प बाधा के विशेष बाधा उपजावी शके ? प्रभु कहे ठे—हे गौतम ! ए अर्थ समर्थ नहीं, निश्चये तेने आक्रमण करी न शके. ”

अहीं शिष्ये प्रश्न कर्षो के—“ गरोळीना देह अने पूंठनीनी वचमां पण जीवना प्रदेशो रहेला छे एम सूत्रमां कहुं, तो ते वचमां रहेला जीवना प्रदेशो केम जणाता नथी ? ” गुरुए उत्तर आप्यो के—“ जीवप्रदेशो अरुपी होवाथी दे-

खाता नथी. जेम दीवानां किरणो पृथ्वी, जित के कोइ पात्र विगेरे सुत्तिमान वस्तु उपर पड्यां होय तो ते देखवामां आवे ठे. पण केवळ आकाशमां फेडाएत्ता होय ते ग्रही शकातां नथी. तेज प्रमाणे वचमां रहेत्ता जीवप्रदेशो पण जोवामां आवता नथी. बोलवुं, श्वासोश्वास लेवा, दोरुवुं, वळगवुं, स्फुरवुं, विगेरे क्रियाओ देहने विषेज जणाय ठे पण वचमां जणाती नथी, माटे सूद्धमकार्माणदेहथी युक्त छतां पण ते जीवप्रदेशो औदारिक देह विनाना होवाथी देखाता नथी; अथवा हे शिष्य ! तुं जेने जीव कहे छे, तेना प्रदेशो जीवथी जिन्न ठे के अजिन्न छे ? जो ' जिन्न ठे ' एम कहे तो ते जीवनी साथे फरीथी तेनो संगम केम थाय ? केमके जिन्न प्रदेश बीजे ठेकाणे पण परमाणुनी जेम मळी जाय छे अने ते प्रदेशोनो बीजा जीव साथे संगम थवाथी ते बन्ने जीवोना कर्मनो संकर थयो, तेथी बन्ने जीवना सुख दुःखादिक पण मळी जवा जोइए, पण तेम तो छेज नहीं. माटे ' जिन्न ठे ' एम कही शकाशे नहीं. ' हवे ते प्रदेशो जीवथी अजिन्न ठे ' एम तुं कहे तो, ते प्रदेश जीवनाज अंतर्गत छे एम कहेवुं जोइए; माटे बेज राशि सिद्ध थया, पण त्रण थया नहीं. " वळी शिष्ये प्रश्न कर्यो के—“ ते प्रदेश अजिन्न ठे तोपण स्थाननो जेद थयो, माटे तेने नोजीव कहेवो. जेम आकाश एक ठतां स्थानना जेदथी घनामां रहेतुं आकाश ' घटाकाश ' अने घरमां रहेतुं आकाश ' गृहाकाश ' कहेवाय ठे, तेम स्थानना जेदथी नोजीव कहेवामां शुं बाध छे ? ” गुरुए उत्तर आप्यो के—“ जो एम कहीश तो ' नोजीव ' नामनो चोथो राशि पण तारे अंगीकार करवो परुशे. केमके आकाशादिक अजीव ठे, तेना पण प्रदेशो संजवे ठे, तेथी ते प्रदेशोने स्थानजेदनी विवक्षाथी नोजीव कहेवा परुशे, अने तेम करवाथी चार राशि थशे. परंतु जेम लक्षणना समानपणाथी नोजीव जीवथी जिन्न नथी तेमज समान लक्षण होवाथी नोजीव पण अजीवथी जिन्न नथी. ”

आ प्रमाणे ते गुरु शिष्यने वाद करतां उ मास व्यतीत थया, त्यारे राजाए गुरुने कहुं के—“ हे स्वामी ! हवे वाद समाप्त करो, केमके हंमेशां आनी व्यग्रताथी मारां राजकार्यो सीदाय ठे. ” त्यारे गुरु बोल्या के—“ आटव्वा दिवस सुधी में आ शिष्यने मात्र क्रीमा करावी छे, पण हवे प्रातःकाले तेनो हुं अवश्य निग्रह करीश. ” पछी बीजे दिवसे गुरुए राजाने कहुं के—“ आ पुनियामां जेटव्नी वस्तु ठे ते सर्व कुत्रिकनी पुकाने मळे ठे, ते तमे तथा सर्व लोक जाणो छो. माटे आपणे त्यां जइए अने नोजीवनी मागणी करीए. ”

(अहीं ' कुत्रिक ' शब्दनो अर्थ एवो थाय ठे के—' कु ' एट्ठे पृथ्वी अ-
ने ' त्रिक ' एट्ठे त्रण, अर्थात् स्वर्ग, मृत्यु अने पाताळ ए त्रण पृथ्वीनुं नाम ' कु-
त्रिक ' थयुं. ते नामनी लुकान होवाथी ' कुत्रिकापण ' शब्द थाय छे. आ लुकाने
वेठेला वणिक गृहस्थे मंत्रादिकना आराधनथी कोइ व्यंतरदेवने साध्यो ठे. ते देवता
ग्राहकने इच्छित दरेक वस्तु कोइ पण स्थानथी लावीने आप छे अने तेनी कीमत ते
वणिक् ले ठे. अहीं कोइनो मत एवो पण ठे के—आ वणिकनी लुकानज देवाधि-
ष्ठित छे, तेथी वस्तुनी कीमत ते देवताज लइ जाय छे). पछी गुरु सर्व परिवार स-
हित ते कुत्रिकापणे जइने रोहगुप्तने पृथ्वीने कुत्रिकापणना व्यंतरदेवने कथुं के " जी-
व आप. " त्यारे तेणे पोपट, मेना विगेरे जीव आप्या. पछी गुरुए अजीव माग्यो त्या-
रे तेणे पत्थरना खंरु विगेरे आप्या. पछी नोजीव माग्यो, त्यारे पण पत्थर विगेरेज
आप्या. केमके ' नो ' शब्दनो अर्थ निषेध वाचक ठे. अर्थात् अजीव अने नोजीव-
मां कांइ जेद नथी. छेवट गुरुए नोजीव माग्यो, त्यारे तेनो अर्थ जीव करीने ते दे-
वताए पोपट विगेरे आप्या. केमके " नो " अने " अ " ए वे निषेध वाचक होवाथी
अजीव नहीं ते जीव कहेवाय. एवो " नो अजीव " शब्दनो अर्थ थाय ठे. नोजीव
मागती वखते ते देवताए जीवनो कांइ पण ककरो आप्यो नहीं. माटे जीव अने अ-
जीव ए बेज राशि सिद्ध थया. पण खरना शृंगनी जेम त्रीजो राशि असत् होवाथी
सिद्ध थयो नहीं. पछी गुरुए शिष्यने कथुं के—“ हे जाइ ! हवे तुं तारो पुराग्रह
ठोकी दे. जो कदाच जगतमां नोजीव वस्तु जूदी होत तो ते देवता केम न आ-
पत ? ” ए रीते एकसो ने चुमाळीश प्रश्नो करीने राजानी समझ गुरुए ते शिष्यनो
निग्रह कयो.

अहीं द्रव्य, गुण, कर्म, सामान्य, विशेष अने समवाय ए छ मूळ पदार्थोनी
जेदकवपना करी, तेमां पांच ^१महाचूत, काळ, दिशा, आत्मा अने मन ए नव प्रकार
र अव्ययना कर्या; रूप, रस, संख्या, बुद्धि, द्वेष विगेरे सत्तर जेद गुणना कर्या, ^२उ-
त्क्षेपण, ^३अपक्षेपण, ^४आकुंचन, ^५प्रसारण अने ^६गमन ए पांच जेद कर्मना कर्या;
त्रण प्रकार सामान्यना कर्या; अने एक एक प्रकार विशेष तथा समवायनो ग्रहण क-
यो. ते सर्व मळीने छत्रीश जेद थया. ते सर्वना प्रकृति, ^७अकार, ^८नोकार अने व-

१ पृथ्वी, जळ, अग्नि, वायु अने आकाश ए पांच महाभूत कहेवाय छे २ उचु फेंकतुं ते ३ नांतु
फेंकतुं ते ४ संकोचाइ जवु ते ५ विस्तारतुं ते. ६ जवु ते ७ मूळ शब्द ८ अल्प निषेध वाचक
९ सर्वथा निषेध वाचक

नेनो निषेध एम चार चार प्रकार कर्या, एद्वे सर्व जेद एकसो ने चुमाळीश थया. पढी कुत्रिकापण देव पासं जइने पृथ्वी मागी. त्यारे तेणे पाषाण आप्यो. कारणके ते प्रकृति जात उपपद रहित शुद्ध पृथ्वी छे. अपृथ्वी मागी त्यारे जळ विगेरे आप्युं, नोपृथ्वी मागी त्यारे “ नो ” शब्दना ‘ थोमो निषेध ’ अने ‘ सर्वथा निषेध ’ एवा बे अर्थ करीने थोमो निषेध धारीने पाषाणनो-ककमो आप्यो अने सर्वथा निषेध धारीने जळ विगेरे आप्युं, अने नोअपृथ्वी मागी, त्यारे तेणे पृथ्वी (पाषाण विगेरे) आपी. केमके नोअजीवनी जेम नोअपृथ्वीनो अर्थ पृथ्वीज थाय ठे. ए प्रमाणे जळ विगेरेभां पण चार चार जेद जाणवा. निश्चयनयना मते तो जीव अने अजीव ए बेज पदार्थो ठे. आवी रीते अनेक प्रकारे गुरुए तेने समजाव्यो, पण ज्या-रे तेणे पोतानो घुराग्रह मूक्यो नहीं, त्यारे गुरुए बरुखा नांखवानी कुंमीमांथी ज-स्प द्वाइने तेना मस्तक पर नांखी, अने गच्छनी वहार कर्यो. राजा ते शिष्यनुं शाठ्य जोइने क्रोध पाम्यो, तेथी तेणे नगरमां एवी उदघोषणा करावी के—“ गुरुना प्रति-पद्दी थयेत्वा रोहगुप्तने जे मान्य करशे ते राजद्रोही गणाशे. ” पढी ते रोहगुप्ते पोतानी बुद्धिथी वैशेषिक शास्त्र रच्युं.

श्री महावीर स्वामीना निर्वाण पढी पांचसो चुमाळीश वर्षे आ ढठो-निन्हव थयो, तेतुं वृत्तांत कहुं.

“ आखुं जगत षड् ङव्यथी पूर्ण छे एम जिनेश्वरे जोथुं ठे तेतुं उथथापन करतो अने द्रव्य, गुण विगेरे ङ प्रकारने सत्यपणे ठरावी विस्तारतो तथा पोताना त्रण राशिना पङ्कने स्थापन करतो एवो वैशेषिक ढठो निन्हव थयो ठे. ”

देव, गुरु अने श्रुतादिकने उथापतो ते वैशेषिक मोटी हानि पाम्यो माटे आ पांचमा श्रुताचारथी सूत्रना अर्थी शिष्योए भ्रष्ट थवुं नहीं.

इत्यब्ददिनपरिमितोपदेशप्रासादवृत्तौ अष्टादशस्तंजस्य

त्रिषष्ट्यधिकद्विशततमः प्रबंधः ॥ २६३ ॥

व्याख्यान २६४ सुं.

व्यंजन नहीं ओळववा विपेनो छटो श्रुताचार कहे ठे.

नाधीतव्यं श्रुतं चोक्तवर्णैर्न्यूनाधिकादिभिः ।

व्यंजनानिन्हवाहोऽयमाचारः षष्ठमः स्तुतः ॥ १ ॥

ज्ञावार्थ—“ कहेला वर्णो (अक्षरो) मांथी न्यूनाधिक अक्षरो बोलीने सूत्र जणवुं नहीं. ए व्यंजनानिन्हव नामनो छटो आचार कहेलो छे. ”

व्यंजनजेदतोऽर्थानां, क्रियाजेदोपजायते ।

तेनाज्ञावश्च मुक्तेः स्यात्के के दोषा ज्वंति न ॥२॥

ज्ञावार्थ—“ व्यंजनना जेदथी अर्थनो जेद थाय छे अने अर्थना जेदथी क्रियानो जेद थाय छे, क्रियाना जेदे करीने मुक्तिनो अज्ञाव थाय छे. एवी रीते व्यंजनजेदथी कया कया दोषो उत्पन्न थता नथी ? अर्थात् सर्व दोषो उत्पन्न थाय छे. ”

व्यंजननो जेद एटवे अक्षरोने अन्यथा करवा ते. तेम करवाथी अनेक दोषो उत्पन्न थाय छे. श्री आवश्यक सूत्रमां चौद प्रकारे श्रुतनी आशातना कही छे. तेमां प्रथम व्याविद्ध के० आमां अवळां रत्नो नांखीने गुंथेदी रत्ननी माळानी जेम आमा अवळा अक्षरो बोदवाथी थयेदी ज्ञाननी आशातनाए करीने जे अतिचार थयो होय तेनुं मिथ्या दुष्कृत छे. (ते रीते सर्वत्र जाणवुं). ते चौद प्रकार नीचे प्रमाणे—

१ एकना एक पदने बे त्रण वार बोदवुं ते आम्रेमित, २ अक्षर ओछो बोदवो ते हीनाक्षर, ३ अक्षर अधिक बोदवो ते अधिकाक्षर, ४ पद काढी नांखीने बोदवुं ते पदहीन, ५ विनय रहित बोदवुं ते विनयहीन, ६ उदात्त विगेरें घोष रहित बोदवुं ते घोषहीन, ७ योग वहन कर्या विना जणवुं ते योगहीन, ८ गुरुए बराबर नहीं दीधेदुं ते सुष्ठु अदत्त, ९ गुरुए बराबर दीधा छातां दुष्टपणुं वतावुं ते दुष्ट प्रतिच्छिन्न, १० मत्तिन अंतःकरणथी श्रुत पाठ करवो, ११ अकाले स्वाध्याय करवो, १२ काले स्वाध्याय न करवो, १३ अस्वाध्याय वखते स्वाध्याय करवो, अने १४ स्वाध्याय वखते स्वाध्याय न करवो.

व्याख्यान २६४ मुं. व्यंजन नहीं ओळववा विषेनो छटो श्रुताचार. (३११)

‘ व्यंजननै अन्यथा करवुं ’ तेना पांच प्रकार ठे. प्रथम तो प्राकृत सूत्र होय तेने संस्कृत जाषामां बोळवुं ते. जेमके संयोगाविष्पमुक्कस्स ने ठेकाणे संयोगाधिप्रमुक्तस्य एम कहेवुं. बीजुं पदोने पश्चानुपूर्वीए बोळवा अथवा उलट सुलट बोळवा, जेमके विष्पमुक्कस्स संयोगा. त्रीजुं कहेवा पदो नहीं बोळतां तेज अर्थवाळा बीजा पर्यायी शब्दो बोळवा, जेमके संबंधा विवज्जिअस्स. चोथुं एक वर्णने बदळे बीजो वर्ण बोळवो, जेमके संयोगना सकारने बदळे गमे ते अक्षर बोळवो. पांचमुं वर्णनुं विपरीतपणुं करवुं, जेमके संयोगने बदळे (संयोगनो अर्थ संबंध छे, अने विप्रमुक्तनो अर्थ विवर्जित ठे) वियोग शब्द बोळवो. आ प्रमाणे अर्थमां तेमज व्यंजनार्थ उचयमां अन्यथा करवाथी तेमज न्यूनाधिक करवाथी उत्तन्न यता दोषो जाणी देवा. तेमां व्यंजनने अन्यथा करवाना संबंधमां “ चैत्यवंदनना प्राकृत सूत्रोने हुं संस्कृत जाषामां करुं ” एम सिद्धसेन दीवाकर बोळ्या हता, तेथी तेने पारांचित प्रायश्चित्त करवुं परुचुं हतुं. ते दृष्टांत प्रथम कही गया छीए.

व्यंजन अधिक वापरवाना संबंधमां कुमारपाळ राजानुं दृष्टांत आ प्रमाणे—

एकदा पाटण नगरमां कुमारपाळ राजा सामंतो, मंत्रीओ अने शेट साथवाहादिके परवरेवा राजसन्नामां बेठा हता. ते वखते तेमणे श्री जयसिंह राजाना वृष् मंत्रीओने पूळचुं के—“ हुं सिद्धराजथी गुणमां हीन बुं, अधिक बुं के समान बुं ? ” ते सांजळीने ते मंत्रीओ बोळ्या के—“ महाराज ! सिद्धराजमां अठाणुं गुण हता अने बेज दोष हता, अने आपने विषे तो बे गुण अने अठाणुं दोष रहेवा ठे. ” आ प्रमाणे मंत्रीनां वचन सांजळीने ते राजाने पोताना दूषित आत्मा उपर खेद थयो, तेथी तेणे खरुग उपर दृष्टि करी. तेंदळामां तेना अज्जिप्रायने जाणी गयेवा ते मंत्रीओ बोळ्या के—“ हे स्वामिन् ! अमे विचार्या विना मात्र वहिर्वृत्तिनीज वात करी छे. पण तत्त्वदृष्टिथी जोतां तो आप तेनाथी अधिक ठो. ” ते सांजळीने राजाए तेनुं कारण पूळचुं, त्यारे तेओ बोळ्या के—“ सिद्धराजमां जे अठाणुं गुण हता ते युष्मां कायरपणुं तथा स्त्रीद्वंपटपणुं ए वे दोषथी ढंकाइ गया हता, अने आपना जे कृपणता विगेरे अठाणुं दोष छे ते संग्रामशूरता अने परनारीसहोदरता ए वे गुणोथी ढंकाइ गया ठे, माटे सत्त्वपणुं तथा परस्त्रीवांधवता ए वे गुणोना आधार-जत होवाथी आपज सर्व गुणीजनोमां शिरोमणि ठो. ” आ प्रमाणे मंत्रीनां वचन

(३१२) उपदेशप्रासाद ज्ञापांतर—जाग ४ थो—स्तंभ १८ मौ.

सांजळीने राजानो अंतरात्मा संतोष पांम्यो, ते वखते कोइ विद्वान राजाने उद्देशीने एक श्लोक बोव्यो के—

पर्जन्य इव भूतानामाधारः पृथिवीपतिः ।

विकल्पेऽपि हि पर्जन्ये, जीव्यते न तु भूपतौ ॥ १ ॥

ज्ञावार्थ—“प्राणीत्रोनो मेघनी जेम राजाज आधार ठे; परंतु कदि मेघनी अकृपा थइ होय तोपण जीवाय ठे, पण राजानी अकृपा थइ होय तो जीवातुं नथी.”

ते सांजळीने “अहो ! राजाने मेघनी उपम्या ठीक आपी ” ए प्रमाणे कुमारपाळ राजाए कहुं. ते उपम्या शब्द व्याकरणादिकनी रीते अशुद्ध छतां बीजा सर्व सन्न्यजनोए तो तेनी प्रशंसा करी, पण कपर्दी नामनो मंत्री घणो विद्वान होवार्थी तेणे दृज्जा पामीने नीचुं मुख कर्तुं. ते जाणीने राजाए तेने तेम करवानुं कारण पूठ्युं, त्यारे ते मंत्री बोव्यो के—“ हे राजन् ! आप उपम्या शब्द बोव्या ते शास्त्रविरुद्ध ठे. माटे आमारे ते सांजळीने नीचुं मुख करवुंज योग्य ठे. केमके राजा विनातुं जगत सारुं, पण मूर्ख राजा सारो नहीं. मूर्ख राजा होवार्थी शत्रु राजाओमां पण अपकीर्ति प्रसरे ठे. उपम्या शब्दने ठेकाणे उपमान, औपम्य अने उपमा इत्यादि शब्दो शुद्ध छे.” आ प्रमाणे ते मंत्रीनां वचनथी प्रेरणत्वा राजाए दृगन्नग पचास वर्षनी वये पहोच्या छतां शब्द व्युत्पत्तिनो बोध थवा माटे श्री देवगुरुना चरणकमळनी सेवा करीने गुरुमहाराजे कृपा करीने आपेत्वा सिद्ध सारस्वत मंत्रतुं आराधन कर्तुं, तथा सरस्वतीचूर्णनुं सेवन कर्तुं. इत्यादिवरुं सरस्वती देवी प्रसन्न थवार्थी तेना प्रसादे करीने एक वर्षमां त्रणवृत्ति व्याकरण तथा छ्याश्रय विगेरे काव्यो ज्ञानीने तेमणे चोवीश तीर्थकरोनी स्तुति रूप बत्रीशी रची. तेनो पहेलो श्लोक आ प्रमाणे—

यत्राखिलश्रीश्रितपादपद्मं, युगादिदेवं स्मरता नरेण ।

सिद्धिर्मयाप्या जिन तं जवन्तं, युगादिदेवं प्रणतोऽस्मि नित्यम् ॥१॥

ज्ञावार्थ—“ हे जिनेश्वर ! समग्र दृक्मीए जेना चरणकमळनो आश्रय कर्यो छे एवा युगादि देवने स्मरण करनार माणस मुक्ति पांम्यो ठे तथा मने पण सिद्धि मळी ठे, तेवा आप युगादि देवने हुं निरंतर प्रणाम करुं बुं. ”

पढी ते राजाए “ शास्त्रविचारचतुर्मुख ” ए नामतुं विरुद्ध मेळव्युं. व्यंजनना अधिकपणामां बीजुं अशोक राजातुं दृष्टांत कहे छे.

अशोक राजानुं दृष्टांत.

पाटलीपुत्र नगरना नवमा नंद राजाने प्रतिज्ञा पूर्वक चाणाक्य नामना ब्राह्मणे राज्यथी पदभ्रष्ट करीने मयूरपोषक नामना ग्राममां रहेनारां महत्तरना दौहित्र (दिकरी-ना दिकरा) चंद्रगुप्तने राज्यासने बेसाड्यो. तेने बिंदुसार नामे पुत्र थयो. ते बिंदुसारने अशोकश्री नामे पुत्र थयो. ते राज्यासन उपर हतो, ते वखते तेणे पोताना कुणाद्व नामना पुत्रने तेनी बाट्यावस्था उतां तेने जोगववा माटे अवन्ति नगरी आपी. पछी “अहीं पाटलीपुत्र नगरमां रहेवाथी बीजा सावकी मातानो उपद्रव थरो” एम धारीने ते कुणाद्व अवन्ति जडने रह्यो. त्यां राजाए मोकळेवा अनुजीवीओए पोताना जीवनी जेम तेनुं रक्षण कर्युं. अनुक्रमे कुमार आठ वर्षनो थयो. त्यारे राजाए पोताना माणसो घारा ‘कुमारनुं वय विद्या ग्रहण करवाने योग्य थयुं ठे’ एम जाणीने पोते कुमारना उपर एक पत्र दख्यो के “हे कुमार ! त्वयाऽधीतव्यमिति मदाज्ञाऽचिरेण विधेया—हे कुमार ! तारे हवे अज्यास करवो, आ मारी आज्ञा तारे तत्काळ मान्य करवी.” ए प्रमाणे पत्रमां दखीने राजा कोऽ बीजा कार्यमां गुंथायो, तेवामां कुमारनी सापत्न माता त्यां आवी चमी. तेणे ते पत्र वांचीने पत्रमां विचार्युं के “ज्यांसुधी कुणाद्व कुमारना सर्व अवयवो शुद्ध हरो, त्यांसुधी मारा पुत्रने राज्य मळरो नहीं, माटे आ पत्रमां कांङ्क विरूप दखुं तो ठीक.” एम विचारीने ते पत्रमां राजाए जे अधीतव्यम् दख्युं हतुं तेना पहेवा अक्षर (अ) उपर नेत्र आंजवानी सळीने थूंकथी जीनी करी तेनावरे नेत्रमांथी अंजन दडने अनुस्वार कर्युं. माथे अनुस्वार करवाथी अधीतव्यं ने बदळे अंधीतव्यं थयुं. अहो ! अनुस्वार रुपी एक मात्रा वधवाथी एकांत अहितकारी अर्थ थड गयो.

पछी अशोक राजाए ते कागळने प्रमादथी फरी वांच्या विनाज बीजी दीधो, अने अवन्ति नगरीए मोकळ्यो. कुमारे पण पितानी नाममुद्राथी अंकित ते. देखने पोताना बे हाथे ग्रहण करीने मस्तके चमाव्यो. पछी ते देख वांचीने अत्यंत खेद पाम्यो, नेत्रोमां अश्रु आव्यां, अने देखनो अर्थ कोऽने कही शक्यो नहीं, एटवे तेना बीजा अनुचरोए ते देख वांच्यो. तेथी तेओ पण खेद पामीने बोल्या के “हे कुमार ! शा माटे खेद पामो ठो ? फरीथी अमे आ कागळनो निर्णय करशुं.” ते सांजळीने कुमार बोळ्यो के “आज सुधी मौर्य वंशमां कोऽ पण गुरुनी आज्ञा उद्वंघन करनार थयो नथी; माटे जो कदाच हुंज प्रथम आज्ञादोपी थाळं, तो में चढावेवा मार्गने बीजा पण अनुसररो.” एम कहीने—कुमार पोतेज तपावेची शळाकाने

पोतानी आंखमां नांखीने अंध थयो. केटलेक दिवसे अशोक राजाए ते वृत्तांत जाणने विचार्युं के “ कूट देखे दखनार तेमज फरीथी वरावर वांच्या विना देखे मोकळनार एवा मने धिक्कारे ! ” एम पोताना आत्माने निंदवा लाग्यो. पढी अनुक्रमे राजा ना जाणवामां आव्युं के ‘ कुमारनी सापत्न माताए आ लुष्ट काम कर्युं ठे. ’ ते उपरथी स्त्रीजातिनुं लुष्टपणुं जाणीने राजाए विचार्युं के “ आ पुत्र अंध थवाथी हवे ते राज्यने अथवा मांरुळिकपणाने पण योग्य नथी. अहो ! मारे विपे जेनी आवी नक्ति ठे तेनेज आवुं अंधपणुं प्राप्त थयुं. ” पढी राजाए कुणादने घणो समृद्धिवाळो ग्रासं आप्यो अने तेनी सापत्न माताना कुमारने अवन्तिनुं राज्य आप्युं. अनुक्रमे कुणाद कुमारने शरद्वी नामनी पत्नीथकी वत्रीश लक्षणवाळो पुत्र थयो. ते पुत्र मोटो थयो, त्यारे कुणाद राज्य मेळववानी इच्छाथी पाटळीपुत्र नगरे प्रच्छन्नपणे आव्यो. त्यां राजपुत्रपणे प्रसिद्ध थया विना संगीतविनोद करतो अने स्वच्छाथी नगरमां नमतो ते सर्व लोकने अति प्रिय थइ पड्यो. ते कुमार ज्यां ज्यां जडेन संगीत करतो हतो, त्यां त्यां संगीतथी ‘ कुरंगनी जेम आकर्षडेने पौरजनो दोमो जता हता. लोकना मुखथी ते नरने गांधर्वकळामां कुशळ सांजळीने राजा पण तेनुं संगीत श्रवण करवामां उत्सुक थयो, एटवे राजाए ते अंध माणसने बोलाव्यो. तेणे जवनिका-मां^१ रहींने गावानुं स्वीकार्युं. राजाए ते प्रमाणे गोठवण करी गावानो हुकम कर्यो, त्यारे ते कुणाद पण यथास्थान मंद्र, मध्य ने तार ए वण ग्राम तथा सात स्वर विगरे सहित रागनुं पोषण करतो सतो मध्यमां आ पद्य बोड्यो—

प्रपौत्रश्चंद्रगुप्तस्य, बिन्दुसारस्य नप्तृकः ।

एषोऽशोकश्रियः पुत्रो, अन्धो मार्गति काकिणीम् ॥ १ ॥

जावार्थ—“ चंद्रगुप्तनो प्रपौत्र, बिन्दुसारनो पौत्र अने अशोकश्रीनो पुत्र आ आंधळो काकिणी मागे छे. ”

पद्यप्रबंधना मध्यमां गवायेदां आ अर्थने सांजळीने राजाए पूछ्युं के—‘ हे गायक ! तारुं नाम शुं ? ’ ते बोड्यो के—

स उवाच तवैवास्मि, कुणादो नाम नंदनः ।

त्वदाज्ञादेखमीक्षित्वा, योऽधःस्वयमजायत ॥

“ हूं आपनोज कुणाल नामनो पुत्र बुं के जे आपनो आझापत्र जोड़ने जा-
तेज अंध थयो ठे. ”

ते सांजळीने जवनिकाने एकदम दूर करीने पोताना पुत्रने ओळखीने नेत्रथी
अश्रुपात करतो तेने जेटी पड्यो. पत्नी राजाए कहुं के ‘ हे पुत्र ! हूं तने शुं आपुं ? ’
ते बोड्यो के ‘ हे स्वामी ! हूं काकिणी मागुं बुं. ’ तेनो अर्थ नहीं समजायाथी
राजाए मंत्रीने पूछुं के ‘ आ शुं मागे ठे ? ’ मंत्रीए कहुं के ‘ हे स्वामी !
राजपुत्रने काकिणी शब्दे करीने राज्य कहेवाय ठे. ’ त्यारे राजाए पुत्रने कहुं के
‘ हे वत्स ! तुं राज्यने शुं करीश ? दैवयोगे तारां नेत्र नाश पास्यां ठे तेथी तने ते
योग्य नथी. ’ त्यारे ते कुमारे राजाने चिन्ति करी के ‘ हे पिता ! मारे, पुत्र थयो
छे, तेनो राज्यपर अन्निषेक करो. ’ राजाए पूछुं के ‘ तारे क्यारे पुत्र थयो ठे ? ’ ते
बोड्यो के ‘ हे स्वामी ! संप्रति (हमणां) ज थयो ठे. ’ पत्नी राजाए ते बाळकने
मंगावीने पोताना खोळामां वेसाड्यो अने तेनुं “ संप्रति ” नाम राख्युं. पछी पोताना
राज्यपर तेने वेसाड्यो.

अनुक्रमे संप्रति राजा वय, विक्रम अने लक्ष्मीथी वृद्धि पाम्यो. ते जन्मथीज
परम श्रावक हतो अने तेणे दक्षिण जरतार्थ साध्युं हतुं. ‘ आ दृष्टांत ’ सांजळीने श्री
सिद्धान्तना वाक्यमां अथवा पदमां कोड पण वखत वर्णनुं आधिक्य करवुं नहीं.

कोड वखत वर्णनुं अधिकपणुं करवाथी ते श्रेय करनारुं पण थाय छे, ते विषे
पादद्विस सूरिनुं दृष्टांत प्रथम कही गया छीए, माटे ते फरीने अहीं लखता नथी.

हेवे वर्णने न्यून करवाथी पण मोटे दोष प्राप्त थाय छे, अने विद्याधरनी जे-
म चिंतवेनुं फळ प्राप्त थनुं नथी. तेनुं दृष्टांत आ प्रमाणे—

विद्याधरनुं दृष्टांत.

राजगृह नगरमां एकदा श्री महावीर स्वामीने वांदवा माटे श्रेणिक राजा ज-
ता हता. तेवामां मार्गमां एक विद्याधरने आकाशमां उरुनी उरुनीने परतो जोयो. तेथी
विस्मय पामीने राजाए श्रीवीर जगवानने पामे जइ पूछुं के “ हे प्रभु ! आ वि-
द्याधर अथुरी पांखो आवेझा पङ्गिनी जेम आकाशमां थोमेक उरुने ठे अने पाठो
पृथ्वीपर परे ठे, तेनुं शुं कारण ? ” जगवाने कहुं के ‘ ते विद्याधर विद्यानो एक
अक्षर चूळी गयो ठे, माटे तेम थाय ठे. ’ ते सांजळीने अजयकुमारे ते विद्याधर पा-

से जइने कहुं के “ हे विद्याधर ! जो तूं मने तारी पासेनी सघळी विद्या सिद्ध करावे, तो हुं तारी विद्यानो नूढी गयेलो अकर तने बतावुं. ”

विद्याधरे तेतुं कहेवुं कबूळ कथुं. अजयकुमारने एक पद उपरथी अनेक पद तर्क करीने कहेवानी शक्ति हती. केमके तेनी शुद्धि पदानुसारी हती. तेथी तेनी विद्यामां विस्मृत थयेला अकरो पूर्ण कर्या. तेने बराबर पूर्ण थयेला जाणीने ते विद्याधर हर्ष पास्यो. पढी तेणे अजयकुमारने विद्या सिद्ध करवाना उपाय बताव्या अने तेनी साथे दृढ मैत्री करीने पोताने स्थाने गयो. आ दृष्टांत उपरथी न्यून अकर नणावार्थी यथार्थ फल पण प्राप्त थतुं नथी एम समजवुं. वळी अशुद्ध उच्चार करवाथी एटवे सने स्थानके श विगेरे बोळवार्थी पण पांफित्यपणुं पमातुं नथी ते उपर दृष्टांत कहे ठे—

अशुद्ध उच्चार करवा उपर ब्राह्मणनी कथा.

कोइ एक विद्वान ब्राह्मण काशीथी नीकळीने कोइ नाना गाममां आव्यो. त्यां लोकाना मुखथी ते गामना रहीश कोइ ब्राह्मणनी प्रशंसा सांजळीने ते विद्वान वाद करवा माटे तेने घेर गयो. ते ब्राह्मण पण मोटा आरुंवरथी लोकमां पोतातुं पांफित्य बतावनारो हतो. तेथी नवीन विद्वानने आवतो जोइने मोटा शद्धथी बोळ्यो के “ हे ब्राह्मण ! शा निमित्ते तमे आ शौममां आव्या ठे? जो तमारे कांइ ‘ शंदेह ’ होय तो ते खुशीथी पूढो ” ते सांजळीने पेला महा पंफिते विचारुं के—“ अहो ! आ कुत्सित पंफित शद्धनी शुद्धि (शुद्ध उच्चार) विना देरुकानी जेम बरामा मारे ठे, माटे तेने कांइक उपदेश आपुं. ” एम विचारीने ते बोळ्यो के—

शंदेहोऽस्ति त्वया प्रोक्तः, संदेहा बहवोऽजवन् ।

ते सर्वे वित्तयं जग्मुः, किमन्यच्छ्चिम् ते जरु ॥ १ ॥

जावार्थ—“ हे जरु ! मने घणा संदेह हता, पण तूं संदेहने ठेकाणे शंदेह बोळ्यो, ते सांजळी मारा सर्व संदेहो नष्ट थइ गया; बीजुं तने शुं कहुं ! ”

आ दृष्टांत सांजळीने कंठ, ओष्ठ्य विगेरे दरेक वर्णना स्थानने अनुसरीनेज व्यंजननो उच्चार करवो.

“वर्णने न्यूनाधिक करीने सूत्रनो पाठ करवाथी अर्थ क्रियानो जेद अवश्य

थाय ठे, माटे गुरुनी सेवा करीने तेमनी पासेथी सिध्दांतना पाठनो शुध्द उच्चार शीखवो. ”

इत्यद्द्विदिनपरिमितोपदेशप्रासादवृत्तौ अष्टादशस्तंजस्य
चतुष्षष्ट्यधिकद्विशततमः प्रबंधः ॥ २६४ ॥

व्याख्यान २६५ मुं.

अर्थानिन्हव नामना सातमा आचार विषे कहे छे.

शब्दार्थानामलोपाह्व, आचारः सप्तमः शुभः ।

तद्वोपेन महत्पापं, पुण्यं वर्थ तदाश्रयात् ॥ १ ॥

जावार्थ—“ शब्दना अर्थनो लोप न करवो, ते नामनो सातमो आचार शुभ छे. अर्थनो लोप करवाथी मोटुं पाप लागे ठे, अने अर्थनो आश्रय करवाथी श्रेष्ठ पुण्य थाय ठे. ”

शब्दना अर्थना अनिन्हव (लोप न करवो ते) उपर श्री हेमचंद्राचार्यनुं दृष्टांत छे. ते आचारनो लोप करवाथी वचनवदने न कही सकाय तेषुं मोटुं पाप लागे ठे. ते उपर वाराहरीने जणनारा जरमानुं दृष्टांत छे, अने ते आचारनो आश्रय करवाथी श्रेष्ठ पुण्य थाय ठे, ते उपर पण जरमानुं दृष्टांत छे ते दृष्टांतो कहे ठे—

श्री हेमचंद्रसूरिनुं दृष्टांत.

अणहिव्वपुर पाटणमां राजा सिध्दराज जयसिंह राज्य करता हता. ते वखते कद्विकादसर्वज्ञ श्री हेमचंद्राचार्य पांरुवचरित्र वांचता हता. ते चरित्र सांजळीने केटवाक पुर्जनोए राजा पासे जइने विज्ञप्ति करी के “ हे राजन् ! पांच पांरुवो हिमालयमां गळी जइने सिध्दि पाम्या छे, एवी वेदव्यासनी वाणीने हेमचंद्राचार्य ‘शत्रुंजय उपर तेओ सिद्धि पाम्या छे’ एम कहीने दूपण आपे ठे ते घटित नथी.” ते सांजळीने राजाए आचार्यने बोलाव्या, एटवे आचार्य राजसन्नामां आव्या. राजाए पृच्छुंके “ हे

जगवन् ! आजकात्र वणिकजन पासे व्याख्यानमां शुं वंचाय छे ? ” आचार्ये कहुं के ‘ पांरुवचरित्र वंचाय छे. ’ राजाए पउचुं के ‘ तेमां पांरुवो क्यां सिद्धि पा-
म्या छे ? ’ त्यारे पोते स्वीकार करेत्वा श्री जिनेश्वरना आगमना अर्धनो आश्रय क-
रीने आचार्ये कहुं के “ निर्मळ चारित्र अने तपस्या वने आठ प्रकारनां दुष्ट क-
र्मोनां नाश करीने अनशनवने अनेक मुनिओ सहित पांरुवो सिद्धादि उपर सि-
द्धि पाम्या छे. ” ते सांजळीने राजाए कहुं के “ हिमाद्वय उपर पांरुवो सिद्धि पा-
म्या छे, ए व्यासवाक्यना प्रमाणपणार्थी आपनुं वाक्य अप्रमाण छे. ” त्यारे सूरि-
बोव्या के हे राजन् ! जारतमां जे कहुं छे ते सांजळो—रणसंग्राममां अर्जु-
ननी बाणावलिथी वींधायेत्वा अने पृथ्वीपर पमेत्वा एवा जन्मथीज दान देवाना शी-
लवाळा (दानेश्वरी) श्री कर्ण राजाना दातारपणानी परीक्षा करवा माटे विश्वेश्वर
श्रीकृष्ण जगवान् ब्राह्मणनुं रूप धारण करीने ‘ हे कर्ण राजा ! मने कांडक आपो’
एम. बोवता तेनी पासे आव्या. कर्ण राजा पण तेवखते पोतानी पासे वीजुं कांड न होवा-
थी हाथमां पाषाण द्वाङ्गेन सुवर्णनी रेखावाळा पोताना दांत पांरुी तेमांनुं सुवर्ण आ-
प्रवा तैयार थयो. ते जोइ ‘ हुं तारापर प्रसन्न थयो बुं ’ एम बोवता श्री पुरुषोत्तम
प्रगट थया. ते जोइने कर्ण बोव्यो के “ हे परमेश्वर ! आपना दर्शन थवाथी मने
सिद्धि तो मळशेजः परंतु जो आप तुष्ट थया हो तो जे स्थाने कोइनी दाहक्रिया
थइ न होय, त्यां मारी दाहक्रिया करजो. ” ते सांजळीने श्री कृष्ण कर्णना शरीरने
द्वङ्गेने तेवुं स्थान शोधवा द्वाग्या. परंतु कोइ जग्याए तेवुं स्थान न मळवाथी समुद्रमां
स्तंजनी जेवुं एक पर्वतनुं शिखर हतुं, तेने तेवुं स्थान मानीने त्यां कर्णने माटे चिता
करवा तैयार थया, तेवामां आकाशवाणी थइ के—

अत्र द्रोणशतं दग्धं, पांरुवानां शतत्रयम् ।

दुर्योधनसहस्रं च, कर्णसंख्या न विद्यते ॥ १ ॥

जावार्थ—“आ स्थाने सो द्रोण, त्रणसो पांरुवो अने एक हजार दुर्योधनो
दाह थयो छे, अने केइत्वा कर्णनो दाह थयो छे तेनी तो संख्याज नथी.”

तेथी हे राजन् ! जो त्रणसो पांरुवो त्यां बळ्या होय, तो अमारा पांच पां-
रुवो शत्रुंजय उपर सिद्ध थया, अने आपना पांरुवो हिमाद्वयमां सिद्धि पाम्या, एम
मानवामां शुं खोडुं छे?” आ प्रमाणे श्री हेमाचार्यनी युक्तिथी राजा प्रसन्न थयो, अने
श्री हेमाचार्य राजाए विसर्जन करवाथी पोताना उपाश्रये आव्या.

आ दृष्टांत सांजळीने मोटुं कष्ट उत्पन्न थाय तोपण बुद्धिमान माणस सिद्धा-
न्तना शब्दार्थने दूषण दगामे नहीं. ए प्रमाणे परम मुनिओए परम रहस्य-निर्णित कथुं
छे, ते आदरवुं.

बाराहारी भाणनार जरमानुं झुष्टांत.

धनसार नामना गाममां अति मूर्ख एवा घणा जरमाओ रहेता हता. पोताना
मध्ये कोइ पण पंमित नथी एम धारीने तेओ सर्वेए एकठा थडने एक जरमाना 'नंदन'
नामना पुत्रने कोइ पंमित पासे जणवा मोकड्यो. ते नंदन जातिए जरमो होवाथी अ-
त्यंत मूर्ख हतो, तेथी त्रण वर्षे मात्र ते बाराहारी जणयो. पडी " आ नंदन वेदमाता
जणयो छे " एम कहीने ते पंमिते जरमाओने पात्रो सोंप्यो. ते महाजरु जरमाओ
पण ' आ नंदन वेदमाता जणयो छे ' एम मानीने तेने बहु मानवा द्याग्या. वधारे
शुं कहेवुं ! पण जे कांड नंदन बोवतो ते काम विचार कर्या विनाज सर्व जरमाओ
करता हता. एकदा रात्रिए समग्र गाम अग्निशी बळी गथुं. ते बखते एक घर पासेना
वृक्ष नीचे बळेझा कागमाओ पड्या हता. ते जोइने तेओए नंदन पंमितेने पूछवुं के
' आ बळी गयेझा कागमा खावाय के नहीं ? ' त्यारे नंदन बोव्यो के " वेदमातामां
(क) एट्ठे कागमा अने (ख) एट्ठे खावा द्यायक ठे एम कहुं छे तेथी एने ज-
द्वदीथी खाइ जाओ. " ते सांजळीने तेओ सर्वे खावाने तैयार थया. तेवामां कोइ
परदेशी पंमिते तेमने जोया अने पडवुं के ' आ शुं करो छे ? ' त्यारे तेओए
नंदनहुं कहेवुं कही आप्युं. ते सांजळीने ' अहो ! आ महा मूर्खाओ ठे. ' एम
मानीने तेणे नंदनने पूछवुं के ' हे जरमा ! आवुं अयोग्य कार्य केम करे ठे ? '
त्यारे नंदन वेदमातामां कहेझा वाक्यार्थने पोतानी बुद्धिथी कडपना करीने बोव्यो के
' क ' एट्ठे कागमा, ' ख ' एट्ठे खावा योग्य, ' ग ' एट्ठे गण (समूह), ' घ ' एट-
ठे घणा पुष्ट थयेझा. आ प्रमाणे अनेक पापकारी शब्देथी दूषण पामेझां तेनां
वचनो सांजळीने ते पंमितनुं हृदय दयाद्रि थयुं. तेथी तेणे कहुं के— " हे नंदन ! दया-
धर्मनी निंदा करीने आवा अनर्थो केम करे ठे ? वेद मातानो अर्थ तें बराबर धारण
कर्यो नथी. माटे हुं ते अर्थ बतावुं तुं ते सांजळ ' त थ ' एट्ठे तथैव तेज प्रमाणे स-
त्य ठे. ' द ध ' एट्ठे दग्धाः काकाः (बळेझा कागमाओ), ' न ' एट्ठे न ज-
हणीयाः (जहण न करावा), आ प्रमाणेना सत्य अर्थ छोकीने पोतानी कडपनाथी
अनर्थनुं जडपन करवुं योग्य नथी. " इत्यादि युक्तिथी प्रतिबोध पामेझा ते जरमाओ

अयोग्य कार्यथी निवृत्त थया अने सर्वेए ते परोपकारी पंढितनो उपकार मान्यो तेमज ते-
नी पूजा करी. कह्युं ठे के—

यो यथात्र समुपैति बोधं, तं तथैव हि नयेद्विबोधम् ।

यत्कखेति वचनाद्द्विकजङ्गी, बोधितस्तथदधेति न वाक्यात् ॥१॥

जावार्थ—“ जे माणस जे प्रमाणे बोध पामे तेम होय ते माणसने तेज रीते
बोध पामावो. केमके ‘ क ख ’ ना वचनथी कागमाने खावा तैयार थयेला ते ‘ त थ द
ध न ’ ना वचनथी बोध पाम्या. ”

आ दृष्टांतमां नंदने करेलो अर्थ तजवा योग्य ठे, अने पंढिते करेलो अर्थ
ग्रहण करवा योग्य छे. एम समजवुं.

माह्यो माणस शुद्ध अर्थ ग्रहण करवा माटे सारी रीते प्रयत्न करे ठे ते विषे
कहे ठे—

यथार्थं श्रोतुं समीहा, भृशं कार्या दृढादरैः ।

श्रमणोपासकैर्नित्यं, सुज्ञे गुरावुपागते ॥ १ ॥

जावार्थ—“ ज्ञानी गुरुनी जोगवाइ थाय त्यारे अति आदरवाळा श्रावकोए
हमेशां शुद्ध अर्थ सांजळवा माटे अत्यंत इच्छा राखवी.” ते उपर कुंढलीक श्रावकहुं
दृष्टांत कहे ठे.

कुंढलीक श्रावकनुं दृष्टांत.

कोइ एक नगरमां सकलशास्त्रनिपुण अने स्वपर शास्त्रना रहस्यने जाणनार श्री
‘रत्नाकरसूरि’ रहेता हता. ते निरंतर राजसन्नामां जता हता. त्यां साहित्य, न्याय, षंड,
व्याकरण अने अंतर्ज्ञापिका विगेरेमां कुशळ अनेक विद्वानोने तेमाणे जीत्या हता तेथी
ते विद्वानो रत्नाकरसूरिनुं नाम सांजळीने मौन धारण करी जता हता. आचार्य पण एक
पद दग्ने तेना अनेक अर्थ करता हता. तेथी राजसन्नामां राजाए तेमने ‘अनेकार्थवादी’
एवुं बिरुद आप्युं हतुं. ते सूरि हमेशां पादखीमां बेसीने राजसन्नामां जता हता. ए प्रमाणे
थवाथी अनुक्रमे तेओ चारित्रगुणथी हीयमान थता गया अने राजा, मंत्री तथा सामंत
विगेरेनुं आपेवुं अन्न, वस्त्र विगेरे पण देवा द्याग्या. एम करतां करतां तो राजादिकने
प्रसन्न करीने मणि, माणिक्य, मुक्ताफल विगेरे पण देवा मांरुं. तेथी घणुं द्रव्य

तेमणे भेळव्युं. एट्ठे ते त्रण गारव्वमं युक्त थइ गया. तोपण ते कदाचित् पण वीतराग-
ना वचननी अपेक्षा छोरुता नहीं, अने प्रमाद विगेरेना कारणथी पण श्रीतीर्थकर जगत्ते
यथार्थ अवज्ञोकन करीने प्ररुपण करेत्ता तत्त्वने कोइ वखत दूषण लागरुता नहीं.
तेमनो प्ररुपणा पइ अति निर्मळ हतो.

एकदा कोइ अन्य गामनो रहेनार जीवाजीवादि तत्त्वने जाणनार अने साधुओने पिता
तथा जाइ समान माननार एक श्रावक घीवेचवा माटे ते नगरमां आव्यो. ते घीना जरे-
त्तां अनेक कुरुत्तां वेचवा लाग्यो तेथी लोकमां तेने सौ कुरुत्तीओ कहेवा लाग्या.
एक वखत तेणे मार्गमां अनेक वादी ब्राह्मणोथी परिवृत थयेत्ता अने पादस्त्रीमां बे-
उत्ता तथा राजसेवकोथी सेवाता रत्नाकरसूरिने जोइने विचार्युं के—“ अहो ! आ
शासनना प्रजावक अने गुणी एवा सूरि प्रमादमग्न थइ गया लागे ठे. तेनी पासे
मारे कांइ पण बोळवुं योग्य नथी, केमके ब्रह्माने जणवानो विधि कोण शीखवी श-
के ? तो पण जोउं तो खरो के आ आचार्य सर्वथी भ्रष्ट थया छे के देशथी ब्रष्ट थ-
या ठे. ” एम विचारीने राजमार्गमांज विधि पूर्वक तेमने नमीने ते स्तुति करवा ला-
ग्यो के—

गोयम सोहम जंबू पञ्चवो सिज्जंजवो अ आयरिआ ।

अन्नेवि जुगप्पहाणा, तुह दिठे सव्वेवि ते दिट्ठा ॥ १ ॥

जावार्थ—“ आपने जोवाथी गौतमस्वामी, सौधर्मस्वामी, जंबूस्वामी, पञ्चव-
स्वामी अने सय्यंजवस्वामी तथा वीजा पण युगप्रधान एवा सर्व आचार्योने में जो-
या एम हुं मानुं हुं ”

आ प्रमाणे सांजळीने गुरुए नीचुं मुख करीने तेने कहुं के “ कागमाने हं-
सनी उपमा शोचती नथी, केमके ते महागुणी आचार्योना अध्यवसायमांथी मात्र
एक समय पुरतो शुष्क अध्यवसाय पण जो मारा आखा जवने विषे थाय तो तेथी हुं
निर्मळ थइ जाउं. ” ए प्रमाणे सांजळीने ते श्रावके विचार्युं के “ अहो ! आ सू-
रिने धन्य ठे. अनेक मिथ्यात्वीओनो संबंध ठतां पण श्री तीर्थकरना वचननी स्वल्प
अपेक्षा पण तजता नथी, माटे ते सर्वथा भ्रष्ट थयेत्ता नथी. ” पडी ज्यारे गुरु उ-
पाश्रये आव्या त्यारे ते श्रावके त्यां आवीने विधिपूर्वक वंदना करीने तेमनी देशना
सांजळी. पडी ते श्रावके “ दोसमयमूत्तजात्तं ” आ उपदेशमात्तामांथी श्री वी-

रस्वामीना ज्ञिप्य जिनदास गणिए रचेत्री गाथानो अर्थ पूछ्यो, त्यारे सूरिए पोतानी बुद्धिधी व्याकरण, नाममाळा विगेरेने अनुसारे सर्व पंमितो मान्य करे एवो नवीन अर्थ कर्यो. ते सांजळीने नम्रता पूर्वक ते श्रावक बोळ्यो के—“ हे स्वामी ! आपनी बुद्धिने धन्य ठे, के जेथी आपे आवो नवीन अर्थ कर्यो ; परंतु काळे तेनो मूळ अ-प्रकाशीने मारा आत्माने कृतार्थ करजो. ” एम कही गुरुने वांदीने ते पोताने कामे गयो.

त्रीजे दिवसे आवीने तेज गाथानो मूळ अर्थ तेणे पूछ्यो त्यारे सूरिए सनमां विचार्युं के—“ मूळ अर्थमां वतावेत्री प्रवृत्तिनो व्यवहार मारे विषे वाह्यथी पण शुद्ध नथी, तो अंतर्दृष्टिथी तो क्यांथीज होय ? माटे तेमां वतावेळा अर्थनी शुद्ध प्रवृत्ति विना ते अर्थनुं वर्णन करवुं शोने नहीं; तेम ते मूळ अर्थमां दोष आपवो, ते पण योग्य नहीं. ” एम विचारीने तेणे ते दिवसे पण वीजो नवीन अर्थ शब्दपर्यायने अनुसारे कर्यो. ते सांजळीने पेडो श्रावक पण तेज रीते प्रशंसा करीने गयो. त्रीजे दिवसे पण श्रावके जडेने तेज गाथानो मूळ अर्थ पूछ्यो. त्यारे सूरिए कोड वखत नहीं सांजळेडो एवो कोड नवीन अर्थे कर्यो. ए प्रमाणे छ मास सुधी नवा नवा अर्थ करवामां तत्पर रहेळा सूरिनो अद्भ्य ज्ञानजंकार जाणीने ते श्रावके गुरुने विज्ञप्ति करी के “ हे स्वामी ! जेम गंगा नदीनी रेतीना कणीया गणवामां अनंतज्ञानी विना वीजा कोडनी शक्ति नथी, तेवीज रीते आपना गुणनुं वर्णन करवामां पण माग जेवो कोड पण माणस समर्थ नथी. हे गुरु ! वी बेचीने उपार्जन करेवुं सर्व धन आज समाप्त थड रहुं छे, तेमज आज नवुं कार्य पण आव्युं छे तेथी हवे हुं मारे येर जडश. परंतु मारा मनमां आड्वीज वात खटके ठे के—आपनी जेवा गीतार्थ गुरु पास पण जो ते गाथानो यथार्थ अर्थ मने प्राप्त न थयो तो पछी ते अर्थ मने वीजे क्यांथी प्राप्त थगे ? नहींज थाय. ” त्यारे सूरि बोळ्या के “ तारे काळे सवार अर्हा अवश्य आववुं. ” ते सांजळीने तेने हर्ष थयो, अने ते पोताने उतारे गयो.

पत्री मृगिए विचार कर्यो के “ विषयो जेम जेम वृद्धि पांमे छे, तेम तेम आत्मा तेनां वधोर वधोर दोज करे छे. परंतु शास्त्रमां कहुं छे के ‘ मुक्ताः श्रियः काम-पुत्रा नतः किं ’ जो लक्ष्मीनो न्याग कर्यो, तो पत्री कामपुत्रातुं शुं काम छे ? इत्यादि जावना जावीने मृगिए मुक्ताफल विगेर एकवुं करेवुं सर्व धन तजी दीधुं अनंतक नया नया वरे प्रथमना मृगि जेवा थडेने पोताना आत्माने तारवा माटे जण

तनने अंगोकार करीने रखा. पडी प्रातःकाले ते श्रावक आव्यो. त्यारे तेणे समस्त पापने जेणे दूर करीं छे, तथा जेणे अपूर्व संयमगुण धारण करीं छे एवा सूरिने जोडने तेमनी त्रण प्रदक्षिणा करी, प्रणाम पूर्वक स्तुति करीने ते बोव्यो के “ हे स्वामी! आजे हुं आपना दर्शनधीज ते गाथानो मूळ अर्थ समजी गयो. आपना सधळा अवयवोपां ते अर्थ स्पष्ट देखाय छे. अहो ! आपनी योग्यता लोकोत्तर छे. आपे ‘मूळ स्वरूपे करीनेज मूळ अर्थनो हुं प्रकाश करीश’ एवी प्रतिज्ञाने सारी रीते पाळी छे. मारा मनोरथ पूर्ण करवाथी मारो नव आपे सफल करीं छे. वळी आपनी कृपापण अकलित छे. केमके उ महिना पर्यंत एक न एक गाथानो अर्थ पूठ्या छतां कोड वखत पण आपे कोपनो आवेश मात्र पण करीं नथी. उद्वटो ज्यारे ज्यारे हुं प्रश्न करतो त्यारे त्यारे सुधादृष्टिनी वृष्टियो मने पवित्र करीं छे. ” आ प्रमाणे सूरिनी स्तुति करीने तेणे फरीने वंदना करी. पडी सूरिए ते गाथानो मूळ अर्थ कळो.

दोससयमूळजाळं, पुठ्वरिसिविवज्जिअं जइ वंतं ।

अत्थं वहसि अणत्थं, कीस अणत्थं तवं चरसि ॥ १ ॥

न.वार्थ—“ सेंकसो दोषोने उत्पन्न करवामां मूळ जाळ समान अने पूर्वना सूरिओए वर्जित करेला तेमज वपी नावेला एवा अनर्थकारो अर्थ (धन)ने जो तुं वहन करे छे, तो पडी निरर्थक तप शा माटे करे छे ? अर्थात् धनने ग्रहण करे छे तो पछी तपस्या करवी ए निष्फल छे. ”

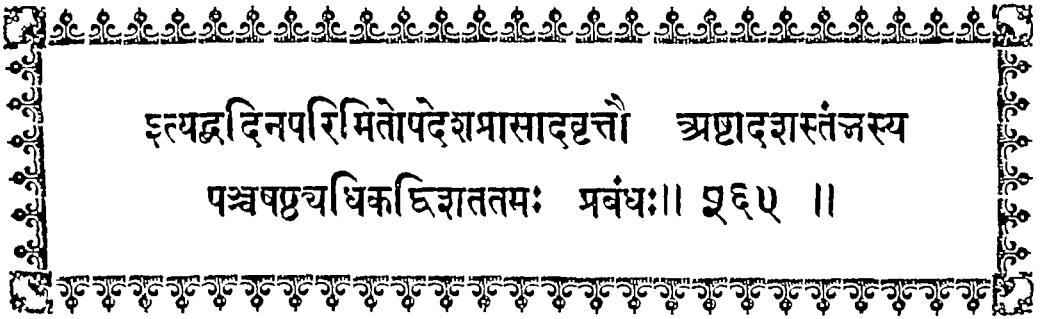
विशेषन—रागादिक दोषोने उत्पन्न करवामां मूळ एटवे कारण रूप अने मत्सनी जाळनी जेम वंधना हेतुत्त होवाथी दोषोनी जाळ समान अर्थ (धन) छे, तेथीज पूर्व थड गयेला वैरस्थामो विंगेरे आचार्योए तेनो त्याग करेवो छे. वळी ते धन नरकमां गमन करावया विंगेरे अनेक अनर्थदुं हेतु छे. तेवा धनने जो तुं वहन करे छे तो पडी निष्प्रयोजन एवं अनशनादिक तप शा माटे आचरे छे ? कारण के पूर्वापरनो विचार करतां धनसंग्रह अने तप ए वने साथे घटतां नथी.

आ प्रमाणे ते गाथानो मूळ अर्थ यथार्थ सांजळीने ते श्रावक अतिहर्ष पाव्यो अने पोताने स्थाने गयो. पडी सूरि पण पोताना पापनी आलोचना करवा माटे श्री सिद्धगिरि उपर जडने श्रीजिनेश्वर पासे “ श्रेयः श्रियां संगल्लेखीसन्न ” इत्यादि वैराग्यगन्धित स्तुति करीने पोताना आमुप्यनो अंत समीप जाणी चारे आहारना

प्रत्याख्यान करवा रूप अणसण करीने स्वर्गे गया.

सूरिए मुक्ताफळ विगेरे जे धन प्रथम ग्रहण कर्तुं हतुं ते सर्वने गृहस्थोए घंटीमां दळावीने कोइ ठेकाणे उरामी दीवुं. केमके ते कोइ पण कार्यमां न कल्पे एवं द्रव्य हतुं. आ प्रमाणे वृष्टना मुखयकी सांजळ्युं ठे तेज प्रमाणे में अहीं लख्युं ठे. वाकी तत्त्व तो शोधन करीने बहुश्रुत पासेथी जाणी लेवुं.

“ सद्गुरुने पापीने ते श्रावके आग्रहपूर्वक गाथानो यथार्थ अर्थ सांजळ-
वानी स्पृहा करी, अने निन्हवपणाना दोषथी रहित ते सूरिए पोतानी बुद्धिथी
मूळ अर्थने गुप्त राखी नवा नवा अर्थो कर्या, पण ठेवट ते श्रावके सूरिने अर्था-
निन्हव नामना सातमा आचारथी युक्त कर्या. ”

इत्यद्भ्यदिनपरिमितोपदेशप्रासादवृत्तौ अष्टादशस्तंजस्य
पञ्चषष्ठ्यधिकद्विंशततमः प्रबंधः॥ २६९ ॥

व्याख्यान २६६ सुं.

सूत्रार्थना अनिन्हव रूप आठमा आचार विषे.

सूत्रार्थयोर्द्वयोर्नैव, निन्हवं कुरुते सुधीः ।

अष्टमः स्यात्तदाचारः, श्रुतवृद्धिः श्रुते स्तुतः ॥ १ ॥

ज्ञावार्थ—“ बुद्धिवंत माणस सूत्र तथा अर्थ ए वनेनो निन्हव करतो नथी,
ते आचारने शास्त्रज्ञ अचार्योए शास्त्रने विषे आठमो आचार कह्यो ठे. ” आ आचार
उपर दृष्टांत कहे ठे.

श्री अज्ञयदेवसूरिनुं दृष्टांत.

श्री अज्ञयदेवसूरि सोळ वर्षनी अंदर वाढ्यावस्थामांज जैन मतना तथा अ-
न्य मतना सर्व शास्त्रोना पारगामी थया हता. एकदा व्याख्यानमां पांचमा अंगमां व-
र्णवेज्ञा रथकंदक अने मुशाल विगेरे चेमा राजा तथा कोणीक वच्चे थयेद्या संग्रामोदुं
वर्णन करतां रौद्र अने वीर रसनं एवं वर्णन कर्तुं के ते सांजळीने व्याख्यानमां आवे-

दा केटवाक शस्त्रधारी कृत्रियो परस्पर युद्ध करवा माटे त्यांज सन्नद्धवद्ध थइ गया. ते जोइने अवसरना जाण एवा अज्ञयदेव मुनिना गुरुए तरतज नागनत्तुआनुं वर्णन करीने एवो शांत रस विस्तार्यो के ते सांजळीने सर्वे स्वस्थ थइ गया, अने मनमां विचारवा लाग्या के “ अहो ! अमने धिक्कार छे, के व्याख्यानना समयमां अमे प्रमादधी जन्मत्त थइ गया, अमे ते योग्य कर्तुं नहीं, पण आ गुरुए वर्णन करेला नागनत्तुक श्रावकने धन्य छे, के जेणे संग्राममां पण पोताना आत्म धर्मनी पुष्टि करी. ” पढी गुरुए अज्ञयदेवने शिखामण आपी के “ हे शिष्य ! तारी बुद्धिनो विस्तार वाणीधी अगोचर छे, परंतु तारे सर्वत्र द्वाजाद्वाजनो विचार करीने वर्णन करवुं. ” त्यार पढी एक दिवस सायंकाळतुं प्रतिक्रमण थइ रखा पढी कोइ एक शिष्ये श्रेणिक राजाना पुत्र नंदिषेण ऋषिए अथवा नेमिनाथजीना गणधर नंदिषेणजीए श्री सिद्धाचळ उपर रचेला अजितशांति स्तवनमांथी “ अंवरंतरविआरणिआहिं ” इत्यादि चार गाथानो अर्थ पूढ्यो त्यारे श्री अज्ञयदेवे कहुंके “अनेक प्रकारना शुभ नेपथ्यने धारण करनारी देवसुंदरीओए जेमना चरणकमळनी वंदना करी तोपण जेतुं मन जरा पण क्षोभ पाम्युं नहीं तेवा श्री अजितनाथने हुं प्रणाम करुं बुं. ” आ प्रमाणे ते देवसुंदरीओना जे बीजां सर्व विशेषणो ते गाथाओमां हतां तेतुं शृंगाररसधी नरेलुं विस्तारधी वर्णन कर्तुं. ते वखते उपाश्रयनी पासेनाज मार्गेधी चाढी जती शृंगाररसमां निपुण एवी कोइ कुमारी राजपुत्रीए ते वर्णन सांजळ्युं. कोइ वखत नहीं सांजळेलुं एवुं अद्भुत वर्णन सांजळीने तेणे विचार कर्यो के “ जो आ पंक्तिशिरोमणि मारो स्वामी थाय तो मारो जन्म तथा जीवित सफल थाय, अने हर्ष पूर्वक लीलाए करीने तथा शृंगारशास्त्रना विनोदे करीने दिवसो निर्गमन थइ शके. माटे हुं त्यां जइने ए श्रेष्ठ नरने प्रार्थना करीने दोऊ पमारुं. ” एम विचारी ते उपाश्रयना वारणा पासे आवी, अने मंजुल स्वरधी वोढी के “ हे शृंगारशास्त्रने जाणनार ! हे श्रेष्ठ बुद्धिमान ! वारणा उवाचो. हुं मदनमंजरी नामनी राजपुत्री गुणगोष्ठी करवा माटे तमारी पासे आवी बुं. ” आ प्रमाणे अकाळे स्त्रीनो शठ सांजळीने गुरुए अज्ञयदेवने उपको आप्यो के “ प्रथम तमने जे शिखामण आपी हती ते सर्व चूढी गया, अने ज्यां त्यां चातुर्य देखाचो ओ पण शुं तमने दज्जा आवती नथी ? हवे शुं करशो ? तमारा गुणधी आकर्षांने सीमंतपाचमाए पद्मोच्चारनारी आ सीमंतीनी आवी छे. ते विपोगीनी जेम वारंवा वोढावे छे. ” ते सांजळीने अज्ञयदेव

बोल्या के “ हे पूज्य ! मारा वाक्यथी ते जेम विज्रम पामी सती आशाए आवी ठे, तेमज आपनी कृपाथी ते ससंज्रम थइने आशारहित पाठी जती रहेंशे; माटे ते वा-
 वत आप खेद करशो नहीं. ” एम कहिने अजयदेवे छार उधामी राज्यकन्याने कहुं
 के “ हे राजपुत्री ! अमे साधु छीए, तेथी अमे एक मुहूर्त मात्र पण एकांतमां स्त्री
 साथे धर्म संबंधी वार्ता पण करता नथी, तो अमे गोष्ठिनी पुष्टी तो शानीज करीए? व-
 ली अमे कोइ पण दिवस दातण करता नथी, मुख धोता नथी तथा स्नान विंगेरे वा-
 ह्य देहशुद्धिने इच्छता नथी, तेमज निर्दाप एवं अंतप्रांत अने लुखुं अन्न जिज्ञा
 मागीने लावीए डीए अने मात्र देहना निर्वाहने माटेज खाइ रहीए डीए. आ श-
 रीर अस्थि, मल, मूत्र अने विष्टा विंगेरेथी जरेलुं महा दुर्गंधमय विज्रत्स ठे. तेमं
 सारजूत शुं ठे ? कुत्सित पुरुषोज एवा विज्रत्स विषयसुखनी इच्छा राखे ठे. अमारा
 शरीरनी सारवार वाव्यावस्थां मातपिताएज करी हशे त्यार पठी अमे तो वीदकुद
 करी नथी; माटे आवा अमारा दुर्गंधमय शरीरनो स्पर्श तारा जेवी राजपुत्रीने स्वप्नमां
 पण करवा जेवा नथो. ” आ प्रमाणे विज्रत्स रसनं वर्णन सांजळीने ते राजपुत्री त-
 रतज जती रही. अजयदेव उपसर्गरहित थइने गुरु पासे आव्या. गुरुए कहुं के “तारी
 बुद्धिनी कुशळता समुच्चना पूरनी जेवी अधिकतर ठे; परंतु वर्तमान समयमां तेने
 शमाववी योग्य ठे. तेथी तेम करवा माटे तारे आशमां करेलो जुवारनो तुमरो तथा
 कालिंगरानुं शाक शोधी वहोरी लावीने वापरकुं, जेथी तारी बुद्धि न्यून थशे. क-
 हुं ठे के—

तडबूजं कलिंगं च, जोज्यं शीतं च वातुद्वम् ।

कपित्थं बदरीजंबूफलानि घ्नति धीषणाम् ॥ १ ॥

जावार्थ—“ तरुबूच, कालिंगहुं, ठंहुं तथा वायु करनार जोजन, कोठुं, बोर
 अने जांबू ए सर्व वस्तु बुद्धिनो नाश करनार ठे. ”

गुरुना वचननो तेणे स्वीकार कर्यो, अने तेज प्रमाणे घणे जागे आहार करवा
 मांड्यो. गुरुए तेने अत्यंत योग्य जाणीने सूरिपद आप्युं. पठी अजयदेवसूरि विहार
 करतां करतां अनुक्रमे धंजनपुर आव्या. त्यां अति तुच्छ आहार करवाथी कुष्टना
 महा व्याधिथी ते एवा पीकित थइ गया के हाथ पग हलाववानी पण तेनामां शक्ति
 रही नहीं. एक दिवस सायंकाळनुं प्रतिक्रमण करीने सूरिए श्रावकोने कहुं के “ आ

व्याधिनी पीडा बहु वधी परुवाथी हुं एक ढाण पण ते सहन करी शकवा समर्थ नथी तेथी काळे अनशन करीश. " ते सांजळीने सर्वने अति खेद थयो. पढी रात्रिमां शासनदेवीए आवीने सूरिने कहुं के " हे गुरु ! उंधो ओ के जागो ओ ? " गुरुए कहुं के " जागुं तुं. " देवीए कहुं के " उठो, आ नवसूत्रनी कोकनी उखेळो. " गुरु बोड्या के " आवा शरीरे हुं शी रीते उखेळी शकुं ? " देवीए कहुं के " नव अंगनी वृत्ति करवानुं हजु तमारे आधीन ठे. अर्थात् तमे करवाना ओ तो तेनी पासे आ ते कोण मात्र ठे ? माटे आ हाथमां ड्यो. हजु तमे चिरकाळ सुधी जीवशो. " गुरु बोड्या के " आवा शरीरे हुं श्रीजिनेश्वरना आगमनी नवांगनी टोका शी रीते करीश ? " देवी बोड्या के " ठ मास सुधी आमाम्द तप करो. " पढी शासनदेवीना निर्देशथी सूरिए ठ मास सुधी आचाम्द तप कर्यो, अने कठिन शद्धोनी टोका करीने नवांगवृत्ति पूर्ण करी. तेवामां शरीरने विषे फरीथी महा रोग उत्पन्न थयो. ते वखते श्री धरणेन्द्रे श्वेत सर्पनुं स्वरूप धारण करी त्यां आवीने सूरिना शरीरने चाटीने नीरोगी कर्युं. पढी धरणेन्द्रे सूरिने कहुं के " सेढी नदीने तीरे श्री थंजन पार्श्वनाथनी प्रतिमा पृथ्वीमां गुप्त रहेली ठे, तेने तमे प्रगट करो. त्यां ओचिंती एक गाय आवीने ते प्रतिमा जे स्थाने ठे ते स्थानपर दूध जरशे. ते चिन्हथी ते मूर्तिनुं स्थान निश्चित जाणजो. " आ प्रमाणे कहीने धरणेन्द्र अदृश्य थया. पढी प्रातःकाळे अन्नयदेवसूरि संघ सहित सेढी नदीने कांठे आव्या. त्यां गायने दूध जरती जोडने गोवाळना वाळकोए बतावेली चूमि पासे प्रतिमाना स्थाननो निश्चय थवाथी सूरिए पार्श्वप्रभुनी स्तुतिने माटे नवीन स्तोत्र रचवा मारुथुं. तेनां वत्रीश काव्य कह्या पढी तेत्रीशमुं काव्य कहेतां तरतज श्री पार्श्वनाथनुं विंन प्रगट थयुं. ते तेत्रीशमुं काव्य सूरिए देवताना आदेशथी गोपवी दीधुं ठे. ते प्रतिमाना दर्शन मात्रथीज सर्वे व्याधि मूळथी नाश पाम्या. पढी श्री संघे गुरुने ते प्रतिमानी उत्पत्ति पढी, त्यारे गुरुए कहुं के " पूर्वे श्री वरुणदेवे अगियार द्वाख वर्ष सुधी आ प्रतिमानुं पृजन कर्युं हतुं. त्यार पढी* वर्ष सुधी रामचंडे तेने पृजी; त्यार पढी एंशी हजार

१ श्री आचारागने सुप्रगटगमनी वृत्ति आ आंल्यासचांवे करा हता वाकाना नव अंगनी रूति करवा चार्कामा हता २ स्थभन पार्श्वनाथनी मूर्ति प्रगट कया पछा टोकाओ कर्यानु बीजे स्थाने वहेलु छे ३ आ स्तोत्र ' जयतिष्ठअण नामे प्रसिद्ध छे ४ जयतिष्ठअणना टोकांनी पांटीरामा ३० माथा ते काव्य छे ५ गोपव्यानी हराकत छे ते अत्यारे ३० काव्यज वने छे

वर्ष सुधी तद्गक नागे तेनी पूजा करी, त्यार पछी घणा काळ सुधी सौधमेंजे पूजा, त्यार पछी छारका नगरीमां कृष्ण वासुदेवे श्री नेमीनाथना मुखयी मोटा अतिशयवाळी ते प्रतिमानी कथा सांजळीने मोटा प्रासादमां तेनुं स्थापन करीने पूजा करी. छारकानो दाह थया पछी ते नगरीने समुझे हुवावी दीधी, एट्ठे प्रतिमा तेवीज स्थितिमां समुद्रमध्ये रही. त्यार पछी केट्टेक काळे कांती नगरीनो निवासी धन प्रति नामनो श्रेष्ठी त्यांथी जतो हतो तेवामां तेनां बहाणो देवताना अतिशयथी खलित थयां. तेथी श्रेष्ठी विचारमां परुथो. तेवामां आकाशवाणीथी “अहीं जिनेश्वरनी प्रतिमा बे” एम तेणे जाणुं. पछी श्रेष्ठीना निर्देशथी खदासीओए समुद्रमां सुतर नाखीने सात काचा तांतणाथी ते प्रतिमाने बांधाने बहार काढी. पछी तेने कांति नगरीमां दइ जइने श्रेष्ठीए मोटा प्रासादमां स्थापी. ते प्रासादमां ते प्रतिमा बे हजार वर्ष रही.

ढंकपुरना राजानी पुत्री जोगवदेवी अद्भुत स्वरूपवान हती. तेना पर आसक्त थइने वासुकी देवता तेने जोगववा लाग्यो. तेनाथी नागार्जुन नामे तेने पुत्र थयो. तेनापरना वात्सव्यथी ते नागेंडे सर्व महौषधीओनां फळ मूळ अने पांदरां तेने खवराव्यां. तेना फ्रनावथी ते सिद्ध पुरुष थइने शाळिवाहन^१ राजानो गुरु थयो. पछी श्री पादद्विप्तसूरिना प्रसादथी ते नागार्जुन आकाशगामी विद्या पामीने रसने^२ सिद्ध करवा उत्सुक थयो. तेने माटे तेणे अनेक उपायो कर्या, पण रस बंधायो नहीं. तेथी तेणे गुरुने तेनो उपाय पूठयो. गुरुए कहुं के “महा महिमावाळी श्री पार्श्वनाथनी प्रतिमानी पासे ते प्रतिमानी दृष्टिए सर्व लक्षणवाळी सती स्त्री ते रसनुं मर्दन करे तो ते रस स्थिर थइने कोटीवेधी थाय.” ते सांजळीने नागार्जुने पोताना पिता वासुकीनुं ध्यान धरीने तेने बोटाव्यो. पछी तेना पूछवाथी वासुकीए कहुं के “कांति नगरीमां अति महिमावाळी प्राचीन श्री पार्श्वनाथनी प्रतिमा छे.” नागार्जुने कांति नगरीथी ते प्रतिमानुं हरण करीने सेढी नदीने कांठे एकांतमां लावीने तेने स्थापी. पछी तेनी पासे रससाधन करवा माटे शाळिवाहन राजानी पतिव्रता स्त्री चंद्रसेखाने हंमेशां रात्रे सिद्ध थयेद्रा व्यंतर मारफत मंगावीने ते चंद्रसेखा पासे रसनुं मर्दन कराववा लाग्यो. उ मासे ते रस स्थिर थयो. ते ठेकाणे रस करतां पण अधिक महिमावाळुं अने समग्र लोकोना उच्छित अर्थने पूर्ण करनारुं स्तंजन नामे श्रीपार्श्वनाथ स्वामीनुं तीर्थ थयुं पछी अनुक्रमे देवना वचनथी ‘ते प्रतिमा अहीं बे’ एम जाणीने “जयतिहुअण

१ नाग वाहन एमं पण तेनु वीजु नाम हनु.

२ मार्गसिद्धिरस.

व्याख्यान २६६ मुं. सूत्रार्थना अनिन्हव रूप आठमा आचार विषे. (३१७)

वरकप्परुक्क० ” इत्यादि काव्योक्ते मँ तेनी स्तुति करी, एड्डे ते प्रतिमा प्रगट थड छे. प्रथम आ प्रतिमा कोणं करवावे ते ते सांजळ्युं नथी. ” आ प्रमाणे श्री अन्नय-देवसूरि कहेडो महिमा सांजळीने श्रीसंघे तेज स्थाने प्रासाद करावी त्यां स्तंजनपुर नामे गाम वसाव्युं. सर्व लोको त्यां मोटा मोटा महोत्सवो करवा द्याग्या. पछी ज्योरे संवत १३६० नी सातमां पुष्ट म्हेच्छोए गुजरातमां उपद्रव कर्यो त्यारे वर्तमान स्तं-जतीर्थनुं स्थापन थयुं छे. अत्यारे ते प्रतिमा स्तंजतीर्थ वंदरे (खंजातमां) विद्यमान छे.

प्रथम शिवाचार्ये पहेदा वे अंगनी वृत्ति करी हती. त्यारपडीना नव अंग-नी टीका श्री अन्नयदेवसूरि शासनदेवीना वचनथी पोतानी मत्किटपनानो उप-योग कर्या शिवाय करी डे. त्यार पछी संवत १३३५ मां श्री अन्नयदेवसूरि स्वर्गे ग-या छे. केटदाक १३३५ ना संवतमां स्वर्गे गयानुं कहे छे.

“स्थानांगसूत्र विगेरे नव अंगनी टीका करनारा श्री अन्नयदेवसूरि थया. ते आठमा आचारने पाळनारा श्री अन्नयदेवसूरिने श्री स्तंजन पार्श्वनाथ स्वामीए नवांग आप्या डे अर्थान ते प्रचुना प्रसादथीज तेनी टीका रचवाने जाग्यशाळी थया डे. ”

इत्यह्ददिनपरिमितोपदेशप्रासादवृत्तौ अष्टादशस्तंजस्य
पद्मपृथयधिकद्विशततमः प्रबंधः ॥ २६६ ॥

व्याख्यान २६७ मुं.

शुचाशुच श्रुतनो सम्यग्अर्थ करवा विषे.

अप्रशस्तं प्रशस्तं वा, शास्त्रं यत्समुपागतम् ।

प्रशस्तार्थे प्रयोक्तव्यं, मौनीन्द्रागमवेत्तृत्तिः ॥ १ ॥

जावार्थ—“ अप्रशस्त (अशुच) अथवा प्रशस्त (शुच) गमं तेवुं शास्त्र प्राप्त थाय, तोपण तेनी जिनागमने जाणनाग पंक्तिण प्रशस्त अर्थमांज योजना क-रवी. अर्थान तेनो शुच अर्थज करवो.”

प्रशस्त श्रुत एतद्वे स्याद्वादधी द्वांबित-स्याद्वादयुक्त शास्त्र, अने अप्रशस्त ए-
टद्वे श्रृंगारादिक शास्त्र. ते सर्व शास्त्रने प्रशस्त अर्थमां-अनेकांत पङ्कवाळा अर्थमां वै-
राग्योत्पादक अर्थमां जोमी देवां.

अत्र कुह्वक मुनिनुं दृष्टांत कहे ठे.

चंपानगरीमां सिंहसेन राजा राज्य करतो हतो. तेने राहुगुप्त नामे जैन धर्मी
मंत्री हतो. एकदा राजाए सजामां बेसीने धर्म संबंधी प्रश्न कर्यो अर्थात् धर्मविचार
पूढ्योके खरो धर्म शुं ठे? ते वखते जेओने जे धर्म अजिमत हतो, तेओ ते धर्मनुं प्रतिपाद-
न करवा द्वाग्या. तेमां केटलाक एकांत हिंसाए करीने, केटलाक एकांत अहिंसाए क-
रीने, केटलाक आत्मारामने पीडा नहीं आपतां यथेच्छ जोगादिके करीने अने केट-
लाक तहन निस्पृहताए करीने, इत्यादि पोतपोतानी मतिकद्वपनाए करीने धर्मनुं स्था-
पन करवा द्वाग्या. ते सर्व सांजळीने मंत्री तो मौनज रह्यो. तेथी राजाए मंत्रीने कहुंके
“ तमे केम कांइ धर्म संबंधी निर्णय जणावता नथी ? ” मंत्रीए कहुंके “ हे स्वामी!
आवां पङ्कपातनां वाक्योथी शो निर्णय थाय ? विचारपूर्वक युक्तिवाळा प्रश्नोत्तरो जा-
णीने पोतानी जातेज धर्मनी परीक्षा करवी योग्य ठे. ” पळी मंत्रीए राजानी संमति-
थी “ सकुंमदं वा वदनं न वत्ति ” “मुख कुंमद सहित ठे के नहीं ? ” ए चोशुं पा-
द समस्यापूर्तिने माटे आखा नगरमां प्रसिद्ध कर्युं. ते साथे कहेवराव्युं के ते आखी
गाथा राजाना जंमारमां ठे. वळी नगरमां आघोषणा करावी के “ जे कोइ आ स-
मस्या पूर्ण करशे, तेने राजा इच्छित दान आपशे अने तेनो जक्त थशे. ” ते सांजळी-
ने सर्व लोक ते गाथानुं पाद गोखवा द्वाग्या. पळी सातमं दिवसे राजाए ते समस्यापू-
तिने माटे सजा जरी. तेमां प्रथम एक परिव्राजक बोड्यो के—

जिस्कापविष्टेन मएज्ज दिष्टं, पमयामुहं कमलविसालनेत्तं ।

वस्वित्तचित्तेण न सुट्टु दिष्टं, सकुंमदं वा वदनं न वत्ति ॥१॥

ज्ञावार्थ—“ में जिज्ञाने माटे आजे कोइने घेर प्रवेश कर्यो. त्यां कमळना स-
रखा विशाल नेत्रवाळुं एक स्त्रीनुं मुख जोयुं, पण मारुं चित्त व्याकृप्त होवाथी मे व-
रावर दीनुं नहीं के ते मुख कुंमद सहित हतुं के नहीं ? ”

आ प्रमाणे सांजळीने मंत्रीए राजाने कहुंके “ हे स्वामी ! आ परिव्राजक
पारमार्थिक धर्म जाणतो नथी, केपके वराक न जेवनाता कारणमां चित्तनी व्याकृप्ता

(व्याकुळता) वतावी छे, पण वीतरागपणां वताव्युं नथी. जोजनप्राप्तिना अज्ञावे उपवास थयो, तो तेथी कांड उपवासतुं फळ न होय. ” ते सांजळीने राजाए ते गाथा विसंवादी अर्थवाळी जाणीने ते परिव्राजकने तिरस्कारपूर्वक काढी मूक्यो. पढी बीजो तापस बोव्यो के—

फलोदयेणंमिगिहे पविष्ठो, तत्थासणत्था पमया निरिक्खिया।
वक्खित्तचित्तेण न सुट्टु दिठं, सकुंमळं वा वदनं न वत्ति ॥ २ ॥

जावार्थ—“ हुं प्रातःकाले कोठना घरमां पेगो. त्यां एक प्रमदाने मे आसनपर वेठेली जोड, पण मारुं चित्त व्याकुळ होवाथी में वरावर जोयुं नहीं के तेतुं मुख कुंमळ सहित हतुं के नहीं ? ”

ते सांजळीने राजाए तथा मंत्रीए विचार्युं के “ आ गाथामां पण तेणे अज्ञानना कारणमां कार्यनी व्यग्रता वतावी छे, पण तत्त्वार्थ जणाव्यो नथी. ” त्यार पढी बीजो वौधनो शिष्य बोव्यो के—

मात्वाविहारे मइ अज्ज दिट्ठा, उवासिआ कंचणभूसिअंगी ।
वक्खित्तचित्तेण न सुट्टु नायं, सकुंमळं वा वदनं न वत्ति ॥ ६ ॥

जावार्थ—“बौद्ध साधुने रहेवाना मठमां में आजे कंचनादिनां अनेक आचूषणो पहेरी वस्त्रादंकारथी विनूषित थडने वेठेलो एक उपासिका—स्त्रीने जोड, पण व्याकिस चित्त होवाथी में वरावर जोयुं नहीं के तेतुं मुख कुंमळ सहित हतुं के नहीं ? ”

ते सांजळीने राजाए तथा मंत्रीए विचार्युं के “ आ गाथामां पण तेणे स्त्रीना नेपथ्य जोवामां व्यग्रपणुं वताव्युं छे, पण ज्ञानतत्त्व जणाव्युं नथी. ” एज रीते सर्व धर्माओए कहेल्ल गाथाओ जाणी लेवी. तेमां जैनधर्मी कोड आवेन्न न होवाथी राजाए मंत्रीने कथुं के “ आमां जैनधर्मी कोड आवेन्न नथी. ” ते सांजळीने मंत्रीए विचार्युं के “ ‘जैनधर्मी पण सर्वे आवाज हशे’ एम राजातुं मानवुं थशे. माटे कोड साधु अहींथी नीकळे तो बोलावुं. ” एम विचार करे छे, तेट्यामां कोड कुड्ढक साधु जिज्ञा माटे ते तरफ नीकळ्या. तेने मंत्री सत्तामां नेमी द्याव्यो. ते कुड्ढक मुनि राजाए कहेतुं चायुं पद सांजळीने बोव्या के—

खंतस्स दंतस्स जिइंदिअस्स, अप्पप्पत्तंगे गयमाणसस्स ।

किं मप्प एएण विचिंतिएणं, सकुंडलं वा वदनं न वत्ति ॥४॥

जावार्थ—“ क्लमावान्, दांत, जितेन्द्रिय अने जेनुं मन अध्यात्मना चितवनमां
द्वीन थयेदुं ठे एवा मारे ‘ आ मुख कुंरुल सहित ठे के नहीं ? ’ एवा विचारं
करीने शुं ? अर्थात् एवो विचार शामाटे करवो जोड़ए ? ”

आ गायामां कुंरुलना अज्ञानपणामां क्हांत्यादिकरुं कारण वताव्युं ठे पण चि-
त्तनी व्याकुळता बतावी नथी. तेथी गायामां क्हांति, दम, जितेन्द्रियता अने अध्यात्म
योगअधिगता कारण रूपे कहेल होवाथी राजाने धर्म पूढवानो उद्वास थयो तेथी; तेणे
धर्म संबंधी प्रश्न कर्यो के तरतज कुळके प्रथमधीज पोतानी पास राखेला आर्द्र तथा
शुष्क एवा माटीना वे गोळा जींत उपर फेंक्या अने त्यांथी चालवा मांरुं. तेने
जतां जोड़ने राजाए पूछुं के “ हे पूज्य ! आ शुं ? में धर्म संबंधी प्रश्न कर्यो, तेनो
उत्तर केम आपता नथी ? ” मुनि वोढ्या के “ हे मुग्ध ! शुष्क तथा आर्द्र एवा वे
गोळाना दृष्टांतधीज तमारा प्रश्ननो जवाव आवी गयो ठे, तोपण ते स्फुट करुं बुं
ते सांजळो—

उद्धो सुक्को अ दो लूट्टा, गोदया मट्टिआमया ।

दोवि आविय कुड्डे, जो उद्धो तत्थ लग्गइ ॥ १ ॥

जावार्थ—“ सूको अने आर्द्र एवा वे माटीना गोळा फेंक्या, ते जींत साथे अ-
फळातां तेमां जे आर्द्र हतो ते त्यां चोंट्यो. ”

आ गायानो उपनय एवो ठे के परमात्माना स्वरूपनुं ध्यान करवामां व्यग्र थ-
येदो आत्मा बाह्यात्मावमे कामिनीना सुखादिक जोड़ शकतो नथी, अने तेवा ध्यानथी
जेनो आत्मा बहिर्मुख होय ते जोड़ शके ठे. जे कामांध पुरुषो ठे ते सार्द्र ठे अने
सार्द्र होवाथी कर्मरूपी पंकमां चोंटी जाय ठे, अर्थात् कर्मरूपी कादवथी ते खरनाय
ठे; अने जेओ क्हांति विगेरे गुणोने धारण करनारा तेमज संसारना कृष्णिक
सुखयी पराङ्मुख सुका काष्ठ जेवा मुनिओ छे तेओ शुष्क गोळानी जेम कोड़ पण
स्थाने वळगता नथी, अर्थात् तेने कर्म पण चोंटतां नथी.

एवं लग्गंति दुस्मेहा, जे नरा कामद्वालसा ।

विरताउं न लग्गंति, जहा से सुक्कगोदए ॥ १ ॥

जावार्थ—“ ए प्रमाणे काममां लुब्ध अने दुष्ट बुद्धिवाळा मनुष्यो ज्यां त्यां वळगे ठे, पण सर्वथी विरति पामेत्ता तो शुष्क गोळानी जेम कोड पण स्थाने वळगता नथी. ”

जह खलु ऋसिरं कंठं, सुचिरं सुकं लहु रुहइ अग्गी ।

तह खलु खवंति कम्मं, सम्मं चरणच्छिया साहू ॥१॥

जावार्थ—“ जेम पोद्दाणवाळां अने घणा काळनां सुकां लाकराने अग्नि ज-
लदीथी वाळी नांखे ठे, तेम सम्यक् प्रकारे चारित्रधर्ममां रहेत्ता साधु कर्मने जलदीथी
खपावे छे-नाश करे ठे. ”

आ प्रमाणे सांजळीने राजा प्रतिबोध पाम्यो अने हमेशां मंत्रिनी पासे हृदयक
मुनिना धर्मनी प्रशंसा करवा लाग्यो.

आवी युक्तिथी राहुगुप्त मंत्रीए राजाने यथार्थ धर्ममां आसक्त कर्षो, ते प्रमाणे
बीजाओए पण करवुं.

अही पापरहित हृदयक मुनिए शृंगाररसवाळी समस्याने पण निरवद्य
(निर्दोष) मार्गमां स्थापन करी, अने कुवादीओना शास्त्र करतां जैन शास्त्रने सत्य
करी बताव्युं. ए प्रमाणे बीजा पंक्तिओए पण करवुं. परंतु मिथ्यात्व शास्त्रनी युक्तिओ-
वने एकांतवादीना कहेत्ता सूत्रार्थो प्ररूपीने अनेकांत आगमने कंधारूप न करवो. ते
संबंधमां कळुं ठे के—

मिथ्यात्वशास्त्रयुक्त्याद्यैः, कंथीकार्या न सूत्रवाक् ।

सूत्रार्थोभयनैन्हव्यसमं पापं न भूतद्वे ॥ १ ॥

जावार्थ—“ सूत्रनी वाणीने मिथ्यात्व शास्त्रनी युक्तिओए करीने कंधारूप
करवी नहीं, केमके सूत्र तथा अर्थ ए वन्नेना निन्हव समान बीजुं कोड मोटुं पाप पृ-
थ्वी पर नथी. ” कंधारूप करवानुं स्वरूप बताववा माटे जेरीनुं दृष्टांत कहे ठे.

जेरीनुं दृष्टांत.

छारकापुरीमां श्री कृष्ण वासुदेव राज्य करता हता, त्यागे देवनाओ पासेथी मे-
ळवेत्ती गोशर्चंदनना काष्ठनी त्रण जेरीओ तेमनी पामे हती. ? नांग्रामिकी,

२ औद्यूतिकी अने ३ कौमुदिकी. तेमां पहेझी जेरी युष्कना समये सामंतादिकने खबर आपवा माटे वगारुवामां आवती, बीजी जेरी कोइ अकस्मात् कार्यप्रसंग आ-
वी पने त्यारे सामंत, मंत्री विगेरेने जणाववा माटे वगारुवामां आवती अने त्रीजी जे-
री कौमुदी महोत्सव विगेरे उत्सवो जणाववा माटे वगारुवामां आवती. ते शिवाय तेबीज
गोशिर्षचंदनमय एक चोथी जेरी पण हती, ते ठ ठ मासे वगारुवामां आवती. जे माणस
ते जेरीनो शब्द सांजळे तेने आगळ पाछळना ठ ठ मासना उपद्रवो शांत थता हता.
आ चोथी जेरी चाखता प्रसंगमां उपयोगी ठे, तेथी ते जेरीनी उत्पत्ति दखीए ठीए.

कोइ वखत सौधर्म देवलोकां, समग्र देवोनी सजा जराइ हती, ते वख-
ते सर्व देवोनी समक इंद्रे कहुं के “ अहो ! कृष्ण विगेरे एवा सत्पुरुष ठे के जेओ द्रुह
दोषमांथी पण गुणनेज ग्रहण करे ठे, तथा नीच युध्यथी युध्य करता नथी. ” ते
सांजळीने एक देवताने तेना वाक्य पर श्रध्दा बेठी नहीं, तेथी तेणे विचार्युं के “ ए-
तुं केम संजवे ? परदोषतुं ग्रहण कर्या विना कोइ माणस रही शकतुंज नथी. ” एम
विचारीने ते देवता मृत्युलोकां आव्यो अने छारकां नगरीना राजमार्गमां एक जयं-
कर अने अति दुर्गंधवाळा काळा कूतरानुं मृतक विकुर्वीने मूक्युं. ते कूतराना मुखमां
कुंद पुष्पना जेवा श्वेत अने सुशोजित दंतपंक्ति विकुर्वी. तेवामां श्री नेमिनाथने वांद-
वा माटे कृष्ण वासुदेव सर्व सैन्य सहित नीकळ्या. राजमार्गमां चाखता सैनिको दूर-
थीज ते श्वाननी दुर्गंध आववाथी आणे मार्गे चाख्या. वासुदेवे तेनुं कारण पूठ्युं,
त्यारे तेओए कूतरानुं मृतक वताव्युं. ते जोइने कृष्णे कहुं के “ पुद्गद्वना नाना प्र-
कारना स्वजावो होय छे, तेमां हर्ष शोक करवा जेवुं नथी. परंतु जुओ, एनुं शरीर
तो कृष्ण वर्णनुं छे; पण दांत श्वेत ठे, तेथी ते धरकतमणिना जाजनमां गोठवेदी
मुक्तावळीनी जेवा शोभे ठे. ” ते सांजळीने पेढा देवताए विचार्युं के “ खरेखर
आ वासुदेवतुं सेंकमे दोषोने मूकीने परगुणग्राहीपणुं सत्य ठे. ” पळी ते देव बी-
जा गुणनी परीक्षा करवा माटे वासुदेवना अश्वरत्ननुं हरण करीने जाग्यो. तेनी पा-
छळ सैन्य सहित वासुदेव पण गया. युष्क करतां देवताए वासुदेवतुं समग्र सैन्य जीती
लीधुं. पळी वासुदेवे ते देवताने कहुं के “ मारा अश्वरत्नने तुं केम हरी जाय ठे ? ”
देवता बोव्यो के “ युध्यमां जीतीने तमारो अश्व दइ द्यो. ” कृष्णे कहुं के “ हुं रथ-
मां वेठां तुं अने तुं जमि उपर रहेलो छे, माटे तुं मारो रथ अंगीकार कर. जेथी

आपणुं समान युध्ध थाय. " देवे कहुं के " मारे रथनी जरर नथी. " त्यारे वासुदेवे हस्ति पर तेमज अश्व पर बेसीने युध्ध करवानुं कहुं, ते पण तेणे अंगीकार कर्थुं नही. पढी बाहुयुध्ध करवानुं कहुं तेनो पण देवताए निषेध कर्थो, त्यारे कृष्णे कहुं के " त्यारे तारे कया युध्धथी युध्ध करवुं ठे ? " देवताए कहुं के " आपणे जां-रु लोकोनी जेवा हलका युद्धथी युध्ध करीए. " ते सांजळीने कृष्णे कहुं के " हुं एवा नीच युद्धथी युद्ध नहीं करूं. मारा अश्वरत्नने तुं सुखेथी लड जा. " आ प्रमाणे वासुदेवनुं साहस जोडने ते सुर संतुष्ट थयो, अने इंद्रे करेडी प्रशंसानो विश्वास बे-ठो. पछी तेणे पोतानुं स्वरूप प्रगट करीने वासुदेवने कहुं के " देवदर्शन निष्फल होय नहीं, माटे कांश्क वरदान मागो. " वासुदेवे माग्युं के " उपद्रवने शांत करना-री जेरी मने आपो. " त्यारे देवे चंदननी एक जेरी आपीने तेनुं फळ कहुं के "आ जेरीनो शब्द जे कोइ सांजळशे तेना ठ मासना थयेद्वाने थवाना ज्वरादिकरोगो नाश पामशे. तेथी छ छ मासे फरीथी वगारवी, एट्ठे प्रथम नहीं सांजळेद्वाने माणसोना उत्पन्न थयेद्वाने सर्व रोगो पण नाश पामशे." पढी ते जेरी कृष्णे ठ ठ मासे वगारवा मांकी.

एकदा कोइ एक दाहज्वरथी पीमा पामतो वणिक जेरीना रक्क पासो आव्यो अने तेने कहुं के " हुं तने एक लह रूपीआ आपुं, अने तुं मने आ जेरी कापीने तेनो एक ककरो आप. केमके जे वखते जेरी वागी, ते वखते हुं हाजर नहोतो, अने हवे तो राजानी आझाथी ठ मासे वागशे. तेद्वाने वखत सुधी हुं दुःख सहन करी शकुं तेम नथी, माटे मने एक ककरो आप. " ते सांजळीने जेरीना रक्कके लोचनीन थडने एक ककरो कापी आप्यो, अने तेने स्थाने बीजा चंदनथी थीगहुं दीधुं. एवी रीते बीजाओने पण लोचने वश थडने ते ककरोओ आपवा लाग्यो, अने तेने स्थाने बीजां थीगमां देवा लाग्यो. तेथी ते जेरी कंधारूप थड गड. पढी ठ मास पूर्ण थया त्यारे कृष्णे ते जेरी वगारवी पण कंधारूप थड गयेदी होवाथी ते जेरीनो शब्द वासुदेवनी सत्ता मात्रमां पण प्रसर्थो नहीं; तेथी तपास करी तो तेने कंधारूप करवानुं वृत्तांत जणायुं, एट्ठे जेरीना रक्ककने काढी मूक्यो अने फरीने अष्टम तप करीने कृष्णे ते देवता पासेथी बीजा जेरी मेळवी, अने तेनो रक्क बीजाने कर्थो.

आ दृष्टान्तनो उपनय एवी रीते समजवो के " जे शिष्य सूत्रने अथवा तेना

२ औद्यूतिकी अने ३ कौमुदिकी. तेमां पहेळी जेरी युष्कना समये सामंतादिकने खबर आपवा माटे वगारुवामां आवती, बीजी जेरी कोइ अकस्मात् कार्यप्रसंग आ-
वी पने त्यारे सामंत, मंत्री विगेरेने जणाववा माटे वगारुवामां आवती अने बीजी जे-
री कौमुदी महोत्सव विगेरे उत्सवो जणाववा माटे वगारुवामां आवती. ते शिवाय तेबीज
गोशिर्षचंदनमय एक चोथी जेरी पण हती, ते ठ ठ मासे वगारुवामां आवती. जे माणस
ते जेरीनो शब्द सांजळे तेने आगळ पाछळना ठ ठ मासना उपद्रवो शांत थता हता.
आ चोथी जेरी चाद्वता प्रसंगमां उपयोगी ठे, तेथी ते जेरीनी उत्पत्ति दखीए ढीए.

कोइ वखत सौधर्म देवद्वोकमां, समग्र देवोनी सजा जराड हती, ते वख-
ते सर्व देवोनी समक इंद्रे कहुं के “ अहो ! कृष्ण विगेरे एवा सत्पुरुष ठे के जेओ दक्ष
दोषमार्थी पण गुणनेज ग्रहण करे ठे, तथा नीच युध्यथी युध्य करता नथी. ” ते
सांजळीने एक देवताने तेना वाक्य पर श्रध्धा वेठी नहीं, तेथी तेणे विचार्युं के “ ए-
वुं केम संजवे ? परदोषनुं ग्रहण कर्या विना कोइ माणस रही शकतुंज नथी. ” एम
विचारीने ते देवता मृत्युद्वोकमां आव्यो अने घारका नगरीना राजमार्गमां एक जयं-
कर अने अति दुर्गंधवाळा काळा कूतरानुं मृतक विकुर्वीने मूक्युं. ते कूतराना मुखमां
कुंद पुष्पना जेवा श्वेत अने सुशोजित दंतपंक्ति विकुर्वीं. तेवामां श्री नेमिनार्थने वांद-
वा माटे कृष्ण वासुदेव सर्व सैन्य सहित नीकळ्या. राजमार्गमां चाद्वता सैनिको दूर-
धीज ते श्वाननी दुर्गंध आववाथो आने मार्गे चाद्व्या. वासुदेवे तेनुं कारण पूठ्युं,
त्यारे तेओए कूतरानुं मृतक वताव्युं. ते जोइने कृष्णे कहुं के “ पुद्गलना नाना प्र-
कारना स्वजावो होय छे, तेमां हर्ष शोक करवा जेवुं नथी. परंतु जुओ, एनुं शरीर
तो कृष्ण वर्णनुं छे; पण दांत श्वेत ठे, तेथी ते मरकतमणिना जाजनमां गोठवेळी
मुक्तावळीनी जेवा शोजे ठे. ” ते सांजळीने पेढा देवताए विचार्युं के “ स्वरेखर
आ वासुदेवनुं सेंकमो दोषोने मूकीने परगुणग्राहीपणुं सत्य ठे. ” पछी ते देव बी-
जा गुणनी परीक्षा करवा माटे वासुदेवना अश्वरत्ननुं हरण करीने जाग्यो. तेनी पा-
छळ सैन्य सहित वासुदेव पण गया. युष्क करतां देवताए वासुदेवनुं समग्र सैन्य जीती
दीधुं. पछी वासुदेवे ते देवताने कहुं के “ मारा अश्वरत्नने तुं केम हरी जाय ठे? ”
देवता बोड्यो के “ युध्यमां जीतीने तमारो अश्व दइ द्यो. ” कृष्णे कहुं के “ हुं रथ-
मां वेठो लुं अने तुं चूमि उपर रहेद्वो छे, माटे तुं मारो रथ अंगीकार कर. जेथी

आपणुं समान युध्ध थाय. " देवे कहुं के " मारे रथनी जरूर नथी. " त्यारे वासुदेवे हस्ति पर तेमज अश्व पर बेसीने युध्ध करवानुं कहुं, ते पण तेणे अंगीकार कर्तुं नहीं. पढी बाहुयुध्ध करवानुं कहुं तेनो पण देवताए निषेध कर्यो, त्यारे कृष्णे कहुं के " त्यारे तारे क्या युध्धथी युध्ध करवुं ठे ? " देवताए कहुं के " आपणे जां-रु लोकोनी जेवा हलका युद्धथी युद्ध करीए. " ते सांजळीने कृष्णे कहुं के " हुं एवा नीच युद्धथी युद्ध नहीं करूं. मारा अश्वरत्नने तुं सुखेथी लड जा. " अणु प्रमाणे वासुदेवनुं साहस जोडने ते सुर संतुष्ट थयो, अने इंद्रे करेदी प्रशंसानो विश्वास बे-ठो. पढी तेणे पोतानुं स्वरूप प्रगट करीने वासुदेवने कहुं के " देवदर्शन निष्फल होय नहीं, माटे कांश्क वरदान मागो. " वासुदेवे माग्युं के " उपद्रवने शांत करना-री जेरी मने आपो. " त्यारे देवे चंदननी एक जेरी आपीने तेनुं फळ कहुं के "आ जेरीनो शब्द जे कोइ सांजळशे तेना उ मासना थयेद्वाने थवाना ज्वरादिकरोगो नाश पामशे. तेथी छ छ मासे फरीथी वगारवी, एटवे प्रथम नहीं सांजळेद्वाने माणसोना उत्पन्न थयेद्वाने सर्व रोगो पण नाश पामशे." पढी ते जेरी कृष्णे उ उ मासे वगारवा मांकी.

एकदा कोइ एक दाहज्वरथी पीसा पामतो वणिक जेरीना रक्क पासो आव्यो अने तेने कहुं के " हुं तने एक लक्ष रुपीआ आपुं, अने तुं मने आ जेरी कापीने तेनो एक ककरो आप. केमके जे वखते जेरी वागी, ते वखते हुं हाजर नहोतो, अने हवे तो राजानी आझाथी उ मासे वागशे. तेद्वाने वखत सुधी हुं दुःख सहन करी शकुं तेम नथी, माटे मने एक ककरो आप. " ते सांजळीने जेरीना रक्कके लोकाधीन थडने एक ककरो कापी आप्यो, अने तेने स्थाने बीजा चंदनथी थगीगहुं दीधुं. एवी रीते बीजाअने पण लोकाधने वश थडने ते ककराओ आपवा लाग्यो, अने तेने स्थाने बीजां थगीगमां देवा लाग्यो. तेथी ते जेरी कंथारूप थड गड. पढी उ मास पूर्ण थया त्यारे कृष्णे ते जेरी वगारवी पण कंथारूप थड गयेदी होवार्थी ते जेरीनो शब्द वासुदेवनी सजा मात्रमां पण प्रसर्धो नहीं; तेथी तपास करी तो तेने कंथारूप करवानुं वृत्तांत जणायुं, एटवे जेरीना रक्ककने काढी मूक्यो अने फरीने अष्टम तप करीने कृष्णे ते देवता पासेथी बीजा जेरी मेळवी, अने तेनो रक्क बीजाने कर्यो.

आ दृष्टांतनो उपनय एवी रीते समजवो के " जे शिष्य सूत्रने अथवा तेना

२ औद्भूतिकी अने ३ कौमुदिकी. तेमां पहेली जेरी युद्धना समये सामंतादिकने खबर आपवा माटे वगारवामां आवती, बीजी जेरी कोइ अकस्मात् कार्यप्रसंग आ-
वी पने त्यारे सामंत, मंत्री विगेरेने जणाववा माटे वगारवामां आवती अने बीजी जे-
री कौमुदी महोत्सव विगेरे उत्सवो जणाववा माटे वगारवामां आवती. ते शिवाय तेबीज
गोशिर्षचंदनमय एक चौथी जेरी पण हती, ते ठ ठ मासे वगारवामां आवती. जे माणस
ते जेरीनो शब्द सांजळे तेने आगळ पाछळना ठ ठ मासना उपद्रवो शांत थता हता.
आ चौथी जेरी चाखता प्रसंगमां उपयोगी ठे, तेथी ते जेरीनी उत्पत्ति दखीए ठीए.

कोइ वखत सौधर्म देवलोकां^१ समग्र देवोनी सजा जराइ हती, ते वख-
ते सर्व देवोनी समग्र इंद्रे कहुं के “ अहो ! कृष्ण विगेरे एवा सत्पुरुष ठे के जेओ दक्ष
दोषमांथी पण गुणनेज ग्रहण करे ठे, तथा नीच युध्यथी युध्य करता नथी. ” ते
सांजळीने एक देवताने तेना वाक्य पर श्रध्दा बेठी नहीं, तेथी तेणे विचार्युं के “ ए-
वुं केम संजरे ? परदोषनुं ग्रहण कर्या विना कोइ माणस रही शकतुंज नथी. ” एम
विचारीने ते देवता मृत्युलोकां आव्यो अने छारका नगरीना राजमार्गमां एक जयं-
कर अने अति दुर्गंधवाळा काळा कूतरानुं मृतक विकुर्वीने मूक्युं. ते कूतराना मुखमां
कुंद पुष्पना जेवा श्वेत अने सुशोजित दंतपंक्ति विकुर्वी. तेवामां श्री नेमिनार्थने वांद-
वा माटे कृष्ण वासुदेव सर्व सैन्य सहित नीकळ्या. राजमार्गमां चाखता सैनिको दूर-
थीज ते श्वाननी दुर्गंध आववाथो आमने मार्गे चाख्या. वासुदेवे तेनुं कारण पूठ्युं,
त्यारे तेओए कूतरानुं मृतक बराव्युं. ते जोइने कृष्णे कहुं के “ पुद्गलना नाना प्र-
कारना स्वजावो होय छे, तेमां हर्ष शोक करवा जेवुं नथी. परंतु जुओ, एनुं शरीर
तो कृष्ण वर्णनुं छे; पण दांत श्वेत ठे, तेथी ते मरकतमणिना जाजनमां गोठवेळी
मुक्तावळीनी जेवा शोभे ठे. ” ते सांजळीने पेढा देवताए विचार्युं के “ स्वरेखर
आ वासुदेवतुं संकमो दोषोने मूकीने परगुणग्राहीपणुं सत्य ठे. ” पछी ते देव बी-
जा गुणनी परीक्षा करवा माटे वासुदेवना अश्वरत्ननुं हरण करीने जाग्यो. तेनी पा-
छळ सैन्य सहित वासुदेव पण गया. युद्ध करतां देवताए वासुदेवनुं समग्र सैन्य जीती
द्वीयुं. पछी वासुदेवे ते देवताने कहुं के “ मारा अश्वरत्नने तुं केम हरी जाय ठे? ”
देवता बोड्यो के “ युध्यमां जीतीने तमारो अश्व दइ द्यो. ” कृष्णे कहुं के “ हुं रथ-
मां वेठां लुं अने तुं नूमि उपर रहेवो छे, माटे तुं मारो रथ अंगीकार कर. जेथी

आपणुं समान युध्ध थाय. " देवे कहुं के " मारे रथनी जरु नथी. " त्यारे वासुदेवे हस्ति पर तेमज अश्व पर बेसीने युध्ध करवानुं कहुं, ते पण तेणे अंगीकार कर्तुं नहीं. पढी बाहुयुध्ध करवानुं कहुं तेनो पण देवताए निषेध कर्यो, त्यारे कृष्णे कहुं के " त्यारे तारे कया युध्धयी युध्ध करवुं ठे ? " देवताए कहुं के " आपणे जां-रु लोकोनी जेवा हलका युद्धयी युद्ध करीए. " ते सांजळीने कृष्णे कहुं के " हुं एवा नीच युद्धयी युद्ध नहीं करुं. मारा अश्वरत्नने तुं सुखेयी लड जा. " आ प्रमाणे वासुदेवतुं साहस जोडने ते सुर संतुष्ट थयो, अने इंद्रे करेखी प्रशंसानो विश्वास बे-ओ. पछी तेणे पोतानुं स्वरूप प्रगट करीने वासुदेवने कहुं के " देवदर्शन निष्फळ होय नहीं, माटे कांङ्क वरदान मागो. " वासुदेवे माग्युं के " उपद्रवने शांत करना-री जेरी मने आपो. " त्यारे देवे चंदननी एक जेरी आपीने तेनुं फळ कहुं के "आ जेरीनो शब्द जे कोइ सांजळशे तेना उ मासना थयेद्वाने थवाना ज्वरादिकरोगो नाश पामशे. तेथी छ छ मासे फरीथी वगारवी, एटवे प्रथम नहीं सांजळेद्वाने माणसोना उत्पन्न थयेद्वाने सर्व रोगो पण नाश पामशे." पढी ते जेरी कृष्णे उ उ मासे वगारवा मांकी.

एकदा कोइ एक दाहज्वरथी पीडा पामतो वणिक जेरीना रक्क पासो आव्यो अने तेने कहुं के " हुं तने एक लक्क रुपीआ आपुं, अने तुं मने आ जेरी कापीने तेनो एक ककमो आप. केमके जे वखते जेरी वागी, ते वखते हुं हाजर नहोतो, अने हवे तो राजानी आझाथी उ मासे वागशे. तेद्वाने वखत सुधी हुं दुःख सहन करी शकुं तेम नथी, माटे मने एक ककमो आप. " ते सांजळीने जेरीना रक्कके लोकाधीन थडने एक ककमो कापी आप्यो, अने तेने स्थाने बीजा चंदनथी थीगहुं दीधुं. एवी रीते बीजाओने पण लोचने वश थडने ते ककमाओ आपवा लाग्यो, अने तेने स्थाने बीजां थीगमां देवा लाग्यो. तेथी ते जेरी कंथारूप थड गड. पढी उ मास पूर्ण थया त्यारे कृष्णे ते जेरी वगारवी पण कंथारूप थड गयेद्वी होवार्थी ते जेरीनो शब्द वासुदेवनी सजा मात्रमां पण प्रसर्यो नहीं; तेथी तपास करी तो तेने कंथारूप करवानुं वृत्तांत जणायुं, एटवे जेरीना रक्ककने काढी मू-क्यो अने फरीने अष्टम तप करीने कृष्णे ते देवता पासेथी बीजा जेरी मेळवी, अने तेनो रक्क बीजाने कर्यो.

आ दृष्टान्तनो उपनय एवी रीते समजवो के " जे शिष्य सूत्रने अथवा तेना

अर्थने परमतना शास्त्र साथे अथवा स्वमतना बीजा ग्रंथो साथे मिश्र करीने कंथारूप करे अर्थात् अहंकारथी परमतादिक साथे मिश्र करीने सूत्र अथवा अर्थने संपूर्ण करे ते अनुयोग श्रवणने योग्य नथी. एज प्रमाणे गुरु पण जो सूत्रार्थने कंथारूप करे, तो ते पण अनुयोग जणाववाने योग्य नथी. “ हुं सारी रीते जणेलो बुं, मारे बीजाने शा माटे पूढवुं जोइए ? ” एवो अहंकार आणीने जे पढेदो अथवा विस्मरण थयेदो पाठ स्वमतिकल्पनाथी पूर्ण करे ते सर्वथा अयोग्य ठे.

“ लोचथी, अहंकारथी, कदाग्रहथी, हठथी के शाठ्यथी सूत्र तथा अर्थने कंथारूप करे, तो तेने सूत्रार्थनो निन्हव करनार जाणवो, माटे साधु विगेरे सुझ पुरुषोए तेम करवुं नहीं.”

इत्यद्भदिनपरिमितोपदेशप्रासादवृत्तौ अष्टादशस्तंजस्य
सप्तषष्ठ्यधिकद्विशततमः प्रबंधः॥ ३६७ ॥

॥ इति ज्ञानाचारः ॥

व्याख्यान २६८ मुं.

दर्शनाचारना पहेला आचार विषे.

ज्ञानाद्यनन्तसंपूर्णैः, सर्वविद्भिर्यदाहितम् ।

तत्तथ्यं दर्शनाचारो, निःशंकाख्योऽयमादिमः ॥१॥

ज्ञावार्थ—“ अनंत ज्ञानादिके करीने संपूर्ण एवा सर्वज्ञोए जे कहेलुं ठे ते सत्य ठे एम जे मानवुं ते ‘निःशंक’ नामनो पहेलो दर्शनाचार जाणवो. ”

जिनोक्ततत्त्वसंदेहः, सा च शंकाऽन्निधीयते ।

शंकातो न्निद्यते श्रद्धा, दोषोऽयं स्यान्महांस्ततः ॥२॥

ज्ञावार्थ—“ श्री जिनेश्वरे कहेला तत्त्वमां जे संदेह लाववो ते शंका कहेवाय ठे, शंका थवाथी श्रद्धा जेद पामे ठे; अर्थात् श्रद्धारहित थवाय ठे, अने तेथी परिणामे मोटो दोष प्राप्त थाय ठे. ”

शंका करवाथी सम्यक्त्व तत्त्व श्रद्धान जेद पामे ठे, ते उपर श्री गंगाचार्यनुं दृष्टांत कहे ठे—

गंगाचार्यनुं दृष्टांत.

महागिरिना शिष्य धनगुप्त अने धनगुप्तना शिष्य गंग नामे आचार्य थया. ते गंगाचार्य एकदा उद्वूका नदीना पूर्व कांठा पर चतुर्मास रखा हता ने ते-मना गुरु धनगुप्ताचार्य तेज नदीना पश्चिम कांठे चतुर्मास रखा हता. एक वखत शरद् ऋतुमां गंगाचार्य पोताना गुरुने वांदवा जतां मार्गमां उद्वूका नदी उतरता हता ते वखते तेमना मस्तकमां टाळ होवाथी सूर्यना किरणोना स्पर्शने लीधे तेमनुं माथुं तपी गथुं, अने पाणीमां चाद्वता होवाथी पगने शीतळता जणाइ. ते वखते पूर्वे बांधेला मिथ्यात्व मोहनीनो उदये थवाथी तेमने एवो विचार आव्यो के “ सिद्धांतमां एक काळे बे क्रियानो अनुभव न होय एम कहुं ठे; पण मने तो अत्यारे एकज समये बे क्रियानो अनुभव थाय ठे. हुं शीत ने उष्ण बनेने वेडुं बुं. माटे अनुभवथी विरुद्ध होवाने लीधे आगमनुं ए वचन यथार्थ द्वागतुं नथी. ” एवी शंका धरावता सता गंगाचार्य गुरु पासे आव्या, अने पोताने थयेली शंका निवेदन करी. ते सांजळीने गुरुए शिखामण आपी के “ हे वत्स ! ग्या अने आतप जेम समकाळे न होय तेम एक काळे बे क्रियानो अनुभव अन्योन्य विरुद्ध होवाथी थइ शकेज नहीं; केमके जे अनुभव थाय ठे ते अनुक्रमेज थाय ठे; परंतु समयावदिकादिक काळ घणो सूक्ष्म होवाथी अने मन पण अति चपळ, अति सूक्ष्म अने घणीज त्वरावाळुं होवाथी ते अनुभवनो अनुक्रम तारा जाणवामां आव्यो नहीं. मन ए इंद्रियोथी ग्रहण न थइ शके एवा सूक्ष्म पुद्गलना स्कंधोथी थयेलुं ठे. ते मन इंद्रियोए ग्रहण करेला स्पर्शना-दिक द्रव्य साथे जे वखते संबंध पामे ठे, ते वखते इंद्रियोने ते द्रव्यनुंज मात्र ज्ञान कराववामां कारणचूत थाय ठे. अन्य पदार्थमां उपयोग राखनारो प्राणी पासे उजेला हस्तिने पण जोड शकतो नथी. तेथी एक पदार्थमां उपयोगवाळुं मन कदापि बीजा अर्थनो उपयोग धरावी शकेज नहीं. जेम एक मुनि एकाग्र ध्यानमां मग्न थइने कायो-त्सर्गे रखा हता, तेवामां तेनी पासे थइने एक चक्रवर्ती पोताना समग्र सैन्य तथा चोसठ हजार अंतेउरीओ सहित नीकळ्यो. ते वखते सैन्यमां रहेलां संख्या-बंध वाजित्री पण वागतां हतां. चक्रवर्तीए ते मुनिने जोइने विचार्युं के “ अहो ! आ मुनिनुं चित्त केवुं एकाग्र ठे के जेथी मारुं सैन्य शद्र, रूप, रस, गंध अने

अर्थने परमतना शास्त्र साथे अथवा स्वमतना बीजा ग्रंथो साथे मिश्र करीने कंथारूप करे अर्थात् अहंकारथी परमतादिक साथे मिश्र करीने सूत्र अथवा अर्थने संपूर्ण करे ते अनुयोग श्रवणने योग्य नथी. एज प्रमाणे गुरु पण जो सूत्रार्थने कंथारूप करे, तो ते पण अनुयोग जणाववाने योग्य नथी. “ हुं सारी रीते जणेलो बुं, मारे बीजाने शा माटे पूढवुं जोइए ? ” एवो अहंकार आणीने जे पढेडो अथवा विस्मरण थयेडो पाठ स्वमतिकटपनाथी पूर्ण करे ते सर्वथा अयोग्य ठे.

“ लोजथी, अहंकारथी, कदाग्रहथी, हठथी के शाठ्यथी सूत्र तथा अर्थने कंथारूप करे, तो तेने सूत्रार्थनो निन्हव करनार जाणवो, माटे साधु विगेरे सुझ पुरुषोए तेम करवुं नहीं.”

इत्यद्भदिनपरिमितोपदेशप्रासादवृत्तौ अष्टादशस्तंजस्य

सप्तषष्ठ्यधिकछिंशततमः प्रबंधः॥ ३६७ ॥

॥ इति ज्ञानाचारः ॥

व्याख्यान २६८ मुं.

दर्शनाचारना पहेला आचार विषे.

ज्ञानाद्यनन्तसंपूर्णैः, सर्वविद्धिर्यदाहितम् ।

तत्तथ्यं दर्शनाचारो, निःशंकाख्योऽयमादिमः ॥१॥

जावार्थ—“ अनंत ज्ञानादिके करीने संपूर्ण एवा सर्वज्ञोए जे कहेलुं ठे ते सत्य ठे एम जे मानवुं ते ‘निःशंक’ नामनो पहेलो दर्शनाचार जाणवो. ”

जिनोक्ततत्त्वसंदेहः, सा च शंकाऽजिधीयते ।

शंकातो जियते श्रद्धा, दोषोऽयं स्यान्महांस्ततः ॥२॥

जावार्थ—“ श्री जिनेश्वरे कहेला तत्त्वमां जे संदेह लाववो ते शंका कहेवाय ठे, शंका थवाथी श्रद्धा जेद पामे ठे; अर्थात् श्रद्धारहित थवाय ठे, अने तेथी परिणामे मोटे दोष प्राप्त थाय ठे. ”

शंका करवाथी सम्यक्त्व तत्त्व श्रद्धान जेद पामे ठे, ते उपर श्री गंगाचार्यनुं दृष्टांत कहे ठे—

गंगाचार्यनुं दृष्टांत.

महागिरिना शिष्य धनगुप्त अने धनगुप्तना शिष्य गंग नामे आचार्य थया. ते गंगाचार्य एकदा उद्वूका नदीना पूर्व कांठा पर चतुर्मास रखा हता ने तेमना गुरु धनगुप्ताचार्य तेज नदीना पश्चिम कांठे चतुर्मास रखा हता. एक वखत शरद् ऋतुमां गंगाचार्य पोताना गुरुने बांदवा जतां मार्गमां उद्वूका नदी उतरता हता ते वखते तेमना मस्तकमां टाट होवाथी सूर्यना किरणोना स्पर्शने लीधे तेमनुं माथुं तपी गथुं, अने पाणीमां चादता होवाथी पगने शीतळता जणाइ. ते वखते पूर्वे बांधेदा मिथ्यात्व मोहनीनो उदय थवाथी तेमने एवो विचार आव्यो के “ सिद्धांतमां एक काळे वे क्रियानो अनुभव न होय एम कहुं ठे; पण मने तो अत्यारे एकज समये वे क्रियानो अनुभव थाय ठे. हुं शीत ने उष्ण बंनेने वेडुं बुं. माटे अनुभवथी विरुद्ध होवाने लीधे आगमनुं ए वचन यथार्थ द्वागतुं नथी. ” एवी शंका धरावता सता गंगाचार्य गुरु पासे आव्या, अने पोताने थयेली शंका निवेदन करी. ते सांजळीने गुरुए शिखामण आपी के “ हे वत्स ! ज्ञाया अने आतप जेम समकाळे न होय तेम एक काळे वे क्रियानो अनुभव अन्यान्य विरुद्ध होवाथी थइ शकेज नहीं; केमके जे अनुभव थाय ठे ते अनुक्रमेज थाय ठे; परंतु समयावदिकादिक काळ घणो सूक्ष्म होवाथी अने मन पण अति चपळ, अति सूक्ष्म अने घणीज त्वरावाळुं होवाथी ते अनुभवनो अनुक्रम तारा जाणवामां आव्यो नहीं. मन ए इंद्रियोथी ग्रहण न थइ शके एवा सूक्ष्म पुद्गलना स्कंधोथी थयेहुं ठे. ते मन इंद्रियोए ग्रहण करेदा स्पर्शनादिक द्रव्य साथे जे वखते संबंध पामे ठे, ते वखते इंद्रियोने ते द्रव्यनुंज मात्र ज्ञान कराववामां कारणचूत थाय ठे. अन्य पदार्थमां उपयोग राखनारो प्राणी पासे जेन्ना हस्तिने पण जोड शकतो नथी. तेथी एक पदार्थमां उपयोगवाळुं मन कदापि बीजा अर्थनो उपयोग धरावी शकेज नहीं. जेम एक मुनि एकाग्र ध्यानमां मग्न थइने कायोत्सर्गे रखा हता, तेवामां तेनी पासे थइने एक चक्रवर्ती पोताना समग्र सैन्य तथा चौसठ हजार अंतेउरीओ सहित नीकळ्यो. ते वखते सैन्यमां रहेदां संख्याबंध वाजिओ पण वागतां हतां. चक्रवर्तीए ते मुनिने जोडने विचार्युं के “ अहो ! आ मुनिनुं चित्त केवुं एकाग्र ठे के जेथी मारुं सैन्य शब्द, रूप, रस, गंध अने

स्पर्श ए पांचे इंद्रियोने सुख आपनारां साहित्योथी संपूर्ण उतां पण आ मुनि मन पूर्वक तेने जोता पण नथी. ” पत्नी ज्यारे ते मुनितुं ध्यान पूर्ण थयुं, त्यारे तेने नमीने चक्रीए पूठ्युं के “ हे स्वामी ! हस्ति, अश्व, रथ, वाजिच अने स्त्री-ओ विगेरे पांचे इंद्रियोने अनुकूल वस्तुओथी युक्त मारुं सैन्य आपनी पासे थडने गयुं, ते सर्व आपे जोयुं के नहीं ? ” गुरुए जवाव आप्यो के “ तमारा सेवकोए मने प्रणाम विगेरे कर्या हरो, पण हुं तो परमात्माना ध्यानमाज उपयोगासक्त हतो, तेथी में ते कांइ पण जोयुं, सांजळ्युं के जाण्युं नथी. ” ते सांजळीने गुरुना उपयोगनी वारंवार स्तुति करतो ते चक्री प्रतिबोध पामीने बोड्यो के “ पोतानी पासे इंद्रियोथी ग्रहण थाय एवा अनेक पदार्थो रखा होय, तोपण मननी प्रवृत्ति विना कोइ पण पदार्थ ग्रहण थतो नथी, ते सत्य वात छे. ” तो हे शिष्य ! प्राणी जे इंद्रियना उपयोगमां वर्ततो होय, तेज इंद्रियना विषयमां ते तद्धीन थाय छे तेथी ते बीजा पदार्थमां द्वीन थड शकतो नथी. ” शिष्ये प्रश्न कर्यो के “ हे स्वामी ! जो एक काळे वे क्रियानो उपयोग न थतो होय तो में शीत ने उष्ण एक साथे केम वेदी ? ” गुरु बोड्या के “ समयावद्विकादि काळनो जे विजाग कहेदो छे ते अति सूक्ष्म छे, माटे जूदे जूदे काळे थयेदुं वे क्रियानुं ज्ञान कमळना शत पत्रना वेधनी जेम एकज वखते थयेदुं तुं माने छे. कमळना सो पत्र उपरा उपर राखीने कोइ बळवान माणस अति तीक्ष्ण सूची (सोय)थी ते पत्रोने वींधे, तोपण ते एक काळे वींधी शकरो नहीं. केमके काळना जेदे करीने असंख्यात असंख्यात समये एक एक पत्रनो वेध थाय छे अने उपरतुं पत्र वींधाया विना नीचेतुं पत्र वींधी शकार्तुं नथी, तोपण ए पत्रोने वींधनार माणस एम मानरो के “ में एकज काळे आ बधां पत्रो वींध्यां छे. केमक काळनो जेदे घणोज सूक्ष्म होवाथी ते जाणी शकतो नथी. वळी अद्यातचक्रने घणीज त्वराथी गोळ फेरवीए तोपण ते चक्र काळना जेदे करीने जुदी जुदा दिशाओमां अनुक्रमे अनुक्रमेज फरे छे. तोपण फेरववानो काळ घणो सूक्ष्म होवाथी ते जाणवामां आवतो नथी, माटे आपणने ते गोळ कुंभाळुंज द्वागे छे, तेवीज रीते प्रकृतमां पण शीत तथा उष्ण क्रियाना अनुभवनो काळ जिन उतां पण सूक्ष्म होवाथी ताराथी जाणी शकायो नथी, तेथी ते वन्ने क्रियानो अनुभव एकज काळे थयो, एम तारा

मानवासां आव्यु ठे. वळी चित्त पण वधी इंद्रियोनी साथे एक काळे संबंध राखतुं नथी, पण अनुक्रमेज संबंध राखे ठे, तेज रीते उपलक्षणथी मस्तक, हाथ, पण विगेरे स्पर्शेन्द्रियना जूदा जूदा अवयवो साथे पण चित्त एक काळे संबंध राखतुं नथी. जेमके कोइ माणस लांबी अने सुकी आंबळी खाय ठे, तेने चहुवने जो-वाधी तेना रूपनुं ज्ञान थयुं, नासिकावने सुगंधाधी गंधनुं ज्ञान थयुं, खावाधी जी-हाने रसनुं ज्ञान थयुं, स्पर्श करवाधी स्पर्शनुं ज्ञान थयुं, अने तेने चाववाधी शब्द उत्पन्न थयो, ते कर्णवने सांजळवाधी शब्दनुं ज्ञान थयुं. परंतु ते पांचे ज्ञान अनु-क्रमेज थाय ठे, नही तो सांकर्य दोष प्राप्त थाय, अने मतिज्ञान विगेरेना उपयोग वखते अवधि विगेरे ज्ञानना उपयोगनी पण प्राप्ति थइ जाय; अने तेम थवाधी एक घटादिक पदार्थनी कल्पना करतां अनंता घटादिक पदार्थोनी कल्पनानी प्रवृत्तिनो प्रसंग प्राप्त थाय, अने तेम तो ठे नही. वळी श्रीमज्जिनेश्वर परमात्माना गुणनुं स्मरण करीने ध्यानमां उपयोग राखती वेळाए पण मिथ्यात्वना तर्क अने असुरा-दिकना ध्यानना उपयोगनी प्राप्ति थवी जोइए. माटे तारा मत प्रमाणे तो उपर कहेला उपरांत बीजा पण अनेक दोषो प्राप्त थशे, अने तेथी चिंतित अर्थ प्राप्त थशे नही. माटे उपयोग एक काळे एकज वस्तुमां थाय छे, पण अनेक वस्तुमां थतो नथी. तेज प्रमाणे कर्षबंध अने तेनी निर्जरा विगेरे पण धटाववां. आ संब-धमां प्रसन्नचंद्रना दृष्टांतनी जावना करवी. श्रेणिक राजाए श्रीमहावीर स्वामीने प्रसन्नचंद्र मुनिनी गतिनुं स्वरूप पूढ्युं, ते वखते प्रभुए ते मुनिना चित्तमां रहेला प्रशस्त अने अप्रशस्त उपयोगना परावर्तमानपणाने अनुसारे वारंवार जुडुं जुडुं गतिनुं स्वरूप कहुं हतुं. पण जो एक काळे अनेक उपयोग वर्तता होत तो जिनेश्वर पण एक काळे अनेक गति कहेत, परंतु तेम होइ शकतुं नथी, माटे एक काळे एकज उपयोग वर्ते ए पद सत्य ठे. कहुं ठे के—

यदा स्यात् प्राणिनां शीतोपयोगव्यापृतं मनः ॥

तदा नोष्णोपयोगे तद्ध्याप्रियेत विरोधतः ॥ १ ॥

जावार्थ—“ ज्यारे प्राणीनुं मन शीत उपयोगमां व्यापारवाळुं होय ठे त्या-रे ते मन उष्ण उपयोगमां व्यापार करतुं नथी. केमके ते परस्पर विरोधी ठे. ”

यौगपद्याजिमानस्तूपयोगयुगलस्य यः ।

स तु मानससंचारक्रमस्थानुपलक्षणात् ॥ १ ॥

जावार्थ—“ आ प्रमाणे उतां एण ते उपयोग समकाले वर्तवानुं जे अजिमान थाय ते ते मनना संचारनो क्रम जणवामां आवतो नथी तथी थाय ते. ”

फरीथी शिष्ये प्रश्न कयो के “ हे स्वामी ! मतिज्ञानना ३४० जेदनुं वर्णन करती वखते आपेज बहु, बहुविध, क्षिप्र, अनिश्रित, असंदिग्ध, ध्रुव अने तथी उत्तर अबहु, अबहुविध, अक्षिप्र, निश्रित, संदिग्ध, अध्रुव-ए प्रमाणे वार वार जेद अवग्रहादि मतिज्ञानना कहेवाने अवसरे एक वस्तुमां जुदा जुदा अनेक उपयोग होय एम कयुं हतुं ते केम ? ” तेनो गुरुए उत्तर आप्यो के “ ते बहु बहुविधादि रूप वस्तुमां अनेक पर्यायो होय ते, तेमनुं सामान्य रूपे करीने ग्रहण मात्र करवुं, तेज मात्र ज्ञानमां उपयोगता छे एवी व्यवस्था वतावेद्वी छे एण एक वस्तुमां एक काले अनेक उपयोग कोइ एण स्थाने होयज नही. जेम ‘ सैन्य जाय छे ’ ए वाक्य सामान्य छे. केमके तेमां कोइनो विशेष निर्देश कयो नथी. तेनुं नाम एक उपयोगपणुं कहेवाय ते परंतु ते (सैन्य) मां दरेक वस्तु जिन्न जिन्न करीए. जेमके आ हस्तिओ छे, आ अश्वो छे, आ पत्तिओ छे, आ ध्वजाओ छे, आ जंतो छे इत्यादिक विजाग करीए, तो ते जेदना अध्यवसाय रूप अनेक उपयोगता कहेवाय. तेज प्रमाणे हे शिष्य ! एक काले वणां विशेषतुं ज्ञान थाय नही. केमके ते सर्वेनां लक्षण जिन्न जिन्न छे. लक्षण एट्ठे शीत, उष्ण विगेरे विशेष वस्तुनुं स्वरूप कहेवुं ते. ते लक्षण परस्पर जिन्न जिन्न होवाथी तेने ग्रहण करनारां ज्ञानो एण जिन्न जिन्न छे, तथी ते ज्ञानो एक काले थाय नही. वळी सामान्यनुं लक्षण एवं छे के जे अनेक विषयवाळुं होय, अने जे अनेकनो आधार होय (अनेकनो बोध करतुं होय) ते सामान्य कहेवाय छे. तो सामान्यनुं प्रथम ज्ञान थया विना विशेष ज्ञाननी उत्पत्तिज थती नथी. माटे एक काले विशेष ज्ञान न थाय एवं सिद्ध थयुं. आनुं तात्पर्य एवं छे के प्रथम “वेदना थाय छे.” एम सामान्यनुं ग्रहण करीने पडी इहा^१ मां प्रवेश करवाथी “ पगमां शीत वेदना थाय छे. ” एम वेदनानो विशेष निश्चय थाय छे. मस्तकन विषे एण प्रथम सामान्य रीते वेदनानुं ग्रहण थया

पढी इहामां प्रवेश करवार्थी “ मस्तके जण वेदना थाय छे ” एवो विशेषनो निश्चय थाय छे. वळी घट विशेषतुं ज्ञान थया पढी अनंतरज पटना आश्रयनूत सामान्यतुं ग्रहण कर्या विना पट विशेषतुं ज्ञान थरोज नहीं. वळी हे शिष्य ! एक-ज प्राणी एक काळे क्रियाओ तो घणी करी शके ठे. जेम नर्त्तकी अच्यासनी चतु-राङ्गे लीधे मुखथी हा, हा, विगेरे शब्दो बोद्धे छे, नेत्रथी कटाह फेंके छे वा नेत्र नमावे ठे, हाथ पगनुं आकुंचन प्रसारण करे ठे, आंगळीओ हटावे ठे, शरीरने गमे तेम वाळे ठे इत्यादि हावजाव एकज काळे करे ठे पण तेनो उपयोग तो एक काळे एक क्रियायांज होय ठे. वळी कोइ जिनेश्वरनी जक्ति करनारो माणस एक हाथे चामर बीजे ठे, बीजे हाथे धूप दइने प्रज्जुन अंगे धूमावळि विस्तारे ठे, मुखवसे अद्भुत रचनावाळी प्रज्जुनी स्तुति बोद्धीने जिनेश्वरना गुणोतुं गान करे ठे, नेत्रवसे परमेश्वरनी अद्भुत प्रतिमा जोइने मस्तक धुणावे छे तथा चादतां पृथ्वीपर उपयोग पूर्वक विधियुक्त पादन्यास करे ठे, इत्यादि अनेक क्रिया समकाळे करे ठे परंतु तेनो उपयोग समकाळे बधी क्रियामां वर्ततो नथी. उपयोग तो एक क्रियायांज वर्त्ते ठे. आ प्रमाणे अनेक प्रकारनी युक्तिओथी गुरुए तेने बहु समजाव्यो, तोपण ज्यारे ते शिष्ये पोतानो कदाग्रह ओड्यो नहीं, त्यारे तेने गुरुए गच्छ बहार कर्यो.

पछी ते विहार करतो करतो राजगृह नगरे आव्यो. त्यां ते पोताना असत्य मतनुं प्रतिपादन करीने बीजा मुनिओना चित्तने पण व्युद्ग्राहित करवा लाग्यो. केमके घुराग्रही माणस हरुकाया कूतरानी जेम बीजाने पण पोतानी जेवा करवा इच्छे ठे.

राजगृहीमां महातपस्तीरप्रजाव नामे एक ऋह हतो. तेनी पासे मणिनाग नामना यक्षनुं चैत्य हतुं. त्यां रहीने गंगाचार्य पर्षदानी समक्ष समकाळे बे क्रिया वेदवारूप पोताना असत् पढ़नी प्ररुपणा करवा लाग्यो. ते सांजळीने मणिनाग यक्षने कोप चड्यो. तेथी तेणे कहुं कं “ अरे छुष्ट ! आवी असत् प्ररुपणा करीने अनेक प्राणीओना मनमां संशय केम उत्पन्न करे ठे ? आज स्थाने श्री वर्धमान स्वामीनुं समवसरण थयुं हतुं, ते वखते प्रज्जुए एक समये एकज क्रियातुं वेदवुं होय एम प्रतिपादन कर्युं हतुं. ते वखते में आ चैत्यमां रहीने सांजळ्युं हतुं. केवळज्ञानीने पण प्रथम समये ज्ञान एट्ठे विशेषात्मक उपयोग होय ठे, अने बी-

जे समये दर्शन एट्ठे सामान्यात्मक उपयोग होय ठे, तो तुं वीरस्वामी करतां पण शुं अधिक ज्ञानी थयो ठे के जेथी तेमनुं वचन पण अन्यथा करवा तत्पर थाय छे ? माटे आ दुष्ट वासना मूकी दे, अने प्रचुना वचनने अंगीकार कर; नहींतो हमणां तने आ मुद्गरवने शिक्षा करीश. प्रत्यक्ष सिद्ध अर्थने पण तुं गोपवे ठे ते योग्य नथी. जेम कोइ अष्टावधान साधनार प्राज्ञ माणस श्लोक रचवाने वखते नवीन श्लोक रचे ठे, वाजित्रना ताळ गणे छे, वात सांजळे ठे, पृष्ठ उपर दाखेवा अङ्गरो कहे ठे. विगेरे आठ प्रकारनां अवधान साथे ठे; ते सर्व शीघ्र गतिवाळा मनोविज्ञानने आधारेज करे छे. परंतु अज्ञानी माणसो अने वाळको आश्चर्य पामवाथी कहे ठे के 'अहो ! आ साधके समकाले आ वधुं साध्युं.' परंतु एम कहेवुं युक्त नथी. कारणके अनुक्रमे परंतु अति शीघ्रपणे सर्व ग्रहण करीने पछी तं बोले ठे." इत्यादि युक्तिथी ते नागयज्ञे तेने समजाव्यो, एट्ठे गंगाचार्ये तेनुं कहेवुं अंगीकार कर्युं अने मिथ्यादुष्कृत दीथो. पढी गुरु पासे जइ ते पापनी आढोचना लइने प्रतिक्रम्यो. ते विषे श्री महाजाण्यमां कहुं ठे के—

अठावीसा दोवाससया, तइया सिद्धिगयस्स वीरस्स ।

दोकिरियाणं दिच्छि, उट्ठूगतीरे समुप्पन्ना ॥ १ ॥

जावार्थ—“ श्री महावीर स्वामीना निर्वाण पढी वसो ने अठावीश वर्षे उट्ठूक नदीने कांठे बे क्रियानी दृष्टि (गंगाचार्येने) उत्पन्न थइ. ”

मणिनागेणारद्धो, जजववत्ति पम्हिसेहिज वोत्तुं ।

इच्छामो गुरुमूढं, गंतुण तज पम्हिकंतो ॥

जावार्थ—“ मणिनागे प्रेरणा करीने जगवंतना वचनथी विरुद्ध कहेतो रोक्यो एट्ठे ते गुरुमहाराज पासे जइने ते अपराधने पम्हिकम्यो. ”

“ आ प्रमाणे नागयज्ञे शंका दूर करावीने बोध पमानेद्वो गंगाचार्य दर्शनना निन्हवपणाने ठोडीने गंगाजळनी जेम निर्मळ थयो. ”

इत्यब्ददिनपरिमितोपदेशप्रासादवृत्तौ अष्टादशस्तंजस्य

अष्टषष्ठ्यधिकद्विशततमः प्रबंधः ॥ ३६८ ॥

व्याख्यान २६९ सुं.

निष्कांक्षा नामना बीजा आचार विषे.

निष्कांक्षित्वमनेकेषु, दर्शनेष्वन्यवादिषु ।

द्वितीयोऽयं दर्शनाचारो, अंगीकार्यः शुचात्मजिः ॥१॥

जावार्थ—“ अन्य वादीओना अनेक दर्शनोने विषे आकांक्षारहित थवुं, ए बीजा दर्शनाचारने सत्पुरुषे अंगीकार करवो. ”

हित्वा स्याद्वादपक्षं यः, कांक्षति परशासनम् ।

कांक्षादोषान्वितः स स्यादन्यान्यदर्शनोत्सुकः ॥२॥

जावार्थ—“ जे माणस स्याद्वाद पक्षने ओमीने परशासननी आकांक्षा राखे छे तेने कांक्षा दोषवाळो जाणवो, अने ते अन्य अन्य दर्शनमां वारंवार उत्कंठित थया करे ठे. ” आ हकीकत दृष्टांतवने पुष्ट करे ठे—

कुड्ढक शिष्यनुं दृष्टांत.

वसंतपुरमां देवप्रिय नामे श्रेष्ठी रहेतो हतो. युवावस्थांमां तेनी जार्थी मरण पामवाथी तेने वैराग्य थयो, तेथी पोताना आठ वर्षना पुत्र सहित तेणे दीक्षा ग्रहण करी. ते कुड्ढक (बाळक) शिष्य परीसहोने सहन करी शकतो नहीं, तेथी तेणे पिताने कहुं के “ हे पिता ! हुं उपानह (जोडा) विना चाळी शकतो नथी. मने तो ब्राह्मणोनुं दर्शन श्रेष्ठ लागे ठे के जेमां पगना रक्षणने माटे उपानह राखवानो विधि छे. ” ते सांजळीने गुरुए विचार्यु के “ आ शिष्य बाळकबुद्धि ठे, माटे कदाचित् तेने उपान नहीं अपावुं तो ते कदाचित् सर्वथा धर्मरहित थइ जशे. ” एम धारीने तेणे कोइ श्रावक पासे याचना करीने तेने माटे उपान करावी आप्या. पछी एकदा पुत्रे कहुं के “ हे पिता ! तम्कावने मारुं मायुं तपी जाय छे, तेथी माराथी चाळी शकातुं नथी तो तापसोनुं दर्शन श्रेष्ठ लागे ठे के जेमां छत्र धारण करी शकाय छे. ” ते सांजळीने सर्वथा धर्मराङ्मुख थवानी जीतिथी पिताए छत्रनी पण अनुमति आपी. वळी एकदा कुड्ढके कहुं के “ हे तात ! जिहा माटे हुं अटन करी शकतो नथी. मने तो पंचाग्नि साधन करनारनो आचार श्रेष्ठ लागे

डे. केमके घणा लोको सन्मुख आवीने तेमने जिह्वादिक आपी जाय डे." पिताए पूर्वनी जेम विचार करीने पोतेज जिह्वा लावी आपवा मांकी. ए प्रमाणे अन्यदा पृथ्वीपर संथारो करवाने अशक्तिमान थयेला पुत्रे प्रातःकाळे उठीने सुवा माटे पदंग माग्यो अने तेने माटे शाक्य मतना आचारनी प्रशंसा करी, त्यारे पिताए लाकरानी पाट सुवा माटे आपी. पढी स्नान कर्या विना पुत्रने ठीक परचुं नहीं तेथी शौच-मूळ धर्मनी प्रशंसा करी. त्यारे पिताए प्रासुक जळ लावीने तेनाथी स्नान करवानी अनुज्ञा आपी. ए प्रमाणे लोचने सहन नहीं करवाथी द्दोर कराववानी पण अनुज्ञा आपी. बळी एकदा पुत्रे कहुं के " हे पिता ! हुं ब्रह्मचर्य पाळवा समर्थ नथी. " एम कहीने गोपी तथा कृष्णनी लीलानी प्रशंसा करी. ए सांजळीने पिताए विचार्युं के " खरेखर आ पुत्र सर्वथा अयोग्य डे, किंचित् पण परमार्थ जाणतो नथी. आटव्वा दिवस तेणे जे माग्युं ते में मोहने लीधे आप्युं, पण आ मागणी तेनी कबुल राखुं तो तेनी साथे हुं पण नरकेज जाळुं. संसारमां अनंत काळथी अटन करतां जीवोने अनंतापुत्रो थया डे, तो आनापर शामाटे मोह राखवो जोड ? " इत्यादि विचारीने ते पुत्रने तेणे गच्छ बहार कर्यो. अनुक्रमे ते मृत्यु पामीने पामो थयो अने तेनो पिता स्वर्गलोकमां देवता थयो.

ते देवताए अधिज्ञानवने पुत्रने पामो थयेलो जाणीने सार्थवाहनं रूप धारण कर्युं, अने तेज पामाने पाणी लाववा माटे खरीद कर्यो. पढी तेना पृष्ठपर घणुं पाणी जरीने पखाद मूकी उंची नीची पृथ्वीवाळा रस्ते तेने हांकवा लाग्यो अने उपरथी कोरमाना प्रहार करवा लाग्यो, तेथी ते पामो मोटेथी बराना पामवा लाग्यो, एटडे तेणे कहुं के " अरे ! केम बराना मारे डे ? पूर्व जन्ममां करेला कर्मनुं आ फळ डे. " एम कहीने ते देवता " हे पिता ! हुं आम करवा शक्तिमान नथी, तेम करवा शक्तिमान नथी " विगेरे पूर्व जन्ममां कहेलां वचनो वारंवार संजळाववा लाग्यो, तेथी पामाने जातिस्मरण थयुं. पूर्वजन्म स्मरण करीने ते वारंवार नेत्रमांथी अश्रुपात करतो विचारवा लाग्यो के " पूर्व जन्मे पिताना कहेवा मुजव में चारित्र पाळ्युं नहीं, तेथी हुं मरीने पामो थयो. " पढी देवताए कहुं के " हुं तारो पूर्व जन्मो पिता लुं, अने तने पूर्वजन्म स्मरण कराववा आव्यो लुं. हजु पण जो तार शुज गतिनी इच्छा होय तो अनशन ग्रहण कर." ते सांजळीने ते पामाए अनशन ग्रहण कर्युं, अने त्यांथी मरीने वैमानिक देवता थयो, माटे

शुद्ध रीते व्रत पाळवुं; अने हृदयक मुनिनी जेम बीजा बीजा दर्शनोना आचारनी आकांक्षा करवी नहीं. केमके जे आचार श्री जिनेश्वरे प्ररुपेद्व ठे तेज सत्य ठे, एम जाणवुं. आ संबंधमां बीजी पण एक कथा कहे छे—

अश्वमित्र मुनिनी कथा.

मिथिला नगरीमां लक्ष्मी देवीना चैत्यवाळा उद्यानने विषे श्री महागिरि नामना सूरि समवसर्या. तेने कौमिन्य नामे शिष्य होता, अने ते कौमिन्यने अश्वमित्र नामे शिष्य होता. ते दशमुं पूर्व जणता होता. तेमां नैपुणिक वस्तु जणतां एवो अर्थ आव्यो के “ वर्तमान समयना सर्वे नारकी जीवो बीजे समये नाश पामे छे. एज प्रमाणे वैमानिकना जीवो माटे पण जाणवुं, अने एज प्रमाणे बीजा समय विगेरेना नारकी विगेरे जीवो माटे पण जाणवुं. ” आवुं सांजळीने ते अश्वमित्रने शंका थइ के “ उत्पत्ति थया पठी तरतज सर्व वस्तु सर्वथा नाश पामे ठे. ” आ प्रमाणेनो बोध थवाथी ते बीजाओने पण जमाववा द्वाग्यो अने कहेवा द्वाग्यो के “ सर्वथा सर्व वस्तु इंद्रधनुष्, बीजळी अने मेघनी जेम प्रतिहणे उत्पन्न थाय ठे अने नाश पामे छे. ” तेने गुरुए कहुं के “ दरेक वस्तु प्रतिहणे नाश पामे ठे, एवुं मात्र बौद्धमतवाळाज माने ठे, अने तेवो ऋजुसूत्र नामना चोथा नयनोज मत ठे, सर्व नयनो एवो मत नथी. अहीं तो मात्र अपर अपर (जूदा-जूदा) पर्यायनी उत्पत्ति तथा नाश थाय छे, एवी अपेक्षाए कोइ पण प्रकारे (वस्तुनो प्रतिहणे नाश कहेद्वो ठे. जे समये नारकी विगेरे वस्तु प्रथम समयना नारकीपणे ह्य पामे ठे, तेज समये बीजा हणना नारकीपणे ते उत्पन्न थाय छे; पण जीवञ्च्यपणे तो स्थायीज ठे. माटे मात्र काळनाज पर्यायथी ह्य थयो ठे. तेथी सर्वथा वस्तुनो ह्य मानवो, ए केम घटे? केमके दरेक वस्तुना पर्यायो अनंता ठे; तेमांथी मात्र एक पर्यायनो नाश थवाथी सर्वथा वस्तुनोज नाश मानवो, ए तो केवळ विरुद्धज ठे. वळी हे शिष्य ! कदाच तुं सूत्रना आत्रावाथी ज्ञांति पाम्यो हो तो सूत्रतुंज वचन हुं तने कहुं बुं ते सांजळ—

नेरइयाणं जंते किं सासया असासया ? । गोयमा !

सिय सासया सिय असासया । सेकेणठेणं । गोयमा !

दव्वछयाए सासया ज्ञावछयाए असासयाच्चि ।

अर्थ—‘ हे जगवान ! नारकी जीवो शाश्वता ठे के अशाश्वता ठे ? ’ त्या-
 रे जगवान कहे ठे के ‘ हे गौतम ! कोइ प्रकारे शाश्वता ठे अने कोइ प्रकारे अशा-
 श्वता ठे.’ फरी गौतम स्वामीए पूढ्युं के ‘ ते शी रीते ? ’ जगवाने कहुं के ‘ हे गौ-
 तम ! द्रव्य नयने आधारे शाश्वता ठे, अने जाव नयनी अपेक्षाए अशाश्वता छे.’ इ-
 त्यादि. हे शिष्य ! आ सूत्रमां पण नारकादिनो सर्वथा नाश कहेदो नथी. पण प्र-
 थम समयना नारकीपणे नाश पामे ठे, सर्वथा द्रव्यपणे नाश पामता नथी ; केमके द्र-
 व्यपणे तो शाश्वता छे. जो कदाच सर्वथा नाश मानीये, तो प्रथम समयोत्पन्न नारकी-
 नो सर्वथा नाश थवाथी द्वितीय समयोत्पन्न नारकी ए विशेषणज शी रीते घटशे ?
 अथवा तो हे शिष्य ! अमे तनेज पूढीए छीये के ‘ सर्व वस्तु कृणिक ठे ’ एम तें
 शाथी जाण्युं ? जो ‘ श्रुतथी जाण्युं ’ एम कहेतो हो तो सूत्रथी थता अर्थनुं ज्ञान
 तो असंख्य समयवने उत्पन्न थयेत्ता सूत्रार्थ ग्रहण करवाना परिणामथीज थाय ठे.
 जो प्रतिक्षणे नाश मानीश तो ए शी रीते घटशे ? आनुं तात्पर्य एवुं ठे के चित्तनी
 स्थिति असंख्य समय सुधी रहे छे, पण सर्व कृणिक नथी. केमके सूत्रमां जे पदो
 (शब्दो) रहेत्ता ठे ते सावयव ठे, अने ते पदना दरेक अक्षरनो उच्चार असंख्याता
 असंख्याता समये करी शकाय ठे तेथी ते पदोनुं ज्ञान पण असंख्याता समये थाय
 ठे. ते सर्व कृणवादी पक्षमां घटेज नहीं. वळी हे शिष्य ! कृणिकवादीना पक्षमां
 बीजा पण घणा दोषो आवे ठे ते सांजळ. कोइ एक माणस जोजन करवा वेठो,
 पण ते कृणिक होवाथी दरेक कवळनो खानार जूदो जूदो माणस थशे, अने जोज-
 नने अंते खानारो पण कृणिक होवाथी रह्यो नथी. तेथी ठेद्वो कवळ खानार कोइ
 जूदोज छे माटे तेने मात्र एकज कवळथी शी रीते तृप्ति थशे ? वळी जोजन करी र-
 ह्या पढी जोजन करनारनोज अजाव ठे, माटे जोजननी तृप्ति कोने थइ ? एज प्रमा-
 णे मार्गे गति करनार माणस पण कृणे कृणे नवो नवो थवाथी तेने कोइ पण वखत
 श्रम द्वागशे नहीं. विगेरे दोषो स्वबुद्धिथी जाणी देवा. आवा दोषो आववाथी सम-
 ग्र लोकव्यवहारनो उच्छेद थशे. कहुं ठे के—

शुक्तिप्रारंभकोऽन्यः स्यात्तृप्तिरन्यस्य जायते ।

अन्यो गच्छति पंथानमन्यस्य जवति श्रमम् ॥ १ ॥

पश्यत्यन्यो घटाद्यर्थाज्ज्ञानमन्यस्य जायते ।

अन्यः प्रारभते कार्यं, कर्ता चान्यो जवेजनः ॥ २ ॥

अन्यः करोति दुष्कर्म, नरके याति चापरः ।

चारित्रं पातयत्यन्यो, मुक्तिमन्योऽधिगच्छति ॥ ३ ॥

ज्ञावार्थ—“ नोजनक्रियानो आरंज अन्य करे ठे अने तृप्ति बीजा माणसने थाय ठे. मार्गे कोइ माणस चाद्वे ठे, अने तेनो श्रम कोइ बीजाने द्वागे ठे. (१) घटादिक पदार्थोने जोनार कोइ माणस ठे अने ते पदार्थनुं ज्ञान बीजाने थाय छे. एक माणस कार्यनो आरंज करे छे, अने ते कार्यनो कर्ता बीजो माणस थाय ठे. (२) कोइ माणस दुष्कर्म करे ठे अने तेना फळरूप नरकमां बीजो माणस जाय ठे, अने कोइ माणस चारित्र पाळेठे ने तेना फळरूप मोक्ष प्रत्ये बीजो माणस जाय ठे. (३)”

वळी दरेक वस्तु सर्वथा कृणिक होय तो पदार्थना मूळ स्वरूप विना ते पदार्थ देखायज केम ? कदी ‘ वासनानी परंपराए करीने वस्तु देखाय ठे ’ एम कहीए तो ते वासनासंतान पण कृणिक वादमांज रुबी जाय ठे. ‘ विनाश थया उतां पण अनेक कृण सुधी वासना रहे ठे ’ एम कहीए तो तो ए तारा मतमांज मोटी हानि आवशे, माटे हे शिष्य ! हृदयमां मिथ्यात्वने केम वधारे ठे ? केमके कोइ पण वस्तु एकांते करीने पर्यायमय पण नथी, अने एकांते करीने द्रव्यरूप पण नथी. पण उत्पाद, व्यय अने ध्रौव्यरूप होवाथी अनेक पर्यायवाळी ठे. ज़ुवन, विमान, छीप, समुद्र विगेरे सर्व वस्तु नित्यानित्यपणाथी विचित्र परिणामी अने अनेक स्वरूपी ठे एम श्रीजिनेश्वरे कहेलुं ठे. वळी सूत्रमां जगवंते कोइ ठेकाणे व्यवहारनयने उद्देशीने वाक्य कहेलुं होय ठे, कोइ ठेकाणे निश्चयनयने उद्देशीने कहेलुं होय ठे, अने कोइ ठेकाणे बन्ने नयने उद्देशीने कहेलुं होय छे. ते सर्व यथार्थ बुद्धिथी स्वीकारवुं; पण जिनेश्वरना वचनमां पोताना मतनी कल्पना करवी नहीं. माटे एकदा पर्याय नयनेज अंगीकार करीए तो—“ सुख, दुःख, बंध, मोक्ष विगेरे कांइ पण घटे नहीं. (आ पढ़ वाक्य कहेवाय ठे). उत्पत्ति थया पढी तरतज तेनो सर्वथा नाश थयि ठे माटे (आ हेतु ठे). मरेद्वानी जेम (आ दृष्टांत ठे), तेमज केवल अव्यार्थिक नयनो आश्रय करीए तोपण सुखदुःखादि घटे नहीं. केमके ते मतमां सर्व वस्तु एकांतपणे नित्य होवाथी सर्व वस्तु आकाशनी जेम अविचळ थरो, तेथी तेनी विचित्रता घटशे नहीं. माटे बन्ने पढ़ मानवाथीज सर्व घटी शके ठे, अने एकांतवादीनो पढ़ तो द्वाखो दोषथी नरपूर होवाथी त्याग करवा दायकज ठे. ”

आ प्रमाणे अनेक युक्तिओधी तेने समजाव्यो, तोपण ज्यारे ते समज्यो नहीं, त्यारे स्थविर साधुओए तेने निन्हव जाणीने गच्छ वहार कर्यो. पढी ते पोताना मतमां व्युद्ग्राहित थयेद्या साधुओ सहित पृथ्वीपर अटन करवा लाग्यो. एकदा राज-गृह नगरे ते गयो, त्यां राजानुं दाण द्वेनारा उत्तम श्रावको हता. तेओए ते निन्हवोने आवेद्या जाणीने कओर कर्मथी पण तेओने बोध करवानो विचार कर्यो. पढी तेओए ते साधुओने पकनीने कशा [कोरना] विगेरेथी प्रहार करवा मांड्या. तेथी तेओ नयनीत थडने बोड्या के “ अमे तो लोकमां ‘ तमे श्रावक ओ ’ एम सांजळ्युं हतुं, तो अमने साधुओने तमे केम मारो ओ ? ” ते सांजळीने श्रावको बोड्या के “ तमारा मतमां तो जेओए व्रत ग्रहण कर्युं ठे ते सर्व नाश पाम्या ठे, अने तमे तो वळी बीजाज उत्पन्न थया ओ. वळी प्रतिक्षणे तमे स्वयं विनश्वर ओ, तेथी मार खानार कोइक ठे, अने विनाश पामनार पण बीजो कोइक छे. तेमज तमारा मतमां अमे पण कोइ बीजाज ठीए, श्रावक नथी; तेथी तमे अमने श्रावक केम कहो ओ ? पण जो तमे जिनेश्वरना उत्तम आगमने प्रमाण करता हो, तो तमने तेवाज उत्तम साधु मानीने अमे श्रद्धा राखीए ने तमने मारीए नहीं. केमके जिनेश्वरना मत प्रमाणे तो काळादिकनी सामग्रीए करीने एकज वस्तु एक समये प्रथम समयपणे नाश पामे ठे, पण बीजा समयपणे उत्पन्न थाय ठे, बीजा समये बीजा समयपणाने ओनीने बीजा समयवाळी थाय ठे. एम चार क्षण विगेरेमां पण जाणी देवुं. आ अजिप्रायथीज नारकी विगेरे जीवोने क्षणिक कहेद्या ठे. ” आ प्रमाणे सांजळीने ते साधुओ प्रतिबोध पाम्या, अने पोताना क्षणिक पडनो कदाग्रह मूकीने प्रजुनी वाणीने सत्यपणे अंगीकार करी. एट्ठे ते श्रावको हर्ष पूर्वक तेमने खमावीने नम्या, अने तेमणे पोताना समकितने निर्मळ कर्युं. आ चोथो निन्हव श्री महावीर स्वामीना मोक्ष पढी वसो ने वीश वर्षे उत्पन्न थयो. “ बौद्धोए सर्व पदार्थ क्षणजंगुर मान्या ठे. ते पडने स्वीकार करवाथी अश्वमित्र मोटी हानिने पाम्या. माटे उत्तम जीवोए बीजा मतने विषे आकांक्षारहित थवुं. ”

इत्यद्द्विदिनपरिमितोपदेशप्रासादवृत्तौ अष्टादशस्तंजस्य

एकोनसप्तत्यधिकद्विशततमः प्रबंधः ॥ ३६९ ॥

व्याख्यान २७० मुं.

निर्विचिकित्सा नामे त्रीजो दर्शनाचार वर्णवे ठे.

विचिकित्सा ससंदेहा, धर्मक्रियाफलं प्रति ।

तद्दोषः सर्वथा त्याज्यो, दर्शनाचारचारिणिः ॥ १ ॥

जावार्थ—“ धर्मक्रियाना फळमां संदेह तेनुं नाम विचिकित्सा. ए मोटो दोष ठे, माटे ते दोषने दर्शनाचारने आचरण करनारा माणसोए सर्वथा तजवो. ” ते उपर दृष्टांत कहे ठे—

जोगसारनुं दृष्टांत.

कांपिठ्यपुरमां जोगसार नामे बार व्रतने धारण करनारो श्रावक रहेतो हतो. तेणे श्री शांतिनाथ स्वामीनो प्रासाद कराव्यो हतो. त्यां हमेशां निराशी जावधी ते जगवाननी त्राण काळ जक्तिपूर्वक पूजा करतो हतो. एकदा तेनी स्त्री आयुष्य पूर्ण थ ये मृत्यु पामी. त्यारे “ ते स्त्री विना घरनो निर्वाह चावशे नहीं ” एम मानी ते बी जी स्त्री परण्यो. ते स्त्री स्वजावे अति चपळ हती, तेथी गुप्त रीते धन एकतुं करीने जुदी गांठ करवा द्यागी, अने पोतानी इच्छा प्रमाणे खावा पीवा द्यागी. अनुक्रमे श्रेष्ठीनुं सर्व धन नाश पाम्युं, तेथी ते बीजा गाममां रहेवा गयो. पण वन्ने प्रकारनी जिन-पूजा ते कदी चूळतो नहीं. तेमां पण जाव पूजा तो हमेशां त्रिकाळ करतो. एकदा तेनी स्त्रीए तथा बीजा लोकोए तेने कहुं के “ हे श्रेष्ठी ! निग्रह के अनुग्रहना फळने नहीं आपनारा एवा बीतराग देवने तमे शा माटे जजो ठे ? तेनी जक्ति करवाथी तो उद्वडं तमने प्रत्यक्ष दारिद्र्य प्राप्त थयुं. माटे हनुमान, गणपति, चंक्रिका, क्षेत्रपाळ विगेरे प्रत्यक्ष देवोनी सेवा करो, के जेथी तेओ प्रसन्न थडने तत्काळ इच्छित तो पूर्ण करे. ”

आ प्रमाणे सांजळीने श्रेष्ठीए विचार कयों के “ अहो ! आ लोको परमार्थना अजाण ठे, अने मोह रूपी मदिरानुं पान करेवुं होवाथी गमे तेम बोले ठे. पूर्व जन्ममां न्यून पुण्य करीने आ जन्ममां संपूर्ण पुण्यनुं फळ जोगवाननी स्पृहा करे ठे,

ते सर्व मिथ्यात्वनी मूढतानुं चेष्टित ठे. अहीं हनुमान, गणेश विगेरे देवो शुं न्याद्व करी दे ठे ? ' जेवुं वावीए तेवुंज द्वाणाय ठे. ' तेमां कोइनो दोष नथी. परंतु संसारनां दुःखनुं विस्मरण करवा माटे परमात्मानुं स्मरण अहर्निश करवुं जोइए. केमके वीतरागना गुणो संनार्या विना संसारनो मोह केम नाश पामे ? मिथ्यात्वमां मय थयेद्वामूढ पुरुषोने धिकार ठे, के जेओ सांसारिक इच्छा पूर्ण करवा माटे प्रथम अथवा पूर्ण थया पडी परमात्मानी स्तुतिनां वाक्योवने स्तुति करे छे के ' अहो ! आ जगवान सत्य छे. तेणे मारुं कार्य तरत पार पारुचुं. मारां पुत्रपुत्रीना विवाहादिक संबधो क्यांइथी पण द्वावीने मेळवी आप्या. ' केटद्वाएक एम पण बोद्वे ठे के ' परमेश्वरे आ युद्धमां मने मोटो यश आप्यो. ' इत्यादि पोतपोतानां सांसारिक कार्योंमां मिथ्या प्रचुनो प्रयत्न माने ठे. " आम विचारीने श्रेष्ठीए पोताना मनमां जरा पण विचिकित्सा धारण करी नहीं. पडी श्रेष्ठीए धनना अज्ञावने द्वाधे खेती करवा मांकी. तेनी स्त्री हमेशां पक्वान्न विगेरे खाय ठे अने श्रेष्ठीने चोळा विगेरे कुत्सित अन्न आपे छे. तेथी श्रेष्ठी तो मात्र नामथीज जोगसार रह्यो, पण तेनी स्त्री तो खरेखरी जोगवती थइ. अनुक्रमे ते कुद्वटा थइ, अने पर पुरुष साषे यथेछ जोग जोगववा द्वागी.

एकदा श्री शांतिनाथना अधिष्ठायक देवे विचार्युं के " हाद्वामां अनेरु लोकाना मनने आनंद आपनारी अने उदार एवी जगवाननी धूपादिक सुगंधी द्रव्य वने पूजा केम थती नथी?" पडी अवधिज्ञानना उपयोगथी जोगसारनुं दरिद्रपणुं तेना कारणचूत जाणीने तेणे विचार्युं के " आ श्रेष्ठी जिनेश्वरनो पूर्ण जक्त छे, तेने आज चोळानुं खेतर द्वाणवानो वखत आव्यो ठे; अने तेनी स्त्री कुद्वटा थइ छे, तेथी श्रेष्ठी उपर जरा पण जक्तिजाव राखती नथी, माटे मारे आ श्रेष्ठीनुं सांनिध्य करवुं जोइए. " एम विचारीने ते देवताए श्रेष्ठीना जाणेजनुं रूप द्वाधुं, अने मामाने घेर जइने मामीने प्रणाम कर्यो अने पूठ्ठुं के " मारा मामा क्यां गया ठे ? " मामी बोद्वी के " तारा मामा खेतर गया ठे, त्यां खेतर खेरुता हशे. " ते सांजळीने ते खेतरे गयो, त्यां मामाने प्रणाम करीने बेठो, त्यारे मामाए पूठ्ठुं के " तुं शामाटे आव्यो ठे ? " जाणेज रूपे देवता बोद्व्यो के " तमने सहाय करवा माटे आव्यो तुं. " मामाए कहुं के " घेर जइने खाइ दे. " जाणेज बोद्व्यो के " आपणे साथेज जमशुं. " मामाए कहुं के " आजे खेतरमां द्वाणवानुं काम चाद्वे ठे, तेथी घाणुं मोरुं थशे, त्यां सुधी तुं बाळक ठे माटे ह्युधा शी रीते सहन करी शकीश ? " जाणेज बोद्व्यो के " कांइ हरकत नहीं

हुं पण तमारी साथे दणवानुं काम करीश." एम कहिने दैवीशक्तिथी तेणे बधुं खेतर दणाने डुंका वखतमां एकत्र कर्युं. पढी मामाए कहुं के " आ बधा चोळा शी रीते घेर दइ जइशुं ?" ते सांजळीने ते देवता सर्वे चोळा छपानीने घर तरफ चाड्यो. तेमने आवता जोइने पेढी स्त्रीए पोताना घरमां आवेदा जारने गमाणमां संताकी दीधो, अने दापसी विगेरे मिष्टान्न एक कोठीमां संताकी दीधां. एट्टामां जाणेजे आवीने मामीने जुहार करीने कहुं के " मामा आव्या ठे, तेनी आगतास्वागता करो." एम बोदता बोदता तेणे चोळानो जारो जोरथी गमाणमां नांख्यो, अने दाणा काढवा माटे चोळाने कुटवा दाग्यो. तेना प्रहारथी पेढो जार पुरुष जर्जरित थइ गयो, अने पोते हमणांज मृत्यु पामशे एम मानवा दाग्यो. पढी जोगवतीए पोताना जारने मृतप्राय थइ गयेदो जाणीने जाणेजने कहुं के " तमे बन्ने थाकी गया. हशो, माटे प्रथम जो-जन करी द्यो. " ते सांजळीने मामो जाणेज जमवा बेठा. एट्टे मामी चोळा विगेरे कुत्सित अन्न पीरसवा लागी, त्यारे जाणेज बोदयो के " आवुं खराब अन्न हुं नहीं खाउं. " मामी बोदी के " साहं खावानुं क्यांथी आपुं ? " जाणेज बोदयो के " हे मामी ! हुं अहीं बेठो बेठो पेढी कोठीमां दापसी प्रत्यह जोउं बुं, ते तमे केम पीर-सता नथी ? स्वामीथी अधिक कोइ नथी. एम निश्चे जाणवुं. " ते सांजळाने मामी तो चकितज थइ गइ. पढी दापसी पीरसीने तेणे विचार्युं के " अहो ! आ तो मोडें आश्चर्य ! माहं गुह्य आणे शी रीते जाण्युं ? खरेखर आनामां कोइ चूत, प्रेत, व्यंतर के ऋक्निपाणुं होवुं जोइए, नहीं तो ए गुप्त राखेदुं शी रीते जाणी शके ? " पछी ते बन्ने जमीने सुइ गया. ते वखते लाग जोइने पेढो जार पुरुष नीकळी गयो. ते सर्व देवता तो जाणे ठे, तोपण तेणे मौनज राख्युं. पछी जाणेजे मामाने पूढ्युं के " आ तमारा शामलना लग्न केम करता नथी ? " त्यारे मामाए कहुं के " हे जाणेज ! ए मनोरथ धन विना शी रीते पूर्ण थाय ? " जाणेज बोदयो के " हे मामा ! उठो. हुं तमने पृथ्वीमां दाटेदुं धन वतावुं. " एम कहिने ते स्त्रीना देखतां तेणे पृथ्वीमां दाटेदुं धन काढी आप्युं. ते जोइने ते स्त्री विद्वखी थइ गइ अने मनमां बोदी के " में चोरी करीने जेदुं धन गुप्त राख्युं हतुं ते सर्व आणे प्रगट कर्युं. माटे आ खरेखर कोइ ऋक्निपाण ठे, नणंदनो दीकरो नथी. ए वळी अहीं क्यांथी आव्यो ? तोपण हवे तो एनो अनुनय सारी रीते करुं, नहीं तो ए कोप्यो संतो मारी वधी गुप्त वात प्रगट करशे. " एम विचारीने ते अंदरथी कादुष्य जाव रा-

खीने बहारथी मीठी बाणीए बोझी के “ हे जाणेज ! तमारी बुद्धिने धन्य ठे. अ-
 मारुं दरिद्रपणुं तमे नाश पमारुचुं. ” पढी शुभ दिवसे श्रेष्ठीए पुत्रना विवाहनो उ-
 त्सव आरंज्यो, ते वखते पोताना इष्ट जारपतिने ते स्त्रीए निमंत्रण कर्तुं अने कहुं के
 “तारे स्त्रीवेष धारण करीने बधी स्त्रीओ साथे जमवा आववुं. ” तेथी लग्नने दिवसे
 जोजन वखते ते जार स्त्रीनो वेष लइने जमवा आव्यो. तेने स्त्रीओना मध्यमां वेठ्ठो
 जोइने जाणेज बोझो के “ मामा ! आजे तो हुं पीरसवा माटे रहीश. ” मामाए
 कहुं के “ बहु सारुं. ” एट्ठे ते पीरसवा लाग्यो. पीरसतां पीरसतां ज्यारे ते पेडा जार
 पासे गयो, त्यारे तेणे धीमेथी कहुं के “ तुं गमाणमां जर्जरित थयो हतो तेज के ? ”
 त्यारे तेणे ‘ ना ’ कही. ए प्रमाणे वे त्रण वार कहुं, त्यारे बीजाओए जाणेजने पूठुं
 के “ तुं वारंवार ए सुग्ध बाळाने शुं पूठे छे ? ” त्यारे जाणेज बोझो के “ आ
 स्त्रीने हुं पीरसवा जाउं बुं त्यारे ते कांइ पण द्वेती नथी, अने सर्व पक्वान्ननो निषेध
 करे छे. ” त्यारे हुं तेने कहुं बुं के “ हे स्त्री ! ज्यारे तुं जरा पण जमती नथी, त्यारे
 स्त्रीओनी मध्ये बेसवुं तारे योग्य नथी. तुं थोनी चूखी जणायठे. ” आ प्रमाणे बोझी-
 ने ते देवताए तेने कांइ पण पीरस्युं नहीं, त्यारे जोगवतीने तेना विषे घणो उचाट थयो.
 पढी कांइ मिष करीने जोगवती उठी, अने गुप्तरीते लामवा लइने तेना जाणामां पी-
 रसी दीधा. तेमांथी ते जारे थोना खाधा, अने चार मोदक पोतानी कुक्षिमां संताड्या.
 पढी सर्व स्त्रीओ जमी उठी, त्यारे जाणेज बोझो के “ दरेक स्त्रीए मारा मामाना मां-
 रुवाने अद्भुतथी बधाववो. ” ते सांजळीने ज्यारे बधी स्त्रीओए मांगलिक माटे ते मांरुवो बधा-
 व्यो त्यारे ते जार स्त्री मांरुवो बधाववा आवी नहीं. तेथी जाणेज बोझो के “ हे मा-
 ता ! तमे केम बधावता नथी ? स्त्रीओनी पंक्तिमां जमवा वेठा अने हवे पंक्तिथी जूदा
 परवुं योग्य नथी. ” ते सांजळीने ते पण मंरुप बधाववा लागी, एट्ठे तेनी कुक्षिमांथी
 संतामेला मोदक नीचे सरी पड्या. तेथी ते शरमाइने एकदम जतो रह्यो. पढी मामाए
 जाणेजने पूठुं के “ आ मोदक क्यांथी आव्या ? ” ते बोझो के “ तमारा पुत्रविवा-
 हना उत्सवमां मांरुवाए मोदकनी वृष्टि करी. ” मामो बोझो के “ हे जाणेज ! तुं आ-
 वो झानी क्यांथी थयो ? ” ते बोझो के “ सर्व वात एकांते कहीश. ” पढी विवा-
 हनुं काम सर्व पूर्ण थयुं, त्यारे तेणे पोतानुं देवस्वरूप प्रगट करीने श्रेष्ठीने सर्व वृत्तांत
 कह्यो. पढी श्रेष्ठीनी स्त्रीने देवताए कहुं के “ हे स्त्री ! तारो पति केवो परमात्मानी ज-
 क्तिमां वरपर ठे ? तेवी तुं पण था. तुं जारपति साथे हमेशां क्रीडा करे ठे, ते बिगेरे

हुं सर्व जाणुं बुं. परंतु त्राण जुवनना अछितीय शरणरूप श्री वीतरागना चक्रनी तुं नार्या छे तेथी आज सुधी में तारी उपेक्षा करी ठे. माटे हवेथी तुं समग्र दंज ठो-नीने धर्मकार्यमां प्रवृत्ति कर. मनुष्यो पूर्वे अनंतीवार जोग जोगव्या ठतां पण अ-ज्ञान तथा क्रमने दीधे धारे ठे के “ में हजु कोइ पण वखत जोग जोगव्याज नथी. ” एम होवाथी मूर्ख माणसोनी कामजोग संबंधी तृष्णा कोइ पण वखते शांत थती न-थी. तेअोने वैराग्य थवो ते पण अति दुर्लज्ज ठे. श्री अध्यात्मसारमां कहुं ठे के—

सौम्यत्वमिव सिंहाणां, पन्नगानामिव क्रमा ।

विषयेषु प्रवृत्तानां, वैराग्यं खलु दुर्लज्जम् ॥ १ ॥

जावार्थ—“ जेम सिंहाणे सौम्यपणुं दुर्लज्ज छे अने सपोने क्रमा दुर्लज्ज ठे, तेम विषयमां प्रवृत्त थयेदा जीवोने वैराग्य दुर्लज्ज ठे. ”

तेथी हे स्त्री ! आत्माने विषे वैराग्य धारण करीने अनेक जवमां उपार्जन करेदा पापकर्मनो क्षय करवा माटे अने अनादि कालनी ज्ञातिना नाशने माटे सर्वथा द्रव्य अने जावथी दंजनो त्याग करीने अनेक उत्तम अने शुज्ज कार्योंने विषे उद्यम कर. दंज ए सर्व पापनुं मूळ छे, तथा अनेक सद्गुणोनो नाश करनार ठे. कहुं ठे के—

सुत्यजं रसदांपत्यं, सुत्यजं देहभूषणम् ।

सुत्यजाः कामजोगाश्च, दुस्त्यजं दंभसेवनम् ॥ १ ॥

जावार्थ—“ जिह्वाना रसनी दोलुपता तजी शकाय ठे, शरीरपरनां अलंकार-नो मोह तजी शकाय ठे, तेमज काम जोग पण तजी शकाय ठे, परंतु दंजनुं सेवन तजवुं ए घणुंज मुश्केल छे. ”

किं व्रतेन तपोत्तिर्वा, दंजश्चेन्न निराकृतः ।

किमादर्शेन किं दीपैर्यद्यांध्यं न दृशोर्गतम् ॥ २ ॥

जावार्थ—“ जो दंजनो त्याग कर्यो नहीं तो व्रत अने तप करवाथी शुं ? केमके जो नेत्रनी अंधता गइ नथी तो आदर्श अने दीपनुं शुं प्रयोजन ठे ? कांइज नथी. ”

अहो मोहस्य माहात्म्यं, दीक्षां जागवतीमपि ।

दंजेन यद्विलुंपति, कज्जलेनैव रूपकम् ॥ ३ ॥

(३५४) उपदेशप्रासाद ज्ञापांतर—ज्ञाग ४ थो—स्तंज १७ मौ.

ज्ञावार्थ—“ अहो मोहनं माहात्म्य केवुं ठे ! के जेथी दंजवने करीने काजळ वने शरीरना रूपनी जेम जगवान संबंधी दीक्षानो पण प्राणी दोष करे ठे. ”

अध्यात्मरतचित्तानां, दंजः स्वदृषोऽपि नोचितः ।

विद्वलेशोऽपि पोतस्य, सिंधूद्वंघयतामिव ॥ ४ ॥

ज्ञावार्थ—“ जेम समुद्रने ओळंगनारा पुरुषोने नावमां एक लेश मात्र पण विद्र होय तो ते कुबवानुं कारण ठे, तेम जेनुं चित्त अध्यात्मध्यानमां आसक्त ठे ते ओने थोमो पण दंज राखवो उचित नथी, केमके ते संसारमां कुबारुनार ठे. ”

दंजलेशोऽपि मह्यादेः, स्त्रीत्वानर्थनिबंधनम् ।

अतस्तत्परिहाराय, यतितव्यं महात्मना ॥ ५ ॥

ज्ञावार्थ—“मह्वीनाथ स्वामी विगेरेने लेशमात्र दंज पण स्त्रीपणा रूप अनर्थनुं कारण थयो हतो, तेथी ते दंज तजवा माटे महात्मा पुरुषे अवश्य यत्न करवो. ”

इत्यादि उपदेश सांजळीने ते स्त्री प्रतिबोध पामी, अने तेणे श्रावकनां बार व्रत अंगीकार कर्यां. पढी देवता लक्ष सोनैया श्रेष्ठीने आपीने अंतर्धान थयो.

अनुक्रमे जोगसार श्रेष्ठी पोतानी पत्नी सहित श्रावकधर्म पाळीने स्वर्गे गयो. त्यांथी अनुक्रमे थोमाज नव करीने ते श्रेष्ठी मुक्तिसुखने पामशे.

“ जोगसार श्रेष्ठीनी जेम धर्मक्रियामां विचिकित्सानो त्याग करवो. तेवा जीवोने देवताओ पण सेवकनी जेम सांनिध्य करे ठे. ”

इत्यद्भदिनपरिमितोपदेशप्रासादवृत्तौ अष्टादशस्तंजस्य
सप्तत्यधिकत्रिंशत्तमः प्रबंधः ॥ २७० ॥

॥ समाप्तोऽयमष्टादशस्तंजः ॥

॥ श्रीरस्तु । शुभं नवतु ॥

श्री उपदेश प्रासाद.

स्तंभ १ए मो.

व्याख्यान २७१ सुं.

अमूढदृष्टि नामना चोथा दर्शनाचार विषे.

मिथ्यादृशां तपःपूजाविद्यामंत्रप्रज्ञावनाम् ।

दृष्ट्वा मुह्यति यौ नैव, सोऽमूढदृष्टिः संमतः ॥ १ ॥

जावार्थ—“ मिथ्यादृष्टिअनां तप, पूजा, विद्या अने मंत्रादिकनो प्रज्ञाव जो-
इने जे माणस तेमां मोह पामतो नथी ते अमूढदृष्टि कहेवाय ठे. ” आ गाथानो
जावार्थ द्वेषश्रेष्ठीना दृष्टांतथी जाणी लेवो.

द्वेषश्रेष्ठीनुं दृष्टांत.

राजगृह नगरमां द्वेष नामे एक श्रेष्ठी रहेतो हतो, ते मिथ्यात्व धर्ममां आसक्त
हतो. तेनो गुरु शिवचूति नामे हतो. तेना उपदेशथी ते श्रेष्ठीए वाव, कूवा, तळाव
तथा कुंरु विगेरे कराव्यां हतां. त्यां ते हमेशां स्नान करतो, यज्ञादि करतो, वेदवा-
क्यना रहस्यनुं श्रवण करतो तथा मिथ्यात्वनां जे त्राशी^२ आचरणो ठे, ते सर्व धर्म-
बुद्धिथी करतो हतो. ज्यारे तेना गुरु बीजा देशथी आवता त्यारे ते मोटी ऋषिबरे
चार पांच योजन सुधी तेनी सन्मुख जतो हतो.

एकदा राजगृह नगरना उपवनमां श्री महावीर स्वामी समवसर्या. ते वखते ते
द्वेषश्रेष्ठी पोताना मित्र जिनदत्त श्रावकनी प्रेरणाथी जगवानने वांदवा तथा आश्चर्य
जोवा गयो. श्री जगवाननुं सर्वत्र अस्खलित ज्ञान जाणीने द्वेषश्रेष्ठीए आ प्रमाणे-
ना प्रश्नो कर्या के “ हे जगवान ! मारा गुरु अध्यात्म स्वरूपनुं वर्णन करे ठे ते सत्य
छे के असत्य ? ” प्रजुए कहुं के “ हे श्रेष्ठी ! अध्यात्म नाम, स्थापना, अव्य अने ज्ञा-
व एम चार प्रकारे ठे. तेमांना पहेला त्रण जेदो ज्ञाव अध्यात्मनां कारण रूप छे. जे
पुरुषमां ज्ञाव अध्यात्म रहेलुं होय तेमनां संपूर्ण कार्य सिद्ध थाय छे. बीजा त्रण जेद-
वाळाना सिद्ध थतां नथी. कोइ माणस एम कहे के “ हुं अध्यात्म जाणुं लुं अने

तेनुं सुख अनुजवुं बुं ” ते योग्य नथी. केमके ते शद्र अध्यात्मने विपे अध्यात्मनी नजना जाणवी. अध्यात्म ए कोइ घटपटादिकनी जेवो मूर्तिमान पदार्थ नथी, के जेनो आपवा देवामां व्यवहार थइ शके. माटे तेवा शद्र अध्यात्मने विपे अध्यात्मनी नजना जाणवी; एट्ठे अध्यात्म होय वा न होय, परंतु अर्थ अध्यात्मने विपे निर्विकल्प स्वरूप (सत्य अध्यात्म) रहेलुं ठे, अने तेवा सत्य अध्यात्म विना बीजुं कोइ तेवुं आत्माने उपकारी नथी. अध्यात्म ज्ञानना स्वाद रूपी सुखसागरनी पासे इंद्रनुं तथा दोगुंडुकादि देवादिकनुं सुख एक विंडु मात्र पण नथी. तर्कशास्त्र अने वैराग्यशास्त्र विगेरेनी युक्तिओने जाणनारा माणसो सत्य अध्यात्मना ज्ञान विना अनेक प्रकारनी शुष्क युक्तिओ करे ठे; परंतु ते सर्व संसारनी वृष्टिने माटेज जाणवी. ” ते सांजळीने देपश्रेष्ठीए पूछ्युं के “ हे जगवान ! आप जेनुं आवुं वर्णन करो ठो ते अध्यात्म केवुं होयठे ? ” जगवान बोड्या के “ हे श्रेष्ठी ! मिथ्यात्वना अधिकारनो त्याग करीने आत्माने अवलंबी जे शुष्क क्रियार्थममां प्रवर्तवुं, ते अध्यात्म कहेवाय ठे. कहुं ठे के-

अपूनर्बधकाद्यावद्गुणस्थानं चतुर्दशम् ।

क्रमशुद्धिमती तावत्, क्रियाध्यात्ममयी मता ॥ १ ॥

जावार्थ—“ अपूनर्बधक नामना चोथा गुणस्थानकथी आरंज्जिने चौदमा गुणस्थानक सुधी अनुक्रमे अनुक्रमे जे शुष्क शुष्क क्रिया घाय ठे ते अध्यात्ममय क्रिया मानेदी छे. ”

अपूनर्बधक नामनुं चोथुं गुणस्थानक प्राप्त घाय त्यारे संपूर्ण सत् योग प्रगट घाय ठे; अने नवमा गुणस्थानकथी चौदमा गुणस्थान पर्यंत अनुक्रमे जे विशेष शुद्धिवाळी क्रियाओ निपजे ठे ते अध्यात्म क्रिया जाणवी. परंतु नवाजिनंदी माणस आहार, उपधि, पूजा विगेरेना गौरवने माटे जे क्रिया करे ठे ते क्रिया तो अध्यात्म-वैरिणी एट्ठे अध्यात्म गुणनो नाश करनारी जाणवी. तेथीज शांत, दांत अने मोक्षार्थी प्राणी यथार्थ प्ररूपणा करनार सद्गुरुनेज नजे ठे. पूर्वाचार्योए चोथा गुणस्थानथी आरंज्जिने अग्यार गुणश्रेणीओ कही ठे ते आ प्रमाणे—

सम्म देस सव्वविरई, अणविसंजोअ दंसखवगेअ ॥

मोहसम संत खवगे, खीण सजोगीअर गुणसेढी ॥७१॥

ज्ञावार्थ—“ १ सम्यक्त्व प्रत्ययिकी, २ देशविरति प्रत्ययिकी, ३ सर्वविरति प्रत्ययिकी, ४ अण के० अनंतानुबंधी विसंयोजना संबंधी, ५ दर्शनमोहनी कृपक, ६ चारित्र मोहनी कृपक, ७ उपशांत मोहनीय, ८ कृपक श्रेणी, ९ क्षीणमोह गुणश्रेणी, १० सयोगी केवळी गुणश्रेणी अने ११ अयोगी केवळी गुणश्रेणी एम अग्यार गुणश्रेणी जाणवी.

यथाक्रमममी प्रोक्ता, असंख्यगुणनिर्जराः ।

यतितव्यमतोऽध्यात्मवृद्धये कत्रयापि हि ॥ १ ॥

ज्ञावार्थ—“ क्रमे क्रमे आ गुणश्रेणीओ असंख्यगुणी निर्जरा करनारी कही ठे, तेथी अध्यात्मनी वृद्धि करवा माटे थोमो थोमो पण यत्न करवो. ”

सम्यक् ज्ञानसंयुक्त क्रिया पांचमा गुणस्थानकथी आरंजीनेज थाय ठे. चोथे गुणस्थानके तो शुश्रूषा^२ विगरे उचित क्रियाओ प्रवर्ते ठे. ते शुश्रूषादिक क्रिया पण सुवर्णना अद्वंदकारने अजावे रूपाना अद्वंदकारनी जेवी शुज जाणवी. ” ते सांजळीने श्रेष्ठीए फरीथी वैराग्यनो अर्थ अने तेतुं स्वरूप पूढ्युं, त्यारे जगवान बोव्या के “ संसारना कारणचूत विषयोमां नहीं दुब्य थवाथी जवनी निर्गुणताने देखामनार निराबाध वैराग्य उत्पन्न थाय ठे.

अकृत्वा विषयत्यागं, यो वैराग्यं दिधीर्षति ।

अपथ्यमपरित्यज्य, स रोगोच्छेदमिच्छति ॥ १ ॥

ज्ञावार्थ—“ जे माणस विषयोनो त्याग कर्या विना वैराग्य धारण करवा इच्छे ठे ते कुपथ्यनो त्याग कर्या विना रोगनी शांतिने इच्छे ठे, एम जाणवुं. ”

जेओ वज्जार्थी अथवा वगवृत्तिथी^२ नीचु जुए ठे, पण दुर्ध्यानने तजतो नथी. ते धार्मिकानासो^३ पोताना आत्माने नरकरूपी कूपमां नांखे ठे, अने जेओ सम्यक् ज्ञानवाळा ठे तेओ विषयोने जुए ठे तोपण पोताना वैराग्यने तजता नथी. कहुं ठे के—

दारुयंत्रस्थपांचाक्षीनृत्यतुल्याः प्रवृत्तयः ।

योगिनो नैव बाधायै, ज्ञानिनो लोकवर्तिनः ॥ १ ॥

१ धर्मश्रवणेच्छा २ वगलानी जेवी प्रपची वृत्तिथी

३ मात्र धर्मनो दमज राखनारा, धार्मिकना जेवा देखाता, पण वास्तविक धर्मो नहीं

जावार्थ—“योगीत्रोनी विषयो संबंधी प्रवृत्तित्रो काष्ठयंत्रमां रहेली पांचाळीना नृत्य समान ठे, तेथी ते प्रवृत्तित्रो ज्ञानीने लोकमां वर्ततां छतां वाध करी शकती नथी.”

त्रौदासीन्यफले ज्ञाने, परिपाकमुपेयुषि ।

चतुर्थेऽपि गुणस्थाने, तद्वैराग्यं व्यवस्थितम् ॥ २ ॥

जावार्थ—“उदासीनता रूपी जेनुं फळ ठे एवुं ज्ञान ज्यारे परिपाक अवस्थाने पामे ठे, त्यारे चोथा गुणस्थानकमां पण ते वैराग्य रहे ठे. ”

वैराग्यना त्रण प्रकार ठे. १ दुःखगर्जित, २ मोहगर्जित अने ३ ज्ञानगर्जित. तेमां जे पुत्र, मित्र, धन धान्यादि सुखने आपनार मानेदी इष्ट वस्तु प्राप्त न थाय अथवा प्राप्त थइने नाश पामे, त्यारे मनमां दुःख उत्पन्न थवाथी संसारपर उद्वेग थवा रूप जे वैराग्य थाय ते दुःखगर्जित वैराग्य कहेवाय ठे. जेने आ वैराग्य थयो होय तेने कदाचित् चिंतित वस्तु प्राप्त थाय ठे, तो तरतज ते वैराग्यथकी भ्रष्ट पण थाय ठे. तेवा वैराग्यवाळो माणस शुष्कतर्क, साहित्य, दोधक, गीत, रूपक विगेरे जे कांइ बोद्वे ठे, सांजळे छे के चिंतवे ठे, ते सर्व पोताने इच्छित विषयनी अप्रातिथीज जाणवुं. वळी तेत्रो लोको पासे एवी जावना जावे ठे के अहो ! आ संसारमां कोइ कोइनुं नथी. दैवे मारुं सर्व हरण कर्युं, नाश कर्युं, मृत्युए सर्वनो ग्रास कर्यो. माटे आ दुःखमय संसारने धिक्कार ठे. ए प्रमाणे वारंवार बोद्वे ठे. पण ते सर्व चिंतित पदार्थनी अप्रातिथीज बोद्वे छे तेथी ते सर्व व्यर्थ छे. आ वैराग्य पारमार्थिक नथी. आवो वैराग्य तो अनेक जीवोने अनेक प्रकारे प्राप्त थाय ठे. अहीं कोइ शंका करे के “ आ दुःखगर्जित वैराग्यने व्यर्थ कळो, तो तेने वैराग्यनी गणनामांज शामाटे गायो ? ” ते उपर जगवान उत्तर आपे ठे के “बीज रूप आ वैराग्ये करीने पण कोइ वखत कोइ जीव पारमार्थिक वैराग्यने पण पामे ठे, तेथी तेने वैराग्यमां गायो ठे.

बीजो मोहगर्जित वैराग्य कळो ठे, ते कुशास्त्रना अज्ञ्यासथी उत्पन्न थयेद्वी जवनैर्गुण्यना दर्शनथी वाळ तपस्वित्रोने प्राप्त थाय ठे. तामद्वितापस, पूरण, वल्कलचीरि अने प्रसन्नचंद्रना पिता सोमचंद्र विगेरेने आ वैराग्य थयो हतो. पृथ्वी विगेरे जीवोना स्वरूपनुं वस्तुतत्त्वथी विपर्ययपणे ग्रहण करवाथी तेत्रोनी वैराग्य अज्ञान (मोह) गर्जित ठे. जैनामां पण जेत्रो विरुद्ध अर्थना बोदनारा ठे, सिद्धांतनो अज्ञ्यास करीने ते उपर जेत्रो आजीविका चढावे ठे, अने अद्वय शक्तिवाळा ठतां पण

पोतानो अनाचार गुप्त राखवा मोटे मोटी शक्तिथी क्रियानो देखाव करेते तेअनो पण पारमार्थिक वैराग्य नथी. केमके—

अमीषां प्रशमोऽप्युच्चैर्दोषपोषाय केवलम् ।

अंतर्निद्वीनविषमज्वरानुभवसन्निभः ॥ १ ॥

ज्ञावार्थ—“ शरीरनी अंदर रहेला विषम [जीर्ण] ज्वरना अनुभवनी जेम आमनो वैराग्य मात्र घणा दोषोतुं पोषण करनारज छे. ”

त्रीजो ज्ञानगर्जित वैराग्य कह्यो ते, ते वैराग्य जे स्याद्वाद समजनारनी बुद्धि स्वपर आगममां यथास्थित प्रवर्तती होय तेने धाय ते. कोइ जीवने विरक्त छतां पण शास्त्रार्थना अद्वय बोधथी कोइ एक पक्षमां तणाइ जइ एकांत नय मानवानो कदाग्रह धाय ते तेनो वैराग्य ज्ञानगर्जित जाणवो नहीं. कह्युं ते के—

उत्सर्गे चापवादेऽपि, व्यवहारेषु निश्चये ।

ज्ञाने कर्मणि वादं चेन्न तदा ज्ञानगर्जता ॥ १ ॥

ज्ञावार्थ—“ जो उत्सर्गमां, अपवादमां, व्यवहारमां, निश्चयमां, ज्ञानमां अने कर्ममां (क्रियामां) वादविवाद होय, तो तेने ज्ञानगर्जपणुं जाणवुं नहीं. ”

जेअो परना अपवादनी चेष्टा करवामां मूक, अंध अने वधिर जेवा ते, जेअो माध्यस्थ बुद्धिवाळा होइने सर्वत्र हितचिंतक ते, अने जेअो आज्ञारुचिवाळा ते तेअोज ज्ञानगर्जित वैराग्यने अनुभवते ते. कह्युं ते के—

स्वज्ञावान्नेव चक्षुः, चिदानंदमयात् सदा ।

वैराग्यस्य तृतीयस्य, स्मृतेयं लक्षणावलिः ॥ १ ॥

ज्ञावार्थ—“ सर्वदा चिदानंदमय स्वज्ञावथी चक्षित न थवुं, ए त्रीजा वैराग्यतुं लक्षण कहेतुं ते. ”

आ सर्व हकीकत सांजळीने दोषश्रेष्ठीए पूछुं के “ हे जगवन् ! आपे प्रथम अध्यात्मनुं वर्णन करुं हतुं ते जाव अध्यात्म कया वैराग्यवाळाने होय ? ” त्यारे प्रचुए कह्युं के हे श्रेष्ठी !

विषयेषु गुणेषु च द्विधा, त्रुवि वैराग्यमिदं प्रवर्तते ।

अपरं प्रथमं प्रकीर्तितं, परमध्यात्म बुधैर्द्वितीयकम् ॥१॥

ज्ञावार्थ—“ जगतने विषे विषयोमां अने गुणोमां एम वे प्रकारे आ वैराग्य प्र-
वर्ते ठे, तेमां पहेद्वाना [विषयमां प्रवर्तेद्वाना वैराग्य] ने हलकुं अने बीजाने उत्कृष्ट अ-
ध्यात्म पंक्तितोए कहुं ठे. ”

विवेचन—पहेद्वानां इच्छित वस्तुनी अप्राप्तिथी वैराग्य थाय ठे, अने बीजामां
गुण उत्पन्न थवाथी वैराग्य थाय ठे; माटे पहेद्वाने मिथ्यात्वादिक पापना हेतु सहित
होवाथी अनुत्कृष्ट कहुं ठे. आ अध्यात्ममां पूर्वे कहेद्वाना प्रथमना वे वैराग्य [दुःख
अने मोहगर्जित] नो समावेश थाय ठे अने बीजुं अध्यात्ममय ठेके जे बीजा ज्ञानग-
र्जित वैराग्यथी उत्पन्न थाय ठे, तेने उत्कृष्ट कहेद्वानुं ठे.

उत्कृष्ट वैराग्यवाळा योगिआो सर्वदा विषयोथी पराङ्मुख होय ठे. कहुं ठे के—

न मुदे मृगनाजिमद्विका, लवलीचंदनचंद्रसौरजम् ।

विदुषां निरुपाधिबाधित, स्मरशीलेन सुगधिवर्ष्माणाम् ॥१॥

ज्ञावार्थ—“ निरुपाधिक गुणवने कंदर्पना आचारनो बाध करेद्वानो होवाथी जेनुं शरीर
सदाने माटे सुगंधी थयेद्वानुं ठे एवा विद्वानोने कस्तुरी, माद्वती, लवली अने श्वेतचंदन वि-
गेरेना सुगंध हर्ष आपता नथी. अर्थात् कस्तुरी, माद्वतीपुष्प अने चंदनादिवने च-
र्चित करेद्वाना शरीरनो सुगंध ज्ञानीआोने हर्षने माटे थतो नथी.

वली ज्ञानी पुरुषो सम्यक् उपयोगनो पण त्याग करता नथी. ते विषे कहुं ठे के—

उपयोगमुपैति यच्चिरं, हरते यन्न विभावमारुतः ।

न ततः खलु शीघ्रसौरजादपरस्मिन्निह युज्यते रतिः ॥१॥

ज्ञावार्थ—“ जे शीघ्ररूपी सुगंध निरंतर उपयोगमां आवे ठे अने जेने चिर-
काळे पण विज्ञाव रूपी वायु हरण करी शकतो नथी, ते शीघ्ररूपी सुगंधने तर्जने
बीजाने विषे प्रीति राखवी योग्य नथी. ”

मधुरैर्न रसैरधीरता, क्वचनान्ध्यात्मसुधाद्विहां सताम् ।

अरसैः कुसुमैरिवाद्भिनां, प्रसरत्पद्मपरागभोजिनाम् ॥ २ ॥

ज्ञावार्थ—“ जेम प्रसरता एवा पद्मना परागनो स्वाद लेनारा भ्रमरो रस विना-
नां पुष्पोथी अधीर थता नथी, तेम अध्यात्म रूपी अमृतनुं पान करनारा सत्पुरुषो
पण बीजा मधुर रसोथी अधीर थता नथी, अर्थात् तेमनुं मन अस्थिर थतुं नथी. ”

हृदि निर्वृतिमेव विद्वतां, न मुदे चंदनद्वेषनाविधिः ।

विमद्वत्त्वमुपेयुषां सदा, सखिद्वस्नानकदापि निष्फट्वा ॥३॥

जावार्थ—“ (मिथ्यात्व, अविरति अने कषाय विगेरे मळनो त्याग करीने) हृदयमां निवृत्तिनेज धारण करनारा पुरुषोने चंदनद्वेष हर्ष आपतो नथी. तेमज (वैराग्यधीज) निर्मळपणाने पामेद्वे तेओने सदा जळस्नाननो विधि पण निष्फळज ठे. ”

तदिमे विषयाः किद्वैदिका, न मुदे केऽपि विरक्तचेतसाम् ।

परलोकसुखेऽपि निःस्पृहाः, परमानंदरसालसा अमी ॥ ४ ॥

जावार्थ—“ विरक्त चित्तवाळने आ लोकना विषयो (विषयसुख) हर्षने माटे थता नथी. तेमज तेओ परमानंदना रसने पामेद्वे होवाधी आळसु थया ठे, तेधी परलोकना सुखमां पण तेओ स्पृहा राखता नथी. ”

विपुलार्द्धिपुलाकचारणप्रवत्ताशीविषमुख्यलब्धयः ।

न मदाय विरक्तचेतसां, मनुषं गोपनताः पद्माद्ववत् ॥५॥

जावार्थ—“ विरक्त चित्तवाळने विपुलमति ऋद्धि, पुलाक द्वब्धि, चारण द्वब्धि तेमज प्रवत्ताशीविष विगेरे द्वब्धिओ पण जारानी साथे प्राप्त थयेद्वे पत्नायना घासनी जेम आनुषंगिक होवाधी मद करनार थती नथी. ”

हृदये न शिवेऽपि द्रुब्धता, सदनुष्ठानमसंगमंगति ।

पुरुषस्य दशेयमिष्यते, सहजानंदतरंगरंगिता ॥ ६ ॥

जावार्थ—“ विरक्त पुरुषना हृदयमां मोह मेळववानो पण लोच होतो नथी. तेमज तेतुं शुच क्रियातुं अनुष्ठान असंगपणाने पामे ठे, अर्थात् असंगानुष्ठानना बळवने ते क्रिया करे ठे. तेवा पुरुषनी अवस्थाज सहजानंदना तरंगोधी रंगित इच्छेद्वी ठे. ”

आ प्रमाणे जगवान पासेधी तत्त्वस्वरूप सांजळीने द्वेषश्रेष्ठी बोध पाम्यो अने बोद्व्यो के “ हे स्वामी ! आपे (श्री जिनेश्वरेज) प्रत्यक्ष कहेतुं आतुं आत्म-तत्त्व छोमीने वीजा अनेक पंक्तितो अने तापसादिको जीवादिक तत्त्वोने जाण्या विना ‘ अमे धर्मक्रिया करीए छीए ’ एम माने ठे. ते सर्व आकाशना वाचका जरवा जेवुं

डे. ” प्रजुए कहुं के “ हे श्रेष्ठी ! केट्ठाएक उत्तम जीवो पूर्व जवथी पुण्य दइने आवे डे अने आ जवमां पण पुण्य उपार्जन करे डे, तेओ जरतचक्री, बाहुवळी, अ-जयकुमार विगेरेनी जेम परलोकमां अविनाशी (मोक्ष) सुखने पामे डे. केट्ठाएक जी-वो पूर्व जवथी पुण्य दइने आवे डे, पण आ जवमां पुण्य कर्मा विनाज कौणिक वि-गेरेनी जेम खादी पाठा जाय डे. केट्ठाएक जीवो परलोकथी पुण्यरहित आवे डे, पण कादिक कसाइना पुत्र सुदसनी जेम अहीं पुण्य उपार्जन करीने जाय छे; तथा केट्ठाक जीवो पुण्यरहित आवे डे, अने दुर्जागी पुरुषनी जेम पुण्य उपार्जन कर्मा विनाज पा-ठा जाय छे, तेओ तो आलोक अने परलोक बनेमां अति दुःखी थाय छे. ”

इत्यादि धर्मोपदेश सांजळीने ते श्रेष्ठीए श्रावकधर्म अंगीकार कयों, अने मिथ्यात्वनी सर्व क्रियाओ ठोरी दीधी. ते जोइने तेना प्रथमना साधर्मिक मित्रो कहे-वा द्वाग्या के “ आ श्रेष्ठी मूर्ख डे, केमके कुळक्रमथी आवेला धर्मने तजी दइने जै-नधर्मनी क्रियाओ करे डे. ” ए प्रमाणे सांजळीने पण श्रेष्ठीए तेवा अनेक एकांतवा-दीओना मतने बीलकुल अंगीकार कयों नहीं. पोताने इष्ट एवा जैनधर्ममांज प्रवृत्त रह्यो. कहुं डे के—

सर्वथा स्वहितमाचरणीयं, किं करिष्यति जनो बहुजल्पः ।

विद्यते स न हि कश्चिदुपायः, सर्वलोकपरितोषकरो यः ॥१॥

जावार्थ—“ मनुष्ये सर्वथा आत्माने जे हितकर होय तेज कार्य करवुं. जि-न्न जिन्न बोलनारा माणसो शुं करनार डे ? केमके एवो कोइ पण उपाय डेज नहीं के जे सर्व लोकने संतोषकारी थाय. ”

त्यार पढी एकदा शिवचूति तापस के जे ते श्रेष्ठीनो प्रथम गुरु हतो ते त्यां आव्यो. श्रेष्ठी तेनी पासे गयो नहीं, तेथी तापसे विचार्युं के “ ते श्रेष्ठी मारुं आगमन सांजळीने तरतज पांच जोजन सामो आवतो अने अनेक प्रकारनी सेवा वजावतो. आ वखते तो कुशळ प्रश्न पण पूठवा आवतो नथी तेनुं शुं कारण ? ” एम विचारी-ने पोताना बीजा जक्तोने पूठतां तेओना मुखयी तेने जगद्गुरु श्री वीरपरमात्माथी धर्म पामीने जैनधर्मो थयेलो जाणी पोताना एक शिष्यने तेने बोलाववा माटे मोकदयो. ते शिष्य श्रेष्ठी पासे जइ गुरुए कहेलो आशीर्वाद आपीने बोदयो के “ अमारा गुरु तपने वारंवार याद करे डे. ” श्रेष्ठीए कहुं के “ जे पृथ्वी विगेरे उकाय अने उ द्रव्यथी

व्याप्त थयेदा लोकना स्वरूपने कहे तथा शुद्ध अध्यात्मादिक तत्त्वनो जे उपदेश करे, तेमज तेने अनुसरती पोतानी चेतना करीने जे तेवा धर्मनुं प्रतिपादन करे तेज गुरु कहेवाय, तेनेज हुं गुरु मानुं बुं; बीजा कोइ गुरु होइ शकेज नहीं. तेथी शामाटे त-मारा गुरु मने याद करे ठे ? जो अन्न विगेरे जोइतुं होय तो पहेदांना करतां पण अ-धिक दइ जाओ. पहेदां तो में कंदमूळ, शाक, पान विगेरे सदोष तथा अल्प मूख्य-वाळी वस्तुओथी जक्ति करी हती; पण हवे तो घणा मूख्यवाळा अने निर्दोष-का-दातिपातादिक दोषरहित घी विगेरेथी बनेदा पक्वान्नो ग्रहण करो; केमके मारा गुरुए अनुकंपादान आपवानो निषेध कयों नथी, तेथी हुं महादानी थयो बुं. पण तमारे महात्मा (जिनेश्वर) ना धर्मनी हिदना करवी नहीं. ” ते सांजळीने शिष्य गुरु पासे आव्यो, अने श्रेष्ठीए कहेदुं सर्व वृत्तांत कहीने वोढ्यो के “ श्रेष्ठीनी वाणोनो विवेक तो पहेदांना करतां पण अधिक ठे. तेनुं चातुर्य आश्चर्यकारी ठे. ” पढी शिवचूति जाते श्रेष्ठीने घेर गयो अने तेने कहुं के “ हे श्रेष्ठी ! क्या धूर्ते तने ठेतयों ठे के जेथी मारा आवतां तुं उजो पण थयो नहीं ? ते तें योग्य कर्तुं नथी. मारुं सामर्थ्य तें हजी जोगुं नथी. पण मारा जक्तोने प्रत्यक्ष रीते स्वर्गनुं सुख थयुं ठे, अने बीजाओ नरक-वासी थया ठे, ते तुं तारां नेत्रोथीज जो. ” एम कहीने ते शिवचूतिए विद्याना बळ-थी स्वर्गनरकादि सर्व बताव्युं. ते जोइने श्रेष्ठीए विचारुं के “ खरेखर आ इंधजाळ ज ठे, स्वर्गमां जवुं के नरकमां परवुं, ए तो पोतपोतानां करेदां कर्मने आधारेज बने ठे; परंतु श्री वीतराग परमात्मानुं केवुं धैर्य ठे ! के जेनी पासे अनंत दब्धिओ ठतां पण ते दोश मात्र मान के अहंकारादि धरावता नथी. ” एम विचारीने तेणे तापसने कहुं के “ विपुलक्षि, पुढाकदब्धि तथा चारण विगेरे दब्धिओ प्राप्त थया ठतां पण जो मपतानो त्याग थयो न होय तो ते सर्व अयोग्यज ठे; केमके निष्कारण विश्वत्सल एवा श्री जिनेश्वरे कहुं ठे के—

विषयैः किं परित्यक्तैर्जागर्ति ममता यदि ।

त्यागात् कंचुकमात्रस्य, जुजंगो न हि निर्विषः ॥ १ ॥

जावार्थ—“ जो ममता जागृत होय, तो विषयमात्रने त्याग करवाथी शुं फळ ? केमके मात्र कंचुक (कांचळी) नो त्याग करवाथी सर्प कांड विपरहित थड जतो नथी. ”

(३६४) उपदेशप्रासाद जाषांतर-जाग ४ थो-स्तंज १ए मो.

कष्टेन हि गुणग्रामं, प्रकटीकुरुते मुनिः ।

ममताराक्षसी सर्व, जङ्गयत्येकक्रीमया ॥ ३ ॥

जावार्थ—“मुनि महा प्रयत्नयो गुणसमूहने प्रगट करेठे, ते सर्वने ममतारूपी राक्षसी क्रीमामात्रमांज जङ्गण करी जाय ठे. ”

बळी हे तापस ! कामरु देशनी स्त्रीओनी जेम जीवरूपी जर्तारने पशुरूप बना-
वीने रागरूपी विद्या तथा औषधीना बळथी ममतारूपी स्त्रीओ क्रीमा करे ठे; माटे हे
तपोधन ! तमे ममताना संगथी अध्यात्मनो एक दोश पण जाणता नथी, अने स्नाना-
दिकने धर्म मानी ते करो ठो, करावो ठो अने तेतुं अनुमोदन करो ठो, तेथी तमे
दुःखी थशो; परंतु अठार पापस्थानरहित एवा विरति धर्ममां तमे प्रवृत्त थाओ. आ
मनुष्यजन्मने संसाररूपी खामामां फोगट शामाटे नांखी द्यो ठो ? ” आ प्रमाणेनां
ते श्रेष्ठीनां बचनो सांजळीने शिवचूति तापस तेने दृढ जैनधर्मी जाणी पोताने आश्रमे
पाठो गयो.

द्वेषश्रेष्ठी सर्व प्रकारनां गृहकार्य करे ठे, तोपण ज्ञानधर्मने कदापि पण तज-
तो नथी, सर्वत्र सामेल राखे ठे. एम वर्ततां तेणे पोताना समग्र कुटुंबने धर्मना आचार-
वाळुं कर्युं. पढी पोताने दीक्षा पाळवामां समर्थ जाणीने तेणे चारित्र ग्रहण कर्युं. अनु-
क्रमे सर्व कर्मनो कृत्य करी केवळज्ञान पामीने मोक्षपद मेळव्युं.

“ ते द्वेषश्रेष्ठी श्री जिनेश्वरे दूषणयुक्त बतावी आपेक्षा एकांत पकने छोनीने
शुद्ध अध्यात्म तथा वैराग्यथी चूषित थयो. पढी ते अमूढदृष्टि थयो सतो मिथ्या-
त्वीओना संगथी पण कुदृष्टिवाळो थयो नहीं, पण उद्वटो समकितमां वधारे
प्रीतिवाळो थयो.

इत्यद्विदिनपरिमितोपदेशप्रासादवृत्तौ नवदशस्तंजस्य

एकसप्तत्यधिकद्विशततमः प्रबंधः ॥ ३७१ ॥

व्याख्यान २७२ मुं.

प्रशंसा नामना पांचमा दर्शनाचार विषे.

धर्मोद्योतो महान् येन, विहितो जैनशासने ।

तस्योपबृंहणा कार्या, गुरुनिर्जाववृष्टये ॥ १ ॥

जावार्थ—“ कोइए जैनशासनने विषे मोठे धर्मनो उद्योत कयों होय तो तेना जावनी वृद्धिने माटे गुरुजनोए तेनी प्रशंसा करवी. ”

श्लाघिता एव तुष्यन्ति, सुरादयो नरादयः ।

स्वेष्टकार्यं च कुर्वन्ति, लोके लोकोत्तरेऽपि च ॥१॥

जावार्थ—“ देवतादिक तथा मनुष्यादिकनी जो श्लाघा करी होय तो तेओ प्रसन्न थाय ठे, अने दौकिक तथा लोकोत्तर विषयमां पोतानुं इच्छित कार्य साधी आपे ठे. ”

द्वोकमां पण सारुं काम करनारनी प्रशंसा करवामां आवे ठे तो ते बहु गुणकारी थाय छे. प्रायः तो प्रशंसावरुजे लोकां अनेक कार्यमां निर्वाह थतो जोवामां आवे छे. सेवक विगेरे प्रशंसा करवाथीज प्रायः सारी रीते मन दइने काम करे ठे. कर्ण, जोज अने विक्रम विगेरेनी जेम राजादिक प्रशंसावाळी कविताओ विगेरे सांजळीने संतोष पाम्या सता सहस्र अने द्वाखो रूपीआ आपे छे तथा सुरप्रिय यद्द विगेरेनी जेम देवताओ पण स्तोत्र स्तुति विगेरेथी प्रशंसा करी होय तोज प्रसन्न थाय ठे; तेवीज रीते लोकोत्तरमां पण तप, स्वाध्याय, कविता, छुष्कर विहार, वादीनो जय तथा परीषदनुं सहन करवुं विगेरे धर्मकार्य जेणे कर्युं होय तेनी यथायोग्य प्रशंसा गुरु विगेरेए अवश्य करवी. जे गुरुओ प्रमादथी अदत्तुत धर्मक्रिया करनारनी प्रशंसा करता नथी तेओनो गच्छ रुद्रसूरिनी जेम सीदाय ठे. कहुं ठे के—

जो पुण प्रमायजं दप्पजं अ, उववृहणे न वद्विजा ।

नासिज्जइ अप्पाणं, मुण्णिजणं च सो रुद्रसूरि व्व ॥१॥

जावार्थ—“ जेओ प्रमादथी अथवा अहंकारथी बीजानां करेत्तां उत्कृष्ट धर्मकार्यनी प्रशंसा करवामां प्रवृत्ति करता नथी तेओ रुद्रसूरिनी जेम पोतानो तथा

पोताना गच्छना मुनिजनोनो विनाश करे ठे. ”

श्री महावीर स्वामीए पण सजा समझू श्री कामदेव श्रावकनी प्रशंसा करी हती. ते विषे सातमा अंगमां कहुं ठे ते आ प्रमाणे—

कामदेव श्रावकनी कथा.

चंपा नगरीमां कामदेव नामे मोटे गृहस्थ रहेतो हतो. तेने जज्ञा नामनी पत्नी हती. ते महाधनी होवायी तेणे ठ कोटी द्रव्य पृथ्वीमां निधानरूप कर्तुं हतुं, ठ कोटी द्रव्य व्यापारमां राखुं हतुं, अने ठ कोटी द्रव्य घर, घरवकरी अने वस्त्रा-चूषणादिमां रोक्युं हतुं ; तेने दश दश हजार गायोवाळां ठ गोकुळ हतां.

एकदा श्री महावीर स्वामी पूर्णजज्ञ नामना चैत्यमां समवसर्या. ते वखते श्री जिनेश्वरने वांदवा माटे सर्व लोक जता हता, ते जोइने कामदेव पण गयो. त्यां श्री वीरस्वामीने प्रणाम करीने तेनी पासे देशना सांजळी, तेथी कामदेव प्रतिबोध पा-म्यो अने आनंद श्रावकनी जेम ते वखत श्रावकधर्म ग्रहण कर्यो. पढी पोताने घर आवीने उद्ध्वास पूर्वक पोताने धर्म प्राप्त थयानुं वृत्तांत पोतानी पत्नीने कहुं. ते सां-जळीने तेणे पण मोटी समृद्धि पूर्वक प्रभु पासे जइने शिवनंदानी जेम श्रावकध-र्म ग्रहण कर्यो.

निरंतर श्रावकधर्मनुं प्रतिपालन करतां ते कामदेवने चौद वर्ष व्यतीत थयां. पंदरमा वर्षमां एकदा मध्य रात्रिए धर्मजागरिकाए जागतां कामदेवने विचार थयो के-
“ घरनो समग्र कार्यकार पुत्रो उपर नांखीने हवे हुं श्रावकनी अग्यार प्रतिमा वहन करुं. ” पढी प्रातःकाळे जठीने पोताना पुत्रोने घरनो सर्व कार्यकार सोंपी पोते पौ-षधशाळामां रही दर्जना संथारापर बेसी श्रीजिनेश्वरनुं ध्यान करतां आनंद श्रा-वकनी जेम प्रतिमा वहन करवा लाग्यो. एकदा रात्रिए कामदेव ध्यानमां बेठो ठे, ते वखते सौधर्मन्हे पोतानी सजामां कामदेवनी प्रशंसा करी. तेपर श्रध्दा नहीं राखतो कोइ देव तेनी परीक्षा करवा आय्यो. ते देव दैवीशक्तिथी घणां जयंकर रूपो विकु-वींने तेने जय पमारुवा लाग्यो. वळी ते बोव्यो के “ जो तुं धर्मने ठोकी नहीं दे तो तीइण खड्गना प्रहारवने तारुं अकाळे जीवित हरी लइश, जेथी तुं आर्तध्यान-थी पीकाइने अनंत दुर्गतितुं दुःख पामीश. ” आ प्रमाणे तेणे वारंवार कहुं पण ते श्रेष्ठी जरा पण जय न पाग्यो, त्यारे ते देवे क्रोधथी तेनापर खड्गना प्रहार कर्वा,

तेथी पण श्रेष्ठी होऊन पाम्यो नहीं. त्यारे तेणे एक जयानक हस्तीतुं रूप विकुर्व्युं अने वोढ्यो के “ हे दंजना सागर ! आ सूनूथी तने आकाशमां उडाळीने ज्यारे पृथ्वीपर पामीश त्यारे चारे पगोथी दावीने चूर्ण करी नाखीश. ” एम कहीने ते देवताए पोतानी सर्व शक्तिथी हस्तिरूपे तेने परीपह कथो. तेथी पण ते श्रेष्ठी जरा पण होऊन पाम्यो नहीं, त्यारे फरीथी तेने होऊन पमारवा माटे तेणे महा जयंकर अनेक फणावाळुं सर्पतुं रूप विकुर्व्युं अने वधी फणाए फुंफामा मारतो सतो ते वोढ्यो के “ अरे अप्रार्थ्य [मृत्यु]नी प्रार्थना करनार ! श्री वीरधूर्तना धर्मने डोनीने मने प्रणाम कर; नहीं तो हुं एवो रुंश मारीश के जेना विपनी वेदनाथी पीराने तुं दुर्गति पामीश. ” आवां वचनो वे त्रण वार कहेवाथी पण ते श्रेष्ठी होऊन पाम्यो नहीं त्यारे ते जयंकर सर्पे तेना शरीरपर त्रण जरमा दंने तेना कंठ उपर निर्दयताथी रुंश दीधो. ते विपनी वेदनाने पण श्रेष्ठीए सम्यक् प्रकारे सहन करी, अने मनमां श्री महावीर परमात्मानुं स्मरण करतो सतो अधिक अधिक शुद्ध ध्यान ध्यावा लाग्यो. देवताए वीजी पण अनेक रीते पोतानी शक्ति प्रमाणे सर्व वीर्य फोरव्युं तोपण ते श्रेष्ठीना द्रव्यजावनी शक्तिनो अद्य मात्र पण नाश करवाने ते समर्थ थयो नहीं. छेवटे ते देवता थाक्यो, त्यारे श्रेष्ठीने प्रणाम करीने वोढ्यो के “ हे श्रावक ! तने धन्य ठे. मायारूपी पृथ्वीतुं दारण करवामां हळ समान एवा परम धीर श्री महावीर स्वामीए कहेवा धर्ममार्गमां रसिक थयेवो तुं साचो ठे. तारा आवा सुदृढ समकितरूप आदर्श [अरीसो] मां जोवाथी मारुं पण सम्यग् दर्शन स्वरूप प्रगट थयुं ठे, अने अनादि कालतुं मिथ्यात्व नाश पाम्युं ठे. तारा धर्माचार्य तो श्री महावीर जगवान ठे, पण मारो धर्माचार्य तो तुंज ठे. चंदनना वृद्धनी जेम ते परीपहो सहन करीने मने सम्यक्त्वरूपी सुगंध आपी ठे, ते सर्व मारो अपराध कृमा करजे. ” इत्यादि ते श्रेष्ठीनी स्तुति करीने देवताए पोताने स्वर्गथी त्यां आववानुं कारण कही वताव्युं. वळी ते वोढ्यो के “ हुं स्वर्गथी सम्यक्त्व रहित अहीं आव्यो हतो, अने तेनाथी परिपूर्ण थडने पाठो स्वर्ग जइश. तें बहु सारुं कर्तुं के एक मिथ्यात्वरूप वस्तुथी मने खाळी कथो, अने एक सम्यक् दर्शनरूप वस्तुना दानथी मने जरपूर कथो. अहो ! तारुं चानर्य अकल्पित छे. ” एम कहीने ते देव श्रेष्ठीने त्रण प्रदक्षिणा दद तेना उपकारतुं स्मरण करतो सतो स्वर्गें गयो.

पढी श्रेष्ठी कायोत्सर्ग पारीने त्यां पधारेद्वा श्री महावीर स्वामीने वंदना करवा-गयो. ते वखते बार पर्षदाओनी समद्ध प्रचुए कामदेवने कहुं के “ हे श्रावक ! तें आज रात्रिए महा जयंकर त्रण परीषहो बहु सारी रीते सहन कर्या, अने धर्मध्यानथो जरा पण चक्षित थयो नहीं. ते देवताए क्रोधथी पोतानी सर्व शक्ति प्रगट करो, अने तें पण आत्मवार्य फोरवाने अदीन मनथी स्थिरता राखी. तारुं व्रतनुं पाळवुं मेरु पर्वतनी जेवुं अचक्षित ठे. ठेवट ते देवता तने खमावीने गयो. आ हकोकत बराबर ठे ? ” कामदेवे कहुं के ‘ तेमज ठे. ’ आ प्रमाणे प्रचुए तेनी धर्मनी दृढता वखाणीने सर्व साधु साध्वी विगेरेने उदेशीने कहुं के “ हे गौतमादिक साधुओ ! ज्यारे श्रावक पण आवा उपसर्गो सहन करे ठे, त्यारे तमारे तोतेथी पण वधारे सहन करवा जोइए; केमके तम तो उपसर्गरूपी सैन्यना समूहने जीतवा माटेज धर्मध्वज [रजोहरण] रूप वीरवलयने धारण करीने विचरो ठे. ” ते सांजळीने सर्वेए “ तहत्ति ” एम बोझीने प्रचुनो उपदेश अंगीकार कर्यो, अने तेओ पण कामदेवनी प्रशंसा करवा लाग्या.

पढी कामदेव श्रेष्ठी पोताने घेर गयो, अने आनंद श्रावकनी जेम एकादश प्रतिमा पूर्ण करीने वीश वर्ष सुधी जैनधर्म पाळी आयुषने अंते एक मासनी संक्षेखणा करीने प्रथम देवद्वोकमां अरुणाज विमानने विषे चार पद्योपमना आयुष्यवाळो वैमानिक देवता थयो. त्यांथी चवीने महाविदेह क्षेत्रमां उत्पन्न थइ सिद्धिपदने पामशे.

“ जयंकर उपसर्गो आव्या ठतां पण दृढ रीते व्रतमां तद्धीन रहेद्वा कामदेवादिकने धन्य ठे, के जेओनी तीर्थकरे पण श्लाघा करी ठे. ”

इत्यद्भ्यदिनपरिमितोपदेशप्रासादवृत्तौ नवदशस्तंजस्य
द्विसप्तत्यधिकद्विशततमः प्रबंधः ॥ २७२ ॥

व्याख्यान २७३ मुं.

हजु प्रशंसा विपेज कहे ठे.

संचूतिविजयेशेन, स्थूळजघ्नो हि संस्तुतः ।

भूपाप्मात्यादयो नूनं, श्लाघिता हेमसूरिभिः ॥ १ ॥

जावार्थ—“ संचूतिविजय गुरुए स्थूळजघ्नी प्रशंसा करी हती, तेमज हेमचंद्र सूरिण राजा, अमात्य विगेरेनी प्रशंसा करी हती. ”

स्थूळजघ्न मुनि ज्योर वेठ्याने घेर चातुर्मास करीने गुरु पासे गया, त्यारे तेने दूरधीज जोड्ने श्री संचूतिविजय गुरुए “ अहो ! छुप्कर काम करनार ! अहो ! छुप्कर काम करनार ! ” एवा संबोधनथी बोलावीने तेनी श्लाघा करी हती. माटे दर्शनाचारनुं पावन करनारे अवश्य गुणीओना गुण वधारवा माटे तेनी प्रशंसा करवी. अहीं हेमसूरिनो संबंध कहे ठे.

श्री हेमचंद्रसूरि प्रबंध.

एकदा श्री कुमारपाळ राजाए सोरठ देशना राजा समरने जीतवा मोटे उदयन नामना प्रधानने मोकड्यो. ते पादद्विस (पाद्रीताणा) नगरमां श्री वीरने नमीने श्री ऋषभदेव जगवानने वांदवानी इच्छा थवाथी सामंतादिकने आगळ प्रयाण करवानुं कहीने पोते शत्रुंजय पर्वतपर चड्यो, त्यां डव्यस्तव संपर्ण करीने अवग्रहनी वहार नीकळी त्रीजी निसीहि कराने चैत्यवंदना करवानी शरुआत करे ठे, तेठ्ठामां एक उंदर दीवानी सळगती वाट काठना प्रासादमां पोताना ठरने विपे दंड जवा द्वाग्यो. देराना पूजारीए तेने जोयो, तथी ते वाट मूकावी. ते जोड्ने मंत्रीनी समाधिनो जंग थयो, अने काठना प्रासादने आवी रीते कोड वखत नाश थवानो संचव जणावाथी दिद्वगीर थड्ने तेणे विचार कर्यो के “ राजाओना अपार व्यापारमां गुंथाएला अमने धिकार ठे के जेथी अमे आवा जीर्ण चैत्यनो उप्चार करी शकता नथी ! राजाओनी पापव्यापार वमे उपार्जन करेली दळ्ळी जा कामनी ठे ? के जे दळ्ळी तेना अधिकारीओथी तीर्थादिकमां वापरीने कृतार्थ कराती नथी. ” पत्री जीर्णोद्धार करवानी इच्छावाळा मंत्रीए प्रभु समक व्रतचर्य. एकाराणुं, पृथ्वीपर गयत अने तांवूडनो न्याग इत्यादि अजिग्रहो ग्रहण कर्या. अने सिद्धगिरि परथी उतगीने प्रयाण करतां पो-

तानास्कंधावारनी जेळो थइ गयो. समरसेन राजा साथे युद्ध थतां पोतानुं सैन्य जांगवा-
थी पोते संग्राममां उतरिने शत्रुनुं सैन्य कापवा लाग्यो; तेमां पोते जोके शत्रुओना वा-
णथी जर्जरित थयो, तोपण तेणे अनेक वाणोवरे समर राजाने मारी नांख्यो. पढी
तेना देशमां पोताना राजाने आझा फेरवीने मंत्री स्वदेश तरफ पाठो वळ्यो.

मार्गमां शत्रुना प्रहारनी पीरुथी मंत्री आंखे अंधारा आववाथी मूर्छा खाझे
पृथ्वीपर पड्यो; तेने पवन विगेरेना उपचारथी सज्ज कर्यो, एटले ते करुण स्वरे रोवा
लाग्यो. ते जोझे सामंत विगेरेणे तेने पूछ्युं, त्यारे ते मंत्रीए पोताना मननां चार शब्द
कह्यां. पोताना नाना पुत्र अंबरुने सेनापतिपणुं अपाववुं, शत्रुंजय गिरिपर पथ्यरमय प्रा-
सादनुं बनाववुं, गिरनार पर्वत उपर नवां पगथीयां करवां अने आ मृत्युसमये निजा-
मणा करनार गुरुनो अज्ञाव, आ चार शब्द सांजळीने सामंतादिक बोळ्या के “ हे
मंत्रीश्वर ! प्रथमना त्राण मनोरथ तो तमारो मोटो पुत्र वाहरुदेव पूर्ण करशे, तेमां अमे
साक्षीचूत डीए, अने आराधना करवा माटे कोइ साधुने अमे हमणांज लावीए डीए.”
एम कहिने कोइ वंठ पुरुषने साधुनो वेष पहरेवावीने मंत्री पासे लावी कह्युं के “ आ
गुरु आव्या. ” मंत्री तेने गौतम स्वामीनी जेम नमी, समग्र प्राणीओने खमावा करे-
वा पापने निंदी तथा पुण्यकरणीनुं अनुमोदन करी स्वर्गे गयो.

ते सर्व जोझे पेन्ना वंठे विचार्युं के “ अहो ! आ मुनिना वेषनो महिमा
केवो ठे ? हुं जिह्णुक उतां आ सर्व लोकनो पराजव करनार अने जगत् जेनी
वंदना करे ठे एवा मंत्रीए मने वंदना करी; तेथी आ जगत्वंद्य वेषने हुं जावथी
पण शरणरूप करुं लुं. ” एम निश्चय करीने ते गिरनार पर्वतपर जइ वे मासना
अनशनथी काळ करीने देवलोके गयो.

“उदयन मंत्रीए तथा सामंतादिके ते मुनिनी शुद्ध प्रशंसा करी, जे सांजळीने
जिह्णुकनी श्रद्धा दृढ थइ, तेथी ते गिरनारपर जइने स्वर्गे गयो. ”

पढी सामंतादिक सैन्य सहित पाटण आव्या, अने श्री चौलुक्य [कुमारपाळ]
राजाने शत्रुनी लहमी विगेरेनुं प्राभृत [जेटणुं] आपीने श्री उदयन प्रधानना
गौर्यनी प्रशंसा पूर्वक तेनो सर्व वृत्तांत कह्यो. पढी राजा, सामंत विगेरे वाहरुअने
अंबरुने घेर गया, अने तेमनो शोक उतरावीने बोळ्या के—

युवां यदि पितुर्नक्तौ, धर्ममर्मविदावपि ।

उद्ध्रियेथां तदा तीर्थे, गृहीत्वा तदग्निग्रहान् ॥१॥

जावार्थ—“ जो तमे वने जाड्यो खरेखरा पिताना नक्त हो अने धर्मेना रहस्यने जाणता हो, तो तमारा पिताए ग्रहण करेवा अन्निग्रहोने ग्रहण करीने ते वने तीर्थनो उद्धार करो. ”

ऋणमन्यदपि प्रायो, नृणां दुःखाय जायते ।

यदेवस्य ऋणं तत्तु, महादुःखनिबंधनम् ॥१॥

जावार्थ—“ बीजुं [बौद्धिक] ऋण पण घाणुं करीने माणसोने दुःखदायी थाय छे, तो देवतुं ऋण तो महा दुःखतुं कारणचत छे. ”

स्तुत्याः सुतास्त एव स्युः, पितरं मोचयंति ये ।

ऋणाद्देवऋणात्तातं, मोचयेथां युवां ततः ॥३॥

जावार्थ—“ जेओ पोताना पिताने ऋणथी मुक्त करे छे ते पुत्रोज प्रशंसा करवा लायक छे, तेथी तमे तमारा पिताने देवऋणथी मुक्त करो. ”

सवितर्यस्तमापन्ने, मनागपि हि तत्पदम् ।

अनुद्धरंतस्तनया, निंध्यंते शनिवज्जनैः ॥४॥

जावार्थ—“ सविता^१ अस्त पास्ये सते तेना पुत्रो जो तेना स्थाननो जरा पण उद्धार न करे, तो तेवा पुत्रो शनिनी जेम दोकोवने निंदाय छे. ”

आ प्रमाणेनां राजा विगेरेनां अमृत तुल्य वचनो सांजळीने उत्साह पामेवा वाहरु तथा अंवरुने एक एक अन्निग्रह ग्रहण कर्यो. पत्नी वाहरु पोताना ओरमान जाड अंवरुने सेनापतिनुं स्थान राजा पास अपाव्युं, अने पोते राजानी आडा वडने रैवतक [गिरनार] गयो. त्यां अंविना देवीए जे मार्गे अकृत ठांया ते मार्गे त्रेसठ लाख घव्यनो व्यय करीने नवां सुगम पणथीआं कराव्यां. पत्नी त्यांथी शत्रुंजयनी तत्रेटीए जडेने त्यां आवासस्थान करावी सैन्य सहित पमाव जाऱ्यो अने देश परदेशना कारीगरोने बोलाव्या. चेल्योद्धारना समाचार सांजळीने बीजा अनेक श्रावक गृहस्थो पण त्यां आया. ते वग्यते चटीमाणक नामना गामनो रहीग चीम नामनो कुरुवीओ वणिकु मात्र उ नपीयानीज मुनीव्रुं बी वडने त्यां आ-

१ सविता एतेरे नृप तथा पित एते भवि उवाच ।—अथ यत्र न पतेत्तमे जे तेना स्थानने शनि नामनो गृह लुण नरो ते ते शत्रोनि नपाप ते । अथ ज्योतिष नामना परिचु छे

व्यो, ते घी बाहरना सैन्यमां वेचीने शुद्ध व्यापारथी तेणे एक रुपीयाथी अधिक न-
फो उपार्जन कर्यो; पठी एक रुपीयानां पुष्पो द्वाङ्गे ते वरु प्रचुनी पूजा करी ते सै-
न्यमां आव्यो. त्यां आम तेम फरतां तेणे अनेक जनोथी सेवाता बाहरु मंत्रीने जोया.
ते वरुते छारपाळो तेने धक्का मारीने दूर करता हता, ठतां पण तेणे अंदर पेसी जो-
ङ्गे विचार कर्यो के—

अहो मर्त्यतया तौद्वयमस्य मेऽपि गुणैः पुनः ।

द्वयोरप्यंतरं रत्नोपलयोरिव हा कियत् ॥ १ ॥

जावार्थ—“ अहो ! मनुष्यजातिथी तो मारुं तथा आ मंत्रीनुं तुद्वयपणुं ठे,
पण गुणथी तो अमारा बेमां रत्न तथा पापाणनी जेम हा इति खेदे ! केदुं वधुं
अंतर ठे ? ”

जीमवणिक एम विचारे ठे तेद्वामां छारपाळो त्यां आवी गळे हाथ दङ्गे
तेने काठी मूकवा द्वाग्या ते मंत्रीए जोयुं, एद्वे तेने पोतानी पासे बोदावीने पूछुं.
जीमे घी वेचवाथी थयेदा द्वाजवरु प्रचुनी पूजा कर्यानुं वृत्तांत कहुं त्यारे मंत्री
बोदया के—

धन्यस्त्वं निर्धनोऽप्येवं, यज्जिनेन्द्रमपूजयः ।

धर्मबंधुस्त्वमसि मे, ततः साधर्मिकत्वतः ॥१॥

जावार्थ—“ तने धन्य ठे, के तें निर्धन ठतां पण आ प्रमाणे जिनेश्वरनी पू-
जा करी, तेथी साधर्मिकपणाथी तुं मारो धर्मबंधु ठे. ”

आ प्रमाणे सर्व गृहस्थोनी समकू ते जीमनी प्रशंसा करीने तेने घणा आग्रह-
थी पोताना अर्थ आसनपर बेसाड्यो. ते वरुते जीमने विचार थयो के “ अहो !
जिनेश्वरना धर्मनो महिमा केवो ठे अने जिनेश्वरनी पूजानी द्वादा पण केवी ठे !
के जेथी हुं दरिद्रशिरोमणि ठतां आवुं सन्मान पाम्या. ” ते वरुते मोटा द्वादा-
धिपति गृहस्थोए मंत्रीने कहुं के—

प्रजविष्णुस्त्वमेकोऽपि, तीर्थोद्धारोऽसि धीसख ।

बंधूनिव तथाप्यस्मान्, पुण्येऽस्मिन् योक्तुमर्हसि ॥१॥

जावार्थ—“ हे मंत्रीश्वर ! आ तीर्थनो उद्धार करवामां तमे एकदा पण
समर्थ ठो, तोपण आ पुण्यमां बंधुनी जेम अमने पण जोरवाने तमे योग्य ठो. ”

पित्रादयोऽपि वंच्यन्ते, कदापि क्वापि धार्मिकैः ।

न तु साधर्मिका धर्मस्नेहपाशनियंत्रणात् ॥ २ ॥

ज्ञावार्थ—“ धार्मिक पुरुषो कोऽ वस्वत कोऽ प्रसंगे पिता विगरेते पण ठेतरे ठे, परंतु धर्मस्नेह रूपी पाशथी बंधायेद्या होवाथी साधर्मिकने कदि पण ठेतरता नथी.” तेथी अमारुं धन पण आ तीर्थना उद्धारमां वापरीने अमने कृतार्थ करो. ”

आ प्रमाणे कहिने ते गृहस्थो मुवर्णादि डव्य आपवा लाग्या, एट्ठे मंत्रीए चो-पनामां तेओनां नाम दखवा मांड्यां, ते जोऽ जीमे विचार्युं के “मारी पासे सात रुपीया ठे, पण जो तीर्थमां उपयोगी थाय तो हुं कृतार्थ थाजं, परंतु आट्ठी थोनी रकम शी रीते आपी शकाय ?” जीम आ प्रमाणे विचारेठे तेवामां मंत्रीए तेना आकार उपरथी जाणीने तेने कथुं के “हे साधर्मिकबंधु ! तमारी पण डच्छा होय तो कांडक आपो, आ तीर्थना उद्धारमां जाग देवो ते मोटा पुण्यथीज वने तेम ठे.” मंत्रीए आ प्रमाणे कहेवाथी जीमे पोताना साते रुपीया आपी दीधा, ते दडने उचि-तपणामां प्रवीण मंत्रीए तेनुं नाम सर्व गृहस्थोनां नामनी उपर दग्ग्युं. ते जोऽने गृह-स्थोए तेम करवानुं कारण पृष्ठ्युं, त्यारे मंत्री बोव्या के “आणे तो पोतानुं सर्वस्व आ-प्युं ठे, अने तमे तो तमारी पुंजीनो शतांश पण आप्यो नथी; माटे ते तमाराथी अधिक ठे.” ते सांच्छी ते गृहस्थो हर्ष तथा दज्जा पाम्या.

पढी मंत्रीए जीमने पांचसो रुपीया अने त्रण पट्टकूळ (वस्त्र) आपवा मांड्यां. पण जीमे एक कोनीना द्वाजथी कोटी धन गुमाववा जेवुं मानीने ते द्वाधुं नहीं अ-ने पोताने घेर गयो. तेनी स्त्री पिशाचणी जेवी हती, तेथी ते तेनी पासे वात करतां जय पाम्यो ; तोपण सर्व वृत्तांत धीरे धीरे कथो. ते सांच्छीने पुण्यना उदयथी स्त्रीए कथुं के “ तीर्थना उद्धारमां जाग द्वाधो ते मारुं कर्यु. अने मंत्री पासेथी कांड द्वाधुं नहीं ते तो घणुंज मारुं कर्यु.” पढी ते स्त्रीपुरुष गायने वांधवा मा-टे स्त्रीद्वो नांगवतां हतां. त्यां पृथ्वी खोदनां तेमांथी चार हजार मुवर्ण डव्यनो कळश नीकळ्यो. ते जोऽ “ अहो ! केवो पुण्यनो उदय ठे ! आ कळश पण पु-ण्यकर्ममांज आपीए ता उीक. ” एव विचारीने पोतानी स्त्रीनी मंमनिघी कळश दडने जीम मंत्री पासे आव्यो. मंत्रीने ते कळश मंत्र्यी वृत्तांत कहिने तीर्थो-द्धारने माटे ते आपवा लाग्यो. मंत्रीए देवानी ना कही पण जीम बलान्कारे

आपवा द्वाग्यो, एम खेंचताण करतां रात्रि पक्षी. रात्रिए कपदीं यद्दे आवीने जी-
मने कहुं के “ हे जीम ! तें एक रूपीयाना पुष्प द्वाङ्गे आदीश्वरनी पूजा करी,
तेनाथी प्रसन्न थङ्गे में तने निधि आप्यो ठे, माटे ते तुं खेड्याथी जोगव. ”
एम कहीने यद्द अंतर्धान थयो. प्रातःकाले जीमे मंत्रीने वात करी, पडी सुवर्ण
तथा रत्ननां पुष्पोथी आदीश्वरनी पूजा करीने ते कळश द्वाङ्ग जीम पोताने घेर
आव्यो अने गृहस्थनी जेम पुण्यमार्गमां प्रवृत्त थयो.

अहीं मंत्रीए शुज मुहूर्ते काष्ठनुं चैत्य दूर करावी सुवर्णनी वास्तुमूर्ति वि-
धि पूर्वक पृथ्वीमां स्थापन करी, तेनी उपर मोटी शिद्व्या मुकी खातमुहूर्त कर्युं. पडी
चैत्यनुं काम शरु कर्युं. ते पाषाणमय प्रासाद वे वर्षे संपूर्ण थयो. ते पूर्ण थयाना समा-
चार आपनारने मंत्रीए वधामणीमां वत्रीश सुवर्णनी जीह्वा आपी. ते संबंधी हर्षो-
त्सव चाद्वे ठे तेवामां बीजा माणसे आवीने कहुं के “ हे मंत्री ! कोड पण कारणथी
प्रासाद फाटी गयो. ” ते सांजळीने मंत्रीए तेने वमणी वधामणी आपी. ते जोडने
पासे बेठेद्व्या माणसोए तेनुं कारण पूछ्युं. त्यारे मंत्री बोड्यो के “ मारा जीवतां प्रासा-
द फाड्यो ते ठीक थयुं, केमके हुं फरीथी बीजीवार करावीश. ” पडी मंत्रीए सू-
त्रधारो (सद्वाटो)ने बोड्यावीने प्रासाद फाडवानुं कारण पूछ्युं. त्यारे तेओ बोड्या
के “ हे मंत्रीराज ! जमतीवाळा प्रासादनी जमतीमां पवन पेठो, ते नीकळी शक्यो
नहीं, एद्वे तेना जोरथो प्रासाद फाड्यो ठे, अने जो जमती विनानो प्रासाद
करीए ठीए तो करावनारने संतान न थाय एवो देखे ठे. ” ते सांजळीने मंत्रीए
विचार्युं के—

संतानः सुस्थिरः कस्य, स च ज्ञावी जवे जवे ।

सांप्रतं धर्मसंतान, एवास्तु मम वास्तवः ॥ १ ॥

ज्ञावार्थ—“ कोनी संतति अचळ रही ठे ? ते तो दरेक जवमां थयाज करे
ठे, माटे हाद्व तो मारे वास्तविक एवी धर्म संततिज हो. ”

एम विचारीने मंत्रीए फरतीनी बंने जीतोनी वचमां मजबुत शिद्व्याओ मुका-
वीने ते पूरी दीधी. ते प्रासाद त्रण वर्षे पूर्ण थयो. आ जीर्णोद्धार करावतां मंत्रीने वे
करोरु ने सताणुं द्वाख ज्यनो खर्च कारीगरोन आपवामां थयो ठे एम पूर्व पुरुषो
कहे ठे.

पत्नी ते प्रासादनी प्रतिष्ठा करवा माटे श्री मंघ सहित हेमचंदाचार्यने बोव्यावी-
ने मोटा उत्सव पूर्वक संवत १९११ नी सात्वमां (शनिवारने दिवसे) सुवर्णना दं-
रु, कळश अने ध्वजानी प्रतिष्ठा करीने तेने प्रासाद उपर स्थापन कर्या. त्यां देवपू-
जाने माटे चोवीश उद्यान तथा चोवीश गाम आपीने तळेटीमां वाहुरुपुर नामे गाम
वसाव्युं. ते गाममां त्रिजुवनपाळविहार नामनो प्रासाद करावीने तेमां श्री पार्श्वनाथ-
नुं विंव स्थापन कर्युं. ते मंत्रीना आवा लोकोत्तर चरित्रथी प्रसन्न थजेने श्री हेमचं-
दाचार्य बोव्या के—

जगद्धर्माधारः सगुरुतरतीर्थाधिकरण—

स्तदप्यर्हन्मूढं स पुनरधुना तत्प्रतिनिधिः ।

तदावासश्चेत्यं सचिव जवतोद्धृत्य तदिदं

समं खेनोद्ध्रे जुवनमपि मन्येऽहमखिलम् ॥ १ ॥

जावार्थ—“ जगतना धर्मनो आधार अने मोटा मोटा तीर्थोतुं अधिकरण अ-
र्हत्पूजक^१ ठे. सांप्रत काळमां ते अरिहंतने वदत्रे तेनी प्रतिमा ठे, ते प्रतिमाना आ-
वासरूप चैत्यनो ते उद्धार कर्यो, तंथी हुं मानुं बुं के हे सचिव ! ते तारा आत्मा स-
हित आखा जुवननो उद्धार कर्यो. ”

ए प्रमाणे सकळ संघे स्तुति करायेव्या वाग्जट (वाहरु) मंत्री पाटणमां
आव्या, अने राजाने प्रसन्न कर्या.

हवे आम्रजटे (अंवमे) पण पिताना श्रेयने माटे श्री भृगुपुर (जरुच) मां
शकुनिकाविहार नामनो प्रासाद कराववानो आरंज कर्यो. तेने माटे ग्वाफो खोदनां
नर्मदा नदी पासे होवाथी तेनुं पाणी अकम्पात् तेमां जगड गयुं. तंथी सर्व कारीगरां
तेमां डूवी गया. ते हकीकत सांजळतां अनुकंपाना सविशेषपणायी आम्रजटे पिताना
आत्मानी निदा करता सता स्त्रीपुत्र सहित तेमां जंपापात कर्यो. ए प्रमाणे पड्या उतां
पण तेना अंगने कांड पण नुकसान थयुं नर्हा. आवुं तेनुं निर्भीम सच्च जोडेने प्रसन्न
थयेव्ही स्त्रीरूप कांड देवीए तेने बांझाव्यां. णट्टेने तेण तेने पृठयुं के “ तमे कोण
जे ? ” ते बोव्ही के “ हुं आ झेवनी अधिष्ठात्री देवी हुं. नाग मन्चनी परीक्षा

करवा माटे आ सर्व में कर्तुं छे. हे वीर ! तुं खरेखर प्रशंसा करवाने योग्य ठे, वीर-पुरुषोमां अग्रणी ठे, तारुं सत्त्व अति उत्कृष्ट ठे, नहींतो बीजा घणा माणसो ठतां थोना माणसतुं मरण थवाथी तारी जेम आ प्रमाणे मरवाने कोण तैयार थाय ? आ तारा सर्वे कारीगरो अहतांगज ठे, तेना विषे तुं चिंता करीश नहीं. हवे तारुं धारेतुं कार्य पूर्ण कर. ” इत्यादि कहीने देवी अंतर्धान थइ. मंत्री कुटुंब अने कारीगरो सहित बहार नीकळ्यो. पढी देवीने योग्य बळिदान आपीने अठार हाथ उंचो श्री मुनिसुव्रत स्वामीने प्रासाद कराव्यो, तथा शकुनिका, मुनि अने न्यग्रोध (वरु) नी द्वेष्यमय मूर्तिओ करावी. आ शकुनिकाविहारनो उठार संवत १९२० नी साठमां अंबने हर्ष पूर्वक कराव्यो. पढी प्रतिष्ठाने माटे राजाने, हेमाचार्यने तथा सकट संघने बोद्धावीने श्री सुव्रत स्वामीनी प्रतिष्ठा करी. पूर्वे श्री महिर्कार्जुनने जीतीने अंबरु मंत्री तेनो अव्यकोश लाव्यो हतो, ते कुमारपाळ राजाए तेनेज आप्यो हतो, तेमांथी बत्रीश धनी सुवर्णवने कळश, सुवर्णदंरु तथा पट्टकुळमय ध्वजा करावी तेनी यथा-विधि प्रतिष्ठा करीने तेने प्रासाद उपर स्थापन कर्या. पढी अति हर्षना आवेशथी चैत्यना शिखरपर चरुनीने तेणे सुवर्ण अने रत्ननी वृष्टि करी. ते जोडने कवि लोको तेनी प्रशंसा करवा पूर्वक बोड्या के—

निरीक्षिता पुराप्यासीदृष्टिर्जलमयी जनैः ।

तदा तु ददृशे क्षौमस्वर्णरत्नमयी पुनः ॥ १ ॥

ज्ञावार्थ—“ सर्व लोकोए पहेलां पण जळनी वृष्टि तो जौयेली हतीज, पण आज तो क्षौम (वरु), सुवर्ण अने रत्ननी वृष्टि जोवामां आवी. ”

पढी शिखरपरथी उतरीने चौतुक्य राजानी प्रेरणाथी आम्रजट मंत्रीए आरति विगेरेनुं कार्य शरु कर्तुं. ते वखते श्री सुव्रत स्वामीनी पासे कुमारपाळ राजा विधि करावनार तरीके रखा. बोंतेर सामंतो सुवर्णना दंरुवाळा चामरने धारण करीने उजा रखा, अने वाग्जट विगेरे मंत्रीओ सर्व साहित्य तैयार करी आपनारा थया. पढी आरति उतारीने मंगळदीप प्रगट कर्यो, ते समये प्रचुना गुण गानारा गायकोने बत्रीश बह अव्यनुं दान आप्युं. तेनुं आवुं लोकोत्तर चरित्र जोडने चित्तमां आश्चर्य उत्पन्न थवाथी जन्म पर्यंत मनुष्यनी स्तुति न करवानो नियम चूळी जडने श्री हेमचंद्रसूरि बोड्या के—

किं कृतेन हि यत्र त्वं, यत्र त्वं किमसौ कलिः ।

कलौ चेद्भवतो जन्म, कलिरस्तु कृतेन किम् ॥ १ ॥

भावार्थ—“ हे मंत्री ! ज्यां तुं ठे त्यां सत्ययुगे करीने शुं ? अर्थात् ज्यां तुं ठे त्यां सत्ययुगज ठे, अने ज्यां तुं ठे त्यां आ कलियुग शुं ठे ? अर्थात् कलियुगनुं कांइ चाद्वतुंज नथी. तेथी जो तारो जन्म कलियुगमां होय तो एवो कलियुगज सर्व काळ रहो, सत्ययुगनुं कांइ काम नथी. ”

कृते वर्षसहस्रेण, त्रेतायां हायनेन च ।

छापरे यच्च मासेन, अहोरात्रेण तत्कलौ ॥ २ ॥

भावार्थ—“ जे कार्य सत्ययुगमां हजार वर्षे सिद्ध थाय ठे, त्रेता युगमां एक वर्षे सिद्ध थाय ठे अने छापरेमां एक मासे सिद्ध थाय ठे, ते कलियुगमां मात्र एक अहोरात्रमांज सिद्ध थाय ठे. ”

आ प्रमाणे आम्रजटनी प्रशंसा करीने गुरु तथा राजा पोताने स्थानके गया. (पाटण गया.)

अहीं गुरु तथा राजाना गया पठी आम्रजट मंत्रीने अकस्मान् कोड देवीना दोषथी मरण तुद्व्य मूर्धा आवी. ते वात कोडए गुरु पासे जडने विनंति पूर्वक निवेदन करी, त्यारे गुरुए तरतज जाण्युं के “ ते माहात्माए प्रासादना शिखर उपर चरुनीं हर्षथी नाच कर्यो. ते वखने कोड मिथ्यादृष्टि देवीआनो दृष्टिदोष द्वागवाथी आ थयुं ठे.” एम जाणीने संन्याकाले यशश्च नामना उपाध्यायने साधे लडने गुरु आकाश-गतिथी अति अल्प काळमांज जरुचनी परिसरभूमिण आवी पढॉंच्या. त्यां मियु-देवीना अनुनय माटे गुरुए कायोत्सर्ग कर्यो. ते देवीण जीदा बंध करीने गुन्नी अव-गणना करी, त्यारे यशश्च गणिण ग्वारणीयामां शाल नांवीने तेनापर मुगलना प्र-हार करवानुं शरु कर्युं. तेना प्रथम प्रहाग्धीज देवीना प्रासादनो प्रकंप थयो. बीजा प्रहारे देवीनी मूर्तिज तेना स्थानघी उरुनीं “ वज्रप्रहाग्धी मारी रूडा करो. रूडा करो ” एम बोद्धती प्रचुना चरणमां आवीने परी. आ प्रमाणे निग्वद्य विद्याना घळथी मिथ्यादृष्टि व्यंत्त देवीआना दोषनो निग्रह करीने श्री आम्रजट मंत्रीने उद्घाप स्नानवसे मज्ज करीने गुरु स्नानाने गरा.

“ सधर्मनां कृत्यो करीने अंभुमादिक सचिवो हेमचंद्रसूरिवरुने प्रशंसा पाम्या; तेवीज रीते जावनी वृद्धि करवा माटे धर्मना प्रजावरु श्रावक विगेरेनी प्रशंसा सर्वदा अवश्य करवी. ”

इत्यद्भिनपरिमितोपदेशप्रासादवृत्तौ नवदशस्तंजस्य
त्रिसप्तत्यधिकछिन्नततमः प्रबंधः ॥ २७३ ॥

व्याख्यान २७४ सुं.

स्थिरीकरण नामना ठठा दर्शनाचार विषे कहे ठे.

मनोविपरिणामेन, गुर्वादिक्रियादिषु ।

स्थिरतापादनं तेषां, सीदतां स्मारणादिभिः ॥१॥

जावार्थ—“ गुर्वादिके बतावेव्नी क्रियाओमां मनना विपरीत परिणामे करीने सीदाता शिष्यादिकनी स्मारणादिकवरुने स्थिरता कराववी. ” आनो जावार्थ विवेचन तथा दृष्टांतवरुने जाणी लेवो.

विवेचन—गुरुए बतावेव्नी विनय, वैयावृत्य, दुष्कर विहार अने दुष्कर व्रतनुं पावन विगेरे क्रियाओमां प्रमाद विगेरेथी सीदाता शिष्यादिकोने योग्यता प्रमाणे जवना अपाय (कष्ट) नुं बताववुं विगेरे हितना उपदेश पूर्वक स्मारणा, वारणा, नोदना, प्रतिनोदना विगेरे करीने तेमनुं मन स्थिर करवुं.

जेम दीक्षा लीधी तेज दिवसनी रात्रे छारनी पासे संथारो आववाथी जता आवता साधुओना पगना संघट्टनथी घेघकुमारने खेद थयो, अने तेनुं मन विपरीत परिणाम पाम्युं. ते वखते तेने स्थिर करवा माटे श्री वीर जगवाने तेना पूर्व जवनो वृत्तांत कहीने तेने स्थिर कर्या तेम बीजाओए पण करवुं.

हवे सारणादिकनुं स्वरूप कहे ठे—

पम्हुट्टे सारणा वुत्ता, अणायारस्स वारणा ।

चुक्काणं चोअणा जुज्जो, निट्ठरं पन्निचोअणा ॥१॥

जावार्थ—“ व्रत पाठन कवामा प्रमादीने माटे सागणा (स्मरणा) कहेली ठे, अनाचारीने माटे वारणा (निवारणा) कहेली ठे, चूड करनार माटे चोयणा (प्रेरणा) कहेली ठे, अने निष्ठुरने माटे पन्निचायणा (वारंवार प्रेरणा) कहेली ठे.

थिरकरणं पुण थैरो, पवत्ति वावारिएसु अथ्येसु ।

जो जथ्य सीअइज्जइ, संतवत्तो तं थिरं कुणइ ॥१॥

जावार्थ—“ निरंतरना धर्मव्यापाररूप कार्यणा जे ज्यां सीदातो होय त्यां तेने स्थिर करवा रूप स्थविरना प्रवृत्ति होय ठे. तेयां ते वळ सने तेने स्थिर करे ठे. ” जेम श्री हेमचंद्राचार्ये धर्मनां वाक्योवसे करीने कुमारपाळ राजाने स्थिर कर्या. तेनो प्रबंध नीचे प्रमाणे—

कुमारपाळ राजानो प्रबंध.

श्री हेमचंद्रसूरि कुमारपाळ राजाना वत्रीश दांतनी शुद्धि माटे पोते रचंदी जिनस्तुति रूप वत्रीशीनो' निरंतर प्रातःकाले तेने पाठ कगवता हता अने पोते करेवुं वार प्रकाशवाळुं योगशास्त्र कुमारपाळ राजाने जणावता हता. तेमां गृहस्थोना चो-या व्रतना अधिकारमां एक एवो श्लोक आच्यो के—

प्राप्तुं पारमपारस्य, पारावारस्य पार्यते ।

स्त्रीणां प्रकृतिवक्राणां, स्त्रीचरित्रस्य नो पुनः ॥१॥

जावार्थ—“ अणार एवा पागवार (समुद्र)नो पाग पामवा माटे जक्तिमान थड शकायठे पण वक्र स्वभाववाळी स्त्रीओना स्त्रीचरित्रनो पाग पामी जकानो नथी.”

आ श्लोकनो अर्थ जणीने जाण गुणेन कर्तुं के “ हे जगवन ! कविजनो मेखेने कांकाग वगवण अने कांकगने गेण वगवण करे ठे. ते वात मत्व थड. वस्तुं ठे के—

कविजन किमद्वी न ठेडोण. जो होय दयडे सानः

मेरु टाळी कर्कर करे. कर्कर मेरु नमान. ॥ १ ॥

ते प्रमाणे आपे पण स्वजावधीज जीरु एवी अबळाओना चरित्रमां आटवी वधी पुरववोधता जणावी, ते सर्वथा कविजननी कविकळानी कुशळताज जणाय ठे.” आ प्रमाणे राजानो कदाग्रह जोडने गुरुए कहुं के “ हे राजा ! तेमां कविजननी चतुराइ नथी, सत्य वात ठे, ते विषे घणा प्राचीन आचार्योनुं प्रमाण ठे. पूर्वे पण तेवा बहु वनावो वनेला ठे ते सांजळोः—

उज्जयिनी नगरीमां परकाय प्रवेश विगेरे अनेक विद्यार्थी शोजतो विक्रम राजा राज्य करतो हतो. एकदा ते सजामां वेगो हतो, ते वखते कोइ पंजित आवीने एक श्लोक बोव्यो के—

अश्वप्लुतं माधवगर्जितं च, स्त्रीणां चरित्रं पुरुषस्य जाग्यं ।

अवर्षणं चापि च वर्षणं च, दैवो न जानाति कुतो मनुष्यः ॥

ते सांजळीने विद्वान एवो ते राजा बोव्यो के “ हे पंजित ! बीजी सर्व वात तो सत्य लागे ठे, पण स्त्रीचरित्र न जाणी शकाय एम कहुं ते विषे तो मारी श्रध्दा थती नथी. ” पंजिते कहुं के “ हे राजा ! ते पद तो पूरेपूरुं सत्यज ठे. ” राजाए कहुं के “ ते पदनी परीक्षा कर्या पछी तमने हुं दान आपीश. ” एम कहीने ते पंजितने राजाए रजा आपी. पछी रात्रे राजा निशाचर्या^१ जोवा माटे गाममां नीकळ्यो. फरत-फरतां एक महेदनी नीचे जतां कनकश्री अने तिलकश्री नामनी बे बाळाओने वातो करती तेणे सांजळी. तेमां तिलकश्रीए कनकश्रीने पूठचुं के “ तुं परणीने पतिने घेर जइश, त्पारे शुं करीश ? ” ते बोव्यो के—

शय्योत्पाटनगेहमार्जनपथःपावित्र्यचुट्टीक्रिया—

स्थावङ्गावनधान्यपेषणजिदा गोदोहतन्मन्थनैः ।

पाकैस्तत्परिवेषणैः समुदितैर्जांरुादिशौचक्रिया—

कार्यैर्भर्तृननांदृदेवृविनयैः कष्टं वधूर्जीवति ॥ १ ॥

जावार्थ—“ शय्या उपावृवी, घरमां वासीष्टुं वाळुं, पाणी गळुं, चूलो साफ करवो, वासण थोवां, अनाज दळुं वीणुं विगेरे, गाय दोवी, ढाश करवी, र-मोड करवी, पीरसुं, सर्व वासणो मांजवां, पति, नणंद अने दीयरनो विनय क-

खो विगेरे क्रिया करवाथी बहु घणां दुःखे जीवे छे अर्थान् बहुनुं जीवतर बहु दुःखी छे. ” “ वळी पतिना चित्तने अनुसरिने हुं सर्व काम सारी रीते करीश. ” ते सांजळीने तीव्रकथी बोळी के “ हे सखी ! हुं तो ते कथुं तेथी सर्व उद्वृज करीश. ”

आ प्रमाणे ते वाळाओनी वातो सांजळीने राजा पोताना महेश्रमां गयो. पत्नी प्रातःकाळे तिव्रकथीने परणीने स्त्रीचरित्रनी परीक्षा करवा माटे तेने एक स्तंजवाळा प्रासादमां राखी, अने तेने जोजन विगेरे साधेद्या वेताद्व मारफत मोकद्ववा द्वाग्यो, अर्थात् पुरुषप्रवेश तदन बंध कर्यो. एकदा ते एकस्तंजी सांध नीचे कामनंद नामनो कोऽ सार्थवाह उतर्यो, तेने जोडने तिव्रकथी कामातुर थड. ते सार्थवाह पण तेने जोडने कामातुर थयो. पत्नी तिव्रकथी राणीना संकेतथी कोऽ दूर जग्याएथी सुरंग खो-दावीने ते रस्ते राजा न होय त्यारे सार्थवाह तेनी पासे जवा द्वाग्यो, अने वझे सु-खेथी जोग जोगववा द्वाग्यां.

एकदा राजा सजामां वेगो हतो, ते वखते एक धननाथ नामना योगीने ज्ञी-दाने माटे चौटामां जमतां जमतां “ सब जग ज्ञीना एकज कोरी ” ए पद बारंवार बोळतो सांजळ्यो. ते सांजळी राजाए विचार्यु के “ खरेखर आ जोगी एक पोतानी ज स्त्रीने सती मानतो सतो आम बोळे छे एम जणाय छे, तेथी तेनी चर्चा मारे जो-वी जोडए. ” एम विचारीने सायंकाळे ज्यारे ते जोगी जिज्ञा मागीने पोताना स्थान तरफ जतो हतो, त्यारे राजा मझिकानुं रूप द्वाडने तेनी पाळळ चाळ्यो. योगीए पण गाममांथी पुष्प, तांबूद, पक्वान्न विगेरे द्वाडने गाम बहार जड एक मिष्ट वरुनी नी-चे रहेद्वी मोठी शिवा उपासी, अने तेनी नीचे ज्ञोयं हतुं तेमां ते पेगो. तेनी पा-ळळ राजा पण मझिकाम्पे पेगो. पत्नी योगीए पोतानी जटामांथी एक मृदंग (पादळीयुं) काढीने तेमां रहेद्वी जम्भमांथी एक युवती स्त्री प्रगट करी, तेनी माये यथेच्छ क्रीडा करीने ते योगी मुड गयो. पत्नी ते युवतीए पण पोताना कंठमांथी मृदंग काढ्युं अने तेमांथी जम्भवके एक युवान पुष्प प्रगट कर्यो. तेनी माये आखी गत्रि क्रीडा करी. पत्नी योगीने जागवानो वखत घयो. न्यारे ते युवतीए ते पुरुषने पाठो जम्भरूप बनावी मृदंगमां नांवी कंठे बांधी द्वायो. योगीए पण जागृत थडने ते स्त्रीने जम्भरूप बनावी मृदंगमां नांवी. ते सर्व चन्द्रि जोडने राजा चकित घड गयो. पत्नी प्रातःकाळे राजा पोपटुं रूप करीने तिव्रकथी राणीना द्वायमां गयो. तेने राणीए पांजगमां नांवी

कामनंदने बांलाववानी सांकळ खखमावी. तेथी कामनंद तरतज सुरंगमार्गे त्यां आव्यो. तेनी साथे राणी विद्वास करवा लागी. ते चरित्र जोडने “ ते पंफितनुं पद सत्य ठे ” एम मानतो पोपट रू। राजा उरुने पोताने स्थाने गयो. पढी पोपटनुं रूप बदळीने राजाने स्वरूपे सजामां वेगो, एटझायां पेडा योगीने तेज प्रमाणे बोळतां राजाए जोयो एटझे तेने बोळावी जोजन माटे निमंत्रण आपीने राजा योगी सहित तिवकश्रीने घेर गयो. त्यां तेणे जोजन माटे ठ आसन (पाटझा) नंखाव्यां. पढी योगीने राजाए कहुं के. “ हे योगी ! तारी स्त्रीने प्रगट कर नहींतो आ असिथी तारो शिरःभेद करीश. ” ते सांजळीने जयनीत थयेळा योगीए जस्ममांथी स्त्रीने प्रगट करी. ते स्त्रीने पण राजाए तेवीज धमकी आपी, एटझे तेणे पण पोतानो पुरुष प्रकट कर्यो. पढी राजाए सांकळ खखमावी कामनंदने पण बांलाव्यो एटझे ठए जण जमवा वेठा. जोजन कर्या पढी योगीए ते युवती पेडा युवान पुरुषने आपी अने पोते सत्य योगी थयो. राजाए पण तिवकश्री कामनंदने आपीने पेडा पंफितनो मणिमुक्ताफळ विगेरेथी सारो सत्कार कर्यो.

विक्रमप्रियतमापि यदेकस्तंजसौधमुषिता कुलटाभूत् ।

स्त्रीजनस्तदुचितोऽप्यतियत्नात् स्वरतीं न विजहात्यतिदोदः ॥ १ ॥

जावार्थ—“ एक स्तंजवाळा सौध उपर रहेळी विक्रम राजानी प्रियतमा पण कुलटा थड; तो स्त्रीओने अति प्रयत्नथी कवजे राखी होय, तोपण ते अति चपळ स्त्रीओ पोतानी परपुरुष प्रत्येनी प्रीति कदापि ठोरुती नथी. ”

आ प्रमाण परशास्त्रनुं दृष्टांत कहिने श्री हेमचंद्र गुरुए कुमारपाळ राजाने कहुं के “ आ स्त्रीचरित्र विषे तमे पण आग्रह ठोनी द्यो. ” तोपण राजाए आग्रह ठोड्यो नहीं, त्यारे गुरुए कहुं के “ जो तमारो संदेह दूर थतो न होय तो आजे सायंकाळे वसुदत्त नामे ब्राह्मण मरी जशे. तेनी पाळळ वळी मरवा माटे उत्सुक थयेळी तेनी स्त्रीनुं चरित्र महादेवना देरामां जडने जोजो. ” एम कहिने गुरुए तेने जवा माटे घणो निषेध कर्यो, तोपण हठथी राजा रात्रे महादेवना देरामां गयो; अने रात्रे मृतकनी दाहक्रिया थती न होवार्थी ते स्त्री मृतपतिनुं मस्तक पोताना उत्संगमां राखीन वेठी हती. तेनुं चरित्र जोवा माटे ते कोडक गुप्त स्थाने उजो रव्यो. पढी ते कुलटा स्त्री मधुर स्वरथी गायन करता कोड पुरुषना उपर मोह पामीने तेनी साथे विद्वास करवा

दागी. राजा तेनुं आवुं अत्यंत अयोग्य चरित्र जोडेने गुरुने धन्यवाद आपतो पाठवी राते घेर गयो. सूर्योदय थयो त्यारे ते स्त्री चिता रचावीने पति माये वळी मरवा तैयार थड. ते वखते राजाए आवी तेने उपदेश आप्यो के " हे मुजगे ! आवुं अज्ञानी माणसनुं आचरण तुं केम करे छे ? एक कविए कथुं उे के—

कोइ कंत^१ कारण काष्ठ भङ्गण करे, मीलशुं कंतने ध्याय ;
ए मेळो कदिए नवि संजवे, मेळो ठाम न थाय. ॥ १ ॥

कदाच आवा सती थवाना आचरणथी चिंतित सफळ थनुं होय, तो दीवामां परुता पतंगीयानां पण चिंतित पर्ण धवां जोडेए, पण पूर्वे उपार्जन करेलां कर्मने अनुसारे ते दंपती उच्च नीच गतिने प्राप्त थाय उे, तेमने परस्पर संख्याता के असंख्याता योजननुं अंतर पत्नी जाय उे, अने जिन नाम, जिन देश, जिन म्यान तथा जिन जातिपां उत्पन्न थयेला ते दंपतीनुं परस्पर मेळाप रूप उपिमत कदापि मिष्ट थनुं नथी, तो शामाटे फोगट देहने वळी नांखे उे ? अविनाशी परमात्मानुं ध्यान करवामां मनने जोरु. " आ प्रमाणे राजाए तेने वली समजावी पण ते स्त्रीए मान्युं नही, त्यारे राजाए तेना कर्णमां रात्रिए वनेतुं चरित्र कहीने उपासंज पूर्वक कथुं के " हवे सती थवा तैयार थड उे ? " ते सांजळीने ते स्त्री गजाने इर करीने सर्व झांकनी समझ बोली के " हे लोको ! आ कुमांगपाल राजा पद्म धार्मिक उे एम सां कहे उे ते मिथ्या उे. केमके माग कर्णमां तेणे एम कथुं के ' हे मुंढरी ! तुं अग्निमां प्रवेश कर नहीं, मारा अंतःपुरमां तुं रहे. हुं तने पट्टगणी करीज. ' परंतु हे राजा ! मागे तो जोगमुखनी किंचित् पण उडा नथी. हुं वाय्यावम्यार्थीज पवित्रता हांवाथी एतुं अयोग्य काम करीज नहीं. तुं राजा थडेने आवुं अश्राव्य वचन केम वाडि उे ? आटथुं वथुं मुख पाण्या उतां पण हजु तने नृप्ति थड नहीं ? हुं तो सीतादिक सतीअंता जेवी सतीवनवाळी हुं. " आ प्रमाणे गाटन्ये पंगजन समझ बांदीने तेणे चितामां प्रवेश कर्यां. पही राजा धिक् शिक्ता जब्दोथी झांरोवकं निद्रा पापीने, मेझथी दिस थयां होय तेम मुख दाकीने अने हृदयमां वज्रवी दणायां होय तेम पीका पापीने नगरमां प्रवेश करी पोताना महेदम पेडां. " अग्निमां प्रवेश करवाने तैयार थयेवी सतीने राजाए वला अश्राव्य वचन कथां " ए प्रमाणे न्याने न्याने झांवाए

कामनंदने बोंलाववानी सांकळ खखमावी. तेथी कामनंद तरतज सुरंगमार्गे त्यां आव्यो. तेनी साथे राणी विद्वास करवा लागी. ते चरित्र जोडने “ ते पंरितनुं पद सत्य ठे ” एम मानतो पोपट रूा राजा उरुने पोताने स्थाने गयो. पढी पोपटनुं रूप बदलीने राजाने स्वरूपे सजामां वेगो, एट्टामां पेडा योगीने तेज प्रमाणे बोळतां राजाए जोयो एट्टे तेने बोळावी जोजन माटे निमंत्रण आपीने राजा योगी सहित तिवकश्रीने घेर गयो. त्यां तेणे जोजन माटे उ आसन (पाटडा) नंखाव्यां. पढी योगीने राजाए कहुं के, “ हे योगी ! तारी स्त्रीने प्रगट कर नहींतो आ असिथी तारो शिरभेद करीश. ” ते सांजळीने जयजीत थयेला योगीए जस्ममांथी स्त्रीने प्रगट करी. ते स्त्रीने पण राजाए तेवीज धमकी आपी, एट्टे तेणे पण पोतानो पुरुष प्रकट कर्यो. पढी राजाए सांकळ खखमावी कामनंदने पण बोंलाव्यो एट्टे उए जण जमवा वेग. जोजन कर्या पढी योगीए ते युवती पेडा युवान पुरुषने आपी अने पोते सत्य योगी थयो. राजाए पण तिवकश्री कामनंदने आपीने पेडा पंरितनो मणिमुक्ताफळ विगेरेथी सारो सत्कार कर्यो.

विक्रमप्रियतमापि यदेकस्तंजसौधमुषिता कुदटाभूत् ।

स्त्रीजनस्तडुचितोऽप्यतियत्नात् स्वरतीं न विजहात्यतिदोदः ॥ १ ॥

जावार्थ—“ एक स्तंजवाळा सौध उपर रहेली विक्रम राजानी प्रियतमा पण कुदटा थडे; तो स्त्रीओने अति प्रयत्नथी कवजे राखी होय, तोपण ते अति चपळ स्त्रीओ पोतानी परपुरुष प्रत्येनी प्रीति कदापि ठोरुती नथी. ”

आ प्रमाण परशास्त्रनुं दृष्टांत कहिने श्री हेमचंद्र गुरुए कुमारपाळ राजाने कहुं के “ आ स्त्रीचरित्र विषे तमे पण आग्रह ठोरुती थो. ” तोपण राजाए आग्रह ठोरुतो नहीं, त्यारे गुरुए कहुं के “ जो तमारो संदेह दूर थतो न होय तो आजे सायंकाळे वसुदत्त नामे ब्राह्मण मरी जशे. तेनी पाठळ वळी मरवा माटे उत्सुक थयेली तेनी स्त्रीनुं चरित्र महादेवना देरामां जडने जोजो. ” एम कहिने गुरुए तेने जवा माटे घणो निषेध कर्यो, तोपण हठथी राजा रात्रे महादेवना देरामां गयो; अने रात्रे मृतकनी दाहक्रिया थती न होवाथी ते स्त्री मृतपतिनुं मस्तक पोताना उत्संगमां राखीने वेठी हती. तेनुं चरित्र जोवा माटे ते कोडक गुप्त स्थाने उजो रहो. पढी ते कुदटा स्त्री मयुर स्वरथी गायन करता कोड पुरुषना उपर मोह पामीने तेनी साथे विद्वास करवा

दागी. राजा तेनुं आवुं अत्यंत अयोग्य चरित्र जोडने गुरूने धन्यवाद आपतो पाठव्ही राते घेर गयो. सूर्योदय थयो त्यारे ते स्त्री चिता रचावीने पति माथे वळी मरवा तैयार थड. ते वखते राजाए आवी तेने उपदेश आप्यो के “ हे मुत्तगे ! आवुं अज्ञानी माणसनुं आचरण तुं केम करे छे ? एक कविए कथुं ठे के—

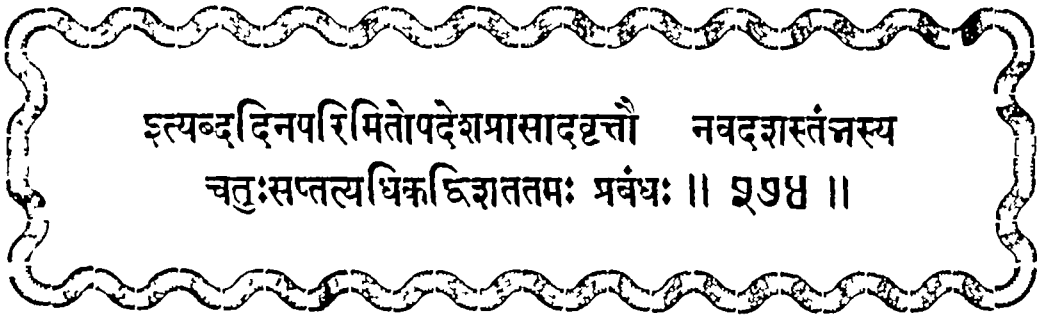
कोइ कंत^१ कारण काष्ठ भङ्गण करे, मीद्वशुं कंतने ध्याय :

ए मेळो कदिए नवि संजवे, मेळो ठाम न थाय. ॥ १ ॥

कदाच आवा सती थवाना आचरणथी चिंतित सफल थनुं होय, तो दीवामा पद्मता पतंगीयानां पण चिंतित पण थवां जोडए, पण पुर्वे उपार्जन कोट्यां कर्मने अनुसारे ते दंपती उच्च नीच गतिने प्राप्त थाय ठे, तेमने परस्पर मंग्याता के असंख्याना योजननुं अंतर परी जाय ठे, अने जिन नाम, जिन देश, जिन स्थान तथा जिन जातिपां उत्पन्न थयेत्ता ते दंपतीनुं परस्पर बेळाप रूप इप्सित कदापि मिष्ट थनुं नथी, तो शामाटे फोगट देहने वाळी नांखे ठे ? अविनाशी परमात्मानुं ध्यान करवामां मनने जोरु. ” आ प्रमाणे राजाए तेने घणी समजावी पण ते स्त्रीए मान्युं नही, त्यारे राजाए तेना कर्णमां रात्रिए वनेतुं चरित्र कहीने उपासंज पुर्वक कथुं के “ हंव सती थवा तैयार थड ठे ? ” ते सांजळीने ते स्त्री गजाने डर करीने सर्व लांकनी समझ बोद्वी के “ हे लोको ! आ कुमारपाल राजा परम धार्मिक ठे एम सौ कहे ठे ते मिथ्या ठे. केमके मारा कर्णमां तेणे एम कथुं के ‘ हे मुंदरी ! तुं अग्निमां प्रवेश कर नही, मारा अंतःपुरमां तुं रहे. हुं तने पट्टराणी करीश. ’ परंतु हे राजा ! मार तो जोगसुखनी किंचित् पण उष्टा नथी. हुं वाय्याचम्याधीन पतिव्रता होवाथी एवं अयोग्य काम करीश नही. तुं राजा थडने आवुं अश्राव्य वचन केम वांज ठे ? आटथुं वधुं मुख पाम्या उतां पण हजु तने तृप्ति थड नथी ? हुं तो गीतादिक सतीओना जेवो सतीव्रतवाळी हुं. ” आ प्रमाणे गाढम्ये पांजन समझ बोद्वीने तेणे चितामां प्रवेश कयां. पळी राजा पिक थियना उचटोर्या लोकोवके निंदा पामीने, मेशथी दिस थयो होय तेम मुख दांकीने अने हृदयमा वचर्ची दणायो होय तेम पीका पामीने नगरमां प्रवेश करी पानाना महेंद्रमां पेंजे. ” अग्निमां प्रवेश करवाने तैयार थयेद्वी सतीने राजाए घणा अयोग्य वचन थवां ” ए प्रमाणे स्थाने स्थाने लोकोए

वात करवा मांकी, अने ते वात जळमां तेलना बिंदुनी जेम आखा शहेरमां प्रसरी. आ वृत्तांत गुरुना सांजळवामां आव्युं, तेथी राजमहेलमां जइने गुरुए राजाने कहुं के “ हे राजा ! स्त्रीचरित्र जोयुं ? ” राजाए कहुं के “ हे जगवन् ! आपनी आझा जंग करी, तेनुं फळ मने मळ्युं. हवे कदांकित थयेव्हा आ प्राणनुं शुं काम ठे ? माटे हुं अनशन करीने मारा प्राणनो त्याग करीश. ” गुरु बोव्या के “ हे राजा ! आम खेद केम करो ठो ? तमे जन्मथी आरंजीने परस्त्रीना बंधु ठो. हवेथी श्री परमात्माना वचनने अनुसारे पोतानी कुमति कल्पनानो त्याग करीने शास्त्रोमां जे जे वाक्यो कहां होय ते सर्वपर दृढ श्रद्धा राखो. एक नानुं सरखुं वाक्य सांजळीने तमे आवी अस्थिरता बतावी तो पछी सूद्धम पदार्थोना स्वरूपमां तमारुं मन केम स्थिर थरो ? ” राजाए कहुं के “ स्वामी ! मारो अपराध क्षमा करो, पण आ कदांक तो मारा मनमां बहु खुंचे ठे; माटे ते कोइ प्रकारे दूर थाय तेम करो. ” त्यारे गुरु बोव्या के “ ते महादेवना देरानो एक पंगु छारपाळ ठे, ते आ सर्व वृत्तांत जाणे ठे. ” एम कहीने सर्व लोकोनी समझ ते पंगुने बोलावीने गुरुए तेने रात्रे थयेतुं स्त्रीचरित्र पूछ्युं. एटवे तेणे यथार्थ वात कही संजळावी. ते सांजळीने लोकोए ते स्वैरिणी स्त्रीनी धिक्कार पूर्वक निंदा करीने राजानी प्रशंसा करी.

“ योगशास्त्रमां कहेतुं स्त्रीना चरित्र संबंधी वाक्य सांजळीने कुमारपाळ राजाए ‘ आ तो कविनी चतुराइ ठे ’ एम कही अश्रद्धा करी, तेने हेमचंद्रसूरिए स्त्रीचरित्र बतावी स्थिर कर्यो, ए आ व्याख्याननुं तात्पर्य ठे. ”

तीर्थनो उच्छेद यथा संज्ञव ठे माटे जेम करतां हइए तेम करीए ' एम कहीने सर्व लोक जेम करता होय तेम अनुष्ठान करे ते लोकसंज्ञा कहेवाय ठे, पण तीर्थोच्छेदना नयथी अशुद्ध क्रिया करीने गतानुगतिक थवुं, तेथी तो सूत्रोक्त क्रियानोज दोष थाय. वळी ' आ धर्मक्रियाने घणा लोको करे ठे, माटे अमे पण करीए डीए ' एम कहेवुं, त्यारे तो मिथ्यादृष्टिनो धर्म कोइ वखत पण तजवा योग्य थायज नहीं, तेथी गतानुगतिए करीने सूत्रवर्जित ओषसंज्ञाथी अथवा लोकसंज्ञाथी जे क्रिया करवामां आवे ते अन्योन्यानुष्ठान पण असत् (अशुच) समजवुं. आ अनुष्ठान अकाम निर्जरानुं कारण अने कायकष्टनो हेतु ठे. ४ मार्गानुसारी थइने उपयोग पूर्वक शुच क्रियामां रागसहित अनुष्ठान करे ते तप्तेनुअनुष्ठान कहेवाय ठे. आ चोथुं अनुष्ठान एक पुद्गलपरिवर्तन संसारशेष रहे त्यारेज प्राप्त थाय ठे. ते चरमावर्तने धर्मनी युवावस्था जाणवी, तेनाथी अन्यने बाढ्यावस्था जाणवी. जेम युवावस्थाने पामेत्ता माणसने बाढ्यावस्थामां करेत्ती क्रियाओ लज्जारूप लागे ठे, तेम धर्मरागवने युवावस्था पामेत्ता जीवने असत् क्रियाओ लज्जाने माटेज थाय ठे. ५ स्याद्वाद पद्दनी आज्ञा मान्य करीने तथा अंतःकरणमां संवेग धारण करीने चित्तनी शुद्धिथी जे क्रियामां आदर थाय ते अमृतानुष्ठान कहेवाय ठे. आ पांचमा अनुष्ठानवाळा जीवने सम्यक् प्रणिधान तथा कात्तादिक पांचे हेतुनुं यथार्थ ग्रहण होय ठे.

सर्व शुच क्रियाओ (अनुष्ठान) सम्यक्त्व सहित होय, तोज फळदायी थाय ठे. कह्युं ठे के—

सम्यक्त्वसहिता एव, शुद्धा दानादिकाः क्रियाः ।

तासां मोक्षफलं प्रोक्ता, यदस्य सहचारिता ॥ १ ॥

जावार्थ—“ दानादिक सर्व क्रियाओ सम्यक्त्व सहित करी होय तांज ते शुद्ध छे, अने ते क्रियाओनुं मोक्ष रूप फळ कह्युं ठे, कारणके ते क्रियामां सम्यक्त्वनुं सहचारीपणुं कह्युं ठे. ”

सम्यक् क्रियानी इच्छावाळा पुरुषे अवश्य चित्तशुद्धि करवी जोइए. कह्युं ठे के—

उचितमाचरणं शुचमिच्छतां, प्रथमतो मनसः खलु शोधनम् ।

गदवतां ह्यकृते मत्तशोधने, किमुपयोगमुपैति रसायनम् ॥ १ ॥

ज्ञावार्थ—“उचित एवी शुच क्रियाने उच्छान्त पुण्ये प्रथम मननी शुद्धि करवी जोडण, केंमके रोगी माणसतुं मद्यशोधन कर्या विना तेने रम्यायण आप्पुं होय. तो ते पण शुं गुण करे डे ? नधी करतुं. ”

अहो ! मनरूपी पवन एट्टो वयो बळवान डे के ते श्री जितेश्वरना वचन-रूपी घनसारनी चोरी करे डे. कामदेवरूपी अग्निने प्रदीप करे डे अने शुच मति रूप वृद्धश्रेणीने उन्मूलन करे डे. मन ज्यारे अति चपळ घाय डे न्यारे वचन, नेत्र तथा हाथ विंगरेनी नेष्टा विपरीतज घाय डे. अहो ! गाढ दंजने धागण करुनाग माणसोए आवी धूर्तताधीज आग्वा जगतने उतर्युं डे. माटे प्रथम व्यवहाराग्नयमां रद्दीने अशुच विकल्पनी निवृत्ति करवी, केंमके शुच विकल्पमय व्रतनी नेवायमे जेप एक कांटे बीजा कांटाने कांठ छे. तेप शुच विकल्प अशुच विकल्पने द्रु करे डे. त्यार पडी सुवर्णनी जेवा निश्चयनयनी दृढता धवाधी व्यवहाराग्नयनी पर्यादा द्रु घाय छे, अने कांटे पण संकल्प विकल्प विना सर्व निवृत्तिओ समाधि मांटेज घाय डे. परंतु कदाग्रहना स्वीकार कर्ये मने चित्तनी शुद्धि धनी नधी. मिथ्यान्वनी हानि घनी नधी अने तत्त्वनी प्राप्ति पण घनी नधी. केंमके जेना अंतःकरणमां कदाग्रहनी अग्नि प्रज्वलित घड रहेहो छे, त्यां तत्त्वविचारणास्य वृत्ती कयांथीज रहे ? तथा शान्ति रूप पुष्प अने हितोपदेशस्य फळनी तो बीजेज शोष करी. त्यां ते होयज नधी. निन्हवोए अनेक व्रतां आचर्या. अनेक प्रयोगनी तपस्याओ करी. अने प्रयत्नधी पिं-रुशुद्धि पण करी. अर्थात शुष्ट आहार प्रदण कर्यो. तोंपण तेपने कांटे पण फळ मळ्युं नही. तेमां मात्र कदाग्रहज अपराधी डे. माटे कदाग्रहना त्यागवसेन क्रियायोग अने ज्ञानयोगनी शुद्धि धार डे. क्रियायोग शरीरविकली चपळता नाश कर्यामां समर्प डे अने ज्ञानयोग इंद्रियोनुं दमन करीने प्राण्य स्वरूपमां रमण रमनाग डे. अप्रमत्त गुणजाण वरता मुनिसां यानवीज शुष्ट डे. नधी तेपने आशुद्ध्यादि क्रिया कर्यानुं नियतपणां नधी. बीजां शाकोमां पण करे डे डे—

यश्चात्मरतिरेव स्यादात्मतृप्तश्च मानवः ।

त्यात्मन्येव च संतुष्टस्तस्य कार्यं न विद्यते ॥ १ ॥

ज्ञावार्थ—“ ते मातमने पतामने जिते अने डे. आत्म रतिरेव कृत ते, मने त्यात्मने विषे ते संतुष्ट डे अने कांटे पण मांटे करी, नही. ”

ज्ञानयोगमां रति के अरतिनो प्रवेशज नथी, ज्ञानयोगमां अरति ने आनंदनो अवकाश शास्त्रमां निषिद्ध कयों ठे, कारणके तेने ध्याननुंज अवलंबन होवाथी रति अरतिरूप क्रियानो विकल्पज क्यांथी थाय ? वळी मात्र शरीरना निर्वाहने माटे जिह्वाचर्या विगेरे जे जे क्रियाओ ज्ञानी पुरुष करे ठे, ते पोते असंग होवाथी तेना ध्याननो विघात करनारी थइ शकती नथी. एट्वा माटेज बुद्धिमान ज्ञानी मननी निश्चलता करीने समग्र विषयोनुं दमन करवा माटे शास्त्रोक्त क्रियाओ करे ठे; वीजुं कांइ कारण नथी. केमके निश्चयमां तद्धीन थयेत्वा ज्ञानीने क्रियानुं अति प्रयोजन नथी, पण व्यवहार दशामां रहेत्वाने तो ते क्रियाओज अत्यंत गुणकारी ठे. ज्ञानयोग साधनार शुद्ध ध्यानमग्नता करे ठे, ने आ प्रमाणे ज्ञानयोगवाळा मुनि निर्जयपणे, व्रतोमां स्थित थइने, सुखासन वाळी, नासिकाना अग्रजागे दृष्टि राखीने बेसे ठे; अन्य दिशामां दृष्टि पण करतो नथी. शरीरना मध्य जागमां मस्तकने तथा ग्रीवाने सरल (सीधा) राखे ठे, अने दांते दांत अरुकाव्या विना बन्ने ओष्ठ जेळा करी राखे ठे, आर्त अने रौद्र ध्याननो त्याग करीने प्रमाद रहितपणे धर्म तथा शुक्त ध्यानमां बुद्धिने स्थिर करे ठे.

आर्त ध्यानमां प्रथमनी त्रण क्षेत्र्याओनो संज्ञव ठे. ते अनतिक्रिष्ट जाववाळा कर्मना परिणामथी उत्पन्न थाय ठे, ते ध्यानप्रमत्त गुणस्थानक सुधी होय ठे, अने तिर्यचनी गतिने अपनार ठे; माटे सर्व प्रमादना कारणचूत ते आर्तध्याननो महात्माए त्याग करवो.

रौद्रध्यान तो अति संक्रिष्ट जाववाळा कर्मना परिणामथी उत्पन्न थाय ठे, पहेली त्रण क्षेत्र्याए युक्त होय ठे, तथा नरकनां दुःखने आपे ठे. ते देशविरति गुणस्थानक सुधी रहे ठे, ते ध्यान पण धीर पुरुषे तजवा दायक ठे.

उत्तम जीवे लोकोतर अने प्रशस्त एवा ठेत्वा बे ध्याननो स्वीकार करवो, तेवा शुक्त ध्यानवाळाने इंद्रपदनी पण इच्छा थती नथी. कहुं छे के—

यत्र गच्छति परं परिपाकं, पाकशासनपदं तृणकल्पम् ।

स्वप्रकाशसुखबोधमयं तद्भ्यानमेव ज्वनाशि जजध्वम् ॥१॥

जावार्थ—“ जे ध्यानमां अति संतोष उत्पन्न थाय ठे, जे ध्यान इंद्रना स्थाने पण तृण समान गणे ठे, अने जे ध्यान आत्मप्रकाश रूप सुखना बोधमय ठे,

एवुं जवनी परंपराने नाश करनाहं ध्यान हे जव्य जीवो ! तमे सेवो. ”

वळी रोगी तथा मूर्ख मनुष्यो पण साक्षात् विषयो नो सुखे त्याग करी शके ठे, पण विषय उपरनो राग तजी शकता नथी; पण परमात्म स्वरूपने जो नार ध्यानी पुरुष तसु थयेद्व होवाथी फरीने तेना पर राग करतोज नथी, तेमज आत्मानो परमात्माने विषे जेद बुद्धिथी करेदो जे विवाद ठे, ते विवादने ध्यानी पुरुष तजी दडने तरतज ते आत्मा तथा परमात्माना अजेदनेज करे ठे. सर्व ध्यानमां आत्मध्यानज श्रेष्ठ ठे, केमके आत्मध्याननुं फळ आत्म ज्ञान ठे अने आत्मज्ञान मुक्तिने आपनाहं ठे, तेथी महात्मा पुरुषे अहर्निश आत्मज्ञानने माटेज यत्न करवो. आत्मानुं ज्ञान थवाथी बीजुं कोड ज्ञान अवशेष रहेतुंज नथी, अने आत्मज्ञान थयुं न होय तो बीजां सर्व ज्ञान व्यर्थ ठे. नवतत्त्वोनुं ज्ञान पण आत्मज्ञानना प्रकाश माटेज ठे, केमके अजीवादिक पदार्थोनुं स्वरूप जीवना जेदनोज संबंध धरावे ठे अर्थात् जीवतुं स्वरूप पृथक् समजवा माटेज ठे. धर्मास्तिकाय विगेरे अजीव पदार्थो गमनादिक क्रियामां जीवने सहायचूत होवाथी ते सर्वे पदार्थो आत्मानेज उपकारी ठे. जेम रत्ननी कांति, निर्मळता अने शक्ति रत्नथी जूदां नथी, तेमज आत्मानां ज्ञान, दर्शन अने चारित्र रूपी ब्रह्मणो पण आत्माथी जिनन नथी. मात्र “ आत्मानां ज्ञान, दर्शन अने चारित्र ए त्रण ब्रह्मण तथा गुणो ठे ” ए वाक्यमां ‘ आत्मा ’ शब्दने उट्टी विजक्ति छे अने ज्ञानादिकने पहेद्वी विजक्ति ठे, तेथी व्यवहारदृष्टिथी जिनता जणाय ठे, पण निश्चयथी तो अजिनज ठे. तेनो जेद मानवाथी आत्मा अनात्मा थड जाय, अने ज्ञानादिक गुणो पण जरु थड जाय, माटे निश्चय नयने आधारे चैतन्य ब्रह्मणवाळो एक आत्माज महासत्तावाळो सामान्यथी जाणवो, पण व्यवहारनयने आधारे तो एकेंद्रियादिकना जेदथी अनेक प्रकारे आत्मा मानवामां आवे छे; ते निश्चय नयमां घटतुं नथी. ते सर्व नामकर्मथी करेदो जेद उपाधिजन्य जाणवो. वळी आत्मा कर्मनी साथे एकज के. त्रमां रह्यो सतो पण कर्मरूपपणाने पामतो नथी; केमके ते आत्मा धर्मास्तिकायनी जेम अजव्य स्वजाववाळो छे, अर्थात् आत्मानो स्वजाव वददातो नथी. जेम उण्ण अग्निना संयोगथी ‘ घी उण्ण थयुं ’ एवो त्रम थाय ठे, तेम मूर्तिमान् कर्मना योगथी आत्माने विषे मूर्त्तपणानो त्रम थाय ठे. केमके जे आत्मा दृष्टिथी जोड शकातो नथी, हृदयथी ग्रहण करी शकातो नथी, अने वाणीथी वर्णवी शकातो नथी, तथा जेनुं स्वरूप स्वयं प्रकाश ठे, एवो आत्मा मूर्तिमान् शी रीते कही शकाय ? मनोवर्गणा, जा-

षा वर्गणा अने कार्मण वर्गणाना पुद्गळो आत्मानी समीपे होय ठे अने धनादि-
 कना पुद्गळो आत्माथी दूर होय छे, परंतु ते सर्व पुद्गळो आत्माथी एकसरखा जि-
 न्न जाणवा. आ रीते जेम आत्मा पांचे अजीव द्रव्यथी जिन्न ठे, तेम बीजा नय-
 नी अपेक्षाए आत्मानुं अजीवपणुं पण मानेदुं ठे. सिद्धना जीवो दश द्रव्यप्राण रूप
 जीवथी रहित ठे अने ज्ञानादिक ज्ञावप्राणथी युक्त ठे, माटे ते अजीव कहेवाय
 ठे. वळी ते आत्मा पुद्गळात्मक पुण्य पापथी पण रहित ठे. अहीं कोऽ शंका करे
 के “ पुण्यकर्म शुच ठे, अने पापकर्म अशुभ ठे, तो ते शुच कार्य जीवोने संसारमां
 केम नांखे ठे ? अर्थात् तेनावरु पण जन्म मरणादि केम थाय ठे ? ” तेनुं समाधान क-
 रे ठे के “ जेम कोऽने लोढानी वेदीनुं बंधन होय, अने कोऽने मुवर्णानी वेदीनुं बंधन
 होय, ते वन्नेने परतंत्रपणुं तो समान होवाथी तेना बंधनरूप फळमां कांइ पण जेद नथी;
 तेम सर्व पुण्यफळ पण कर्मोदय करनार होवाथी दुःखरूपज ठे, परंतु मूढ पुरुषोने शु-
 च कर्मना उदयथी दुःखनो प्रतीकार थाय ठे तेथी तेने सुख रूप जासे ठे. सेटुक
 नामना विप्रे पोताना पोषणने माटे पुष्ट करेदा मोटा वकरानी जेम नरेश तथा देवेन्द्रना
 सुख पण परिणामे दारुण परिपाकवाळा ठे अर्थात् परिणामे दुःखदायी ठे. लोढी-
 नुं पान करवाथी सुख मानती जळोनी जेम विषयोथी सुख माननारा मनुष्यो परिणामे
 माठी दशाने पामे ठे. जेम तीव्र अग्निना संयोगथी तपेदा लोढा उपर नांखेदुं जळ-
 बिंदु तत्काळ सुकाइ जाय ठे, तेम निरंतर उत्सुकताथी तपेदा इंद्रियोने सुखनो द्वेश
 पण क्यांथी होय ? अर्थात् उत्सुकता रूप अग्निथी इंद्रियो निरंतर तप्त रहे ठे, त्यां
 जळबिंदु जेवा सुखनी स्थिति केम रही शके ? जेम कोऽ माणस पोताना एक स्कंध
 उपर चार उपावे ठे, त्यां चार लागवाथी ते बीजा स्कंध उपर मूके ठे. पण तत्त्वथी
 तेने चार उपाववानो ओगे थतो नथी; तेम दुःखनो त्याग थवाथी कांइक इंद्रियोए
 सुख प्रगट कर्युं, पण फरीने ते दुःख प्राप्त थवानुं होवाथी-दुःखना संस्कार गयेदा
 न होवाथी तत्त्वथी तो तेनुं दुःख गयुंज नथी. इंद्रियोना सर्व जोग क्रोधायमान थयेदा
 सर्पना फणाजोग जेवा ठे, तेथी ते जोगथी उद्वेगवेल अखिल सुख विदासनां चि-
 न्ह रूप ठतां पण विवेकी माणसने तो जयनुंज कारण ठे. आ प्रमाणे पुण्य तथा पाप
 फळ थकी जिन्न नथी, एकरूप ठे एम सिद्ध थयुं, अने निश्चयथी चिदानंद स्वरूप
 आत्मा ते पुण्य पापथी जिन्न ठे ए पण सिद्ध थयुं. जेम वादळानुं आवरण नाश
 पामवाथी सूर्यनो उष्ण उद्योत प्रकाशे ठे, तेम कर्मना आवरणनो नाश थवाथी आ-

त्मानुं चिदानंद स्वरूप तुरीय (चोथी) दशामां स्पष्ट प्रकाशमान थाय ठे. अर्थात् ते आत्मस्वरूप अयोगी गुणस्थाने सर्व कर्मनो ह्यथवाथी उज्जागृता नामनी तुरीय दशामां प्राप्त थाय ठे. वळी कर्मनो बंध रागद्वेषथी थाय ठे, जेम चमकपाषाणना सन्निधिपणाथी द्योढुं पोतानी क्रिया करे छे, अर्थात् ते पाषाण द्योढाने खेचे ठे, ए-द्वे द्योह आवीने तेने मळी जाय ठे; तेम आत्मानी पासे राग द्वेष रह्या होय तो सर्व प्रकारनां कर्म आकर्षण पामीने आत्मानी साथे मळी जाय ठे. जेम रक्त तथा कृष्ण पुष्पना संसर्गथी शुद्ध स्फाटिक मणि रक्त तथा कृष्ण थड जाय ठे, तेम पुण्य तथा पापना संसर्गथी आत्मा पण रागी तथा द्वेषी थाय ठे. परमात्माना पुण्य पाप रहित शुद्ध स्वरूपतुं चिंतन करवुं, तेज तेनुं ध्यान, तेज तेनी स्तुति अने तेज तेनी जक्ति कहेदी ठे. जगवंतना शरीरना रूप द्वावायतुं वर्णन अने सप्तस-रणमां रहेद्या त्रण किह्या, उत्र, चामर अने ध्वजा विगेरे प्रातिहार्यादिकतुं वर्णन जे वीतराग जिनेन्द्रना संबंधमां करेवुं ठे ते वास्तविक तेमना गुणतुं वर्णन नथी, ते तो मात्र व्यवहारथी स्तुति करेदी ठे; परंतु श्री जिनेन्द्रमां रहेद्या ज्ञानादि रत्नत्र-यतुं जे वर्णन करवुं, तेज तेमनी वास्तविक स्तुति ठे. तत्त्वथी निर्विकल्प तथा पुण्य पाप रहित एवा आत्मतत्त्वतुं निरंतर ध्यान करवुं, ते शुद्ध नयनी स्थिति ठे.

आश्रव अने संवर ते आत्म विज्ञानतुं लक्षण नथी, अर्थात् आश्रव अने संवर कांड आत्माने होता नथी. कर्म पुद्गलने ग्रहण करवा ते आश्रव कहेवाय ठे, अने ते पुद्गलोनो निरोध करवो ते संवर कहेवाय ठे. आत्मा जे जे जावे करीने कर्म पुद्गलोनो ग्रहण करे ठे ते ते मिथ्यात्व, अविरति, कषाय अने योग रूप आ-श्रव कहेवाय छे; अने वार जावना, दश प्रकारनो यतिधर्म, पांच प्रकारना चारित्र तथा बावीश परीषह सहन करवा विगेरे जे आश्रवनो नाश करनारा जावो छे ते आत्माने संबंधे जाव संवर कहेवाय ठे. आश्रवनो निरोध करनार संवरना सत्तावन जेद छे. आश्रवनो रोध करनार जे क्रिया तेपण आत्मा नथी, केमके आत्मा तो पोताना जि-न्न आशये करीने अन्यनी अपेक्षा राखतो नथी, ते तो सर्वदा पोतेज समर्थ छे. हिंसा, अहिंसादिक जे पर प्राणीना पर्यायो छे ते निमित्त मात्रज ठे, पण आत्म फळना हेतु नथी. अर्थात् पर जीवतुं हिंसन करवुं ते हिंसा अने तेनुं रक्षण करवुं ते अहिंसा कहेवाय ठे. इत्यादि हिंसा अहिंसादिक पर प्राणीना पर्यायो ठे, तेषी परजीवनी हिंसा अहिंसा कव्वाना सपये-तेपां परनी अपेक्षा आवे ठे

माटे ते आत्माना चिद्रूपने प्रगट करवामां कारणचून नथी. आत्म स्वरूप प्रगट करवामां तो आत्मा पोतेज समर्थ ठे, अन्यनी अपेक्षा करवी ते तेनो धर्म नथी, परंतु ते हिंसा अहिंसादिक निमित्तचूत ठे तथी तेनो सर्वथा निषेध कर्यो नथी.

व्यवहार नयमांज विमूढ-तेमांज मग्न रहेता जीवो आत्म स्वरूप प्रगट करवामां ते हिंसादिकने हेतु माने ठे. तेथी तेओनुं चित्त बाह्य क्रिया करवामांज रक्त रहे ठे, एट्टे तेओ तेना गूढ तत्त्वने जोड शकता नथी. निश्चय पद्मवाळा तो शुचाशुचना कारणरूप ते हिंसादिकने हेतु रूपे कोडवार अंगीकार करे ठे, अने कोड वखत अंगीकार नथी पण करता. केमके जेट्टा आश्रवो कहेटा ठे तेट्टाज परिश्रवो कहेटा ठे, अर्थात् जेट्टा बाधकनां कारणो ठे, ते सर्वे कोड वखत साधकपणे-संवरपणे परिणाम पावे ठे अने कदापि अन्यथा पण परिणाम पावे ठे; तेथी बाह्य हेतुमां कोड पण जातनो नियम ठेज नहीं. पण निश्चे आत्मा पोतेज जावना विचित्रपणार्थी आश्रव संवररूप ठे. व्यवहारकुशळ पुरुषो शास्त्र तथा गुरुना विनयने अने आवश्यकदिक क्रिया-ओने संवरना अंग रूप कहे ठे. वळी तेओ प्रशस्त रागवाळा चारित्रादिक गुणोने विपे पण शुच आश्रवनो आरोप करे ठे अने तेना फळमां जेद कहे ठे. आ प्रमाणे अशुच नयने आधारे आश्रव अने संवरनो जेद ठे, पण ते बने संसारनुं कारण हो-वाथी शुच नयमां तेवो जेद नथी, शुच नये तो संसारी ने सिच बने सरखा ठे.

कर्मनो नाश ए निर्जरा कहेवाय ठे ते पण आत्मा नथी, कर्मनो पर्याय ठे, पण जे जावे करीने कर्म निर्जराय ठे, ते जाववस्तु आत्माज ठे. जे शुद्ध ज्ञानथी युक्त ठे, आत्मानी शक्तिथी उत्पन्न थयेतुं ठे अने चित्तवृत्तिनो निरोध करनार ठे ते तप कहेवाय ठे. तेना वार जेद छे. जेमां कपायोनो निरोध थतो होय अने जेमां आत्म-तत्त्वतुं अने जिनेश्वरतुं ध्यान थतुं होय ते तप शुद्ध जाणवुं; बाकी सर्व द्वांघन (द्वांघण) जाणवुं; केमके जुखे रहेवुं तथा देहने कृश करवो, ए कांइ तपतुं द्वांघण नथी, पण तित्तिज्ञा (परीपह सहन करवो ते), ब्रह्म गुप्ति, समिति विंगेरे स्थानतुं जे ज्ञान ते तपना शरीररूप ठे. ' कर्मने तपावनारुं जे ज्ञान तेज तप ठे ' एम जे पुरुष जाणतो नथी ते अंतःकरण जेतुं हणायेतुं ठे एवो पुरुष विपुळ निर्जरा शी रीते पावे ? मुनिवरो ज्ञानयोगनेज शुच तप कहे छे, अने तेवा तपथीज निकाचित कर्मनो पण ज्ञय थड शके ठे. केमके सम्यक्त्व प्राप्त थाय ते वखते अपूर्व कारण अने शुच श्रेणी प्राप्त थाय ठे, ते वखते अवश्य पूर्व कर्मनो स्थितिकय थाय छे. तेथी करीने

ज्ञानमय शुद्ध तपस्वीज जाव निर्जरा करे ठे; शुद्ध निश्चय नयथी जोतां तो सदा शुद्ध एवा तपस्वीने ते जाव निर्जरा पण कांइज नथी.

कर्म अने आत्मानो संश्लेश थवो ए अव्यबंध कहेवाय ठे. ते अव्यबंधना चार प्रकार ठे, अने ते बंधना हेतुरूप आत्माना अध्यवसायने जावबंध कहेवाय ठे. जेम सर्प पोताना देहथीज पोताना देहने वींटे ठे, तेज प्रमाणे ते ते जावथी परिणाम पामे-दो आत्मा पोताना आत्माए करीनेज आत्माने बांधे ठे. जेम शंखनो वर्ण श्वेत ठतां नेत्रव्याधिना दोषथी^१ ते शंख पीळो मात्म पमे ठे. तेज प्रमाणे शास्त्रनुं ज्ञान छतां मिथ्याबुद्धिना संस्कारथी जीवने बंधनी बुद्धि थाय ठे. जे पुरुषो सांजळीने, मानीने तथा बारंवार स्मरण करीने तत्त्वनो साक्षात् अनुभव करे ठे तेअने बंधनी बुद्धि रहेती नथी, तेनो आत्मा बंधरहित प्रकाश पामे ठे.

कर्मअव्यनो जे कृत्य थवो ते अव्यमोक्ष कहेवाय ठे. ते आत्मानुं लक्षण नथी; अने ते कर्मअव्यनो कृत्य करवामां हेतुचूत जे रत्नत्रयीमय आत्मा ते जावमोक्ष कहे-वाय ठे. ते आत्मानुं लक्षण ठे. ज्यारे ज्ञान, दर्शन अने चारित्रे करीने आत्मा एकत्वने पामे ठे, त्यारे सर्व कर्मो जाणे कोप पाम्या होय तेम तत्काळ तेनाथी दूर जतां रहे छे. आथी करीने जिन विंग धारण करनाराओ पण जावविंगथी मोक्ष पामे छे, ए सिद्ध थाय ठे. तेथी मनस्वी पुरुषे कदाग्रह मूकीने ते जावविंगनी जावना करवी. आ उपरथी एवुं सिद्ध थाय छे के आत्माने बद्ध अने मुक्तनी व्यवस्था अशुद्ध नयने आधारेज घटे ठे, पण शुद्ध नयने आधारे तो आत्माने बंध के मोक्ष कांइ पण घटतुं नथी.

आ प्रमाणे अन्वय अने व्यतिरेकथी आत्म तत्त्वनो निश्चय करेदो ठे. एज प्र-माणे पंक्ति नवे तत्त्वोथी आत्मतत्त्वनो निश्चय करवो. आ सूक्ष्मनयने आश्रय करनारुं गुह्यथी पण अति गुह्य तत्त्व कांइ अल्प बुद्धिवाळाने आपवुं नहीं. केमके अल्प बु-द्धिवाळाने आ तत्त्व विरुंवना करनारुंज थाय ठे, अर्थात् तेओ अध्यात्म तत्त्वने दूष-णज पामे ठे. जेम ह्युधातुर थयेदा दुर्वल माणसने चक्रवर्तीनुं चोजन अहित करना-रुं थाय ठे, तेम अल्प बुद्धिवाळा माणसने आ अध्यात्म तत्त्व अहित करनारुंज थाय छे. जेम अशुद्ध मंत्रनो पाठ करवथी सर्पनो मणि लेवानी इच्छा उद्वटी अनर्थ

१ नेत्रमा कमया नामनो रोग पाठ छे त्यारे सर्व वस्तु पीळी लगे छे

(३९४) उपदेशप्रासाद जाषांतर-जाग ४ थो-स्तंज १९ मो.

करनार थाय डे, तेम लेश मात्र ज्ञानथी 'दुर्विदग्ध थयेज्ञा कुपंजितोने आ अध्यात्म तत्त्व अनर्थकारीज डे. केमके तेओ परमार्थथी वस्तुतत्त्व जाणी शकता नथी.

वळी हे जव्य कुमारपाळ राजा ! सर्व नयो पोताना एकांत पङ्गनोज आधार राखीने स्याघादने दूषित करे डे, पण जिनेन्द्रनी वाणी तो सर्व नयमय डे. कह्युं डे के—

बौद्धानामृजुसूत्रतो मतमभूच्छेदांतिनां संग्रहात्
सांख्यानां तत एव नैगमनयाद्योगश्च वैशेषिकः ।

शब्दब्रह्मविदोऽपि शब्दनयतः सर्वैर्नयैर्गुंफिता

जैनी दृष्टिरितीह सारतरता प्रत्यङ्गमुच्छीद्व्यते ॥ १ ॥

जावार्थ—“ बौद्धानो मत ऋजुसूत्र नयथी थयेत्तो डे. वेदांतिओनो मत संग्रह नयथी थयेत्तो डे, सांख्यनो योगरूपी मत नैगम नयथी थयेत्तो डे, वैशेषिक एट्ठे नै-याधिकनो मत पण ते नैगम नयथीज थयेत्तो डे, अने शब्द ब्रह्म ज्ञानीनो मत शब्द नयथी थयेत्तो डे; पण जिनेन्द्रनी दृष्टि तो सर्व नयथी गुंफित थयेत्ती डे, तेथी तेमां अत्यंत सारता प्रत्यङ्गज जणाय डे. ”

आ प्रमाणे गुरुना मुखकमळथी आप्त वाक्यो सांजळीने कुमारपाळ राजा निःशंक थया अने जैन धर्ममां दृढ अनुरागी थया.

“ सर्व तत्त्वथी जिन अने आत्मतत्त्वमां लीन थयेत्तुं एवं गुरुए कहेत्तुं अध्यात्म तत्त्वतुं रहस्य सांजळीने परमार्हत् कुमारपाळ राजा संकल्पविकल्पथी रहित ज्ञानव्याप्त थड धर्मने विषे स्थिर थया.”

इत्यद्भदिनपरिमितोपदेशप्रासादवृत्तौ नवदशस्तंजस्य

पञ्चसप्तत्यधिकच्छिंशततमः प्रबंधः ॥ १७५ ॥

व्याख्यान २७६ भुं.

साधर्मीवात्सल्य नामना सातमा दर्शनाचार विपे.

जिनैः समानधर्माणः, साधर्मिका उदाहृताः ।

द्विधापि तेषां वात्सल्यं, कार्यं तदिति सप्तमः ॥१॥

समानधार्मिकान् वीक्ष्य, वात्सल्यं स्नेहनिर्जरम् ।

मात्रादिस्वजनादिभ्योऽप्यधिकं क्रियते मुदा ॥२॥

ज्ञावार्थ—“श्री जिनेश्वरे समान धर्मवाळाने साधर्मिक कहेत्ता ठे. ते साधर्मिकनुं छव्य अने ज्ञाव ए वंने प्रकारे वात्सल्य करवुं ते वात्सल्य नामनो सातमो दर्शनाचार कहेवाय ठे (१). समान धर्मवाळाने जोडने माता पिता विगेरे स्वजनो करतां पण अधिक, गाढ स्नेह पूर्वक हर्षथी तेमनुं वात्सल्य करवुं (२).

आ वे श्लोकनुं तात्पर्य एवं ठे के समान धर्मवाळा ते साधर्मिक कहेवाय ठे. तेमां प्रवचन अने क्षिग ए वनेवने साधु साध्वी तथा केवळ प्रवचनवने श्रावक श्राविका साधर्मिक कहेवाय ठे. तेमां साधु साध्वीए आचार्य, ग्वान, प्राधुणिक (प्राहुणामुनि), तपस्वी, बाह्य, वृद्ध, नवदीक्षित शिष्य विगेरेनुं विशेषे करीने वात्सल्य करवुं, तेमज पुष्टाद्वंननादि अपेक्षाए श्रावक श्राविकानुं पण सर्व शक्तिवने छव्य ज्ञाव वंने प्रकारनुं वात्सल्य तेनो उपकारादि करवावने करवुं, अने श्रावके श्रावक श्राविकानुं कुमारपाळ राजानी जेम योग्य वात्सल्य करवुं.

कुमारपाळ राजानुं दृष्टान्त.

श्री पाटणमां परमश्राद्ध श्री कुमारपाळ राजा ज्यारे स्नात्रपूजा तथा पोषध विगेरे धर्मकार्य करता हता त्यारे एक हजार ने आठसो श्रेष्ठीओ तेनी सहायमां रहेता हता. तेओने राजाए सुखी करेत्ता हता. श्रावक पासेथी दर वर्षे आवतो बोंतेर द्वाख रुप.यानो कर माफ करेत्तो हतो, तेमज नवळी स्थितिमां आवी पनेत्तो कोऽ पण साधर्मिक राजाने घेर जतो तो तेने राजा एक हजार दीनार आपता हता. ए प्रमाणे करवामां कुद्व मळीने एक वर्षे एक करोरु रुपीयानो व्यय थतो हतो, तेवी रीते चांद वर्षमां चंद करोरु छव्यनो व्यय कर्यो. एकदा कोऽ महेश्वरी (मेसरी) नाणीयाए दाणचोरी करी, ते दाण दोनार अधिकारीना जाणवामां आव्युं, तेथी ते

वणिकने दोरमाथी बांधीने मार मारतां राजानी पासे दड गया. ते वणिकने बीजे कोड जीवितनो उपाय नहीं सूझवाथी अवसर जाणीने तेणे, श्रावको जिनेश्वरनी पूजा समये उदर, उरस्थळ, कंठ अने कपाळ ए चार स्थाने जेवां तिलको करे ठे तेवां केसरमिश्रित चंदननां चार तिलको राजा पासे जती वखत करी दीधां. पढी राजसेवकोए राजा प्रत्ये कहुं के “ हे पृथ्वीपति ! आ वणिके आपनी आज्ञानुं उद्वंघन करीने दाणचोरी करी ठे, तेने शो दंभ करवो ? ” ते सांजळीने राजाए जयथी कंपता एवा ते वणिकनी सामुं जोयुं, तो तेना कपाळमां तिलक जोडने राजाए विचार्युं के “ खरेखर आ तो श्री वीतरागनी जक्ति करनारो श्राद्ध जणाय ठे, अने श्राद्धनो कर दोवानुं तो मारे प्रत्याख्यान ठे, माटे आ निरपराधी ठे. ” एम विचारीने राजाए तेने वंधनथी मुक्त कराव्यो. ते जोडने राजसेवको बोड्या के “ हे स्वामी ! आ श्रावक नथी, आ तो अजह्वादिकनुं जह्वाण करनार महेश्वरी धर्ममां आसक्त ठे, पण आजे कपटथी उत्तरासण तथा कपाळमां तिलक विगेरे करीने खोटो श्रावकनो वेष धारीने अहीं आवेलो ठे. ” राजाए कहुं के “ ए वणिक तर्जना करवा योग्य नथी. ते धन्य अने कृतपुण्य ठे, नहीं तो तेना जालमां तिलक जोडने मारा मनमां ‘ आ श्री जिनेश्वरनो जक्त छे ’ एम केम आवत ? माटे में तेने मुक्त कर्यो ठे, सुखेयी तेने पोताने घेर जवा द्यो. ” पढी ते महेश्वरी वाणीयो पण श्रावकना वेषनी प्रशंसा करतो जैन राजाने नमीने पोताने घेर गयो. आ हकीकत उपर कहुं ठे के—

साधर्मिकस्वरूपं यत्, व्यलीकमपि भूभृता ।

सन्मानितं सजायां तत्, तर्हि सत्यस्य का कथा ॥१॥

जावार्थ—“ असत्य एवा साधर्मिकना स्वरूपने पण राजाए सजामां मान आप्युं, तो साधर्मिकना सत्य स्वरूपने मान आपे तेमां तो शुं कहेवुं ! ”

आ दृष्टांत सांजळीने सर्व शक्तिथी अवश्य साधर्मिकनुं वात्सल्य करवुं.

पूर्वे उदाधि राजाए पण चंभ्रप्रद्योत राजाने तेना कपाळमां “ आ दासीनो पति ठे ” एवा अक्षरो दखीने कारागृहमां नांख्यो हतो. परंतु पढी सेवकना मुखथी तेने साधर्मिक जाणीने तरतज तेनुं बहुमान कर्युं हतुं. तेथी साधर्मिकनुं स्वजनथी पण अधिक सन्मान करवुं. कहुं ठे के—

सुद्धि सयणमाङ्गाणं, उवयरणं भवपबंधवुद्धिकरं ।

जिनधर्मपवन्नाणं, तं चिय जवभंगमुवणेइ ॥ १ ॥

जावार्थ—“ मित्र स्वजनादिकतुं बहुमानादि करवाथी जवपरंपरा वृष्टि पामे ठे, अने जिन धर्ममां प्रवर्तता साधर्मिकतुं सेवन करवाथी ते जवपरंपरानो नाश थाय छे. ”

अहीं साधुए साधर्मिकतुं वात्सल्य करवाना संबंधमां श्री वज्रस्वामीतुं दृष्टांत एतुं ठे के—महा उग्र दुष्काळने लीधे सर्व देशना मार्गो ज्यारे बंध पनी गया हता त्यारे श्रीवज्रस्वामी पटविद्याए करीने सकळ संघने सुकाळवाळी सुचिह्नापुरीमां लइ गया हता. तेवीज रीते विष्णुकुमार विगेरेनां दृष्टान्तो पण वांचनारे अन्य स्थळथी जाणी लेवां.

कोइ पतिव्रता श्राविका पण पोताना पतितुं लोकोत्तर वात्सल्य करी शके छे तेतुं दृष्टांत नीचे प्रमाणे—

पतिव्रता स्त्रीए करेहुं पतिवात्सल्य.

पृथ्वीपुर नामना नगरमां एक सुजघ्न नामे वार व्रतधारी श्रावक रहेतो हतो. ते एकदा बेपारने माटे राजपुर नगरे गयो. ते नगरमां एक जिनदास नामे श्रावक रहेतो हतो. तेणे पोतानी कन्याने साधर्मिक विना बीजा कोडेने नहीं आपवानो नियम ग्रहण करेडो हतो. अन्यदा ते सुजघ्ने जौजन, शयन, आसन, प्जटपन, चंक्रमण, वार्ता-द्वाप विगेरे चेष्टाओवमे साधर्मिक जाणीने तेणे पोतानी पुत्री मोटा उत्सवथी परणावी. ते सुशिला पुत्री घरतुं कामकाज करवा उपरांत प्रचुना मार्गने जाणनारी तेमज निर्मळ अन्तःकरणवाळी होवाथी निरंतर पतिनी चक्ति पण करती हती. एकदा तेना पति सुजघ्ने अति स्वरूपवती अने उद्दृष्ट शृंगार धारण करेडी पोतानी स्त्रीनी सखीने जोड. तेने जोवाथी सुजघ्ने तेणीना उपर गाढ राग उत्पन्न थयोः परंतु लज्जादिकथी कांड पण बोली शक्यो नहीं. ते स्त्रीने भेळवानी चिन्ताथी तेने प्रतिदिन दुर्वळ थतो जोडने तेनी पत्नीए तेने आग्रह पूर्वक दुर्वळ थवानुं कारण पूठ्युं, एट्ठे महा कष्टे मुजद्रे ते कारण जणाव्युं. ते स्त्री अति चतुर होवाथी तेणे तेने प्रतिबोध कम्बानो बीजो कोड उपाय नहीं जाणीने कहुं के “ हे स्वामी ! आवा करियेन माटे तमे आट्ठो वधो खेद केम पाम्या ? मने प्रथमथीज केम कहुं नहीं ? केमके ते मागी सखी मार आधीन ज ठे, तेने हुं जलदी द्यावी आपीश. ” पत्नी अन्य दिवसे तेणे पोताना पतिने

कहुं के “ ते मारी सखीए तमारी इच्छा पूर्ण करवानुं हर्षथी अंगीकार कथुं छे, तेथी ते आज सांजे अहीं आवशे. परंतु ते अति लज्जालु होवथी शयनगृहमां प्रवेश करशे के तरतज दीधो बुजवी नाखशे. ” सुजघ्न बोदयो के “ जले तेम करे, तेमां शी हरकत ठे ? ” पत्नी ते सुजघ्ननी स्त्रीए विचारुं के “ खरेखर विषयरूपी महा प्रेतना आवेशवाळो जीव दीनपणुं धारण करवुं, बगासां खावां, निःश्वास मूकवो, तथा परस्त्री संबन्धी विचारमांज तद्धिन थवुं विगेरे शुं शुं चापट्य करतो नथी ? अर्थात् सर्व चापट्य करे ठे. अहो ! अनंत सुखने आपनार एवां व्रतनी पण उपेक्षा करे ठे. ज्यारे आवो सुझ अने सुशीळ माणस पण विषयमांज पराधीन थइ गयो तो बीजानी शी वात ? माटे विषयदशाने अने अन्यनी आशाने धिकार ठे; परंतु आ मारो स्वामी ग्रहण करेदा व्रतनो जंग करवायी नरकादिक दुःखनुं जाजन थगे माटे हुंज मारी सखीनुं रूप धारण करीने तेनुं वांछित पूर्ण करुं. जो के तेम करवाथी जावथी तो तेना व्रतनो जंग थशे, पण अव्यथी जंग नहीं थाय. तो एक पढ़नुं पावन करवाथी पण कोइ वखत लज्जावान पुरुषने गुणकारी थइ शके ठे. ” आ प्रमाणे जविष्यमां विविध प्रकारना दान थवानो विचार करीने तेणे पोतानी सखी पासेथी कांइ मिष करीने पोताना पतिए जोयेदां तेनां उत्तम वस्त्रो तथा अलंकारो मागी दीधां. पत्नी गुटिकाना प्रयोगथी सखीना जेवोज स्त्र तथा स्वरूपादि करीने तेज प्रमाणे वस्त्र तथा आचूषणो धारण करी ते सखीनी जेवोज सुंदर विद्यास (हाव जाव विगेरे) करती ते सुजघ्ननी ज पत्नीए (पोतेज) उत्तम सुगंधी पुष्प, तांबूद, चंदन, अगरु, कर्पूर, कस्तुरी विगेरे समग्र जोगनी सामग्रीवने तथा निर्मळ दीपकवने अलंकृत करेदा सुंदर शयनगृहमां हर्षथी प्रवेश कर्यो. ते वखते गंगा नदीना पुलिननी स्पर्धा करनारा पदांगपर उत्कंठाथी विकस्वर दृष्टि धारण करीने वेगेदा सुजघ्ने नेत्र अने मननी जाणे अमृतमय दृष्टिने धारण करती होय तेवी तेने जोइ. तरतज तेणे दीपकने बुजवी दीधो. पत्नी ते पदांग उपर गइ, अने विविध प्रकारनी गोष्ठी करवा पूर्वक आनंदथी ते सुजघ्ने तेनी साथे क्रीडा करी. प्रातःकाळे तेना गया पत्नी सुजघ्ने विचार थयो के—

सयदसुरासुरपणमिय, चदणैहिं जिणैहिं जं हियं जणियं ।

तं परजवसंबदयं, अहह मए हारियं सीदं ॥ १ ॥

जावार्थ—“ सकल सुर अने असुरोए जेना चरणकमलेन प्रणाम कर्यो ठे

व्याख्यान २७६ मुं. साधर्मीवात्सव्य नामना सातमा दर्शनाचार विषे. (३७७)

एवा जिनेश्वरोए जे हितकारी कहुं ठे ते परचवमां पाथेय समान शील में आजे गुमाव्युं. ”

मनस्यन्यद्वचस्यन्यत्, क्रियायामन्यदेव च ।

यस्यास्तामपि द्वाद्वाङ्गीं, साध्वीं वेत्ति ममत्ववान् ॥१॥

जावार्थ—“ जे स्त्रीना मनमां कांइक होय ठे, वचनमां कांइक होय ठे, अने क्रियामां तेथी पण कांइ वीजुंज होय ठे एवी चपल नेत्रवाळी स्त्रीने ममतावाळो पुरुष श्रेष्ठ माने ठे. ”

चर्माच्छादितमांसास्थि, विण्मूत्रपिठरीष्वपि ।

वनितासु प्रियत्वं यत्, तन्ममत्वविजृञ्जितम् ॥ २ ॥

जावार्थ—“ जेनां मांस तथा अस्थि चर्मथी आच्छादन करेदां ठे एवी विष्टा अने मूत्रनी हांकी समान स्त्रीओमां जे प्रियत्व ठे ते मात्र ममताथीज उत्पन्न घयेवुं ठे. ”

गाणयन्ति जनुः समर्थवत्, सुरतोद्वाससुखेन जोगिनः ॥

मदनाहिविषोग्रमूर्च्छनामयतुल्यं तु तदेव योगिनः ॥ ३ ॥

जावार्थ—“ कामी पुरुषो जे जोगविदासना सुखथी पोतानो जन्म सफल माने ठे तेज सुखने योगी पुरुषो कामदेवरूपी सर्पना विषथी थयेदी उग्र मूर्छारूप महा व्याधि समान माने ठे. ”

दरेक पदार्थमां प्रिय अने अप्रियपाणुं स्वमनोकल्पितज होय ठे. खरेखरी रीते तो कोइपण वस्तु इष्ट अनिष्ट भेज नहीं. केमके समग्र विकल्पनो उपरम थवाथी मतिनो जेद रहेतो ज नहीं. कहुं छे के—

समतापरिपाके स्याद्विषयग्रहशून्यता ।

यया विशदयोगानां, वासीचन्दनतुल्यता ॥ १ ॥

जावार्थ—“ समता गुण परिपक्व थाय, त्यारे विषयग्रह शून्य थड जाय ठे (विषयेच्छा नाश पांमे ठे); अने तेथी निर्मळ योगवाळा ते आत्माने वासी (फरसी) अने चंद्रन्तां मुद्दयता थड जाय ठे, अर्थात् ते वस्त्रेमां जेद जणातो नथी. ”

आ प्रमाणे संवेगना वशथी उत्पन्न थयेला पश्चात्ताप रूपी अग्निथी तेनुं अंतःकरण बळवा लाग्युं, अने हमेशां पोतानी पत्नीने जोतांज ते पोतानुं मुख नीचुं करवा लाग्यो. ते जोडने तेनी ज्ञार्याए विचार्युं के “ आ मारा पति हजु मृथी बज्जा ठोरता नथी, तेथी ते जवदीथी धर्म पामशे; सर्वथा निर्लज्ज अने वाचाळ माणस धर्मने अयोग्य होय ठे, पण आ मारा स्वामी तेवा नथी. ” पत्नी ते स्त्री हमेशां सामायिकने वखते तथा पठन पाठनने वखते सर्व स्थाने व्रत जंग करवानुं फळ वारंवार कहेवा लागी. “ व्रत ग्रहण करवुं सहेलुं ठे, पण तेनुं पावन करवुं दुष्कर ठे. तेना चार ‘ जांगा थाय ठे. ” इत्यादि वचनो सांचळोने सुज्ज पोतानी स्त्रीना स्वजावनी स्तुति करवा लाग्यो, पण तेना मनमां व्रतजंगनुं दुःख शब्दानी जेम निरंतर खटकतुं हतुं; तेथी ते प्रतिदिन अधिक अधिक दुर्बळ थवा लाग्यो. ते जोडने तेनी पत्नीए आग्रहथी दुर्बळ थवानुं कारण पूछ्युं, त्यारे ते निःश्वास नांखीने खेद पूर्वक वोट्यो के “ हे प्रिया ! जे मोक्षसुखना हेतुचूत व्रत में चिरकाळथी पावन कर्युं हतुं ते व्रतनो कृणिक स्थितिवाळा मनकटिपत सुखने माटे जंग करीने मूर्ख पण न करे तेनुं अकार्य में कर्युं ठे तेनी चिंताथी हुं दुर्बळ थाळं लुं. हवे मने ब्रह्म थयेलाने एनुं प्रायश्चित्त कोण आपशे ? मारी जावनानो वृत्तांत तो कुंजारने घेर जडने मिथ्या दुष्कृत आपनार कुड्ढक मुनिना जेवो थयो ठे. जीवोने हणीने पत्नी ‘ में मोटुं दुष्कृत कर्युं, में मोटुं दुष्कृत कर्युं ’ एम कहेवुं ने ध्यान वैराग्य धारण करवा ते व्यर्थ अने बंध्य ठे. ” आ प्रमाणे शुच परिणामथी बोद्धता तेने अंतःकरणथी शुद्ध जाणीने तथा “ स्त्रीनी सन्मुख मात्र दाक्षिण्यता साचववा माटे आ बहारनो देखाव नथी ” एवी संपूर्ण परीक्षा करीने तेमज ‘ संवेगने वश थयेलुं तेनुं चित्त इन्द्रनी अप्सराआथी पण पराजव पामे तेनुं नथी ’ एवो निश्चय करीने तणे निशानी सहित सर्व हेवाव सत्य रीते कही आप्यो. तेथी विश्वास पामीने ते सुज्ज ज्ञांत थड विचारवा लाग्यो के “ दो-कोत्तर धर्ममां कुशळ एवी आ मारी ज्ञार्याने धन्य ठे के ‘ जेणे मारो स्वामी परस्त्रीना संगथी नरक रूपी सागरमां न पमो ’ एम धारीने मने तेमांथी जगार्यो. मने अन्तःकरणथी मारी चिंता धरावनारी सुशील स्त्री मळी ठे. तेनी स्थिरता अने गांजीर्य वा-

१ व्रत ग्रहण करवु सहेलु ने पाळवुं दुष्कर, ग्रहण करवु मुश्केल पण पाळवु सुकर, ग्रहण करवु पण सहेलु अने पाळवुं पण सहेलु अने ग्रहण करवु पण मुश्केल ने पाळवुं पण मुश्केल, आ प्रमाणे चोभयो थाय छे. तेमां जीवो भागो श्रेष्ठ छे, चोयो कनिष्ठ छे

णीना विषयनी बहार ठे. अर्थात् वाणीथी कही शकाय तेवुं नथी. ” इत्यादि स्त्री-
नी प्रशंसा करीने तेनीज आझायी गुरु पारो जड परस्त्रीगमननुं सर्वथा प्रत्याख्यान
करीने करेव्हा पापनी आझोचना करी. पडी अनुक्रमे पोताना पुत्रने घरनो कार्यचार
सोंपीने चारित्र तपादिवने ते स्त्रीपुरुष अद्वयकाळेज इच्छित कार्य साधो मोहसु-
खने पाय्या.

“आ प्रमाणे साधर्मिक वात्सद्वयना घणा जेद ठे, माटे माहा पुरुषो द्वाज देखी-
ने तेमां प्रवर्ते ठे. आ सातमा दर्शनाचारने पावन करनार पुरुषोए पोतानी सर्व श-
क्तिथी साधर्मिकनी निरंतर अर्चा करवी, तथा तेवुं बहु मान करवुं. ”

इत्यद्भदिनपरिमितोपदेशप्रासादवृत्तां नवदशस्तंजस्य
पद्सप्तत्यधिकछिन्नततमः प्रबंधः ॥ २७६ ॥

व्याख्यान २७७ मुं.

प्रजावना नामे आठमा दर्शनाचार विषे.

अष्टौ प्रोक्ता निशीथादौ, शासनस्य प्रजावकाः ।

मार्गानुसारिण्या शक्त्या, त एवोद्भासयन्ति तत् ॥१॥

चावार्थ—“ निशीथादिक सूत्रमां शासनना आठ प्रजावक कहेव्हा ठे, तेओ-
ज मार्गानुसारी शक्तिए करीने शासनने गोचावे ठे.

सूत्रमां जे आठ प्रजावक कहेव्हा ठे, ते निशीथ सूत्रनी गाथावने वतावे ठे.
अइसेसीद्धि १ धम्मकहि, २ वाइ ३ आयरिय ४ खवग ५ नेमिती ६ ।
विजा ७ रायगणसम्मत्तं अ ८ तिथ्यपचाविति ॥ १ ॥

शुद्धार्थ—“ अनिशयित ऋषिवान् १, धर्मकथी २, वादी ३, आचार्य ४,
तपस्वी ५, नैमित्तिक ६, विजावान् ७ अने राजसमुद्भवां संयत ८ ए आठ तीर्थ-

ना प्रजावक होय ठे. ”

विस्तरार्थ—जेने “ अतिशय ” एट्ठे बीजात्रोथी परम उरकृष्ट “ ऋद्धि ” एट्ठे तेजोलेण्या विगेरे लब्धिओ ठे, ते अतिशयित ऋद्धि कहेवाय ठे. तेने माटे कुंचिक नामना श्रेष्ठीने शिक्षा आपनार मुनिपति मुनिनुं अथवा जावी काळे थनारा सुमंगल मुनिनुं दृष्टांत जाणवुं. ते श्री जगवति सूत्रना पंदरमा शतकमां कहेलुं ठे, त्यांथी स्वयमेव जाणी लेवुं.

“ धर्मकथी ” एट्ठे व्याख्याननी लब्धि जेने होय ते. श्रीनंदिषेण मुनि वे-
श्याने घेर रखा हता, तोपण हंमेशां दश दश जीवोने प्रतिबोध पमारुता हता, तेवी
रीते वार वर्ष व्यतीत थयां, जेमां त्रेंताळीश हजार ने बसो जार पुरुषो के जेओ का-
मातुर थइने वेश्याने घेर आवता हता, तेओने धर्मकथावने प्रतिबोध पमारुने श्री
महावीर स्वामी पासे दीक्षा लेवा माटे मोकड्या हता. हुं तो कर्मना वशथी पतित थ-
यो लुं पण बीजा दश माणसेने दररोज प्रतिबोध पमाड्या विना हुं आहार करीश
नहीं. ” एवो पोते लीधेदो अजिग्रह तेमाणे संपूर्ण पाळ्यो हतो. ते प्रतिबोध पामनार
मनुष्योमां कोइए पण तेनो प्रत्यक्ष एवो दोष पण ग्रहण कर्यो नहोतो. परंतु उदटा ते-
ओ एवुं विचारता के “ अहो ! आ धर्मकथा कहेनार कोइ महा पुरुष लागे ठे, के
जेणे मोहजाळमां पड्यां ठतां पण पोताना गुणोने जस्सीचूत करी नाख्या नथी. का-
जळनी कोटनीमां रखा ठतां पण पोताना आत्म स्वजावने मलिन थवा देता नथी. ते-
ना आत्माने धन्यवाद घटे ठे ! आ जोके कोइ पण कारणे पतित थयेल ठे, पण
अवश्य अल्प काळमांज आ कार्यथी पाठा ओसरशे. आणे आमारा ज्ञाननेत्रो उ-
वाड्यां, ते बहुज सारुं थयुं. आ महात्मा मोहसागरमां बूड्या ठतां न बूड्या जेवाज
ठे, आवो महात्मा कोइ पण नथी के जेनी आने उपमा आपीए. अथवा तो खरेखर
अमारी जेवा पापीओने तारवा माटेज आ वेश्याना घरमां नाव रूप थइने रखा जणाय
ठे. बीजा कोइ पण हेतु कल्पनामां आवी शकतो नथी. ” इत्यादिक विविध प्रकार-
नां उत्तम वाक्योथी ते धर्मकथा कहेनारनी स्तुति करता हता २.

“ वादी ” एट्ठे परवादीनो पराजय करनार. तेना पर वृष्टवादी, मद्धवादी,
देवमृशि. सिद्धमेन दीवाकर, वादीवेताळ श्रीशांतिसूरी विगेरेनां दृष्टांतो प्रजावक पु-
नर चरित्रमांथी जाणी लेवुं. ३

“ आचार्य ” एट्ठे गच्छना स्तंजचूत एक हजार वसो ने बन्नु गुणोधी अ-
लंकृत होय ते. तेना पर प्रजव स्वामी, शय्यंजवसूरि विगेरेनां दृष्टांतो जाणवां ४.

“ कृपक ” एट्ठे प्रकृष्ट तपस्वी. तेना पर ७ हजार वर्ष सुधी बट्ट तप करनार
श्री विष्णुकुमार, ७ मासी तप करनार ढंढणकुमार, साठ हजार वर्ष सुधी आचाम्भ
तप करनार मुंदरी, वर्ष पर्यंत कायोत्सर्गे रहेनार बाहुवल्ली, विपम अक्षिग्रह धारण
करनार बहुदा मुनि,^१ अगियार द्वाख अंसी हजार ने पांचसो मास कृपण करनार
नंदन मुनि, सोळ वर्ष सुधी आचाम्भ तप करनार श्री जगच्चंद्र सूरि तथा गुणरत्न
संवत्सर तप करनार स्कंधक ऋषि विगेरेनां दृष्टांतो तपस्वीओना चरित्रवाळा ग्रंथमांधी
जाणी लेवां. ५.

“ नैमित्तिक ” एट्ठे त्रिकाळज्ञानी. आ विषय उपर वराहमेहरने जीतवा
माटे निमित्तशास्त्रनी प्ररूपणा करनार श्री जज्ञवाहु स्वामीनुं दृष्टांत जाणवुं अथवा
दत्तमातुञ्ज (मामा) ने सातमे दिवसे मृत्यु कहेनार कादिकाचार्यनुं दृष्टांत जाणवुं. ६

“ विद्यावान् ” एट्ठे सिद्ध करेत्त विद्या, मंत्र, यंत्र, बुद्धि, सिद्धि,
चूर्ण, अंजन, योग, औषध अने पादलेप विगेरे प्रयोगवाळा जाणवा. तेमां पामानो
वध कराववामां प्रीतिवाळी कंटकेश्वरी देवीने वश करनार श्री हेमचंद्रसूरि मंत्रवि-
द्यावाळा जाणवा, अने श्रीपाल राजाने श्री सिद्धचक्रनो यंत्र आपनार गुरु मंत्र-
विद्यावाळा जाणवा. वळी ते उपर त्रीजुं दृष्टांत कहे ठे के—कोड एक नगरमां एक
अति रूपवती साध्वीने कोड राजा पकळीने पोताना महेद्वमां लड गयो हतो. तेने ठो-
नी देवा माटे श्री संघे राजाने घणो समजाव्यो, पण तेणे ठोनी नही. पळी एक मंत्र-
सिद्ध मुनिए राजाना आंगणामां जड लुटा पनेत्ता थांजत्ताओ मंत्रीने आकाशमां उ-
माड्या, तेना खरुखरुमाटथी राजमहेद्वना स्तंजो पण कंपवा द्वाग्या. तेथी जय पामीने
राजाए ते साध्वीने ठोनी दीधी.

पाक्षिक सूत्रमां चोथा महा व्रतना आद्यावामां “ गगवने अथवा डेपवने मंयुन
सेववुं नही ” एम कथुं ठे, ते उपर शिष्ये शंका करी के “ हे गुरु ! सर्व पुरुषो राग-
युक्त थडनेज विषयो नांगवे ठे, पण कोड छेपथी विषय सेवना नथी: तो छेप शब्द
शामाटे मूकयो ठे ? ” तेना जवावमां गुरु बोड्या के “ पाक्षिक सूत्रनी वृत्तिमां तेने

माटे एक दृष्टांत आप्युं छे के “ कोइ एक नगरमां एक तापसी परिव्राजिका रहेती हती. तेणे मंत्रविद्याना बळथी अनेक चमत्कारो बतावीने राजा विगेरे सर्व जनने पोताने वश करी द्वीधा हता, अने ते सर्वे लोको जैन साधुओंनी निरंतर निंदा करता हता. एकदा राजाए पोतानी राणी पासे ते तापसीना शीलादिकनी वारंवार प्रशंसा करी; पण राणी जैन साधुना गुणोमां रक्त होवार्थी तेणे राजानुं कहेवुं कांइ पण सत्य मान्युं नहीं. अन्यदा राणीए नगरना उद्यानमां पधारैत्वा गुरु पासे जइने तेने कहुं के “ हे पूज्य ! आ गाममां एक तापसी रहे छे तेणे पोताना शीलादिक गुणोए करीने राजा सहित समस्त पौरजनोने पोताने वश करी द्वीधा छे, तेथी तेओ निरंतर जैन साधुओंनी निंदा करे छे, अने जैन साधुओ नगरमां आवे छे तेमने कोइ आहारादिक पण आपतुं नथी. आवी रीते आखुं शहेर मिथ्यात्वथी व्याप्त थइ गयेतुं छे, तेनो जो आप उद्धार करो तो बहु सारुं. ” ते सांजळीने एक मंत्रविद्याथी सिद्ध थयेत्वा मुनिए कोप करीने ते तापसीनुं शील जंग करवा माटे आकर्षण विद्याथी तेनुं आकर्षण कर्युं. एटवे ते तापसी त्यां आवी, अने एकांतमां रहेत्वा ते साधुने जोइने कामदेवनी विह्वळताथी तेनुं शरीर कंषवा लाग्युं, तेथी “ मारा कामज्वरनुं औषध करो ” ए प्रमाणे दीन वाणी बोद्धती ते तापसीए पोतेज ते साधुने आदिगन कर्युं. मुनिए पण तेना महत्वनो जंग करवा माटे ते जैननिंदक परिव्राजिकानी साथे छेषथी जोगविद्यास कर्यो. त्यार पडी ते तापसी त्यांथी नासी गइ. अनुक्रमे तेनुं उदर जळोदरनी जेवुं गर्जथी वृद्धि पाम्थुं. तेथी लोकमां तेनी प्रथम जेवी गुणस्तुति थती हती, तेवीज दोषनिंदा थवा लागी. पडी राणीए राजाने कहुं के “ हे प्राणनाथ ! तमारी परिव्राजिकानुं ब्रह्मचर्य जुओ. पापरूपी दंजनो समूह प्रगट थयो. शीलारूप वखतर धारण करवामां तो जैन मुनिओज समर्थ छे, बीजा नथी. ” ते सांजळीने राजाए कहुं के “ हे प्रिया ! तुं उतावळी न था. कोइ वखत ते जैन मुनिनुं स्वरूप पण देखानीश. ” पडी राजाए पोताना एक सेवकने शीखव्युं के “ तुं लावण्यादि गुणयुक्त एवी रूपवती सूर्यकांता नामनी वेश्याने लइने उपवनमां रहेत्वा कामदेवना चैत्यमां रात्रिना आरंजसमये जजे. पडी ते चैत्यमां कांइक धर्मना मिषथी पेत्वा मुनिने लोचन बतावीने लावजे. पडी ते वंनेने तेमां राखी तुं वहार नीकळी जइने वारणा वंध करी मजवूत ताळुं मारजे, अने अंदर एक पट्यंक तथा चुआ चंदन विगेरे अनेक प्रकारनी जोगसामग्री मृकी राखजे. ” ते सेवके राजाना कहा प्रमाणे वथुं कर्युं.

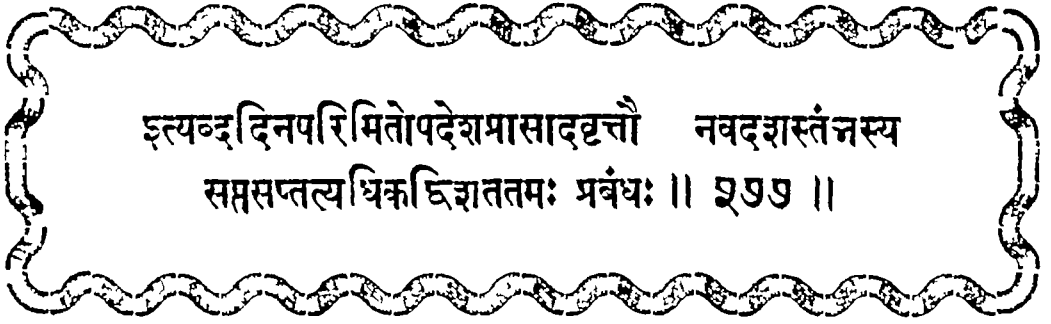
पेडा दंजरहित मुनि पण ते चैत्यमां पेडा. पढी वहार नीकळवानो मार्ग नहीं मळवायी तेमणे विचार्युं के “ अहो ! अनाज्ञोगे करीने हुं आजे मोहजाळमां सपकायो लुं. मने आ वेड्याना हावजावनो तो तिव्र मात्र पण जय नथी. परंतु प्रातःकाळे जैन शासननी अपज्ञाजना थशे तेज मात्र मनमां खुंचे डे. ” पढी ते वेड्याए तेनी अनेक प्रकारे विमंथना करी, तोपण तेणे पोतानुं धैर्य मूक्युं नहीं. ते मुनिए विचार्युं के “ पूर्वे में कारणसर द्वेषयी अकार्य कर्तुं हतुं, पण आजे जो रागयी हुं ते अकार्य करुं तो जरूर मारा महाव्रत रूपी गुणनी टानि थाय, मोटे यावज्जीव देव गुरु साक्षीए अंगीकार करेवा पंच महाव्रतोतुं पावन करवुं तेज योग्य डे. ” एम विचारीने तेणे रजोहरण विंगेरे सर्व साधुना वेषने दीवायी सळगावीने जस्मीनूत करी नांख्या अने अध्यात्म रूप अमृतवमे जावळिंग धारण कर्तुं. परिणामे लाज जोडने ते जस्म आखे शरीरे चोपनी. आवी रीते अवधूतनो वेष धारण करी काचवानी जेम इंद्रियो गोपवीने आखी रात्रि ध्यानतत्परपणे निर्गमन करी. पेडी वेड्या पोतानुं समग्र पराक्रम वतावीने ठेवट थाकी गड, अने बीजो कोड उपाय नहीं सूजवायी ते निष्ठावश थड गड. प्रातःकाळ थतां राजा पोतानी राणीओ अने अनेक पौरदोको सहित ते उद्यानमां आव्या. सेवके ताळुं उधारयुं, तो अंदरधी “ अद्वख निरंजन जगन्नाथने नमस्कार ” ए शब्दने मोटा स्वरधी बोधतो अने शरीरे नग्न, योगधारी, अविकारी, अद्वमस्त जेवो एक अवधूत योगी के जेना आखा शरीरे जस्म चोळेली हती तेवो वहार नीकळयो. तेने जोडने सर्व लोक चमत्कार पास्या. ते बखते राणीए राजाने कर्तुं के “ हे स्वामी ! तमारुं कहेतुं असत्य थयुं. आ तो कोड योगी नीकळयो पण जैन साधु तो नथी. ” पढी राजाए पोताना सेवकने पृच्छुं के “ तें आवुं अवळुं केम कर्तुं ? ” सेवक बोडयो—“ हे स्वामी ! में तो आपनी आज्ञा प्रमाणेज सर्व कर्तुं हतुं, त्यार पढी शुं थयुं ते हुं जाणतो नथी. ” त्यारे राजाए वेड्याने रात्रिनुं वृत्तांत पृच्छुं. वेड्या बोडवी के “ हे स्वामी ! हुं शुं कहुं ? हुं तो जोगनिमित्ते मारुं सर्व सामर्थ्य वतावी वतावीने थाकी गड, पण तेणे तो इंद्रनी अप्सराओधी पण भवद्विन न धाय तेवी महा योगशक्ति वतावी. वण जगन्मां तेना जेवो कोड मुनि नथी. ” आ प्रमाणे सर्व वृत्तांत जाणीने राजा प्रतिबोध पास्या, अने तेणे पोताना चित्तनं. चित्तने अने समग्र पुरजनोने जैन धर्ममय कर्ग. तेयी जैन साधुओना ज्ञान, ध्यान, निःस्पृहता, त्याग विंगेरे गुणो नगरमां भाया नहीं. अर्थात् ते ते गुणोनी अत्यंत प्रशंसा घवा ट्यागी. आ

(४०६) उपदेशप्रासाद ज्ञापांतर-ज्ञाग ४ थो-स्तंज १ए मो.

प्रमाणे ते साधुए जैन शासननी प्रजावना करीने फरीधी मुनिवेष अंगीकार कयों, अने अल्प समयमांज तेणे पोतानो आत्मधर्म प्रगट कयों. आ विद्यासिद्धनुं दृष्टांत जाणवुं. बुद्धिसिद्ध उपर अजयकुमार विगेरेना दृष्टांतो जाणवा. योगसिद्ध उपर सुवर्णसिद्धि विगेरेना जाणवावाळा श्री काळिकाचार्य विगेरेनां दृष्टांतो जाणवां. आ सर्वे विद्या प्रजावकमां गणवा. ७. आठमा “ राजसमूहमां संमत ” एट्ठे राजा विगेरे समग्र लोके मान्य करेत्ता जाणवा. ८.

आ आठे जैन धर्मना उद्योतक ठे. तेओना अजावे जैन मतनो महिमा अधिक-तर घतो नथी, माटे तेओने जैन शासन रूप प्रासादना स्तंज समान गणवा.

“ दर्शनाचारना विचारने जाणनारा अने शासनना मेढीचूत प्रजावकोए शासनना कार्यमां पोतानी समग्र शक्तिने गोपववी नहीं, पण समग्र शक्तिथी शासननो उद्योत करवामां प्रयास करवो. ”

व्याख्यान २७८ मुं.

आठ प्रकारना चारित्राचार कहे ठे.

याश्च चारित्रपुत्रस्य, मातरोऽष्टौ प्रकीर्तिताः ।

ता एव चरणाचाराः, समुपास्या मुमुक्षुभिः ॥ १ ॥

जावार्थ—“ चारित्ररूप पुत्रनी जे आठ माताओ कहेली ठे, ते आठे प्रकारना चारित्राचार छे, तेने मुमुक्षु पुरुषोए सेववा. ”

चरण (व्रत) नुं आचरण करवुं, ते चारित्राचार कहेवाय ठे. ते चारित्राचार पांच प्रकारनी समिति अने त्रण प्रकारनी गुप्तिए करीने आठ प्रकारनो ठे. कथुं ठे के

पणिहाणजोगजुत्तो, पंचहिं समिर्हिं तिहिं गुत्तिहिं ।

एस चरित्तायारो, अष्टविहो होइ नायव्वो ॥ १ ॥

जावार्थ—“ पांच समिति अने त्रण गुप्तिए करीने प्रणिधान योग्यी युक्त द-
येदो आ चारित्राचार आठ प्रकारनो डे, एम जाणवुं. ”

प्रथम समितिहूप पांच प्रकारना चारित्राचारमांची इर्यासमिति नामना पहेआ
प्रकारनुं वर्णन नीचे प्रमाणे डे—

युगमात्रावद्वोकिन्या, दृष्ट्या सूर्याशुजासिते ।

पथि यत्नेन गन्तव्यमितीर्यासमितिर्जवेत् ॥ १ ॥

जावार्थ—“ गारुनी धुंसरी प्रमाण आगळना जागमां जोनारी दृष्टिधी सू-
र्यानां किरणोधी प्रकाशमान एवा रस्ता उपर यत्नपूर्वक जे चाववुं ते इर्यासमिति
कहेवाय डे. ”

आ श्लोकमां ‘ यतनापूर्वक चाववुं ’ एम करुं डे तेमां एम समजवुं के ‘ मु-
ख्य वृत्तिए तो साधुए निरवद्य स्थानमां रहीने स्वाध्याय विगेरे धर्मकृत्यज करवां. ’
अहीं कोइने शंका घाय के “ मुनिने ज्यारे निरवद्य स्थानमां रहीने धर्मकृत्यज कर-
वावुं डे, त्यारे साधुओने निरंतर नवकट्यपी विहार करवानो जगवाने शामाटे उपदेश
कर्यो डे ? ” तेनो जवाव आपे डे के “ नवकट्य विहार करवानुं जे जगवाने करुं डे
ते पण घणा गुणनो हेतु होवायी धर्मनी वृष्टिने माटेज करुं डे; तेमां पण रात्रे ज-
हुनो विषय नहीं होवायी अति पुष्ट आलंवन (कारण) विना चाववा हासवानी
आज्ञा आपी नथी. दिवसे पण उ जीव निकायनी विराधना टाळवाने माटे घणा
दोकोवने चाववेडा मार्गे विहार करवो, पण आमने मार्गे चाववुं नहीं; तेमां पण पो-
ताना पगथी आरंजीने आगळ चार हाथ मुधी (युग प्रमाण) क्षेत्र (पृथ्वी) ने
जोइने काची माटी, जळ. वनस्पति अने बीज विगेरे स्थावर अने कुंशुवा, कीडी
विगेरे त्रस जंतुनी रक्षा माटे पणजे पणजे सारो रीने जोइने चाववुं. “ इरणंइर्या ”
एटजे गति, तेनी जे “ समिति ” एटजे सम्पक् प्रकारे जिन प्रवचनने अनुसार इतयः
आत्मानी प्रवृत्तिरूप चेष्टा करवी ते “ इर्या समिति ” शब्दनो अर्थ डे.

आगळ जे त्रण गुप्ति कहेवामां आवशे. ते प्रवृत्तिनी निवृत्तिरूप होवायी तेमां
अने समितिमां कांडक जेड डे एम जाणवुं. दवे गति करवी, ते पण आलंवन, काल,
मार्गे अने यतना ए चार कारणे करीने नियमित रीने करवी. तेमां “ आलंवन ” ते
ज्ञानदिक जाणवुं. ‘ ज्ञान ’ एटजे रूप अने तेनो अर्थ ए वने रूप आगम, उत्पन्न अने

चारित्र. ते प्रत्येक ज्ञानादिकने आश्रय करीने अथवा वे वेना संयोगे करीने^१ गमन करवानी अनुज्ञा आपी छे; परंतु ज्ञानादिकना आलंबन विना गति (विहार-जवुं आववुं) थइ शके नहीं १. “ काल ” एट्ठे गमननुं प्रकरण होवाथी गमनना विषय माटे दिवसज जिनेश्वरे कहेदो ठे २. “ मार्ग ” एट्ठे उन्मार्गनो त्याग करीने दोको पुष्कळ चाळता होय तेवो मार्ग कह्यो ठे ३. अने “यत्ना” ए द्रव्य, क्षेत्र, काल अने जावना जेदे करीने चार प्रकारनी ठे. तेमां ‘ द्रव्यने आश्रयिने यतना करवी ’ एट्ठे युग प्रमाण पृथ्वीमां रहेद्वी जीवादिक द्रव्यने नेत्रवरे जोवां ते. ‘ क्षेत्रथी यतना करवी ’ एट्ठे युग प्रमाण पृथ्वीने जोइने चाळवुं ते. ‘ कालथी यतना करवी ’ एट्ठे जेद्वो काल गति करवी तेद्वी काल सुधी उपयोग राखवो ते. अने ‘ जावथी यतना करवी ’ एट्ठे उपयोगपूर्वक चाळवुं ते. अर्थात् शब्दादिक इंद्रियोना विषयने तथा पांच प्रकारना स्वाध्यायने पण तजी दइने चाळवुं ते. केमके तेमनो त्याग नहीं करवाथी गतिना उपयोगनो घात थाय ठे. गति वखते बीजो कोइ पण व्यापार योग्य नथी. पांडल तथा परुखे उपयोग राखवाथी अथवा अति दूर जोवाथी मार्गमां विद्यमान जंतुओ पण जोइ शकाता नथी. तेमज अति समीप जोवाथी सन्मुख आवता पशु अथवा जींत विगेरेनुं आस्फालन थवा संज्ञव ठे, माटे उपयोग पूर्वक गमन करवुं तेज योग्य ठे. आवा प्रकारनी समिति पूर्वक गति करनार मुनिने कथंचित् प्राणीनो वध थइ जाय तोपण पाप द्वागतुं नथी. अहीं केवळ गति वखतेज इर्यासमिति राखवी एम नहीं, पण वेठां वेठां पण घणा जांगावाळा शास्त्रनी आवृत्ति करती वखते जांगानी रचना करतां जे हाथ विगेरेनी चेष्टा थाय ठे ते पण परिस्पंदरूप होवाथी तेमां पण इर्यासमितिनी जरूर ठे. आ समिति वरदत्त मुनिनी जेम पाळवी. तेनुं दृष्टांत कहे ठे-

इर्यासमिति उपर वरदत्त ऋषिनुं दृष्टांत.

कोइ गच्छमां वरदत्त नामना ऋषि निरंतर इर्यासमितिमां तत्पर हुता. एकदा शक्रेन्द्रे पोतानी सज्जामां तेनी इर्यासमितिनी प्रशंसा करी. ते सांज्ञळीने एक मिथ्यात्वी देवे ते सत्य नहीं मानतां इन्द्रने कथुं के “ जीववानी इच्छावाळो ते मुनि शी रीते इर्यासमितिमां तत्पर रहेशे ? हुं तेने समितिथी द्रष्ट करीश. ” एम कहीने ते देव मृत्युलोकमां आव्यो, त्यां ते मुनिना चाळवाना रस्तापर तेणे माखी जेवनी देरुकीओ

विकुर्वीं. मार्गमां पग मूकवान्नी पण जग्या न मळे तेद्वी वधी देरुकीओ जोइने ते मुनि
 इर्यासमितिमां अति सावधान थड उन्ना रही गया. तेवामां ते देवताए मायाथी हाथी-
 ना उपद्रववाळुं तुमुद्र चारे बाजुए विकुर्वुं. तेथी पण ते साधु विद्वळ थया नहीं,
 तेमज उतावळी गति के कुर्दाने चाखवानी गति पण स्वीकारी नहीं. त्यारे ते देवना
 विकुर्वेन्ना माणसो दूरथी साधुने कहेवा लाग्या के “ हे ऋषि ! हाथीना रस्तामांथी
 एकदम दूर जता रहो, दूर जता रहो. ” पण तं मुनि तो पोताना स्वप्नावमांज स्थित
 रहा. तेवामां हाथीए आवीने ते मुनिने पकरी आकाशमां उडाळ्या, नीचे पृथ्वी-
 पर परुतां साधुए विचार्युं के “ मारो देह प्रमार्जन कर्या विनानी देरुकीओथी व्याप्त
 पृथ्वीपर परुशे, तेथी घणी देरुकीओनो विनाश थड जशे. ” आ प्रमाणे देवताए
 पोतानी सर्व प्रकारनी शक्ति वताथी पण मुनि इर्यासमितिथी ब्रष्ट थया नहीं, एद्वे
 पोताना ज्ञानथी तेमज इन्जना वाक्यथी मुनिना जावनी निश्चळता जाणीने ते देवता
 प्रगट थयो, अने पोते करेवो अपराध खमाव्यो. पडी सर्व वृत्तांत कही वतावीने ते देव
 समकितरूपी रत्न प्राप्त करी स्वर्गे गयो.

“आ प्रमाणे वरदत्त ऋषिनी जेम इर्यासमिति नामनो पहेवो चारित्राचार सर्व
 मुनिए पाळवो. जुओ, तेनुं शील जोइने देवता पण मिथ्यादृष्टिपणानो त्याग करी
 सम्यग्दृष्टि थयो. ”

इत्यद्भदिनपरिमितोपदेशप्रासादवृत्तां नवदशमंजस्य
 अष्टसप्तत्यधिकच्छिन्नतमः प्रबंधः ॥ ११७ ॥

व्याख्यान २७९ मुं.

ज्ञाषासमिति नामना बीजा चारित्राचार विषे.

हितं यत्सर्वजीवानां, त्यक्तदोषं मितं वचः ।

तद्धर्महेतोर्वक्तव्यं, ज्ञाषासमितिरित्यसौ ॥ १ ॥

ज्ञावार्थ—“ जे सर्व जीवोने हितकारी अने दोषरहित तेमज मित (मान-वाळुं-अद्वप) वचन होय ते धर्मने माटे बोळवुं, तेनुं नाम ज्ञाषासमिति कहेवाय ठे.”

अहीं दोषरहित जे वचन कहुं ठे, ते दोष क्रोधादिक आठ ठे. ते विषे उत्तराध्ययनना चौवीशमा अध्ययनमां कहुं ठे के—

कोहे माणे अ मायाइ, लोने अ उवउत्तया ।

हासे जये मोहरीए, विगहासु तहेव य ॥ १ ॥

एआइ अट्ट ठाणाइं, परिवज्जित्तु संजए ॥

असावज्जंमिअ काळे, ज्ञासं ज्ञासिज पन्नवं ॥ २ ॥

ज्ञावार्थ—“ क्रोध, मान, माया, लोच, हास्य, जय, मुखरता अने विकथा ए आठ स्थान वर्जोने असावद्य एवा कर्मिमां यथायोग्य काळे ज्ञाषा बोळववतुं साधुने माटे कहेवुं ठे. ” १-२.

विस्तरार्थ—कोइ पिता पोताना पुत्र उपर अति क्रोध करीने तेने कहे के ‘ तुं मारो पुत्र नथी ’ अथवा पासे रहेनार बीजा माणसोने कहे के ‘ आने बांधो, बांधो ’ ते क्रोध दोष जाणवो, तेना पर अमरदत्त मित्रानंद विगेरेनां दृष्टांतो ठे (१). कोइ माणस मरिचिनी जेम अहंकारथी “ जाति विगेरेथी मारा जेवो उच्च कोइ नथी ” इत्यादि बोळे ते मान दोष जाणवो (२). मद्धिनाथ प्रचुना पूर्व जवनी जेम अथवा अजयकुमारने पकरी लाववा माटे चंरुप्रद्योत राजाए मोकळेदी वेठ्यानी जेम जे अन्यने ठेतरवा माटे कपटथी बोळे ते माया दोष जाणवो (३). धर्मबुद्धि अने पापबुद्धि विगेरेनी जेम अन्यना ज्ञानादिकने पोताना कहेवा ते लोच दोष जाणवो (४). “ जो महा विदेहक्षेत्रणां विहरमान तिर्थकरो विचरे ठे, तो ते उपकारने माटे आ नरनक्षेत्रणां केम आवता नथी ? अहीं क्वाणवार म्हीने लोकना मनना संदेहो

दूर करीने पत्नी चाव्या जाय, तो बहु सारं ” एम जे वोलवुं ते हास्य दोष जाणवो (५). कांड पण अकार्य करीने कोडना पृष्ठवाधी जयने लीधे “ मं आ कार्य कर्तुं नथी, कोड बीजाए कर्तुं हरो ” एम जे वोलवुं ते जय दोष जाणवो (६). जेनुं दृष्टांत आगळ कहेवामां आवरो एवी रज्जा साध्वीनी जेम मुखरताधी (वाचालपणाधी) विचार विना परना अर्वाणवाद वोलवा ते मुखरता दोष जाणवो (७). स्त्रीयादिकनी कथामां ‘अहो ! आ स्त्रीनां कटाक विक्रप तथा द्वावण्यादिक केवां मुंदर ठे ? ’ इत्यादि वोलवुं अथवा ज्वनजानु केवळीना जीव रोहिणी स्त्रीनी जेम वोलवुं ते विकथा दोष जाणवो (८).

अहीं मुखरता दोष उपर संप्रदायागत रज्जा साध्वीनुं दृष्टांत कहे ठे—

रज्जा साध्वीनुं दृष्टांत.

श्री महानिजीय सूत्रमां कथुं ठे के श्री महावीर स्वामी एकदा देशनामां वोट्या के “ एकज मात्र कुवाक्य वोलवाधी रज्जा नामनी आर्या महा दुःख पापी. ” ते सांचळीने गौतम गणधरे विनंति पृर्वक पृष्ठुं के “हे जगवन ! ते रज्जा साध्वी कोण ? अने तेण वाणीमात्रधी जुं पाप उपार्जन कर्तुं ? के जेनो आ प्रमाणेनो दारुण विपाक आप वर्णन करो छे ? ” जगवान बोध्या के “ हे गौतम ! आ जगतेक्षत्रमां पृर्वे जड नामे एक आचार्य हता. तेना गच्छमां पांचमो साधुओ अने चारमो साध्वीओ हती. तेना गच्छमां त्रण उगळ्या आवेजुं, आयाम (ओमामण) अने मोवीर (कांजी) ए त्रण जातनुंज जळ वपगतुं हतुं. चौथी जातनुं पाणी पीवातुं नहोतुं. एकदा रज्जा आर्याना शरीरमां पृर्व कर्मना अनुजावधी कुष्ट व्याधि उत्पन्न घयो, ते जोडने बीजी साध्वीओए तेने पृष्ठुं के “ हे दुष्कर संयम पाळनारी ! आ तेने जुं थयुं ? ” ते सांचळीने पापकर्मधी घेरायेली रज्जा बोली के “ आ प्रासुक जळ पीवाधी मारुं शरीर नष्ट घयुं. ” ते सांचळीने “ आपणे पण आ प्रासुक जळ वगजीण ” तम सर्व साध्वीओनां हृदयमां विचार थड गयो. तेमांना एक साध्वीए विचार्य के “ जो कदापि मारुं शरीर हसणांज आ महा व्याधिधी नाश पावे. तोपण हुं तो प्रासुक जळ तजीश नही. उवातेवुं जळ यापग्यानो अनादि अनंत धर्म कृपावृ जिनैधरोण कंदेदां ठे ते मिथ्या नथी. आतुं शरीर तो पृर्वे उपार्जन करेला कर्मधी विनष्ट घयुं छे. अहो ! ते नही विचारता आ रज्जा अनंत तीर्थवगेनी आह्वानो दोष रत्नारं अने महा घोर दुःख यापनारं केठे दुष्ट वचन बोली ? ” इत्यादि जड वचन कर्नां

विशेष शुद्धिना वशथी ते साध्वीने केवळ ज्ञान उत्पन्न थयुं. तरतज देवोए केवळीनो महिमा कर्यो. पढी धर्मदेशनाने अंते रज्जाए केवळीने प्रणाम करीने पूढ्युं के “ हे जगवन् ! कया कर्मथी हुं कुष्यादिक व्याधिनुं पात्र थइ ? ” केवळीए कहुं के “ सां-जळ. तने रक्तपीत्तनो दोष ठतां तें स्निग्ध आहार कंठ सुधी खाधो. ते आहार करोळीआनी द्वाळथी मिश्र थयेदो हतो. वळी तें आजे एक श्रावकना ठोकराना मुख उपर वळगेद्वी नाकनी लींठ मोहना वशथी सचित्त जळथी थोइ हती. ते शासन-देवीथी सहन थयुं नहीं; तेथी तारी जेम बीजाओ पण तेवुं अकार्य न करे तेवा हे-तुथी शासनेदेवीए तने ते कर्मनुं फळ तत्काळ बताव्युं, तेमां प्रासुक जळनो दोष किंचित् पण नथी. ” ते सांजळीने रज्जाए पूढ्युं के “ हे जगवन् ! जो हुं यथाविधि तेनुं प्रायश्चित्त द्वां, तो मारुं शरीर सारुं थाय के नहीं ? ” केवळीए कहुं के “ जो कोइ प्रायश्चित्त आपे तो सारुं थाय. ” रज्जा बोद्वी के “ तमेज आपो. तमारा जेवो बीजो कोण महात्मा छे ? ” केवळीए कहुं के “ तुं बाह्य रोगनी शांति माटे इच्छा करे ठे, पण तारा आत्माना जावरोग वृद्धि पास्या ठे, ते शी रीते जशे ? तोपण हुं तो तने प्रायश्चित्त आपुं. परंतु तेवुं कोइ प्रायश्चित्तज नथी के जेथी तारी शुद्धि थाय. केमके तें पूर्वे सर्व साध्वीओने कहुं ठे के ‘ प्रासुक जळ पीवाथी मारुं शरीर बगरुथुं. ’ आवुं महा पापी वाक्य बोद्वीने तें सर्व साध्वीओना मनने होज पमाड्यो ठे, तेवा वचनथी तें मोटुं पाप उपार्जन कर्युं ठे, तेथी तारे कुषट्, जगंदर, जळोदर, वायु, गुदम, श्वासनिरोध, अर्श, गंममाळ विगेरे अनेक व्याधिवाळा देहवमे अनंता जवोमां दीर्घ काळ सुधी निरंतर दारिद्र्य, दुःख, दौर्गत्य, अपयज्ञ, अच्यारुख्यान, संताप अने उद्वे-गनुं जाजन थवानुं ठे. ” आ प्रमाणे केवळीनुं वचन सांजळीने बीजी सर्वे साध्वी-ओए मिथ्या दुष्कृत आपीने पोतानुं पाप तजी दीधुं. माटे हे गौतम ! जेओ जाषास-मितिथी शुष्क एवुं वाक्य बोद्वे ठे ते ज्ञान पामे ठे, अने जे जाषासमिति जाळव्य शिवाय जेम तेम बोद्वी जाय ठे ते आचारथी ज्रष्ट थयेद्वी रज्जा आर्या जेम कुगति-ओमां अनेक प्रकारनां दुःखसमूह पामी तेम दुःख पामे ठे.

इत्यब्ददिनपरिमितोपदेशप्रासादवृत्तौ नवदशस्तंजस्य

एकोनाशित्यधिकछिशनतमः प्रबंधः ॥ १७९ ॥

व्याख्यान २८० सुं.

एषणा समिति नामना त्रीजा चरित्राचार विषे.

सप्तचत्वारिंशता यदोपैरशनमुज्जितम् ।

चोक्तव्यं धर्मयात्रायै, सैषणासमितिर्नवेत् ॥ १ ॥

जावार्थ—“ जे मुरुताळीश दोपरहित अशन (आहार) धर्मयात्राने माटे वापरुं ते एषणा समिति कहेवाय डे. ” तेनो जावार्थ दृष्टांतधी जाणी देवो.

धनशर्मा साधुनुं दृष्टांत.

अवंति नगरीमां धनमित्र नामे वणिक् रहेतो हतो. ते एकदा गुरु पामे धर्मोप-
देश सांजळीने अति वैराग्यमग्न थयो, तेथी धनशर्मा नामना पोताना पुत्र सहित
तेणे दीक्षा लीधी. अनुक्रमे ते वने शास्त्रमां निपुण थया. एक दिवस वीजा साधुओ-
नी साथे ते वने मध्यान्ह समये एलगपुरना मार्गें चाड्या. ते वखंत जयंकर ग्रीष्म ऋ-
तुना सूर्यनां किरणो परुवाथी ताप पामेवो ते वाल साधु तृपाथी पीसाडने धीरे धीरे
चाडवा लाग्यो, तेथी वीजा साधुओ तो आगळ चाडवा मांड्या, पण धनमित्र साधु
तो पुत्रना प्रेम रूपी पाशथी नियंत्रित हांवाथी पाठळ ग्याः तेवामां मार्गें एक नदी
आवी. ते जोडने पिताए पुत्रने कथुं के “ हे वन्स ! तारी चेष्टाथी हुं धारुं हुं के तुं
तृपाथी पराजव पाम्यो डे. पण मारी पामे प्रानुक जळ नथी तेथी जुं करुं ? योग्य
क्षेत्र अने योग्य काल विनातुं जळ मुनिअाने तो कळपतुं नथी. तो हवे आ नदीनुं
जळ पीने तुं तारी तृपानुं निवागण कर. केमके वृष्टिमान पुष्पोण निपथ करेवुं अकार्य
पण आपत्तिमां करवुं पमे डे. ते विपे कथुं डे के—

निपिच्छमप्याचरणीयमापदि

क्रिया सती नावति यत्र सर्वथा ।

घनाम्बुना राजपथेऽनिपिच्छद्वे

क्वचिद्बुधैरप्यपथेन गम्यते ॥ १ ॥

जावार्थ—“ निपिच्छ कार्य पण आपत्तिमां करुं जेडण. केमके मनु क्रिया सर्व
प्रकारे सर्वत्र रक्षण करती नथी. सोड वळत मरना जळधी राजमार्गें अति राठव-

वाळो थयो हांय. न्यारे राह्या पुरुषो पण आणे रस्ते चाळे ठे. ”

तो हे वक्त ! आ मृत्यु आपनारी आपत्तिनुं कोइ पण प्रकारे उद्वंघन कर. पत्नी तेनुं निवारण करवा माटे गुरु पासे जइने आडोवजे. ” एम कहीने धनमित्र मुनि नदी उतर्या. वळी तेने विचार थयो के “ आ पुत्र मारी शरमथी नदीनुं जळ पीशे नदी. केपके द्वाजवान पुरुषो अकार्य करतां पोताना परुडायथी पण शंका पामे ठे. तेवी हूं तेना इष्टिमार्गथी जरा दूर जाडं. ” एम विचारीने ते आगळ चाळ्यो. पेला वाल माधु पण नदीने कांठे आव्या एट्ठे अत्यंत तृषातुर सता विचार करवा लाग्या के “ परमात्माए अनेपणीय जक्त पान लेवानुं निषिद्ध कर्तुं ठे. एपणा त्रण प्रकारनी कही ठे—गवेषणा, ग्रहणेपणा अने परिजोगेपणा. आ त्रणे एपणा आहार, उपधि अने शय्यादि सर्व विषयमां शोधवी जोडए. तेमां प्रथम आधाकर्मादि सोळ उत्पादन दोष कहेत्ता ठे, अने धात्र्यादि सोळ उद्गम दोष कहेत्ता ठे. ते वत्रीश दोष पहेत्ती गवेषणामां शोधवाना ठे, बीजी ग्रहणेपणामां शंकितादि दश दोष शोधवाना ठे, अने बीजी परिजोगेपणामां अंगार्यादि पांच दोष शोधवाना ठे. ए रीते यतनावाळो मुनि मुरुताळीश दोषरहित नव कोटी विशुद्ध एया जक्त पानादिक आहारने, औधिक अने उपग्रहिक एवा वे प्रकारना उपधिने अने वसतिने ग्रहण करे ठे, ते एपणा समि- ति कहेवाय ठे. तेवी शुद्धिथी रहित अग्राद्य एवं आ जळ हमणां महा कष्टथी हूं पीडं तुं. पत्नी गुरु पामे तेनी आडोचना द्वाडश. ” एम विचारीने अंजळीमां जळ द्वाड ते पीवा माटे मुग्व पामे हाथ द्वावे ठे, तेवामां तेने बीजो विचार थयो के “ हूं हमणां ज्ञानादिकना जीवोने अज्ञयदान आपुं ? के तृषा निवारण करवा माटे माग जीवोने मुग्वी करूं ? जो माग जीवोने आ लोक संबंधी मुग्व आपुं तुं, तो बीजा जी- वोने मोटं दुःख घाय ठे. वळी तेथी मारुं चतुर्गति रूप संसारपरावर्तन वृद्धि पामशे, तेमज अनंत निर्धर्मांनी आडानो द्राप थजे. वळी आ जीवो सर्वे मारा आत्माना संबंधी ठे. केपके मागे आत्मा आ जीवोना कुळमां अनेकवार रहेत्तो ठे. श्रीमान तिर्थकराण तो उवाप जीवोनी दया संयमधारी माधुओना उन्मंगमां मृकी ठे. वळी हे जीव ! ते नगरमां र्हीने आनार्थी पण अनंतगणी तृषानुं दुःख पगधीनपणाए अनंतीवार मरुन करे ठे. हमणां तुं संवतत्र थयो ठे, तेथी आवा अकार्यमां प्रवर्ते ठे, पण हे जीव ! जामां आत्म गुणने द्रष्ट करे ठे ? अथवा हे जीव ! ताग एक जीवोने माटे अनेक जीवोने का जेवना न्यर्या तुं जग पण मरुतो केम नथी ? अंग माग चित्तनी मुद-

ताने धिक्कार ठे ! प्रत्यक्ष रीते मात्र एक कृष्ण सुखने आपना तृपाच्छेद रूप आनिर्मल अने शीतल जळने तुं अमृत तुष्य माने ठे. पण ते अमृतमय नथी, ते तो निश्च विपनी धाराना पान समान ठे, एम तारे जाणवुं. कर्मक " एक जळना विडुपां जिनेश्वरे अमंग्य जीवां कहेला ठे. अने ते विडु पण जो संवाळना लवधी पण मिश्रित होय तो ते अनंत जीव रूप थाय ठे. " कथुं ठे के—

त्रसाः पूतरमत्स्याद्याः, स्थावराः पनकादयः ।

नीरे स्युरिति तत्पाता, सर्वेषां हिंसको जवेत् ॥ १ ॥

जावार्थ—“ पण, मन्थ्य विगेरे त्रस अने पनक विगेरे स्थावर जंतुओ जळमां होय ठे, मोटे ते जळनो पीनार ते सर्व जीवोनां हिंसक घाय छे. ”

तत्कियद्धिर्दिनेयाति, रक्षिता अपि ये ध्रुवम् ।

तान् प्राणान रक्षितुं दक्षः, परप्राणान्निहन्ति कः ॥२॥

जावार्थ—“ तेथी करीने जे प्राणो रक्षण कर्या अतां पण केट्याक दिवस पडी तो अवश्य जवानाज ठे, तो तेवा प्राणोना रक्षणने मोटे कयो कायो माणस परना प्राणने हणे ? ”

तेथी आ सचिन्त जळ मर्यादा हुं पीज नही. ” एम निश्चय करीने हट धैर्य वाळा ते वाळके विवेक पूर्वक पाणा जळ जंतुओने वाधा न थाय तेथी रीते प्रीमि थीम अंजलीमां गहेलुं जळ नदीमां पाहुं मुक्ती दीवुं. पडी ते नदी उतर्यां. पण तृपाथी चात्रवानी शक्ति नही गहेवाथी ते तेना कांठापरज परी गयो. ते वखने तेण विचार कयो के “ दृमणां आ तृपा वेदनीय कर्म कंठ. ताळु विगेरनुं जाणण करीने माग आत्मामां रहेला स्तनत्रयी रूप अमृतनुं जाणण कर्या छेठे ठे. पण हे कर्म ! हवे त्यां तारो तत्रमात्र पण प्रवेश नही घाय. कर्मक समाधि अने संतोषथी आत्मस्मयना ध्यानमां हुं मग घयो हुं. तेथी त्यां तागे प्रचार धड शके तेम नथी. अहो ! एते थड गयेला पृथ्व पुण्योण मोठे अपलंबन करी गळुं हे. ” इत्यादि गुण ध्यानमां तत्र परगेलो ते आसा मन्थ्य पामीने नदगे गयो. नरगणा उत्यन्न क्तांज तेण अथदि हातले उपयोग दीयो. एथेच येताना पिताने नदीथी घोमे वर जळने उल्लेख दीजा. एथेच ते हेच येताना लीलां पंचर करीने धनदिय मुक्तिनी पाटण गयो. पुणने आत-

वालो थयो द्योय, न्यागे माया पुरुषो पण आमे रस्ते चाझे ठे. ”

तो हे कम ! आ मृत्यु आपनारी आपत्तिनुं कोड पण प्रकारे उद्वंथन कर. पडी तनुं निचागण करवा माटे गुरु पास जडने आलोचने. ” एम कहिने धनमित्र मुनि नदी उतर्या, वळी तेने विचार थयो के “ आ पुत्र मारी शरमथी नदीनुं जळ पीशे नदी. कपके झाजवान पुरुषो अकार्य करतां पोताना परुडायथी पण शंका पामे ठे. तेथी हुं तेना दृष्टिमार्गची जग दूर जाउं. ” एम विचारीने ते आगळ चाब्यो. पेला वाळ गावु पण नदीने कांठे आव्या एटजे अत्यंत तृषातुर सता विचार करवा लाग्या ते “ पय्याणाण अनपणीय जक्त पान लेवानुं निषिद्ध कर्तुं ठे. एपणा त्रण प्रकारनी कही ठे —पेवपणा, ग्रहणेपणा अने परिजेगेपणा. आ त्रणे एपणा आहार, उपधि अने शय्यादि सर्व विषयमां जोधवी जोडण. तेमां प्रथम आधाकर्मादि सोळ उत्पादन दोष कहेवा ठे. अने धाव्यादि सोळ उदगम दोष कहेवा ठे. ते वत्रीश दोष पहेली शोधवणांमां जोधवाना ठे, बीजी ग्रहणेपणांमां शंकितादि दश दोष शोधवाना ठे, अने श्रीजी पय्जोणेपणांमां अंगागदि पांच दोष जोधवाना ठे. ए रीते यतनावाळो मुनि गुरुनालीश दोषरहित नव कोटी विशुद्ध एवा जक्त पानादिक आहारने, औधिक अने उपग्रहिक एवा वे प्रकारना उपधिने अने वसतिने ग्रहण करे ठे, ते एपणा समि- ति कहेवाय ठे. तेथी गृष्टिर्था रहित अग्राल एवुं आ जळ हमणां महा कष्टी हुं पीउं हुं. पडी गुरु पास तेनी आलोचना दळ्ज. ” एम विचारीने अंजळीमां जळ तट ते पीया मांटे मुग्व पास हाथ लावे ठे, तेवामां तेने थिजे विचार थयो के “ हुं हमणां जयादिरना जीवोने अनयदान आपुं ? के तृषा निवारण करवा माटे माग जीवोने मुग्गी कळं ? जो माग जीवोने आ लोक संबंधी मुग्व आपुं हुं, तो बीजा जी- वोने मांटे दुःख नाय ठे. वळी तेथी माळं चतुर्गति रूप संसागपरावर्तन वृष्टि पामशे, तेमज अनंत विचंगेनी आळानो दोष असे. वळी आ जीवो सर्व माग आन्माना संबंधी ठे. संपके मागे आन्मा श्या जीवोना कृळमां अनेकवार रहेवो ठे. श्रीमान निर्थकरोण तो दहाय जीवोनी दया संयम सारी मावुओना उन्यंगमां मृकी ठे. वळी हे जीव ! वे नगदसा म्नीने आनारी पण अनंतगणी तृषानुं दुःख पगधीनपणाण अनंतीवार मज्ज करे ठे. म्पणां हुं स्वतंत्र थयो ठे, तेथी आवा अकार्यमां प्रवर्तं ठे, पण हे जीव ! आपणे उपाय म्पणे प्रष्ट करे ठे ? अथवा हे जीव ! ताग पक्क जीवोने मांटे अनंरु- के म्पणे उपाय नाय द्यावी हुं जग पण म्पणां केम नथी ? अगे माग चित्तनी म्प-

ताने धिकार ठे ! प्रत्यक्ष रीते मात्र एक कृण सुखने आपनार तृषाच्छेद रूप आनिर्मळ अने शीतळ जळने तुं अमृत तुव्य माने ठे. पण ते अमृतमय नथी, ते तो निश्चे विषनी धाराना पान समान ठे, एम तारे जाणवुं. केमके “ एक जळना बिंदुमां जिनेश्वरे असंख्य जीवो कहेत्ता ठे. अने ते बिंदु पण जो सेवाळना द्रवथी पण मिश्रित होय तो ते अनंत जीव रूप थाय ठे. ” कहुं ठे के—

त्रसाः पूतरमत्स्याद्याः, स्थावराः पनकादयः ।

नीरे स्युरिति तत्पाता, सर्वेषां हिंसको जवेत् ॥ १ ॥

जावार्थ—“ पूरा, मत्स्य विगेरे त्रस अने पनक विगेरे स्थावर जंतुओ जळमां होय ठे, माटे ते जळनो पीनार ते सर्व जीवोनो हिंसक थाय छे. ”

तत्कियद्भिर्दिनैर्याति, रक्षिता अपि ये ध्रुवम् ।

तान् प्राणान् रक्षितुं दक्षः, परप्राणान्निहन्ति कः ॥२॥

जावार्थ—“ तेथी करीने जे प्राणो रक्षण कर्या उतां पण केटलाक दिवस प-
ढी तो अवश्य जवानाज ठे, तो तेवा प्राणोना रक्षणने माटे कथो ऋहो माणस परना प्राणने हणे ? ”

तेथी आ सचित्त जळ सर्वथा हुं पीश नहीं. ” एम निश्चय करीने दृढ धैर्य वाळा ते बाळके विवेक पूर्वक घणा जळ जंतुओने बाधा न थाय तेवी रीते धीमे धीमे अंजळीमां रहेलुं जळ नदीमां पाळुं मुकी दीधुं. पढी ते नदी उतर्यो, पण तृषाथी चात्रवानी शक्ति नहीं रहेवाथी ते तेना कांठापरज पढी गयो. ते वखते तेणे विचार कर्यो के “ हमणां आ तृषा वेदनीय कर्म कंठ, ताळु विगेरेनुं शोषण करीने मारा आ-
त्मां रहेत्ता रत्नत्रयी रूप अमृतनुं शोषण करवा इच्छे ठे, पण हे कर्म ! हवे त्यां तारो तत्वमात्र पण प्रवेश नहीं थाय. केमके समाधि अने संतोषथी आत्मस्वरूपना ध्यानमां हुं मग्न थयो लुं, तेथी त्यां तारो प्रचार थइ शके तेम नथी. अहो ! पूर्वे थइ गयेत्ता पूज्य पुरुषोए मोडें अवलंबन करी राख्युं छे. ” इत्यादि शुच ध्यानमां तत्पर थयेत्तो ते बाळ साधु मृत्यु पामीने स्वर्गे गयो. स्वर्गमां उत्पन्न थतांज तेणे अवधि ज्ञाननो उपयोग दीधो, एटवे पोताना पिताने नदीथी थोमे दूर जइने जजेत्ता दीठा. ए-
द्वे ते देव पोताना शरीरमां प्रवेश करीने धनमित्र मुनिनी पाठळ गयो. पुत्रने आव-

तो जोड़ने धनमित्र पण हर्ष पाम्यो अने आगळ चाट्यो. पठी बीजा साधुओ पण तृ-
पाथी पीरुवा द्याग्या, तेमने माटे ते देवताए जक्तिथी मार्गमां गोकुळ विकुर्व्या. त्यां-
थी तक्र विगेरे द्वाङ्ने साधुओ स्वस्थ थया. त्यांथी आगळ चाटतां ते साधुओमांथी
एकनी वींटिका ते देवताएज पोतानी ओळखाण कराववा माटे नूलावी दीधी. दूर ज-
ङ्ने ते साधुने पोतानी वींटिका याद आवी, एट्ठे ते साधु उजो रह्यो, अने पाठा फ-
रीने ते स्थाने गया तो त्यां पोतानी उपधिनी वींटिका जोड, पण त्यां जे गोकुळ ह-
तुं ते जोयुं नहीं. पछी ते उपधि द्वाङ्ने सर्व साधुनी जेगा थड तेणे “ उपधि मळी
पण त्यां गोकुळ तो नथी ” ते वात सर्वने जणावी. ते सांजळी सर्व आश्चर्य पामी
विचारवा द्याग्या के “ स्वरेखर कोड देवताना अनुज्ञावथी आ वनमां गोकुळ थयुं ह-
तुं. ” तेवामां ते देव प्रगट थङ्ने पोताना पिता सिवाय बीजा, सर्व मुनिओने नम्यो. ते
वखते “ आने केम नम्यो नहीं ? ” ए प्रमाणे साधुओना पूढवाथी ते देवे पोतानो
सर्व वृत्तांत जणावीने कहुं के “ सचित्त जळ पीवा माटे मने ते वखते तेणे संमति आ-
पी हती, तेथी तेने पूर्व जवनो पिता उतां पण में प्रणाम कर्यो नहीं. तेणे स्नेहने
दीधे शत्रुनी जेवुं कार्य कर्युं हतुं. तेना वचनथी जो में सचित्त जळनुं पान कर्युं होत,
तो मने अनंत जवज्रमाण प्राप्त थात. कहुं ठे के—

स एव हि बुधैः पूज्यो, गुरुश्च जनकोऽपि च ।

शिष्यं सुतं च यः क्वापि, नैवोन्मार्गे प्रवर्तयेत् ॥ १ ॥

ज्ञावार्थ—“ जे शिष्यने तथा पुत्रने कदापि उन्मार्गे प्रवर्तावे नहीं, तेज गुरु अ-
ने तेज पिता राह्या माणसने पूजवा योग्य ठे. ”

ए प्रमाणे कहिने ते देव स्वर्गे गयो, अने साधुओए पण तेनी प्रशंसा करतां
आगळ विहार कर्यो.

“ जेम धनशर्मा नामना वाळ साधुए ते वखते अनेषणीय जळनुं पान कर्युं
नहीं, तेम सर्व साधुओए पापरहित थङ्ने आ चारित्राचारनुं पावन करवुं. ”

इत्यद्भद्रदिनपरिमितोपदेशप्रासादवृत्तौ नवदशस्तंजस्य

अज्ञीत्यधिकछिज्ञततमः प्रबंधः ॥ १७७ ॥

व्याख्यान २८१ मुं.

चोथा तथा पांचमा चरित्राचार विं.

ग्राह्यं मोक्ष्यं च धर्मोपकरणं प्रत्युपेक्ष्य यत् ।

प्रमार्ज्यं चैयमादाननिक्षेपसमितिः स्मृता ॥ १ ॥

ज्ञावार्थ—“ धर्मनां उपगरणो जोड़ने तथा प्रमार्जने देवां अथवा मूकवां, ते आदाननिक्षेप नामनी चोथी समिति कही ठे. ”

औधिक ते रजोहरण, मुखवस्त्रिका विगेरे अने औपग्रहिक ते संधारो, दांनो विगेरे अने बीजुं पण कोइ प्रयोजन माटे धूळनुं ठेफुं तथा काष्ठादिक जे देवुं पने ते जोड़ने तथा पन्दिदेहीने हस्तादिकमां ग्रहण करवां, अने तेवीज रीते पृथ्वी विगेरे उपर मूकवां. ते सर्व वस्तु प्रथम नेत्रवने जोड़ने अने रजोहरण विगेरेथी प्रमार्जनेज देवी मूकवी, ते विना नहीं. केमके जोया प्रमार्ज्या विना देवा मूकवाथी सूक्ष्म पनक (लील फुल) तथा कुंगुवा, कीनो विगेरे जीवोनी हिंसा थाय, अने तैथी चारित्रनी विराधना थाय. कदाचित् वींठी विगेरे रुसे तो आत्मानी विराधनादिकनो पण संजव थाय. वस्त्रादिकनी पन्दिदेहणा पण तेवा प्रकारे करवी के जेथी वायुकाय विगेरेनी जरा पण विराधना न थाय. केमके प्रमार्जना अने पन्दिदेहणा जीवनी दयाने माटेज करवामां आवे ठे; तैथी ते वने क्रियामां साधुए अत्यंत प्रमादरहित थवुं. कहुं ठे के—

पन्दिदेहणकुणंतो, मिहो कहं कुणइ जणवयकहं वा ।

देइ च पञ्चखाणं, वाएइ सयं पन्दिच्छइ वा ॥ १ ॥

पुढवि आजक्काए, तेजवाजवणस्सइतसाणं ।

पन्दिदेहणपमत्तो, उन्नं पि विराहणो होइ ॥ २ ॥

ज्ञावार्थ—“ पन्दिदेहण करतां करतां परस्पर वातो करे अथवा देशकथा करे, पञ्चखाण आपे, कोड़ने वंचावे अथवा पोते वांचना ग्रहण करे तो तेम करतां पृथ्वी-काय, अप्काय, तेजकाय, वायुकाय अने वनस्पतिकाय तथा त्रसकायनी पन्दिदेहणमां प्रमादी साधु विराधना करे ठे. ” १-२.

ते प्रमाणे शरीरनी प्रमार्जना करवामां पण प्रमादरहित थवुं. प्रसन्नचंद्र राजाना

(४१८) उपदेशप्रासाद जाषांतर-जाग ४ थो-स्तंज १ए मो.

जाइ वड्कलचिरि धूलथी जराएलां वस्त्रोनी प्रमार्जना करतां केवळज्ञान पाम्या हता. तथा कोइ सोमिद्व नामना ब्राह्मणे दीक्षा लीधी हती. तेने एकदा गुरुए ग्रामांतर जवाना विचारथी कहुं के ' पात्रादिकनो पम्बिद्वेहणा कर. ' एट्ठे ते सोमिद्वे पम्बिद्वेहणा करी. पढी कांइ कारण बनवाथी गुरुए विहार कयों नहीं, एट्ठे फरीने गुरुए तेने कहुं के " पात्रादिक प्रमार्जना करीने तेने स्थाने पाडा मूक. " त्यारे सोमिद्व शिष्य बोड्यो के " हमणांज पम्बिद्वेहणा करी डे, शुं पात्रादिकमां सर्प पेसी गयो डे के वारंवार पम्बिद्वेहणा करवानुं कहो डो ? " आ प्रमाणे तेनुं अयोग्य वचन सांजळीने शासनदेवताए क्रोधथी पात्रमां सर्प विकुव्यों. ते जोइने सोमिद्व जय पाम्यो, अने गुरु पासे कृपा मागी. त्यारे गुरु बोड्या के " ते कांइ मारुं कार्य नहीं. " पढी देव बोड्यो के " ते साधुने बोध करवा माटे में सर्प विकुव्यों डे, केमके सर्व कायों मुनिए प्रमार्जना पूर्वक करवानां डे. " ते सांजळीने सोमिद्वे आदान निद्वेष समिति धारण करी. अनुक्रमे ते केवळज्ञान पामीने मोद्वे गयो.

हवे परिष्ठापनिका समिति नामनो पांचमो आचार कहे डे.

निर्जीवेशुषिरे देशे, प्रत्युपेक्ष्य प्रमार्ज्य च ।

यत्यागो मलमूत्रादेः, सोत्सर्गसमितिः स्मृता ॥ १ ॥

ज्ञावार्थ—“ निर्जीव अने पोलाण विनाना प्रदेशमां जोइने तथा पुंजीने मल, मूत्रादिकनो त्याग करवो ते उत्सर्ग समिति (परिष्ठापनिका समिति) कहेवाय डे.”

मुनिए मूत्र, पुरीष, श्लेष्म, शुंक, कर्ण तथा नेत्रनो मेल विगेरे, आहार, जळ, वस्त्र, पात्र विगेरे जे कोइ वस्तु परठववा योग्य होय ते सर्व वस्तु; लीडुं घास, बीज, अंकुरा, सूक्ष्म कुंयुवा, कीरी, मंकोरी विगेरे न होय तेवा अचित्त स्थानके यतना पूर्वक परठववी. ' यतना ' एट्ठे मूत्र, जळ विगेरे प्रवाही वस्तु थोनी थोनी पृथक् पृथक् प्रदेशमां परठववी के जेथी तेनो रेतो चाद्वे नहीं, अने तरतज सुकाइ जाय. अशन विगेरेने चोळीने परठववुं के जेथी कीरी, मंकोरी विगेरे तेमां पके नहीं. वस्त्रपात्रादिकना अति सूक्ष्म ककना करवा के जेथी गृहस्थीना उपयोग रूप दोष न लागे.

स्थंभित्त (स्थान) ना गुणो उत्तराध्ययनमां “ अणावायमसंदोय ” विगेरे पाउमां बताव्या डे ते आ प्रमाणे—' अनापात ' एट्ठे पोताने अथवा बीजा जोइने

ज्यां वारंवार जवुं आववुं नथी एवं जे स्थान ते अनापात स्थंमिद्व कहेवाय ठे. 'अ-संज्ञोक' एट्ठे पोते दूर उतां पण वृक्षादिकना व्यवधाने लीधे ज्यां पोताना पडना साधुओ विगेरे पण जोइ शके नहीं तेवुं स्थान ते असंज्ञोक कहेवाय ठे. अहीं अ-नापात अने असंज्ञोक ए बन्नेना चार^१ जांगा करवा, तेमां प्रथम जांगो शुद्ध ठे, जेमां बनेमांथी एके दोष द्वागतो नथी. तेवा स्थानके परठववा जवुं (१). 'अनुप-घातिकं' एट्ठे ज्यां कोइ तारुनादिक करे तो तेथी शासननो उड्ढाह थाय तेवुं न होय ते स्थान अनुपघातिक कहेवाय ठे. तेमां उपघात त्रण प्रकारनो ठे. संयम (चा-रित्र) नो, प्रवचननो अने पोतानो (२). 'समस्थंमिद्वं' एट्ठे जे स्थान उंचुं नीचुं न होय, सरखुं होय ते समस्थंमिद्व कहेवाय ठे. उंचुं नीचुं स्थंमिद्व होय तो त्यां मूत्र पुरीष करता विशीर्ण थाय, तेथी ठ कायनी हिंसा थाय, अने चारित्रनी विराधना थाय (३). 'अशुषिरं' एट्ठे तृण, पर्ण विगेरे ज्यां न होय ते अशुषिर स्थान कहेवाय ठे. शुषिर स्थानमां परठवथी बीडी विगेरे होय तो ते रुसे ठे (४). 'अचिरकाद्वंकृतं' एट्ठे जे स्थानो जे ऋतुमां अग्नि विगेरे द्वागारुवाना कारणथी निर्जीव करेलां होय, तेज ऋतुमां ते स्थानो अचिरकाद्वंकृत कहेवाय ठे. माटे बे मा-सना प्रमाणवाळी ते ऋतुमां ते स्थानो शुष्क जाणवां. त्यार पढी बीजी ऋतुमां ते स्थानो मिश्र जाणवां; तेमज जे स्थाने एक वर्षाकाद्व सुधी गृहस्थो सहित गाम वसेलुं होय ते स्थान वार वर्ष सुधी स्थंमिद्व एट्ठे शुद्ध स्थान जाणवुं, त्यार पढी अशुष्क जाणवुं (५). 'विस्तीर्णं' एट्ठे जघन्यथी आयाम तथा विष्कंज एक हाथनो हो-य, अने उत्कृष्टथी वार योजननो होय ते स्थान विस्तीर्ण कहेवाय ठे. तेमां उत्कृष्ट प्रमाण तो चक्रवर्तिनी सेनाना निवेशमां जाणवुं. अन्यत्र मध्यम प्रमाण जाणवुं (६). 'दुरवगाढं' एट्ठे जे गंजीर (उंचुं) स्थान होय ते दुरवगाढ कहेवाय ठे. तेमां नी-चे चार आंगल सुधी अग्नि तथा सूर्यना तापथी अचित्त चूमि थयेल होय ते जघन्य जाणवुं, अने पांच आंगलथी आरंजीने विशेष होय ते उत्कृष्ट जाणवुं (७). 'अ-नासन्नं' एट्ठे उपवनादिकनी अति समीपे न होय ते अनासन्न स्थंमिद्व कहेवाय ठे. आसन्न (समीप) ना बे जेद ठे, अव्यासन्न अने जावासन्न. तेमां अव्यासन्न एट्ठे देवालय, हवेव्री, गाम, उद्यान, खेत, मार्ग विगेरेनी समीपतुं स्थान. ते स्थानमां पर-ठववथी संयमनो अने पोतानो घात थवा रूप बे प्रकारना दोषनो संजव ठे. केमके ते

देवालययादिकने अधिपति साधुए समीपमां त्याग करेत्ता पुरीषादिकने कोइ चाकर पा-
से बीजे ठेकाणे नंखावीने ते स्थान साफ करावे, तथा ते चाकरना हाथ धोवरावे, तेथी
संयमनो उपघात थाय, अथवा ते स्थानना अधिपतिने क्रोध आववाथी द्वेषने द्वीधे
कदाचित् तारुनादिक करे, तो तेथी आत्मानो (पोतानो) उपघात थाय. तथा ' जा-
वासन्न ' एट्ठे उतावळना कारणथी नजीकमांज परठवे ते (८). ' बिल्ववर्जितं ' एट-
ठे जे पृथ्वीमां दर विगेरे कांइ ङिच्च न होय ते बिल्ववर्जित स्थंमिल्ल कहेवाय ठे
(९). तथा ' त्रसप्राणबीज रहितं ' एट्ठे स्थावर अने जंगम समग्र जंतुजातिथी र-
हित जे स्थान होय ते त्रसप्राणबीजरहित स्थंमिल्ल कहेवाय ठे (१०). आ दश
पदोना एकसंयोगी बेसंयोगी एम जंग करतां एक हजार ने चोवीश जांगा थाय ठे.
तेमां ठेठ्ठो दश पदनो थयेठ्ठो जांगो मुख्यताए शुद्ध ठे. तेवा स्थंमिल्लमां पुरीषादिक
परठववुं.

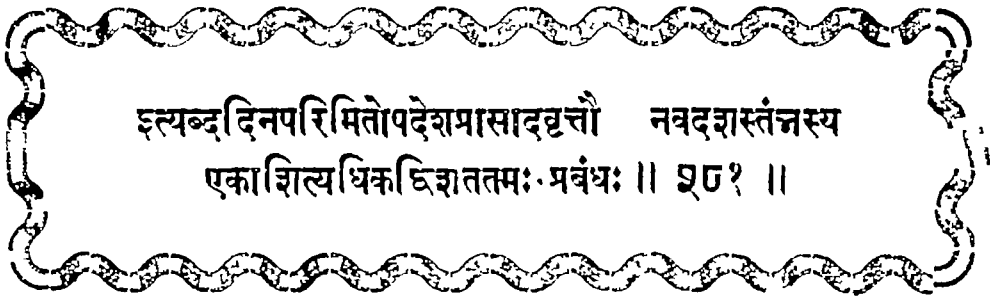
आ प्रमाणे परिष्ठापनिका समिति श्री ज्ञातासूत्र नामना ठ्ठ्ठा अंगमां वर्णवेत्ता
श्री धर्मरुचि साधुनी जेम पाळवी.

श्री धर्मरुचिनुं दृष्टांत.

एकदा श्री धर्मघोष सूरिना शिष्य श्री धर्मरुचि मुनि गोचरी माटे गया हता.
तेमां एक नागश्री नामनी ब्राह्मणीए करुवी तुंबरीनुं शाक बहोराव्युं, ते तेणे गुरुने
वताव्युं. गुरुए ते शाक अयोग्य अने प्राणनाशक जाणीने शिष्यने कहुं के " आ शा-
कने शुद्ध स्थंमिल्ले परठवी आवो. " एट्ठे शिष्ये उपर कही तेवा प्रकारनी स्थंमिल्ल
चूमिए जइने विचार्युं के " आ शाकमां एवो शो दोष हशे के तेने परठवा माटे गु-
रुए आज्ञा आपी ? " पढी तेना दोषनी परीक्षा करवा माटे शिष्ये ते शाकमांथी एक
विंडु पृथ्वी पर मूक्युं, तेना गंधथी लुब्ध थइने अनेक कीमीओ त्यां आवी, अने
तेनो रस वेतांज तत्काळ मृत्यु पामी. ते जोइने ते साधुने दया आववाथी तेणे विचा-
र्युं के " निर्दोष चूमिमां पण कीमीओ विगेरे दूरथी आवे ठे, तो तेवुं शुद्ध स्थं-
मिल्ल तो कोइ पण ठेकाणे जणातुं नथी, अने गुरुए तो शुद्ध स्थंमिल्लमां जइने पर-
ठववानी आज्ञा आपी ठे. तेथी मारा शरीर जेवुं बीजुं कोइ स्थंमिल्ल हुं शुद्ध जोतो
नथी, माटे आ शाक तेमांज परठववुं योग्य ठे. " एम विचारीने ते शाक तेणे पोतेज
वापर्युं, अने तेज वग्वते अनशन लइने सर्वार्थसिद्ध विमानमां देवता थया.

आ समिति उपर बीजुं पण विशेष समजवा जेवुं ठे ते उठा अंगधी जाणी व्हेवुं. तेमां आ समिति उपर ढंढण ऋषि तथा सिंहकेसर ऋषिनुं पण दृष्टांत ठे, के जेमां मोदकने परठववानी हकीकत ठे. आ विषय उपर पुष्पमाला प्रकरणमां कहेवुं धर्मरुचिनुं दृष्टांत पण जाणवुं. ते आ प्रमाणे—कोइ गच्छमां धर्मरुचि नामना साधु ह-
ता. ते एकदा परोपकारना कार्यमां व्यग्र रहेवायी स्थंमिन्ननी प्रतिद्वेखना करवी चूकी गया. रात्रे पेशाव करवानो शंका थवायी व्यथा थवा द्यागी. ते व्यथायी प्राण जवानी तैयारी हती; तेवामां कोइ देवताए प्रकाश देखाड्यो, तेथी तेमाणे शुद्ध स्थंमिन्न जोइ वीधी अने लघुशंका टाळी. त्यार पडी फरी अंधकार थयो. ते जोइने “ आ प्रकाश देवताए कयों हरो ” एम जाणी तेनुं मिथ्या षुष्कृत आप्युं. इत्यादि अनेक दृष्टांतो विविध शास्त्रथी जाणवां.

“ अहीं जे दश विशेषणो आपीने शुद्ध स्थंमिन्ननुं स्वरूप वताव्युं ठे तेवुं स्थंमिन्न धर्मरुचि साधुनी जेम शोधने मुमुक्षु मुनिओए आ पांचमी समितिनुं प्रा-
द्वन करवुं, पण तेमां किंचित् मात्र आळसु एटले प्रमादी थवुं नहीं. ”

इत्यब्ददिनपरिमितोपदेशप्रासादवृत्तौ नवदशस्तंजस्य
एकाशित्यधिकद्विशततमः प्रबंधः ॥ १८१ ॥

व्याख्यान २८२ मुं.

त्राण गुप्ति विषे.

प्रथम मनोगुप्ति नामना छटा चारित्राचार विषे.

कल्पनाजाडनिर्मुक्तं, संज्ञूतवस्तुचिन्तनम् ।

विधेयं यन्मनःस्थैर्यं, मनोगुप्तिर्नवेद्विधा ॥ १ ॥

जावार्थ—“ कल्पनाना समूह रहित सत्य वस्तुनुं चितवन करीने जे मननी स्थिरता करवी ते मनोगुप्ति कहेवाय ठे. तेना त्राण जेद ठे. ”

मनोगुप्तिना त्रण-जेद आ प्रमाणे—आर्त अने रौद्र ध्यानना अनुबंधवाळी कष्टपनाना समूहधी रहित ते पहेळी मनोगुप्ति छे; आगमने अनुसरनारी, समस्त लोकने हितकारी, धर्मध्यानना अनुबंधवाळी अने मध्यस्थ बुद्धिना परिणामवाळी जे मनोगुप्ति ते बीजी छे; अने शुज तथा अशुज समग्र मननी वृत्तिओनो निरोध करीने योगनिरोध अवस्थामां प्राप्त थनारी आत्मांज रमण करवा रूप जे मनोगुप्ति ते बीजी छे. आ मनोगुप्ति जिनदास श्रेष्ठिनी जेम पाळवी—तेनुं दृष्टांत आ प्रमाणे—

मनोगुप्ति पर जिनदास श्रेष्ठिनुं दृष्टांत.

चंपापुरीमां जिनदास नामे एक श्रेष्ठि रहेतो हतो. ते एकदा पौषध व्रत हांवां-थी रात्रिए कायोत्सर्ग करीने पोताना शून्य घरमां रह्यो हतो. ते तेनी कुद्वटा स्त्रीना जाणवामां न होवाथी ते स्त्री तेज घरमां द्रोढाना खीळा वाळा जेना पाया हता एवो पलंग द्वावी. तेनो एक पायो श्रेष्ठिनाज पग उपर मूकीने पोताना जारनी साथे क्रीडा करवा द्वागी. तेमना जारनी पीडा पामतो सतो ते श्रेष्ठि मनोगुप्ति पाळी मरण पामीने स्वर्गे गयो.

हवे वाग्गुप्ति नामनो सातमो चारित्राचार कहे छे.

मौनावद्वंबनं साधोः, संज्ञादिपरिहारतः ।

वाग्वृत्तेर्वा निरोधो यः, सा वाग्गुप्तिरिहोदिता ॥१॥

जावार्थ—“ संज्ञादिकनो पण त्याग करीने साधु जे मौन धारण करे अथवा वाणीनी वृत्तिनो निरोध करे ते वाग्गुप्ति कहेवाय छे. ”

आ वाग्गुप्तिना वे प्रकार छे. ते आ प्रमाणे—मुख, नेत्र अने भृकुटिनो विकार, आंगळीथी इसारो करवो, उंचेथी खोंखारो मारवो, हुंकार करवो, कांकरो विगेरे फेंकवुं, इत्यादि कार्यनुं सूचवन करनारी सर्व संज्ञा (इसारा) नो त्याग करीने ‘आजे मारे कांड पण वोद्ववुं नहीं ’ एवो अजिग्रह धारण करे ते पहेळी वाग्गुप्ति कहेवाय छे; परंतु चेष्टा विगेरे करीने पोताना कार्यनुं सूचन करवुं, अने मौननो अजिग्रह करवो ते तो निष्फळज छे. तथा वाचना, पृच्छना अने बीजाना प्रश्नना जवावमां द्यौकिक आगमना विरोध रहित मुखवस्त्रिकाथी मुखकमळनुं आच्छादन करीने चोदता सता वाग्गुप्तिने जे नियममां राखवी ते बीजी वाग्गुप्ति कहेवाय छे. आ वे जेदथी एवुं सिद्ध थाय छे के सर्वथा वाणीनो निरोध करवो, अथवा यथार्थ सम्यक्

जाषण करवुं ते वचनगुप्ति ठे ; अने जाषासमितिमां तो मात्र सम्यक् वाणीनी प्रवृत्ति करवी एम ठे, एतद्वो वाग्गुप्तिमां अने जाषा समितिमां तफावत ठे. कहुं ठे के-

समियो नियमा गुत्तो, गुत्तो समियत्तणंमि जयणिज्जा ।

कुशन्नवयमुदीरंतो, जं वड्ढुत्तो वि समियो वि ॥१॥

जावार्थ—“ जे समितिवान होय ते अवड्ढु गुप्तिवाळो होय ठे, अने जे गुप्तिवाळो होय तेने समितिनी जजना होय ठे ; तेथी जे यथार्थ वचन बोळनार होय तेने समिति अने गुप्ति वने होय ठे.

आ वाग्गुप्तिना समर्थन मांठ अन्य शास्त्रतुं दृष्टांत कहे ठे—

त्रिणुपुरना उद्यानमां शिवशर्मा, देवशर्मा अने हरिशर्मा नामना त्रण तापसो महा उग्र तप करता हता. ते त्रणेना तपना प्रजावधी पहेरवानां धोतीयां आकाशमां निराधार सुकातां हतां, एवी सर्वत्र प्रसिद्धि हतो. एकदा ते त्रणे तापसो सरोवरमां स्नान करवा गया, त्यां तेमनां धोतीयां आकाशमां तरुके सुकातां हतां, तेवामां ते सरोवरमां कोइ वगडाए आवीने एक मत्स्यने पकड्यो. ते जोइने “ अरे ! आ बहु खोटं थयुं, आ पापीए निरपराधी मत्स्यने पकड्यो. अरे ! मूकी दे, मूकी दे. ” एम बोळीने मत्स्यपर दया अने वगडापर निर्दयता बतावनार शिवशर्मानुं धोतीयुं आकाशमांथी नीचे परुचुं. ते जोइने वगडा उपर दया लावीने “ अरे ! मूकीश नहीं, मूकीश नहीं. आ विचारो वगडो कुधाथी मरी जशे. ” एम बोळता वगडापर दया ने मत्स्यपर निर्दयता बतावनार देवशर्मानो पट पण नीचे पड्यो. ते वनेना पट नीचे पनेडा जोइने वगडा अने मत्स्य ए वनेपर समजाव राखीने हरिशर्मा बोळ्यो के-

मुंच मुंच पतत्येको, मा मुंच पतितो यदि ।

उजौ तो पतितौ दृष्ट्वा, मौनं सर्वार्थसाधकम् ॥१॥

जावार्थ—“ मूक, मूक ” एम कहेवाथी एकतुं वस्त्र परुचुं, अने “ मूकीश नहीं, मूकीश नहीं ” एम कहेवाथी बीजानुं वस्त्र पण परुचुं, ते वनेने पनेडा जोइने हुं धारुं बुं के मौन राखुं तेज सर्व अर्थतुं साधक ठे. ”

आ प्रमाणे पणितना विषयमां जेम मौन कट्याणकारी कहुं, तेन केटवीक वखत अपणितने पण मौन हितकारी थाय ठे. कहुं ठे के—

स्वायत्तमेकान्तगुणं विधात्रा
 विनिर्मितं आदनमङ्गतायाः ।
 विशेषतः सर्वविदां समाजे
 विनूषणं मौनमपंक्तितानाम् ॥१॥

ज्ञावार्थ—“ पोताने आधीन अने एकांत गुणकारी एवं मूर्खतानुं आआदन (ढांकण) विधाताए निर्माण करेदुं ठे. ते ए ठे के पंक्तितानो सज्जामां मूर्खतुं विशेषे करीने मौनज उत्तम नूषण ठे. ”

“ रागेद्वेष सहित एवं ते बन्ने तापसोनुं वचन वस्त्र परवानुं कारण थयुं. ” एम विचारी समजावथी मौन रहेला त्रीजा हरिशर्मानुं वस्त्र आकाशमांज रहुं.

आ दृष्टांतथी स्याद्वाद धर्मने जाणनारा मुनिए तो द्वाजाद्वानो विचार करीने अवश्य वाग्गुप्ति अने वाक्समितिनी योजना करवी.

हवे कायगुप्ति नामनो आठमो चारित्राचार कहे ठे.

कायगुप्तिर्द्धिधा प्रोक्ता, चेष्टानिवृत्तिदक्षणा ।

यथागमं द्वितीया च, चेष्टानियमदक्षणा ॥ १ ॥

ज्ञावार्थ—“ आगमने अनुसारे कायगुप्ति वे प्रकारनी कहेली ठे. पहेली सर्वथा चेष्टानी निवृत्ति दक्षणावाळी अने बीजी चेष्टाना नियम दक्षणावाळी जाणवी. ”

अहीं एम समजवानुं ठे के देवकृत, मनुष्यकृत, तिर्यचकृत अने स्वकृत आस्फा-
 दन पतन विगेरे एम चार प्रकारना उपसर्गनो तथा क्लृधा तृषा विगेरे परीसहोनो सं-
 जव उतां पण कायोत्सर्ग करवा विगेरेथी देहने निश्चळ राखवो ते, तथा सर्व योगनो
 निरोध करवानी अवस्थाए सर्वथा चेष्टानो निरोध करवो ते पहेली कायगुप्ति ठे ; अ-
 ने शयन, आसन, निक्षेप,^१ आदान^२ विगेरेमां स्वच्छंदपणानो परिहार करीने शास्त्रोक्त
 क्रिया करवा पूर्वक कायेचेष्टाने नियममां राखवी ते बीजी कायगुप्ति छे. तेमां शयन
 ते रात्रिने विषेज करवुं, पण दिवसे नहीं. रात्रिए पण प्रथम प्रहर व्यतीत थया पढी,

गुरुनो आज्ञा लइने, पृथ्वीतुं प्रेङ्गण तथा मार्जन करीने, संघारानां वे पर जेळां करीने, मस्तक, शरीर अने पग विगेरे मुखवस्त्रिका तथा रजोहरणवने पूंजीने, पढी आज्ञा आपेक्षा संघारापर बेसी पोरसी जणवी. पढी बाहुनुंज उपधान (ओसीकुं) करीने वने पगने संकोचीने सुवुं, अथवा वने जंघाओ कुकनीनी जेम अधर आकाशमां राखवी, अने पूंजेदी जूमिपर पग राखवा. पढी हाथपगनो संकोच करतां फरीने पण तेने प्रमार्जवा. नांस विगेरे उमारतां तेमज उघर्तन (खरज) करतां पण मुखवस्त्रिकावने शरीरने पूंजवुं. ए रीते पोताना देह प्रमाण एट्ठे त्रण हाथ जेट्ठा जूमि-प्रदेशमां सुइने अट्ठप निष्ठा करवी. तथा जे स्थाने बेसवानी इच्छा होय ते स्थान प्रथम चहुथी जोइ, पढी तेने पूंजीने बेसवानुं वस्त्र पाथरीने बेसवुं. अशुद्ध स्थंमिद्व होय तो कायगुप्ति विशेषे करवी. ते उपर दृष्टांत कहे ठे के—कोइ एक साधुए सार्थ साथे विहार कयों. एक दिवस अरण्यमां मुकाम थयो. ते अरण्यमां जूमि बहु जीवन्त्याकुळ होवाथी शुद्ध स्थंमिद्व मळ्युं नहीं, तेथी ते साधु रात्रिए एक पग मात्र पृथ्वीपर राखीने उजा रखा. ते जोइने इंके सजामां ते साधुनी प्रशंसा करी. ते सांजळीने कोइ मिथ्यादृष्टि देवताए परीक्षा करवा माटे त्यां आवीने सिंह रूपे ते साधुने चपेटाथी प्रहार कयों. ते प्रहारथी पढी जतां साधुए वारंवार प्राणीनी विराधनानो संजव जाणीने मिथ्या दृष्टकृत आप्युं. ठेवट थाकीने ते देवता प्रगट थयो. अने सर्व वृत्तांत कही तथा तेमने खमावीने स्वर्गे गयो. बीजा साधुओए पण ते साधुनी प्रशंसा करी. आ दृष्टांत सांजळीने मुनिए कायगुप्ति अवग्य धारण करवी.

उपर कहेदी युक्तिथी त्रणे गुप्तिनुं मुनिए पावन करवुं. ते विषे दृष्टांत नीचे प्रमाणे—

कोइ एक नगरमां एक साधु कोइ श्रावकने घेर जिज्ञा देवा माटे गया. तेने ते श्रावकं नमन करीने पूछ्युं के “ हे पूज्य ! तमे त्रण गुप्तिए गुप्त छे ? ” तेना जवाबमां मुनिए कहुं के ‘ हुं त्रण गुप्तिए गुप्त नथी. ’ श्रावकं तेनुं कारण पूछ्युं, एट्ठे मुनिए कहुं के “ हुं एक दिवस कोइने घेर जिज्ञा माटे गयो हतो, त्यां तेनी स्त्रीनी वेणी जोइ, तेथी मने मारी स्त्रीतुं स्मरण थयुं, माटे मारे मनोगुप्ति नथी. एकदा जिज्ञा माटे श्रीदत्त नामना गृहस्थने घेर गयो हतो. तेणे मने केळां योग्य जाणी आप्यां. त्यांथी हुं बीजे घेर गयो. ते बीजा घरवाळा श्रावकं मने ‘ आ केळां कोणे आप्यां ? ’ एम पूछ्युं, एट्ठे में सत्य वात जणावी. ते श्रावक पेलां केळां आपनारनो

देषी हतो, तेथी तेणे जडने राजाने कथुं के “ हे स्वामी ! आपनी वामीनां केळां दररोज श्रीदत्तने घेर जाय ठे.” राजाए पृच्छुं के ‘तें शी रीते जाणुं ? ’ ते बोढ्यो के “ तेणे मुनिने आप्यां, अने में ते मुनिना मुखयी सांजळुं. तेवां केळां आपनी वा-
नी शिवाय बीजे कोइ ठेकाणे थतां नथी. ” ते सांजळीने राजाए श्रीदत्तने शि-
का करी, तेथी मारे वाग्गुप्ति पण नथी. केमके ते श्रेष्ठीने दंरु कराववामां हुं कारणचूत
थयो. एकदा विहार करतां हुं एक अरण्यमां गयो. त्यां थाकी जवाथी निजा पा-
म्यो. ते ठेकाणे एक सार्थ आवीने रह्यो. रात्रिए सार्थपतिए सौने कथुं के “हे माणसो!
प्रातःकाळे अर्हीथी वहेळां चाळवुं ठे, माटे वेळासर जोजनसामग्री तैयार करी व्यो.”
ते सांजळीने सर्व जनो रसोइ करवा द्याग्या. ते वखते अंधकार होवाथी एक माणसे
मारा मस्तक पासे एक बीजो पथर मूकीने चूडो कर्यो. पठी तेमां अग्नि सळगाव्यो.
ते अग्नि द्यागवाथी में मारुं मस्तक दड द्दीधुं. तेथी मारे कायगुप्ति पण नथी. माटे
हुं जिज्ञा योग्य मुनि नथी. ” आ प्रमाणेना ते मुनिना सत्य जाणथी ते श्रेष्ठी बहु
हर्ष पाम्यो अने मुनिने प्रतिदाजित कर्या. मुनिनी अत्यंत प्रशंसा करवाथी ते श्रे-
ष्ठीए अनुत्तर विमानतुं सुख उपार्जन कर्युं. मुनि पण पोताना आत्माने निंदता चिर-
काळ पर्यंत चारित्रि पालीने अनुक्रमे स्वर्गे गया.

॥ इति त्रिगुप्ति स्वरूपं ॥

पूर्वे कहेदी पांच समितिओ प्रतिचार (प्रवृत्ति) रूप ठे, अने त्रण गुप्तिओ
तो प्रतिचार (प्रवृत्ति) तथा अप्रतिचार (अप्रवृत्ति) ए वने रूप ठे. प्रतिचार एट्ठे
कायानो अथवा वाणीनो व्यापार. तेथी गुप्तिओमां समितिओनो अन्तर्जाव पण थड
जाय ठे. ते एवी रीते के बीजी जाषासमितिनो वाग्गुप्तिमां अंतर्जाव थाय ठे.
एषणा समिति मनना उपयोगथी उत्पन्न थाय ठे. केमके ज्यारे सावु एषणा समिति-
मां उपयोगवाळा होय त्यारे श्रोत्रादिक इंद्रियोवने वहोरावनार हाथ के पात्रादिक
धोवे ठे के वे मूके ठे इत्यादिथो थता शब्दादिकमां उपयोग राखे ठे. माटे तेनो म-
नोगुप्तिमां समावेश थाय ठे. बाकीनी त्रण समितिओ कायानी चेष्टाथी उत्पन्न
थाय ठे, तेथी तेमंतुं कायगुप्तिसाथे अक्यपणुं ठे, अथवा एक मनोगुप्तिज पांचे समि-
तिओमां अविरुद्ध छे. ते आठे प्रवचननी माताओ कहेवाय ठे; ते समग्र द्वादशांगी-
ने उत्पन्न करनार ठे. केमके ते आठेमां समस्त प्रवचन अंतर्जाव पामे ठे, ते ए रीते
के पहेदी समितिमां पहेला व्रतनो समावेश थाय ठे अने ते व्रतनी वारु समान वा-

कीनां व्रतो होवाची ते पण तेमांज अन्तर्जाव पामे ठे. जाषा समिति तो सावद्य वा-
णीनां परिहार करीने निरवद्य वाणी बोलवा रूप ठे, तेथी ते समितिमां समग्र वचनना
पर्याय आवी गया; केमके द्वादशांग कां३ वचन पर्यायथी जिन्न नथी. ए प्रमाणे एष-
णा समिति विगेरेमां पण स्वबुद्धिथी जावना करवी, अथवा आ आठे प्रकार चा-
रित्र रूपज ठे. कथं ठे के—

अथवा पंचसमितिगुप्तित्रयपवित्रितम् ॥

चरित्रं सम्यक् चारित्रमित्याहुर्मुनिपुंगवाः ॥ १ ॥

जावार्थ—“ अथवा पांच समिति अने त्राण गुप्तिथी पवित्र एवं जे चरित्र
तेज सम्यक् चारित्र ठे, एम श्रेष्ठ मुनिओ कहे ठे. ”

ज्ञान दर्शन विना चारित्र होयज नहीं; अने अर्थथी ज्ञान, दर्शन, चारित्र-
थी जिन्न द्वादशांग ठेज नहीं. तेथी आ आठे प्रकारमां सर्व प्रवचननो समावेश
थाय ठे. “ माटे चारित्रधारी मुनिओए प्रमादनो त्याग करीने आ आठे प्रवचन
मातानी उपासना करवी. केमके ए आठेमां प्रशस्य एवं सर्व प्रवचननुं रहस्य समा-
येतुं ठे. ”

इत्यद्भिनपरिमितोपदेशप्रासादवृत्तौ नवदशस्तंजस्य

द्वयशीत्यधिकत्रिशततमः प्रबंधः ॥ १८१ ॥

व्याख्यान २८३ मुं.

तपाचार विषे.

अनादिसिद्धदुष्कर्मद्वेषिसंघातघातकम् ।

इदमाद्रियते वीरैः, खड्गधारोपमं तपः ॥ १ ॥

जावार्थ—“ अनादि सिद्ध एवा दुष्कर्म रूपी शत्रुसमूहनो नाश करनारं
आ खड्गनी धारा जेवुं तप वीर पुरुषो आदरे छे, ”

तत्तपः सेव्यतां दक्षा, दुष्कर्मकालनोदकम् ।

यत्सेवनादञ्जूदेवसेव्यः क्षेमर्षिसंयमिः ॥ १ ॥

जावार्थ—“ हे राक्षा पुरुषो ! दुष्कर्म रूप मळने क्षादन करवामां जळ स-
मान एवा ते तपनुं तमे पण सेवन करो के जेना सेवनथी क्षेमर्षि मुनि देवताओने पण
सेव्य (पूज्य) थया ठे. ”

क्षेमर्षि मुनिनुं दृष्टांत.

चितोरु गढनी पासेना एक गाममां एक बोह नामनो निर्धन श्रावक रहेतो हतो.
ते एकदा पांचसे छाम (पांच रुपीया) नुं तेन्न एक कुरुत्रामां जरीने वेचवा माटे चि-
तोरुगढ तरफ चाव्यो. मार्गमां पग खडन थवायी तेपनी गयो, अने कुरुत्रुं पण जां-
गी गयुं. तेथी विद्वखो थडने पाडो पोताना गाममां आव्यो. तेनुं वृत्तांत सांजळवाथी
ढोकौने तेनापर करुणा उत्पन्न थड, तेथी तेने पांच रुपीया उधराणुं करीने अपा-
व्या. तेथी फरीने तेन्ननुं कुरुत्रुं जरीने जतां तेज रीते पड्यो अने कुरुत्रुं जांगी ग-
युं. पडी वैराग्य पामीने श्री यशोज्ञ गुरु पासे जड वैराग्यमय देशना सांजळीने ते-
णे दीक्षा लीधी. गुरुए वे प्रकारनी शिक्षा शिखवी. अनुक्रमे ते गीतार्थ थया. पडी
तेणे गुरुने विज्ञप्ति करी के “ हे प्रजु ! में जो वैराग्यथी दीक्षा लीधी ठे, तो हुं म-
न, वचन, कायानी शुद्धिथी तेनी प्रतिपादन करवा इच्छुं लुं, तेथी जो आपनी
आज्ञा होय तो जे स्थाने घणा उपद्रव थवानो संजव होय तेवा स्थाने जडने हुं का-
योत्सर्ग रहुं. ” गुरुए लाज जोडने मादव देशमां जवानुं कहुं. एटले ते सर्व गच्छने
तथा संघने खमावीने मादव देशमां गया; त्यां थामणोद गामनी पासे सरोवरनी पा-
ळ उपर कायोत्सर्ग करीने उजा रखा. तेवामां ते गामना ब्राह्मणपुत्रो क्रीडा करवा
माटे त्यां आव्या. तेओए साधुने जोडने विचार्युं के “ आ आपणा गाममां अरिष्ट
(उपद्रव) आव्युं. ” एम विचारीने यष्टि मुष्टि विगेरेना प्रहारथी तेमने उपद्रव कर-
वा लाग्या. मुनिए सर्व उपसर्ग सहन कर्या. पण ते सरोवरना अधिष्ठायक देवताए
ध्यानस्थ मुनिने निश्चय जोडने सर्व ब्राह्मणपुत्रोने मयूरबंधने बांधी लीधा. तेथी ते
सर्वे मुखथी रुधिर वमन करता पृथ्वीपर पड्या. तेमना मातपिताओ ते वात सांजळी
दुःखित थडने साधु पासे आवी बोड्या के “ हे जगवन् ! तमे तो कृपालु मुनि ठे,
माटे आ बाळकोने बंधनथी मुक्त करो. ” तोपण मुनिए ध्यान मूक्युं नहीं. त्यारे ते

देवता एक बाळकना शरीरमां प्रवेश करीने तेमना मातपिता प्रत्ये बोढ्यो के “ आ मु निए कांइ पण कर्तुं नथी, परंतु जे कर्तुं ठे ते मँज कर्तुं ठे, तेथी जो आ मुनिना चरणोदकथी आ बाळकोने डांटशो तो तेओ बंधनमुक्तथशे, बीजी रीते थशे नही. ” ते सांजळीने तेओए तेम कर्तुं, एटवे ते बाळको सज्ज थया. पढी ते मातपिताओए पोतपोताने घेरथी ड्रव्य द्वावीने साधुने जेट कर्तुं, अने ‘ आ ग्रहण करो, आ ग्रहण करो ’ एम बोदवा द्वाग्या. साधुए कहुं के “ हे दोको! मारे ड्रव्यतुं कांइ पण प्रयोजन नथी. तेथी आ ड्रव्य तमे जीणोंप्यारमां वापरो. ” तेथी सर्व माणसोए ते मुनिनी निःस्पृहता जोडने तेतुं क्षमार्पिं एवं नाम प्रसिद्ध कर्तुं. त्यां सर्व दोकोने अति चक्रु थयेद्वा जाणीने मुनि गिरिकंबल नामना पर्वतपर जडने विविध प्रकारनां तप करवा द्वाग्या.

ते वखते माझव देशमां धारानगरीमां सिंधुद्व नामे राजा राज्य करतो हतो. क्षमार्पिं मुनिए विविध प्रकारनां तप करतां पारणाने माटे एवा अजिग्रहो कर्त्या के ककारवाळी सात चीज जेवी के कूर, कंसार, कांग, कोड्रव, करंब, केर अने कर्पट ते मळे तो पारणुं करवुं. वळी कोइ वखत पांच खकारवाळी चीज जेवी के खारेक, खुम-हमी, खजुर, खाजां अने खांरु. वळी कोइ वखत गकारवाळी सात चीज जेवी के गहुं (घडं), गोळ, गुंद, गुंदवडां, गुणा, गोळ अने गोरस. तेबीज रीते बीजा वर्णवाळी वस्तुवने करीने पारणाना अजिग्रहो देता हवा. ते सर्व अजिग्रहो तपना प्रजावथी पूर्ण थया. पढी “आ अजिग्रहो तो कांइ पण डुप्कर नथी” एम जाणीने उग्र अजिग्रहो देवा मांड्या. ते आ प्रमाणे—“ जो कोइ मिथ्यात्वी राजा राज्यथी भ्रष्ट थयेदो, मध्याह्न समये, कंदोइनी डुकाने, पत्रांठी वाळीने वेठेदो, राजाना पत्तिपणाने पामेदो, पोताना काळा केशने विखेरतो, तीड्ढण जाडाना अग्र जागवने एकवीश मांसा दडने मने आपशे त्यारे हुं पारणुं करीश, अन्यथा नहीं करुं. ” ते विषे एक कवित ठे—

न्ह्हाणठिय रावद्व कन्हमो, केशि गलंतइ मण डुम्मणो;

भद्वइं इगवीश मंसा देइ, तओो खिम ऋषि पारणुं करेइ. ॥ १ ॥

१ आ कवितामा ने उपली हर्वाकतमा अभिग्रहमा फेर छे, आमा तो एम कथु छे के “ न्हावा वेठेदो राजाना सेवक केश गळ्ते (पाणी पवने) दुर्मनवाडा ननथी भान्नावटे एकवीश माटा आपे तो क्षमार्पिं पारणु करे ”

आ अजिग्रहमां ते मुनिए त्रण मासने आठ दिवस अतिक्रमण कर्या. अन्यदा मध्याह्नकोळ कृष्ण नामनो पत्ति तेवीज रीते. कंदोइनी छुकाने वेठेवो, तेणे जिज्ञा माटे नीकळेवा मुनिने बोटावीने कहुं के “ हे जिहु ! अहीं आवो, तमारी आशा पूर्ण करूं. ” ते सांजळीने मुनि तेनी पासे गया, एटवे कृष्णे जात्राना अग्र जागे मांजा दडने मुनिने आपवा मांड्या. मुनिए तेने ते मांडा गणवानुं कहुं, त्यारे कृष्ण बोड्यो के “ एमां शुं गणवुं ठे ? तमारा जाग्यमां हशे तेदवा हशे. ” मुनिए कहुं के “ मोरे एकवीश मांजानो अजिग्रह ठे, माटे गणो. ” ते सांजळी कृष्णे गण्या तो एकवीश थया. ” तेथी अत्यंत आश्चर्य पामीने तेणे मुनिने कहुं के “ हे मुनि ! तमे तो झानी जणाओ ठो, माटे मारुं आयुष्य केदवुं ठे ते कहो. मने मारा पित्राओए मारा मोटा राज्यथी भ्रष्ट कर्यो ठे, तेमने जीतवा माटे अहीं सिंधुद्व राजानी सेवा करूं बुं. ” ते सांजळीने मुनि बोड्या के “ तारुं आयुष्य मात्र ठ मासनं बाकीमां ठे. ” ते सांजळीने कृष्णे तत्काळ वैराग्य उत्पन्न थवाथी दीक्षा दीधी, अने ठ मास तप करीने ते कृष्णर्षिं स्वर्गे गया.

वळी हेमर्षिं मुनिए वीजो अजिग्रह दीधो के—

खंज उम्मूलिय गयवर धाइ, मुनिवर देखी प्रसन्नो थाइ;

मोदक पंचक सुंमीहिं देउ, तओ खिम ऋषि पारणं करेइ ॥१॥

“ आद्वान स्थंजनुं उन्मूदन करीने दोमेवो हाथी मुनिवरने देखीने प्रसन्न थाय अने पोतानी सुंढवने पांच दारुवा आपे तो हेमर्षिं पारणं करे. ”

आवो अजिग्रह दडने पांच मास ने अठार दिवस निर्गमन कर्या, त्यारे एक दिवसे कोइ मत्त थयेवो पट्टहस्ती घरने पारुतो कंदोइनी छुकान पासे आव्यो. त्यांथी सुंढवने पांच मोदक दइ ऋषिने आपीने तेणे पारणं कराव्युं. मुनिना प्रजावथी हस्ती शांत थयो, एटवे तेने महावतोए दइ जइने आद्वानस्तंजे बांध्यो.

वळी मुनिए अजिग्रह दीधो के “ सासुथी पीमा पामेवळी वृष्ट (मोटी) बहु रोती रोती, त्रण उपवासवाळी, काष्ठ लेवा आवेवला दरिद्री माणसे घी गोळ मिश्रित मांजा जेने आप्या छे एवी ते मांजा मने आपशे त्यारे पारणं करीश. ”

रामी गारी बंजण रंडी, सासुसिजं कळी करे पयंनि;

बिहु गाम विचे गुदसि पोवळी देइ, तो खिमऋषि पारणं करेइ॥३॥

पढी मुनि पारणा माटे गिरिपरधी उतरता हता, तेवामां कोइ गाममांथी सा-
सुवने पीना पामेढी कोइ ब्राह्मणी पिताना घर तरफ जती हती. ते मार्गधी अजा-
णी हती. तेथी आने रस्ते ते वनमां आवी. त्यां कोइ दरिद्रि पुरुष पासेथी घी गो-
ळ मिश्र मांरा तेने मळया. तेवामां ते मुनिने जोइने ' आठगणुं पुण्य थशे ' एम वि-
चारीने ते मुनिने तेणे मांराथी प्रतिज्ञाजित कर्या. पढी तं दाननी प्रशंसा करती ते
ब्राह्मणी पिताने घेर गइ.

वळी मुनिए अजिग्रह कयों के " काळी खांधवाळे, नाक पुंछ विनानो
(नाक त्रुटेढो ने बांमो) वळद शींगरावने गोळ आपे तो पारणुं करवुं, नहींतो
न करवुं. "

कालो कंबल धवढो संढ, नाकिं तुट पुडिंहि वंरु ;

सिंग करी गुड जेढो देइ, तो खिम ऋषि पारणुं करेइ ॥४॥

अन्यदा मुनि पारणा माटे धारा नगरीमां गया. त्यां उपर कथा तेवाज वळदे
कोइ वणिकनी डुकानमांथी शींगरावने गोळ दइने मुनिने पारणुं कराव्युं. ते चम-
त्कार जोइने ते वणिके विचार्युं के " अहो ! आ पशु सामान्य नथी के जेणे आवा
मुनिने पारणुं कराव्युं. में मूर्खाए तो मनुष्यजन्म वृथा गुमाव्यो. " पढी तेणे श्रावक थ-
इने वचेढो गोळवेची श्री पार्श्वनाथ स्वामीतुं चैत्य कराव्युं, अने यशोज्ञ गुरु पासेज-
इ चारित्र दइने स्वर्गे गयो. त्यारधी ते चैत्य गुरुपिंरु नामतुं तीर्थ थयुं.

वळी वसंत ऋतुमां मुनिए अजिग्रह कयों के " जो सांकळथी बांधेढो कोइ
बांदर नगरमां आवीने केरीनो रस आपे तो पारणुं करीश. "

हासहबेहकि जह विमासी, कोटि संकड वळओ पासि ;

जइ अंबरसं मंरुं देइ, तओ खिम ऋषि पारणुं करेइ ॥५॥

अन्यदा कोइ वखत उण्ण ऋतुमां कोइ श्रेष्ठीए घृतना कुंजमां आम्र रस नां-
ख्यो हतो, ते दइने कोइ कपि नाओ. रस्तामां ते मुनिने जता जोइने तेणे ते रस मु-
निने आप्यो. ते जोइने ' अहो मोडं आश्चर्य ' एम परस्पर बोद्धता घणा दोको जैन
धर्मी थया.

अन्यदा अवधिज्ञानवने जोइने कृष्णपिंदेव स्वर्गमांथी ते मुनि पासे आवी

नमस्कार करीने बोड्यो “के हे प्रजु ! शासननी उन्नतिने माटे संधिद्व राजाना हाथी-ओनी रोगशांति माटे तमे तमारुं चरणोदक आपजो. ” एम कहिने ते अदृश्य थयो. ते वखते संधिद्व राजाना चौदसो हस्तीओ व्याधिग्रस्त थया हता. वैद्योए अनेक उपाय कर्या, तोपण ते निरोगी थया नहीं. तेथी तेओए उपचार करवो बंध कर्यो. राजा अति शोकातुर थयो. पडी मंत्रीना कहेवायी राजाए उद्घोषणा करावी के “जे कोइ आ हस्तीओना रोगनी शांति करशे तेने राजा अर्धु राज्य आपशे. ” ते वखते आकाशवाणी थइ के “गिरिकंबद्व पर्वत उपर कर्मर्षि तप करे ठे. तेना पादशौचना जळथी हस्तीओ नीरोगी थशे. ” ते सांजळीने राजसेवकोए मुनि पासे जइने पादशौचनुं जळ माग्युं. एट्ठे मुनिए कहुं के “हे माणसो ! एक पट्टहस्ती सिवाय बीजा सर्व हस्तीओने आ जळ पावुं, एट्ठे तेओ नीरोगी थशे, अने पट्टहस्तीने जैन धर्मी सिवाय कोइ बीजाना पादोदकथी नीरोगी करजो. ” पडी ते राजसेवकोए आवीने ते प्रमाणे बीजा सर्व हस्तीओने नीरोगी कर्या. पट्टहस्तीने अन्यदर्शनीनुं पादोदक द्यावीने पायुं, तेथी ते पट्टहस्ती मृत्यु पाम्यो. पडी राजाए मुनि पासे जइने अर्धु राज्य ग्रहण करवा प्रार्थना करी. मुनि बोड्या के “हे राजा ! राज्य तो डेवट नरकगति आपे छे, तेथी ते मुनिओने सर्वथा त्याज्य ठे. मुनिने चारित्र शिवाय बीजा कोइ राज्यनो खप नथी. ” ते सांजळीने राजा हर्ष पाम्यो. पडी मुनिने नमीने ते पोताने स्थाने गयो, अने एक प्रासाद करावीने तेमां सिंहासन उपर मुनिनी पादुका स्थापन करी.

अन्यदा मुनिए मार्गमां सन्मुख आवता शबने जोइने कोइ माणसने पूठ्युं के ‘अरे आ शुं ठे ?’ ते माणस बोड्यो के “धन नामना श्रेष्ठीना पुत्रने सर्प रस्यो हतो ते आज ठ मासे मृत्यु पाम्यो ठे. ” ते सांजळीने मुनि बोड्या के “अहो ! आ जीवता माणसने केम वाळवा लइ जाओ ठो ? ” ते मुनिना वचनने कोइए श्रेष्ठी पासे जइने कहुं, एट्ठे धन श्रेष्ठी मुनि पासे आवी नमस्कार करीने बोड्यो के “हे मुनि ! मारा पुत्रने जीवितदान आपवा वरुं कृपा करो. ” मुनिए ते शव उपर परमेष्ठि मंत्रनुं स्मरण करीने प्रासुक जळ ठांट्युं, तेथी ते वेगो थयो.

वळी एकदा ते मुनिए एवो अजिग्रह वीधो के “जो वनमां प्रसवेव्ही वा-यण गाममां आवीने मने वीश वरुं आपे तो मारे पारणुं करवुं. ”

नव प्रसुत वाधिणि विकराद, नयर मांही वीहावे वाळ;

व्रतं वीस जो पाणमी दीये, तो खिम ऋषि पारणुं करे. ६

आ अजिग्रहने घणा दिवस व्यतीत थया पछी एकदा ऋषिना तपना प्रजाव-
थी तरतनी प्रसवेदी कांड़ वाघण नगरमां पेठी. तेने जोड़ने व्रताना वेपारीओ व्रतं
मूकीने नाठा. एटले वाघणे तेमांथी वीश व्रतं लड़ने मुनिने आप्यां.

पढी यशोन्नत गुरुने वांदवा माटे उत्सुक थयेत्ता मुनिए अजिग्रह कर्यो के—
“ पाटण पहोची गुरुने वांद्या पहेत्तां मारे अन्न के जळ कांड़ पण लेवुं नही. ” एवो
अजिग्रह करीने ते मुनि पाटण आव्या अने गुरुने वंदना करी.

फरीने मुनिए अजिग्रह लीथो के “ वृष् स्रीए वश करेत्तो राजानो मदोन्मत्त
हाथी जो खीचनी, खारेक, खरुहनी, खाजा ने खांरु ए पांच खकारवाळी चीज
आपे तो मारे पारणुं करवुं. ” पढी एक मास गयो, त्यारे शासनदेवताए वृष् स्रीतुं
स्वरूप धारण करीने राजानो हस्ती वश कर्यो, अने मुनिने पारणुं कराव्युं.

इत्यादि प्रकारे ते मुनिए जुदा जुदा अजिग्रहोवने चोराशी पारणां पूर्ण क-
र्यो. पढी अनज्ञान करीने ते मुनि स्वर्गे गया.

इत्यद्भदिनपरिमितोपदेशप्रासादवृत्तौ नवदशस्तंजस्य
व्यशीत्यधिकत्रिंशत्तमः प्रबंधः ॥ २८३ ॥

व्याख्यान २८४ मुं.

तपस्या करवाना हेतुओं कहं ठे.

निर्दोषं निर्निदानाढ्यं, तन्निर्जराप्रयोजनम् ।

चित्तोत्साहेन सद्बुद्ध्या, तपनीयं तपः शुभम् ॥ १ ॥

जावार्थ—“ निर्दोष, नियाणा दिनाहुं, अने मान निर्जगनाज कारणचूत
एवुं शुभ तप सारी बुद्धिवने मनना उत्साह पूर्वक करवुं. ”

जेनाथी शरीर अने कर्म विगरे तपे तं तप कहवाय ठे. कयुं ठे के—

रसरुधिरमांसमेदोऽस्थिमज्जाशुक्राण्यनेन तप्यन्ते ।

कर्माणि चाशुचानीत्यतस्तपो नाम नैरुक्तम् ॥ १ ॥

जावार्थ—“ रस, रुधिर, मांस, मेद, अस्थि, मज्जा अने शुक्र तेमज अशुच कर्मो तेनाथी ताप पामे ठे, तेथी तेनुं नाम ‘ तप ’ कहेतुं ठे. ”

ते तप निर्दोष करवो एटवे आत्वोक तथा परत्वोकना सुखनी इच्छा रहित करवो. वळी ते निदान रहित करवो. कहुं ठे के—

यः पात्रयित्वा चरणं विशुद्धं, करोति जोगादिनिदानमङ्गः ।

स वर्धयित्वा फलदानदङ्गं, कल्पद्रुमं जस्मयतीह मूढः ॥१॥

जावार्थ—“ जे अज्ञानी माणस शुद्ध चारित्रनुं पावन करीने जोगादिक प्राप्त थवानुं निदान करे ठे ते मूढ माणस फळ आपवामां दङ्ग एवा कल्पवृक्षने वधारीने पढी जस्मसात् करे ठे, एम जाणवुं. ”

निदान नव प्रकारना ठे. तेनुं वर्णन आज ग्रंथमां प्रथम कर्युं ठे, तेथी अहीं फरीथी दखता नथी. वळी ते तप चित्तना उद्वास पूर्वक करवुं. पण राजानी वेउनी जेम अणगमाथी करवुं नहीं, अथवा जेट्वी शक्ति होय तेटवुं करवुं. कहुं ठे के—

सो अ तवो कायव्वो, जेण मणो मंगुत्वं न चिंतेइ ।

जेण न इंदियहाणी, जेण जोगा न हायंति ॥ १ ॥

जावार्थ—“ जे तप करवार्थी मन छुष्ट (माग विचार करनाहं) न थाय, इंद्रियोनी हानि न थाय अने योग पण न हणाय, तेवुं तप करवुं. ”

वळी ते तप सारी बुद्धिथी करवुं, अर्थात् पराधीन बुद्धिथी दीनपणे अन्नादिनी प्राप्तिने अजावे आहारत्याग रूप अज्ञान तप करे, तो ते आश्रवतुं कारण होवार्थी तथा क्रोधादिक कषायना उदयतुं आश्रित होवार्थी ते तप नथी, पण पूर्वे वांधेना अन्तराय कर्मना उदयथी असाता वेदनीयनो मात्र ते विपाकज ठे. केमके आहारना त्याग करवो ते अव्य तप ठे, अने आत्मस्वरूपनी एकाग्रता करवी ते जाव तप ठे. ते जाव तप तो अहर्निश होइ शके ठे, परंतु अव्य तप पूर्वक जाव तपनुं ग्रहण करवुं, एवं शासननुं चातुर्य तजवुं नहीं. कहुं ठे के—

धनार्थिनां यथा नास्ति, शीततापादिदुःसहम् ।

तथा ज्वविरक्तानां, तत्त्वज्ञानार्थिनामपि ॥ १ ॥

जावार्थ—“ जेम धनना अर्थी पुरुषोने शीत तापादिक दुःसह नथी, तेम संसारथी विरक्त थयेत्वाने तेमज तत्त्वज्ञानना अर्थी पुरुषोने पण ते दुःसह नथी. ”

तपाचारना वार जेद कहेला ठे. ते आ प्रमाणे—

छादशधास्तपाचारास्तपोवद्भिर्निरूपिताः ।

अशनद्याः षड् बाह्याः षट्, प्रायश्चित्तादयोऽन्तगाः ॥ १ ॥

जावार्थ—“ तपस्वी परमात्माए वार प्रकारे तपाचार कहेल्लो ठे. तेमां अशन (त्याग) विगेरे ङ प्रकारनो बाह्य तप ठे अने प्रायश्चित्त विगेरे ङ प्रकारनो अंतर्- ग तप ठे. ”

बाह्य तपना ङ जेद सूत्रमां कथा ठे, ते आ प्रमाणे—

अणसण १ मुणोअरीया २, वित्तीसंखेवणं ३ रसच्चाउं ४ ।

कायकिद्वेसो ५ संझीणयाय ६, वज्जो तवो होइ ॥ १ ॥

जावार्थ—“ अनशन, जनोदरी, वृत्तिसंक्षेप, रसत्याग, कायकेश अने संक्षि- नता—ए ङ प्रकारनो बाह्य तप ठे. ”

अन्यंतर तपना ङ जेद आ प्रमाणे ठे—

पायच्छित्तं १ विणउं २, वेयावच्चं ३ तहेव सज्जाउं ४ ।

ज्ञाणं ५ उसग्गो वि अ ६, अब्भंतरउं तवो होइ ॥ २ ॥

जावार्थ—“ प्रायश्चित्त, विनय, वेयावृत्त्य, तेमज स्वाध्याय, ध्यान अने कायो- त्सा—ए ङ प्रकारनो आन्यंतर तप ठे. ”

आ सर्वनो कांडक विस्तार आगळ युक्तिथी आचारप्रदीपादिक ग्रंथने आधा- रे कहेवामां आवश.

पहेल्लो तपाचार कहे ठे.

तत्राशनं छिधा प्रोक्तं. यावज्जीविकमित्तरम् ।

द्विघटिकादिकं स्वद्वपं, चोत्कृष्टं यावदात्मिकम् ॥ १ ॥

जावार्थ—“ यावज्जीव अने इत्वर ए बे प्रकारे अनशन तप कहेद्वो ठे, तेमां बे घटिका विगेरे धालो ते स्वद्वप अनशन तप ठे, अने जावजीव पर्यन्तनो ते उत्कृष्ट अनशन तप ठे. ”

इत्वर एद्वे नमस्कार (नवकार) सहित बे घनीनुं पञ्चखाण करवुं ते. तेनाथी नानुं पञ्चखाण शास्त्रमां कहेद्वुं नथी. त्यार पढी वधतां वधतां उत्कृष्ट तप थाय ठे. श्री वीरस्वामीना तीर्थमां छ मास पर्यन्त, श्री ऋषभदेवना तीर्थमां वार मास पर्यंत अने बीजाथी त्रेवीशमा तीर्थकरना समयमां आठ मास सुधीनो उत्कृष्ट अनशन तप कहेद्वो ठे. अहीं इंद्रियजय तप, कषायजय तप, रत्नत्रयी तप, समवसरण तप, अशोक वृक्ष तप, जिनकव्याणक तप, इत्यादि तपना अनेक जेद ठे, ते आचारदिनकर ग्रंथना बीजा खंरथी जाणी देवा; तथा आचाम्द वधमान तप चौद वर्ष त्रण मास अने वीश दिवसे पूर्ण थाय ठे, ते श्रीचंद्र केवळीनी जेम करवो. इत्यादि विविध प्रकारनां तपनो इत्वर कालना जेदमां समावेश थाय ठे.

जावजीव अनशन तप पादपोषण, इंगिनी अने जक्त परिज्ञा, एम त्रण प्रकारनो ठे. ते त्रणनुं स्वरूप सत्तर प्रकारना मृत्युनुं स्वरूप जाण्या विना सुखेथी समजी शकाय तेवुं नथी, माटे प्रथम सत्तर प्रकारना मरणनुं स्वरूप कहे ठे—‘आवीचिमरण’ वीचि एद्वे विच्छेद (अंतर) तेनो अजाव ते अवीचि. अर्थात् नारकी, तिर्यंच, मनुष्य अने देवतानी गतिमां उत्पत्ति समयथी आरंजिने पोतपोताना आयुर्कर्मना दळियां प्रतिसमय वेदीने घटारुवां, तेवा प्रकारना मरणने आवीचि मरण कहेद्वुं ठे (१). ‘अवधिमरण’ अवधि एद्वे मर्यादा, नारकादिक जव संबधी आयुर्कर्मना दळियांनो अनुजव करीने मरे, अने मरण पाम्या पढी पाढो फरीने ज्यारे तेज दळियांनो अनुजव करीने मरे, त्यारे ते अव्यथी अवधिमरण कहेवाय ठे. केमके परिणामनी विचित्रता ठे, तेथी ग्रहण करीने त्याग करेदां कर्मदळियांनुं पण फरीथी ग्रहण संजवे ठे. ए प्रमाणे क्षेत्रादिकमां पण जावना करवी (२). ‘अंतिकमरण’ अंतिक एद्वे ठेद्वुं थयेद्वुं, अर्थात् नारकादिक गतिना आयुर्कर्मना दळियांने अनुजवीने मरण पापे, अने मरण पाम्या पढी फरीथी कोइ पण वखते ते दळियांने अनुजवीने मरेज नहीं, ते अव्यथी अंतिकमरण कहेवाय ठे. ए प्रमाणे क्षेत्रादिकथी पण जाणवुं (३).

‘ वदन्मरणं ’ वदत् एतद्वे चारित्र्यकी पाठा वळतां मरण थाय ते. अर्थात् मुनि संवंधी छुष्कर तप तथा चारित्र्यनुं सेवन करवुं, अथवा ग्रहण करेलुं चारित्र्य मूकी देवुं, ते वनेमां असमर्थ थडने “ हवे तो आमांथी जददी वृत्ताय तो ठीक ” एम विचारतां जे मरण थाय ते वदन्मरण कहेवाय ठे. आ मरण व्रतना परिणामथी ब्रष्ट थयेद्या मु- निआंनेज संज्ञवे ठे (४). ‘ वशार्तमरणं ’ वशार्त एतद्वे इंद्रियोना विषयने आधीन थवाथी पीनातां, दीवानी शिखा जोडने आकुळव्याकुळ थयेद्या पतंगनी जेम आ- कुळव्याकुळ थडने मरण पामे ते वशार्तमरण कहेवाय ठे (५). ‘ अन्तःशब्दमरणं ’ दज्जादिकना कारणथी, थड गयेद्या पुराचरणनी आलोचना न करवी ते अन्तःशब्द कहेवाय ठे. तेवा शब्दवाळानुं जे मरण ते अन्तःशब्द मरण कहेवाय ठे. आ मरण अति छुष्ट ठे (६). ‘ तद्वनमरणं ’ हाद्व जे जवमां प्राणी वर्ते ठे, ते ने तेज जवने योग्य एवुं आयुष्य वांधीने ते जवनुं आयुष्य क्षय करीने मरे ते तद्वन मरण कहेवाय ठे. आ मरण संख्याता वर्षना आयुष्यवाळा मनुष्य अने तिर्यंचनेज होय ठे ; पण असंख्याता वर्षना आयुष्यवाळा मनुष्य अने तिर्यंचने (जुगळियाने) तेमज देव तथा नारकीने फरीने अनंतर तद्वनो अज्ञाव होवाथी आ मरण होतुं नथी (७). ‘ वा- दमरणं ’ वाद एतद्वे मिथ्यादृष्टिनुं अथवा अविरत सम्पदृष्टिनुं जे मरण ते वादमरण कहेवाय ठे (८). ‘ पं.रुतमरणं ’ सर्व विरति पामेद्यानुं जे मरण ते पंरुतमरण कहेवाय ठे (९). ‘ मिश्रमरणं ’ वादपंरुत एवा देशविरति श्रावकनुं जे मरण ते मिश्रमरण कहे- वायठे (१०). ‘ ढडस्थमरणं ’ मति, श्रुत, अवधि अने मनःपर्याय ए चार ज्ञानवाळा मुनिनुं जे मरण ते ढडस्थमरण कहेवाय ठे (११). ‘ केवद्विमरणं ’ जेमाणे समग्र जवप्रपंचनेा अपुनर्जवपणे नाश कर्यो ठे एवा केवद्विनुं मरण ते केवद्विमरण कहे- वाय ठे (१२). ‘ वैहायसमरणं ’ आकाशमां थयेदुं जे मरण ते वैहायसमरण कहेवाय ठे, अर्थात् लंचा वृद्धनी शाखादिके पोताना शरीरने वांधीने गळाफांसो खावावडे, पर्वतथी पर्वतुं मूकीने, कूवामां पर्वतुं मूकीने, अथवा शम्नादिकना घाते करीने जे मरण पामवुं ते वैहायसमरण कहेवाय ठे (१३). ‘ गृध्रस्पृष्टमरणं ’ गृध्र एतद्वे गीध अने उपद्वक्षणथी समळी, शियाळ विगेरेण जेमां म्यर्ज करेदो ठे एवुं जे मरण ते गृध्रस्पृष्ट मरण कहेवाय ठे. आ मरण हस्ती विगेरेना जवमां पेसीने गृध्रादिकवदने जेनु जक्षण कराय तेनेज संज्ञवे ठे (१४). ‘ जक्तपग्निमरणं ’ जक्त एतद्वे जोअन अने उपद्वक्षणथी पानादिक जाणवां, एतद्वे के “ आ अशनपानादि में घणीवार

वापर्यां ठे, ते अवद्य जे पाप तेनाज हेतुचूत ठे, तेथी तेनो त्याग करवो जोइए. ” एम इपरिज्ञावणे जाणीने प्रत्याख्यान परिज्ञावणे (जक्त पानादिकनो) त्याग करीने जे मरण पामवुं ते जक्तपरिज्ञामरण कहेवाय ठे (१५). ‘ इंगिनीमरणं ’ नियमित करेला प्रदेशमांज चेष्टा करतां जे मरण पामवुं ते इंगिनीमरण कहेवाय ठे. आ मरण चतुर्विध आहारनुं प्रत्याख्यान करीने नियमित प्रदेशमांज पोतानी मेळे उघर्तनादिक करता एवा मुनिने होय ठे (१६). ‘ पादपोपगममरणं ’ पादप एट्ठे वृक्ष, उप एट्ठे सदृशपणुं अने गम एट्ठे पामवुं, अर्थात् जेम परुचुं वृक्ष सम विषम स्थाननो विचार कर्या विना ज्यां जेम परुचुं होय ठे तेमज निश्चळ रहे ठे, अने बीजाना कंपाव्याथीज मात्र कंपे ठे, तेम आ प्रकारना अनशनने अंगीकार करेला पूज्य मुनि पण पोतानुं निर्निमेष अंग प्रथमथीज सम अथवा विषम, जेवा स्थानमां परुचुं होय तेमनुं तेमज रहेवा दे, पोते किंचित् पण हदावे नहीं, तेवा प्रकारे जे मरण पामे ते पादपोपगम मरण कहेवाय ठे (१७).

जोके आ ठेह्यां त्रण मरणनुं फळ वैमानिकपणुं अथवा मुक्ति ए वे प्रकारनुं त्रणेमां सरखुं ठे, तोपण विशिष्ट, विशिष्टतर अने विशिष्टतम धैर्यवाळाने ते उत्तरोत्तर संजवे ठे, तेवो विशेष जाव होवाथी पहेलुं मरण कनीयस (नानुं), बीजुं मध्यम अने त्रीजुं ज्येष्ठ कहेवाय ठे. साध्वीअने ते त्रण मरण पैकी पहेलुं एकज मरण होय ठे. कहुं ठे के—

सव्वा वि अ अजाजुं, सव्वे वि य पढमसंघयणावजा ।

सव्वे वि देसविरथा, पच्चरकाणेणुं मरंति ॥ १ ॥

जावार्थ—“सर्वे साध्वीओ, सर्वे प्रथम संहनन विनाना जीवो, अने सर्वे देश-विरतिवाळा जीवो प्रत्याख्याने करीनेज मरण पामे ठे. ”

अहीं प्रत्याख्यान शब्दे करीने जक्त परिज्ञाज जाणवी. इंगिनी नामनुं अनशन अति विशिष्ट धैर्यवाळानेज होय ठे, एम साध्वीना निषेधथी निश्चय थाय ठे, अने पादपोपगम तो वय परिपक थाय त्यारे देवगुरुने नमस्कार करीने तेमनी पासे अनशन ग्रहण करीने, पर्वतनी गुफा विगेरे त्रसस्थावर जंतु रहित स्थंफित्ठे, वृक्षनी जेम निमेषादिक* करवामां पण चेष्टा रहित थइने, प्रथम संहननवाळाने, कोइ पण प्रका-

रनी शरीरनी संजाळ विना, जेवा तेवा संस्थानवेने स्थित थडने प्रशस्तध्यान करतां प्राणांत सुधी निश्चळ रहेवुं ते कहेवाय ठे. ते विषे कहुं ठे के—

पढमंमि अ संघयणे, वटंतो सेद्वकुट्टसमाणो ।

तेसिं पि अ बुच्छेउं, चउदसपुठवीण बुच्छेए ॥ १ ॥

जावार्थ—“ जे प्रथम संहननपां वर्तता होय, अने जे पर्वतना शिखरनी जेवा निश्चळ होय तेमने पादपोपगम अनशन होय ठे. तेनो पण चौद पूर्वीनो उच्छेद थाय त्यारे विच्छेद थाय ठे. ”

आ त्रणे प्रकारना अनशन निर्व्याघातपणापां संदोखना पूर्वकज करवामां आवे ठे, नहीं तो आर्तिध्याननो संनव थाय. पण व्याधि वीजळी, पर्वत, जीत विगेरेनुं प-रुवुं अथवा सर्पादिकतुं कररुवुं विगेरे व्याघात प्राप्त थयन्न होय त्यारे तो संदोखना विना पण ते अनशन लड शक्याय ठे.

आ इत्वर अने यावज्जीव ए वने प्रकारनो अनशन तप समग्र कर्मनो क्य कर-नार ठे. ते उपर दृष्टांत कहे ठे—

अनशन तप उपर धन्य मुनिनुं दृष्टांत.

काकंदीपुरीमां धना नामे एक सार्थवाहू रहेतो हतो. तेने धन्य नामे पुत्र हतो. ते जोगने समर्थ एवी युवावस्थाने पाम्यो, त्यार तेनी माता जडाए वत्रीश प्रासाद क-रावीने वत्रीश श्रेष्ठीनी कन्याओ साथे एकज दिवसे तेने परणाव्यो. ते धन्य ते स्त्रीओ साथे दोगुंदिकदेवनी जेम मुख जोगववा लाग्यो. ते स्त्रीओ साथे जोग जोगवतां तणे केटलांक वर्षो व्यतीत कर्यो. एकदा चावीश अतिशयोधी विराजमान श्री महावीर स्वामी ते पुरीमां समवसर्या. ते वखत धन्य पण जगवानना दर्शनपां उन्कंठित थडने पगे चालतो प्रजु समीपे गयो, अने विश्ववंधु प्रजुने वांडीने तेमनी पासे जवना वदनेने नाश करनारी देशना सांजळी. त्रिकाळज्ञानी प्रभुनी देशना मनपां विचागतां धन्य वैराग्य पाम्यो: एटने तणे तेनी माता पासे जडेने कथुं के “ हे माता! जगवाननी दे-शना सांजळीने मने विषयोमां उद्वेग थयो ठे. माटे तमारी आजायी हुं दीक्षा ग्रहण करीश. ” ते सांजळीने माताए मुनिनां व्रत पावन करवामां अनुकूल प्रतिकूल उपस-गां सहन करवा तथा रस विनाना विरस आहार करवा इत्यादि अनेक प्रकारनां अ-नि दुःख ठे एम जणावुं. तोपण ते धन्ये पुगीपनी जेम विषयजोगनी इच्छा करी.

नहीं ; त्यारे जझाए खुशीथी तेनो निष्क्रमणोत्सव कर्यो. जगवाने पोतेज तेने दीक्षा आपी, तेज दिवसे धन्य मुनिए स्वामी पासे अजिग्रह कर्यो के “ हे जगवन् ! आपनी आज्ञाथी हुं निरंतर बृह तर करीश, अने पारणे गृहस्थे तजी दीधेद्वी जिज्ञाथी आंबिन्न करीश. ” जगवान बोव्या के “ हे धन्य ! जेम सुख उपजे तेम तप धर्ममां प्रवृत्ति कर. ” एवी जिनेश्वरनी आज्ञाथी हृष्ट-तुष्ट थइने धन्य मुनि तपस्यामां प्रवर्त्या.

पहेला ठठना पारणाने दिवसे पहेली पोरसीमां तेमणे स्वाध्याय करी, बीजी पोरसीमां ध्यान कर्युं, अने बीजी पोरसीमां जिनेश्वरनी आज्ञा लइने जिज्ञा माटे अटन करी आंबिन्नने माटे अन्न ग्रहण कर्युं, बीजी कांइ इच्छा करी नहीं. तेज प्रमाणे दरेक पारणाने दिवसे जिज्ञाटन करतां कोइ वखत अन्न मळे, कोइ वखत मात्र जळ मळे, तोपण ते खेद करता नहीं. जो कोइ पण दिवसे जिज्ञा मळे तो ते प्रचुने बतावता, अने पडी प्रचुनी आज्ञाथी मात्र देहने धारण करवा माटेज आहार करता. ए प्रमाणे तप करतां ते मुनितुं शरीर अति कृश थइ गयुं. मांस रहित अने मात्र सुकां हारुकांथी जरेलुं तेमनुं शरीर कोयद्वाना गामांनी जेम रस्तामां चाद्वती वखते ‘ खरु खरु ’ शब्द करतुं हतुं.

एकदा विहार करतां जगवान राजगृही नगरीना गुणशिव वनमां समवसर्या. तेमने वांदवा माटे श्रेणिक राजा त्यां आव्या. स्वामीने वांदीने देशना सांजळी. पडी तेमणे पूढ्युं के “ हे जगवन् ! आ सधळा मुनिओमां कया मुनि दुष्करकारक ठे ? ” प्रचु बोव्या के “ आ गौतम विगेरे चौद हजार मुनिओमां धन्यमुनि मोटी निर्जरा करनार महा दुष्करकारक ठे. ते जझापुत्र निरंतर बृह तप करीने आंबिन्नथी पारणुं करे ठे. ” इत्यादि सर्व वृत्तांत सांजळीने श्रेणिक राजा हर्ष पामी धन्य ऋषि पासे गया, अने ते मुनिने नमीने तेमणे कह्युं के “ हे ऋषि ! तमने धन्य ठे, तमे कृतपुण्य ठे. ” इत्यादि स्तुति करीने राजा पोताना नगरमां गयो.

एकदा धन्य ऋषि रात्रे धर्म जागरिकाए जागतां एम विचार करवा द्वाग्या के “ तपस्यायी शुष्क देह थयेदो हुं प्रजाते स्वामीनी आज्ञा लइ विपुलगिरिपर जइने एक मासनी संज्ञेखनावने शरीरनुं शोषण करी जीवित तथा मरणमां समजाव राखतो सतो विचरीश. ” पडी तेणे तेज प्रमाणे कर्युं. प्रांते शुच ध्यानवने काळ करीने सर्वार्थसिद्ध नामना महा विमानमां देवपणे उत्पन्न थया.

पत्नी गौतम गणधरे जगवानने पृञ्चुं के “ हे जगवंत ! आपना शिष्य धन्य मुनि कइ गतिमां गया ? ” जगवन् बोव्या के “ हे गौतम ! अहींधी काळधर्म पामीने मारो शिष्य धन्य मुनि सर्वार्थसिद्ध विमानमां उत्पन्न थयो डे, त्यां तेत्रीश सागरोपमनी स्थिति जोगवीने महाविदेहक्रेत्रमां उंच कुळने विपे उत्पन्न थरो, त्यां दीक्षा द्दष्ट केवळज्ञान पामीने मोक्के जशे. ”

“आ प्रमाणे धन्य ऋषिण समतापूर्वक पापकर्मनी निर्जरा करवा माटे वंने प्रकारना अनशन तपनुं सेवन कर्युं, तेमज जे ऋणे दीक्षा दीधी तेज ऋणे पुद्गलिक मुखनी तमाम आशाओ तजी दीधी. ”

इत्यद्भदिनपरिमितोपदेशप्रासादवृत्तां नवदशस्तंजस्य
चतुरशीत्यधिकछिंशततमः प्रबंधः ॥ १८४ ॥

व्याख्यान १८५ मुं.

उनोदरि नामना वीजा तपाचार विपे.

उनोदरितपोऽव्यन्नावन्नेदात्मकं परैः ॥

विशिष्यज्ञायमानत्वात्महृत्फट्टं निरन्तरम् ॥ १ ॥

जावार्थ—“उनोदरि तप अव्यथी अने जावथी ण्म वे प्रकागनुं डे. तेनुं विगेपपणुं जाणवाथी ते निरंतर महृत्फळने आपनारुं डे. ”

आ अर्थनुं समर्थन करवा माटे आ प्रमाणे जावना करवी के ‘ हंमेगां आहार करतां उतां पण माथु श्रावक विगेने उनोदरि तपथी माटे फळ प्राप्त थाप डे. ’ तेमां उपकरण तथा जक्तपानादिक संबंधी उनोदरि ते अव्यथी उनोदरि जाणवुं, अने क्रोधादिकने जे त्याग करवा ते जावथी उनोदरि जाणवुं. “ माथु श्रावक विगेण कदाचित् पण यथेच्छपणे कंठ नुधी उांसीने उारया ओरुकार आंव तट्टुं नो जमवुंज नर्दा. ” नव प्रकारनी ब्रह्मचर्यगुणिमां पण ण्मो निषेध करुंओ डे, जोके उपवास,

उद्व, अद्वम, मासकूपण विगेरे अनेक प्रकारनां तपमां द्रव्यथी तां अशनादिकनो नि-
षेध कर्यो ठे, पण ते तप करनारे जावथी क्रोधादिकना त्याग रूप उनोदरि अवश्य
करवुं जोडए. नहीतो ते उपवासादिक केवल द्वांगण रूपज गणाय. कहुं ठे के—

कषायविषयाहारत्यागो यत्र विधीयते ।

उपवासः स विज्ञेयः शेषं लंघनकं विदुः ॥ १ ॥

जावार्थ—“ जे उपवासादिकमां कषाय, विषय अने आहारना त्याग करवामां
आवे तेनेज उपवास जाणवो, ते शिवाय बीजाने तो द्वांगण कहेवो ठे. ”

द्रव्यथी उनोदरि तपनो विधि आ प्रमाणे ठे—एक कवळथी आरंजीने आठ
कवळ सुधी खावुं, ते पूर्ण उनोदरि कहेवाय ठे. तेमां एक कवळनुं मान जघन्य, आठ
कवळनुं मान उत्कृष्ट अने वेथी सात कवळनुं मान मध्यम ठे (१). नव कवळथी
आरंजीने बार कवळ सुधी खावुं ते अपरि उनोदरि कहेवाय ठे (२). तेर
कवळथी आरंजीने सोळ कवळ सुधी विजाग उनोदरि कहेवाय ठे (३). स-
त्तरथी आरंजीने चोवीश कवळ सुधी प्राप्त उनोदरि कहेवाय ठे (४). अने पची-
शथी आरंजीने एकत्रीश कवळ सुधी किंचित् उनोदरि कहेवाय ठे (५). अही
सर्वत्र जघन्य विगेरे त्रण जेद पहेला पूर्ण उनोदरिनी जेम जाणवा. आज प्रमाणे जळ
संबंधी पण उनोदरिनी जावना करवी.

अहीं कवळनुं मान आ प्रमाणे कहुं ठे—

वत्तीसं कीर कवला, आहारो कुच्छिपूरजं जणितं ।

पुरिसस्स महिल्लियाए, अट्ठावीसं जवे कवला ॥ १ ॥

कवलास्स य परिमाणं, कुक्कुम्भिअंडगपमाणमित्तं तु ।

जं वा अविगिअवयणो, वयणंसि लुज्जिऊ विसंतो ॥ २ ॥

जावार्थ—पुरुषोने कुक्कि पूर्ण थाय तेद्वो आहार वत्रीश कवळ प्रमाण
कहेवो ठे, अने स्त्रीओने अठवीश कवळ प्रमाण कहेवो ठे (१). कवळनुं मान
कुक्कीना इंमा जेवुं जाणवुं, अथवा सहजे मुख फामिने लुधित मनुष्य मोढामां
कोळीओ मूकी शके तेवुं जाणवुं. ”

वळी उद्व अद्वम विगेरे विशेष तपना पारणाने दिवसे पण उनोदरि कर-

वाथीज विशेष लब्धिओ प्राप्त थाय ठे. जेम नख मुधीनी एक मुठी जेट्टा अरुद तथा एक चळु जळ नित्य उठने पाण्णे लेवाथी ठ मासे तेजोलेख्या उत्पन्न थाय ठे, एम पांचमा अंगमां कहेलुं ठे. ते प्रमाणे श्रीमहावीर स्वामीना मुखथी सांजळीने मंखलीपुत्रे तेम करवाथी तेने ते लब्धि उत्पन्न थड हती. आ प्रमाणे उनोदरि तप आहार तथा अनाहारने दिवसे अव्यथी अने जावथी निरंतर सेवुं.

हवे वृत्तिसंक्षेप नामनो त्रीजो तपाचार कहे ठे.

वर्तते ह्यनया वृत्तिर्निज्ञाशनजलादिका ।

तस्याः संक्षेपणं कार्यं, अव्याद्यन्निग्रहांचितैः ॥ १ ॥

जावार्थ—“ जेनाथी जीवतुं रहेवाय ते वृत्ति कहेवाय ठे. तेमां जिज्ञाथी मळता अज्ञान जळ विगेरेनो समावेश थाय ठे. ते वृत्तिनो अव्य, क्षेत्र, काल अने जावथी अजिग्रह लेवावसे संक्षेप करवो, ते वृत्ति संक्षेप तप कहेवाय ठे. ”

अव्यादिक अजिग्रह आ प्रमाणे समजवा—मुनि गोचरी जती वखते चार प्रकारना अजिग्रह करे, तेमां अव्यथी एवो अजिग्रह करे के आजे मारे पात्रमां लेप न लागे तेवी निर्वेप जिज्ञा ग्रहण करवी, अथवा जाद्वाना अग्र जागवसे आपेव एक मांनो के मोडक विगेरे लेवुं, इत्यादि. ते उपर कोपयि विगेरे मुनिनां दृष्टानं जाणवां (१). क्षेत्रथी एवो अजिग्रह करे के एक घेरथी अथवा वे घेरथी अथवा पोताना गामपांथीज जे मळे ते लेवुं, अथवा वग्नी रुद्रीमां वे पण वडे उंवगे राखीने वेठेवो जिज्ञा आपे तो लेवी, इत्यादि (२). कालथी एवो अजिग्रह करे के दिवसना पहेंवा जागमां अथवा सर्व जिज्ञुक जिज्ञा लुप्ते निवर्तां गया पठी हुं आहार लेवा नीकळीश अने पर्यटन करीश, इत्यादि (३). जावथी एवो अजिग्रह करे के कोड हसनां, गातां के राना आहार आपे तो लेवां, अथवा कोड बंधनादि वसे बंधायेवो जिज्ञा आपे तो लेवी, नदीं तो न लेवी, इत्यादि (४). आ रीते साधु हमेगां अजिग्रह न करे तो तेने प्रायश्चिन लागे ठे. श्रावको पण सचिनादिकना अजिग्रह करे ठे.

आ तप लड, अष्टव विगेरे तप कर्ता अनि दुःसाध्य ठे. अने अधिक फट्टायां ठे. केसके लड, अष्टव विगेरे नियत तर ठे. गट्टे के प्रत्याख्यान काल पूर्ण थतां आहार थड शकं ठे. अने आ तो आंग अव्यादिक अजिग्रह पूर्ण थड ? ते

कोइ जाणतुं नथी, माटे आ तप अनियत ठे. वळी जिज्ञाटन करती वखते मनमां एवुं ध्यान करवुं के मननी धारणा प्रमाणे अजिग्रह पूर्ण थात्रो के न थात्रो, एवी बुद्धिशी अटन करवुं, पण आहार ग्रहण करवामां अति प्रीति राखवी नहीं. आ तप उपर श्री महावीर स्वामी, ढंढण मुनि, दढप्रहारी, शालिज्ज, पांरुव विगेरेनां दृष्टांतो ठे. जीमसेने पण दीक्षा लीधा पडो “जादाने अग्र जागे आपेव्ही जिज्ञाज हुं ग्रहण करीश, बीजी ग्रहण नहीं करुं ” एवो अजिग्रह लीधो हतो. ते पुण्यशाळीने ते अजिग्रह पण ढ मासे पूर्ण थयो हतो. धैर्यवानने कांइ पण दुर्बल नथी. आ विषय उपर दढप्रहारीनुं दृष्टांत कहे ठे—

दढप्रहारीनुं दृष्टांत.

श्री वसंतपुरमां एक साते व्यसनवाळो दुर्धर ब्राह्मण रहेतो हतो. तेणे पोतानुं सर्व धन विषयादिकमां गुमावी दीधुं. पडो ते चोरी करवा लाग्यो. लोकोए तेने घणी शीखामण आपी, पण ते पाप कर्मथी पाडो ओसर्यो नहीं, एटवे राजाए तेने गाम बहार काढी मूक्यो. तेथी ते चोरनी पड्वीमां गयो. त्यां पड्वीपतिने पुत्र नहीं होवाथी तेणे तेने पुत्र तरीके राख्यो. ते ब्राह्मण जेने प्रहार करतो ते अवश्य मरी जतो. एवो बळवान होवाथी लोकमां तेनुं दढप्रहारी एवुं नाम प्रसिद्ध थयुं.

ते एकदा लुंटाराना सैन्य सहित कुशस्थळ नामना गामने लुंटवा माटे गयो. ते गाममां कोइ एक दरिद्र ब्राह्मण रहेतो हतो. ते दरिद्री होवाथी तेने घणां ठोकरां हातां. तेओए एक वखत ते ब्राह्मण पासे खीर खावा मागी, त्यारे ते ब्राह्मण कोइ गृहस्थने घेरथी चोखा दूध विगेरे मागी लाव्यो, अने ते स्त्रीने आपी तेनी खीर करावी. पडो “ आजे उत्सवनो दिवस ठे, कारण के आजे खीर खाशुं ” एम विचारीने ते मध्याह्न वखते स्नान करवा माटे गाम बहार नदीए गयो, तेवामां पेडा लुंटाराओ गाममां पेठा. तेमांना केटवाएक चोरो तेज ब्राह्मणना घरमां पेठा, पण कांइ हाथ लाग्युं नहीं. शोध करतां खुणामां पनेलुं खीरनुं वासण दीतुं, ते तेमणे लइ लीधुं, एटवे ठोकरांओ उंचे स्वरे रुदन करतां तेमनी पाठळ दोड्यां. तेवामां पेडो ब्राह्मण स्नान करीने आव्यो. ते सर्व स्वरूप जोइने कोपायमान थयो, एटवे घरनी अर्गवा लइने ते राकसनी जेम चोरोनी पाठळ दोड्यो. तेना प्रहारथी तेणे केटवाक चोरोने मारी नाख्या. ते वातनी खबर परतां दढप्रहारी तरतज त्यां आव्यो, अने पोताना चोरोने आ मारी नाखेठे एम जाणी क्रोधथी तेणे खड्गवणे तेनुं मस्तक कापी नाख्युं. पडो ब्राह्मणना घरमां पेसतां गाये तेने रोक्थो,

एट्टे गायने पण मारी नाखी, ते जोडने ते ब्राह्मणनी स्त्री पोकार करती सती तेने गाळो देवा लागी के “अरे क्रूर ! पापी ! शुं करे ठे ? ” तेनी गाळोथी अत्यंत कोपायमान थडने दृढप्रहारीए तेज खड्गथी तेतुं पेट चीरी नाख्युं, तेथी तेना गर्जमां रहेलुं वाळक पण तरफरुतुं वे ककमा थडने पृथ्वीपर परुथुं.

आ प्रमाणे ब्राह्मण, गाय, स्त्री तथा वाळक, चारेने पोते तत्काळ मारी नाखेदां जोडने तथा “ हे पिता ! हे माता ! ” एम बोलतां ठोकरांओने जोडने दृढप्रहारी विचार करवा लाग्यो के “ आ प्रमाणेनुं दुष्कर्म करनारा एवा मने धिक्कार ठे ! आवां पापथी मने नरकमां पण स्थान मळवानुं नथी. हवे आ वाळकोनुं कोण स्वरूप करशे ? हवे हुं अग्निमां पेसुं के भृगुपात करुं ? शाथी मारी शुद्धि थाय ? अहो ! हुं सदाचारनो त्याग करीने दुष्कर्मरूपी पाथंयवाळो पांथ थयो लुं. ” ए रीते महा वैराग्यथी शुद्ध ध्यान करतो ते गाम बहार नीकळ्यो. गामनी बहार उद्यानमां कोड महा मुनिने जोड तेमने नमीने बोल्यो के “हे जगवन ! आवा पापथी हुं शी रीते मृका-इश ? ” मुनि बोल्यो के “ चारित्र ग्रहण कर. ” कथुं ठे के—

एगदिवसं पि जीवो, पठ्वज्जमुवागत्तं अणूणमणो ।

जइवि न पावए मुक्कं, अवस्स वेमाणित्तं होइ ॥१॥

जावार्थ—“ जो कोड जीव शुद्ध मनथी एक दिवस पण प्रवज्या अंगीकार करे तो ते कदि मुक्ति न पावे पण वैमानिक तो अवश्य थाय ठे. ”

आ प्रमाणे ते दृढप्रहारीए मुनि पापेथी पापनो प्रतीकार सांचळीने तरतज दीक्षा लीथी. पत्री तेणे एक मोठे अजिग्रह लीथो के “ आक्रोश परीपहनं सहन करवा माटे मारे आ गाममांज रहेवुं, अने ज्या मुथी मारा पापनुं बीजाओ म्मरण के त्यां मुथी मारे आहार लेवो नही. ” एवो दृढ अजिग्रह ब्रज्जे ते दृढप्रहारी मुनि तेज गाममां कर्मनो इय करवा माटे विचरवा लाग्या. लोक तेने जोडने आक्रोश करवा लाग्या के “ आ पापान्मा स्त्री, ब्राह्मण, गाय अने वाळ ए चार हत्या करनागे ठे, तथा गामने दुष्टनागे ठे ” एम बोलने तेथो ते मुनिनी तर्जना करवा लाग्या; अने झाकनी तथा पापाणादिकथी तेने निरंतर मारवा लाग्या. ते सर्व मुनिण पृथ्वीनी जेम सहन कथुं, अने अत्यंत जांतग्न पागण करी पोतानुं पाप मंचारीने ज्ञानन लीथुं नही. ए प्रमाणे उ मास व्यतीत कया त्यागे जपना नदी स्नानां उठय थवाथी तेमना

(४४६) उपदेशप्रासाद ज्ञाषांतर-ज्ञाग ४ थो-स्तंज १ए मो.

पाप रूपी अंधकारसमूहनो नाश थयो, ते वखते ए मुनि जावना जाववा लाग्या के “ हे आत्मा ! जेवुं बीज वावीए तेवुंज फळ पामीए. तेमां पौरलोकोनो कांइ पण दोष नथी. आ लोको तो मारां दुष्कर्म रूपी ग्रंथीने तोरुवा माटे कठोर ज्ञाषणादि रूप द्वारवने तेनी चिकित्सा करे.ढे, माटे एत्रो तो मारा खरा मित्रो ढे. तेत्रो मने जे तामन विगेरे करे ढे, तेथी तो अग्निना योगधी सुवर्णनी जेम मारुं मद्धिनपणुं दूर थाय ढे. वळी आ लोको तो मने दुर्गति रूपी कारागृहमांथी खेंचीने पोतानेज तेमां नांखे ढे, माटे तेवा परोपकारी उपर हुं शामाटे कोप करुं ? वळी तेत्रो पोतानां पुण्ये करीने मारां पाप धोइ नांखे ढे, तेथी ते परम बांधवोने मारे दोष आपवो न जोइए, वळी ते-ओए मने करेळां वध बंधन विगेरे मने संसारधी मुक्त करावनार होवाधी हर्ष आप-नारां ढे. मात्र ते कर्म तेत्रोनेज अनंत संसारना हेतुचूत थवानां ढे, तेथी मने दुःख थाय ढे. वळी आ पौरजनोए मारी तर्जना करी, पण मने मार्यो नहीं; कदाच मार्यो, पण मारुं जीवित नाश कर्युं नहीं. कदाच ते पण नाश कर्युं, पण बांधवनी जेम तेत्रो-ए मारा धर्मनो नाश कर्यो नथी. उलटा तेत्रो तो मारा आत्मारूप घरमां पेठेला अने अनादि काळधी रहेला जावचोरोने काढवा माटे मने सहायचूत थया ढे. ” इत्यादि शुज ध्यानमां तत्पर थइने ते मुनिए कृपकश्रेणी उपर आरूढ थइ केवळज्ञानरूपी सूर्यनी कांतिधी आत्मानो प्रकाश कर्यो.

अहो लोकोत्तरः कोऽपि, तपःकुंभोद्भवः प्रभुः ।

नाविर्जवेत्पुनर्येन, शोषितः कर्मवारिधिः ॥१॥

“ जावार्थ—“ अहो ! तपरूप अगस्त्य ऋषि कोइ अलौकिकज ढे के जेणे शोषण करेळो कर्मरूप समुद्र फरीधी प्रगटज थतो नथी. ”

मृत्तिका यस्य तत्रैव, पततीत्यन्यथा न हि ।

येन यत्रार्जितं कर्म, स्थाने तत्रैव निष्ठितम् ॥२॥

जावार्थ—“माटी ज्यांनी त्यांज पने ढे’ ए उक्ति खोटी नथी, कर्मके जेणे ज्यां कर्म उपार्जन कर्युं ते कर्म त्यांज नाश पमारुचुं, अर्थात् ज्यां कर्म बांध्युं त्यां रहींनेज खपाव्युं.”

केवली सुरगणेन निर्मिते, स्वर्णपंकजपदे स्थितश्च सः ॥

तत्तपःस्तुतिवचोमृतेः शुभैर्जव्यजंतुसुमह्रीमसिंचयत् ॥ ३ ॥

जावार्थ—“ देवगणोऽ रचेद्वा मुवर्ण कमल उपर वेमी ने केवलीए ते तपनी
स्तुतिना वचनरूपी शुभ अमृतरसे करीने जव्य प्राणीरूपी सागी पृथ्वीतुं सिंचन कर्युं.”

इत्यब्ददिनपरिमितोपदेगप्रासादवृत्तौ नवदशमंजम्य
पञ्चाशीत्यधिकद्विशततमः प्रबंधः ॥ १८५ ॥

॥ संपूर्णोऽयं स्तंभः ॥

ओगणीशमो स्तंभ संपूर्ण.

जाहिर खबर.

श्री उपदेश प्रासाद भाषांतर.

स्थंभ १४. व्याख्यान ३६०.

जुदा जुदा पांच विनाग करवामां आवेला बे.

- १ विनाग १ दो—(स्थंज १ थी ४) समकितना ६७ बोलतुं स्वरूप कथाओ सहित—चीमनलात सांकळचंद तरफथी उपायेत पण तेनी अंदर चूटो घणी रही गयेत होवाथी फरीने जाषांतर तैयार कराव्युं बे, ते अमारा तरफथी उपाइने बहार पढवानुं बे. . . किंमत रु. १-८-० थशे.
- २ विनाग २ जो—(स्थंज ५ थी ९) श्रावकनां बार व्रतो पैकी आठ व्रतनुं स्वरूप कथाओ सहित—आ विनाग चीमनलात सांकळचंदना जागमां उपावेदो अमारे त्यां मळे बे. . . किंमत रु. १-८-०
- ३ विनाग ३ जो—(स्थंज १० थी १४) श्रावकना नवमा व्रतथी बारमा व्रत सुधीनुं तथा बीजी अनेक बावतोनुं स्वरूप कथाओ सहित—आ विनाग खास अमारा तरफथीज उपाववामां आव्यो बे. . . किंमत रु. १-८-०.
- ४ विनाग ४ थो—(स्थंज १५ थी १९) अनेक उपयोगी हकीकतोनो संग्रह असरकारक ने उपयोगी कथाओ संयुक्त—आ विनाग पण अमारा तरफथी बहार पढवामां आव्यो बे. . . किंमत रु. २-८-०.
- ५ विनाग ५ मो—(स्थंज २० थी २४) आ विनागमां घणी उपयोगी बावतो समावेदी बे. अमारा तरफथी उपाय बे. बहार पड्येथीकिंमत रु. १-८-० थी मळी शकशे.

अषाढ १९६५.

श्री जैन धर्म प्रसारक सजा—जावनगर.

जैन धर्मनी लाहोर, कलकत्ता, जामनगर, मुंबई, अमदावाद, पाटीताणा ने जावनगर विगेरे स्थळोए उपाइने बहार पढेदी तमाम बुको ने ग्रंथो अमारी ओफी-समांथी व्याजवी किंमते मळी शकशे. बेचाण बुकोनुं दीस्ट मंगावनारने तरतज मोकल-वामां आवशे.

श्री जैन धर्म प्रसारक सजा—भावनगर.

